

Dr. Takáts Ágoston

**ENERGETIKAI
AXIÓMARENDSZEREN NYUGVÓ
RENDSZERELMÉLET**

IV/2. KÖTET.

**TELJES-SPEKTRUMÚ LÉT- ÉS ÉRTÉKRENDEN ALAPULÓ
ERKÖLCSI SZEMLÉLETMÓD ÉS MAGATARTÁS
ETIKA 2. RÉSZ**

2008.

Tartalom

ÁTTEKINTÉS:.....	3
------------------	---

4. A TUDATOS EMBER ETIKAI MAGATARTÁSA, RELÁCIÓBAN

A HUMANIZMUSSEL.....	4
4. 1. A humanizmus és az emberi boldogság kérdése.	4
4. 1. 1. A teljes erkölcsi értelemben vett humanizmus. (L' humanisme integrale.).....	5
4. 1. 2. A teljes erkölcsi értelemben vett emberi boldogság.	7
4. 2. A fejlődés tudatos vállalása.	11
4. 2. 1. A tudatos ember és a természet anyagi-biológiai egysége.	12
4. 2. 2. A tudatos ember és a fejlődés.	20
4. 2. 3. A humanizmus és a fejlődés.	25
4. 3. Az emberi lét tudatos vállalása.	29
4. 3. 1. A tudatos ember és az értelmes-élet.	29
4. 3. 2. A tudatos ember és az egyéni lét.	32
4. 3. 3. A tudatos ember és a szocializált lét.	35
4. 3. 4. A tudatos ember és a kozmikus lét.	39
4. 3. 5. A humanizmus és az emberi lét.	44
4. 4. Az emberi sors tudatos vállalása.	47
4. 4. 1. Dialektikus ellentétek az emberi sorsban.	48
4. 4. 2. A munka, erőfeszítés és közdelem az emberi sorsban.	63
4. 4. 3. A szenvedés és halálprobléma az emberi sorsban.	76
4. 4. 4. Az étellel való korlátozott rendelkezési jog az emberi sorsban.	91
4. 4. 5. A humanizmus és az emberi sors.	105
4. 5. Az emberi felelősség tudatos vállalása.	115
4. 5. 1. A tudatos ember felelőssége a természetért.	116
4. 5. 2. A tudatos ember felelőssége a dialektikus ellentétek feloldásáért.	121
4. 5. 3. A tudatos ember felelőssége az értelmes-életért.	131
4. 5. 4. A tudatos ember felelőssége a fejlődésért.	167
4. 5. 5. A humanizmus és az emberi felelősség.	178
4. 6. Az emberi küldetés tudatos vállalása.	189
4. 6. 1. Az emberi küldetés mibenléte, relációi, feltétel-, cél- és eszköz-rendszere.	189
4. 6. 2. A tudatos ember küldetése a természet vonatkozásában.	197
4. 6. 3. A tudatos ember küldetése az értelmes-élet vonatkozásában.	217
4. 6. 4. A tudatos ember küldetése az erkölcsi struktúraszint vonatkozásában.	243
4. 6. 5. A tudatos ember küldetése a fejlődés továbbvitelére.	264
4. 6. 6. A humanizmus és az emberi küldetés.	280
4. 7. Összefoglalás a tudatos ember etikai magatartásáról.	297

ÁTTEKINTÉS:

4. A TUDATOS EMBER MAGATARTÁSA RELÁCIÓBAN A HUMANIZMUSSEL.

4. 1. A humanizmus és az emberi boldogság kérdése.

4. 1. 1. A teljes erkölcsi értelemben vett humanizmus.

4. 1. 2. A teljes erkölcsi értelemben vett emberi boldogság.

4. 2. A fejlődés tudatos vállalása.

4. 2. 1. A tudatos ember és a természet anyagi-biológiai egysége.

4. 2. 2. A tudatos ember és a fejlődés.

4. 2. 3. A humanizmus és a fejlődés.

4. 3. Az emberi lét tudatos vállalása.

4. 3. 1. A tudatos ember és az értelmes élet.

4. 3. 2. A tudatos ember és az egyéni lét.

4. 3. 3. A tudatos ember és a szocializált lét.

4. 3. 4. A tudatos ember és a kozmikus lét.

4. 3. 5. A humanizmus és az emberi lét.

4. 4. Az emberi sors tudatos vállalása.

4. 4. 1. Dialektikus ellentétek az emberi sorsban.

4. 4. 2. A munka, erőfeszítés és küzdelem az emberi sorsban.

4. 4. 3. A szenvedés és halál-probléma az emberi sorsban.

4. 4. 4. Az étellel való korlátozott rendelkezés az emberi sorsban.

4. 4. 5. A humanizmus és az emberi sors.

4. 5. Az emberi felelősség tudatos vállalása.

4. 5. 1. A tudatos ember felelőssége a természetért.

4. 5. 2. A tudatos ember felelőssége a dialektikus ellentétek feloldásáért.

4. 5. 3. A tudatos ember felelőssége az értelmes-életért.

4. 5. 4. A tudatos ember felelőssége a fejlődésért.

4. 5. 5. A humanizmus és az emberi felelősség.

4. 6. Az emberi küldetés tudatos vállalása.

4. 6. 1. Az emberi küldetés mibenléte, relációi, feltétel-, cél- és eszközrendszere.

4. 6. 2. A tudatos ember küldetése a természet vonatkozásában.

4. 6. 3. A tudatos ember küldetése az értelmes-élet vonatkozásában.

4. 6. 4. A tudatos ember küldetése az etikai struktúraszint vonatkozásában.

4. 6. 5. A tudatos ember küldetése a fejlődés továbbvitelére.

4. 6. 6. A humanizmus és az emberi küldetés.

4. 7. ÖSSZEFOGLALÁS: A tudatos ember etikai magatartása.

4. A TUDATOS EMBER ETIKAI MAGATARTÁSA, RELÁCIÓBAN A HUMANIZMUSSEL.

Az emberben a tudatosság és az etikum – az ember, mint természeti jelenség, kialakulásának kezdetétől fogva – összekapcsolódik, mivel az ember nem kizárólag „animal rationale”, hanem ugyanolyan joggal és érvénnyel „animal eticum”. – (Ez egyébként egyenesen és természetszerűleg következik a tudatosság és erkölcsiség alapvető összefüggéséből és ekvivalencia-relációjából.) – Érdekes módon a legősibb leletek – sírok, temetkezési szokások, stb. – majd az ősi szájhagyományok, később az írásos és képzőművészeti emlékek döntőbben hangsúlyozzák az etikus magatartást, mint a racionalitást. – Ez nem véletlen, hiszen a történelem előtti és a történelmi időkben mindig egyértelműen az egyének, csoportok és tömegek etikai magatartása volt a mindenkori kulturális és szociális berendezkedési szintnek megfelelő emberi élet alapja. S az emberi fejlődés valójában csak akkor nevezhető fejlődésnek, ha a tudományos és technikai fejlődés szinkronban van nemcsak a tudati és törekvési, hanem az etikai fejlődéssel is. – Szerencsésnek mondható az a kor, amelyben harmonikusan valósul meg a tudati-törekvési és etikai fejlődés; ellentmondásos és válságos viszont az a történelmi fordulat, amelyben szétválik egymástól ez a hármas egység. – Korunknak éppen ez a legnagyobb tragédiája, hogy a robbanásszerű tudományos-technikai forradalommal nem tud lépést tartani a tudati-törekvési fejlődés, az etikum fejlődése pedig messze lemaradóban van – és már jelentősen le is maradt! – az előzőektől.

Mindezen megfontolások alapján Etikánknak ezt a fejezetét – az emberi magatartás alapvető és lényegét érintő megfogalmazása után – a tudatos ember etikai magatartásával kapcsolatos problémakörnek kívánjuk szentelni. – És ezzel etikai oldalról elérkeztünk a humanizmus kérdéséhez, melyen belül alapvetően tisztázásra szorul: vajon hogyan viszonyul egymáshoz a tudatos emberi magatartás és az etikai értelemben vett humanizmus a következő döntő jelentőségű vonatkozásokban:

- a fejlődés tudatos vállalása;
- az emberi lét tudatos vállalása;
- az emberi sors tudatos vállalása;
- az emberi felelősség tudatos vállalása;
- végül: az emberi küldetés tudatos vállalása.

Mindezek után választ kívánunk találni arra a – talán legemberibb – kérdésre, hogy a tudatosság és a humanizmus etikai tartalma – fenti vonatkozásokon belül – hogyan szolgálja az emberi boldogságot? – Ha egyáltalán meghatározható: mi az emberi boldogság?!

Végezetül fontos, számunkra és a következő, a lehetséges eljövendő nemzedékek számára sorsdöntő problémák tárgyalását tűztük célul magunk elé. – Természetes, hogy teljesen átfogó – horizontális és vertikális irányban egyaránt kimerítő, vagy kielégítő – kérdés-felvetést, vagy probléma-megoldást nem tudunk nyújtani. Célunk a kérdések megközelítése, vázolása, és a megoldáshoz vezető utak körvonalazása. Ennél többre – adott lehetőségek és témánk adott keretei között – nem is vállalkozhatunk. – „Boldogok a keresők” – mondja Öry László professzor könyvének címe. Mint egész munkánkban, Etikánkban és annak jelen fejezetében is ez a keresés lehet a célunk.

4. 1. A humanizmus és az emberi boldogság kérdése.

Részletes és folyamatos tárgyalásunk előtt kötelességünknek tartjuk két kérdés-csoport alapvető megközelítését és lényeges meghatározását, természetesen etikai vonatkozásban.

Ezek a kérdések a következők:

- a teljes erkölcsi értelemben vett humanizmus kérdése;
- a teljes erkölcsi értelemben vett boldogság kérdése.

Tudom, mindkét kérdés-csoport erősen vitatott, a különböző világnézeti, filozófiai, rendszerelméleti felfogások más-más megközelítési és megfogalmazási módot használnak. Számunkra azonban – minthogy elköteleztük magunkat a természettudományos gondolkodásmód és az energetikai axiómarendszer mellett – egyetlen út áll előttünk. Megközelítésünkben és megfogalmazásunkban azonban felhasználjuk az energetikai axiómarendszer alkalmazása révén már elért ontológiai és általános etikai eredményeket. – Minden bizonnyal nem minősül ez felesleges kitérőnek, hanem további tárgyalásunk szükséges és eredményes segítőeszközének.

4. 1. 1. A teljes erkölcsi értelemben vett humanizmus. (L' humanizme integrale.)

A humanizmus, mint tudati és erkölcsi magatartás, magát az embert helyezi nemcsak az érdeklődés, vizsgálat és kutatás homlokterébe, hanem a tudati lét és az egész megtapasztalható világ középpontjába is. A humanizmus tehát nem egyszerűen „emberiesség”, nem – a ma annyira divatos szóhasználat szerinti „életérzés”, hanem komplex emberi léttudat, mely tartalmával és relációival a reális valóságot ragadja meg, és irányítja önmagára. – A tudattartalomnak, relációknak, a megragadási módnak megfelelően beszélhetünk a humanizmus különböző formáiról.

Individuál-humanizmus: Az introvertált és önmagába zárkózott – önmaga számára elégségesé vált – ember lét-tudat állapota, melyben az egyén az embert, mint önmagát és az önmegtapasztalás tárgyát, helyezi a valóság középpontjába. – A humanizmusnak ebben a primitív formájában a jog-forrás maga az egyén, minden más – természet, társadalom – célját és rendeltetését az egyénen, az egyéni meggyőződésben gyökerező egyéni jón és jogon keresztül kapja. – Valaha, a felvilágosodottság kezdetekor, nagy jelentőséggel bírt a humanizmusnak ez a kezdetleges formája, de ugyanakkor – a figyelemnek az emberre, az ember szabadságjogaira való irányításán túl – nagy veszélyforrást jelentett. S valójában az egyoldalú és túlzó individualizmusnak, az elfogult liberalizmusnak, – társadalmi-gazdasági-politikai viszonylatban egyaránt, – a monopolizmusnak, majd az anarchizmusnak, s végső soron – korunkban sajnos döntő mértékben – a terrorizmusnak tudati, társadalmi, gazdasági és politikai vonatkozásban egyaránt, eszmei-elméleti alapjává vált.

Az individuál-humanizmus – végső kifutását tekintve – az antihumánumba torkollik. – Kiegyensúlyozott formájában azonban – az erkölcsi jó által korlátozott mértékben – alapszintet képezhet a humanizmus magasabb rendű formáinak megvalósulásához.

Szociál-humanizmus: Az extrovertált és kitáruló – önmaga számára már elégtelenné vált – emberi lét-tudat állapota, melyben az egyén az embert, mint közösségi létezőt és a közösségi relációk tárgyát, helyezi a valóság középpontjába. A humanizmusnak ebben a fejlettebb és magasabb rendű formájában a tulajdonképpeni és végső jogforrás a közösség, minden más – természet, egyén kultúra, társadalom, gazdasági élet – célját és rendeltetését a közösségen, a közmeggyőződésben gyökerező közösségi jón (közjón) keresztül kapja. – Napjaink fejlődési szakaszában igen nagy jelentőséggel bírt a humanizmusnak ez a magasabb rendű formája, de – a figyelemnek a közösségre, a közjóban gyökerező és azzal összhangban levő szabadságjogokra történő irányításon túl – óriási veszélyforrást is jelentett: az elfogult nacionalizmusnak, a személyi- és szabadságjogokat lábbal-tipró, mindent magának alávető nácizmusnak, fasizmusnak, sztálinizmusnak; a vér-, osztály- vagy munka-mítoszának eszmei-elméleti

alapjává vált. – Az egyoldalú és túlzó szociál-humanizmus – végső kifutását tekintve – ugyan-
csak az antihumánumba torkollik. – Kiegyensúlyozott formájában azonban, mint természetes
lépcsőfok, átmenetet képez a humanizmus még magasabb rendű megvalósulása felé.

Kozmoreflexív-humanizmus: Az embernek és valamennyi szociális létformájának a természet
– szubtranszcendens – valóságába extrapolált lét-tudata, mely az embert – teljes természeti-
jelenség voltában szemlélve – helyezi a megismerhető és megtapasztalható objektív realitás
középpontjába. – A humanizmusnak ebben a magasrendű formájában a jogforrás: az objektív
valóságnak az emberrel való viszonyossága egyéni és közösségi vonatkozásban egyaránt. Az
egyéni- és közösségi-jó azonosul, és elveszíti viszonylagos – vagy tényleges – szemben-
állását, a szabadságjogok pedig – önkéntes és szabad korlátozás formájában – összhangba
kerülnek a Kozmosznak – (és a Kozmosz lehetséges értelmes létezőinek) – fejlődési tenden-
ciáival. – Ennek a természet valóságába extrapolált humanizmusnak csúcsa: az emberiség
kozmosztudatra való ébredése, melynek tudati, törekvési és erkölcsi lehetséges követke-
zményei beláthatatlanok. – A humanizmusnak ez a fejlett és magasrendű formája révén kapja
meg az ember és az egész emberiség – egyénileg és közösségileg – valóságos helyét a meg-
ismerhető és megtapasztalható Világmindenségben. A humanizmus elveszíti egyoldalúságát,
bezártságát és többé-kevésbé önző korlátozottságát, kitarul a Természet és a Kozmosz felé,
lehetőségeiben lendületet kap önmaga korlátainak és határainak túllépésére, erkölcsiség
tekintetében az egyéni- és közösségi-jó további és mélyebb tartalmat kap: hiszen – a
Kozmoszba beépülve – az egész Kozmosz javát kell szolgálnia kötelezettség és küldetés
formájában.

A kozmoreflexív-humanizmus elégíti ki – szubtranszcendens vonatkozásban – legnagyobb
mértékben a fejlődés feltételrendszerét:

- létbeli dinamizmus tekintetében a korlátozott földi mértékeket meghaladja;
- képességiteljesítés viszonylatában új lehetőségeket kap az emberi tudati-, törekvési- és
erkölcsi-lét a fokozott kibontakozásra;
- önfelülmúlás vonatkozásában az energia-küszöbszintek túllépéséhez – a fokozott
energetikai, információs és kibernetikai hatások révén – növekszik a fejlődési lehetőség és
valószínűség.

Az emberiség kozmosztudatra ébredése, a kozmoreflexív-humanizmus kialakulása ugyan
még csak a ködös jövő távoli reménysugara, de a humanizmusnak ezt a tendenciát kell
követnie, egyéneknek és közösségeknek, egyedi és szociális struktúráknak egyaránt ez lehet
csak az alapvető elírányulása. – Ezt a célt kell szolgálnia a tudati és a tudományos, kulturális
és társadalmi fejlődésnek, s – legfőképpen – ennek kell áthatnia az emberiség erkölcsi tudatát.
A humanizmusnak ez a szubtranszcendens felsőfoka szabja meg a jövőben – bármilyen
távolinak is tűnik ez a jövő – a tudatos ember etikai magatartását, ezen belül az emberi lét, az
emberi sors, az emberi felelősség és az emberi küldetés tudatos vállalásával kapcsolatos
erkölcsi mozgásállapotát és mozgásállapot-változását.

Integrális-humanizmus: Az embernek és valamennyi szocializált létformájának a
transzcendenciával kiegészült – a teljes-spektrumú lét- és értékrendbe helyezett – lét-tudata.
Ez az embert, mint tudatos és szabad erkölcsi személyiséget, továbbá a kultúrát, a társadalmat
és valamennyi szocializált létstruktúrát – mint tudatos és szabad erkölcsi közösséget –
együttsszemléli összes szubtranszcendens és transzcendens léttartalmával, léthatározmányával
és létrelációjával, az integrális-valóság része és jelenségeként. – (Jacques Maritain kifejezésé-
vel: „L’ humanisme integrale”.)

Ez valóban a szó szoros értelmében humanizmus, mert

- az ember számára ebben az integrális környezetben biztosított létének teljes értelme, feltétel-, cél- és eszközrendszere;
- ebben a szakadatlan szubtranszcendens és transzcendens energiaáramlatban biztosított a legnagyobb mértékű és legmagasabb rendű energetikai, információs és kibernetikai hatás, ennek a hatásnak aktualizálódása, vagyis valóra válása;
- ebben az integrális környezetben biztosított a fejlődési valószínűségnek egyenes-vonalú és állandóan fokozódó növekedése, azon belül a létbeli dinamizmus, képességiteljesítés és önfelülmúlás szubtranszcendens és transzcendens törvényeinek legteljesebb megvalósíthatósága;
- itt biztosított az individuál-, szociál- és kozmoreflexív-humanizmus ellentmondásmentes összhangja, harmonikus és dinamikus kifejlődése és megvalósulása;
- végül számunkra, Isten-hívők számára a legdöntőbb momentum: a TELJESSÉG-STRUKTÚRÁJÁNAK részese, a MÁSODIK ISTENI-SZEMÉLY, a TUDAT-TELJESSÉG hitet tett emellett az integrális humanizmus mellett, vállalván az emberi létet személyesen, mint Jézus Krisztus, s az emberi léttel az emberi sorsot, az emberi felelősséget és az emberi küldetést, kivéven a BŰN-t, a transzcendens-entrópiatartalmat.

Az integrális-humanizmus transzcendens vonatkozásaival és a transzcendens-létbe történt beépülésével – valójában – külön etikai megfontolások tárgyát képezi. Itt azért tartottuk szükségesnek rövid felvázolását, hogy teljes képet alakíthassunk ki magunknak a humanizmus problémakörének távlatairól. – Jelen 4. Részünk tárgyalása során a szubtranszcendens humanizmus erkölcsi értelemben vett kategóriáit kívánjuk felhasználni, legfeljebb néhány – elkerülhetetlen – esetben utalunk a transzcendenciába ágyazott integrális humanizmusra.

Fentiekben a humanizmus problematikáját – úgy vélem – szükséges és elégséges mértékben körvonalaztuk. – A következőkben megközelíteni, és röviden tárgyalni kívánjuk az emberi lét és a humanizmus egyik kulcsfontosságú és döntő jelentőségű kérdését: az emberi boldogságot.

4. 1. 2. A teljes erkölcsi értelemben vett emberi boldogság.

A boldogság – az emberiség mindig áhított és kínlódva keresett „kék madara” – a történelem előtti időktől korunkig, fogalmi tartalmát tekintve mindig változott, sőt, ma is változóban van.

Jelentett fizikai-testi kielégültséget, – étel-, ital-, szexualitásbeli-jóllakottságot, – jelentett érzelmi kielégülést, jelentett szellemiek nyugodt birtoklását, de a hatalom csúcsán való megtelepedést is a – sokszor – gátlástalan törekvés eredményeként. – Közben a Tibériás-tavának lankáin elhangzott a boldogság transzcendens üzenete, melyet sokan megértettek az elmúlt 2000 év folyamán, az emberiség nagy része azonban vagy nem hallotta, vagy ha hallotta is, értetlenül állt vele szemben. – Korunknak pedig már „füle sincs a hallásra...”

Mi tehát a boldogság? – Valójában a boldogság: a birtokbavétel tudata, a törekvés megnyugvása és a birtoklás feletti öröm. – Tehát komplex tudati állapot, mely az értelmi-törekvési-erkölcsi paraméterek mellett bizonyos – alacsonyabb-, vagy magasabb-rendű – érzelmi töltéssel is bír. Ez az érzelmi töltés azonban – a tudat tartalmához, tárgyához és állapotához hasonlóan, és annak függvényében – vonatkozhat különböző struktúraszintekre, a tudati struktúraszinten belül egyénire és közösségre, szubtranszcendensre és transzcendensre. – Így léteiben és értékében igen nagy szórást mutat. Ugyanúgy, mint maga a boldogság léttartalma, és a birtokbavétel tárgya.

A boldogságról tárgyalva a pusztán érzéki, vagy biológikumhoz kötött érzelmi boldogságot, melynek tárgya az érzéki és érzelmi kielégülés, az ember és erkölcsisége szempontjából – valójában – nem is nevezhetjük boldogságnak. – Boldog csak az ember – a tudati struktúra-szint létstruktúrája – lehet, éppen ezért, amit valójában boldogságnak nevezhetünk, a tudattal kezdődik, s az értelmi szint emelkedésével és a szabad törekvéssel alakul ki, és fejlődik tovább. Kialakulásában és fejlődésében a tudati létstruktúra, annak energetikai, információs, kibernetikai és erkölcsi strukturáltsága képezi az alapot, az embert érő hatások mikéntje pedig a fejlődési valószínűség növekedésének mértékét.

Az emberi boldogság időbelisége és dinamizmusa.

A boldogságról különböző szempontok szerinti osztályozásban beszélhetünk. Időbeliségét és dinamizmusát tekintve megkülönböztethetjük a következőket.

– Az elindulás boldogságát, mely abban a tudati állapotban és ahhoz kapcsolódó érzelmi töltésben fogalmazható meg, hogy az ember – egyénileg vagy közösségre, szubtranszcendens vagy transzcendens vonatkozásban – felismeri elérendő közvetlen és távlati célját, valamint megtalálja az ahhoz vezető utat (feltétel- és eszközrendszert), a döntéselőkészítés és választás révén mozgásba hozza, és erkölcsileg alátámasztja a célra irányult törekvési-rendszert. – (Mondhatjuk úgy is: energetikai-, információs-, kibernetikai- és erkölcsi-feltételrendszer biztosítása.)

– A közbeni-cselekvés boldogságát, mely abban a tudati-törekvési állapotban és ahhoz kapcsolódó érzelmi töltöttségben fogalmazható meg, hogy az ember – egyénileg vagy közösségre, szubtranszcendens vagy transzcendens vonatkozásban – folyamatosan és fokozatosan megvalósítja a közbeni feladatokat, eléri a közeli és részcélokat a végső cél felé vezető úton. (Mondhatjuk úgy is: az energetikai, információs, kibernetikai és erkölcsi hatásoknak munka révén történő valóra-váltása.)

Ebben a szakaszban külön fokozatot jelent: az erőfeszítés és küzdelem boldogsága, mely az ember számára elsődlegesen erkölcsi kategóriát jelent, erkölcsi hatással és annak a nagyobb-ellenállás irányába feszülő, a belső strukturáltságot – a lét mélyéig épült energetikai, információs és kibernetikai struktúrát – a fejlődés vonalába kényszerítő munkával.

A beérkezés boldogságát, mely a tudati-törekvési állapot időleges vagy végleges megnyugvásában, az elért cél – egyéni vagy közösségi, szubtranszcendens vagy transzcendens – nyugodt birtoklásában és ahhoz kapcsolódó érzelmi töltöttségben fogalmazható meg. – A beérkezés boldogsága – ember-voltunkból következően – általában időleges megnyugvás csupán, mert a birtoklás-tudata további birtoklás-vágy forrásává válik. – A tartós vagy végleges megnyugvás pedig – a természetben működő entrópia-elv és a belső struktúrákban fokozatosan felhalmozódó entrópia tartalom következtében – a lebomlás valószínűségét hordja magában. („Aki áll, vigyázzon, hogy el ne essen!”)

Az emberi boldogság módbeli formái.

A tudattartalomnak, a relációknak, a boldogság tárgyának és törekvési megragadásának mikéntjét tekintve, a boldogság különböző módbeli formáiról beszélhetünk.

– Individuális-boldogság: Az introvertált és önmagába zárkózott boldogság-tudat és boldogság-állapot, melynek keretén belül a megismerhető és meg tapasztalható valóság középpontjába helyezett egyén csak az önmaga által birtokba vehető és birtokolható létben és

értékben, azok tényleges birtoklásában képes megnyugvást és ehhez kapcsolódó érzelmi kielégülést találni. – Az „én-középpontúságnak és önmagába-zártságnak – mondhatni: önmagának való elégséges-voltnak – ez az állapota a legalacsonyabb rendű boldogság-állapot tudati-törekvés-erkölcsi vonatkozásban, és különböző veszélyforrásokat hord magában. Mert nemcsak az egyéni tudat, törekvés és erkölcsiség mindenné előbbre való voltát hangsúlyozza, nemcsak az egyéni birtoklás-vágy minden határon-túli és mások rovására történő kielégítéséhez követel szabad kezét az egyén számára, hanem a valóságnak az egyéni horizontra való leszűkítését („béka-perspektívát”), a valóságtól való elszakadást, sőt a valósággal való szembefordulást is eredményezheti. – Nem véletlen, hogy éppen korunkban, az individuális-boldogság hajszolása a szexuál-immoralitásba, alkoholizmusba, a kábítószeres karmaiba taszít tömegeket. Ugyan-akkor az egyéni boldogság-vágnak hatalmi célok felé irányulása során – legújabb-kori történelmünk, abban is a náciizmus és fasizmus, a tekintélyi- és személyi-kultusz, a terrorizmus kialakulásának, aktualizálódásának és tartós fennállásának tanúsága szerint – nem egy személyt és csoportot a „hatalmi-örület” ragadott magával. – Természetes, hogy az egyénnek, mint tudatos és szabad erkölcsi személyiségnek, megvannak az egyéni céljai, vágyai, egyéni boldogság-igénye, de az soha nem mehet mások, a kis- és nagy-emberiközösségek rovására. S az egyénnek – boldogság-vágyával kapcsolatban is – nyitottnak kell lennie a közösség – család, nép, társadalom – keretein belül tudja valójában megtalálni.

(Megjegyzés: A keresztény ember számára is a „Corpus Christi Mysticum” – a „Krisztusi Titokzatos Test” – közössége az üdvösség – vagyis: a transzcendens végső boldogság – valódi útja.)

– **Szociális-boldogság:** Az extrovertált, kitáruló és önmagán túltekintő emberi boldogság-tudat és boldogság-állapot. Ennek keretén belül az egyén, mint a kisebb- vagy nagyobb-emberi-közösség tagja, aki számára a megismerhető és megtapasztalható valóság középpontját a közösségi-lét képezi, egyéni boldogságát a közösség által megragadott és birtokolt javakban való részesedés formájában kívánja megélni. A közös birtoklás, annak nyugalma és az ahhoz kapcsolódó érzelmi feltöltődés jelenti a közösségi-boldogság állapotát. – Ez az állapot többértű és igen mély intenzitású lehet, de elsődlegesen mindig érzelmi élményt jelent az egyén számára. Ennek lényeges tényezői érzelmi vonatkozásban:

= elsősorban a közösségi-lét átélése, mely a mai elidegenedett világban hallatlan igény, tényleges megléte pedig erős érzelmi feltöltődést eredményez;

= másodsorban a közös birtoklás-vágy, maga a birtoklás és tulajdonba-vétel érdekében kifejtett közös munka és annak lelkesítő hatása, az együtt-munkálkodás, együtt-menetelés öröme, sokszor, mint mindent magával ragadó érzelmi élmény;

= harmadsorban a közös-birtoklás öröme, a végrehajtott tett és elért cél, a kivívott eredmény és a beteljesült vágy nyugalma, mind megannyi közösségi-öröm forrása, az érzelmek áradatának kinyílt zsilipje, mindent magával ragadó zuhatagja.

És mind megannyi veszély forrása. Mert a pusztán érzelmi alapokon álló szociális-boldogság-vágy esetében a következő problémák adódhatnak.

= A közösségi lét átélése feltámaszthatja az egyéni-lét mély érzelmekkel teli átélésének vágyát, nem egyszer kizárólagosságát.

= A közös birtoklás-vágy és a tulajdonba-vétel érdekében végzett munka pszichikai láncreakciót válthat ki az egyéni vágyak kibontakozása, nem egyszer a kizárólagos birtoklás-vágy irányában.

= A beérkezés boldogságát és a közös-birtoklás örömét megkeserítheti – és gyakran meg is keseríti – a kellőképpen el nem ismert törekvések, el nem ért egyéni célok, ki nem elégített egyéni vágyak mennyiségi és minőségi növekedése.

= Maga az érzelmi eufória sem tartható fenn hosszú ideig anélkül, hogy intenzitásából ne veszítene, hogy az „olaj” nagy része – vagy egésze – „a lámpából ki ne égne”, hogy idővel – ellenkező végletbe csapva át – ne a hideg és merev önző értelmi-törekvési életre kerüljön a hangsúly a harmonikusan kiegyensúlyozott komplex emberi magatartás helyett. Ahol mindennek – tudatnak, törekvésnek, érzelemnek – megvan a jól meghatározott helye, szerepe és célja.

Valójában a szabadjára engedett és túlzásba vitt, okosan nem irányított és helyesen nem korlátozott, a komplex emberi természettel összhangban nem levő közösségi-boldogság extrém kifutást eredményezhet, hasonlót – ellenkező előjellel – mint az egyoldalú és túlzott egyéni boldogság-vágy. Nem beszélve a tudati struktúraszint entrópia-elvéről, valamint az egyéni és közösségi struktúrákban felhalmozódható – és ténylegesen fel is halmozódó – entrópia tartalomról, mely a lebomlás valószínűségét hordja magában az emberi boldogság problémakörével kapcsolatban is. – A közösségi boldogság-élmény és boldogság-állapot csak jól-meghatározott keretek között, valósi tudati-törekvési-erkölcsi tartalommal és energia-hatással válhat a fejlődés hordozójává és a fejlődési valószínűség növelőjévé.

(Megjegyzés: A keresztény ember számára a közösségi boldogság-tudat és boldogság-állapot soha nem jelentkezhetsz elsődlegesen érzelmi feltöltődés formájában, a tudati-törekvési-erkölcsi állapot-határozók minden esetben, egyensúlyban kell, hogy tartsák az érzelmi lét-szférát, biztosítva annak mindenkorai eszköz-jellegét.)

– Kozmikus-boldogság: A kozmikus-tudatra ébredt, a kozmoreflexiv-humanizmussal áthatott ember boldogság-tudata és boldogság-állapota. Ez valójában a teljes szubtranszcendenciába extrapolált, azzal összhangba hozott és harmonikusan kiteljesedett ember boldogsága, aki birtoklás-vágyát a Világegyetem – (és annak lehetséges létezői) – felé irányítja, de nem az ember által történő egyéni vagy közösségi tulajdonba-vétel céljából, – (mint szinte minden „sci-fi”-ben történik) – hanem a közös és együttes tudati-törekvési-erkölcsi kiteljesedés végett.

A kozmikus-boldogság az ember és valamennyi közösségi létstruktúra számára az állandó elindulás-, együttműködés- és fokozatos beérkezés-boldogságát jelenti: a teljes kitárulás- és állandó befogadás-boldogságát, mely mindig magasabb rendű értékek birtoklásában, meg-megújuló megnyugvásban és újbóli nyugtalan keresésben, mindezekhez kapcsolódó állandóan fokozódó örömben nyilvánul meg.

Mindez állandóan megújuló és fokozódó energetikai, információs, kibernetikai és erkölcsi hatást, annak munkában és erőfeszítésben, a nagyobb ellenállás-irányátkövető küzdelemben történő valóra-válását igényli, ezzel egyidejűleg az entrópia tartalomnak viszonylagos csökkenése a feltételrendszer alapvető részét képezi.

További feltétel és eszköz a létbeli dinamizmus fejlesztésének és a képességiteljesítés kötelezettségének állandó és fokozódó teljesítése. Csak ez biztosít utat és lehetőséget az önfelülmúlás természettörvényének érvényesüléséhez, mely az ember kozmikus-tudatra ébredésének – ezen keresztül kozmikus-boldogságának – legfontosabb és elengedhetetlen eszközének tűnik, az emberiség önmaga korlátai túllépésének, tudati-törekvési-erkölcsi teljesebbé-válásának biztosítója.

Szubtranszcendens vonatkozásban a kozmikus boldogság-tudat és boldogság-állapot tűnik az ember számára elérhető maximumnak, mely az emberiség továbbfejlődési valószínűségét hordozza magában – jelen meglátásunk szerint.

Integrális-boldogság: Az integrális-humanizmusba ágyazott emberi boldogság-tudat és boldogság-állapot. – A boldogságnak ez a legmagasabb rendű és legkiteljesültebb formája a transzcendenciával kiegészült teljes-spektrumú lét- és értékrendben gyökerezik, amikor az ember – teljes értékű erkölcsiségén keresztül – megtapasztalja a transzcendencia birtoklását, a transzcendencia tulajdonba-vételének nyugalma és a mindehhez kapcsolódó öröm érzelmi töltöttségét.

Az integrális-boldogság magában foglalja teljes egészében a szubtranszcendens boldogság-igény minden tényezőjét, azon túl a transzcendenciával és a transzcendens létstruktúrákkal való eleven kapcsolatot, mindezt szintézisben és integrális harmóniában egybeötvözve. Ugyanakkor biztosított az ember számára minden – szubtranszcendens és transzcendens – energiaforrás, melynek segítségével a tudati-törekvési-erkölcsi hatások az emberben a fejlődési valószínűséget minden határon túl növelik.

Az integrális-boldogság csúcsa a TELJESSÉG-STRUKTÚRÁJÁNAK birtoklása, mely a megnyugvással párosult fokozódó boldogság-vágy, s az állandóan megújuló kezdés-, fejlődés- és beérkezés-boldogságában nyilvánul meg, mert a transzcendens tudati-törekvési-erkölcsi tartalom olyan mélységei tárulnak fel a TELJESSÉG-STRUKTÚRÁJÁNAK birtokosa előtt, hogy azt kimeríteni egy Örökkévalóságon át nem lehet.

Az integrális-boldogság – transzcendens vonatkozásaival – valójában Etikánk Transzcendenciával foglalkozó részébe – külön kötetbe – tartozik. Itt csupán azért kíséreltük meg felvázolását, hogy összefüggő és teljes képet alakíthassunk ki a boldogság problémakörében is. – Jelen 4. Részünk tárgyalása során, amennyiben szükségesnek látszik – hasonlóan a humanizmus kérdésében elfoglalt álláspontunkhoz – a szubtranszcendens vonatkozású tartalmú kozmikus-boldogság erkölcsi értelemben vett fogalmát kívánjuk felhasználni további vizsgálódásaink során.

x x x

Úgy vélem, nem volt hiábavaló ez a rövid eszmefuttatás a humanizmus és az – azzal lényegesen összefüggő – boldogság-igény, boldogság-tudat és boldogság-állapot problémakörében. Embervoltunkhoz olyan szorosan hozzátartozik ez az egymással ontológiai összefüggésben levő kérdéscsoport, hogy nélküle Etikánk hézagossabb és szegényebb lenne.

A továbbiakban a tudatos ember erkölcsi magatartását vizsgáljuk, de minden egyes fejezetben utalni kívánunk arra, hogy az erkölcsi értelemben vett humanizmus és az ember boldogság-igénye mennyiben van összhangban a tárgyalt kérdéssel, s vajon a humanizmus erkölcsi tartalma ad-e valamennyi és valamilyen többletet a tudatos emberi magatartáshoz.

4. 2. A fejlődés tudatos vállalása.

A fejlődés etikai relációinak és erkölcsi paramétereinek vizsgálatához talán egy analógián keresztül juthatunk el a legkönnyebben. Analógiánkat a természettudományokból, mégpedig a kristálytan területéről kölcsönözzük.

A krisztallizáció folyamata a prébiológiai struktúraszint egyik igen érdekes jelensége. A kristály anyagának oldata magában hordja a kristályosodás alapanyagát és alapinformációit. Az oldat – energetikai hatásra – mindig jobban koncentrálnak, míg csak el nem éri a telítettség állapotát. De még ebben az állapotban sem kristály, csak magában hordja a

kristályá-válás szükséges feltételeit, s ezen keresztül a kristályá-válás lehetőségét és valószínűségét. Valami – sokszor egészen minimális – hatás, a koncentrált oldatba behulló porszem vagy falevél – vagyis a telített oldat nyugalmi állapotát megbontó energiahatás – szükséges és elégséges ahhoz, hogy kicsapódjanak a kristályok. Ez a végső hatás azonban szükséges és elengedhetetlen a krisztallizáció folyamatának ugrásszerű befejezéséhez.

A tudatelőtti állapotban ilyen folyamatos fizikai, kémiai, majd biológiai energiakonzentráció képezi a fejlődés alapját, a szabadenergia tartalom állandó – mondhatni: a minden határon túlit megközelítő – növekedése a szükséges, azonban közel sem elegendő feltétele a fejlődésnek. Ez az állapot ugyanis még nem maga a fejlődés, – (a koncentrált oldat sem volt maga a kristály,) – hanem csak annak valószínűségét és lehetőségét hordozza. – A fejlődés aktualizálódásának – valóra-válásának – végső és elengedhetetlen feltétele az a további energiahatás, mely az energetikai küszöbszint átlépésével az ugrásszerű fejlődést létrehozza, illetve a fejlődési folyamatot befejezi. Természetesen nem a szükséges előzmények nélkül.

A tudati struktúraszinten a fejlődés vonalába eső állapotváltozások befejező aktusa, mely a fejlődési folyamatot lezárva az ugrásszerű fejlődést létrehozza – nagy valószínűséggel állíthatjuk – minden esetben erkölcsi energiahatás. A tudati struktúraszint fejlődési tendenciái, a pszichikai energiahatás révén növekedő fejlődési valószínűség nem válhat valóra erkölcsi energiahatás nélkül. – Így a tudati-törekvési fejlődés folyamatában, annak végső kibontakozásában és megvalósulásában mindig jelen van és felismerhető az erkölcsi aktus, mint döntő energiahatás. – A tudatos ember etikai magatartásának ezt a hatását kívánjuk demonstrálni a fejlődés tudatos vállalásának tudati-törekvési-erkölcsi folyamatában.

4. 2. 1. A tudatos ember és a természet anyagi-biológiai egysége.

A fejlődés-elve alapvető ontológiai-elv, általános érvénnyel bír az egész megismerhető valóság vonatkozásában, a prébiológiai, biológiai és tudati struktúraszint vonatkozásában egyaránt. – A tudatos emberi magatartáshoz azonban lényegesen hozzátartozik a természet megismerése és tudati megragadása, benne önmagának, mint természeti jelenségnek felismerése, ennek a ténynek összes relációival együtt történő elismerése, természetesen a fejlődést is beleértve. – De a tudatos emberi magatartás további kötelezettséget is tartalmaz: olyan etikus magatartást az ember részéről, mely az ember természeti jelenség-voltának következményeivel is számol, és azt tudatosan vállalja.

A természet anyagi-biológiai egységének felismerése.

Jelenlegi gondolatmenetünk során a természetet a prébiológiai és biológiai struktúraszinttel azonosítjuk, hozzászámítva az embernek, mint a tudati struktúraszint létezőjének biológiai szubsztrátumát, továbbá a kultúra és társadalom – tehát a szocializált tudati létstruktúrák – anyagi-biológiai hányadát, intézményeinek és objektivációinak prébiológiai és biológiai részstruktúráit.

(Megjegyzés: A természet megismerésével kapcsolatos ismeretelméleti problémákat jelenleg félretesszük, mert csupán arról van szó, hogy a tudatos felismerés lehetősége, szükségessége és mikéntje nyerjen megállapítást a természet viszonylatában.)

Ilyen vonatkozásban a természet anyagi-biológiai egységének felismerése a következő lépcsőfokokban történhet, illetve az alábbi jegyeket tartalmazza.

Az anyagi világ megismerése. – Ez nem szorítkozhat egyszerűen a természetnek, a természeti jelenségeknek a tudomásulvételére, hanem az anyagi-biológiai kapcsolatok feltárását, az

oksági viszonyok keresését és felismerését is tartalmazza. – Az ember tudatosságában mindez igényli elsődlegesen a tapasztalati absztrakciós szint fogalmainak, ítéleteinek és következtetéseinek – többszörösen ellenőrzött és az objektív valósággal egybevetett, tehát a realitásnak megfelelő – rendszerezését, ennek során a tapasztalati absztrakciós szint műveleteinek alkalmazását. – De ezen túlmenően – éppen az oksági viszonyok keresése és felismerése miatt – további lényeges lépések is szükségessé válnak a tudatos megismerés területén: a tapasztalati absztrakciós szint objektív adathalmazának a logikai absztrakciós szintre történő leképezése. A természeti jelenségek összefüggése, a köztük fellépő kölcsönhatások és relációk, az oksági viszonyok realitása és objektivitása valójában a logikai absztrakciós szinten, logikai műveletek segítségével válik nyilvánvalóvá. – Így a természet, abban a prébiológiai és biológiai struktúrák megismerése, bennük a térhez és időhöz kötött anyagi valóság lényegének kutatása, a köztük levő anyagi-biológiai kapcsolatok feltárása, mely alapfeltétel a természet anyagi-biológiai egységének felismeréséhez, csak a tapasztalattal kiegészült logikai absztrakciós szinten, az absztrakciós szintek műveleteinek jól-összehangolt alkalmazása révén válhat teljessé.

A természettörvények és azok általánosíthatóságának felismerése és kutatása. – Valójában viszonylag kevés embernek jut osztályrészül a természettörvények alapvető felismerése, főleg pedig azok kutatása. Éppen ezért a természettel és a természeti jelenségekkel kapcsolatos tudatos emberi magatartás kétféle módon nyilvánulhat meg.

Először: Azok magatartásáról kell beszélnünk, akik számára adott a mód és lehetőség a természettörvények felismerésére és kutatására. Ezeknél a tudatosság az absztrakció további kiterjesztését követeli meg, egyrészt a jelenségek mélyébe való behatolás, másrészt a rendszerelméleti absztrakciós szintre történő leképezés formájában. – Így – egyrészt – a természettörvények mindig jobb megismerését, és a mindig mélyebben fekvő alternatívák felismerését eredményezheti a kutatás, ugyanakkor – másrészt – a megismert és feltárt természettörvények magasabb struktúraszintre történő általánosítását segíti elő a magasabb fokú, rendszerelméleti absztrakció. – Ezáltal a tudatos emberi magatartás a kutatás és a rendszerezés tudósait fokozott mértékű és minőségű munkára kell, hogy sarkallja az alap kutatások, a természettörvények vizsgálata és általánosítása, valamint a heurisztikus és szintetikus gondolkodás kifejlesztése vonatkozásában.

Másodszor: Azok magatartását kell vizsgálat tárgyává tenni, és számukra irányvonalat megjelölni, akik a kész természettudományos és azzal összefüggő tudományos eredményeket átveszik, maguk és mások számára hasznosítják. Itt elsődlegesen hangsúlyozandó az objektivitás kötelező szemmel tartása, a tudományos – főleg természettudományos – tények és eredmények „misztifikálásának” mellőzése, valamint a tudományok „laikusaira” annyira jellemző tudálékoskodás kiküszöbölése. – Mindhárom tényező gyakorlatilag igen fontos. Az objektivitástól való elrugaszkodás a tudományok ontológiai hitelét ássa alá; a tények és eredmények „misztifikálása” az emberek jelentős részét visszariasztja, – ez tapasztalható, pl. a számítástechnikával kapcsolatban, – a tudálékoskodás pedig visszatetszést kelt a tudományokkal szemben. Ugyanakkor mindhárom magatartásforma etikailag erősen kifogásolható.

A természettörvények minél jobb megismerése, hatásuk az egyes természeti jelenségekre, a természettörvények egységben történő látása, vagy legalább is egységes felépítésük és egységes hatásuk józan elfogadása, a különböző struktúraszintek természettörvényeinek összefüggése, egymásból történő származtatásuk felismerése, alapvetően hozzátartozik a természettel és természeti jelenségekkel kapcsolatos ismereteinkhez. Aki ezt nem szolgálja, sőt – tudatosan vagy tudattalanul – gátolja, az szembefordul a tudatos és etikus magatartással.

A természettörvények általánosíthatóságának alapja. – A természet anyagi-biológiai egységének felismerésében további lépést jelent – a természettörvények általánosíthatóságának

kérdésében – az általánosíthatóság alapjainak kutatása és megismerése. Itt első sorban és feltétlenül a természettudományos alapokra kell gondolnunk, mivel magához a természettudományos természettörvényekhez is a természettudományok útján juthatunk el.

– A Kozmosz anyagi egysége vonatkozásában utalnunk kell azokra a természettudományos és csillagászati megfigyelésekre, melyek szerint nemcsak a bennünket környező anyagi világ, – tehát a Föld és a Naprendszer, – hanem az egész Kozmosz tekintetében a legnagyobb valószínűség szerint érvényes az állítás, hogy ugyanilyen elemi – szubelemi – részecskékből álló kémiai elemek épülnek fel ugyanolyan vegyületekké, s ezekből az azonos építőkövekből, azonos fizikai-kémiai energiák hatására jön létre a megtapasztalható és megismerhető anyagi világ. – A prébiológiai és biológiai struktúraszint, valamint az ember, mint tudati létstruktúra, alapját képező biológiai szubsztrátum vonatkozásában kétségbevonhatatlan az anyagi egység. S ez érvényes felépülés és lebomlás viszonylatában egyaránt. A felépülés a legkisebb elemi – szubelemi – részecskékből a legmagasabb biológiai struktúrákig ugyanazon építőkövekből, ugyanazon az energetikai úton megy végbe. – A lebomláskor pedig a magasabb rendű anyagi struktúrákból ugyanazon az úton, és ugyanolyan fizikai-kémiai energiák felszabadulása mellett lehet visszajutni a legkisebb elemi-részecskéig. Ezek a folyamatok összekapcsolódva, kiegészülve, többszörösen megismétlődve mennek végbe, közben egyszerűbb és összetettebb körfolyamatok alakulnak ki, – (pl. oxigén-szén körfolyamat; citrátkör; stb.) – a lényeg azonban mindezek mögött ugyanaz: a Kozmosz és a benne levő természeti jelenségek egységes viselkedésmódot és teljes anyagi egységet mutatnak. S ez az anyagi egység a természettörvényeken keresztül félreérthetetlenül felismerhető.

Az ember által közvetlenül megtapasztalható természet biológiai egysége ugyancsak a természettörvények révén válik felismerhetővé a kutató elme számára. Mindehhez három természettörvény-csoport ismerete és ebben az ismeretben való állandó fejlődés szükséges.

Először: Az energetikai természettörvények ismerete következtében közelíthette meg és ismerhette fel az ember a biológiai struktúrák energia-háztartásának formáit és ezeknek az energia-termelési, energia-átalakítási és energia-felhasználási formáknak a természetben megnyilvánuló egységes voltát. Így a fermentáción, majd az oxidáción alapuló biológiai energetikai folyamatokat.

Másodszor: Az információelméleti természettörvényeken keresztül jutott el az ember a biológiai információkhoz, Annak kódolási, átviteli, dekódolási és felhasználási ismeretéhez, A természetben egységesen és általánosan érvényesülő biológiai információs-háztartás felismeréséhez. Így az RNS- és DNS-beli információ-birtoklás, információ-átvitel, információ-megszorozódás és öröklés folyamataihoz, vagyis az RNS- és DNS-alapú élethez, mely Földünkön a biológiai fejlődés során egységessé és általánossá vált.

Harmadszor: A kibernetikai természettörvényeken keresztül ismerte fel az ember a természetben egységesen és általánosan érvényesülő szabályozás-vezérlés folyamatait, melyek az idegsejteken és az idegsejtekből kifejlődött alacsonyabb, majd magasabb rendű idegrendszeren keresztül fejti ki hatását. A biológiai struktúrák kibernetikai folyamatai annál fejlettebben és hatékonyabban, minél fejlettebb és differenciáltabb az idegrendszer, központi-egységével és idegpályáival.

Ezek a természettörvények – a biológiai struktúraszinten érvényesülő energetikai, információs és kibernetikai természettörvények – azonban nemcsak egységesek és általános érvényűek, hanem visszavezethetők a prébiológiai természettörvényekre, azokból váltak biológiai természettörvényekké a – magukban a természettörvényekben és működésükben érvényesülő – fejlődés révén, s válhatnak felismerhetővé a transzformáció – leképezés és általánosítás útján.

A természet anyagi- és biológiai-egysége általános érvénnyel, közel bizonyossággal bíró tény, felismerése a megfigyelés, kutatás és kísérlet alapján álló tapasztalati absztrakciós szint műveleteinek segítségével történhet. S ebben a felismerésben, valamint a természet anyagi-biológiai egységének igazolásában igen nagy segítséget nyújt az energetikai axiómarendszer használata számunkra. Mert az anyagi világ megismeréséhez, a benne működő természet-törvényekhez, ezeknek a természettörvényeknek általánosításához és magasabb struktúra-szintre történő leképezéséhez alapaxiómáink alkalmazásával igen könnyen juthatunk el, mindenkor figyelembe véve azonban – a józan bizonytalanság határán belül – a valószínűségeket korlátaikat.

Etikai szempontból ugyanakkor az emberi magatartásnak egy jelentős vonására és következményére mutat rá a természet anyagi-biológiai egységének vizsgálata és felismerése: az állandó nyitottságra a természettel és a természet fejlődésével szemben. A természet körülveszi, behatárolja, bizonyos mértékig meghatározza az embert, mint természeti jelenséget, továbbmenve – mint a következőkben rámutatni szándékozunk – az ember részese és része ennek az anyagi-biológiai egységben levő természetnek, s ez a tény az ember etikai magatartásának egyik meghatározó paraméterévé válik.

Az ember természeti jelenség-voltának tudatos elismerése.

Az ember részese és része a természetnek. Részese, mert lét- és életfeltételei az őt körülvevő természethez kapcsolják, de része is, mert – biológiai szubsztrátumát tekintve – ontológiailag a természet anyagi-biológiai egységébe ágyazott és – mint természeti jelenség – abban gyökerezik, hatásai alól nem vonhatja ki magát. – Az ember természeti jelenség-voltának legfontosabb jegyei a következőkben ismerhetők fel.

– Az ember, mint természeti jelenség, kiszolgáltatottja és szenvedő alanya a természetnek. – Első hallásra talán furcsán és túlzásként hangzik ez a kijelentés, azonban – alaposabban megvizsgálva a kérdést – be kell látnunk, hogy kijelentésünk nagy valószínűséggel helytálló.

Prébiológiai vonatkozásban az ember mindig – többé-kevésbé – kiszolgáltatottja volt a különböző természeti erőknek és hatásoknak. A természetben végbemenő különböző potenciál-kiegyenlítő folyamatok – Mint: földrengések, meteorológiai és elektromágneses viharok, különböző sugárzások – hatásait az ember mérsékelni – úgy-ahogy – tudja, végleg kiküszöbölni azonban kevés a lehetőség és a valószínűség. Az ember fizikai létében mindig veszélyeztetett volt, s ez a veszélyeztetettség – bizonyos mértékig – továbbra is fennáll. Sőt, az embernek a természettel szembeni felelőtlen – tehát erkölcstelen – magatartása következtében, jelentősen fokozódik, és tovább fokozódhat.

Biológiai vonatkozásban az ember mindig – többé-kevésbé – kiszolgáltatottja volt az előzőekben vázoltak prébiológiai hatásaiknak. Ezek a különböző fizikai-kémiai – alapjában véve erős és gyakran túlerős – energetikai hatások ugyanis a biológiai struktúrákra romboló hatással vannak. – (Gondoljunk csak a sugárzások biológiai hatásaira, vagy a biológiai szervezetbe beépült radioaktív-izotópok roncsoló és degenerációt előidéző hatásaira.) – Ez azonban csak az egyik oldala az ember biológiai kiszolgáltatottságának. A másik – és egyre nagyobb jelentőségű – oldal: az ember kiszolgáltatottsága a primitív biológiai, vagy kvázi-biológiai struktúráknak. Itt első sorban a vírusok, baktériumok és egyéb mikroorganizmusok biológiai romboló hatására gondolok, mely az embert mindig – többé-kevésbé – biológiai létében támadja, gyakran végzetes károsodást, biológiai pusztulását eredményezi, – Igaz, állításunkkal szemben lehet azt az ellenvetést hozni, hogy az emberiség a tudomány fejlődésével mindig hatékonyabb védekezési módokat talál a biológiai károsodás ellen. De

vajon az emberiség története nem a betegségek – szenvedések – elől hiábavaló menekülés története-e?... Jelenleg egyáltalán nincs biztosítéka, de még csak komoly valószínűsége sem annak, hogy az emberiség, és az emberhez szorosan kapcsolódó természet – növény- és állatvilág – véglegesen megmenekülhetne a mikroorganizmusok által képviselt biológiai károsodástól.

Az ember, mint természeti jelenség, a természetnek való – kisebb-nagyobb mértékű – kiszolgáltatottsága, kell, hogy jelentős mértékben kihasson tudati-erkölcsi magatartásunkra. Úgyis, mint a természet és sajátmagunk ismeretének fontos motívuma, úgyis, mint a természet titkainak és belső összefüggéseinek feltárásához újabb indíték. De úgyis, mint önmagunk prébiológiai és biológiai korlátainak tudatos elismerése és szabad elhatározással, erkölcsi döntéssel történő elfogadása.

– Az ember, mint természeti jelenség, része és kölcsönhatásra képes struktúrája a természetnek.

Rég volt, amikor az ember teljesen kiszolgáltatott szenvedő alanya volt a természetnek. Az elmúlt százezer évek alatt – főleg az utolsó pár évszázadban – az emberiség rájött arra, hogy – természeti jelenség-voltából kifolyólag – kölcsönhatásra képes a természettel, s ezen kölcsönhatások révén némileg formálni tudja a természet arculatát. – De ezen a kölcsönható-képességen túl az emberiség, tudatos egyéni és szociális életével, részt kíván venni és vállalni a természet anyagi és biológiai – egységes és általános strukturális folyamataiban.

= Az ember, mint természeti jelenség, testének anyagát tekintve megegyezik a prébiológiai és biológiai létezők anyagi strukturális felépítésével. Ez nemcsak a természet anyagi egységében való részvételünket jelenti, hanem a természet rendszereivel való kölcsönható képességünket, valamint azt, hogy ráhatással formálni vagyunk képesek a természet arculatát. – Hogy ez a ráhatás hogyan, milyen eszközökkel, milyen eredménnyel és – főleg – milyen következményekkel történik, az már más lapra tartozik. A természet ugyan nem képes megváltoztatni a természet anyagi egységét, de egyensúlyát annál inkább, pl. a légköri és földalatti atomrobbantások, stb. révén.

= Az ember, mint természeti jelenség, biológiai létét tekintve részt vesz a természet biológiai egységében. – Így: oxidáción alapuló biokémiai és biológiai energiákkal; a DNS-alapú élet teljes biokémiai és biológiai információtartalmával és az RNS-alapú információátvitellel; idegrendszeri – agyi-koncentrációjú – irányítás-mechanizmuson nyugvó, pozitív- és negatív-visszacsatolás formájában működő biológiai folyamatokkal. – Ez nemcsak a természet biológiai egységében való tényleges részvételünket jelenti, hanem a biológiai kölcsönható és ráható képességnek azt a fokát és mértékét, melynek révén az emberiség benyúlást engedhet meg magának a természet biológiai felépítésébe. Bár ez a benyúlási képesség nem jelenti azt, hogy a természet biológiai egységét megsérthetné az ember, de a biológiai egyensúly máris megszenvedte az emberi beavatkozást, és nagyon félő, hogy a biológiai egyensúly felbomlásával fenyegethet.

= Az ember, mint természeti jelenség, biológikumát tekintve a természettörvények érvénye alatt áll, s közel bizonyossággal állíthatjuk, hogy alapvető természettörvényeink hatása alól soha nem vonhatja ki magát. – A tudatos embernek ezt minden körülmények között el kell ismernie. De azt is tudnia kell, hogy a természettörvény nem bilincs, mely lebéklyózza, és gúzsba köti az embert, szárnyát szegi az emberi vágyaknak és törekvéseknek, hanem olyan ésszerű és indokolt korlát, melyet tudatosan és szabadon kell elfogadnia az embernek. Ezáltal ugyanis alapvető segítséget kap a struktúrák szövevénye közötti eligazodásban, s ugyanakkor objektív és reális alapot nyer a kölcsönhatások és együttműködések megtervezésében. – A természettörvény-rendszer egyszersmind biztosítékot nyújt a természet anyagi-biológiai egyensúlyának fenntartásához, benne az emberi tevékenység koordinálásához.

Ezzel valójában azt az erkölcsi magatartást is körvonalaztuk, melyet az ember, mint természeti jelenség, valamint a természet kölcsön- és együttthatásra képes létstruktúrája vonatkozásában követnünk kell.

Az ember, mint természeti jelenség, a fejlődés eredménye.

A következőkben nem kívánunk hosszan tárgyalni magáról a fejlődésről, hiszen azt már természetbölcseletileg, ontológiailag és etikailag is szükséges és elégséges módon megfogalmaztuk. Itt – néhány gondolat erejéig – inkább arra koncentrálnunk, hogy a természet fejlődése mennyiben eredményezhette az embert, mint természeti jelenséget.

– A fejlődés-elve nagy léptékben töretlenül érvényesül a természetben. Az energetikai-, információelméleti- és kibernetikai-hatás révén mindig újabb, mennyiségileg és minőségileg fejlettebb, energiaszintjét tekintve magasabb rendű, több és lényegesebb információval rendelkező, valamint komplexebb és egységesebb hierarchia alatt álló irányítás-mechanizmussal rendelkező, differenciáltabb belső strukturáltságú rendszerek jönnek létre, és funkcionálnak természeti jelenségeként. – Természetesen a fejlődő struktúrák felépülését párhuzamosan kíséri és kiegészíti más rendszerek lebomlási folyamata. Ezekben a lebomlási folyamatokban felszabaduló energia biztosítja a fejlődő struktúrák ugrásszerű változásának többlet-energiaszükségletét az energia-megmaradás általános érvényű természettörvénye értelmében. – A természetben megnyilvánuló fejlődés alapja tehát ez az energetikai, információs és kibernetikai dinamikus egyensúly.

– A természet fejlődésének ez a – minden valószínűség szerint – több, legalább 20 milliárd esztendőös útja az emberig, bár töretlen, de nem egyenes vonalú és egyenletes. A pozitív- és negatív-visszacsatolások egymást váló, de ugyanakkor egymást kiegészítő folyamatai egyesek szerint hullámozó, mások szerint spirális fejlődési-trendet hoznak létre. A prébiológiai fejlődés folyamata lassú, a természet „ráér”, de nem „próbálgazdik”, fejlődésének útját a legkisebb hatás energetikai-elve szabályozza. Vagyis a természet „megkeresi” és „megtalálja” azt az utat, amelyen a legkevesebb, de leghatékonyabb energiahatások révén mennek végbe az állapotváltozások. – Ez még nyilvánvalóbbá válik az élet megjelenésével. A biológiai létstruktúrák előállításával felgyorsul – exponenciálissá válik – a fejlődés üteme. Egymást váltják a mindig fejlettebb növények és állatok, míg a szenzoreflexivitás kifejlődését és legmagasabb fokát elérően létrejön a teljessé vált biológiai struktúraszint: a felgyorsult fejlődés csúcsán pedig megjelenik az ember.

– Az ember megjelenésével gyorsul csak fel igazán a fejlődés. Teilhard de Chardin szavaival élve: a természet története huszonnegyedik órájának utolsó 1-2 percében – tehát ezelőtt kb. 1,7 – 1,5 millió évvel – feltűnik az ember, s a rendelkezésére álló viszonylag rövid idő alatt a fejlődés olyan ütemét produkálja, amely egyedülálló az egész Világegyetem történetében. – Az, természetesen, más lapra tartozik, hogy csupán fizikai-kémiai-biológiai energiák hatására képes volt-e ilyen gyors fejlődésre? – Ez a paradoxon csupán természettudományos alapon nem oldható meg. – De az kétségbevonhatatlan tény, hogy az ember – biológikumát tekintve – a természet fejlődésének eredménye, és – mint természeti jelenség – a természet fejlődésének csúcsán áll.

Mindezek alapján az ember természeti jelenség-volta kétségbevonhatatlan, és ennek elérése olyan tudati-erkölcsi kategória, melynek az ember erkölcsi magatartásában alapvető vonásként kell jelentkeznie. A tény tudatos elismerése elől nem térhetünk ki, hiszen egyrészt minden természettudományos és ontológiai megfontolásunk ezt támasztja alá, másrészt a korrekt erkölcsi magatartás is ezt követeli meg. – Egyébként nyugodtak lehetünk: sem

ontológiai, sem erkölcsi értékünket az a tény és a ténynek tudatos elismerése, hogy a természetnek kölcsönhatásra képes része, a természet fejlődésének eredménye és csúcsa az ember, mint természeti jelenség.

A természet anyagi-biológiai egysége következményeinek tudatos vállalása.

Nem árt, ha magát a következményt, mint fogalmat, logikailag és ontológiailag meghatározzuk.

– Logikai szempontból a következmény egy – logikailag – oksági kapcsolatban levő gondolatsor végső ítélete, utolsó és lezáró megállapítása, melynek logikai feltétele a meglévő premisszák (logikai előzmények) és az azok közötti okozati kapcsolat – (axiómarendszer keretében: axiómák, és azokból levezetett tételek a matematikai logika segítségével). – Igazságtartalom szempontjából pedig az a feltétele, hogy a premisszák igazságtartalma, valamint a köztük levő műveletek eredménye biztosítsa a köztük levő igazságtartalom megmaradását.

– Ugyanez ontológiai szempontból a létnek új léttartalommal vagy relációval való bővülése a relativisztikus kauzalitás keretén belül. Feltétele mindig az energetikai-, információs- és kibernetikai-hatás, továbbá – az ember és a tudati létstruktúrák vonatkozásában – az erkölcsi-hatás. – Az ember számára valamely tény következménye és ennek tudatos vállalása jelenti még azt a pszichikai-hatást is, mellyel az ember aényt – előreláthatólag a lehetséges, valószínű és várható következményeivel együtt – tudatilag megragadja, erkölcsileg elvállalja, és magatartásába, magatartásformájába beépíti.

A természet anyagi-biológiai egysége következményeinek tudatos vállalása is ilyen módon történik. Az ember tudomásul veszi a tényből következő energetikai, információelméleti és kibernetikai következményeket, tudatával megragadja, törekvéssel magáévá teszi, és erkölcsi magatartásába beépíti mindazt, ami a természet anyagi-biológiai egységéből következik az ember számára. – mindezek alapján kétirányú kérdés merül fel.

Először: Milyen tényezőkben fogalmazhatók meg a természet anyagi-biológiai egységének következményei az ember számára?

Másodszor: A következmények tudatos vállalásának mi a biológiai, pszichikai és erkölcsi vetülete ugyancsak az ember vonatkozásában?

Az ember számára a következményeket az alábbiak szerint fogalmazhatók meg.

– Az embernek tudatában kell lennie, hogy nem áll kívül a természetben, sőt – természeti jelenség-voltából következően – részese és része a természetnek, ennél fogva egyáltalán nem lehet közömbös számára, hogy mi történik a természetben. A természet anyagi-biológiai egységének megbomlása nemcsak az emberi környezetet – tehát az embert közvetve – érinti és károsítja, hanem közvetlenül hat az emberre, létére, egész testi mivoltára, s ezen keresztül szellemi léthányadára. A következmények tudatos vállalása olyan tudati-törekvési-erkölcsi magatartást eredményez, mely a természet anyagi-biológiai egységének és egyensúlyának sérthetlenségét hangsúlyozza, de egyben a veszély és károsodás tudatos vállalását is jelenti abban az esetben, ha ez az egység vagy egyensúly sérelmet szenved.

– Az ember – természeti jelentés-voltánál fogva – kölcsönhatásban áll a természettel, tehát tudatában kell lennie annak, hogy az akció-reakció fizikai-kémiai-biológiai elve maradéktalanul érvényesül pozitív és negatív vonatkozásban egyaránt. Az anyagi-biológiai egység tudatos vállalása egyben a tudatos kölcsönhatást is jelenti, magatartásban pedig az

együtthatásra való törekvést, a kölcsön- és együtthatások révén az egyensúly – „vice-versa” történő – biztosítása.

– Az ember, mint természeti jelenség, fejlődés eredménye, így önmaga és a természet számára kölcsönösen fontos a fejlődési-elv érvényesülésének biztosítása. A fejlődésnek alapja pedig a természet – s benne az ember – dinamikus-egyensúlya, az egyensúlynak pedig elengedhetetlen feltétele a természet anyagi-biológiai egysége. – A fejlődés egyenes vonala, tehát az egység, az egyensúly, az energiaközlő kölcsön- és együtthatások, melyek mindegyikében az embernek is tevékeny részt kell vennie, hogy a természettel együtt helyes irányban fejlődhessen. – A természet ellen dolgozva, az ember önmaga ellen is dolgozik, magatartása tehát a tudatos elismerés és kötelezettségvállalás kell, hogy legyen.

A természet anyagi biológiai egységének az ember részéről történő tudatos vállalása, a következők szerint közelíthető meg vetületeiben.

– Biológiaiilag – az ember tudati szubsztrátumát tekintve – talán akkor válik legnyilvánvalóbbá a probléma, ha az ellentétes oldalról vizsgáljuk: mi történik abban az esetben, ha az ember nem vállalja a természet anyagi-biológiai egységét, s nem tevékenykedik az egyensúly megtartása érdekében? – Ha értelmi fejletlenség akadályozza a természettel való tudatos közösségvállalást, – mint, még a XX. század elején Afrikában és Ausztráliában élő primitív népek esetében is, – akkor az ember szinte teljesen kiszolgáltatottjává válik a természetnek, s biológikumát tekintve a természet játékszere. – Ha azonban tudatosan szembefordul a természet anyagi-biológiai egységével, nem tartja tiszteletben a természet egyensúlyát, akkor a természet keményen visszaüt, amit az ember – emberiség – utólag keservesen megbánthat, ha még lesz rá ideje. – Jelenleg ennek a megbánó ráébredésnek jár az emberiség, utódaink viszont – könnyen lehet – meg fognak átkozni bennünket, amiért belenyúltunk a természet rendjébe, s nem tartottuk tiszteletben anyagi-biológiai egyensúlyát.

– Pszichikai vetülete már a biológiai szubsztrátumon keresztül csapódik le az ember egyéni és szocializált életébe. A pszichikum mindenképpen ehhez a – természet anyagi-biológiai egységében gyökerező – biológiai léthányadhoz kötött, genetikailag pszichikai képességeink alapját is a biológikumban hordjuk. Erre a biológiai alapra, s rajta keresztül a pszichikumra üt vissza a természet kíméletlen módon, ha nem tartjuk tiszteletben egységét és egyensúlyát. – csak példaként említem, hogy az utolsó évtizedekben – a természet egységébe és egyensúlyába történt belenyúlás folytán – ugrásszerűen megnőtt a fogyatékos képességű gyermekek száma, hogy a nagymértékű kettős- és fokozódó többes-ikerszüléseket ne is említsem, mely bizonyos mértékű – de nem tudjuk, milyen jelentőségű degenerációt jelent az emberi faj számára.

(Megjegyzés: A főemlősök fejlődésével – szülések alkalmával – mindinkább csökken az utódok száma, míg a fejlett főemlősöknél általánossá válik az alkalmankénti egyetlen utód létrehozása.)

A kemizálás és gyógyszerezés, az alkoholizmus és a kábítószer-élvezet, mint a természetbe történő közvetlen belenyúlás következtében megnőtt neurotikusok, ideg- és elmebajosok száma is rohamosan nő, lassan már minden harmadik, negyedik ember pszichiátriai kezelésre szorul. – Ezt a tünetet még fokozza az öngyilkossági kísérletek számának és tényleges öngyilkosságoknak – időnkint ugrásszerű – emelkedése. – Ezekkel párhuzamosan visszaesőben vannak a találmányok, kimagasló szellemi teljesítmények. Igaz, a polihisztorok kora lejárt; igaz, az emberi tudáshalmaz hétévenként megduplázódik, de évről évre csökken az általános értelmi színvonala a tanuló-ifjúságnak, minden vonalon lanyhul a szellemi törekvés, a heurisztikus gondolkodásmód kipusztulóban van. – Természetesen mindennek pszichikai-erkölcsi gyökerei is vannak, de a biológiai gyökerek lényeges jelentősége, s ennek kapcsán a

természet egységébe és egyensúlyába történő belenyúlására való visszavezethetősége tagadhatatlan.

– S a pszichikai deklasszáldással szervesen együtt jár annak erkölcsi vetülete. Az általános emberi erkölcsi magatartás válsága kétségbevonhatatlan, s legalább egyik ágon visszavezethető – a pszichikai és biológiai degenerálódáson keresztül – az embernek a természettel való szembefordulására. – (A további ágakról a későbbiek során ejtünk szót.) – Ez a deklasszáldás exponenciálisan fokozódik mindaddig, amíg az ember – természeti jelenség-voltát s következményeit nem vállalva – tudatosan szemben áll a természettel, annak egységével és egyensúlyával. – A természet anyagi-biológiai egysége és egyensúlya – bizonyos mértékig – magában hordja az ember számára az erkölcsiség természettudományos forrását, egyéni és szociális vonatkozásban egyaránt. Ebből következően a természettel való szoros és közvetlen kapcsolat, az ember természeti jelenség-voltának tudatos elismerése, a természet egységében és egyensúlyában való tudatos részvétele az ember erkölcsiségi vonatkozásának is alapjává válik, melyre – a továbbiak során – szervesen épülhet magasabb rendű erkölcsiség, s annak megfelelő magasabb fokú erkölcsi magatartás.

Az ember természeti jelenség-voltának, abból következően a természet anyagi-biológiai egységével és egyensúlyával való függvénykapcsolatának elismerése és tudatos vállalása, kölcsön- és együtttható magatartásformában való megjelenése, végső soron erkölcsi kategória. A természetbe történt eddigi – természettörvényekkel ellentétes – belenyúlásokat, sajnos, már nem lehet meg nem történné tenni, a természet kemény és könyörtelen visszaütéseit ezekért a belenyúlásokért el kell viselnünk minden következményével együtt. De a további illegális és immorális belenyúlásnak tudatos és erkölcsi magatartásunkkal, a leghatározottabb állásfoglalásunkkal és közös összefogásunkkal, kell elejét venni.

4. 2. 2. A tudatos ember és a fejlődés.

A fejlődés fogalmához és a fejlődés-elvéhez eddig három úton jutottunk el:

- a természetbölcseleti megfontolások és a természettörvények rendszerelméleti vizsgálata volt az első út, melyen a fejlődést megközelítettük és megfogalmaztuk;
- a létstruktúrák és a léttani összefüggések vizsgálata, tehát az ontológiai megfogalmazások útja volt a második, mely a lét legalapvetőbb határozmányához: a fejlődő ontológiai valóság megismeréséhez vezetett;
- harmadik utunk az etikai megközelítési mód volt, mely – a történet- és társadalombölcselet segítségével – az etikai struktúrák megismerésén keresztül vezetett el az erkölcsi fejlődés fogalmának ismeretéhez.

Most új úttal próbálkozunk: a tudatos ember természeti jelenség-voltából kiindulva kíséreljük meg a fejlődés megközelítését. – A természeti jelenségek létrejöttét és a struktúraszinteken keresztül történő fokozatos kifejlődését szinte lépésről-lépésre figyelemmel kísérhetjük. A természeti jelenségek sorában – biológiai szubsztrátuma révén – a csúcson az ember áll, mint a természet fejlődésének végső eredménye. – Az ember azonban tudatossága segítségével mélyebben be tud tekinteni és belátni a természet „műhely-titkaiba”, így tudatos felismerésre, és következményeinek tudatos vállalására képes. – Ezen az úton: a természeti jelenségek fejlődésének útján, kívánunk eljutni a fejlődés tudatos vállalásáig.

A nagyobb- és kisebb-ellenállás irányának felismerése.

A természeti jelenségek belső strukturáltságában – önmagunk és más rendszerek alap-állapotához viszonyítva – állandó mozgásállapot-változás van jelen, melynek iránya felfelé emelkedő, vagy lefelé vivő tendenciát képvisel a különböző energetikai vagy egyéb hatásoktól függően. Ezt az irányvonalat joggal nevezhetjük a nagyobb- és kisebb-ellenállás irányának, az energetikai és egyéb hatással szemben a rendszer – a struktúra – által kifejtett ellenállás mértékének és valószínűségének függvényében.

– Energetikai értelmezés szerint a természeti jelenségek fejlődésében a szabadenergia hatás- és entrópia-elv természettörvények működése figyelhető meg, a fejlődési valószínűség növekedése pedig mindig a nagyobb-ellenállás irányában kifejtett – az entrópia növekedést meghaladó – szabadenergia hatást követi. – Hogy hasonlattal éljünk: a tehetetlen test tömegének felgyorsítására mindig nagyobb és mindig jobban fokozódó mozgási energiát kell befektetnünk a test állandóan növekvő tehetetlenségének legyőzéséhez. – a természeti jelenség, mint energetikai rendszer, állandóan növekvő és mindig jobban fokozódó szabadenergia hatást igényel energiaszintjének emeléséhez, s a tényleges energiaszint-emelkedéshez ennek az állandóan fokozódó többletenergianak munkává történő átalakítására, a rendszerben munka formájában történő megvalósulására van szükség. – A lefelé irányuló energetikai mozgásállapot-változás legfeljebb minimális aktiválási energiát igényel, hogy a kisebb-ellenállás irányában meginduljon a lebomlási folyamat. Energetikai értelemben a kisebb-ellenállás iránya az entrópia-elv és a növekvő entrópia tartalom vonalába esik, a nagyobb-ellenállás iránya viszont az állandóan működő entrópia-elv és – nem is csupán tehetetlenséget, hanem – a lefelé húzó erőt képviselő entrópia tartalom ellenében hat. Csak ez képezi a fejlődés vonalát a természeti jelenségek számára.

– Információelméleti értelmezés szerint azonban a helyzet a következő: az információtartalom növekedése és rendezettebbé, komplexebbé válása, a többlet-információ minél teljesebb hasznosítása képviseli a fejlődés vonalát a természeti jelenségek számára. De ugyanakkor ez jelenti a nagyobb-ellenállás irányát, mert a komplexitást csökkentő, a rendezetlenséget növelő és a többletinformáció csatornáit elzáró információelméleti entrópia tartalom ellen kell mindig nagyobb hatást kifejtenie, nem elég azt csupán ellensúlyoznia, – pedig már ez is milyen nagy erőfeszítést igényel, – hanem állandóan, szinte percről-percre le kell győznie azt. – A kisebb-ellenállás iránya pedig az információelméleti entrópia tartalom növekedésének vonalát jelenti, mely az információtartalom csökkenését és rendezetlenségét, tehát az információs-szint esését szolgálja. S ide még aktiválási energia sem szükséges: az információelméleti szempontból magára hagyott rendszer – vagyis információs struktúra – önmagától halad a kisebb-ellenállás irányát követve a dezinformáció, a lebomlás felé. – A természeti jelenség fejlődése így tükröződik az információelméleti nagyobb- és kisebb-ellenállás irányának vetületében.

– Kibernetikai értelmezés szerint az irányítás-mechanizmus és a kibernetikai struktúra hierarchiájának vonatkozásában szükséges transzformálni és alkalmazni az előzőekben megállapított elveket és tényeket. – A nagyobb-ellenállás iránya a kibernetikai rendszer irányítás-mechanizmusának erősödését, a kibernetikai folyamatok összehangoltságának és hatékonyságának fokozását, a hierarchia – hatásában emelkedő – érvényesülését célozza, állandó és mindig jobban fokozódó energetikai-, információs- és kibernetikai-hatás révén. A kibernetikai struktúra lényegesen összetettebb, mint a csupán energetikai, vagy információs struktúra. Ezért fokozatosan és mindig erőteljesebben kíván érvényesülni az entrópia tartalom. Ezt a fokozódó ellenállást jelentősen nagyobb mértékű kibernetikai hatásnak kell legyőznie a fejlődési valószínűség növekedése érdekében. – A kisebb-ellenállás iránya valójában nem is ellenállási irány, hanem az állandóan működő, a leggyorsabb lebomlást szolgáló entrópia hatásvonala, mely – ha szabad utat kap – hatását tekintve exponenciálisan érvényesül.

– Ontológiai és etikai értelmezés szerint a lét- és értékrendbeli irányvonalakat és mozgás-állapotbeli elirányulásokat jelzi a nagyobb- és kisebb-ellenállás iránya. A lét- és értékrendbeli növekedés természetes velejárója, szükségképpen kísérelője és eredménye a természeti jelenségek fejlődésének. Azonban a létben és értékben való emelkedés a természet számára a legfárasztóbb, legkegyetlenebb út. Milyen komplex ontológiai együttetés és annak milyen hatékony megnyilvánulása szükséges a létbeli emelkedéshez: prébiológiai szinten fantasztikus hőfokok és nyomások, biológiai szinten a felfelé kapaszkodó élet kínlódás, a lét veszélyei és buktatói, a harc-alkalmazkodás-túlalkalmazkodás fejlődést segítő és akadályozó tényezői. Megannyi erőfeszítés, mely a tudati struktúraszinten – más jelleggel ugyan, de emelkedő intenzitással – tovább fokozódik. S a létbeli erőfeszítések mellé itt – a tudati struktúraszinten – lép be az erkölcsi erőfeszítés, annak sokszor alig megfogalmazható mértékig való fokozódása. Lét- és értékrend, a lét- és értékrendbeli összefüggések vonatkozásában ugyancsak a nagyobb-ellenállás iránya képezi a fejlődés vonalát a létben és az erkölcsi-jóban való kiteljesedés felé, az erőfeszítések és a megfeszített munka útján. – A kisebb-ellenállás irány itt sem kíván erőfeszítést, csupán önmaga „elengedését és feladását”, a harcról és a küzdelemről való lemondást, a lét- és érték-rend figyelmen kívül hagyását. A kisebb-ellenállás iránya a lét-ellenesség és az immoralitás iránya, az entrópia-elv és entrópia tartalom győzelme a természeti jelenség felett.

A tudatos embernek, a természeti jelenségek – köztük önmaga – vizsgálata útján el kell jutnia a nagyobb- és kisebb-ellenállás irányának ismeretéhez, a probléma energetikai-, információ-elméleti-, kibernetikai-, ontológiai- és erkölcsi-súlyának és jelentőségének felismeréséhez. Innen már csak egy – de nem lényegtelen – lépés: a következmények tudatos vállalása, annak erkölcsi magatartásban való megjelenítése. Ez utóbbi a legnehezebb, mert ez állandóan készenlétben álló, kifejtett és újra, meg újra megújuló erkölcsi energiahatást igényel a nagyobb-ellenállás irányában.

A fejlődés alaptörvényeinek felismerése.

A természeti jelenségek viszonylatában az emberek általában hajlamosak különösebb összefüggések keresése nélkül gondolkodni, sokszor teljesen elégedettek az egymásutániság és egymásmellettiesség megállapításával, és legtöbbször mellőzik az okok – az alapvető és lényegre érintő okok – és összefüggések keresését. A fejlődés vonatkozásában ez kétségtelenül így volt a múltban, és sok embernél ma is így van. Általában úgy vélik, hogy minden létező: a kémiai elemek és élettelen struktúrák, azt az élőlények – ott is külön-külön minden növény és minden állat – egymástól független, különálló és minden valószínűség szerint öncélú léttel rendelkezik; a különböző létstruktúrák – ezen felül a struktúraszintek – között áthághatatlan létfoki differencia áll fenn. – Egész szemléletünknek át kellett formálódnia ahhoz, hogy a fejlődés gondolatával valamennyire is megbarátkozzunk, de az emberiség jelentős hányada – köztük igen sok művelt ember – elzárkózik a ma már nyilvánvalónak mondható tény elől, hogy az ember is természeti jelenség, s mint ilyen – legalábbis biológikumát tekintve – a természet fejlődésének eredménye.

Pedig a fejlődés – legalábbis lépcsőfokaiban – megnyilatkozik és feltárul az emberi tudat előtt a természeti jelenségeken keresztül, s annak felismerése nemcsak tudatilag hozzáférhető, hanem erkölcsileg kötelező is az ember számára. – A következőkben vegyük sorra ezeket a lépcsőfokokat, mint a fejlődés alaptörvényének felismerhető megnyilvánulásait.

– A létbeli dinamizmus a fejlődés alaptörvényének első megnyilvánulása. Ennek tudati és ontológiai felismerése nem igényel mást, mint a szemünk előtt lejátszódó időbeli dinamiz-

musnak rendszerelméleti absztrakcióját és létbeli transzformációját az ontológiai struktúrára. – A természeti jelenségek időbeli változása kétségbevonhatatlan tény. Ez azonban nem jelenti csupán azt, hogy a struktúra tér- és időbeli paraméterei változhatnak a kölcsönhatások következtében. A kölcsönhatásoknak – éppen a már annyiszor említett energetikai-, információs- és kibernetikai-hatások következtében – létformáló erejük, létbeli dinamizmusuk is van: léttartalomban, alapvető létbeli relációkban magasabbra emelik a létstruktúrát, alkalmassá teszik más – ugyancsak létbeli dinamizmusban magasabb szintet elért – struktúrákkal való együttthatásra, egyesülésre, és ez által fejlettebb komplex rendszerek létrehozására. A létbeli dinamizmus valójában ezt az alkalmassabbá-válást jelenti, a dinamizmusban való emelkedése pedig a mindig fejlettebb struktúrák kialakulására való irányulást jelenti. – Tudati struktúraszinten ehhez járul az erkölcsi-hatás, mely a létbeli dinamizmusnak és a dinamizmusban való emelkedésnek hallatlan mozgatóereje, mint ez az egyének és a tudati létstruktúrák – kultúra és társadalom – esetében jól megfigyelhető és felismerhető.

– A képességkiteljesítés a fejlődés alaptörvényének második megnyilvánulási formája, melynek alapját a létbeli dinamizmus és az abban történő emelkedés jelenti. „Nulla potentia frustra” – egyetlen képesség sem hiábavaló – mondja az arisztotelészi-elv. Ez azt jelenti számunkra, hogy a természeti jelenségekben adott képességek és lehetőségek arra valók, hogy kifejlődjenek és mind teljesebb formában, megvalósuljanak. Az adottságok, képességek, lehetőségek kifejlődésének és megvalósulásának állandó szemtanúi vagyunk a természetben és a tudat világában, csak mindehhez megfelelő kölcsönhatás – újra csak energetikai-, információs- és kibernetikai-hatás – szükséges, a tudati struktúraszinten pedig – a pszichikai energiahatáson felül – állandó erkölcsi-hatás, csak ez vezethet a képességek kiteljesítéséhez. – A képességek kiteljesítése pedig még alkalmassabbá teszi a létstruktúrákat az együttthatásra és komplex egyesülésre, mely a létet mindig feljebb és magasabb szintre viszi a fejlődés lépcsőfokain.

– Az önfelülmúlási törekvés a fejlődés alaptörvényének harmadik megnyilvánulási formája, egyben a legmagasabb lépcsőfoka. Az első két tényező egyaránt megnyilvánul – közvetlen módon és közvetlenül megfigyelhető formában is – a természeti jelenségek létfunkcióiban, magatartásában, viselkedésmódjában és kölcsönhatásaiban. Ez a harmadik tényező csak közvetett módon észlelhető és figyelhető meg. – Prébiológiai szinten a fúziós magfolyamatok és a neutron-befogás u. n. „rapid-folyamata” utal erre az önfelülmúlásra, melynek eredményeként mindig újabb és magasabb rendű kémiai elemek jönnek létre. De a szénvegyületek szerteágazó és nagyságrendben, információtartalomban – pl. polipeptidok, nukleotidok – mindig magasabb rendűvé váló rendszerei, az ezek között létrejövő biokémiai folyamatok és kölcsönhatások, a biokémiai struktúrákban megjelenő – információs és kvázi-kibernetikai alappal bíró – szabályozás és vezérlés, mind arra az önfelülmúlási törekvésre utal, melyet a természet rendjének sajátjaként kell megállapítanunk már a prébiológiai struktúraszinten. – Ez az önfelülmúlási törekvés jelentős mértékben emelkedik, és dinamikusan növekszik az élet struktúraszintjén a paleo-botanikai és az őslénytani kutatások által feltárt eredmények szerint. Az élet mindig jobban kitarul, és mindinkább felül kívánja múlni önmagát mind az összetettség, mind a bonyolultsági-fok vonatkozásában, egészen a bonyolult központi idegrendszerrel és „begöngyölödött aggyal” – (Teilhard de Chardin kifejezése) – rendelkező főemlősig. – az önfelülmúlás törekvése soha nem látott és nem tapasztalt intenzitást és dinamizmust ért el az emberben, s itt már – az energetikai-, információs- és kibernetikai-elemeken és összefüggéseken túl – döntő szerep jut az önfelülmúlás pszichikai és erkölcsi törekvéseinek. A tudati struktúraszinten – ellentétben a prébiológiai és biológiai szinttel, ahol csak utalás és közvetett ismeret volt – közvetlen tapasztalattá és tudatilag közvetlenül megragadhatóvá válik az önfelülmúlás igénye, képessége és törekvése.

A fejlődés-elve és maga a fejlődés folyamata valójában ezeknek a megnyilvánulásoknak gyökere és egyben összefoglaló törvényszerűsége. Ez – mint az előzőekben láttuk – tapasztalatilag megközelíthető, tudatilag felismerhető és absztrakciós-szintjeinken megfogalmazható. Így – a természeti jelenségek megfigyelése és vizsgálata útján – a létbeli dinamizmus, a képességkiteljesítés és az önfelülmúlás megnyilvánulási formáin keresztül eljuthatunk a fejlődés alapvető törvényszerűségének felismeréséhez és tudati megragadásához, valamint ahhoz az igényhez és törekvéshez, hogy a fejlődés ontológiai törvényét emberi – egyéni és közösségi – teljes valóságába és erkölcsi magatartásába tudatosan beépíthessük.

A fejlődési-elv következményeinek felismerése és tudatos vállalása.

Az előzőekben – úgy vélem – sikeresen kíséreltük meg a fejlődés-elvének új megközelítését a természeti jelenségek vizsgálatának útján. Ez a megközelítési mód hasznos és célravezető volt azért is, mert tapasztalati úton – s abból történő elvonatkoztatással – vezetett olyan alapvető ontológiai-törvény megismeréséhez, mint a fejlődés-elve. – Ennek az alapvető törvényszerűségnek tudati megismerése azonban – tudati és erkölcsi vonatkozásban egyaránt – konkrét következményekkel jár, melyek felismerése és tudatos vállalása az embernek erkölcsi kötelessége. – A következőkben a fejlődés-elvének következményeit kívánjuk vizsgálat tárgyává tenni.

– A fejlődés-elvének első konkrét következménye az ember számára biológiai jellegű, és az ember természeti jelenség-voltából következik. Ez pedig jelenti azt a következményt, hogy az embernek tudatosan vállalnia kell a természetben, a természet kölcsönhatásaiban való részvételt, de úgy, hogy az anyagi-biológiai egyensúly sértetlen maradjon, s a részvételnek mind a természet, mind az ember hasznát lássa. Ebből következik, hogy mindezen túlmenően – illetve mindezek belső törvényszerűségeibe hatolóan – tudatosan vállalnia kell az embernek a természet dinamikájával, képességkiteljesítésével és önfelülmúlási törekvéseivel kapcsolatos együttműködést. – Vagyis: a természetben való tevékeny részvételt úgy, hogy az ember saját fizikai-biológiai és ezeken felépülő pszichikai struktúrája dinamikában, képességkiteljesítésben és önfelülmúlásban a munka és erőfeszítés révén előrehaladjon és emelkedjen, összhangban a természet fejlődési tendenciáival. Ennek érdekében az embernek tudatosan vállalnia kell a fejlődés-elvének energetikai, információs és kibernetikai következményeit, mindezt létével, foglalkozásával és hivatásával, környezetével és egyáltalán az egész természettel kapcsolatban, erkölcsi kötelezettségének teljes tudatában. – Az ember, mint természeti jelenség, aki a természet fejlődésének csúcsa, egyben részese és része a természetnek, csak a fejlődés-elvének birtokában és szolgálatában válhat azzá, amire biológiai-, tudati- és erkölcsi-fejlődése révén hivatott: a természet birtokosává és urává.

– A fejlődés-elvének második konkrét következménye az ember számára pszichikai jellegű. A természet fejlődése következtében – annak csúcsaként – előállt emberi biológikumra, mint szubsztrátumra, komplex kibernetikai rendszert képviselő tudati struktúra épült, szoros egységben és összefüggésben a biológiai szubsztrátummal. A biológikumhoz kötött pszichikai léthányad – komplex kibernetikai rendszer lévén – pszichikai jellegű energetikai-, információ-elméleti- és kibernetikai-alappal bír, s mint ilyen, a fejlődési valószínűséget hordozza magában. A pszichikai fejlődés is magán viseli a dinamizmus, képességkiteljesítés és önfelülmúlás jegyeit. Az ezekben történő emelkedés minden esetben egybehangolt és komplex pszichikai energetikai-, információs- és kibernetikai-hatásra megy végbe. – A természetén keresztül, a természeti jelenségek láncolatában megnyilvánuló és megtapasztalható fejlődés útján így juthatunk el a pszichikai fejlődés tényéhez és ismeretéhez, melynek tudatos vállalása egyéni és szociális kötelességünk. A természeti jelenségek összefüggéseinek extrapolálása, a természettörvények magasabb szintre történő általánosítása

így vezet el bennünket a fejlődés általános érvényű ontológiai-elvének felismeréséhez, mely felismerésnek nemcsak tudati, hanem erkölcsi következményei is vannak.

– A fejlődés-elvének harmadik konkrét következményét erkölcsi jellegűnek kell minősítenünk. A fejlődés-elve általános érvénnyel bíró ontológiai-elv, de az ember ontológiai lényegéhez – a tudatán és törekvésén túl – hozzátartozik az erkölcsiség. Így a természetben, a természeti jelenségek láncolatában felismert fejlődés – dinamizmusával, képességiteljesítésével és önfelülmúlásával – kötelező érvény formájában és parancsoló szükségszerűségként jelentkezik a legfejlettebb biológiai szubsztrátumra épült emberi erkölcsiségben. – Ez a kötelező érvény már a biológiai szubsztrátum fejlődésében részint előfeltételt, részint szükséges és elengedhetetlen eszközt jelent. – Tovább lépve: a biológiai szubsztrátumban – a fejlődés eredményeként előállt, s annak emelkedésével állandóan tökéletesedett, és szinte biztos irányítás-mechanizmussá vált – ösztönéletet az ember biológiai szubsztrátumában az erkölcsiség hivatott kiegészíteni, kiteljesíteni és az önfelülmúlás szintjére emelni.

Az erkölcsiség kötelező érvényű igénye fokozott mértékben jelentkezik a tudati létstruktúrában, s a pszichikum dinamizmusának kifejlődése, képességiteljesítése és önfelülmúlása elképzelhetetlen és végrehajthatatlan – a pszichikai-hatást kiegészítő és bizonyos mértékig meghaladó – állandóan fokozódó erkölcsi-hatás nélkül. – Erkölcsi strukturáltságunk pedig csak a fejlődési-elv érvényesülésével – azon belül az erkölcsi dinamizmus, képességiteljesítés és önfelülmúlás állandóan fokozódó hatékonyságával – képes csak olyan emberi magatartás kialakítására és mozgásállapot fenntartására, melyben mindig határozottan érvényesül az erkölcsi jó, egyéni és szocializált formában egyaránt.

Így válhat a tudatos ember a fejlődés hordozójává nemcsak önmaga – egyéni és közösségi létformái – számára, hanem az egész természet, a természetbe ágyazott valamennyi természeti jelenség viszonylatában. Ebben az emberi mozgásállapotban döntő az ember és az egész emberiség erkölcsi magatartása, mely a fejlődés vonalának – benne a nagyobb- és kisebb-ellenállás irányának – felismerésén, a fejlődés alaptörvényének értelmi megragadásán és mindezek tudatos vállalásán alapul. De mindez mit sem ér megfelelő erkölcsi magatartás nélkül, mert csak az erkölcsi-hatás biztosíthatja azt a dinamikus egyensúlyt, mely minden továbbfejlődésnek, dinamizmusban és képességiteljesítésben történő megvalósulásnak, az önön korlátain való felülemelkedésnek rugója. Ebben a dinamikus egyensúlyban feszül ugrásra kész állapotba a biológiai szubsztrátum, a tudat és a törekvés, veszi a lendületet az újabb energetikai-, információs és kibernetikai-küszöbszint átlépéséhez, a fejlődés ugrásszerű állapotváltozásának megvalósításához. Ennek azonban szükséges és elengedhetetlen feltétele az erkölcsi fejlődés, mint valamennyi emberi fejlődési valószínűségnek alapállapota és meghatározó mértéke a tudati struktúraszinten.

Ennyiben láttuk szükségesnek, elégségesnek és lehetségesnek a tudatosság, erkölcsiség és a fejlődés alapvető kapcsolatainak felvázolását, természettudományos, ontológiai és etikai vonatkozásban, hangsúllyal az etikai vonzatokra, az etikai magatartás és magatartás viszonylatában.

4. 2. 3. A humanizmus és a fejlődés.

A humanizmus megfogalmazásából következik, hogy minden, az embert érintő kérdésben van a humanizmusnak komoly és lényegét érintő mondanivalója. Még akkor is, ha a kérdésre adott válasz az adott időpontban nem is teljes értékű. – Ezzel a megállapítással – valójában – már jelenlegi problémánkat érintettük, annak – bizonyos mértékig – mélyére tekintettünk, s a

humanizmus és a fejlődés általánosan jellemző tényére utaltunk. A teljes értékűség kérdése ugyanis lényeges relációban van a fejlődéssel, bár – az energetikai axiómarendszer keretén belül – a határozatlansági-reláció jelentős mértékben befolyásolja a teljes értékű megoldások létének valószínűségét és megtalálhatóságának lehetőségét. Ez utóbbitól – a határozatlansági-relációtól – elvonatkoztatva, a teljes értékű megoldások lehetősége és megtalálhatósága állandó jelleggel felveti a dinamizmus, képességkiteljesítés és önfelülmúlás – tehát a fejlődés – problémáját, s ezen keresztül az energetikai-, információelméleti- és – tudati struktúra-szintről lévén szó – az erkölcsi-hatások alapvető jelentőségét. – A humanizmusnak ezek mind lényegbevágó kérdései, így kapcsolódik szorosan egymáshoz a humanizmus és a fejlődés. Kérdésünk azonban jelenleg az: vajon a humanizmus rendelkezik-e jelentős többlettel, és juttat-e többletet valami – és milyen? – módon a fejlődésnek a természetet és benne az embert érintő probléma-megoldáshoz?...

A humanizmus erkölcsi többlete a természet anyagi-biológiai egysége vonatkozásában.

A problémafelvetés indokolt mind a humanizmus, mind a természetanyagi-biológiai egysége vonatkozásában. – A természet anyagi-biológiai egysége olyan tény, mely a természet egységes felépülését, fennállását és irányulását igazolja, egyben ugyanazt tükrözi valamennyi jelenségében. – (A természettudományokban – sajnos – még nem tükröződik ez az egység!) – Ez az egység egyúttal közös célra irányultságot és közös törvényszerűségeknek való alárendeltséget jelent az egész természet, és benne az összes természeti jelenség vonatkozásában. Ebből következőleg az ember természeti jelenség-voltának tudatos felismerése és annak erkölcsi vállalása magatartásbeli alapállást kell, hogy jelentsen az ember számára. – Mindezek alapján – a természet anyagi-biológiai egysége vonatkozásában – a szubtranszcendens síkon elérhető legmagasabb rendű humanizmus állásfoglalását a következőkben fogalmazhatjuk meg.

– Az ember természeti jelenség-volta nincs ellentétben a magasabb rendű humanizmussal. – Nagyon alacsonyrendű és humanistának egyáltalán nem mondható – bármennyire is próbálná valaki bizonyítani – az az álláspont, hogy az emberre nézve magalázó és emberi mivoltában sértő, ha a természetrészévé tesszük, és természeti jelenséggént kezeljük, s ezzel az embert lehúzzuk a sárba, szellemét lealacsonyítjuk, és eltiporjuk, s az embert, magát állati szintre süllyesztjük le. – (Nem kevesen vallják ma is magukénak ezt az álláspontot: tudatlanok és műveltek, vallástalanok és vallásosok, stb. szinte egyenlő szórásban. Érveik azonban – általában – szubjektívek és dogmatikus-jellegűek.) – A tapasztalatilag igazolt, tudományosan megfogalmazott tény sohasem lehet magalázó! Annak tudati felismerése és vállalása emberi kötelességünk! – A valódi humanizmus nem is vonja a tényeket kétségbe, elismeri az ember természeti jelenség-voltát, anyaghoz és biológikumhoz való kötöttségét, de hangsúlyozza, hogy az ember nem rabja és kiszolgáltatottja a természetnek, hanem tevékeny részese, és lehetőséggel bír annak formálására. S éppen ez által válik – a valódi humanizmus felfogása szerint – a természet és természeti jelenségek központjává az ember.

– A természet anyagi-biológiai egysége alátámasztja és segíti a kozmoreflexív-humanizmus kibontakozását. – Ez a humanizmus a természetben, az anyagnak és életnek egységében megtalálja a helyét, és így – a természet egységében, valamint egységben a kibontakozó természettel – kívánja az embert kiteljesíteni, a lehetőség szerint teljes-értékűvé tenni, s ez által a felemelt, kiteljesedett, közel teljes-értékűvé vált embert, mint tudatos és szabad erkölcsi személyiséget, a Kozmosz egységében méltó helyére állítani. – Az ember kozmikus-tudatra ébredése egyáltalán nem zárja ki a természettudományos tényeknek és azok következményeinek elfogadását, sőt, a kozmikus-tudatra ébredt ember boldogságának jelentős rugója lesz az a tény, hogy ennek a nagy kozmikus egységnek részese és része, hogy maga is kozmikus-

jelenség, s ennek a kozmikus jellegnek következtében válhat – a Kozmosz további lehetséges tudatos és szabad erkölcsi személyiségeivel együtt – az egész kozmikus-egység és kozmikus-tudat középpontjává. – A majdani lehetséges kozmikus-egységben valószínű és várható a humanizmus további kiteljesedése is.

– Az ember – természeti jelenség-voltából kiindulva, de azon felülemelkedve – a természetnek potenciális ura. – A valódi humanizmus teljes érvénnyel elismeri az ember természeti jelenség-voltát, de ez közvetlenül az ember biológiai szubsztrátumára vonatkozik. Az ember azonban – tudatossága és erkölcsisége révén – felül képes emelkedni biológiai szubsztrátumán, és olyan teljesítményekre válik alkalmassá, melyeket természeti jelenség-volta nem tesz indokolttá. – Sajnos, ide kell sorolni a degenerált tudat és immoralitás révén történő természettel való szembefordulást is, mely mind a természetben, mind a természeti jelenségekben – köztük magában az emberben – mérhetetlen és felbecsülhetetlen károkat okozhat. – A humanizmus éppen ezen a területen bír hallatlan jelentőséggel: az emberi tudati-erkölcsi magatartásban és állásfoglalásban kell biztosítani azt az erkölcsi többletet, mely a biológiai szubsztrátumon való felülemelkedést mind a természet, mind az emberi személyiség dinamikus egyensúlyának szükséges és elégséges mértékben történő biztosításával érvényesíti. Ezzel a felülemelkedéssel válik az ember a természet potenciális urává. Mert a valódi humanizmus által tudatilag-erkölcsileg felvértezve, megerősödött és magasabb-szintre emelkedett ember a természetnek nemcsak középpontjává válhat, hanem gazdájává is. Ennek a képességnek azonban folyamatosan és fokozatosan aktualizálódnia kell, hogy ez hogyan történjék, azt a fejlődés-elve diktálja. – De az már a mindig magasabb-szintre törekvő humanizmustól, a humanizmus valódi erkölcsi tartalmától és annak magatartásformában való megjelenésétől függ, hogy az ember jó gazdájává válik-e a természetnek.

A humanizmus szintje, a humanizmusnak a természettel és a természetben álló emberrel való élő kapcsolata, ennek a kapcsolatnak tudati-erkölcsi hatékonysága lesz biztosítéka az ember részéről a természet egységének és egyensúlyának. De ugyanez a humanizmus segíti az embert a kozmikus-tudatra ébredésben, mely végül is visszahat, és a kozmoreflexív-humanizmus kifejlődésével az embert, mint tudatos és szabad erkölcsi személyiséget, teljes értékű természeti jelenség-voltával együtt a kozmikus egységben méltó és megillető helyére teszi.

A humanizmus etikai többlete a fejlődés vonatkozásában.

A fejlődés energetikai, információelméleti és kibernetikai feltétele a rendszerben kialakuló dinamikus egyensúly az ember – mint természeti jelenség – viszonylatában, az ember természettel való kapcsolatában. Ennek a dinamikus egységnek és egyensúlynak erkölcsi alapját éppen a humanizmus hivatott és képes biztosítani, ezen épül fel aztán az egész fejlődés, alapvető megnyilvánulásaival és lépcsőfokaival, teljes ontológiai valóságában.

– A humanizmus és az ember létbeli dinamizmusának kapcsolata közvetlenül belátható. – Maga a biológiai szubsztrátum nem rendelkezik azzal a létbeli dinamizmussal, hogy a tudati létstruktúrát szükségképpen befogadja, mivel a biológikum létbeli dinamizmusa első sorban a biológiai kölcsön- és együttthatásban való minél aktívabb és magasabb rendű részvételre irányul. – (Az viszont természetes, hogy a létbeli dinamizmusban emelkedő biológiai struktúra alkalmasabb a tudat hordozására és a tudati-létben való részvételre, amint ez az intézményesülésnél és objektiválódásnál elengedhetetlen.) – A biológiai szubsztrátummal és az anyagi-biológiai egységgel szembeforduló tudat sem képes azonban a létbeli dinamizmusban emelkedni. Így a tudatnak és a tudat szubsztrátumának dinamikus egyensúlya és a létbeli dinamizmusban közösen – együtt – történő teljesebbé válása szükségképpen

relációban áll egymással. De ebben – a tudati hatáson túlmenően – jelentős és fokozódó erkölcsi hatás szükséges, melyet – szubtranszcendens vonatkozásban – maradéktalanul csak a kozmoreflexív-humanizmus képes majd – valószínűleg a távoli jövőben – biztosítani.

– Ugyanez mondható el a humanizmus és a képességkiteljesítés kapcsolatáról is, azzal a megszorítással, hogy a létbeli dinamizmusban való emelkedés teremti meg az előfeltételeket a képességkiteljesítés-természettörvényének érvényesüléséhez és teljesítéséhez. A képességkiteljesítés kötelezettsége azonban nem csupán természettudományos és ontológiai természettörvény, hanem egyszersmind erkölcsi természettörvény is. Az erkölcsiségnek annál inkább hangsúlyt kell kapnia, mert a képességkiteljesítés teljes energetikai, információs és kibernetikai folyamatában biztosítani kell az összhangot a természettel. Vagyis: a természet egységét és egyensúlyát minden körülmények között meg kell őrizni a képességkiteljesítés folyamán. A tudat és törekvés önmagában nem nyújt kellő garanciát a természet egységének és egyensúlyának biztosítására. Csak a kozmikus-tudatra ébredt ember az, – ő is csak magas erkölcsi strukturáltsággal, – aki világosan látja saját helyzetét, képességeinek jelentőségét, azok kiteljesítésének célra-irányultságát és korlátait a nagy kozmikus egységben. Ezért képezheti a biztosítékot a kozmoreflexív-humanizmus a fejlődésnek ebben a második elirányulásában, a képességkiteljesítés folyamán. – Azonban addig is – jelen állapotunkban – ezt a célt kell szem előtt tartanunk, és az erkölcsiséget minél jobban megerősíteni a tudati struktúraszinten.

– Legdöntőbbé válik a humanizmus szerepe és erkölcsi többlete az önfelülmúlás kérdésében. Egy adott energetikai-, információs- és kibernetikai-állapot felső küszöbszintjének elérését követően, ezen a küszöbszinten való felülemelkedés, és az újabb magasabb rendű állapot átlépése hallatlan tudati- és törekvési-hatást igényel. Azonban ez a tudati-törekvési hatás szükséges, de nem elégséges, mert a szükséges feltételek és eszközök csak az önfelülmúlás révén válnak elégségesse a tudati létstruktúrák vonatkozásában. – A probléma magyarázatra szorul, mert közvetlenül nem látható be az előzőleg vázolt igazság-tartalom.

= A biológiai szubsztrátum legmagasabb fokán ugyan egy halvány – annyira halvány, hogy alig látható és érzékelhető – „én-tudat” és „primitív reflexió” lehetőségével és valószínűségével bír, de nem hordja önmagában a magasabb küszöbszint átlépésének lehetőségét és valószínűségét tudati vonatkozásban. A tudati létstruktúra – szellemi léthányada révén, valamint a pszichikum energetikai-, információs- és kibernetikai-hatása következtében – magában hordja ugyan küszöbszintje túllépési lehetőségét és valószínűségét, de ugyanakkor az elfajulás és degenerálódás lehetőségével és valószínűségével vagyunk kénytelenek számolni.

= A tudat és törekvés szembefordulása a biológiai szubsztrátummal, magával a természettel, a természet egységével és egyensúlyával, mindig lehetséges esemény marad, s maga a tudat és törekvés nem jelent garanciát arra nézve, hogy a szembefordulási valószínűség csökkenjen. Ellenkezőleg: a tudati-törekvési tartalom – megfelelő pszichikai korlátok nélkül – állandóan növelheti a szembefordulási valószínűséget. A rendezetlen tudat kevélységének és gőgjének tövisét az ember állandóan magában hordja!

= A kozmoreflexív-humanizmus erkölcsi többlete képes csak a természettel, a természet egységével és egyensúlyával való szembefordulás valószínűségét csökkenteni. Ez a humanizmus képes arra az erkölcsi többlet-hatásra, mely az embert önmaga korlátai fölé tudja emelni úgy, hogy az – egyéni és szocializált formában megjelenő és megnyilvánuló – ember, a természet és az egész Kozmosz egysége, harmonikus együtthatása megvalósulhasson.

A valódi humanizmus ember-középpontúsága, de egyben kozmikus kitérülése, teszi alkalmassá az embert a fejlődés legalapvetőbb ontológiai törvényének hordozására és szolgálatára. Egyúttal csak ez a kozmoreflexív-humanizmus képes arra, hogy feloldja az ember természeti

jelenség-voltában és a fejlődés törvényében rejlő bizonyos mértékű ellentmondást. Természeti jelenség-voltunk ugyanis – bármennyire is a természet fejlődésének eredménye – a térben és időben korlátolt biológikumhoz való kötöttségünket hangsúlyozza, a fejlődés-elve viszont az ember elé a tér-időbeliség korlátaival való felülemelkedés lehetőségét és valószínűségét tárja. – Ezt a paradoxont segít – többé-kevésbé – feloldani a kozmoreflexív-humanizmus tudati-erkölcsi többletével, egységbe vonva az embert teljes ontológiai valóságában a mérhetetlen kozmikus valósággal. Meg kell azonban állapítanunk: mindez az ember létbeli paradoxonának – a szubtranszcendenciában is – csak közelítőleges megoldása, végső feloldást csak a transzcendenciában, a transzcendens-humanizmus révén kapja meg.

4. 3. Az emberi lét tudatos vállalása.

Az embert az különbözteti meg az állat-világtól, melyből – biológikumát tekintve – kiemelkedett; a felnőtt embert pedig az öntudatlan kisgyermektől, hogy tudatosan áll szemben a természettel és a teljes valósággal. Ez az ember részéről nem csupán az „én-tudatot” jelenti, mely az első és legdöntőbb lépés a biológiai struktúraszint túlhaladásához, hanem ugyanolyan súllyal az érzéki reflexión és konkrét memórián való felülemelkedést: az egyediségtől való elvonatkoztatást, az általánosításra képes reflexiót és az absztrakt memóriát is. – Az emberi lét tehát olyan komplex valósággént jelenik meg, és fejlődik mindig tovább a természet nagy színpadán, mely biztosítja ugyan önmagában a biológiai struktúraszint szenzoreflexivitását, de már új és magasabb struktúraszint felé nyílik meg, ahol a tudat és a tudati létstruktúrák játsszák a főszerepet. Az emberi lét, mint ontológiai valóság, a két struktúraszint alapvető és lényeges kapcsolatán nyugszik, ez a reláció magának a léttartalomnak szükségképpen része, s e nélkül a reláció nélkül nincs ember. A szenzoreflexivitas, mint szubsztrátum, alapvető és elengedhetetlen, a tudat pedig, mint felépítmény, a léttartalomnak döntő hányada és az ember-volt hordozója. Mindkettő ugyanannak a valóságnak elidegeníthetetlen része, s magában hordja az emberi lét kettősségét. – (A természetben talán a vírus hordoz magában valami kettősséget a prébiológikum és biológikum határán.) – Ez a kettősség még csak fokozódik a tudati létstruktúrák erkölcsi strukturáltsága révén: az ember ontológiai valóságában erkölcsi-jelenség is, s mint ilyen, ezt a kettősséget kell megtöltenie erkölcsi-tartalommal. Ellenkező esetben, ha bármely – biológiai vagy pszichikai – részéről hiányzik az erkölcsi-tartalommal való töltöttség, az erkölcsi magatartási formákon nyugvó mozgásállapot, a teljes struktúra immorálissá válik.

Mindezek figyelembevételével az ember tudati-törekvési-erkölcsi magatartásának arra kell irányulnia, hogy az emberi létet komplex valóságában, teljes kettősségében megragadja, s léttartalmának minden alapvető és lényeges állapothatározójával – legyen az akár biológiai, akár pszichikai – azon paramétereivel együtt építse be mozgásformáiba, s a látszólagos – vagy tényleges? – ellentéteket old fel közöttük állapotváltozásai során. S mindezt: biológiai és pszichikai, tudati és törekvési, valamint erkölcsi mozzanataival együtt tegye magáévá és tudatosan vállalja. – Az emberi étel, léttartalommal és relációkkal kapcsolatban ez lehet az egyetlen – tudatilag-erkölcsileg – megfelelő állásfoglalás.

4. 3. 1. A tudatos ember és az értelmes-élet.

Az értelmes-élet tényyszerűségét és jelentőségét vizsgálva a következőket állapíthatjuk meg.

– Tagadhatatlan a természethez, a természet tér- és időbeliségéhez való kötöttségünk. – Gondolkodásunkban és értelmes életünkben a tapasztalat képezi megismerésünk alapját. Ezekből

a konkrét tapasztalatokból kiindulva, értelmi képességeink: az elvonatkoztatás, az általánosítás, az analízis, a szintézis, stb. műveletvégző képességek segítségével juthatunk el az összefüggések, törvényszerűségek felismeréséhez, a természeti jelenségek – köztük önmagunk – lényegének megragadásához, mindezt – természetesen – a tér- és időbeliség kategóriáinak keretén és korlátaiban belül. Ezek mind a tényszerűség tartozékai, jelentőségüket tekintve azt kell aláhúznunk, hogy értelmi képességeinkkel aktív részesei lehetünk a természet folyamatainak, s ezeknek a folyamatoknak, kölcsönható képességünk révén, befolyásolói és bizonyos mértékig irányítói lehetünk, és vagyunk. – Az ember számára értelmi élete – első fokon – jelenti tehát a természetben és a természeti folyamatokban való részvétel lehetőségét.

– Tagadhatatlan a természetben, a természet konkrét jelenségein, tér- és időbeliségén való felülemelkedési igényünk. – Gondolkodásunkban és értelmi életünkben nem elégszünk meg azzal, hogy megismerésünk csupán a tapasztalat alapján álljon. Az emberi megismerést bizonyos mértékig függetlenné kívánjuk tenni a tapasztalattól és a kísérlettől. Ezért alkotja meg az ember, pl. a matematikának a tapasztalatot meghaladó ágait, valamint a szellem-tudományokat és azoknak különféle speciális ágazatait. De tapasztalati ismereteiből is – magasabb fokú absztrakcióval és műveletekkel – magasabb rendű ismereteket alkot, így a logikai és rendszerelméleti megismerés absztrakciós szintjeit. Mindezek – magától értetődően – nem függetlenek a természettől és a természettörvényektől, azoknak általánosítása, magasabb szintre történő transzformációja révén jönnek létre, de bármikor visszavezethetők a természetre és a természettörvényekre. – Ezeknek a vizsgálati módoknak és tudományoknak segítségével az ember – bizonyos mértékig – képes felülemelkedni a természetben és a természet tér-időbeliségén, de ugyanakkor megőrzi a természettel való kölcsön- és együtt-hatás, a természetbe való belenyúlás lehetőségét. – Az ember számára értelmi élete – második fokon – jelenti tehát a természetben és a természeti jelenségeken való tudatos felülemelkedés lehetőségét.

– Tagadhatatlan a természettől, a természet korlátaiktól való – bizonyos mértékű – függetlenné válás lehetősége és valószínűsége. – Gondolkodásmódunkban, értelmi és törekvési életünkben nem elégedhetünk meg a tapasztalatokon és kísérleteken alapuló, vagy akár a tapasztalatot meghaladni képes megismeréssel, az ember minden lehetséges módon törekszik továbblépni. Egyrészt alkotó fantáziájával és heurisztikus gondolkodásmódjával kíván felülemelkedni, nem ugyan a realitáson és a természettörvények forrását és gyökereit képező alapalternatívákon és alapösszefüggéseken, hanem az ember szellemi léthányadát megbénító bilincsbe verő kényszerfeltételeken. Másrészt – többé-kevésbé – szabad törekvéssel a természet- és világszemlélet olyan körvonalait, a világnézetnek azt a koncepcióját és komplex látásmódját fejleszti ki, mely a természet korlátaiktól való függetlenné válás lehetőségét és valószínűségét biztosítja. – (Valójában ez utóbbi kategóriába tartozik a vallások és művészetek szubtranszcendens vonatkozásai.) – Mindez semmiképpen nem jelent ellentmondást a megtapasztalható valósággal és a valószínűsített világrenddel, hanem a kitárulás lehetőségét biztosítja mind a Kozmosz még ismeretlen erői, törvényszerűségei és lehetséges létstruktúrái felé, mind pedig a transzcendencia felsejlő végtelen valóságának irányában. Egyben tartalmazza a kozmikus és transzcendens valóságba történő bekapcsolódás lehetőségét és valószínűségét is. – Ez a kozmoreflexív, majd – még azt is meghaladóan – a transzcendens megismerési mód, annak vizsgálati és gondolkodási módszerei, jelentik az ember értelmi élete számára – harmadik és legmagasabb fokon – a természettől és a természeti jelenségektől való bizonyos – de jól meghatározható – mértékű függetlenné válás lehetőségét és valószínűségét.

Ezek a tények és tényszerűségek lehetőséget és valószínűséget jelentenek az ember számára, hogy a szubtranszcendenciában – esetleg a transzcendenciában is – további törvényszerűségek ismeretéhez eljuthasson.

Az értelmese-élet következményeinek felismerése és tudatos vállalása.

Az értelmese-élet – előzőekben felvázolt – tényyszerűségének következményeit az alábbiak szerint fogalmazhatjuk meg.

– A tapasztalat és kísérlet képezi alapját a megismerésnek és minden ismeretnek, melyet az ember, mint természeti jelenség, birtokolni képes – Első következményünk tehát az, hogy az embernek – az értelmese-élet első fokozataként – tudatosan vállalnia kell a természeti jelenség-voltával együtt járó megkötöttségeket, korlátokat és kényszerfeltételeket. Tehát a természettel és természettörvényekkel kapcsolatban nem a szabad-elhatározás függvénye a természet-tudományos gondolkodás, valamint az abból nyerhető ismeretek mennyisége és minősége. – Megjegyzendő azonban, hogy magában az értelmi hozzáállásban, a tudat nyitottságának és befogadó képességének biztosításában jelentős szerepet kap az emberi szabad törekvés. Éppen ezért tudati magatartásunkat alapvetően jellemeznie kell a valóság tiszteletének és a valósághű ismeretek alapján végbemenő értelmi működésnek.

– Az értelem rendelkezik a tapasztalaton és kísérleten való felülemelkedés képességével, s ennek a képességnek a lehetőségek és valószínűségek határain belül valóra kell válnia. – Második következményünk tehát az, hogy az embernek – az értelmese-élet második fokozataként – tudatosan vállalnia kell a természeti jelenség-volton és annak valamennyi következményén való felülemelkedés kötelezettségét. A természetben és a természettörvényeken való felülemelkedés – az előzőekben mondottakhoz hasonlóan – ugyancsak nem a szabad-elhatározás függvénye, valamint az emberi megismerés logikai és rendszerelméleti absztrakciós szintjére beépíthető és beépített ismeretek mennyisége és minősége sem. Továbbra is alapvető tudati magatartásnak kell lennie a valóság tisztelete és a valóságról szóló ismeretek valósághű transzformációi alapján végbemenő értelmi működés.

– Az értelem rendelkezik a tér- és időbeli kategóriákhoz kötött valóság – természettől adott – korlátaival való bizonyos mértékű függetlenné-válás képességével, s ennek a képességnek a lehetőségek és valószínűségek határain belül valóra kell válnia. – Harmadik következményünk tehát az, hogy az embernek – az értelmese életnek harmadik fokozataként – tudatosan vállalnia kell a természettől, annak tér- és időbeli korlátaival való függetlenné válás kötelezettségét. Itt már – főleg a vallások és művészetek területén, annak érzelmi, értelmi és törekvési tartalmára és relációira vonatkozóan – döntően érvényesülnek a szabad-elhatározás motívumai, de maga az ontológiai valóság, annak határozmányai, relációi és törvényszerűségei, valamint az ilyen módon szerzett ismeretek, létükben függetlenek a szabad-elhatározástól. Értelmi életünk harmadik fokozatában is a valóság – a teljes kozmikus és transzcendens valóság – tiszteletén, erről a valóságról szóló és valósághű értelmi működésén alapul teljes tudati magatartásunk.

Kiegészítésként az előzőekhez hozzá kell fűznünk az alábbiakat:

– Az értelmese-élet következménye az erkölcsi jó ismerete. Az embernek tehát tudatosan kell vállalnia az erkölcsi jó megismerésével kapcsolatos értelmi működést, az értelmese élet mindhárom fokozatának megfelelően.

– Az értelmese-élet következménye – az erkölcsi jó ismerete alapján – erkölcsi meggyőződés kialakítása. Az embernek tehát tudatosan kell vállalnia az erkölcsi meggyőződés kialakításával kapcsolatos értelmi működést, az értelmese-élet mindhárom fokozatának megfelelően.

– Az értelmese-élet következménye – az erkölcsi jó ismerete és az erkölcsi meggyőződés alapján – erkölcsi magatartás, magatartásformák és magatartásváltozások kialakítása. Az embernek tehát tudatosan kell vállalnia az erkölcsi magatartás és magatartásformák ismere-

tével, annak kialakításával kapcsolatos értelmi működést, az értelmes-élet mindhárom fokozatának megfelelően.

A tudatos ember értelmes-életéhez – és fordítva: az értelmes ember tudatos életéhez – lényegileg hozzátartozik az erkölcsiség ontológiai valósága, az erkölcsi jó ismerete, annak erkölcsi meggyőződésben való megfogalmazása és erkölcsi magatartásban, magatartásformákban, magatartásváltozásokban való megjelenése. Az embernek – értelmes-élete kapcsán – mindent tudatosan vállalnia kell.

4. 3. 2. A tudatos ember és az egyéni lét.

Az embert öntudatra ébredése emelte az állat-világ fölé. Ez olyan döntő momentum az ontológiai létrendben, hogy nyomában teljesen új létsík jelenik meg a bioszféra fölött: tudati struktúraszint, másként – Teilhard de Chardin kifejezésével élve – a nooszféra. S a reflexiónak ez a foka valójában az ember egyéniségére vonatkozott, az „én-tudatot” jelentette, az „én-fogalom” tartalmával és relációival, a környezethatások egyedi megragadásával és önmagára történő irányításával. – Így a tudat – első megjelenési formáját tekintve – egyedi, s az értelmes-élet az egyedi tudatos létben csapódott le elsődlegesen és alapvetően. Ezért az emberi lét tudatos vállalásának első és leglényegesebb lépcsőfoka az ember egyéni létének tudatos megélése és elvállalása.

Az egyéni lét alapvető állapothatározóinak felismerése.

A léttartalma és valamennyi relációja a létre jellemző állapothatározókban fogalmazódik meg. Az egyéni léttel kapcsolatban az állapothatározókat a következőkben határozhatjuk meg az értelmes-élet keretén belül.

– Az értelmes-élet alapállapota az egyéni lét. – A struktúraszintek ontológiai elemzése során már megállapítottuk, hogy minden struktúraszinten a lét egyszeres és összetett formában jelenik meg. Ez alól nem kivétel a tudati struktúraszint sem, ahol legalkalmasabban úgy fogalmazhatunk: az értelmes-élet alapállapota az egyéni lét. – Ez első sorban azt jelenti, hogy az értelmes egyéni lét rendelkezik minden alapvető képességgel, mely a tudati struktúraszint sajátja, s ezeknek a képességeknek jelentős része aktualizált formában van jelen az egyéni tudati létstruktúrában, s a többit legalább csírájában magában hordja fejlődési valószínűség formájában. – az egyéni létnek ez az alapállapot-jellege továbbá azt is jelenti, hogy belőle és általa magasabb rendű állapotok jöhetnek létre a komplexebbé válás energetikai-, információs- és kibernetikai-folyamatok során. Tehát az egyéni lét alkalmas további és magasabb rendű tudati létstruktúrák létrehozására, így szimmetrikus csoportképzésre, kultúra és társadalom, egyáltalán valamennyi összetett tudati létstruktúra alkotására.

– Az egyéni lét egyszeri és megismételhetetlen. – Az előzőekből – vagyis az egyéni lét alapállapot-jellegéből – következik állításunk: az egyéni lét egyszeri és megismételhetetlen. – már az alacsonyabb struktúraszinteken is beszélhettünk a rendszerek megkülönböztethető voltáról, megállapítottuk, hogy nagy valószínűséggel általánosítható az a kijelentés, mely szerint: nincs két olyan rendszer, energetikai, információs és kibernetikai állapotát tekintve teljesen azonos lenne. – Mennyivel inkább és határozottabban állítható ez az egyéni létről. Már biológiai szubsztrátumát tekintve sem lehet két egyén azonosságáról beszélni, hiszen még az egypetűjű ikrek, akik génjeikben azonos információ-készletet hordoznak, a teljessé történő felépülés során – bizonyos mértékig – szétválnak biológiai fejlődésükben. A szellemi képességek, a képességek kibontakozása, az értelmes-élet kialakulása és teljessé-válása során

pedig minden egyén önállóvá, függetlenné és különbözővé válik. Így joggal állíthatjuk, hogy az egyéni lét egyszeri és megismételhetetlen. Az egyénnek ez az egyszeri és megismételhetetlen volta válik a tudatos emberi személyiség alapjává.

– Az egyéni életben fogalmazódik meg az emberi személyiség szabadsága és méltósága. – A tudati struktúraszint előtt, bár a megkülönböztethetőséget indokolatlan kétségbe vonnunk, azonban a rendszerek szabadságáról semmiképpen sem beszélhetünk, mert a kényszerfeltételek gúzsba kötik a rendszerek szabadságát. – A tudati struktúraszint sajátja a kényszerfeltételek körének leszűkítése, olyannyira, hogy bizonyos mértékű szabadságról beszélhetünk a tudati létstruktúrákkal kapcsolatban. – Ezt a keretet a szabadság javára tágítja a pszichikai rendszerekben fokozott mértékben érvényesülő határozatlansági-reláció és a relativisztikus-kauzalitás. – A szabadságnak – ontológiai tartalmán belül – döntő az erkölcsi-tartalma. A tudati létstruktúrák éppen a kényszerfeltételek körének leszűkülése révén jutnak erkölcsi-tartalomhoz, – (alacsonyabb struktúraszinten nincs erkölcsiség) – de ugyanez a szabadság forrása is. A kettő tehát közös alapra vezethető vissza, és kölcsönhatásban áll egymással. S ebből a kettőből forrásozik az emberi méltóság, mely különleges megfogalmazása az ember – a tudat birtokosa és a nooszféra létstruktúrája – magasabbrendűségének.

Így jutunk el az értelmes egyéni lét elemzése során az értelmi lét alapállapotától az egyéniségen és megismételhetetlenségen keresztül a szabadsáig és az erkölcsi méltóságig. Ezek az ember egyéni létének legalapvetőbb állapotathatározói, s ezek válnak az emberi személyiség alapjává és meghatározó vonásává. Mindezek figyelembevételével és segítségével az embert egyéni létében a következők szerint határozhatjuk meg: tudatos és szabad emberi személyiség. – Tehát, amikor a következők során ezt a kifejezést használjuk, hallgatólagosan benne foglalkozunk mindazt, hogy az ember egyéni létében az értelmes-élet alapállapotát képviseli, személyiségében egyszeri és megismételhetetlen, törekvésében bizonyos kényszerfeltételektől mentesen szabad és erkölcsi méltósággal bír. Ez képezi valójában antropológiai emberfogalmunk ontológiai tartalmát.

Az egyéni lét tényének és következményeinek tudatos vállalása.

Az értelmes egyéni lét alapvető állapotathatározóinak foglalataként az embert a tudatos és szabad erkölcsi személyiségben fogalmaztuk meg. Ezt, mint tényt, az ember képes felismerni, következményeinek tudatos vállalása pedig alapvetően hozzátartozik tudatos emberi magatartásunkhoz. – Az értelmes egyéni lét következményeit az alábbiakban közelíthetjük és fogalmazhatjuk meg.

– Az értelmes egyéni lét tényténységének első következménye biológiai jellegű. – Ez a kijelentés első pillantásra ugyan furcsának tűnhet, de azonnal érthetővé és indokoltá válik, mihelyt figyelembe vesszük azt, hogy az értelmes-élet az emberben a biológiai szubsztanciahoz kötött, és működésében feltételezi azt. – Csak utalok a központi idegrendszer és a „begöngyölt agy” szerepére az emberi gondolkodás feltételrendszere vonatkozásában. – Mindennek figyelembevételével az ember, – tudatos és szabad erkölcsi személyisége révén, – biológiai vonatkozású következményeit tekintve, biológiai létének védelmére és biológiai funkciói zavartalan biztosítására kötelezett, éppen a pszichikai lét és a létbeli funkciók hatékonysága érdekében. Ugyanakkor a biológikum zavartalan működésének ez a biztosítása nem mehet az értelmes-élet és az erkölcsi magatartás rovására. („Ha a fél szemed károdra van, vágd ki azt...” – mondja Urunk.)

– Az egyéni lét teljesen elkötelezett az értelmes-élet számára. – Az értelmes egyéni lét második következménye tudati jellegű, s jelenti az egyéni lét teljes elkötelezettségét az

értelmes-élet felé. Jelzi tehát első sorban az értelem primátusát a merőben biológiai érzetek és érzelem felett; a pszichikum alapvető és döntő fölényét a biológiai szubsztrátummal és annak kölcsönhatásaival szemben. Továbbá feltételezi minden pszichikai eszköz felhasználását az energetikai, információs- és kibernetikai-hatások fokozására, a tudati struktúrában jelenlevő fejlődési valószínűség növelése érdekében. – Mindezek figyelembevételével az ember, tudatos és szabad erkölcsisége révén – pszichikai vonatkozású következményeit tekintve – egyéni tudati létének védelmére és pszichikai funkciói működésének zavartalan biztosítására kötelezett, éppen a pszichikai lét és a létfeltételek hatékonysága érdekében. Ugyanakkor az értelmes egyéni élet zavartalan működésének ez a biztosítása nem mehet a kozmikus és transzcendens kitárulás, valamint a szabad törekvés és az erkölcsi magatartás rovására. („Legyen bár enyém a látható és láthatatlan világ minden tudása...” – mondja Szent Pál.)

– Az egyéni lét teljesen elkötelezett a belső szabadság felé. – Az értelmes egyéni lét ténytényszerűségének harmadik következménye törekvés jellegű, jelenti az egyéni lét teljes elkötelezettségét a kényszerfeltételektől mindinkább mentes belső szabadság számára. Jelzi tehát azt a törekvés vonalat, hogy az értelmes egyéni éleznék a biológiai kényszerfeltételektől való külső-, a pszichikai gátlások és a tudati beszűkülés korlátaitól való belső-felszabadulásra kell irányulnia. Ez feltételezi mindazon, a pszichikumhoz tartozó, energetikai-, információs- és kibernetikai-hatások fokozott működését és szellemi munkában való megvalósulását, melyek a reális alapon nyugvó döntés-előkészítés és döntés révén a – többé-kevésbé – szabad egyéni választást szolgálják. – Már itt fel kell azonban hívnom a figyelmet a szociálé tudati-törekvés korlátozó jellegére, melyet az egyéni létben mindig figyelembe kell venni, és messzemenően tiszteletben kell tartani. – Mindezek figyelembevételével az ember, tudatos és szabad erkölcsisége révén – törekvés vonatkozású következményeit tekintve – egyéni törekvés létének védelmére és tudatos törekvés funkciói zavartalan működésének biztosítására kötelezett, első sorban a kényszerfeltételek körének szűkítése viszonylatában, mind a lehetőségek felismerése, mind pedig a lehetőségek és valószínűségek valóra-váltása révén, a kényszerfeltételek körének tényleges szűkítése formájában. – Ugyanakkor a szabad egyéni törekvés életnek ez a biztosítása nem mehet semmi körülmények között a szociális-, kozmikus- és transzcendens-kitárulás rovására. (Mint ugyancsak Urunk mondja: „Mit használ az embernek, ha az egész világot megnyeri is?...”)

– Az egyéni lét teljesen elkötelezett az erkölcsiséggel szemben. – Az értelmes egyéni lét ténytényszerűségének végső következménye erkölcsi jellegű, s jelenti az egyéni lét teljes elkötelezettségét az erkölcsiség vonatkozásában. S ez vonatkozik mind az ontológiai jó ismeretére, arról való erkölcsi meggyőződés kialakítására, és mindezeknek erkölcsi magatartásban való megjelenítésére. Az értelmes életen belül a tudat ontológiai valósága kiegészül a lét mélyéig ható és abba strukturálisan beépült erkölcsi valósággal, s az értelmi-törekvés kiteljesedés egyéni formái – de a szociálisak is! – csonkák, kiegészítetlenek és kielégületlenek maradnak az erkölcsi kategóriák – az erkölcsi jó, az erkölcsi meggyőződés, az erkölcsi magatartásformák és magatartásváltozások – beépülése nélkül. – Az azonban más itt és most előre kell jegyeznem, hogy nincs kizárólagos és önálló egyéni erkölcsiség, az a helyét csak a közösségi erkölcsiségben találhatja meg. – (Kiteljesülése pedig – meggyőződésünk szerint – csak a transzcendens erkölcsiségben valósulhat meg.) – Mindezek figyelembevételével az ember, mint tudatos és szabad erkölcsi személyiség, erkölcsi struktúrájának állandó fejlesztésére, kiteljesítésére kötelezett, s erkölcsi vonatkozásban is tudatosan kell vállalnia az értelmes-élettel, szabadsággal és erkölcsiséggel járó, az állandóan fokozódó kitárulásban és hatásfok növekedésben megnyilvánuló erkölcsi fejlődés kötelezettségét.

A tudatos ember egyéni értelmi magatartása, a tudatos és szabad erkölcsiség formája és keretei között valósul meg. Ez a tudatos és szabad erkölcsi személyiség hordozza az értelmes-

élet alapállapotát, az ember egyszeri és megismételhetetlen voltát, valamint szabadságát és emberi méltóságát, mint az egyéni lét legalapvetőbb állapothatározóit. De ez a tudatos és szabad erkölcsi személyiség, mely egyben az antropológiai ember-fogalom leglényegesebb megfogalmazása és fogalmi tartalmának legteljesebb kifejtése is, következményeiben biológiai, tudati, törekvési és erkölcsi következmények forrása, melyeket tudatosan és szabadon vállalnunk kell, s ezeknek a következményeknek kötelesek vagyunk megfelelni erkölcsi magatartásunkon keresztül.

4. 3. 3. A tudatos ember és a szocializált lét.

Az ember természettől fogva közösségbe születik, léténél fogva, mint természeti jelenség, tagja egy biológiai közösségnek, mely egyben tudati közösség is. Ez a közösség kezdetben primitív és szűk, de a továbbiak során mindkét irányban fokozatosan tágul, míg – a fejlődés bizonyos fokán – magas-szintűvé, mindig tágabb és teljesebb közösséggé válik. Így lesz az ember a családi-, törzsi-, népi-, nemzeti-közösség tagjává, részesévé a mindig nyíltabb és teljesebb emberi közösségnek. – De az ember nemcsak tagja az emberi – szűkebb, vagy tágabb – közösségnek, hanem annak alapját is képezi, mert az egyének alkotják természettől és természettörvény erejénél fogva az emberi közösséget. – S az előzőekben részletesen tárgyalt és állapothatározókban tételesen megfogalmazott tudatos és szabad erkölcsi személyiség, mint az értelmes egyéni lét komplex megjelenési formája, alkalmas a közösségi lét hordozására. – A következőkben ezzel a pszichikailag – tehát tudatilag-erkölcsileg – megalapozott közösségi léttel kívánunk foglalkozni, első lépésben a közösségi lét állapothatározóinak, második lépésben pedig a közösségi lét következményeinek meghatározásával.

A szocializált lét tényének felismerése.

A szocializált lét ténszerűségét – hasonlóan az egyéni lét ténszerűségéhez – három alapvető állapothatározó megfogalmazásával közelíthetjük meg.

– Első megállapításunk: A közösségi lét alapállapotát a szimmetrikus csoportképződésben fogalmazhatjuk meg. Az erkölcsi tudatos és szabad személyiség alkalmas a szimmetrikus csoportképzésre, melyről 2. 5. 4. fejezetünkben – a közösségi lét alapösszefüggéseinek és alapalternatíváinak tárgyalása során – részletesen beszéltünk. Az értelmes élet szocializált formáinál alapkiindulásunk tehát a tudatos és szabad erkölcsi személyiség, mely egyrészt alkalmas az összetett tudati létstruktúrák – kultúra, társadalom, egyéb közösségek – hordozására, másrészt szimmetrikus csoportképződés révén ténylegesen fel is építi ezeket a szocializált létstruktúrákat hordozó csoportokat. Természetesen ebben a csoportképződésben érvényesülnek bizonyos ontológiai és valószínűségi kiválasztási szabályok, melyek a tényleges csoportképződés irányítói. – A közösségi létnek ez az alapállapota kell, hogy megfeleljen bizonyos energetikai-, információs-, kibernetikai- és erkölcsi-feltételeknek, ezek azonban alapvetően biztosítottak a csoportokat alkotó értelmes egyéni létstruktúrákban. Minden esetre a csoportot fenntartó kötési- és kötést-fenntartó pszichikai energiatartalmának biztosítására további tudati-erkölcsi hatás, ennek a hatásnak állandó fokozása szükséges, nehogy a kialakult csoportok kötése felbomoljon, vagy degenerációt szenvedjen. – Tényszerűen megállapíthatjuk tehát, hogy az értelmes közösségi lét alapállapota az a szimmetrikus csoportképződés, mely a megfelelő tudati-erkölcsi szintet képviselő egyéni létben, vagyis a tudatos és szabad erkölcsi személyiségben gyökerezik. Az így megfogalmazott értelmes egyéni lét képviseli az ontológiai és erkölcsi garanciát abban a tekintetben, hogy az értelmes közösségi lét már alapállapotában a továbbfejlődési valószínűséget tartalmazza.

– Második megállapításunk: Az értelmes közösségi lét egyszeri és megismételhetetlen. – Ha az értelmes közösségi lét alapját a tudatos és szabad erkölcsi közösség képezi, Alapállapotát pedig az egyszeri és megismételhetetlen értelmes egyéni létstruktúrák csoportképződése képviseli, akkor annak egyértelmű következménye második megállapításunk. – A közösségi lét egyszeri és megismételhetetlen volta két irányból közelíthető meg.

= A csoportképződés mechanikájának oldaláról nézve a dolgot, világosnak tűnik, hogy a szimmetrikus csoportképződés az elemek közötti összes lehetséges és megengedett kombinatorikai művelet segítségével történik, melynek során a biológiai és pszichikai tényezők olyan összesítése jön létre minden csoport kialakulásánál, hogy az egyenlőség – ekvivalencia – valószínűsége a lehetetlen esemény felé tart. Vagyis két azonos csoport nem alakulhat ki a csoportképződés folyamán. (Egyébként a felcserélhetőségi-reláció sem érvényesül a pszichikai szinten.)

= A csoportképződés elemeit tekintve, már megállapítottuk, hogy a csoportok alapja a tudatos és szabad erkölcsi személyiségek halmaza, belőlük történik a csoportok kialakulása. Ha azonban maguk a csoportképzés alapelemei – a tudatos és szabad erkölcsi személyiségek – egyszeriek és megismételhetetlenek, közvetlenül adódik a következtetés: maguk az elemekből létrejött csoportok sem lehetnek azonosak, tekintettel arra, hogy az alapelemek sem azonosak.

Tehát a közösségi lét különböző csoportjainak egyszeri és megismételhetetlen volta igazolt ténynek tekinthető. A feltételekhez azonban hozzátartozik a csoportképződés elemeinek tudati-erkölcsi fejlődőképessége és magasabbrendűsége, –különbben miben különbözne a magasabb rendű biológiai csoportosulásoktól? – továbbá a csoportképződésben az ontológiai és valószínűségi kiválasztási szabályok érvényesülése, melyek nélkül belső ellentmondással, vagy degenerációval rendelkező csoport jönne létre. Ezek hiányában pedig nem nyerhet kielégülést az egyszeri és megismételhetetlen létet hordozó csoportképződés szükséges és elégséges feltételrendszere.

– Harmadik megállapításunk: Az értelmes közösségi lét bizonyos szabadsággal, ezáltal erkölcsi méltósággal rendelkezik. Talán ez a közösségi lét legnehezebben megközelíthető és megfogalmazható állapotathatározója. – Mert hogyan is fér össze az egyéni lét szabadsága a közösségi lét szabadságával? – É– hogyan rendelkezhet erkölcsi méltósággal az a közösségi lét, amely az egyén szabadságát korlátozza, és az egyéni méltóságot figyelmen kívül hagyja? – Válaszadásunk során újra többirányú megközelítést veszünk igénybe.

= Az egyén szabadsága – először is – nem abszolút szabadság, hanem bizonyos jól meghatározott mértékű és korlátozott. Továbbá a szabadság nemcsak a korlátok túllépésére és azokon való felülemelkedésre, hanem a korlátok elfogadására, önmagunknak bizonyos mértékű behatárolására is vonatkozik. Így a közösségi lét szabadsága az értelmes egyéni lét tudatos és szabad önkorlátozásában gyökerezik. – Ugyanakkor maga a szabadság – ezzel az önkorlátozó jelleggel – visszahat a közösségi létre is. Ennek következtében az értelmes közösségi lét szabadságában – hasonló módon – érvényesülnie kell a tudatos és szabad önkorlátozásnak a természettörvényben gyökerező, egyúttal a közösségi léttel összhangban levő szabadságjogok érvényesülése érdekében. – Tehát az egyén és közösség szabadsága – a kölcsönösség- és viszonyosság-elve alapján – jól összhangba hozható egymással. De csak akkor, ha mind az egyéni, mind a közösségi lét – az értelmességen és a tudatosságon túl – magas erkölcsi tartalommal rendelkezik.

= Az egén méltósága ugyancsak nem abszolút érvényű, hanem – az előzőekben vázolt – tudatosan és önkéntesen korlátozott egyéni szabadságban gyökerezik. Amint az egyén szabadsága csak a közösségi lét szabadságán belül és azzal összhangban teljesülhet ki, ugyanúgy az egyéni méltóság is csak az értelmes és szabad közösségi lét méltóságával kölcsönhatásban és összhangban valósulhat meg, válhat a tudatos és szabad erkölcsi személyiség tényleges állapotathatározójává. Ennek szükséges és elégséges feltétele az egyén mély erkölcsi tartalma,

mely mindig összhangban kell, hogy legyen a közjóval, valamint a közösségi erkölcsiséget tartalmazó és képviselő közösségi magatartással és magatartásformákkal.

Ilyen megközelítésben sem a kétféle – egyéni és közösségi – szabadságjog nem csorbíthatja egymást, méltóságában sem érheti sérelem az értelmes egyéni, vagy közösségi létet. Annál kevésbé, mivel mind a szabadságnak, mind a méltóságnak gyökerei az erkölcsiségbe nyúlnak, egyéni és közösségi kiteljesedés pedig csak mindkettő kölcsön- és együttthatásában lehetséges.

Az értelmes közösségi lét leglényegesebb állapothatározóit – fentiek szerint, az értelmes egyéni lét leképezésével – a közösségi lét egyszeri és megismételhetetlen voltában, szabadságában és az erkölcsiségen nyugvó méltóságában határozhatjuk meg, melynek forrása a tudatos és szabad erkölcsi személyiség, minden közösségi létforma alapvető alkotóeleme.

A szocializált lét tényének és következményeinek tudatos vállalása.

Az értelmes közösségi lét alapvető állapothatározóinak foglalatát a tudatos és szabad erkölcsi közösségben fogalmaztuk meg. Ez, mint szolid és stabil alap, hordozza a közösségi lét minden megjelenési formáját, egyben a közösségi magatartás és magatartásváltozások hordozója is. – A tudatos és szabad erkölcsi közösségnek – és a benne foglalt leglényegesebb állapothatározóknak – tényszerűségét az ember képes felfogni, következményeinek tudatos vállalása pedig alapvetően hozzátartozik tudatos emberi – egyéni és közösségi – magatartásunkhoz. – Az értelmes közösségi lét következményeit – az értelmes egyéni lét következményeinek leképezése révén – a következőkben közelíthetjük és fogalmazhatjuk meg.

– Az értelmes közösségi lét tényszerűségének első következménye biológiai jellegű. – Ennek a megállapításnak indokoltságát az igazolja, hogy a közösségi lét és létformák – kultúra, társadalom, egyéb szociális létformák – biológiai csoportosulásokra épülnek. A csoportképződés során ugyanis az egyének biológiai adottságai, a biológiai információkban megfogalmazott sajátosságok, melyek egyaránt biológiai és pszichikai vonatkozásúak, speciális biológiai összetételű csoportokat hoznak létre. Ez – bizonyos mértékig – meghatározó jelleggel bír, a csoport által hordozott értelmes közösségi lét tekintetében. – Amint az egyéni létben a pszichikum a biológiai szubsztrátumhoz kötött, ugyanígy a közösségi létben az értelmes-élet a biológiai csoporthoz és annak adottságaihoz bizonyos mértékű kötöttséggel rendelkezik. Pl. népi kultúra, népi vallási hagyományok, törzsi-népi társadalmi keretek és magatartási formák. – Ez az állításunk azonban nem azonosítható, de még csak össze sem hasonlítható a fajelmélettel, melyet az egyéni és közösségi lét, az egyéni és közösségi erkölcsiség és erkölcsi méltóság nevében a leghatározottabban vissza kell utasítanunk, súlyosan el kell marasztalnunk és maradéktalanul szükséges elítélnünk. – Mindezek figyelembevételével az ember tudatos és szabad erkölcsisége révén – a biológiai vonatkozásokat tekintve – kötelezett a közösség alapját képező szimmetrikus csoportok biológiai védelmére, és kiteljesítésének biztosítására, azt tudatosan vállalnia kell. – Ugyanakkor a biológikum zavartalan működésének ez a biztosítóka soha nem mehet az értelmes-élet és az erkölcsi magatartás rovására.

– Az értelmes közösségi lét tényszerűségének második következménye tudati jellegű, s jelenti a közösségi lét teljes elkötelezettségét az értelmes-élet számára. Ebből a szempontból nemcsak a csoportképződés biológiai vonatkozásaival szemben jelenti az értelem primátusát, hanem az u. n. „tömegpszichózis” jelenségének érzéki, érzelmi és indulati megnyilvánulásaival szemben is. Továbbá feltételezi minden lehetséges pszichikai eszköz felkutatását és felhasználását a közösségi tudati lét energetikai-, információs- és kibernetikai-hatásának fokozására, az összetett tudati struktúrákban jelenlevő fejlődési valószínűség növelése érdekében. – Mindezek figyelembevételével az ember, tudatos és szabad erkölcsi közössége

révén – a tudati vonatkozású következmények tekintetében – kötelezett a közösségi értelmes lét védelmére, a közösségi struktúrák alapját képező szimmetrikus csoportok pszichikai életének felfokozására, és tudati funkciói zavartalan működésének biztosítására. – Ugyanakkor az értelmes közösségi élet zavartalan működésének ez a biztosítása és felfokozása nem mehet a szabad törekvés és az erkölcsi magatartás, a kozmikus és transzcendens kitárulás rovására.

– Az értelmes közösségi lét ténytyszerűségének harmadik következménye törekvés jellegű. – Ez nyilvánvalóan összetettebb problémát jelent az előzőnél, mivel a közösségi törekvés soha nem mehet a természettörvényben gyökerező és megfogalmazott, ontológiailag és erkölcsileg indokolt egyéni törekvés rovására. – Az értelmes közösségi lét törekvés jellege elsődlegesen a kényszerfeltételek körének közösségi vonatkozású – közösségi energetikai-, információs- és kibernetikai hatással történő – leszűkítését jelenti, valamint a közösségek alapját képező embercsoportok belső szabadsága melletti legteljesebb és konkrét elkötelezettséget. Ebből a szempontból hangsúlyt kell kapnia a biológiai kényszerfeltételektől való külső függetlenségnek, egyszersmind a pszichikai kötöttségektől – nemcsak a pszichikai gátlásoktól, hanem a tömeg- és közösségi-pszichózisoktól – való lehetőség szerinti belső mentességnek, és függetlenségnek. – Az értelmes közösségi lét következménye tehát a megfelelő döntéselőkészítés alapján történő, mindig magasabb rendű ontológiai és erkölcsi értéket célzó, szabad közösségi választásban csúcsosodik ki. – Mindezek figyelembevételével az ember, tudatos és szabad erkölcsi közössége révén – a törekvés vonatkozású következményeket tekintve – kötelezett közösségi törekvés létének védelmére, első sorban a kényszerfeltételek körének leszűkítésére, valamint a szabad választás képességének kifejlesztése és aktualizálása vonatkozásában. Ugyanakkor a közösségi szabad törekvés életnek ez a biztosítása soha nem mehet az egyéni és közösségi erkölcsi magatartásnak, sem pedig kozmikus és transzcendens kitárulásának rovására.

– Az értelmes közösségi lét ténytyszerűségének végső következménye erkölcsi jellegű. – Ez az erkölcsi jelleg jelentős szerepet játszik már az előző – tudati és törekvés – következményekben, de alapvető hangsúlyt itt kap. Az értelmes közösségi lét parancsoló jelleggel tartalmazza a közösségi erkölcsi jót (közjót), annak közösségi meggyőződésben helyesen megfogalmazott kötelező voltát, valamint közösségi magatartásformákban való megjelenési módját. – Jelenti továbbá azt, hogy az értelmes-életen belül a közösségi tudat ontológiai valósága kiegészül a szocializált lét mélyéig beépült közösségi erkölcsi valósággal. Jelzi egyúttal azt, hogy az értelmes törekvési kiteljesedés csonka és elégtelen önmagában – még közösségi formáit tekintve is – megfelelő erkölcsi kategóriák beépülése nélkül. Ezeknek az erkölcsi kategóriáknak – az egyéni és közösségi lét vonatkozásában – teljes harmóniában és kölcsönhatásban kell állniuk egymással, csak így valósulhat meg minden szempontból az erkölcsi fejlődési-valószínűség növekedése. – Mindezek figyelembevételével az ember, tudatos és szabad erkölcsi közössége révén – az erkölcsi vonatkozású következményeket tekintve – kötelezett közösségi erkölcsi életének védelmére, fejlesztésére, és minél teljesebb kitárulásának biztosítására és előmozdítására. Egyben tudatosan vállalnia kell a tudatossággal, szabadsággal és erkölccsiséggel járó, az állandóan fokozódó kitárulásban és hatásfoknövelésben megnyilvánuló közösségi erkölcsi fejlődés kötelezettségét.

A tudatos ember értelmes közösségi magatartása a tudatos és szabad erkölcsi közösségben fogalmazódik és valósul meg. Ez magában hordozza a közösségi értelmes-élet alapállapotát a tudatos és szabad erkölcsi személyiségekből létrejött szimmetrikus csoportok formájában, mely csoportosulások – a továbbiak során – valamennyi közösségi forma alapjaivá és hordozóivá válnak. – A tudatos és szabad erkölcsi közösség a további lényeges állapotathatározókat is birtokolja: az egyszerűséget és megismételhetetlenséget, valamint a kényszerfeltételektől

többé-kevésbé szabad döntési és választási szabadságot, s az erkölcsiségen nyugvó közösségi emberi méltóságot. Azonban ez a tudatos és szabad erkölcsi közösség következményeiben egyúttal szigorú biológiai, tudati, törekvési és erkölcsi feltételek és kötelezettségek forrása. – Tudatában kell tehát lennünk annak, hogy mindezeket a tényeket és következményeket nemcsak az egyes emberi személyiségeknek, hanem valamennyi emberi közösségnek is vállalnia kell. Ez a tudatos vállalás képezi a garanciát arra, hogy emberségünkben – a kozmikus és transzcendens valóság felé nyújtózó és kitérő emberségünkben – tudatilag-törekvésileg-erkölcsileg emelkedni tudjunk, és a fejlődési valószínűséget hordozni képesek legyünk. – Tudatos emberi magatartásunk így válik kulcsfontosságúvá az emberi lét vállalása, annak egyéni és szociális tartalma vonatkozásában.

4. 3. 4. A tudatos ember és a kozmikus lét.

A kozmikus létről gondolkodva, önkéntelenül felmerül az emberben a kérdés: vajon ez nem a „sci-fi” világa-e, vagy legalábbis a távoli ködös jövő rózsaszínű álma-e csupán? – Ha azonban végiggondoljuk, és figyelembe vesszük azt, hogy 2000 évvel ezelőtt – a tudati-törekvési-erkölcsi szintnek abban az állapotában – olyan váratlan és magas fokú transzcendens üzenetet: az Örömhír evangéliumát; olyan transzcendens parancsot: „Legyetek tökéletesek, mint a ti mennyei Atyátok tökéletes!”; olyan transzcendens humanizmusra szóló hívást: „Isten fiai és Krisztus örökös-társai vagytok...”; olyan transzcendens boldogság-igényt és arra vonatkozó felvilágosítást és felhívást kaptunk, mint a „Nyolc boldogság”, akkor talán nem álmokergetés, ha szubtranszcendens vonatkozásban is teljes kitérőre, és a szubtranszcendens valóság teljes befogadására vágyik az ember. Ez a szubtranszcendens teljesség-igény a Kozmosz mérhetetlen lehetőségeinek magragadására és befogadására készíti fel az embert. – A Kozmosz reális valóság, titkaiból mindig többet csikar ki az ember, s bár tudjuk, hogy – korlátozott voltunk következményeként – a Világmindenség kozmikus léttartalmát kimeríteni sohasem fogjuk, mégis kozmikus létünk – lépésről-lépésre és fokról-fokra – mindig teljesebbé válhat. Erre törekednünk pedig ember-voltunkból eredő kötelességünk.

Valójában hogyan értelmezhetjük és fogalmazhatjuk meg magunk számára a kozmikus létet? – A Kozmosz, mint emberi környezet, olyan létlehetőségekkel rendelkezik, melyeket az ember az adott körülmények között nem ismerhet, ezek tekintetében csak találgatásra és következtetésre van utalva. Ezek a kozmikus létlehetőségek, amelyeket a tudomány, a technika és maga a fejlődés segítségével megismerhetővé, megragadhatóvá és felhasználhatóvá válnak, az ember számára – jelenlegi létlehetőségeihez viszonyítva – a lehetőségek körének hallatlan kibővülését, a fejlődési valószínűség további, jelentős és szinte felmérhetetlen növekedését tartalmazhatják. Az ember kozmikus léte tehát – a Kozmosz elérhető, megtapasztalható és felhasználhatósága révén – olyan újabb létformát fog jelenteni, mely az értelmes egyéni és közösségi léten túl, magasabb rendű, léttartalommal és relációkban komplexebb, tudatilag-törekvésileg-erkölcsileg fejlettebb létstruktúrát képvisel az ember számára.

A kozmikus lét tehetőségének felismerése.

Következő vizsgálódásunk, szemlélődésünk és elmélkedésünk során nem a fantáziánkat kívánjuk szabadjára engedni, hanem adott és konkrét tényekből kiindulva, az értelmes-élet törvényszerűségeit és megjelenési formáit figyelembe véve kíséreljük meghatározni a tudatos ember helyzetét és kapcsolatát a kozmikus léttel.

– Az ember kozmikus léte és a kozmikus kapcsolatok lehetősége nincs ellentmondásban természettudományos ismereteinkkel és az ontológiai valósággal. – A Kozmosz reális és –

bizonyos korlátozott mértékig – megtapasztalható valóság, anyagával és energiáival, összefüggéseivel és törvényszerűségeivel, tér-időbeliségével és ennek bizonyos relativisztikus módosulásaival, galaktikaival és csillagrendszereivel, Földünkkel és rajta a föld természeti jelenségeivel, köztük az emberrel. A legutóbbi évtizedek természettudományos, csillagászati, rádió- és radartechnikai eredményei közelebb vittek bennünket a Kozmosz szerkezetének megismeréséhez, növelték a megfigyelések hatótávolságát és viszonylagos biztonságát. Jelenlegi ismereteink szerint nem zárható ki – sőt valószínűsíthető – a biológiai- és értelmes-életnek földön kívüli jelenléte a Kozmoszban. Tudományunk és technikánk továbbfejlődésével ennek a – jelenleg még csekély – valószínűségnek növelése várható, s fokozatosan kitárulhat a kozmikus létben, ezen belül a kozmikus létstruktúrák létében való részvétel lehetősége az emberiség számára. – Azonban indokolatlan az a túlzó optimizmus, mely a radartechnikától a földön kívüli értelmes-élet jeleinek közeli felfedezését, vagy az igencsak kezdeti eredményekkel dicsekedhető űrhajózástól rohamos fejlődést remél. De ugyanígy indokolatlan az a pesszimista felfogás, mely más naprendszerek bolygóin a biológiai élet lehetőségét ugyan végérvényesen nem tagadja, a földön kívüli értelmes-életnek azonban a legkisebb valószínűségét is kétségbe vonja, s a földi emberiség egyedülvalóságát állítja.

(Megjegyzés: Jelenleg nem képezi megfontolásaink tárgyát mindazoknak a szolid és természettudományos és csillagászati érvnek a felsorolása, mely a földön kívüli értelmes-élet viszonylagos előfordulási gyakoriságának valószínűségét alátámasztja.)

Ontológiai vonatkozásban lényegesen könnyebb a helyzet, mivel az értelmes-élet állapot-határozói nincsenek abszolút módon kötve a földi feltételekhez. Ahol biológiai struktúraszint kialakulása lehetséges, ott – éppen alapvető ontológiai-elvünk, a fejlődés-elve következtében – adott a biológiai szubsztrátumon felépülő tudati struktúraszint kifejlődésének lehetősége és valószínűsége. A különböző tudati létstruktúrák kapcsolata pedig – akár kozmikus kapcsolat formájában is – ontológiailag lehetséges. – Így a kozmikus lét, és a kozmikus létben az embernek bizonyos fokú részvétele ellentmondásmentesen lehetséges mind természet-tudományos, mind pedig ontológiai szempontból.

– A kozmikus lét feltárása vonatkozásában következő lépésünk: a tudatos és szabad erkölcsi személyiség alkalmas a kozmikus létre. – Az ember létét, – ontológiai valóságát, – létének felépítését, képességeit, valamint közvetlen és távlati célját tekintve nemcsak belső ellentmondás-mentességgel rendelkezik a kozmikus léttel és abban való részvétellel kapcsolatban, hanem egyéni létében alkalmas is arra.

= Biológikumát tekintve, – bár a Kozmosz ismeretlen erőinek: pl. az erős és változó gravitációs-térnek biológiai hatásai még ismeretlenek számunkra, – az ember még koránt sem érkezett el biológiai fejlődésének határára. Az űrhajózás kezdeti eredményei azt mutatják, hogy az emberi szervezet képes alkalmazkodni azokhoz a mostoha körülményekhez, melyek az űrhajózás jelenlegi stádiumát jellemzik. A Kozmoszba kilépve, a tartós súlytalanság állapotának, a kozmikus sugárzás intenzív hatásának, egyéb – még ismeretlen, vagy biológiai következményeiben még kevésbé ismert – kölcsönhatásoknak biológiai-átöröklési eredményeit tekintve tapogatózni tudunk, és találgatásokba bocsátkozni. Egy azonban bizonyosnak tűnik: az „előember” stádiumtól a „homo sapiens” létrejöttéig és kialakulásáig terjedő biológiai fejlődés sokkal nagyobb és kockázatosabb volt az emberiség számára, mint a most megnyílt kozmikus fejlődés távlatai.

= Az emberi pszichikumot tekintve lényegesen kisebbnek tűnik a kozmikus fejlődés és a kozmikus lét kockázata. Pszichikai képességeink kevésbé bontakoztak ki az elmúlt félmillió év folyamán, mint amilyen fejlődésen biológikumunk ment keresztül. Valójában csak megközelítőleg ismerjük szellemi felépítettségünket és az abban rejlő lehetőségeket, – (pl. eléggé értetlenül állunk a meta- és parapszichológiai jelenségekkel szemben) – s közel sem vagyunk tisztában lelki fejlődésünk és teherbíró-képességünk határaival. Idegrendszeri és agyi kapacitásunkat tekintve az eddigi kutatások azt bizonyítják, hogy talán még felét sem vesszük

igénybe pszichikai befogadóképességünknek. – Az más lapra tartozik, hogy a világháborúk és a felgyorsult élet- és fejlődési-ritmus következtében magunk és utódaink idegileg érzékenyebbé és sérülékenyebbé váltunk, továbbá az egyének jelentős százalékban kisebb-nagyobb mértékű biológiai-pszichikai degenerációt szenvedtek. Ezen azonban néhány generáció egészséges életmódja alapvető mértékben javíthatna. – A döntő momentum az, hogy az egészséges emberi pszichikum alkalmas a továbbfejlődésre, beleértve a kozmikus létbe történő bekapcsolódás révén megnyíló fejlődési lehetőséget és valószínűséget. Annál is inkább, mert az emberi psziché alapállapotában lényeges helyet kap az új, a több, a felsejlő ismeretlen utáni vágy, a kutatásnak és a felfedezésnek az öröme. A Kozmosz vonzása mindig hatott az emberi lélekre, s ez a hatás állandóan fokozódó.

= Az ember erkölcsiségét – az erkölcsi lét határozmányait és összefüggéseit – tekintve ugyancsak ellentmondás mentesség áll fenn a kozmikus lét és a kozmikus fejlődés vonatkozásában. A jó-nak kozmikus irányból való megközelítésére és megragadására, meggyőződéséssé való formálására és magatartásformában való megjelenítésére alkalmas az ember, mint tudatos és szabad erkölcsi személyiség. – Jelenlegi degenerált erkölcsiségében azonban, sajnálatos módon, még a kozmikus létet és fejlődést is sajátos látásmóddal szemléli, s a mai erkölcsi anomáliákat a kozmikus jövőbe előrevetíti. E ferde szemléletmód szerint a lehetséges kozmikus lét és fejlődés magán viseli elmúlt századunk erkölcsi hanyatlásának jegyeit, magas szintű technikával és gépi-kultúrával egybeolvasztva. Ilyen erkölcsi felfogás mellett képtelenség a kozmoreflexív állapot kibontakozása az ember számára. – Csak az erkölcsiségében regenerálódott és az erkölcsi fejlődés irányába törekvő ember képes a kozmoreflexivitás megközelítésére, megragadására és megélésére, csak a valóban tudatos és szabad erkölcsi személyiség alkalmas a kozmikus kiteljesedésre.

– Harmadik lépésként az emberi szocializált struktúrákat vesszük szemügyre a kozmoreflexivitás tekintetében. – A biológiai, pszichikai és erkölcsi feltételeket tekintve nemcsak az egyén, hanem az emberi közösség is alkalmas – elvileg és léttartalmából következően – a kozmikus lét és a kozmikus tudat hordozására. Természetesen mindhárom feltétellel kapcsolatban fennállnak azok a problémák, melyeket az egyén viszonylatában felsoroltunk, s így az emberi szocializált struktúrák jelenlegi állapotukban távol állnak attól, hogy egy magasabb rendű létállapotot befogadni képesek legyenek. Ahhoz szükséges az emberiségnek biológiailag megerősödni, pszichikailag jelentős mértékben fejlődni, erkölcsileg pedig fel kell nőnie ehhez a „kozmosz hivatáshoz”. – Ma még csak ártana az emberiségnek egy „kozmosz-ugrás” minden vonatkozásban, legfőképpen erkölcsiekben volna kárára, s a valószínűleg bekövetkező nagyfokú erkölcsi elfajulás biológiai és pszichikai létében is fenyegetné az emberiséget. Először a jelenlegi adottságok között, a mai világban kell magas színvonalú tudatos és szabad erkölcsi közösségekké válniuk az emberi szocializált struktúráknak. – Ha erkölcsileg teljes értelemben nagykorúvá válunk, ha kultúránk, társadalmaink és egyéb közösségeink felnőttek a nagy feladathoz, akkor – és csak akkor – jöhet szóba a kozmikus kitárulás állapota. Akkor majd saját hasznára és az egész Kozmosz javára tudja fordítani a kozmikus lét és fejlődés adta lehetőségeket az emberiség. – A Kozmosz kihívása nem az egyes emberekhez, hanem a magas szintű emberi közösségekhez, az egész egységesült emberiséghez szól. Az egyén nem tud egymagában szemben állni a Kozmoszsal és válaszolni a kihívásra. Vagy az egész emberiség meghallja a hívást, és közös erőfeszítéssel válaszolva teljesíti azt, ami kitelik tőle, vagy pedig a kozmikus lét, fejlődés és kiteljesedés a Föld emberisége számára elérhetetlen vágyálom marad csupán.

– Következő lépésünkben a kozmikus lét szabadságát és méltóságát kívánjuk megközelíteni. – Az ember egyéni és közösségi alkalmassága döntő tényező az emberiség számára, minthogy a kozmikus lét újabb és magasabb rendű létállapot forrása. Ennek az újabb létállapotnak megvan az ontológiailag és etikailag magasabb rendű szabadsága és méltósága. A szabadságot –

természettudományos alapon – a kényszerfeltételektől mindinkább mentes és szabadságfokban állandóan emelkedő állapotban fogalmazzuk meg. Ennek szükségképpen következménye a létállapot méltósága, mely hangsúlyozza és kiemeli a szabadsággal növekedő magasabbrendűséget tudatosságban, törekvésben és erkölcsi felelősségben. – Ezt a szabadabb és magasabb rendű – tehát méltóságteljesebb – állapot lehetősége megnyílik az emberi egyén és emberi közösség előtt a kozmikus kitárulás, a kozmikus tudatra ébredés és kozmoreflexív létállapot valószínűségének felvillanásával, és lassú, de fokozatos kibontakozásával. Az emberiség ezzel olyan célt – célrendszert – kap, melyért érdemes dolgozni, az energiákat befektetni a nagyobb ellenállás irányában, testi-lelki erőfeszítést tenni egyénileg és – főleg – közösségileg egyaránt. Érdemes az embernek önmagából és közösségeiből olyan erkölcsi hatásokat kicsiholni, melyek közelebb viszik az emberiséget ehhez a minden álomnál szebb távoli valósághoz.

Maga a Kozmosz olyan méltósággal lép elénk, mely lenyűgözi az embert. Egyáltalán nem csodálkozhatunk azon, hogy a Napot, Holdat, Csillagokat imádta az emberiség primitív tudati-törekvési állapotában. Az emberiségnek is – egyénnek és közösségnek – tudatában és szabad törekvésében gyökerező méltósággal kell közelednie a Kozmoszhoz, annak ismert és még ismeretlen valóságához. Kell, hogy az áhítatnak egy bizonyos fajtája fogja el az embert, mely áhítat a számára mérhetetlennek és szinte felfoghatatlannak tűnővel szemben jogos és indokolt. – Számunkra, Isten-hívők számára pedig a kozmikus lét reménye előíze a transzcendens lét és beteljesedés örök reménységének.

A kozmikus lét lehetséges következményeinek vállalása.

Az ember képes felismerni a kozmikus lét ellentmondásmentes lehetőségét, az egyén és az emberi közösség alkalmasságát a kozmikus létre. Ugyanakkor felismerheti a kozmikus lét mindinkább kitáruló szabadságának és fokozatosan elmélyülő méltóságának lehetőségét, és tudatát. – Magával a kozmikus léttel, annak lehetőségével, valamint mindezek felismerésével kapcsolatban kell számolnunk bizonyos következményekkel, s azok tudatos vállalása – a továbbfejlődés érdekében – elsőrendű emberi kötelesség.

– A következmények felismerésével kapcsolatban első megállapításunk: a kozmikus létállapot az ember számára a tudatos és szabad erkölcsi kozmo-szocializációban – kozmikus közösségi állapotban – fogalmazható meg. – Ez a kozmo-szocializáció valójában az ember kozmikus igényében, alkalmasságában, közösségi fejlődésében gyökerezik, kiteljesedésének eszközei pedig a dinamikusan fejlődő emberi tudat, az egyén és közösség szabadsága, a tudattal és szabadsággal arányos emberi méltóság, valamint – és főleg – a lét- és értékrenden nyugvó magas szintű és fejlődőképes erkölcsiség. – A kozmikus kitárulás, kozmikus tudatra-ébredés, és a kozmo-szocializáció legjelentősebb akadályai éppen az előbb felsorolt eszközök hiánya, vagy immorális elfajulása. Előiskolája pedig a következő elemekből áll.

= A kozmikus kitáruláshoz vezető felfokozott igény a közösség új és magasabb rendű formáinak megragadására és átélésére.

= A kozmikus-tudatba torkoló értelmi erőfeszítés a mindig magasabb rendű struktúrák megismerésére, ontológiai elemzésére, újabb és átfogóbb közösségi struktúrák kutatására, megvalósulásuk biztosítására.

= A kozmikus-törekvés megközelítése a tudatos és szabad erkölcsi személyiség és erkölcsi közösség minél magasabb szintű kiteljesítése révén és formájában.

(Megjegyzés: A kozmo-szocializációt magát, léttartalmát és az állapotformát hordozó szubsztrátumát még csak meg tudjuk valahogy – tudatilag-törekvésileg-erkölcsileg – közelíteni, de a szocializáció tulajdonképpen tartozékairól, így az intézményekről és az objektív-

ciókról szinte semmit sem tudhatunk megállapítani jelenlegi földi létállapotunk analógiái segítségével.)

– A kozmo-szocializáció várható következményeit az alábbiakban kíséreljük megfogalmazni.
= A kozmikus-tudatra ébredés mindig dinamikusabban kiteljesedő állapota. – Ez olyan felfokozott tudati állapotot, és abból forrásozó tudati magatartást igényel, mely egyrészt az ember földi létét és relációit a lehető legmagasabb értelmi kapacitással fogja át és össze, másrészt az ember értelmi képességeit és értelmi-szintjét a Kozmosz – tudattal megragadható – jelenségeivel kapcsolja össze, és így – komplex módon – a Kozmosz rendelkezésére bocsátja.
= A kozmikus-törekvés mindig dinamikusabban kiteljesedő állapota. – Ez olyan felforrósodott törekvési állapotot és abból forrásozó törekvési-magatartást igényel, mely egyrészt az egyén szabad önkorlátozását eredményezi az új-típusú emberi szocializáció létrehozásához és kifejtéséhez, másrészt az új és magasabb rendű emberi szocializációt odarendeli a Kozmosz és a kozmikus jelenségek törekvéseihez.
= Az erkölcsiség mindig dinamikusabban kiteljesedő állapota. – Ez olyan mértékű erkölcsi önfelülmúlást igényel, az ember és közösségei részéről, mely az egyéni és közösségi jón keresztül a kozmikus erkölcsi jó felismeréséig, megfogalmazásáig, megragadásáig, meggyőződéssé válásáig, valamint az önmagán felülemelkedő erőfeszítés és munka révén történő kozmikus erkölcsi-magatartás kialakításáig vezeti el az embert.
(Megjegyzés: Mindez idővel jogrendünk, szociológiánk, és egész etikánk felülvizsgálatát és ártértékelését fogja megkövetelni.)

– A felvázolt – közel sem teljes – várható következmények hallatlanul magas követelmények elé állítják az embert, egyénileg és közösségileg egyaránt. – Ezek a következmények energetikai viszonylatban – prébiológiai, biológiai és pszichikai energiákat tekintve – éppúgy meghaladják az eddigi emberi normákat, mint információelméleti, kibernetikai és erkölcsi vonatkozásban. – Még csak sejtelmünk sincs arról, hogy ezek a kozmikus kitárulással, kozmikus tudatra ébredéssel és kozmo-szocializációval kapcsolatos energetikai információs, kibernetikai és erkölcsi következmények milyen mértékű és milyen természetű feladatot jelentenek majd az ember számára. Minden esetre, ha a fejlődési valószínűség növekedése a befektetett munkával mérhető, akkor a Kozmoszhoz való felfejlődés az emberiség számára eddig elképzelhetetlen munkát – energetikai-, információs-, kibernetikai- és erkölcsi-hatást – igényel egyénileg és közösségileg egyaránt. – És – kimerem mondani! – mérhetetlen alázatot, ha az ember a maga kicsinységével szemben akar állni a mérhetetlen Kozmossszal, hívását el akarja fogadni, fel kíván nőni hozzá és az azzal járó feladathoz. – (Talán a Transzcendenciával való szembenállásunk és kapcsolatunk képes fényt deríteni – természetesen analóg módon – az embernek erre a kozmikus ágaskodására. Azzal a különbséggel, hogy a Transzcendencia lenyúlt hozzánk és értünk.) – A fejlődés tudatos vállalása, a fejlődésben való bennállás és aktív részvétel lehet az egyetlen tudatos emberi magatartásforma, mely a kozmo-szocializáció iránti igényünket némileg alátámasztja, kozmikus kapcsolataink lehetőségéhez pedig segítséget nyújt.

A kozmikus lét és kozmo-szocializáció – szubtranszcendens vonatkozásban – a legizgalmasabb kérdés az ember és az emberiség számára. Bizonyos szempontból – természetesen analóg módon – hasonló távlatokat nyit az ember számára tudati, törekvési és erkölcsi vonatkozásban, mint a hívó ember számára a Transzcendencia: valóságos áhítat fogja el az embert – hívőt és hitetlent egyaránt – ha ennek a távlati lehetőségnek egyes elemeit, s az egész kozmo-szocializáció állapotát próbálja szemügyre venni. A hívó számára a távlati valóság a Transzcendencia tükörképét viseli, a hitetlent pedig a Természet és a Kozmosz hihetetlen nagysága, a benne megnyilvánuló Rend és Fejlődés nyűgözi le. – A nagy művészek – költők és festők – ráéreztek a kozmikus létnek erre az elragadó valóságára, ugyanakkor mérhetetlen

szépségére, s még ők is dadogva és botladozó ecsettel beszélnek róla, jelenítik meg belső megrendülésüket és teljes valójukat magával ragadó élményüket. – Az emberiségnek tudati, törekvési és erkölcsi fejlődéssel kell felkészülnie a Kozmoszsal és a kozmikus jelenségekkel való személyes találkozásra, ha nem akarja elszalasztani a kozmikus hívás nagy lehetőségét és esélyét.

4. 3. 5. A humanizmus és az emberi lét.

Az emberi magatartásnak elsődleges állapothatározója maga a lét, mindazokkal a paraméterekkel, melyeket az előzőekben részletesen tárgyaltunk. Létünkkel kapcsolatban jelenleg az a kérdésünk: vajon rendelkezi-e a humanizmus etikai többlettel az emberi lét és annak paraméterei vonatkozásában? – Mert valamennyi – az emberrel kapcsolatos – dologhoz, így magához az emberi léthez olyan relációval kapcsolódik a humanizmus, mely elsődleges minden más reláció között. A humanizmusnak ugyanis az emberi létet alap-tartalmában kell megragadnia ahhoz, hogy minden emberi relációhoz alapvetően és lényegesen tudjon hozzájárulni. De nem elégséges az alap-tartalom megragadása, ennek teljes-körűnek is kell lennie: ontológiai, pszichológiai, szociológiai és etikai viszonylatban egyaránt túl kell lépnie a közönséges megfontoláson és felületes vizsgálaton. – A következőkben kíséreljünk meg röviden választ kapni a humanizmus és az emberi lét relációjának kérdésére, s e kettőnek lényeges belső összefüggésére.

– A tudatos lét kapcsán megállapítható, hogy az értelmes élet a humanizmus tükrében nemcsak állapothatározója az emberi magatartásnak, hanem tudatos emberi magatartásforma, mely egyúttal állásfoglalás az u. n. „ösztönös” és „tudattalan” emberi magatartással szemben. – A humanizmus számára ugyanis csak tudatos emberi magatartás létezik, tudatos motivációkkal és elérendő tudatos céllal. Az érzéki és csupán érzelmi magatartásforma – bármennyire iparkodnak is az emberi „átélés” címén az ellenkezőjét állítani – nem humanista magatartás. – De ugyanígy a mindenben átgázoló erőszakos törekvés sem humanista magatartásforma, bármennyire igyekeznek ezt igazolni távoli ködös célokkal a fasiszta és új-fasiszta, a náci és neo-náci, valamint terrorista ideológiák. A közelmúlt „Übermensch”-e és a jelenleg is körülötmjéneezett „Superman” legalább olyan távol áll a humanista emberfogalomtól, az értelmes-élettől, mint az egyéni és közösségi érzelmi-élményben teljesen feloldódó embertípus, vagy a magát mindenkinek és minden ideológiának kiszolgáltató „puhány”. – A humanista embertípus tudatában van természeti jelenség-voltának, éppen ezért értelmével átfogja, és szorosan magához kapcsolja az élettelen és élő természetet, a nélkül azonban, hogy magát kiszolgáltatóná. Mert tudatában van annak, hogy értelme révén felette áll meghaladja és felülmúlja azt, éppen ezért nem engedi, hogy a természeti jelenségek uralkodjanak felette, hanem az ember iparkodik ésszerű uralomra szert tenni felettük. – Ugyanakkor tudatában van a fejlődés törvényének, mely fokozott érvénnyel bír a tudat világában, s belátja, hogy még távol áll a fejlődés csúcsától. Éppen ezért fokozott erőfeszítést tesz a fejlődés irányában. –

Röviden összefoglalva: a humanista emberi magatartás a tudatos élet energetikai, információs, kibernetikai és erkölcsi eszközeivel törekszik az értelmes-élet állandóan fokozódó kiteljesítésére. Az erkölcsi többlethatás jelentős hangsúlyt kap a humanizmusban, mert az értelmes-életnek szükségképpen velejárója az erkölcsiség, így a humanista magatartás elismeri azt a tényt, hogy az értelmes-élet kiteljesülése lehetetlenné válik erkölcsi kiteljesedés nélkül. – Tehát a humanizmus és erkölcsiség elválaszthatatlanok, a kapcsolat közöttük szükségképpen. Így a humanizmusnak az értelmes-élet vonatkozásában feltétlenül van mondanivalója és etikai többlete a tudatos magatartásnak merőben emberi relációival szemben.

– Az ember egyéni léte és tudatos szabad személyisége kapcsán a humanizmus, mint konkrét emberi magatartás, biztosítja azt az erkölcsi többletet, mely a szabadságban gyökerező emberi méltóságot garantálja. Az ember egész léteben és életében – a humanizmus erkölcsi kontrollja nélkül – hajlamos önmaga túlértékelésére, az egyéni jónak a közösségi jó fölé való helyezésére, a birtoklás- és hatalomváagnak – az immoralitást súroló, vagy már egyenesen immorális – kiélésére. S mindennek még a törvényesség látszatát is megadja, sokszor eredményesen. Az „ököljog”, a „létért való küzdelem” egyéni értelmi szintre történő „transzformáció”-jaként szerepel, s a testi-lelki kiszolgáltatottság és kizsákmányolás forrásává válik. – A humanizmus erkölcsi tartalma nélkül az egyéni műveltség, tudás, jólét, hatalom csak a „kiváltságos egyének” tulajdona lehet – sajnos, sok helyen az is – az emberi szabadság és méltóság pedig a hangzatos jelszavakon túl csak a törpe kisebbség sajátja. Az egyén, mint tudatos és szabad személyiség, aki elismeri a természettörvényeket, bennük az erkölcsi törvények és normák érvényét önmagára nézve is, csak a humanizmusnak – „ember, jó, egyéniség, szabadság, erkölcsiség, méltóság, stb.” – fogalmain épülhet fel, vállalva a szabad önkorlátozás tényét és szükségességét. – A humanizmustól áthatott egyén benne áll a fejlődésben, annak dinamizmusában és képességiteljesítési folyamatában, vágya és célja, melyre minden erőfeszítése irányul, az önfelülmúlás állapota. Ez az állapot egyaránt ró terhet az egyénre és környezetére, de az egyén nem kíván kibújni a többlet-terhelés alól, hanem azt tudatosan és szabadon vállalja a mindenkire egyaránt kötelező erkölcsi jó érvényesülése érdekében. – Humanista egyénnek lenni egyértelműen ekvivalens a tudatos és szabad erkölcsi léttel. Így a humanizmus erkölcsi többlete az egyéni tudatos élet területén, konkrét etikai szabályozást is jelent. Egyéni létünk viszonylatában tehát a humanista emberi magatartás erkölcsi fedezetet nyújt, melynek segítségével fokozhatók az energetikai-, információs-, kibernetikai- és erkölcsi-hatások tudatos és szabad személyiségünk fejlődése, kibontakozása és kiteljesülése vonatkozásában.

– Még jelentősebb a humanizmus etikai többlete az ember szociális léte vonatkozásában. A szocializált lét ténye, annak paraméterei valósi humanizmushiányában az ember ellen fordulnak, mind egyéni, mind pedig közösségi szempontból. A közjónak csoport-érdek formájában történő megfogalmazása – legyen az akár nacionalizmus, akár faji megkülönböztetés, gazdasági monopolizmus és kolonializmus, vagy pedig kollektívizmus – és ennek meghirdetése, nemcsak a tudatos és szabad erkölcsi személyiséget sérti, és fenyegeti tudatos léteben, hanem a tudatos és szabad erkölcsi közösséget is zülleszt és szétrombolja. Humanizmus nélkül, hiába egyszeri és megismételhetetlen az egyéni és közösségi lét, a szabadság nem valósulhat meg semmilyen szinten, s – ebből következően – a tudatosságban, szabadságban és erkölcsiségben gyökerező emberi méltóság nem juthat kifejezésre, az értelmes élet megnyilvánulása pedig minden szinten, minden paraméterével, formájával és mozgásállapotával veszélyeztetetté válik. – A humanizmustól áthatott közösségi lét nemcsak a szocializált struktúrák energetikai, információs, kibernetikai és erkölcsi fejlődésében mutat előrehaladást, hanem az egyéni fejlődésre is hatással van a szocializált struktúrákon keresztül. Tagadhatatlan a humanizmus energetikai-, információs- és kibernetikai-hatása a közösségi létformák viszonylatában, mégis legdöntőbb az erkölcsi hatás. hiába hoz létre az emberi közösség csodálatos tudományos, technikai, információ- és irányításbeli eredményeket, mindez megfelelő erkölcsi háttér, alap és közvetlen hatás nélkül nem szolgálhatja az emberiség egyéni és közösségi fejlődését. Erkölcsi dinamizmus, képességiteljesítés és önfelülmúlás hiányában, mégoly magas fokú tudományos-technikai eredmények ellenére sem jöhetnek létre tudatos és szabad erkölcsi közösségek, ezeknek a közösségeknek olyan egységesült formái, melyek alapját képezhetik a kilátásaiban gazdag emberi jövőnek. – Az emberiség jövője pedig nem a tudományos eredményeken, nem a technikai-civilizáción, hanem az erkölcsi tartalom, az emberiség fejlődőképes – és ténylegesen fejlődő – erkölcsi-ségén dől el. Ez pedig a valódi humanizmuson nyugszik, mely a legalkalmasabb, döntő talaja

és környezete a tudatos szabad személyiségnek és az azokból kinövő tudatos és szabad erkölcsi közösségnek.

– A humanizmus és a kozmikus lét kapcsolatáról túl sokat nem lehet és nem is kell beszélni. A kozmo-szocializáció alapját az új-típusú, magasabb létfokot képviselő emberi közösség képezi, melynek antihumánus talajból antihumánus környezetből való kisarjadása egyszerűen elképzelhetetlen, és belső ellentmondás miatt lehetetlen-esemény. Csak a valódi humanizmus energetikai-, információs-, kibernetikai és erkölcsi-hatásán nyugvó fejlődés eredményeként állhat elő ez az új-típusú emberi közösség, mely az egész emberiséget át- és összefogja, és amely megnyitja az emberiség előtt a kozmikus távlatokat. – Hangsúlyt újra csak az erkölcsi-hatásban gyökerező erkölcsi fejlődés kap, mely nélkül hiábavaló – de lehetetlen is – a legmagasabb fokú energetika, információs és kibernetikai fejlődés. – Ha egyáltalán lehetséges erkölcsi hatás nélkül bármilyen fejlődés a tudat szintjén?! Mert erkölcsi fejlődés nélkül az immoralitás erkölcsi buktatói minden fejlődési ívet megtörnek. – A humanizmus tehát az emberi fejlődésnek ezen a szintjén is – várhatóan – biztosítékot nyújt az erkölcsi energiák és hatások rendelkezésre állása tekintetében. Mindezen túlmenően a kozmikus lét és a kozmo-szocializáció vonatkozásában a humanizmus kiegyenlítő szerepet is hivatott betölteni, amennyiben megóvjá az emberiséget a kozmikus léttel járó veszélyektől. Egyrészt megakadályozza az emberiség és az emberi-mivolt feloldódását a kozmikus létben, másrészt gátat vet annak, hogy az emberiség a kozmo-szocializáció állapotában a Kozmosz egyedüli uraként akarjon megjelenni. – (Újra csak az embernek a Transzcendenciával való viszonyára kell hivatkoznom: az ember megőrzi ember-voltát a transzcendens-lét állapotában is, de soha eszébe nem jut a Transzcendencia uraként tetszelegni.) – A humanizmus egyszersmind bizonyos – ma még, sajnos, nagyon csekély – alázatosság állapotát jelenti: egyrészt tudatában van önmaga korlátaival, másrészt tudatosan és szabadon él az önkorlátozás eszközeivel, az emberi- és kozmikus-közösség javára.

Így válik a humanizmus alapvető magatartássá az emberi egyén és emberi közösség számára, s képezi a fejlődés erkölcsi alapját, közvetlen erkölcsi mozgatóját és erkölcsi tartalékát. Ennek a valósi humanizmusnak segítségével válik az egyén tudatos és szabad személyiséggé, alakulnak ki a szocializált struktúrákból tudatos és szabad erkölcsi közösségek, újul meg az emberiség egy új-típusú és magasabb rendű közösségben, válik alkalmassá a kozmikus kitárulásra, kozmikus létre és kozmo-szocializációra. – Ez képezi a humanizmus erkölcsi többletét az emberi lét vonatkozásában.

X X X

Ennyiben láttuk szükségesnek és elégségesnek a tudatos emberi magatartás első és legfontosabb állapothatározójának: az emberi tudatos létnek megközelítését és megfogalmazását. Ennek kapcsán először az értelmes-élet mibenlétének és etikai paramétereinek tisztázását tartottuk szükségesnek, majd az értelmes-élet megvalósulásának fokozatairól: az egyéni és szociális létről, az ember kozmikus kitárulásának lehetőségéről és a kozmo-szocializáció névvel megnevezett létformáról kellett beszélnünk. Végül – mindezek etikai vetületeként – az emberi értelmes-lét és a humanizmus szükségképpen kapcsolatáról tárgyaltunk. – Mindezt tettük a teljesség igénye nélkül, inkább csak a problémák felvillantása és a problémák lényegének az érdeklődés homlokterébe történő emelése útján, mintsem azoknak részletekbe menő vizsgálatával és elemzésével.

(Megjegyzés: Tárgyalásunk során az emberi tudatos létnek számunkra – hívők számára – ontológiailag és etikailag döntő fontosságú vonatkozásait, a transzcendens relációkat, látszólag figyelmen kívül hagytuk, holott ezek az ember egyéni és közösségi létében,

kozmikus kapcsolataiban olyan jelentőséggel bírnak, hogy – valójában – tudatos és szabad erkölcsi személyiség, tudatos és szabad erkölcsi közösség teljes-értékűen ki sem alakulhat ez – általam lényegesnek tartott – transzcendens kapcsolatok nélkül. Ezzel a relációval azonban, mint már másutt is hivatkoztunk rá, külön kívánunk foglalkozni.)

Úgy vélem, hogy célkitűzésünknek a tudatos emberi lét tárgyalása során megfeleltünk, amennyiben

- az értelmes-életet, mint a tudatos ember állapothatározóját, megfogalmaztuk;
- az ember tudatos létének egymásra-épült fokozatait az egyéni-, szociális- és kozmikus-lét formájában meghatároztuk;
- a humanizmus etikai tartalmát a tudatos emberi léttel és annak fokozataival kapcsolatban megfelelő módon sikerült kifejtenuk.

Mindez nemcsak az adott problémakörben jelenti a kitűzött cél elérését, hanem megfelelő alapot biztosít, és segítséget nyújt a tudatos emberi magatartás további állapothatározóinak tárgyalásához.

4. 4. Az emberi sors tudatos vállalása.

Az embernek léte tudatos vállalásával együtt vállalnia kell saját sorsát is. Ez a kettő ugyanis együtt jár, egymásba kapcsolódik, s az emberi magatartásnak második lényeges állapot-határozója éppen a sors-szerűség, melyet – akarva-akaratlanul – létevel együtt kell hordoznia az embernek, s éppen a tudatos vállalás formájában lesz a tudatos és szabad erkölcsi személyiség jelentős meghatározójává.

A sorsszerűség – létében – az emberi tudattól független objektív valóság. Ez a tudattól való függetlenség eredetére és fennállására vonatkozó megállapítást jelent, a sorsszerűségnek az objektív valóságban gyökerező voltát húzza alá és hangsúlyozza. Hordozója, elviselője és hasznosítója mindenképpen a tudati létstruktúra, az emberi tudat, annak magatartásban és állapotváltozásaiban jelennek meg a sorsszerűség paraméterei.

Ez a sorsszerűség, – mint arra a 3. 3. 2.-ben röviden utaltunk, – nem a vaksorsot jelenti, még csak a hétköznapi nyelven jó- és bal-sorsnak nevezett kisebb-nagyobb változásokat sem az ember életében. A sorsszerűség minden esetben energetikai-, információs- és kibernetikai-hatások eredménye, melyek alól a természeti jelenség – beleértve a tudati struktúrát, az embert is – nem vonhatja ki magát.

Ilyen sorsszerűség, pl. az ember életében: a topológiai-meteorológiai miliő; a genetikai örökség; egyéb kémiai-biokémiai-biológiai hatások; pszichikai kölcsönhatások; a történelmi-társadalmi és világnézeti struktúra; szellemi áramlatok, kultúra, civilizáció hatása; stb. – Ezek mind-mind – külön-külön és együttrvé – hozzájárulnak ahhoz, hogy egy adott ember, adott szituációban azzá váljon, aki. – Tagadhatatlan tehát s léten belül ennek a sorsszerűségnek objektív és reális valósága, melynek hordozója maga az ember, akinek magatartását – létén túl – ez a sorsszerűség is meghatározza.

A sorsszerűség tudatossá válása, tudatossá tétele, személyes és közösségi meggyőződésben való megjelenítése alapvető emberi feladat, hiszen a sorsszerűség – sokszor tehetertétként való megjelenése ellenére is – igen gyakran az ember személyes és szociális ön-megismerésének, ön-megragadásának és ön-átélésének formájává válik, vagy legalább is kellene válnia. – A következőkben – a teljesség igénye nélkül – néhány, előttünk legjelentősebbnek

tűnő emberi sorsszerűséget kívánunk tárgyalni, azzal a céllal, hogy sorsszerűségük felismerése, következményeik megismerése és tudatos vállalása útján mélyebben megalapozhassuk az ember tudatos – személyes és szociális – erkölcsi magatartását.

4. 4. 1. Dialektikus ellentétek az emberi sorsban.

Paradox módon olyan sorszerű ellentétek jelentkeznek az emberi sorsban, melyek kiküszöbölésére – úgy tűnik – vajmi kevés a valószínűség. Egy részüknél ugyan az alternatívák közötti döntés tudatos és erkölcsi kötelezettség. De ez a választás sem lesz – sajnos – egyszerűs mindenkorra végleges, hanem az ellentét állandóan visszatérő jelenség az ember – emberiség életében. – A továbbiaknál pedig legfeljebb az ellentétek – leggyakrabban időlegesen – feloldására nyílik lehetőség. Ezek az ellentétek ugyanis egyrészt a természetben jelenlevő és megnyilvánuló energetikai axiómákban gyökereznek, másrészt a tudati létstruktúra és az antropológiai emberfogalom felépülésére vezethető vissza.

Dialektikus ellentéteknek is nevezhetők, mert ezek az ellentétpárok a természetben meglevő és megnyilvánuló dialektikus mozgás eredményeként állnak elő: közös alaptól sarjadva ellentétes irányban fejlődnek ki adott létstruktúrában belül, s bizonyos mértékű és minőségű ellentmondást tartalmaznak. Hogy belső ellentmondást takarnak-e ezek az ellentétek, azt csak részletesebb vizsgálat során állapíthatjuk meg. – Kétségtelen azonban, hogy ellentétpárokként jelentkeznek. Sorsszerűségüket pedig az igazolja emberi viszonylatunkban, hogy az ellentétpár egyik „ágának” tudatos vállalása emberi sorsunkat egészen más mederbe képes terelni, mintha az ellentétpár másik „ága” mellett foglalnánk állást. Ilyen esetben az alternatíva egyértelműen: vagy... vagy...

(Megjegyzés: Ez az ellentétpár és az egymásnak ellentmondó két alternatíva nemcsak a bennünket közvetlenül körülvevő természetes lét – vagyis a szubtranszcendencia vonatkozásában áll fenn, – transzcendens vonatkozásban még sorsszerűbb és lényegbevágóbb lehet: „Más törvényt látok tagjaimban...”)

Ugyanakkor az ellentétpárok között olyan is van, melynél az alternatíva nem egyértelmű: valójában az alternatíva mindkét „ágát” vállalnunk kell az ellentétpárból, csak közöttük a megfelelő egyensúly és összhang biztosítása az a feladat és kötelezettség, mely alól kibújnunk nem lehet.

A következőkben kíséreljük meg a legfontosabb ellentétpárokkal kapcsolatban a felismerés és értelmezés műveletének alkalmazását, valamint a következmények mérlegelését a tudatos vállalás szempontjából. A felismerés, értelmezés és a következmények mérlegelése során ezekkel a dialektikus ellentétekből fakadó alternatívákkal két csoportban kívánunk foglalkozni: először azokat a dialektikus ellentéteket tárgyaljuk, melyek az alternatívák közötti szükségképpen döntés és választás igényével lépnek fel az emberrel szemben; másodszor azokat az ellentéteket vizsgáljuk, ahol az alternatíva fennáll ugyan, de megoldást az ellentétek közötti összhang megteremtésének kell hoznia.

A dialektikus ellentétek felismerése az emberi sorsban.

Felismerések vonatkozásában a dialektikusellentétek első csoportja olyan alternatívákat tartalmaz, melyek kölcsönösen kizárják egymást, mert az ellentmondás lét- és értékrendbeli.

– A felépülés vagy lebomlás alternatívája. – Ez az emberi sors legalapvetőbb ellentétpárja, mely a létben, a lét energetikai, információs és kibernetikai strukturáltságában adott. forrása a szabadenergia hatás és az entrópia hatás természettörvénye, mely szerint a szabad-

energiatartalom növekedése és az entrópia tartalom viszonylagos csökkenése képezi a struktúrák felépülésének szükséges és elégséges energetikai alapját; – és fordítva. A felépülés és a lebomlás olyan létfeltételi strukturális folyamat, mely szükségképpen egymás ellen hat, és kölcsönösen kizárja az egyik a másikat.

(Megjegyzés: Ez egyébként következik a szabadenergia- és entrópia hatás dualitásából: a szabadenergia tartalom viszonylagos maximumához az entrópia tartalom viszonylagos minimuma tartozik és válik a felépülés alapjává. – Ugyanakkor: az entrópia tartalom viszonylagos maximuma a szabadenergia tartalom viszonylagos minimumával van szükségképpen kapcsolatban, s képezi előbb az átmeneti stabilizálódás, majd a gyors lebomlás szükséges és elégséges alapját.)

Természetesen ez nemcsak energetikai, hanem információs, kibernetikai és erkölcsi vonatkozásban is általános érvénnyel bír.

– A fejlődés vagy túlalkalmazkodás alternatívája. – Mivel a fejlődés az egymásra épült komplex felépülési folyamatok rendszere, a túlalkalmazkodás pedig – a lebomlás folyamatában gyökerező – adott fejlődési és visszafejlődési szinten történő stabilizálódás, éppen ezért az előzőekben – (felépülés vagy lebomlás) – mondottak fokozott és exponenciálisan növekvő mértékben érvényesek. – A fejlődés valósi tartalma: a létfeltételi dinamizmusban és képességiteljesítésben való állandó emelkedés, ezt követően az önfelülmúlás – még ontológiailag is fantasztikusnak tűnő – folyamata. Mindez csak hallatlan erőfeszítés és munka formájában, és eredményeként megjelenő szabadenergia hatás következtében jöhet létre. – Ugyanakkor a fejlődést kizáró túlalkalmazkodás az erőfeszítés nélküli kisebb-ellenállás útja, melyben az entrópia tartalom és annak állandó – gyors – növekedése játssza a főszerepet. Éppen ezért a kettő kölcsönösen és kibékíthetetlenül kizárja egymást. És ebben alapvető szerep jut az energetikai-, információs-, kibernetikai- és erkölcsi-hatásnak, pozitív és negatív irányban egyaránt. – Így a fejlődés vagy túlalkalmazkodás az emberi sors szempontjából döntő alternatívává válik.

A dialektikus ellentéteknek ez a csoportja alapvetően összeegyeztethetetlen, egymást kölcsönösen kizáró ellentmondássá válik az emberi sorsban. Közel olyan mértékben, mint a lét, vagy nem-lét alternatívája, azzal a különbséggel, hogy a lebomlásból és túlalkalmazkodásból – hallatlan erőfeszítéssel és kevés valószínűséggel ugyan – még lehet felépülés és fejlődés, de adott állapotban, a legteljesebb mértékben kizárja egyik a másikat. – Ennek felismerése lényegesnek minősül ember-voltunk szempontjából, hiszen tudatos és szabad emberi létünket, emberi létünk értékeit veszélyezteti az a tény, ha ezeknek az alternatíváknak összeegyeztethetetlen volta nem tudatosan bennünk, és ez a felismerés nem kényszeríti tudatos döntésre és választásra az embert.

A dialektikus ellentéteknek ez az első csoportja, az egymást kizáró alternatívák, valójában minden természeti jelenségre vonatkoznak. A prébiológiai és biológiai struktúraszinten azonban a természettörvény érvénye és hatása olyan erős, hogy ez elől a struktúraszintek jelenségei kitérni nem tudnak. – Nem úgy az ember, aki tudata és választása révén még a természet és annak irányába nem eső, azzal ellentétes alternatíva mellett is képes állást foglalni, törekvéseiben és cselekedeteiben képes az – értelmi fejlődéssel ellentétes – ellentmondásos alternatívát is érvényre juttatni. Éppen ezért volt szükséges ilyen alaposan és hangsúlyozottan kifejtetni mondanivalónkat, amint azt az előzőekben megkíséreltük.

A dialektikus ellentétek másik csoportja sorsszerűségében hasonló jelentőséggel bír, de részben egyszerűbb, részben bonyolultabb az előző csoportnál. Egyszerűbb, mert nem egymást kizáró, egymással alapvető ellentmondásban levő alternatívákat tartalmaz. Ugyanakkor bonyolultabb, mert nem elég csupán az alternatívát felismerni, hanem azt értelmezni, és

a két – látszólag ellentétes – lét- és magatartásformát egymással egyensúlyba és összhangba hozni szükséges. Ezen múlhat igen sok szempontból emberi sorsunk.

– Az értelem vagy ösztön alternatívája. – Az ember biológiai szubsztrátumának alapállapota az ösztönösség. Ez az ösztönösség a biológiai struktúraszint létstruktúráiban tévedhetetlen, amennyiben a természettörvény maradéktalan érvényesülési valószínűsége fennáll és biztosított. – Az embernél azonban az ösztönösség már nem szolgálja egyértelműen a biológiai szubsztrátum zavartalan működését, elsősorban a tudati entrópia tartalom és annak a biológiai szubsztrátumban jelentkező – gyakran romboló – hatása miatt. Az emberben az ösztönösség sajnálatos módon megromlott, s annak mind a biológiai szubsztrátum, mind a szubsztrátum által kordozott tudati-erkölcsi felépítmény kárát látja. Ebből adódik az emberben és az emberi sorsban a tudatosság vagy ösztönösség alternatívája.

= A kérdés azonban nem ilyen egyszerű. Nem lehet csupán az ösztönösséget elmarasztalni azzal az indoklással, hogy az emberben a biológikum „rosszá”, vagy legalábbis „rosszra hajlóvá” vált. Ugyanilyen joggal az ember tudati-erkölcsi léte és törekvése is elmarasztalható, hiszen tudatunkban és tudatos törekvésünkben is olyan elfajult állapotokat tapasztalhatunk energetikai, információs, kibernetikai és erkölcsi vonatkozásban egyaránt, melyek ellentmondásban vannak a szellemi és erkölcsi lét alaptörvényeivel, alap-elirányulásaival.

= Az értelem vagy ösztön alternatívája valójában visszavezethető a szabadenergia hatás és entrópia tartalom alternatívájára, nem ugyan olyan formában, mintha az értelem a szabadenergia tartalmát, az ösztön pedig az entrópia tartalmát képviselné. Erről szó sem lehet, sem elméletileg, sem gyakorlatilag! – Inkább fogalmazzunk a következőképpen: ha a tudatos emberi létben és törekvésben a szabadenergia hatás érvényesül, ha az ember, mint tudatos és szabad erkölcsi személyiség, a fejlődés vonalában áll, akkor az értelem és ösztön egyensúlya biztosítható, az „értelem vagy ösztön” alternatívája pedig feloldható. Természetesen mindig tudatában kell lenni az értelem primátusának az ösztön felett. – Ezeknek a felismerése egyszersmind a sorsszerűség problémájának megoldásához is közelebb visz bennünket az értelem vagy ösztön ellentétpár viszonylatában.

– Az egyén vagy közösség alternatívája. – Az ellentétpár egyszerűen és közvetlenül felismerhető: az egyén és közösség, mint tudatos és szabad struktúra, az egyéni és közösségi érdek, mint a két struktúra önálló vonzata, bizonyos mértékig mindig állandó szembenállást tanúsít egymással. Ez a szembenállás időnkint konfliktusokban robban ki, attól függően, hogy az ellentétpár alternatívái között az egyensúly és összhang biztosítható-e, vagy sem. – Az egyén és közösség közti ellentét jórészt visszavezethető a „felépülés vagy lebomlás” alternatívájára, és ezen az ellentétpáron keresztül a szabadenergia hatás és entrópia tartalom közötti – duális – összefüggésre. A tudati struktúraszinten ugyanis jelentős és komplex felépülési folyamat eredménye az, hogy az egyéni lét – minden léttartalmával és relációjával együtt – képes eljutni a szociális lét létformájáig. –

(Megjegyzés: Analóg komplex fejépülési folyamat eredménye a biológiai struktúraszinten az állati közösségek kialakulása és természettörvények által szabályozott közösségi életformája.)

A tudatos közösségi lét kialakulását – mint a szociális létstruktúrák ontológiai és etikai vizsgálatánál láttuk – különböző szintű és mértékű degenerációk gátolják, melyek lényegében az entrópia tartalom hatására vezethetők vissza. Ha ilyen ontológiai anomáliák állnak fenn, akkor bizony az egyén és közösség ellentétpáron belül olyan ellentmondás van, melynek feloldási valószínűsége igen csekély. – Még jó, ha nem lehetetlen esemény! – Sokkal valószínűbb azonban az az eset, – és ténylegesen ez áll fenn az „egyén vagy közösség” alternatívájánál, – mikor az ellentétpár elemeiben, vagy elemei között erkölcsi degenerációk vannak jelen, s a helytelenül értelmezett egyéni és közösségi jó között támad kisebb vagy nagyobb mértékű konfliktus. Ebben az esetben a kívánatos és lehetséges egyensúly és összhang megvalósulásának akadálya a jó fogalmi meghatározásában és értelmezésében, vagy

egyoldalú kisarkításában keresendő. Még akkor is, ha figyelmen kívül hagyjuk a jó elérésének eszközeiben való választást, mely újabb ellentétet eredményezhet. – Mindezek figyelembevételével megállapítható, hogy – belső ellentmondásmentesen – az ellentét feloldásának lehetősége és valószínűsége bizonyos mértékig fennáll ennek az ellentétpárnak az esetében is. – További kérdés természetesen az alternatíva értelmezése, következményeinek tudatos vállalása.

Az egyén és közösség ellentétpár, mint dialektikus ellentét, valóságos paramétere az emberi sorsnak. Éppen ezért az alternatíva kielégítő megoldása alapvető és lényeges előmozdítójává válik az emberi sors tudatos alakításának. Ez az embernek, a tudati struktúraszint létstruktúrájának nemcsak joga, hanem kötelessége is, amint ezt későbbi tárgyalásaink során további bizonyítékkal támasztjuk alá.

– A kultúra vagy technikai-civilizáció alternatívája. – Ez az ellentétpár már a szociális létstruktúrák viszonylatában jelentkezik, de jelentős az egyéni léttel való relációja is. Felismerése nem olyan közvetlen és magától értetődő, mint az eddig tárgyalt ellentétpárok esetében volt. Szükséges hozzá a kultúra és technikai-civilizáció fogalmi, léttartalmi és relációbeli tisztázása, valamint a tudatos szabad személyiséggel és közösséggel való kapcsolatának felismerése. Ezeket Etikánk 2. 7. fejezetében már behatóan tárgyaltuk, de a problémakör újbóli megragadása jelenlegi alternatíván mérlegelésénél feltétlenül szükségesnek tűnik. – A kultúra és a technikai-civilizáció között nincs és nem is lehet belső ellentmondás, mivel eredetében, megjelenési formájában ugyanarra a struktúraszintbeli léttartalomra és relációkra vezethető vissza; felépítését tekintve hasonló módon jelenik meg intézményekben és objektivációkban; hordozója ugyanúgy az egyénekből – némileg eltérő szempontok szerint – alkotott emberi közösség. Ellentét azonban feltétlenül adódhat, – és ténylegesen adódik is, – mivel más a tárgya a kultúrának és más a technikai-civilizációnak. Ez a tárgybeli különbség pedig lényeges mind a tudatos szabad személyiség, mind a tudatos szabad közösség vonatkozásában. A kultúra lét- és értékbeli tartalma – egyénnek és közösségnek egyaránt – a komplex felépülés során nyújt alapvető segítséget, intézményei és objektivációi pedig a szellemi energiaszinten a dinamikus egyensúlyt mozdítják elő, ezzel kiindulási alapot biztosítva a fejlődéshez. – Ugyanakkor a technikai-civilizáció fejlődése és kibontakozása egyaránt szolgálhatja az egyén és közösség fejlődését, de statikus stabilizálódást és lebomlását is. Mindezt attól függően, hogy a további létbeli emelkedésben segítséget nyújt-e az erőfeszítés és munka formájában, vagy pedig a kényelem, tespedés, elpuhulás elősegítése révén a kisebb ellenállás irányába fordítja az egyén és közösség mozgásállapotát.

(Megjegyzés: Nem beszélve arról, hogy a technikai-civilizáció túlzó fokozása csökkenti az emberi szabadságot, a szabadságfokok számát, és növeli a kényszerfeltételeket, pl. víz, villany, közlekedés, távközlés, stb. révén.)

A „kultúra vagy technikai civilizáció” alternatívája újra csak olyan ellentétpárt jelent a tudati létstruktúrák számára, ahol az alternatíva értelmezése és az ellentétel közötti egyensúly és összhang megtalálása alapvető tényezőjévé válik a következmények tudatos vállalásának, s ezzel az emberi sors tudatos alakításának.

– A tudományok pillanatnyi állásának és az előremutató tudományos meglátásának alternatívája. – Az emberi sorsot jelentősen befolyásolja az, ha a tudományok pillanatnyi állásának képviselői mereven ragaszkodnak saját álláspontjukhoz, és vagy kereken elutasítják az emberi tudatot előrevivő tudományos megállapításokat, vagy egyszerűen nem vesznek tudomást róluk, és mellőzik azokat. – Ez sajnálatos tény, mert ha egy új tudományos meglátás, mely elősegítené valamely tudományág – egyáltalán a tudati struktúraszint – fejlődését, nem kerül be a tudomány vérkeringésébe, akkor akár meg se született volna. S nagyon könnyen lehetséges, hogy csak több évtizedes késéssel tudja behozni lemaradását a

tudomány ezek mellőzése miatt. – Ezeknek az elutasításoknak, vagy tudomásul-nem-vételnek a sok közül csak a legjelentősebb okait kívánom megemlíteni.

= Tudományos irigység: a szakma vezető tudósai azért nem állnak az új gondolat mellé, – nem vesznek tudomást róla, – mert nem tőlük származik. Inkább lemondanak tudományuk – és egyáltalán a tudati struktúraszint – fejlődéséről, nehogy másvalaki, vagy más gondolat jusson a tudomány élvonalába.

= A tudományos irigységen belül lehet beszélni a tudományos elfogultságról és csoport-érdekről, – durván szólva: tudományok klikk-rendszerének is nevezhetjük, – mely képes rátelepedni tudományának egészére. – Általában minden tudományágnak megvan a sajátos kifejezőmódja – „tudományos tolvaj-nyelvnek” is nevezhető – megvannak a „tudományos szubkultúra” hivatalos és félhivatalos képviselői, és csak az juthat szóhoz, az tarthat előadásokat, annak a cikkei és könyvei jelennek meg, aki aláveti magát a „szubkultúra” íratlan szabályainak és irányítóinak. – Így sikkadhatnak el az új gondolatok, veszhetnek el az előremutató elgondolások, s állhatnak félre azok képviselői.

= Tudományos rövidlátás: a szakma vezető tudósai nem tudják felmérni az előremutató új gondolat jelentőségét. – Ezzel kapcsolatban csak a termodinamika szinte legnagyobb alakját szeretném megemlíteni, aki a meg-nem-értés elől elborult elmével öngyilkosságba menekült, s hiába fogalmazta meg legtalálóbban a termodinamika második főtétele, az entrópia-elvet:

$$S = k \cdot \ln W$$

nevét csak a Boltzmann-állandó őrizte meg az utókor számára.

= A találmányok sorsáról már alig érdemes beszélni. Gyakran – ha nincs megfelelő protektor, aki aztán „részesévé” is válik a találmánynak – elsikkad a találmány, vagy némi változással más néven kerül bejegyzésre.

Nem csoda, ha ilyen és hasonló okok miatt tudósaink egy részének elmegy a kedve a kutatástól, másik része pedig külföldre távozik. Jellemző, hogy számos Nobel-díjas tudósunk közül egyedül Szentgyörgyi Albert kapta meg a Nobel-díjat itthoni munkássága nyomán. – Fölmerül a kérdés: hogyan lehet segíteni? Van-e egyáltalán megoldás?... A tudati, főleg a törekvési szint megvan – sokszor túlzó mértékben is – az erkölcsiséggel van a baj. Sajnos, vezető tudósaink egy része megfélemedkezik erkölcsi struktúraszintjének legalább a szinten tartásáról, a fejlesztéséről meg különösképpen. Pedig erkölcsiség, mégpedig magas szintű erkölcsiség nélkül nincs igazi tudomány. S valljuk be őszintén: hiányzik a tudósok alázata!...

– A napi közvélemény és a valódi erkölcsiség alternatívája. – Sajnálatos módon a napi közvéleményt nem a tudati-törekvési-erkölcsi természettörvények irányítják. Ezért kell azt tapasztalnunk, hogy a közvélemény mindinkább elsodródik a szélsőségek irányába. – Az okokat kutatva bőven találunk kisebb-nagyobb okokat, melyek közül néhányra szeretnék részletesebben rávilágítani.

= A reklámok célja az, hogy valamire felhívják a közvélemény figyelmét, legyen az anyagi vagy szellemi érték. A napi közvélemény alakításában szinte a legnagyobb szerepe a reklámnak van. – De miért mondjuk, hogy a napi közvélemény és a reklám ellentétet képez a valódi erkölccsel? – Vegyünk szemre néhányat az ismertebb reklámok közül.

„A TSCHIBO-kávé a legtöbb, ami adható!” – És az anyai szeretet, az önzetlen barátság, a tudás és a jó megvalósulásáért befektetett munka, erőfeszítés az semmi?!...

„Biztosítás BIZTONSÁG!” – Ez talán megment a csalástól, a hűtlenségtől, az emberi rosszakarattól, a betegségtől, a bűnöktől?...

„Legboldogabb a PEMPÖRSZ-BABA!” – Talán a pelenka boldogítja a kisbabát, s nem a szülők és testvérek körülölelő szeretete?!...

„Valósítsd meg ÖNMAGADAT!” – hirdeti a sampon- és hajlakk-reklám. Az embernek, mint tudatos és szabad erkölcsi személyiségnek talán a legértékesebb része a haja?!... – Ez az alapja az emberi méltóságnak?!...

„Kutyát tartani olyan, mintha az embernek TÖBB-GYEREKE LENNE!” – Vagyis az állatvilág létezőjét egy szintre helyezhetjük a tudati-törekvési struktúraszint erkölcsi személyiségével?!... Amint sokan ezt is teszik!...

És folytathatnánk tovább a sort... De miért éppen ezeket a blőd reklámokat szedtem elő? – kérdezhetné valaki. – Azért, mert ezek alakítják szinte legjobban a napi közvéleményt: ezt hallja és látja a TV-ben, Rádióban, ezt látja az újságokban, folyóiratokban, ezek néznek rá a plakátokról, az út menti óriási táblákról. A végén mindezt elhiszi, ez kerül elsődlegesen érdeklődési körébe, és kiszorul tudatából a jó-ra való törekvés, az emberhez méltó erkölcsiség.

= A propaganda, mely valójában az egyének és a közösségek életét kívánja irányítani, bizonyos normatívák szerint. Ezek a normatívák a hatalom birtokosainak meggyőződését – nyugodtan mondhatjuk: világnézetét – tükrözik. S tekintettel arra, hogy az egyének jelentős részének nincs stabil – a valódi erkölcsiségnek megfelelő – meggyőződése, közvetlen propaganda révén, vagy a hatalom által irányított közösségek segítségével tudják befolyásolni, irányítani, és cselekvésre indítani az egyéneket és egyéb közösségeket. – A következőkben fel kell tennünk néhány kérdést a mai – vagy tegnapi – hatalom által felvetett súlyos, a valódi erkölcsiséget érintő problémákkal kapcsolatban.

= Mindegy-e, hogy azt mondjuk: az élet a legfőbb érték, – vagy azt, hogy a nehéz társadalmi és gazdasági helyzet indokoltta teszi a magzatok megölését, a művi abortuszt?...

= Mindegy-e, hogy azt mondjuk: az élethez mindenkinek egyenlő joga van, – vagy azt, hogy a gyógyíthatatlan betegeket, a szellemileg teljesen leépült öregeket humánusabb örökre lealtatni, mint hagyjuk szenvedni, és pazaroljuk rájuk – hiába – a drága gyógyszert, amiből úgyszólván kevés van?...

= Mindegy-e, hogy azt mondjuk: az egészséges élethez, a művelődéshez, a tudatfejlesztéshez mindenkinek egyenlő joga van, – vagy azt, hogy miért vállalnak egyes házaspárok sok gyermeket, ha nem tudják megfelelően eltartani és felnevelni őket?...

= Mindegy-e, ha azt mondjuk: fiataljaink készüljenek önfegyellemmel, tiszta étellel a házasságra, – vagy azt, hogy mindenkinek szabadságjoga „ön maga megvalósítása”, ösztöneinek „szabad” és gátlástalan kielésére, rombolva ez által a családot: az élet forrását és minden emberi közösség alapját?...

Folytathatnánk a kérdéseket szinte vég nélkül. De legyen ennyi is elég, ez is mutatja, milyen ellentét támad az erkölcs nélküli – úgynevezett „semleges” – propaganda révén a napi közmeggyőződés és a valódi erkölcsiség között. Mert ezek – sajnos – valóságos problémák, nemcsak nálunk, másutt – Nyugaton – talán még fokozottabb mértékben. – Ez elsősorban a „fehér-ember” problémája és tragédiája, melyet a jövő érdekében feltétlenül – ha végleg megoldani nem is tudunk, de – enyhítenünk kell. S ez az enyhítés csakis a tudati-törekvési-erkölcsi hatások növelése révén lehetséges. – Az úgynevezett „semleges világnézet” helyett, amelybe minden „belefér”, pozitív, a valóságos erkölcsiséget tartalmazó világszemléletre kell szert tennünk, azt kell propagálnunk „akár alkalmas, akár nem”, mint Szent Pálnál olvashatjuk.

– Az anyagi érdek a közvélemény alakításában mindig fontos szerepet játszott. Lényegesek ugyan az anyagiak az emberiség életében, – hiszen még a „Miatyánkban” is benne van a „mindennapi kenyér”, – de a XX. században – mondhatjuk – legdöntőbb jelentőségűvé vált az anyagiak hajszolása. Akár a monopol-kapitalizmust és a szabad-kereskedelmet, akár az államkapitalizmust és kommunizmust nézzük, mindenütt központi helyre került az anyagi érdekelttség, az anyagiak felhalmozása. És ma sincs másként. – Ez mozgatta a múlt századokban a gyarmatosítást, legutóbb pedig – a nacionalizmus mellett – a felszabadítási mozgalmakat. – Az azonban tagadhatatlan tény, hogy sem a kolonializmus, sem a világ újra-felosztása, sem a véres törzsi-, népi-háborúk a felszabadult gyarmatokon, nem volt és nincs összhangban a tudati-törekvési-erkölcsi természettörvényekkel, sőt alapvető ellentmondás áll fenn közöttük.

De a hazánkban tapasztalható anyagi jólét hajszolása, a színpalak mögött – sokszor egészen nyíltan – dúló harc az anyagiak birtoklásáért, az anyagiak túlbecsülése s ezzel együtt a szellemiek lenézése, sőt megvetése, nyilvánvalóvá teszi a napi közvélemény és a valódi erkölcsiség ellentétét. A valódi erkölcsiség ugyanis mindig szem előtt tartja a lét- és értékrendet, ez irányítja el az alternatívák között a tudatos és szabad erkölcsi személyiséget. – Ezzel szemben az anyagiakat hajszoló ember megfordítja a lét- és értékrendet: megreked a tudatalatti struktúraszintnél, s az alternatívák közül – nemcsak itt, hanem a többi alternatívánál is – a lét- és értékrendben alacsonyabb szinten levőt választja. – A megoldást itt is a nagyobb-ellenállás irányának keresése és követése, az energetikai-, információs-, kibernetikai- és erkölcsi-hatások révén a tudati-törekvési-erkölcsi struktúraszinten való emelkedés jelentheti. – Szerencsétlen népünk, mely a napi közvélemény hatására az anyagiakban mindenáron való gyarapodást, és a népességben való vészes csökkenést választotta jelenleg, és így kíván élni a jelenlegi évezredben is. Ha viszont fenn akar maradni, akkor csakis a valódi erkölcs alternatíváját választhatja. És mindent meg kell tennünk ennek érdekében!...

– Az egyéni és csoport önzés ugyancsak jelentős formálója a napi közvéleménynek. Ma, amikor az – elméleti és gyakorlati – egzisztencializmus az egyént, az önmagának elégséges és saját törvényei szerint élő egyént állítja a valóság középpontjába, nem csoda, ha az ember törekvése: önmaga jólétének, akarata teljesülésének a lehető legteljesebb biztosítása. Sokszor bármi áron!... Ha egyénileg nem képes mindezt elérni, akkor – hasonlóakból álló – csoport segítségével kívánja mindezt megvalósítani. – Az önző egyén és csoport számára nincs erkölcsi jó, nincs közjó, csak egyéni- és csoport-érdek, s annak eléréséhez minden eszköz megengedett, mert – ugye – „a cél szentesíti az eszközt!...” – Felfogásunk szerint az egyéni- és csoport-önzés egyetlen ellenszere: az egyéni- és csoport-önzetlenség. S ne higgyük, hogy ez megalkuvást jelent az önzéssel szemben! Ellenkezőleg! – Nem szabad elfelejtenünk, hogy – mint minden struktúraszint – a tudati-törekvési-erkölcsi struktúraszint is összefüggésben áll, mondhatni: egységet alkot. – S mint a testnél: az egyik tag betegsége visszahat az egész testre, ugyanis az egyes tagok jóléte, egészsége kihat az egész emberre. – Talán így fejezhetnénk ki legtalálóbban: a struktúraszint egyéni- és közösségi-struktúrai kölcsönhatásban és együtt-hatásban állnak egymással, így az egyéni- és csoport-önzetlenség csökkenti az egyéni- és csoport-önzés hatásait. S minél nagyobb az önzetlenség száma, annál kevésbé rontja népünk erkölcsét az önzés, és annál közelebb kerül a napi közfelfogás a valódi erkölcsiséghez.

Az emberi sorsban – az előzőekben tárgyaltakon kívül – további dialektikus ellentétek is adóttak. Etikánk keretén belül azonban mindenre nem térhetünk ki, a tárgyaltakban is inkább csak utaltunk a kérdés lényegére, felismerhetőségének alapvető fontosságára. – Mindezekből azonban egyértelműen megállapítható, hogy az emberi sorsban adott alternatívák és ellentétpárok felismerhetők, sőt, felismerésükre kell törekednünk ahhoz, hogy azokat értelmezni, következményeit mérlegelni, és tudatosan vállalni képesek legyünk.

(Megjegyzés: Csak röviden utalni kívánok a hívő ember legalapvetőbb és legsorsdöntőbb ellentétpárjára: a szubtranszcendencia vagy transzcendencia alternatívájára. – Eredetét, szubsztrátumát, képességeinek, feltétel- és eszközrendszerének egy részét tekintve, mint természeti jelenség, a szubtranszcendencia ágyazott ember, aki igényeivel, vágyaival, kielégítetlen képességeivel, végső céljával és arra való elhivatottságánál fogva a transzcendencia nyúlik; állandóan érzi ezt a kettősséget, az ellentétek ütközését, a látszólag megoldatlan és megoldhatatlan alternatívát a szubtranszcendencia és a transzcendencia között. – Belső ellentmondást takar-e ez az ellentétpár, vagy feloldható és megoldható problémát?... Az alternatíva felismerhető – sokszor még a nem-hívő emberben is felmerül – közvetlenül és állandóan adott probléma. Ugyanakkor adott a kérdés az ellentétpár feloldhatóságára

vonatkozóan is. – Értelmezése, következményeinek mérlegelése és tudatos vállalása a feloldhatóság érdekében, mindez ugyan nem tartozik jelenlegi tárgyalásunk anyagába, de embervoltunknak lényeges tartozéka, és emberi sorsunk szempontjából döntő jelentőségű: a hívó ember számára ez képezi minden egyéb alternatíva megoldásának kulcsát és biztosítékát.)

A dialektikus ellentétek értelmezése, az értelmezés különböző formái.

A dialektikus ellentétpárok értelmezése vonatkozásában a kérdés összetettebb és bonyolultabb, mint az első pillanatban látszik. Az ellentétpárokat ugyanis természettudományos, ontológiai és etikai szempontból kell értelmeznünk, mivel az értelmezésnek lényeges vonatkozásai vannak a megjelölt tudomány-területeken. A kérdés bonyolultságát csak fokozza, hogy a természettudományos, ontológiai és etikai értelmezés kapcsán felmerülnek bizonyos ismeretelméleti problémák. Az ismeretelmélet kidolgozása azonban – energetikai axiómarendszeren alapuló rendszerelmélet keretén belül – még várat magára, mert etikánk megírását lényegesebbnek tartottuk. Így bizonyos ismeretelméleti – első sorban néhány logikai – megfontolást kénytelenek vagyunk elővételezni az ellentétpárok értelmezéséhez, természetesen a problémakör összefüggő ismeretelméleti tárgyalása nélkül. – Előzetesen azonban hangsúlyozni kívánjuk, hogy a komplementaritás-elvnek ismeretelméleti megalapozását és tárgyalását jelenleg el kell hagynunk. Ezt a megjegyzést azért szükséges tennünk, mert meggyőződésünk szerint az emberi sorsban adott dialektikus ellentétek, illetve azoknak alternatívaként való megfogalmazása, jórészt komplementer megismerésünk következménye. – Így ismeretelméleti vonatkozásban részben a megismerés különböző absztrakciós szintjével szükséges foglalkoznunk, részben pedig az ellentétpárok elemeinek logikai kapcsolatát kell megvilágítanunk. – Nos, az értelmezés bevezetéseként kíséreljük meg ezeket a kérdéseket röviden áttekinteni.

– A dialektikus ellentétek értelmezésének ismeretelméleti és logikai feltételei. – Az ismeretelméleti feltételek vonatkozásában először a megismerés különböző absztrakciós szintjeiről szükséges némi tájékoztatást adni. – Mint már az eddigiek során tisztáztuk, a megismerés vonalán háromféle absztrakciós szintet különböztetünk meg: a tapasztalás, a logika és a rendszerelmélet absztrakciós szintjét. Ezek hierarchikusan épülnek fel, alapját az objektív realitásban gyökerező tapasztalat, betetőzését – az értelmes-élet legmagasabb szintű absztrakciójával és műveleteivel – a rendszerelmélet képezi. A magasabb szintnek a kiinduló halmaza az alacsonyabb absztrakciós szintek ellenőrzött és logikai összefüggéseiben tisztázott megismerési struktúrája (fogalmak, ítéletek, következtetések). – Minden törvényszerűség transzformálható az alacsonyabb rendű absztrakciós szintről a magasabb rendű absztrakciós szintre, a leképezés során egyetlen törvényszerűség sem veszít érvényéből. inkább kitárul: az egyediségből a mindig szélesebb körű általános felé.

A dialektikus ellentétpárok megismerése során – tekintettel a természeti jelenségekben jelenlevő határozatlanságra – bizonyos mértékű bizonytalanságot tapasztalhatunk, melynek forrása a megismerésünkben érvényesülő komplementaritás-elve: a határozatlansági-relációnak logikai megfogalmazása. – Tartalmát tekintve arról tájékoztat bennünket, hogy a természeti jelenségek magukat, különösen pedig – jelenleg számunkra ez döntő momentumot képvisel – a természeti jelenségekben előttünk megnyilatkozó ellentéteket, ellentétpárokat tudatunkkal komplex módon átfogni, és teljes összefüggésében látni soha nem vagyunk képesek. Ennek oka részben magukban a természeti jelenségekben jelenlevő bizonytalanság, részben pedig a megismerésünkben – a megismerés mindhárom absztrakciós szintjén – megnyilvánuló teljességhez való elégtelenség. – Érvényességi körét tekintve a komplementaritásnak alárendelt valamennyi természeti jelenség, beleértve az embert, mint tudatos szabad

személyiséget is, teljes megismerésével egyetemben. Tekintettel azonban arra, hogy a megismerés absztrakciós szintjeinek emelkedésével az egyediségtől fokozatosan elvonatkoztatunk, a komplementaritás hatása az absztrakció fokozódásának arányában növekszik, éppen ezért kijelentéseink mindig általánosabbá, egyúttal mindig bizonytalanabbá válnak. Így a dialektikus ellentétek értelmezése is az alacsonyabb absztrakciós szinten jelenik meg kevésbé határozatlan formában, erősebb valószínűséggel. – Ne feledjük: a határozatlansági-reláció és a komplementaritás következtében megismerésünk és kijelentéseink csak valószínűségi jellegűek.

Logikai szempontból különbséget kell tennünk az ellentétpárok két csoportja között: a kizárólagos logikai „vagy” és a logikai „és” két telkesen különböző csoportra bontja a dialektikus ellentéteket.

(Megjegyzés: A logikai „vagy”-nak egy-egy speciális esetével álluk itt szemben: A dolog és annak ellentéte közötti ellentétpár kölcsönösen kizárja egymást. – Valójában ez a „harmadik kizárásának-elve”. – Ez mindig valódi alternatívát takar, mert a felépülés és nem-felépülés, majd a fejlődés és nem-fejlődés valóban kölcsönösen kizárják egymást. – További logikai lépés: a nem-felépülés és lebomlás morfizmusának fennállása. Ennek nyilvánvaló voltából következik a felépülés és lebomlás fogalmaknak egymást kölcsönösen kizáró volta, tehát a kizáró logikai „vagy” szükségképpen fennállása. – A fejlődés és túlalkalmazkodás esetében ugyancsak fennáll a nem-fejlődés és túlalkalmazkodás közötti morfizmus összefüggése, nem ugyan izomorfizmus formájában, mint a nem-felépülés és lebomlás esetében volt, hanem homomorfizmus formájában. Ám a homomorf leképezés is bizonyító erejű, így a fejlődés és túlalkalmazkodás között is jogosan állíthatjuk a kizáró logikai „vagy” fennállását.)

A kizárólagos logikai „vagy” révén összekapcsolt elemei az ellentétpároknak valóságos alternatívát tartalmaznak, így: felépülés vagy lebomlás; fejlődés vagy túlalkalmazkodás; stb. Ebben a logikai kapcsolatban valósi az ellentét: a kizárólagos „vagy” révén összekapcsolt két lehetőség egyszerre és egy időben nem állhat fenn. – A további ellentétpárok a logikai „és”-en alapulnak: érelem és ösztön; egyén és közösség; kultúra és civilizációs, stb. Alternatívát annyiban jelentenek, hogy csak együtt, egymást kiegészítve és egymással összhangban valósulhatnak meg, egymás nélkül nem. – A logikai „és” igazságtartalmának ugyanis feltétele: az elemek együttes fennállása. – Ebben a kapcsolatban az ellentét viszonylagos és látszólagos: a logikai „és” által összekapcsolt lehetőségeknek egyszerre és egy időben kell megvalósulniuk, természetesen egyensúlyban és harmóniában egymással.

Az emberi sorsban adott dialektikus ellentétek értelmezésének ismeretelméleti és logikai feltételei – vázlatosan ugyan – fentiekben szükséges módon körvonalazást nyertek. Nem vitás, hogy a kérdés alaposabb és mélyebbre ható tárgyalása nem lenne felesleges. Jelenleg azonban az ellentétpárok ontológiai és etikai értelmezését tűztük ki célul, további ismeretelméleti fejtegetések nem vinnének közelebb megfontolásunk tárgyához, – Szükséges azonban megjegyeznünk, hogy a komplementaritás-elvének ismeretelméleti értelmezésével adósok maradtunk, de ez nem is lehet célunk, csupán a dialektikus ellentétek értelmezésének bizonyos mértékű ismeretelméleti és logikai megalapozása, mely az emberi sorsszerűségnek, mint az emberi tudatos magatartás egyik jelentős állapotathatározójának, megértéséhez közelebb visz bennünket.

– A dialektikus ellentétek ontológiai értelmezésének vonatkozásai. – Az ontológiai értelmezésnél az energetikai axiómarendszerből – tehát végső soron természettudományos alapokból és azok leképezéséből – kell kiindulnunk. Tekintettel azonban arra, hogy az ellentétpárok értelmezésénél a dolgokban és megismerésünkben egyaránt jelenlevő komplementaritás jelentős szerepet játszik, először tehát a komplementaritás ontológiai

tartalmát kell megközelítenünk. Ezt követően a dialektikus ellentétek, ellentétpárok forrását, majd ontológiai megfogalmazását és értelmezését kívánjuk tárgyalni.

A komplementaritás alapját a lét, léthatározmányok és létrelációk összetett volta, a lét minden elemében, elemcsoportjában és struktúrájában jelenlevő határozatlansági-reláció, valamint az emberi megismerés bizonyos mértékű és abban mindig ható bizonytalanság képezi. Ez – természetesen – nem jelenti azt, hogy az ember képtelen volna objektív megismerésre, az ontológiai valóság értelmi megragadására. Inkább azt kell mondanunk: az abszolút-bizonyosság feltételei sem a létező és megismerhető tárgyak, – azok léte, léttartalma és relációi, – sem a megismerő személy részéről nem adottak, így az ember csupán valószínű kijelentésekre szorítkozhat az ontológiai valósággal kapcsolatban. – Valójában ez az ontológiai tartalma a komplementaritásnak.

Ha most a sorsszerű dialektikus ellentétekről, ellentétpárokról kívánunk ontológiailag érvényes megállapításokat tenni, akkor a következőket mondhatjuk.

Előszőr: A dialektikus ellentétek minden esetben visszavezethetők ontológiai szempontból az energetikai axiómarendszer érvényesülésére. A visszavezetés során mindenkor a szabad-energia hatás- és legkisebb hatás elvéhez, illetve azok duálisaihoz – az entrópia-elvhez és a leggyorsabb lebomlás-elvhez – juthatunk el. Vagyis a dialektikus ellentétek okát keresve, az okot az energetikai axiómarendszer általános érvénnyel bíró törvényeiben, és azok tényleges megvalósulásában találhatjuk meg szükséges és elégséges módon.

Másodsor: A dialektikus ellentétek forrása minden esetben a komplementaritás – ugyancsak általános érvénnyel bíró – törvényszerűsége és annak ontológiai tartalma. Ez azt jelenti, hogy az emberi sors dialektikus ellentéteivel kapcsolatban – az ismeretelméleti és logikai problémákat is beleértve – a megismerés, megfogalmazás és értelmezés vonalán csak valószínűségekkkel számolhatunk.

Harmadsor: A dialektikus ellentétek objektív valósága kétségbevonhatatlan, a létstruktúrák ontológiai tartalmához elidegeníthetetlenül hozzátartoznak, de éppúgy az ellentétek feloldásának kérdése és szolgálata is.

Fentiek alapján az emberi sorshoz alapvetően hozzátartozó dialektikus ellentétek a következőképpen fogalmazhatók meg és értelmezhetők.

Ontológiai megfogalmazás vonatkozásában kétségtelen, hogy ezek az ellentétek, ellentétpárok, alternatívák

- = objektív és reális ontológiai valóságot írnak le;
- = a leírás módját tekintve – a komplementaritás miatt – valószínűségekkben történik;
- = sorszerűek, tehát az emberi sorsban állandóan jelen vannak, mint tények vagy lehetőségek;
- = sorsszerűségük révén az emberi magatartás állapotthatározóiban és azok módosulásaiban jelentős szerepet kapnak.

Ontológiai értelmezés vonatkozásában nagy valószínűséggel állíthatjuk, hogy ezek az ellentétek, ellentétpárok, alternatívák

- = első csoportjukat tekintve – kizáró logikai „vagy” szerint osztályozva, mint a felépülés vagy lebomlás, stb. – struktúraszinten belül, esetleg még struktúraszintek között is, ontológiai változás lehetőségét hordozzák magukban, pozitív és negatív irányban egyaránt a tudati létstruktúra szabad választásától függően;
- = második csoportjukat tekintve – a logikai „és” szerint osztályozva, mint az értelem vagy ösztön, stb. – létstruktúrában belüli ontológiai változást hordják magukban az ellentétpárok egyensúlya és összhangja biztosításának mértéke függvényében, pozitív és negatív irányban egyaránt, a tudati létstruktúra szabad választása szerint.

A tudati létstruktúrák szabad választása minden esetben az energetikai axiómarendszer felhasználására utal, természetesen a teljes létrendre általánosított formában.

(Megjegyzés: Itt jelentkezik legmagasabb rendű alternatívaként a hívó ember számára a szubtranszcendencia és transzcendencia alternatívája, melynek ontológiai lehetősége fennáll, a teljes létrendbe beépíthető, összhangja pedig a fejlődés csúcspontjává válhat az ember számára.)

Így az emberi sorsban adott dialektikus ellentétek ontológiai vonatkozásban a fejlődés és továbbfejlődés valószínűségét – illetve negatív irányban: a statikus stabilizálódás és lebomlás valószínűségét – hordják magukban, attól függően, hogy a szabadenergia hatás, vagy az entrópia hatás irányában történik a szabad törekvés elmozdulása. – A dialektikus ellentétek sorsszerűsége így nyer ontológiai megfogalmazást és értelmezést a tudati létstruktúrák, s benne az ember számára.

– A dialektikus ellentétek etikai értelmezésének vonatkozásai. – Etikai viszonylatban a kérdéskomplexum tárgyalása során ugyancsak hármas feladat hárul ránk: meg kell közelítenünk a komplementaritás etikai tartalmát, majd azt követően meg kell kísérelnünk a dialektikus ellentétek megfogalmazását és értelmezését, hangsúlyozva az etikai értelmezés jelentőségét emberi sorsunk vonatkozásában.

A komplementaritás etikai megközelítésénél első sorban azt kell figyelembe venni, hogy a létezők ontológiai strukturáltsága ekvivalens etikai strukturáltságukkal a tudati struktúraszint vonatkozásában. Ennek lényege az, hogy a létstruktúrába, annak teljes mélységében, kölcsönösen egyértelmű módon beépült az erkölcsi struktúra. Természetesen mindezek a megállapítások a tudati struktúraszint viszonylatában helytállóak. – Számunkra, jelenlegi problémakörünkben ez azt jelenti, hogy az erkölcsi struktúrára is érvényes a komplementaritás, nemcsak megismerő képességére és megismerési folyamataira, hanem erkölcsi léte vonatkozásában is. – Félreértés ne essék! Az erkölcsi struktúra erkölcsi létében nem véletlenszerű, nem esetleges a szónak abban az értelmében, hogy az erkölcsi struktúra elemei, elemcsoportjai nem öletszerűen állnak össze. Itt csupán arról van szó, – de ez alapvető és lényeges, – hogy az erkölcsi struktúrában is érvényes az erkölcsiségre transzformált határozatlansági-reláció. Tehát – végső soron – az erkölcsi lét és erkölcsi megismerés oldaláról egyaránt adott bizonyos fokú bizonytalanság, s ez valószínűségekre alapozott erkölcsi ítéletekben és következtetésekből jut kifejezésre. – Ennyit az erkölcsi struktúraszintre és erkölcsi struktúrákra érvényes komplementaritásról, mely egyben az egész teljes-spektrumú értékrendre vonatkozóan érvényesül.

Rátérve az emberi sorsban adott dialektikus ellentétek etikai vonatkozására, megfogalmazás szempontjából a következőket állapíthatjuk meg.

= A dialektikus ellentétek, ellentétpárok – ontológiai realitásukból következően – az etikai valóságot írják le.

= Ez az objektív valóság leírása – a komplementaritás következtében – valószínűségekké történik, de ez nem von le objektivitásukból.

= Ez a valószínűség egyszersmind objektív etikai lehetőséget tartalmaz az ellentétek egyensúlyának és összhangjának megteremtése és biztosítása vonatkozásában.

= Az ellentétek sorsszerűek, tehát állandó jelleggel jelen vannak az emberi sorsban, mint etikai tények és lehetőség.

= sorsszerűségük révén az ember etikai magatartásának, magatartásváltozásainak etikai állapothatározói.

Etikai értelmezés vonatkozásában jogosan és nagy valószínűséggel állíthatjuk a következőket.

= A dialektikus ellentétek első csoportja, mint a kizárólagos logikai „vagy” felosztásban történő választás – felépülés vagy választás; fejlődés vagy túlalkalmazkodás; stb. – egyben etikai döntés a moralitás és immoralitás között.

= Mivel a döntés maga egyúttal ontológiai döntés a lét vagy nem-lét, létfelkelés vagy létfelzuhanás vonatkozásában, ezért a dialektikus ellentétek első csoportjában a negatív döntés elfajult állapotnak a jele, mely további döntésekkel a lét- és erkölcsi elfajulást fokozza.

= A dialektikus ellentétek második csoportja, mint a logikai „és” szerinti felosztásban történő döntés – értelem vagy ösztön; egyén vagy közösség; stb. – egyben etikai döntés a magasabb vagy alacsonyabb erkölcsi szint, szélső esetben a moralitás vagy immoralitás között.

= Mivel ez a döntés egyben strukturális döntés a magasabb és alacsonyabb struktúraszint között energetikai vonatkozásban, ez is csak tudati-erkölcsi energiahatásra állhat elő, melynek hatásaként az ellentétpár elemei közötti egyensúly és összhang növekszik, a tudati-erkölcsi létező az erkölcsi fejlődés útjára lép, illetve azon tovább halad előre.

= Szélsősége esetben, ha az ellentétpár elemei egymás ellen fordulnak – pl. az egyén a közösség ellen, vagy fordítva – akkor a tudati-erkölcsi degeneráció olyan állapota jelentkezik, melyben már a lét vagy nem-lét, fejlődés vagy lebomlás ontológiai, a moralitás-immoralitás etikai alternatívája áll elő, vagy állhat elő.

= Az erkölcsi fejlődés állapota mindenképpen és szükségszerűen a moralitást és a magasabb rendű erkölcsi energiahatást tételezi fel, és követeli meg, s ez egyúttal a létfelkelés állapota meghatározójává válik az etikai-struktúra és a lét-struktúra ekvivalencia-relációja következtében.

Az erkölcsi struktúrák szabad választási képessége és a tényleges választás minden esetben az energetikai axiómarendszer valóra válásának etikai felhasználására utal, természetesen a teljesértékrendre általánosított formában. – Így az emberi sorsban adott dialektikus ellentétek etikai vonatkozásban is a fejlődés és továbbfejlődés lehetőségét és valószínűségét hordozzák magukban, azt csak etikailag megfelelő módon kell kibontakoztatni. – (Természetesen a negatív reakció következtében fennáll a statikus stabilizálás és lebomlás lehetősége és valószínűsége az etikai struktúrában.) – Így nyer etikai megfogalmazást és értelmezést a dialektikus ellentétekben adott emberi sorsszerűség.

A dialektikus ellentétek tudatos vállalása.

A dialektikus ellentétek megfogalmazásánál és értelmezésénél már érintettük azok ontológiai és etikai következményeit. Ezek a következmények – a sorsszerű ellentétekre történő reakció előjelétől függően – a lét- és erkölcsi-struktúra felépülésében és továbbfejlődésében nyilvánvalóvá válik, vagy stabilizálják és lebontják a tudati létstruktúrát erkölcsi strukturalitásukkal együtt. – Úgy vélem, hogy ez utóbbi degenerációs jelenséget, annak folyamatát és fokozatait elég részletesen tárgyaltuk 2. 5. 4. fejezetünkben, legalább is a szocializált tudati struktúrák – kultúra, társadalom – vonatkozásában, állításainkat történelmi példákkal is alátámasztva.

Jelenleg azonban tovább kell lépünk, és az emberi sorsban adott, sorsszerű dialektikus ellentétek, ellentétpárok, alternatívák ontológiai és erkölcsi következményeit kíséreljük meg alkalmazni a tudati struktúraszintre, annak egyszerű és összetett létstruktúráira. Egyúttal vizsgálat tárgyává kívánjuk tenni e következmények tudatos vállalásának feltétel- és eszközrendszerét: milyen energetikai-, információs-, kibernetikai- és erkölcsi-hatások szükségesek ahhoz, hogy ezeket a következményeket felhasználja sorsának tudatos alakításához az ember?...

– A dialektikus ellentétek következményei és a tudatos, szabad erkölcsi személyiségek. – Az ember saját „bőrén” érzi ezeket a sorsszerű ellentéteket következményeikkel együtt – akár tudomást akar róla venni, akár nem – és azokat ember-voltából következően tudatosan vállalnia is kell.

= Ontológiai vonatkozásban alapvető segítséget nyújt ehhez az antropológiai ember-fogalom, annak léttartalma és kibontakozásának ontológiai kötelezettsége. Az a tény, hogy az ember egyszeri és megismételhetetlen, egyúttal irányt szab a dialektikus ellentétekkel kapcsolatos magatartásnak is. Az egyszeriség és megismételhetetlenség ugyanis szükségképpen ontológiai határt von a lét vagy nem-lét; felépülés vagy lebomlás; fejlődés vagy túlalkalmazkodás kérdéskomplexumban: semmi olyan alternatíva irányába nem mozdulhat a tudatos törekvés, mely a létet, felépülést, fejlődést veszélyeztetheti. – De az embernél ez az egyszeriség és megismételhetetlenség képezi alapját tudatosságának és szabadságának, mely nem statikus egyensúlyi állapotot jelent, hanem a létbeli dinamizmusnak, a létbeli képességkiteljesítésnek, a létbeli önfelülmúlásnak alapállapotát. Ennek következtében a további dialektikus ellentétpárok dinamikus egyensúlyát és összhangját kell biztosítani, csak ez az út és ezek az eszközök szolgálják a tudatos és szabad személyiség fejlődésben való bennállását, és továbbfejlődési valószínűségét. – Ennek érdekében az embernek tudatosan kell vállalnia és munkálkodnia az értelem és ösztön; egyén és közösség; kultúra és technika; stb. dinamikus egyensúlyának és összhangjának, együtt történő fejlődésének szolgálatán és biztosításán. Mindehhez az energetikai, információs és kibernetikai eszközök adottak, a különböző struktúrákban működő szabadenergia hatás formái, munkában történő aktualizálási lehetőségek részletesebb kifejtésre nem szorul. – Az embernek egyéni sorsa szempontjából nem mindegy, hogy a létstruktúráját érintő sorsszerű ellentétek milyen módon és milyen mértékig nyernek feloldást a tudatos szabad személyiség kibontakozása érdekében.

= Etikai vonatkozásban ugyancsak az antropológiai ember-fogalom adja kiindulásunkat az ember egyéni sorsában megnyilatkozó dialektikus ellentétek etikai tartalommal való megtöltése, és a feloldás etikai módja keresésének viszonylatában. Az ember egyszeri és megismételhetetlen volta – ontológiai tartalmán és mondanivalóján túl – kiemeli az ember erkölcsi értékét és etikai elhivatottságát. – Ez az antropológiai ember-fogalom az alapja és foglalta az emberi méltóságnak, mely egyértelműen meghatározza az ember etikai magatartását a moralitás-immoralitás alternatívájában. Az emberi sorsban adott dialektikus ellentétek viszont – első csoportjukat tekintve – egyértelműen és közvetlenül visszavezethetők a moralitás-immoralitás közötti egyenes választásra, második csoportjuk pedig az erkölcsi jó megismerésén, megragadásán keresztül a moralitás kibontakozását és fejlesztését szolgálja az ellentétpárok dinamikus egyensúlyának és összhangjának biztosítása révén. – A tudatos és szabad erkölcsi személyiség a sorsszerű ellentétek feloldására erkölcsileg kötelezett, ezért nem mindegy számára az, hogy milyen módon és milyen mértékig működik közre sorsának alakításában a morális magatartás megvalósítása és továbbfejlesztése érdekében.

Az ember, mint természeti jelenség, mint a tudati struktúraszint létezője, mint az antropológiai ember-fogalom birtokosa és valóra váltója, mint tudatos és szabad erkölcsi személyiség, sorsában ellentmondásokat, ellentéteket, ontológiai és etikai alternatívákat hordoz, melyek feltárása, megismerése, megfogalmazása és értelmezése, valamint a következmények felmérése és vállalása tudatos és erkölcsi kötelesség az ember számára. A következmények – természetesen az ellentétpárokból megfogalmazott alternatívákra történő pozitív reagálások formájában – munkát és a nagyobb-ellenállás irányában kifejtett erőfeszítést követelnek. Az jelenti az ember számára az egyik legnagyobb ontológiai és erkölcsi feladatot, hogy ezeknek a követelményeknek állandóan, mindig jobban fokozódó fizikai-tudati-erkölcsi erőfeszítéssel megfeleljen, egyszeri és megismételhetetlen emberi sorsának alakítása és kifejlesztése érdekében.

– A dialektikus ellentétek következményei és a tudatos szabad erkölcsi közösség. – Az egyénhez hasonlóan a közösség életében is jelentkeznek ezek a sorsszerű ellentétek és azokban gyökerező alternatívák, következményeikkel együtt. Sőt, – túlzás nélkül állíthatjuk, – hogy ezek a következmények „kumulálódnak”, felhalmozódnak és nagyon gyakran „akkumulált”, felgyülemlett állapotban vannak jelen az egyének által alkotott közösségekben, az egyénekből képződött csoportokon nyugvó közösségi életben. Már maga a csoportképződés tartalmaz bizonyos dialektikus ellentéteket, a csoportok által hordozott kultúr-, társadalmi- és egyéb közösségi-élet pedig tovább növeli, szélesebb körűvé teszi az ellentétpárok körét mind a kizáró logikai „vagy”, mind a logikai „és” alapján álló alternatívák tekintetében.

A dialektikus ellentétek közösséggel kapcsolatos ontológiai és etikai következményeinek megközelítésében célszerű segítségül hívnunk az antropológiai ember-fogalomból származtatott emberi közösség-fogalmakat, mellyel jól megközelíthetjük a tudatos és szabad erkölcsi közösséget. – Az antropológiai ember-fogalom segítségével származtatott közösség-fogalom lényeges jegyei a következők.

= Egyszeri és megismételhetetlen, mely azt jelenti, hogy minden kultúr-, társadalmi- és egyéb emberi-közösség magán viseli a hordozó embercsoport, a vallási-kulturális-társadalmi adottságok, a történelmi-gazdasági helyzet, a földrajzi-éghajlati viszonyok, stb. valamennyi tulajdonságait.

= Tudati és erkölcsi tartalommal rendelkezik, mely tartalom a hordozó embercsoport ontológiai és etikai szintjének, adott vallási-kulturális-társadalmi, valamint történelmi-gazdasági helyzetének függvénye.

= Az egyszerűségből és megismételhetetlenségből következik, hogy adott konkrét közösség meglévő formáival, azonos ontológiai-erkölcsi tartalommal még-egyszer sehol és semmikor nem valósulhat és nem valósítható meg.

= Az antropológiai ember-fogalomból származtatott közösségfogalom képezi alapját a tudatos és szabad erkölcsi közösségnek, valamint az emberi közösségek egyenlőségének és méltóságának.

(Megjegyzés: Ez utóbbi nem azt jelenti, hogy ontológiai és erkölcsi tartalom vonatkozásában ne lenne különbség az emberi közösségek között. – Az egyének között is áll fenn különbség léttani és erkölcsi vonatkozásban, mégis az emberi egyenlőség és méltóság alapja az antropológiai ember-fogalom, mely kizárja az embernek ember által történő elnyomását, kizsákmányolását, megvetését és lebecsülését. – Ugyanez a helyzet a közösség vonatkozásában is: a tudatos és szabad erkölcsi közösségek egyenlősége és méltósága kizárja a közösségnek közösség által történő elnyomását, kizsákmányolását, megvetését és lebecsülését. – Ez az alapja a kisebbségi emberi jogoknak is.)

A dialektikus ellentétek a közösség vonatkozásában is ugyanolyan formában – csak jelentősebb hangsúllyal – jelentkeznek, mint az egyéni élet és egyéni sors viszonylatában:

= első csoportként a felépülés-lebomlás; fejlődés-túlalkalmazkodás; stb. ellentétpárok, mint a közösségi lét-nemlét alternatívái;

= második csoportként az értelem vagy ösztön; egy vagy közösség; kultúra vagy társadalom; stb. ellentétpárok, mint a közösségi dinamikus egyensúlyra és összhangra; stb. végső soron feloldásra váró alternatívái.

Ontológiai vonatkozásban a tudatos szabad közösségnek tisztában kell lennie mindkét csoportba tartozó ellentétpár ontológiai következményeivel, s meg kell keresnie és találnia a megfelelő és célravezető megoldást.

= A felépülés-lebomlás; fejlődés-alkalmazkodás; stb. végső soron a lét vagy nem-lét alternatíváira történő negatív reagálás visszavezethető a lét elsődleges strukturáltságában

végbemenő degenerációkra, az ontológiai felbomlásra. Ha a közösség fenn kíván maradni, s nem akar eltűnni a történelem süllyesztőjében, akkor csak a pozitív reagálás-mód a megfelelő: a felépülés, fejlődés, s ezzel az ontológiai lét erő kifejtést, a nagyobb-ellenállás irányában kifejtett állandó munkát igénykő válasza a közösség részéről.

= Az értelem-ösztön; egyén-közösség; kultúra-technika; stb. alternatívákra történő negatív reagálás ontológiailag visszavezethető a lét másodlagos és harmadlagos rétegződésében bekövetkező degenerációkra, vagyis a problémákra és válságokra.

(Megjegyzés: Ezzel természetesen nem állíthatjuk azt, hogy a lét másodlagos és harmadlagos strukturáltságában jelenlevő és halmozódó degenerációk nem terjedhetnek át a lét elsődleges strukturáltságára. Sőt, nagy a valószínűsége annak, hogy a tartós és sűrűsödő problémák válságokká, az alapvető és mélyreható válságok, kialakult válság-gócok pedig átmehetnek a létstruktúrák felbomlási folyamatába.)

A sorsszerű dialektikus ellentéteknek a közösségi struktúrákban jelentkező második csoportja ugyancsak tartós fizikai-szellemi energiát, azok hatását igényli, hogy megfelelő pozitív reakciót váltson ki a szocializált létstruktúrákban, s részint az ellentétpárok dinamikus egyensúlya és összhangja, részint a fejlődés töretlen ontológiai irányvonala biztosított legyen.

= mindez annyiban lényegesen fontosabb és jelentőségteljesebb, mert az egyének, mint tudatos és szabad személyiségek, a közösség felbomlása után is megmaradnak, és nem veszítik el képességüket újabb közösség alakítására. Igaz, a közösségi degenerációk hatását az egyén is megérzi, de a közösség és ontológiai tartalma vonatkozásában végzetessé válhat a sorsszerű ellentétek negatív hatása, mely végső soron a közösség felbomlásához vezethet. Ontológiai szempontból itt érezhetők legélethevágóbban a dialektikus ellentétek közösségi vonatkozásai.

Etikai vonatkozásban még hangsúlyozottabban kell aláhúznunk az előzőekben mondottakat. Az antropológiai emberfogalomból származtatott közösségfogalom a tudatos és szabad erkölcsi közösséget takarja. Az erkölcsiség pedig, mivel az etikum a tudati létstruktúrák ontológiai strukturáltságának legmélyébe épült be, az egész tudati struktúrának nemcsak fejlesztőjévé, hanem értékmérőjévé is válik a befektetett erkölcsi hatás arányában.

= Az ontológiai struktúra harmadlagos, másodlagos és elsődleges strukturáltságában jelentkező degenerációk egyszersmind erkölcsi degenerációk is, ezért az ontológiai problémák, válságok és felbomlási folyamat visszavezethetők erkölcsi problémákra, válságokra és felbomlási folyamatra. És viszont! – Valójában az ontologikum és etikum a tudati létstruktúrákban kölcsönösen feltételezi és kiegészíti egymást. Ezt kell megtapasztalnunk a sorsszerű dialektikus ellentétekkel és azok következményeivel kapcsolatban is. Az ellentétpárok és az azokból adódó alternatívák éppen úgy igénylik az állandóan fokozódó erkölcsi energiahatást, mint a fizikai-tudati erőfeszítést és a nagyobb-ellenállás irányába mutató fizikai munkát. – Ennek az erkölcsi hatásnak hiánya – még több-kevesebb ontológiai hatás mellett is – az alternatívákra történő negatív reagálást eredményez, és degenerációt okoz. Ugyanakkor az erkölcsi energiahatás jelenléte még kisebb ontológiai hatás-hiányt is képes ellensúlyozni, az ontológiai és etikai együttthatást pedig – pozitív és erőteljes reakció formájában – komplex fejlődési folyamatáá egészíti ki.

= Mindez annyival lényegesebb, fontosabb és bír nagyobb jelentőséggel, mert az egyén, mint tudatos és szabad erkölcsi személyiség, a közösségi hatás ellenére, közösségi degenerációk, sőt felbomlási folyamatok mellett is, megmarad ontológiai és erkölcsi struktúrának. Igaz, a közösségi degenerációk erkölcsi hatását az egyén is megsínyli, a közösség pozitív erkölcsi fejlődése pedig az egyéni erkölcsi fejlődésre visszahat, és azt erősíti, elősegíti. De a közösség és erkölcsi tartalma vonatkozásában végzetessé válhat a sorsszerű ellentétekre történő negatív erkölcsi reagálás, mely negatív erkölcsi hatás – végső soron – a közösség erkölcsi felbomlásához vezethet. Az erkölcsi felbomlás pedig előbb-utóbb ontológiai felbomlást

eredményez. Erkölcsi szempontból itt érezhetők legélethevágóbban a dialektikus ellentétek közösségi vonatkozásai.

A dialektikus ellentéteket, ellentétpárokat és azokban gyökerező alternatívákat az emberi – egyéni és közösségi – élet szempontjából sorsszerűeknek mondtuk, s ezt az állításunkat ontológiai és etikai szempontból igazoltuk is. Az emberi sors, az emberi élet sorsszerűsége pedig magatartásunk, magatartásváltozásunk egyik legfontosabb állapotjelzője. – Talán kicsit hosszabban foglalkoztunk ezzel a kérdéssel, mint egyesek esetleg szükségesnek tartják. De ne sajnáljuk a ráfordított időt és fáradságot: az emberi sorsban megnyilvánuló dialektikus ellentétek megközelítése, megfogalmazása és értelmezése, következményeinek ismerete és tudatos vállalása nélkül szegényebb lenne Etikánk. Emberi magatartásunk pedig – ontológiai és etikai vonatkozásban – egy lényeges vonással gazdagabb lett általa.

4. 4. 2. A munka, erőfeszítés és küzdelem az emberi sorsban.

Az ember tudatos magatartásának második lényeges állapotjelzője – ezt már fejezetünk elején megállapítottuk – éppen a sorsszerűség, melyet – akarva-akaratlanul – az embernek létével együtt kell hordania, mint objektív valóságot. Ennek felismerése és megfogalmazása, értelmezése és következményeinek vállalása tudatos ember-voltunkból származó erkölcsi kötelességünk. Hiszen éppen a sorsszerűségek megfelelő megragadása és törekvési életünk előterébe való helyezése útján tudjuk irányítani a lehetőségek és valószínűségek szerinti sorsunkat. – Természetesen nem úgy, hogy ezeket a sorsszerűségeket kiküszöböljük életünkéből, – arra egyébként is képtelenek lennénk, – hanem tudatosságunk és erkölcsiségünk révén irányítjuk, és felhasználjuk azokat. Ezt kíséreltük meg az emberi sorsban adott dialektikus ellentétek esetében, most pedig a munkát, erőfeszítést és küzdelmet kívánjuk emberi sorsunk formálójaként felhasználni.

A munka, erőfeszítés és küzdelem sorsszerűségének felismerése.

A munka, erőfeszítés és küzdelem olyan paraméterek az ember életében, melyektől az ember egész története folyamán szeretett volna szabadulni, de eredménytelenül. Még a kemény fizikai munkát sem tudta eddig kiküszöbölni az ember, legfeljebb az egy emberre eső tartós fizikai munkát csökkenteni és mérsékelni volt képes, de egyrészt óriási szellemi munka és erőfeszítés árán, másrészt a fizikai munka elosztása és szétaprózása segítségével. – Pl. gépeket szerkesztett az ember a fizikai munka megkönnyítésére, de azokat a gépeket gyártani kell és üzemeltetni, a gyártáshoz kész- és félkész-termékeket előállítani, azok előállítása alapanyag-gyártást igényel, mely viszont a kohászat és bányászat keményfizikai munkával történő üzemeltetését teszi szükségessé, nem beszélve az energia-igényről, melynek jelentős hányada újra csak kemény fizikai munkára vezethető vissza. – Valójában, ha összegeznénk a világ valamennyi fizikai és szellemi munkáját, a munka és erőfeszítés nemhogy csökkenne, hanem állandóan növekszik. – Legtalálósabban így fogalmazhatunk: az emberi történelem nem más, mint kétségbeejtő és hiábavaló erőfeszítés folyamata a munkától való megszabadulás érdekében. A munka, erőfeszítés és küzdelem azonban exponenciálisan növekszik, és fokozatosan maga alá gyűri az embert. – Akik pedig ebben a hajszában képesek munka és erőfeszítés nélkül élni, azok ezt csak mások rovására tehetik.

Ezek sommás kijelentéseknek és ítéleteknek tűnnek, éppen ezért vizsgáljuk meg a munka, erőfeszítés és küzdelem kérdését közelebbről: vajon sorsszerű-e a munka? – S ha igen: tudatos és szabad erkölcsi személyiségünknek hogyan kell hozzáállnia a problémához?

– Szükséges és elkerülhetetlen „rossz”-e a munka és küzdelem? – Ezzel kapcsolatban azonnal egy csomókérdés merül fel, melyek válasza várnak.

= Erkölcsi rossz-e a munka? – Ontológiailag rossz ugyanis nem lehet, hiszen munka létet fejleszt és építi. Nem lehet azonban erkölcsi értelemben vett „rossz” sem, mert minden ontológiai tényezőt – már pedig az energetikai hatás és munka az – rosszá csak a tudat és a törekvés helytelen irányulása, immoralitása tehet. – Tehát a helyes értelemben vett munkáról, erőfeszítésről és küzdelemről tagadnunk kell a rossz jelleget. Ellenkezőleg: a munka, erőfeszítés és küzdelem az ember ontológiai és etikai javát szolgálhatja.

= Megalkuvást jelent-e a munka és a küzdelem? – Az ontológia nem ismeri a megalkuvás fogalmát, az ontológiában a kényszerfeltétel létezik, mely csökkenti a struktúra szabadságfokainak számát. Ilyen viszonylatban a munkának, a munkával kapcsolatos erőfeszítésnek és küzdelemnek van bizonyos kényszerfeltétel-jellege. De mivel a munka minden esetben a struktúra belső szabadenergia hatásának külső megnyilvánulási formája, s mint ilyen a struktúra léttartalmának és relációinak bővítését célozza, ezért végső soron a fejlődést szolgálja. Egyetlen ontológiai kritériumot kell csupán kielégítenie: mindig a nagyobb-ellenállás irányába kell mutatnia, s így a felépülést kell kielégítenie.

= Összefér-e ember-vontunkkal a munkával és erőfeszítéssel való megalkuvás? – A megalkuvás maga erkölcsi kifejezés olyan vonatkozásban, hogy a tudati létstruktúra magatartását tartósan befolyásolja. Ennek a befolyásnak olyan mértékben kell hatnia ahhoz, hogy megalkuvásnak nevezhessük, mely hatás már a tudatos és szabad erkölcsi személyiséget erkölcsi strukturáltságában sértse. Amennyiben erkölcsi személyiségünk sérelmet szenved, tehát degenerálódik, annyiban nem férhet össze ember-vontunkkal semmiféle megalkuvás. – A munka, erőfeszítés és küzdelem azonban, ha ontológiailag valóban helyes irányba mutat, a fejlődés – állandó munkát, erőfeszítést és küzdelmet igénylő – komplex felépülési folyamata felé irányul, nem jelenthet erkölcsi megalkuvást sem, mert a létbeli teljesebbé válás az erkölcsi magatartás fejlődésének is alapját képezi. Az erkölcsi magatartás fejlődése pedig emberi személyiségünk kiteljesedését vonja magával.

– Szükséges és elkerülhetetlen-e a munka „fetisizálása”? – Az előző kérdéscsoporttal szemben itt újabb kérdéscsoport merül fel, mely ugyancsak választ igényel.

= „Fétis”-e a munka? – Ontológiai vonatkozásban értelmezhetetlen a „fétis” fogalma. Jelentését tekintve talán így fogalmazhatnánk: mindenk felett való lét-valóság, melynek minden más lét- és értékbeli tényező alárendelhető. – Ezt a fogalmat ontológiailag legjobban a fejlődés-fogalom közelíti meg, mivel annak valóban minden energetikai, információs és kibernetikai folyamat alá van rendelve. De a fejlődés nem öncélú! Hanem a létstruktúrának létbeli dinamizmusát, képességkiteljesítését és önfelülmúlását szolgálja. Ezzel szemben a fétis-fogalom teljesen öncélúnak tűnik olyan léthatározmányokkal, melyeknek valójában nincs is birtokában.

= Erkölcsileg „fetisizálható”-e a munka? – Erkölcsi formában sem értelmezhető a fétis-fogalom, legfeljebb olyan formában, hogy az ember erkölcsi magatartásának teljes formálására igényt tart. Márpedig a munka, bár az emberi magatartással való kölcsönhatása tagadhatatlan, mégsem támaszthat igényt az ember erkölcsi magatartásának teljes lefoglalására. A munka eszköz-jellege – ontológiai és erkölcsi vonatkozásban egyaránt – tagadhatatlan és igazolható, éppen ezért „fetisizálása” az emberi lét és az emberi tudatos erkölcsiség nevében vétőt kell emelni.

= A munka „fetisizálása” is bizonyos fokú erkölcsi megalkuvást jelent. Belenyugvást abba, hogy a munka, erőfeszítés és küzdelem mindenk fölött való, ezért annak érdekében minden ontológiai és erkölcsi érték feláldozható és feláldozandó. Ember-vontunkkal azonban összeférhetetlen a megalkuvásnak minden módja, tehát ez a mód is. Éppen ezért a munkát, erőfeszítést és küzdelmet megfelelő módon és eréllyel helyére kell tennünk ontológiai és etika szempontból egyaránt. Csak így leszünk képesek felismerni a munka, erőfeszítés és küzdelem

sorsszerűségét emberségünk ontológiai és etikai vonatkozásaiban, csak így tudjuk torzulásmentesen formálni a munka, erőfeszítés és küzdelem által az emberi sorsot.

– Felismerhető-e a munka és küzdelem sorsszerűsége? – Tekintettel arra, hogy a munka erőfeszítés és küzdelem nem sorolható a szükséges „rossz”, még kevésbé a „fétis” kategóriájába az ember számára, sorsszerűségét más irányból kell megközelítenünk. Sorsszerű ugyanis minden, ami ember-voltunk lényeges velejárója, emberi életünk formálója és emberi sorsunk alakítója. De nem véletlenszerűen és esetlegesen, hanem a lehetőségek és valószínűségek keretein belül. Éppen azért, hogy a munka sorsszerűségét igazolhassuk, meg kell tudnunk találni az energetikai, információelméleti és kibernetikai módon, mint olyant, mely ember-voltunkhoz strukturálisan hozzátartozik.

= Energetikailag a munka, erőfeszítés és küzdelem – mind fizikai, mind szellemi vonatkozásban – a szabadenergia hatás következménye, mint a struktúrán belül és kifelé ható tényező. Fokozott mértékben érvényes ez a tudati létstruktúrákra, melyekben a szabadenergia hatás nemcsak fizikai-kémiai-biológiai formában jelentkezik. Ezek a formák ugyanis valójában a prébiológiai és biológiai struktúrákban, valamint a tudati létstruktúra biológiai szubsztrátumában valósulnak meg. A szellemi léthányad vonatkozásában más – az előzőeket meghaladó módon – tudati és erkölcsi energiahatás érvényesül, és jelenik meg befelé és kifelé ható munka erőfeszítés és küzdelem formájában. Ez utóbbi azonban már az információelmélet segítségével a tudati struktúraszintre általánosított energetikai-elvek és törvényszerűségek szerint megy végbe. – Nem tagadhatjuk azonban az embernél a tudatelőtti – prébiológiai és biológiai – valamint a tudati energiahatások együttműködését és annak munka formájában történő megjelenését.

= Információelméleti szempontból a – munkát, erőfeszítést és küzdelmet eredményező – szabadenergia hatás több lépcsőfokban nyer alátámasztást és információs támogatást. – Először az információelméleti alapok bővülnek, és rendeződnek: az energetikai folyamatok mikéntjét és kimenetelét megalapozó információtartalom érvényességi körében és relációiban tágul. – Másodszor az energetikai hatások és a munka révén többlet-információtartalomhoz jut a struktúra, ezt a többlet-információt felhasználja, és hasznosítja. Az információk felhasználása pedig az energetikai folyamatok bővülését és rendeződést eredményezik. – Harmadszor a megnövekedett önálló információs-hatás párosul az energetikai hatásokkal: a létbe épült energetikai és információs struktúra kölcsönhatásra lép egymással, és a komplex együttthatás eredményeként valósul meg a befelé és kifelé ható munka, erőfeszítés és küzdelem. – De itt jelentős kibernetikai hatások is érvényesülnek.

= Kibernetikai szempontból a munka – kezdeti megjelenésétől fogva – relációt mutat az irányítás és irányítás-mechanizmus felé. A létstruktúrákban már maguk az alapinformációk – így a szerkezetre, szerkezet-felépítésre, alap-funkcionális folyamatokra vonatkozó információk – a szabadenergia hatás irányítására, ezen keresztül a munka vezérlésére szolgálnak. A strukturális fejlődés következményeként és azzal kölcsönhatásban az irányítás-mechanizmus is fejlődik, s ennek következtében a munkavégző képesség, a munka intenzitása, határfoka és célra irányultsága. – Valójában az energetikai, információs és kibernetikai struktúra kölcsön- és együttthatásban áll egymással, így a munka, erőfeszítés és küzdelem létrejöttében, irányításában és állandó fejlődésében egyaránt részt vesz a létstruktúra teljes belső strukturáltsága.

Jelenlegi alapvető kérdésünkre, hogy felismerhető-e a munka és küzdelem sorsszerűsége, határozottan igenlő választ kell adnunk. Az emberi sorshoz alapvetően és lényegesen hozzátartozik mindaz, ami ember-voltunkból következik, ami emberi életünknek szükségképpen része vagy tartozéka. Márpedig az energetikai, információs és kibernetikai strukturáltság egyrészt minden létstruktúra szükségképpen része, másrészt minden munka, erőfeszítés és küzdelem forrása. A munka ember-voltunkhoz éppúgy hozzátartozik, mint tudatosságunk és

erkölcsiségünk. A munka azonban emberségünknek nemcsak velejárója, hanem alapténye is, mely nélkül az ember emberségében sérül és degenerálódik. Mindez az ember strukturáltságának elemzése révén megközelíthető, felismerhető és megfogalmazható. – Így joggal megállapíthatjuk a munka sorsszerűségét és az emberi sorsot formáló erejét, de ennek mindenkor felismerhető voltát is.

A munka, erőfeszítés és küzdelem értelmezése, az értelmezés különböző formái.

A munka, erőfeszítés és küzdelem értelmezése kapcsán ismét bonyolult problémakörrel állunk szemben. Ez a kérdés is azonnal interdiszciplinárisává válik, amint mélyebben kívánunk foglalkozni vele. – Először is fogalmazásbeli értelmezési probléma merül fel: mit nevezhetünk munkának, erőfeszítésnek és küzdelemnek jelenlegi tárgyalásunk folyamán? – Másodszor a tartalmi és relációbeli értelmezés kérdése merül fel, és kerül előtérbe, s valójában ez a tulajdonképpeni kérdéskomplexum, mely vizsgálódásaink tárgyát képezi. – Az előző kérdéscsoportnál elegendő a természettudományos és ismeretelméleti válasz keresése, a második problémakörben már ontológiai és etikai – az utóbbin belül szociológiai – értelmezésről és annak különböző vonatkozásairól kell beszélnünk.

– A munka, erőfeszítés és küzdelem fogalmi értelmezése vonatkozásában csak természettudományos alapokból, speciálisan az energetikai axiómarendszerből indulhatunk ki. – Természettudományos szempontból minden munka energetikai alapra vezethető vissza: a munkavégzés feltétele a munkavégző képesség – az energiának valamilyen formában való – megjelenése. – (Csak megjegyzem, hogy a fizikában a munkának és energiának azonos dimenziója van.) – Az energetikai rendszerekben a kötési energia a rendszer elemeinek összetartását szolgáló munkavégző képesség, a belső szabadenergia tartalom lesz az a tényező, mely a ténylegesen megvalósuló munkának a forrása.

= A munka a rendszerek szabadenergia tartalmának aktualizált formában történő megjelenése. Ez a munka lehet a rendszeren belül ható, melynek segítségével a rendszer továbbépíti, rendezi és szervezi önmagát. Lehet azonban kifelé ható, más rendszerek irányába mutató, azokban változást, átalakulást előidéző, más rendszereket építő, rendező- és szervezőmunka. Sőt, lehet más rendszerek munkájával kiegészülő, azokkal kölcsönhatásban és együttműködésben levő és közös környezetüket befolyásoló, alakító és építő megjelenési formája az aktualizált szabadenergia hatásnak. – A munka fogalmi értelmezésénél nem tehetünk különbséget fizikai és szellemi munka, termelő- és kutatómunka, elméleti és gyakorlati munka között, valamennyi a szabadenergia tartalom energetikai hatásának eredményeként egyaránt munkában jelenik meg a különböző struktúraszinteken. – A szabadenergia hatáson belül egyetlen kritériuma van a munkának: a rendszerek, struktúrák, felépülését kell szolgálnia, és fejlődés irányába kell mutatnia. – Más jellegű energiahatás nem érdemli meg a munka nevét, és nem meríti ki a munka fogalmát.

= Az erőfeszítés a munkának fokozott energiahatáson alapuló megvalósulása. Kritériuma ugyancsak a fejlődés és felépülés szolgálata, a nélkül azonban, hogy a munkát és erőfeszítést végző struktúra bármi módon kárt szenvedne. – Megjegyezni kívánjuk, hogy az erőfeszítés lényegesen dinamikusabb módon jelzi, hogy a fejlődés vonalán a nagyobb-ellenállás irányában hat. – A tudati struktúraszinten az emberi erőfeszítés nem mehet sem a biológiai szubsztrátum, sem a tudat és törekvés, sem pedig az erkölcsiség rovására, de a sorsszerű ellentétek kiéleződéséhez sem vezethet. Itt elsősorban az entrópia tartalom bármilyen irányú és mértékű növekedésére kell gondolnunk. Az erőfeszítésnek főleg az adja meg a létjogosultságát, hogy energiahatásával az entrópia tartalom viszonylagos növekedését akadályozza meg, illetve azt csökkenti a lehetőség szerinti minimális mértékig. A küzdelem – témakörünkkel kapcsolatban – az erőfeszítés tartós állapota, a munka és erőfeszítés felfokozott energiahatása a kitűzött cél érdekében. Mint tartós és felfokozott energetikai állapot, már

fogalmi értelmezésében is jelentős relációkkal bír az emberi törekvés és erkölcsi magatartás felé. Kритériuma, hasonlóan a munkához és az erőfeszítéshez, a felépülés és fejlődés szolgálata, valamint saját strukturáltságának valamint az érintett többi struktúrának olyan mértékű megóvása, hogy azok kárt ne szenvedjenek a tartós erőfeszítés következtében. – Az erőfeszítésnek és küzdelemnek, mint felfokozott energetikai folyamatnak, csak így és ilyen keretek között van létjogosultsága, ha sem az energetikai alap biztosításában, sem energetikai hatásaiban nem megy más struktúra rovására, s az entrópia tartalom viszonylagos növekedéséhez nem járul hozzá.

– A munka, erőfeszítés és küzdelem fogalmi értelmezésének ismeretelméleti alapjai sem elhanyagolhatóak. – Az ismeretelméleti alapokat két vonatkozásban vizsgálhatjuk: a relációk és leképezések vonatkozásában, hangsúlyozva ezeknek az ismeretelméleti műveleteknek formális voltát jelenlegi megfontolásaink során.

Elsősor: A munka, erőfeszítés és küzdelem a legszorosabb relációban állnak egymással, mivel – kétség kívül – egymásból származtathatók. Továbbá ekvivalencia-reláció állapítható meg egyrészt a munka, erőfeszítés és küzdelem, másrészt az ezeket megjelenítő struktúrák energetikai hatása között. – De reláció kapcsolja össze egyrészt a munkát, erőfeszítést és küzdelmet, másrészt az ezeket megjelenítő struktúrák belső strukturáltságát, így az energetikai, információs és kibernetikai strukturáltságot, nem kevésbé magát az erkölcsi struktúrát.

Másodszor: Leképezés vonatkozásában hasonló a helyzet, mivel a leképezés nem csupán ismeretelméleti művelet, hanem egyben relációt is takar. – A leképezés, mint formális művelet, egyrészt a munka különböző fajtáit viszi át egymásba, másrészt a munkát transzformálja erőfeszítéssé, majd mindkettőt küzdelemmé. – Továbbá leképezési formában a létstruktúrák szabadenergia hatásait izomorf leképezéssel befelé vagy kifelé ható munkába viszi át. – Azonban a munka erőfeszítés és küzdelem tovább transzformálható a létstruktúrák alapvető strukturáltságaiba. Az energetikai struktúra szabadenergia hatása megjelenik, mint energetikai munka, a munkavégző képesség fizikai-kémiai-biológiai folyamatokban történő strukturálódása. Az információs struktúra szabadenergia hatása megjelenik, mint információelméleti munka, a munkavégző képesség kommunikációs folyamatokban történő aktualizálódása. A kibernetikai struktúra szabadenergia hatása pedig megjelenik, mint irányítástechnikai munka, a munkavégző képesség irányítási-vezérlési folyamatban történő aktualizálódása. – Ezen túlmenően az erkölcsi struktúra hatásából transzformálható az erkölcsi munka fogalma.

(Megjegyzés: A munka, erőfeszítés és küzdelem formai értelmezésén belül felmerül még a kizáró logikai „vagy”, továbbá a logikai „és” alternatívái. – A kizáró logikai „vagy” alternatívája a szabadenergia hatás megvalósulásaként jelentkező a munka és ennek a munkának hiánya – vagyis az entrópia tartalom növekedése következtében előálló statikus egyensúly – között áll fenn. Természetesen ez az alternatíva egymást kizáró ellentétpárt tartalmaz, és formailag is utal arra a kapcsolatra, mely a munka és fejlődő ember-voltunk között fennáll. – A logikai „és” a munkának az emberi strukturáltságon belüli összefüggését tükrözi: a munkának – illetve a munkával kapcsolatos energiahatásnak – egyszerre és egyidejűleg jelen kell lennie az ember energetikai, információs, kibernetikai, sőt – ezen túl – erkölcsi strukturáltságában is. A munkának ez az egyidejű jelenléte arra utal, hogy a formális kapcsolat a munka révén is fennáll az ember belső strukturáltságában. Ennek jelen esetben az lesz a következménye számunkra, hogyha a belső struktúrák közül már csak egyből is hiányzik a munka, a fennmaradó további belső struktúrák és az egész emberi létstruktúra munkája nem lehet teljes értékű és maradéktalan.)

A természettudományos és ismeretelméleti formális fogalmi-értelmezésből már egyértelmű következtetéseket lehet levonni a munka, erőfeszítés és küzdelem kérdésében. Bármilyen következtetés levonása előtt azonban a tartalmi és relációbeli értelmezéssel kell foglalkoznunk, annál is inkább, mert a munka, erőfeszítés és küzdelem tartalmi értelmezése képezi a tulajdonképpeni tárgyat jelen vizsgálódásunknak.

– Ontológiai vonatkozásban igen nagy valószínűséggel kijelenthetjük: a munka, erőfeszítés és küzdelem, mint ontológiai kényszerfeltétel, a létben való fejlődésnek és a fejlődési valószínűség növekedésének alapja és eszköze. Valójában ez a munka sorsszerűségének ontológiai értelmezése.

= A munka kényszerfeltétel-jellegét ugyan futólag már érintettük, ontológiai tartalmát azonban ki kellett fejtenünk ahhoz, hogy egyrészt a munkát ontológiailag értelmezhesük, másrészt sorsszerűségét igazoljuk. – A kényszerpálya, kényszerfeltétel szabadságfok fogalmak nem kívánnak magyarázatot, ember-voltunk kényszerfeltételei s a munkának ilyen vonatkozású léttani tartalma azonban igen. – Az ember-volt kényszerfeltételei – jelenleg csakis ontológiai értelmezés jöhet számításba – származhatnak az ontológiai felépítésből, valamint az alapalternatívákra visszavezethető lényeges törvényszerűségekből. – Az ontológiai strukturáltságból származó kényszerfeltételek a szellemi léthányad és biológiai szubsztrátumának ontológiai különbözőségeiből adódnak. Így a szellemi léthányad számára bizonyos kényszerfeltételek a biológiai szubsztrátum tér-időbeliségéből, az anyaghoz és anyagi rendszerek folyamataihoz való kötöttségből, stb. származnak. – Az ontológiai strukturáltságból eredő kényszerfeltételek a belső strukturáltságban adott és abban lejátszódó folyamatok bizonyos mennyiségi, minőségi és időbeli eltéréseiből származó különbségekre vezethetők vissza. Így a létstruktúra számára több-kevesebb kényszerfeltételt jelent az energetikai, információs és kibernetikai szint és tartalom eltérő vagy ki-nem-elégítő volta, az energetikai, információs és kibernetikai küszöbszint egyenlőtlensége, stb. következtében előállt kényszerpályák, valamint ezeken keresztül a szabadságfok számának bizonyos fokú csökkenése. – Az ontológiai alapalternatívára visszavezethető lényeges törvényszerűségek viszonylatában elegendő csak az energetikai axiómarendszerre, az energetikai axiómák valószínűségi változóira hivatkoznom. Itt alapvető kényszerfeltétel a valószínűségek és lehetőségek – kisebb-nagyobb, gyakran nagyobb mértékű – korlátozó hatása és a struktúrákban jelenlevő alapvető határozatlanság. – Az abszolút bizonyosság hiányáról ezután már nem is beszélek!

= A munka, mint kényszerfeltétel, valójában a kényszerfeltételek mindhárom ontológiai kategóriájának tartalmát kimeríti. – A fizikai és szellemi munka az ember léttani felépülésének kényszerfeltétele, mert munka nélkül ember-voltunk – szellemi léthányadunk és biológiai szubsztrátumunk uniója – ellentmondásossá, léteben és kölcsönhatásaiban életképtelenné válik. – (Ugyanakkor – a viszonyosság-elve alapján – az emberi munkának is kényszerfeltételét képezi az ember szellemi és biológiai valósága.) – A fizikai és szellemi munkában jelennek meg az energetikai axiómarendszer törvényei, s a munkában öltének testet. Így a létstruktúrák felépülését irányító ontológiai alapalternatívák a munka révén válnak hatóképesse, de egyszersmind a munka is képviseli a lehetőségek és valószínűségek korlátozó hatását, továbbá a létstruktúrákban mindenkor jelenlevő bizonytalanságot. – A munka, erőfeszítés és küzdelem tehát minden ontológiai vonatkozásban valódi és reális kényszerfeltételt jelent, melyet az emberi létből – egyáltalán magából a létből – kiküszöbölni nem lehet.

= A munka révén valósul meg valamennyi létstruktúrában a lét kialakulása és a fejlődés. Az ontológiai lét alapja maga a pusztán kölcsönható képesség, ez ölti a lét tényleges formáját az energetikai hatás aktualizálódása révén megvalósuló munkában. Ez válik a prébiológiai lét legalsó fokán, ahol a munka még belső – atom-magi, atomi – kötésekben jelentkezik, de fokozódó gerjesztés hatására kifelé ható munkavégzésre is alkalmassá válik. A kölcsönhatások, együtthatások, visszahatások révén – belső és külső környezeti – fejlődés

lehetőségét, valószínűségét és megvalósulását hordja magában minden prébiológiai létstruktúra, az energiahatások munkában történő megjelenése formájában. – A létstruktúrák fejlődésével mind az energiahatás, mind a megvalósuló munka komplexebbé válik. Ennek eredményeként jelenik meg az élet, majd annak különböző – összetettebb és bonyolultabb – struktúrái, míg az élet – fizikai, kémiai, biológiai munka révén – fel nem küzdi magát a szenzoreflexivitás szintjére. – A munka, erőfeszítés és küzdelem révén így jut el a lét a tudat alapját képező biológiai szubsztrátumig. A lét és az élet, majd a tudat és törekvés útja az energiahatás, az abból valóra váló munka, erőfeszítés és küzdelem.

= Ontológiai kényszerfeltétel tehát a munka? Valóban kényszerfeltétel: felkényszeríti a létet a fejlődés buktatóin keresztül a mindig magasabb létet hordozó struktúrák elérésére. – S ez a munka és az alapját képező szabadenergia hatás hordozza a fejlődési valószínűséget az egyes létstruktúrákban. Ez a fejlődési valószínűség a létstruktúrákban korlátozott mértékben van meg: részben a struktúra belső kötési-energiája, részben pedig szabadenergia tartalma határozza meg ezt a mértéket, a fejlődési valószínűség ezekkel arányos. Továbbá arányos a bizonytalansággal, amely a struktúrában adott. A munka, erőfeszítés és küzdelem tágítja a fejlődési valószínűség korlátait, ugyancsak a munka csökkenti a struktúra adott bizonytalanságát. Tehát a munka, mint ontológiai kényszerfeltétel, egyúttal nemcsak kényszerfeltétele, hanem forrása és eszköze is a fejlődési valószínűség növekedésének. – Ebből a szempontból – mondhatjuk – nincs különbség struktúra és struktúra, struktúraszint és struktúraszint között. Különbség a munka mennyisége, minősége és komplexitása között van: alacsonyabb struktúraszinten kevesebb és kevésbé összetett, magasabb struktúraszinten több és komplexebb munka képezi a fejlődési valószínűség emelkedésének feltételét. De ontológiai értelmezés vonatkozásában, a létben való fejlődés és fejlődési valószínűség növekedésének alapját és eszközét a munka, erőfeszítés és küzdelem, mint ontológiai kényszerfeltétel képezi.

– Etikai vonatkozásban igen nagy valószínűséggel kijelenthetjük: az emberi munka, erőfeszítés és küzdelem, amennyiben az erkölcsi jót tartalmazza és erkölcsi jóra irányul – etikai kényszerfeltétel-jellegét nem tagadva – az erkölcsiségben való fejlődésnek és a fejlődési valószínűség növekedésének alapja és eszköze. – valójában ez a munka sorsszerűségének igazi értelmezése. – Beszéljünk azonban először a munka, erőfeszítés és küzdelem etikai kényszerfeltétel-jellegéről.

= Az emberi munka, erőfeszítés és küzdelem erkölcsi jellege tagadhatatlan. Az emberi vonatkozását mindenképpen hangsúlyozni kell, mert – mint az előzőekben részletesen és több oldalról megvilágítottuk – erkölcsiségről csak a tudati struktúraszinttel, az emberrel és szocializált struktúráival kapcsolatban beszélhetünk. – (A transzcendens vonatkozásokat most tudatosan figyelmen kívül hagyom.) – A munkával kapcsolatban mindig megjelenik az emberi magatartás, magatartásforma, mely egyrészt hordozza az emberi munkát, másrészt a munka következtében állandó változáson megy át. Az emberi magatartásnak azonban mindig az ember erkölcsi magatartása képezi az alapját, így az emberi munka, erőfeszítés és küzdelem erkölcsi vonatkozásai kétségbevonhatatlanok és szükségképpeniek. Ebből a szükségképpeni kapcsolatból nyilvánvalóvá válik a munka és erkölcsiség kölcsönös kényszerfeltétel jellege.

= A munka kényszerfeltétele az erkölcsiségnek. Ez levezethető abból a tényből, hogy a létstruktúrának, de valamennyi – a létstruktúrába közvetlenül beépült – strukturáltságának alapját és fejlődési valószínűségét a munka hordozza. Tehát az erkölcsi strukturáltságot is. munkával lehet megközelíteni és elérni a jót, így az erkölcsi jót – közjót – is. Munkával lehet kialakítani a meggyőződést, a magatartást, a magatartásformákat, létrehozni magatartásbeli változásokat, így az erkölcsi meggyőződés és magatartás vonatkozásában is. – A munka tehát kényszerfeltétele az erkölcsiségnek, erkölcsi fejlődésnek és az erkölcsi fejlődési valószínűség növekedésének.

= De a viszonyosság-relációja is fennáll: az erkölcsiség ugyancsak kényszerfeltételként jelentkezik a munka, erőfeszítés és küzdelem vonalán. Először is maga az erkölcsi jó – közjó – és annak közmeggyőződésben való megjelenése – erkölcsi hatásokat létrehozó és módosító jellegénél fogva – kényszerpályára viszi az emberi munkát, intenzitásában fokozza, és célra-irányulóvá teszi. – Másodszor: az így kialakult magatartás és magatartásformák a munka mennyiségi, minőségi, intenzitásbeli paramétereit. A kialakult erkölcsi normarendszer viszont gondoskodik ezeknek a paramétereknek állandó beállításáról, szabályozásáról, szükség szerinti mérsékléséről vagy fokozásáról az erkölcsis struktúrák dinamikus stabilitása, majd fejlődése érdekében.

= Így a munka és erkölcsiség kölcsönös feltétel-jellege egybeesik az ontológiai kényszerfeltétel-jelleggel. De míg a kényszerpályák növekedése és a szabadságfok-szám leszűkülése ontológiai vonatkozásban feltétlenül és szükségképpen korlátozó jelleget is ölt, addig az erkölcsi struktúrában – a lét- és értékrendbeli célra irányultság következtében – feloldódik, és a szabadság tudatos és önkéntes korlátozásává válik, megszüntetve a szoros értelemben vett kényszer-jelleget. – (S itt lép aztán jelentős mértékben be a munka transzcendens vonatkozása!)

= Etikailag kényszerfeltétele-e a munka? – Valóban az: felkényszeríti az erkölcsi struktúrát a lét- és értékrend mindig magasabb szintjére. S ez a munka – és annak alapját képező erkölcsi szabadenergia hatás – hordozza a továbbfejlődés lehetőségét és valószínűségét az erkölcsi struktúrákban. Ennek a fejlődési valószínűségnek kapuit tárja fel, és határait nyitja meg a megvalósulhatóság irányában a munka, erőfeszítés és küzdelem, mint etikai kényszerfeltétel, képezi forrását, feltételét és eszközét az erkölcsi fejlődési valószínűség növekedésének.

= Valójában most már csak arra a kérdésre kell választ kapnunk: vajon etikailag is sorsszerű-e a munka? – Közvetett módon közelítve meg a kérdést, azt mondhatjuk, hogy az ontológiai struktúrába – a szorosan vett létstruktúrába – lényegileg és szükségképpen épül be – a többi struktúrák vonatkozásában – az erkölcsi struktúra. Így, mivel ontológiailag sorsszerű a munka, – már pedig ezt az előzőekben szükséges és elégséges módon igazoltuk, – tehát igazoltnak tekinthető a munka, erőfeszítés és küzdelem etikai sorsszerűsége is. – Azonban ez az állítás közvetlenül is igazolható. Az erkölcsi strukturáltság ugyanis lényegileg hozzátartozik az emberi-mivolthoz, az ember egyszeri, megismételhetetlen, tudatos és szabad személyiségéhez, s ez az erkölcsi strukturáltság képezi az alapját az emberi egyenlőségnek és méltóságnak. Tehát az erkölcsiség „sorsszerű” ténye az emberi létnek, s ezzel együtt az erkölcsiségben történő továbbfejlődésnek, kiteljesedésnek is. Mindennek azonban – mint láthattuk – alapja, feltétele és eszköze a munka, az emberi közmeggyőződésben kifejezésre jutó, az emberi magatartásban megnyilvánuló erkölcsi jó (közjó) irányában kifejtett munka, erőfeszítés és küzdelem. – Egyértelműen megállapítható tehát, hogy etikai vonatkozásban is sorsszerűnek kell elfogadnunk a munkát, erőfeszítést és küzdelmet, mint az erkölcsiség kifejlődésének, továbbfejlődési valószínűségének és a fejlődési valószínűségben történő emelkedésnek kényszerfeltételét, szükséges és elengedhetetlen – de szabadon elfogadott – eszközét.

A munka, erőfeszítés és küzdelem értelmezését – úgy vélem – mind fogalmi, mind tartalmi szempontból kellőképpen kifejtettük. Egyben igazoltuk sorsszerűségének ontológiai és erikai felismerhetőségét és értelmezhetőségét. Talán csak a munka egyéni és közösségi viszonylatában történő értelmezésével maradtunk adósok. – Ha a probléma tárgyalását ebben az irányban folytatjuk, valójában nem jutunk el új állításokhoz, csak a már eddig kifejtetteket alkalmazzuk az egyénekre és közösségekre.

= Az egyén vonatkozásában vitathatatlan a munka sorsszerűsége és kényszerfeltétel-jellege. Ez az ember szabadságfokainak számát jelentősen csökkenti, s egyben aktív tevékenységét – mondhatni: teljesen – kényszerpályához köti. Ilyen szempontból alig-alig van különbség fizikai és szellemi munka között, termelés és alkotás között. Élni kell, dolgozni kell!... A cél –

legtöbb esetben – anyagi eszközök „megszolgálása” a munka által, az egyéni és családi lét érdekében; különböző fogyasztási, kényelmi, szórakozási, szellemi eszközök birtoklása céljából. Általában – főleg ma – az emberek igen nagy százaléka „szükséges rossznak”, esetleg „büntetésnek” tekinti a munkát, és az emberiségnek csak tört része örülhet és örül annak, hogy fizikai-szellemi kielégülést találhat benne. Így a kényszer-jelleg tagadhatatlanul dominál, s kevesen adódnak olyanok, akik a munka ontológiai és etikai vonatkozásait ismernék, és önmagukban tudatosítanák. – („A munka az, amiért az ember pénzt kap” – hallani mindenfelől a teljesen leegyszerűsített megfogalmazást. – Vagy: „Kis pénz – kis foci, nagy pénz – nagy foci!” – hangzik a sport-zsargonban megfogalmazott ítélet.) – A munka kényszerfeltétel-jellegét az egyén számára a hivatás és hivatástudat oldja fel.

= A hivatástudat tartalmazza az ontológiai és etikai elkötelezettséget, ezen kívül – természetesen – a megélhetés, stb. szükséges és elengedhetetlen eszközét. De döntő: az emberi szabadság tudatos önkorlátozása, mely segít elvállalni a munka, erőfeszítés és küzdelem kényszerfeltételeit a lét- és értékrend magasabb szintjének elérése érdekében.

(Mennyivel könnyebb mindez a hivatástudatnak transzcendens alátámasztásával, ahol az ember a TEREMTŐ munkatársává válik munkája révén, s a munkát, erőfeszítést és küzdelmet isteni parancsként vállalja. S Krisztus még példát is ad erre: „Atyám örökké munkálkodik, nekem is munkálkodnom kell!”)

A hivatástudatra és következményeire a továbbiakban még visszatérünk.

= A közösség vonatkozásában a munka, erőfeszítés és küzdelem a közösség alkotó és fenntartó erejévé válik. No, nem az önző és a közösséget figyelembe sem vevő munka, hanem a hivatástudattól áthatott és a közjóra irányuló munka. – A munka kényszerfeltétel-jellegét ugyan halványabbá teszi a közösségi jó és a közösségi cél, de ezen a szinten sem szüntethető meg soha a munka kényszer-volta. A következmények vizsgálatánál ezt a kérdést külön és alaposan szemügyre kell venni, mert a konfliktusokat és az ütközéseket mindenképpen ki kell szűrni. A munka kényszerfeltétel-jellege ugyanis nem azonos a pusztá kényszerrel, még kevésbé az erőszakkal, éppen ezért a szocializált struktúrák vezetői és irányítói részéről külön tapintatot kíván a közösségi munka irányítása és a közösségi munkamegosztás. – A közösségi munka alapját, fejlődését és fejlődési valószínűségének növekedését a munka hordozza, de csak olyan munka, erőfeszítés és küzdelem, mely sem fizikai, sem szellemi, sem erkölcsi értelemben és vonatkozásban nem sorvasztja el az egyént, a tudatos és szabad erkölcsi személyiséget. – Itt a munka vonatkozásában is kidomborodik a szocializált tudati struktúrák – kultúra, társadalom, stb. – tudatos és szabad erkölcsi-, közösségi-jellege, mely a munka, erőfeszítés és küzdelem kényszerfeltétel-voltát – az ésszerű szabadság határain belül – bizonyos mértékig enyhíti és feloldja.

A munka, erőfeszítés és küzdelem következményeinek tudatos vállalása.

A sorsszerűség az ember vonatkozásában éppen a tudatosság és a következmények tudatos vállalása révén válik mássá, mint az alacsonyabb rendű – prébiológiai és biológiai – struktúráknál és struktúraszinteknél. Jelen van az emberben is – fizikailag és szellemileg egyaránt – a természeti jelenségekre érvényes bizonytalanság, ennek következtében a valószínűségekben megfogalmazható relativisztikus-kauzalitás. Az ember viszonylatában is érvényes – a termodinamikából ma már általánosított – statisztikai szemléletmód. Így az ember magatartását és magatartásformáit is a lehetőségek és valószínűségek körére szűkítik mindezekből a szükségszerűségekből fakadó kényszerfeltételek. Mégis az ember – tudatos és szabad erkölcsi személyisége folytán – felül tud emelkedni ezeken. No, nem olyan értelemben, hogy megszüntethetné az előzőekben felsorolt tények halmazát és hatásait, hanem önkéntes és szabad választása révén beépíti ezeket emberi mivoltába, emberi magatartásába, és tudatosan vállalja ezek következményeit.

A munka, erőfeszítés és küzdelem sorsszerűsége és kényszerfeltétel-jellege vonatkozásában ugyanez a helyzet. Ennek és következményeinek tudatos vállalásáról a következőket mondhatjuk.

A munka, erőfeszítés és küzdelem ontológiai következményeit a létbeli fejlődésben és a fejlődés tudatos vállalásában fogalmazhatjuk meg. Ez az ontológiai fejlődés – az állandóan fokozódó munka, erőfeszítés és küzdelem segítségével és hatására – három formában, három egymásra épült fokozatban valósul meg.

– Első lépcsőfoka a fejlődésnek és a fejlődési valószínűség növekedésének a létbeli dinamizmus aktualizálódása és fokozódása. Magáról a létbeli dinamizmusról, annak feltételeiről: a szabadenergia hatás dinamizmust fokozó tulajdonságáról, már több ízben tettünk említést. Itt a munka erőfeszítés és küzdelem szabadenergia hatást növelő, így a létbeli dinamizmust fokozó hatásáról kell megemlékeznünk, hozzáfűzve azt, hogy a kényszerfeltétel-jelleg a létstruktúrát a dinamizmusba és a dinamizmus állandó fokozásába bele „kényszeríti”.

– A létrendnek megfelelő munka, s a munka révén a létrendnek megfelelően kialakult „kényszerpálya” így válik a tudati létstruktúra számára a dinamizmus előmozdítójává.

– A fejlődés második foka és a fejlődési valószínűség növekedésének újabb lehetőség-hordozója a képességkiteljesítés természettörvénye. A képességek természetének alapvető és meghatározó vonása az, hogy a gyakorlás révén aktualizálódnak és teljesebbnek ki. Ez a gyakorlás, a képességek aktualizálásának ez a folyamata újra csak munka, mennyiségben, minőségben, intenzitásban állandóan fokozódó munkát, erőfeszítést és küzdelmet igényel. Vagyis: a fejlődés és a fejlődési valószínűség további emelkedésének alapját, feltételét és eszközét ismét és újra a munkában kell megállapítanunk. S valóban a munka erőfeszítés és küzdelem kényszerfeltétel-jellege biztosíthatja a képességeknek olyan kényszerpályára történő ráállítást, mely kényszerpálya a nagyobb ellenállás irányába, a kiteljesedés felé viszi a képességeket. – A létrendnek megfelelő munka, s a munka révén a létrendnek megfelelően kialakult „kényszerpálya” így válik a tudati létstruktúra számára a képességek aktualizálódásának és kiteljesedésének előmozdítójává.

– Harmadik lépcsőfokként a fejlődésben és a fejlődési valószínűség növekedésében a tudati struktúra önfelülmúlását jelölhetjük meg. Az önfelülmúlás – mint erről már beszéltünk – a struktúra számára ontológiailag csekély valószínűséggel bír. Belső szabadenergia hatására ugyanis általában az energia-küszöbszintig, az ugrásra-kész állapotig juthat el a létstruktúra. Ahhoz, hogy az energiaküszöböt átlépje – bármennyire is rendelkezésre állna a belső szabadenergia-szükséglet – külső energetikai, információs és kibernetikai támogatás is szükséges. De mindenképpen komplex belső- és külső-hatás, annak munkában, erőfeszítésben és küzdelemben történő megnyilvánulása és valóra válása kell ahhoz, hogy a létstruktúra az önfelülmúlásra alkalmas létállapotba kerüljön, és önön-korlátain túlléphessen. Vagyis: szükségképpen a munka, erőfeszítés és küzdelem, annak kényszerfeltétel-volta ahhoz, hogy a tudati struktúraszinten az önfelülmúlás természettörvénye érvényesülhessen.

(Az önfelülmúlás törvényénél válik legnyilvánvalóbbá az Isten-hívő ember számára a Transzcendencia ontológiai jelentősége. A transzcendens transzformáció segítségével nemcsak a fejlődés távlatai tárulnak fel a Végtelen felé, hanem a munka kényszerfeltétele is teljes feloldást nyer, bár meg nem szűnik.)

A tudati struktúraszint létstruktúrájának – vagyis az embernek – szükségképpen és tudatosan vállalnia kell a munkát, erőfeszítést és küzdelmet, valamint ezek ontológiai következményeit: a létbeli dinamizmusban, a képességkiteljesítés és önfelülmúlás természettörvényében megnyilvánuló fejlődés ontológiai-elvét. S tekintettel arra, hogy a természetben szükségképpen működik az entrópia-elv és a leggyorsabb lebomlás-elve, mely mindenkor és minden módon a fejlődés ellen hat, a munka, erőfeszítés és küzdelem, mint kényszerfeltétel, segíti és belekényszeríti a létstruktúrát a fejlődés vonalába. – Éppen ezért a munka, erőfeszítés és

küzdelem kényszerfeltétel-voltát az embernek tudatosan vállalnia kell mindezek ontológiai következményei miatt.

A munka, erőfeszítés és küzdelem etikai következményeit ugyancsak a fejlődésben és annak tudatos vállalásában fogalmazhatjuk meg, de már speciálisan az etikai strukturáltság és az erkölcsi értékrend vonatkozásában. – Ezt az erkölcsi fejlődést két irányból közelíthetjük meg: egyrészt a munka és annak dinamikus kifejlődése, kiteljesedése; másrészt az erkölcsi fejlődés fokozatai – lépcsőfokai figyelembevételével és elemzésével.

– A munka és dinamizmus jól megfigyelhető, érzékelhető és tapasztalható a munka, erőfeszítés és küzdelem fokozatain keresztül. Igaz, ezeknek a fokozatoknak ontológiai alapja ténylegesen felismerhető a szabadenergia hatás mértékének és minőségének növekedésében, de inkább – és elsősorban – erkölcsi kategóriát jelentenek. Mert a munka mértékének és minőségének fokozódása az emberi magatartáson és magatartásváltozáson keresztül fejti ki hatását, ezek pedig etikai fogalmak, és az etikai struktúrában végbemenő mozgásváltozást takarnak. Annál is inkább, mivel a munka és a munka dinamizmusa az erkölcsi jóval – közjőval – alátámasztva tud valójában kibontakozni, és igazi hatást kifejteni. – Így tehát a munka és annak dinamikus megjelenése az erőfeszítésben és a küzdelemben, feltétlenül erkölcsi mozgásváltozásban jut kifejezésre, és valósul meg.

– A munka, erőfeszítés és küzdelem révén megjelenő erkölcsi mozgásváltozásnak feltétlenül az erkölcsi fejlődésre, a fejlődési valószínűség növekedésére kell irányulnia. A munka és a munka dinamizmusa tehát erkölcsi következményeiben a fejlődést, annak fokozatait szolgálja, és kényszerfeltételként meghatározza. Az erkölcsi fejlődés – természetszerűleg – függvénykapcsolatban van az ontológiai fejlődéssel. Így az erkölcsi fejlődés fokozatai is az ontológiai fejlődési fokozatokon alapulnak, azok valószínűségével írhatók le, és a szabadenergia hatás, annak munkában, erőfeszítésben és küzdelemben történő realizálódásától függenek.

– Az erkölcsi dinamizmus területén jelentkező és jelenlevő fokozódás, a munka és a munka dinamizmusának következménye. Az erkölcsi értékrendnek megfelelő munka és a munka által az értékrendnek megfelelően létrejött kényszerpálya biztosítja az erkölcsi struktúra számára a dinamizmus meglétét és annak fokozását.

– Az erkölcsi önfelülmúlás és annak aktualizálódása igényli a legmagasabb rendű munkát, erőfeszítést és küzdelmet az erkölcsi struktúra részéről. De még így is csak az erkölcsi önfelülmúlás lehetősége és valószínűsége biztosítható a tudati létstruktúra és annak erkölcsi strukturáltsága részéről. – Etikai vonatkozásban az értékrendnek megfelelő munka, és a munka által az értékrendnek megfelelően létrehozott kényszerpálya szükséges feltétele annak az „ugrásra-kész” mozgásállapotnak, mely kiindulását képezheti az erkölcsi önfelülmúlásnak.

– Tekintettel az erkölcsi struktúrában és az erkölcsi energiahatásban működő – az erkölcsre is általánosított – entrópia-elv és entrópia tartalom rendezetlenséget növelő és energiaszintet csökkentő hatására, minden erkölcsi struktúra csak más erkölcsi struktúrák dinamikus munkájával való komplex együttthatásaként hozhatja létre az erkölcsi önfelülmúlást.

Valójában a legmagasabb rendű erkölcsi állapotnak kell minősítenünk azt a magatartást, mely etikai meggyőződésből az erkölcsi jó – a közjó – iránti elkötelezettségből vállalja a munkát, erőfeszítést és küzdelmet. Annak valamennyi kötelezettségével együtt. – „Itt nem lehet pihenni... enni, itt nem lehet csak hősnek lenni!” – mondja a költő. A munka kényszerfeltétel-jellege etikailag állítja a legsúlyosabb követelmények elé az embert, az emberi tudatosságot és szabadságot. A döntés nem problémamentes, mert kétszeres kényszerpálya áll fenn a munka etikai következményeinek vonatkozásában:

= az első kényszerpályát maga a munka, erőfeszítés és küzdelem jelenti az energetikai, információs, kibernetikai, valamint erkölcsi szabadenergia hatás aktualizálódásaként, teljes dinamizmusával és az erkölcsi struktúrában létrejövő erkölcsi fejlődéssel, mint következménnyel;

= a második kényszerpályát az erkölcsi meggyőződésnek az erkölcsi értékrenddel való megfelelése jelenti, mely megszabja a magatartást és a magatartásváltozások irányát minden erkölcsi struktúra vonatkozásában.

Ahhoz, hogy a munka, erőfeszítés és küzdelem az erkölcsi struktúra fejlődését, a fejlődési valószínűség emelkedését eredményezze, ennek a két kényszerpályának egybe kell esnie. Itt válik nyilvánvalóvá az emberi tudatosság és szabadság roppant felelőssége a munka, erőfeszítés és küzdelem, egyáltalán az emberi létben adott sorsszerűségek vonatkozásában, az ontológiai és etikai következmények együttes vállalása viszonylatában. – Egyben itt kapnak megdönthetetlen bizonyítékot az emberi munka, erőfeszítés és küzdelem vonatkozásában is.

(Nem hagyhatom szó nélkül, amikor a munka, erőfeszítés és küzdelem etikai következményeiről beszélünk, a transzcendens relációkat. – Mennyivel kedvezőbb helyzetben van az, aki számára a Transzcendencia nyilvánvaló és magától értetődő valóság. A transzcendenciába ágyazott ember és a transzcendens relációval rendelkező munka kényszerfeltétel-jellege etikai szempontból is feloldott tény, következményei világosak és egyértelműek, a dinamizmus és képességiteljesítés Istenre irányul, az erkölcsi önfelülmúlás pedig – transzcendens energiák, vagyis: kegyelem hatására – közeli és kézzelfogható ténnyé változik a „Legyetek tökéletesek!...” transzcendens önfelülmúlási-parancs értelmében.)

Az ontológiai és etikai következmények tudatos vállalása vonatkozásában újra vissza kell térnem a tudatos és szabad erkölcsi személyiséghez, a tudatos és szabad erkölcsi közösséghez, valamint a hivatás és hivatástudat kérdéséhez. Ezekben kell megkeresnünk és megtalálnunk a választ a munka, erőfeszítés és küzdelem örök emberi problémájára.

– Az ember, mint egyén, tudatos és szabad erkölcsi személyiséggel a természet része, de egyúttal ura is. Mint a természet része – természeti jelenség-voltából következően – érvényesek rá a természet energetikai törvényei, tehát a munkának alá van vetve, mivel a fejlődés-elve egyszersmind a munka-elve. – Mint a természet ura, jogot formálhat a természet erőinek és kincseinek birtokba vételére, a természet alakítására, de az újra csak munkát, hallatlan fizikai és szellemi munkát igényel. – S ha mindehhez hozzávesszük azt, hogy az egyén léte és élete egyszeri és megismételhetetlen, hogy ez az egyszeriség és megismételhetetlenség rányomja bélyegét egész valónkra, minden képességünkre, vágyunkra és reményünkre, akkor az is nyilvánvalóvá válik, hogy az emberre háruló munka mennyiségben, minőségben és intenzitásban emberenként más és más. Egyéni sorsszerűség formájában hordjuk valamennyien a ránk váró munkaigényt és munkaszükségletet. És ezt minél teljesebben valóra kell váltanunk, hogy emberségünket dinamizmusában és képességeiben kiteljesíthessük, s fejlődési lehetőségét és valószínűségét valóra válthassuk. – A munka, erőfeszítés és küzdelem következménye egyéni életünkben az ontológiai és etikai teljesebbé válás, melyet – a munka kényszer-voltától teljesen függetlenül – tudatosan és szabadon vállalunk kell, ha ember-voltunknak meg akarunk felelni. Egyébként a degeneráció, a létbeli degenerálódás, az immoralitás áll az ember előtt, mint másik lehetőség. Középút nincs!... A munka, mint sorsszerűség, ezt a kizárólagos „vagy” alternatívát jelenti az egyén számára.

– Az emberi szocializáció a tudatos és szabad erkölcsi közösséget, mint az emberi munka, erőfeszítés és küzdelem speciális eredményét, egyben a közösségileg szervezett munka és munkamegosztás hordozóját jelenti. Biológiai közösség-voltával, intézményeivel és objektivációival a természet részét képezi az emberi közösség, mint természeti jelenség, biológikumot meghaladó – tudati és erkölcsi – voltánál fogva pedig a természet közös-urának pozícióját birtokolja. Mindkét viszonylatban munka eredménye és további munka hordozója ontológiai és erkölcsi létében egyaránt. – S ha mindehhez hozzávesszük, hogy a közösség léte is egyszeri és megismételhetetlen feltételeivel, céljaival és eszközeivel, s a feltételek és eszközök egyaránt munkát – nagyon is jelentős, sokrétű és szerteágazó, egyéni és közösségi

munkát – takarnak, akkor nyilvánvalóvá válik az is, hogy a közösségre háruló munka mennyiségben, minőségben és intenzitásban közösségenként változó. Minden közösség az emberi sorsszerűség más és más formáját hordozza magában, és azt kell megvalósítania, azt kell dinamizmusában és képességeiben kiteljesítenie az ugyancsak sorsszerű munka segítségével.

– A munka, erőfeszítés és küzdelem ontológiai és erkölcsi követelményeiben szinte magasabb mércét állít az emberi közösségek elé, mint az egyének viszonylatában. A közösségek munkaszervezésében és munkamegosztásában igen jelentős hangsúlyt kapnak a lét- és értékrend által megszabott keretek és célok. Ezek egyrészt kényszerpályára terelik az egyéni és közösségi munkát, másrészt segítenek a munka, erőfeszítés és küzdelem kényszerfeltétel-jellegének feloldásában. De csak a lét- és értékrend által meghatározott és létrehozott keretek és célok. – Ez egyszersmind jelenti a struktúraszintnek való ontológiai és etikai megfelelőséget, az erkölcsi jónak – közjónak – az egyéni és közösségi magatartásformában és magában a munkában való megjelenését. Egyben rámutat arra a mérhetetlenül nagy felelősségre, mely a közösségi munka szervezésében, irányításában és megosztásában terheli a közösségek vezetőit, végrehajtásában pedig a közösségek tagjait. Felelősség az egyénért, felelősség a közösségért, felelősség e kettő dinamikus ellentétének feloldásáért. Ennek a kettős sorsszerűségnek együttes vállalása, a dialektikus ellentét és a kényszerfeltétel-jelleg együttes feloldása válik a közösség egyik legfontosabb – mondhatni elsődleges – feladatává. Ezen az úton, a munka, erőfeszítés és küzdelem szocializált formájának felismerése, megfogalmazása, kifejlesztése és megvalósítása révén válik valóra a közösségi lét és erkölcsi fejlődésének biztosítása, a fejlődési valószínűség növelése ontológiai és etikai értelemben egyaránt.

Befejezésül a hivatástudatról kell még röviden beszélnünk. – A hivatástudat az a pszichikai mozgásállapot, amelyben egyetlen fő-rendezőelv határozza meg a fizikai, tudati és törekvési állapotváltozások irányát. Ez a fő-rendezőelv, melynek mindig az ontológiai és erkölcsi fejlődés irányába kell mutatnia, irányítja a gondolkodást és cselekvést, ez motiválja a törekvést, ez teszi a munkát, erőfeszítést és küzdelmet céltudatossá és célratörővé a lét- és értékrendnek megfelelően. A munka így – a hivatástudat révén – kényszerparaméter-voltán túlmenően, pszichikai – tudati és törekvési – alátámasztást kap, s az ember belső nyugalmanak, szellemi kielégültségének, az emberi boldogságnak egyik feltételévé válik. – A hivatástudat tehát tudati és erkölcsi kategória, jelenti azt a tudati-erkölcsi mozgásállapotot, melyben – pszichikai energiahatás révén – a tudatos és szabad erkölcsi személyiség fizikai és szellemi tevékenységét munkavégzés formájában, saját fejlődési valószínűségének növelésére koncentrálja. – Fentiekből egyértelműen következik, hogy nem minden munka tartozik a hivatás körébe. Mindaz, ami kiesik az előzőekben vázolt fő-rendezőelv irányítása alól, a fejlődéssel ellentétes, vagy azzal ellentmondásban van, attól elvonja a fizikai-tudati-erkölcsi energiákat, arról a munkáról tagadnunk kell, hogy hivatásszerű és a hivatástudatnak megfelelő lenne. Az ilyen tevékenységgel kapcsolatban még a moralitást is kétségbe lehet, sőt kétségbe kell vonnunk. – Nem így azoknál a munkáknál, melyek a modern közösségi munkamegosztás következtében kiegészítő és kiszolgáló tevékenység-jelleggel bírnak. Ezeket a munkákat az emberek legnagyobb része csak „szükséges rossznak” tartja, és – mint alantas munkát lebecsüli, megveti. Ezek a munkák azonban szükséges és elengedhetetlen feltételei az emberi – egyéni és közösségi – létállapot fenntartásának és továbbfejlődésének. Így feltétlenül a hivatás körébe tartoznak, s a velük foglalkozókban is kell, hogy kifejlődjék bizonyos hivatástudat, és öntudatos emberi magatartás. Ennek alapja a tudatos és szabad erkölcsi személyiség, valamint a mások érdekében, az egész közösségért végzett munka és munkájuk nélkülözhetetlen volta.

– A hivatás és hivatástudat azonban nemcsak az egyén munkájának elirányítója, és a munka kényszerjellegének feloldója. A közösségi munka számára is adott fő-rendezőelv, mely – az ontológiai és etikai fejlődési-elv irányának megfelelően – koordinálja a közösségi munkát,

gondoskodik a munka szükséges és elégséges feltételeinek biztosításáról, Az ésszerű és célravezető munkamegosztásról. A közösségi munka így – a közösségi hivatástudat révén – kényszerparaméter-voltán túlmenően tudati és erkölcsi alátámasztást kap, s a közösségi – és benne az egyéni – boldogságtudatnak egyik feltételévé válik. – Van tehát egy népnek is hivatása, mely földrajzi-történeti helyzetének, kulturális-társadalmi szintjének és sajátos népi adottságainak függvénye. Hivatása teljesítésétől függ a nép belső nyugalma és boldogsága. Ezért kell megkeresnie és megtalálnia minden népnek a maga saját hivatását, kifejlesztenie magában a hivatástudatot, ennek – mint fő-rendező-elvnek – irányítása alatt élni és dolgozni. A hivatástudat, annak kifejlesztése és továbbadása az utódoknak, a hivatás szellemében végzett közös munka, erőfeszítés és küzdelem lesz az egyetlen biztosítéka minden nép boldogulásának.

– De mindezekből az is egyértelműen következik, hogy nem minden közösségi munka tartozik szükségképpen a közösségi hivatás körébe. Mindaz, ami kiesik a fő-rendezőelv irányítása alól, ami a fejlődéssel ellentétes vagy ellentmondásban van, és attól elvonja a közösség és egyén fizikai-tudati-erkölcsi energiáit, arról a munkáról tagadnunk kell a hivatásszerűséget, és még a moralitást is kétségbe kell vonnunk. – Mindenképpen erősíteniünk kell tehát közösségi vonatkozásban is a tudati-erkölcsi energiahatást és annak munkában, erőfeszítésben és küzdelemben történő valóra-válását ahhoz, hogy a közösségi hivatástudat minél inkább érvényesülhessen a közösségi fejlődés és a fejlődési valószínűség növekedése érdekében.

(A hivatás és hivatástudat – egyéni és közösségi vonatkozásban – a hívő ember számára a Transzcendencia révén kapja meg teljes értelmét, s benne az egyéni és közösségi munka, erőfeszítés és küzdelem, mint kényszerparaméter és emberi sorsszerűség, teljes feloldását. Bár a transzcendenciába ágyazott munka ugyancsak kényszer-jellegű, hiszen:

„Aki ráteszi kezét az eke szarvára, és visszafordul, az nem méltó hozzám...” – „Aki utánam akar jönni, az vegye fel keresztjét és kövessen engem...” – Tehát kényszer, de éppen a transzcendens hivatás révén oldódik fel a munka, erőfeszítés és küzdelem kényszer-jellege.)

A munka, erőfeszítés és küzdelem sorsszerűségét, annak ontológiai és etikai következményeit fentiek alapján felismerhettük, és értelmezhattük, a fejlődést és a fejlődési valószínűség növelését szolgáló jelentőségét meghatároztuk. Mindezt tettük az egyén és közösség vonatkozásában egyaránt. A munka kényszerfeltétel-jellege és sorsszerűsége így vált ember-voltunk egyik legjelentősebb tényezőjévé, lét és értékbeli kiteljesedésünk lehetőségének és valószínűségének járható útjává és elengedhetetlen eszközévé.

4. 4. 3. A szenvedés és halálprobléma az emberi sorsban.

Az emberi létben adott sorsszerűségek további vizsgálata során – a dialektikus ellentétek és a munka sorsszerűségének megvizsgálása után – a legnehezebb kérdéscsoporthoz jutottunk el: az emberi szenvedés és halál problematikájához. – Nehéz ez a kérdés, bár sorsszerűsége nem igényel igazolást, hiszen mindannyian – minden kor minden embere – saját bőrén tapasztalta és fogja tapasztalni. De a problémakör tárgyalása során, ahhoz, hogy ontológiailag és etikailag megfelelően értelmezni tudjuk a szenvedés és halál sorsszerűségét, fel kell tárni először a természettudományos alapokat. Az értelmezést követően keresnünk kell a kérdés értelmes megoldási lehetőségét, s ha találunk, azt be kell tudnunk építeni ember-voltunkba, egész etikai magatartásunkba.

A szenvedéssel és halállal kapcsolatban jogos kérdések merülnek fel:

- Szükséges és elengedhetetlen „rossz-e” a szenvedés és a halál?... Megalkuvást jelent-e az emberi sorssal és milyen mértékben?... Összefér-e ilyen alapvető megalkuvás emberiségünkkel?...
- Szükséges és elengedhetetlen-e a szenvedés és halál „misztifikálása”?... Összefér-e ilyen alapvető problémában a megalkuvást jelentő „misztifikálás” emberségünkkel?...
- Vagy egyszerűen zárjuk ki tudatos gondolkodásunkból a szenvedés és halál problematikáját?... De vajon megalkuvás-e és összefér-e ember-voltunkkal ilyen alapvető kérdés negligálása?...

Mindezek jogos kérdések. És ha már az emberi sorsról, az emberi létben adott és jelenlevő sorsszerűségekről akarunk gondolkodni, – már pedig ez általános etikai szemléletünk kialakításához feltétlenül szükséges, – akkor nem hagyhatjuk ki, és nem mellőzhetjük a legalapvetőbb emberi sorsszerűséget: a szenvedés- és halálproblémát.

A szenvedés- és halálprobléma természettudományos alapjai.

A szenvedés és halálprobléma megközelítéséhez legközvetlenebb útként a természettudományos-alapok feltárása kínálkozik. Szükséges és elengedhetetlen – sőt jogos – ez a megközelítési mód, hiszen

- az ember természeti jelenség, így a természeti jelenségekkel foglalkozó természettudományok segítségével történő megközelítési mód jogos és megengedett;
- a természetben állandóan jelen van a pusztulás, mint a rendszerek felbomlásának folyamata, így a természettudományoknak van mondanivalójuk, legalább is a halál vonatkozásában;
- az ember belső strukturáltsága – energetikai, információs és kibernetikai viszonylatban – analógiát mutat a többi természeti jelenséggel, így bizonyos mértékig jogos lehet az általánosítás az ember vonatkozásában;
- vannak a természetben olyan alapvető törvényszerűségek, melyek – az absztrakció és az általánosítás különböző mértéke szerint – valamennyi struktúrára és struktúraszintre érvényesek, így ezek a törvényszerűségek alkalmasnak tűnnek a szenvedés és halálprobléma megközelítéséhez.

Mindezek alapján kísérreljük meg a természettudományos megközelítést a szenvedés és halálprobléma vonatkozásában. Egész természettudományos tárgyalásunk során nem szabad azonban figyelmen kívül hagynunk azt aényt, hogy az ember a biológiai szubsztrátum és a – tudati-erkölcsi paraméterekkel rendelkező – pszichikum uniója. A természettudományos megközelíthetőség pedig elsősorban a biológiai szubsztrátumra vonatkozik. – De ahhoz, hogy a szenvedésig és halálig eljuthassunk, az életből kell kiindulnunk.

- Az emberi élet a DNS állandó és folyamatos aktualizálódása. – Az emberi élet a szülősejtek DNS-ének – dezoxiribonukleinsavainak – egyesülésével veszi kezdetét. Az így keletkezett egyetlen sejt – a sejtmagban levő DNS aktivitása következtében – képes az új emberi-egyed szervezetének felépítésére: magában hordja az ember bonyolult szervezetének lehetőségét, s a szervezetet folyamatosan felépítve, a lehetőséget megvalósítja, hacsak ebben a valóra-válásban valami meg nem akadályozza. Egyébként a DNS a legaktívabb makromolekula, mely tartalmazza az önfelepítés, önpótlás és önmegsokszorozás – tehát az élet – teljes feltételrendszerét. – Szerkezetét tekintve a következő lényeges elemeket tartalmazza.
= A kettős ribózlánc – cukor – alkotja a makromolekula stabil vázát, hozzákapcsolódva egyrészt foszfátartalmú vegyületek, másrészt nitrogénsoportot tartalmazó bázisok. A kettős ribózlánc spirálisan kapcsolódik össze a bázisok között fellépő hidrogénkötés révén. A szerkezet mindegyik eleme lényeges szerepet kap az élet felépítése vonatkozásában.

= A ribózláncon helyet foglaló foszfátkötések az élő szervezet akkumulátorai, melyekben a tartalék-energiát tárolja, – vagyis ez a DNS energetikai rész-rendszere, – ezek szolgáltatják az energiát ahhoz, hogy a szétvált ribózlánc-részek – saját tükörképük reprodukálásával – létrehozzák újra a DNS kettős-spirálját.

= A bázisok: adenin, timin, citozin, guanin – ez, és csakis ez a négy – egymás utáni sorrendje őrzi a szervezet felépítésére és működésére vonatkozó információkat, – vagyis ez a DNS információs rész-rendszere, – mely önmegsokszorozás révén mindenegyes új sejtmagban változatlan bázis-sorrenddel – bázis-szekvenciával – van jelen. Ez irányítja a sejtek felépülését és pótlását, új szervetlen anyagok beépítését, és az elpusztult sejtek helyett új sejtek létrehozását.

= A hidrogénkötések egyrészt biztosítják a kettős spirál-forma stabilitását, másrészt – lévén a leggyengébb kémiai kötésforma – felbomlásukkal lehetővé teszik a kettős-spirál szétválását. egymásról való legombolyodását, így az önreprodukció útjából elhárítják a legnagyobb akadályt. – A homeosztázis és szabályozás elemi formájaként képviselik a DNS kvázikibernetikai részrendszerét. (Szerepét a felépült élő szervezetben önálló rész-struktúra veszi át.)

Az új szervezet felépülésének folyamata a következő: kezdődik a DNS önmegsokszorozásával és új sejtmagok kialakulásával; folytatódik a sejtmagok DNS-e által irányított sejtfelépítéssel; befejeződik az így felépült sejtek összességéből előállt új szervezet funkcionális egységben meginduló önálló tevékenységével.

A DNS felépítése földünk élő szervezeteiben alapvetően megegyezik, ezért beszélhetünk DNS-alapú életről. Fajonként különbözik azonban a bázis-szekvencia és ennek a szekvenciának hossza. A fejlődés során – különböző energiahatásokra, főleg sugárzási energiahatásra – megváltozhat a bázis-sorrend és annak hossza. Így jöhetnek létre a különböző mutációk, melyek közül az életképesek megmaradnak, és örökletesen tovább szaporodnak. – A mutációk révén jönnek létre, és különülnek el az élő természeti jelenségek különböző formái, köztük az antropoidák, melyeknek egyik különlegesen élet- és fejlődőképes mutációjából alakult ki az értelmes-élet hordozója: az e m b e r, aki – értelem és tudatos törekvés révén – képessé vált az élet alapvető összefüggéseinek felismerésére.

– A szenvedés és halálprobléma forrása: az entrópia-elv. – A földünkön jelenlevő életet, mint a DNS állandó és folyamatos aktualizálódását jellemeztük.

(Nem akarok kitérni az RNS-alapú – ribonukleinsav-alapú – életre, csak éppen megjegyzem, hogy a Földön – kizárólag bizonyos alacsonyrendű mikroorganizmusokban – jelen van az RNS-alapú élet is. De a DNS alapú életnél is szerepet kap az RNS, mint a fehérje-szintézis közvetítője, és bizonyos – még eléggé nem tisztázott – belső biológiai gátlások hordozója.)

A DNS aktivitásának csökkenésével azonban csökken az élet intenzitása. – De hogyan csökkenhet a DNS aktivitása? Hiszen azt állítottuk, hogy a DNS a legaktívabb makromolekula!... Nem szabad azonban megfeledkeznünk a természet egyik legalapvetőbb törvényszerűségéről: az entrópia-elvről.

= Entrópiának nevezzük a tovább már nem-hasznosítható energiát, – vulgárisan mondhatni: energiasalakot, – melynek sajátos volta az, hogy izolált rendszerekben, az irreverzibilis, megfordíthatatlan folyamatok során – és a fizika, kémia, biológia területén melyik rendszer izolált és melyik folyamat irreverzibilis?! – szükségképpen növekszik. Márpedig az élő szervezetekben végbemenő energiaátalakulások, állapotváltozások kétségtelenül megfordíthatatlan folyamatok. Így a DNS molekulákban is – elsősorban az energiahatások és átalakulások során nyert kémiai energiák tárolására szolgáló foszfát-kötésekben, de a hidrogén-kötésekben is és valamennyi kémiai kötésben – állandóan növekszik az entrópia tartalom. Az entrópia tartalom növekedésével viszont együtt jár a rendezetlenség állandó fokozódása.

= A szervezet energiaellátásában, információtartalmában és vezérlési folyamatában beálló, a „szakszerű és rendeltetésszerű üzemeltetéssel együtt járó kopás és elhasználódás” – mondhatnám úgyis, hogy „amortizáció” – nevezhető hétköznapi nyelven a szervezetben felhalmozódó entrópia tartalomnak. Az entrópia tartalom növekedés ütemét megfelelő módon – (pl. gyógyszerekkel, stb.) – lehet ugyan lassítani, de megállítani és megszüntetni lehetetlen. Az entrópia tartalom növekedése következtében növekszik a rendezetlenség és zavar, megszűnik a szervezet szinkronizált mechanizmusának zavartalan működése, s ha az entrópia növekedés az életfunkciókban alapvető jelentőségű szervekben – pl. a központi idegrendszerben, keringési rendszerekben, stb., – éri el a szervezetet megbénító felső küszöbszintet, akkor az élő szervezet egybehangolt életfunkciója megszűnik. Ezt követően – és egymástól függetlenül – az egyes sejtek még tovább élhetnek (pl. szaporíthatók is), de az élő szervezet, mint „egész”, megszűnik és elpusztul. Az élet – vagyis a DNS aktivitása – felett győzött az entrópia-elv, vagyis az elmúlás.

= Természetesen a normális emberi életben elég hosszú addig az út. S az entrópia-elv következményeinek ezt az útját végigjárni elég keserves. Az út eleje és közepe rengeteg munkával – energia és energiahatás valóra válása a kibontakozás és fejlődés érdekében – a vége pedig rengeteg kinnal és testi-lelki szenvedéssel jár. Mert végig élni a testi nehézségek és zavarosan működő szervek kínjait, de ezen túl megtapasztalni a pszichikai elértéktelenedés, leépülés és szétesés tüneteit, ez már igazi szenvedés és a halálproblémának elővételezése. – A betegségekben is ugyancsak az entrópia-elv következményei jelentkeznek. A ránk leselkedő és sejtjeinkbe befurakodó mikroorganizmusok, melyek legnagyobb része a fejlődésben leállt és visszafejlődött parazitákból – baktériumokból és vírusokból – tevődik ki, a testi kínok hatalmas „skáláját kínálják” az ember számára. Ezek mind az entrópia tartalom hatására megrekedt, vagy visszafejlődött alacsonyabb rendű szervezetek okozzák. S vannak betegségek, – pl. a rosszindulatú daganatok, – melyeknek okát sem tudjuk, csak annyit sejtünk, hogy a bajok gyökerében az entrópia-elv működését kell keresnünk.

– Továbbhaladva, az entrópia-elv következtében újabb szenvedés-forrásra találunk: az embernek ember által okozott szenvedésre. – A tudati létfokon ugyanis a természettörvények továbbra is érvényesek, csak további transzformációt, kitérülést kapnak a tudati-törekvési-erkölcsi strukturáltság vonatkozásában. A „dzsungel-törvénye” már a biológiai síkon sem szolgálja a fejlődést, hiszen nem a ragadozók: a „létért való küzdelem” győztesei váltak a fejlődés hordozójává, hanem a bizonyos mértékig kiszolgáltatott antropoidák, akik a lét megőrzéséért a nagyobb ellenállás irányában voltak kénytelenek hallatlan erőfeszítéseket tenni, és koncentrált energiahatásokat kifejteni. – A tudat állapotában sem a bunkó, a kínozókamra, a haláltábor, a „V-2” és az ABC-fegyverek szolgálják a fejlődést. A „létért való küzdelemnek” természettörvényként való átvitele a tudati struktúraszintre eredményezi az „Übermensch” és „Superman” mentalitást, az „ahol az erő, ott a jog” gondolkodásmódot, a terrorizmust, mely a kisebb ellenállás, a tudati-törekvési-erkölcsi rendezetlenség, az entrópia-elv irányát képviseli. A tudati-törekvési-erkölcsi entrópia tartalom növekedésének következményeit éppen a XX. század embere szenvedte meg a legjobban.

Így az embernek ember által okozott szenvedés mindig a legnagyobb kín és fájdalom, mert egyszerre okoz fizikai és pszichikai szenvedést, mégpedig olyan mértékűt és intenzitásút, mely minden más szenvedést meghalad. Ezzel a szenvedéssel kapcsolatban újra csak azt kell mondanunk, hogy az entrópia-elv következménye.

– A fejlődést szolgáló szenvedés. – Van azonban olyan kellegű szenvedés is, melynek nem az entrópia-elv és a struktúrában felhalmozódó entrópia tartalom a forrása, ez pedig a fejlődéssel együtt-járó, és a fejlődést szolgáló szenvedés.

= A prébiológiai lét állapotában a fejlődést jelentő rendeződő összetevődés általában magas hőmérsékleten, magas nyomáson megy végbe. A koncentrált energiák hatására olyan

gerjesztett állapot áll elő, melyben az energiák kifejthetik hatásukat, a rendszereket egyesítő munka formájában. (Pl. a hélium-szintézis 10-15 millió C-fok hőmérséklet mellett megy végbe.) – Ugyanakkor bizonyos anyagok – katalizátoroknak nevezzük ezeket – közreműködése meggyorsítja a fizikai-kémiai folyamatok lejátszódását, s ezek rendszerint az energia-szükségletet csökkentik.

= A biológiai lét síkján – mivel a sejtek elpusztulnának a magas hőfok, a magas nyomás hatására – a természet más módon gondoskodik a fejlődéshez szükséges energia-bevitelről és a gerjesztett állapot létrehozásáról. Elektromos kisülések, ultraibolya-, kozmikus- és radio-aktív-sugárzások hozzák létre azokat a mutációkat, melyekből az életképesek fennmaradnak, és továbbviszik a fejlődést. – Ugyanakkor újabb fejlődést előmozdító energiahatásként jelentkezik az alkalmazkodás a természet mostoha körülményeihez, és az ezzel kapcsolatban kikényszerített többlet-energiahatás és többlet-munka. Mindez előbbre mozdítja, és előbbre hozza azt az állapotot, melyben a belső szerveződés és komplexebbé válás létrejöhet.

(Meg kell azonban jegyezni, hogy a túlal alkalmazkodás már a kisebb ellenállás irányába mutat, az entrópia tartalmat növeli, így nem a fejlődést, hanem a stabilizálódást, majd a visszafejlődést szolgálja.)

A belső szerveződés és rendeződés előmozdítására kifejlődnek és mindig nagyobb, mindig specializáltabb szerepet kapnak a biokatalizátorok, vagyis: az enzimek.

= A reflexió megjelenésével biológiai szempontból elérkeztünk az emberhez, az emberi tudat alapját képező biológiai szubsztrátumhoz. De a biológiai struktúraszinten a fejlődést – bizonyos mértékig – előmozdító alkalmazkodás, a tudat struktúraszintjén a fejlődés gátjává és a visszafejlődés eszközévé válhat. – Itt a fejlődés irányítását koncentrált pszichikai – tudati-törekvési-erkölcsi – energiahatások veszik át. Természetesen továbbra is szükséges, sőt bizonyos mértékig fokozott igény jelentkezik a biofizikai, biokémiai és biológiai energiák irányában, hogy a tudat számára nélkülözhetetlen ideg- és agysejtekben a gerjesztett állapotot biztosítsák.

A fejlődés felé, a rendezett tudati komplexifikálódás irányába más energiák, és azok koncentrált energiahatása vitte az embert: az ismeretlen vonzása, az összefüggések lázas keresése, a több-tudás, a több-szabadság és a többlet-erkölcsitartalom igénye. A későbbi fejlődés során pedig – döntő mértékben – a kulturális és társadalmi igény, a kulturális és társadalmi követelmények.

= Ennél a pontnál – az entrópia-elvtől független – alkotó-szenvedés szerepére szeretnék rámutatni. Ennek jelentős része: az energiák aktualizálódása munka formájában, s a munka – kényszerfeltétel-jellege mellett – bizonyos fokig szenvedést is jelent. Nagyon ritka az a pillanat, amikor a munka csak örömet, megnyugvást és kielégülést nyújt. – (Vannak olyan munkák, ahol szinte soha nem jár együtt a munkával az öröm és a kielégültség érzése.) – A munka nagyrészt fizikai és szellemi fáradtságot, szenvedést jelent, az már teljesen más lapra tartozik, hogy a cél – amiért végezzük – értelmet ad a munkának és a vele járó szenvedésnek.

= Van azonban a munkán kívül az alkotással együtt-járó más szenvedés is. Amint a prébiológiai és biológiai létsíkon vannak katalizátorok és biokatalizátorok, melyek a folyamatokat felgyorsítják, ugyanígy a tudati-erkölcsi létállapotnak is van katalizátora: a szenvedés. – Sokszor hallottuk azt, hogy nem igazi művész, vagy tudós az, aki nem ment át szenvedéseken. Tudósok, művészek, nagy gondolkodók önvalloásaiból ismerjük, hogy milyen testi-lelki kínokon mentek át egy-egy nagy alkotásuk előtt. A nagy eszmék, történelmet és társadalmat formáló nagy mozgalmak mindegyike felmutathatja a maga szenvedőit, mártírjait. S a kiállt szenvedés felgyorsítja a folyamatot: az alkotás megszületik, az eszme hihetetlen gyorsasággal tért hódít, a történelem és társadalom előbbre lép, a tudati-erkölcsi létállapot magasabbra kerül. – Gyorsabban, mint egyébként várható lett volna; magasabbra kerül, mint remélhető volt.

A fizikai-kémiai katalizátorok és a bio-katalizátorok mellé így lép elő tudati-erkölcsi katalizátorként a tudati struktúraszint fejlődésével együtt járó szenvedés, mindegyik, mint – egy-egy minőségileg különböző létállapot számára – a fejlődés eszköze és meggyorsítója.

– Az élet, szenvedés és halál a fejlődés folyamatában. – Az ember, mint természeti jelenség, természetes célját csak a fejlődés folyamatába ágyazva érheti el. Itt kap értelmet az élet, a szenvedés és – minden bizonnyal – a halál is.

= Az állati élet a faj fenntartásában teljeseedik ki, s az élet, amint az utódokat létrehozta, akár már el is pusztulhat. (Lásd: kérész-élet.) Az állat szenvedése valójában nem is szenvedés, csak kín, melynek a természet rendjében semmi értelme nincs. Pusztulása pedig vagy az entrópia-elv következménye, és az entrópia tartalom növekedésének szükségképpeni következménye (kiöregedés), vagy más létezőnek szolgál táplálékul, így más létfenntartását és fejlődését segíti elő.

= Az ember helyzete alapvetően és lényegesen más. Mint tudatos és szabad erkölcsi személyiség, természetes célját az egyéni kiteljesedés és a szocializált struktúrákban való elhelyezkedés révén éri el, s mindkettővel az emberiség és az egész természet fejlődését kell szolgálnia.

= Az élet – mind minden más élő struktúra – az ember számára is a legnagyobb jó a természet rendjében: a folyamatos fejlődés és kiteljesedés lehetősége minden, de főleg tudati és erkölcsi vonatkozásban. A szenvedés pedig egyrészt legyőzendő és megszüntetendő, vagy legalább is csökkentendő akadály, – mármint az entrópia tartalom növekedéséből származó szenvedés tekintetében, – mely a fejlődés és kiteljesedés felé vezető úton gátolja az előrehaladást. Másrészt a tudatosan vállalt szenvedés – és pedig az alkotással, tudati-erkölcsi fejlődéssel járó szenvedés – az emberi élet tudati-erkölcsi katalizátora, mely lerövidíti a tudati-erkölcsi fejlődés útját. – Ugyanakkor a tudatos és szabad erkölcsi személyiség egyéni élete és szenvedés e kihat a kultúra és társadalom fejlődésére, és fordítva: a szocializált tudati struktúrák fejlődése segíti az egyéni kiteljesedést. S a kettő együtt szolgálja a természet egységes nagy elvét: a fejlődést.

= De hol van itt a helye a halálnak?! – A halál szükségképpeni és elkerülhetetlen. A tudomány bizonnyal még jobban ki fogja tolni az emberi egyéni kor határait, mint már eddig is fokozottan és jelentősen emelte az átlagos emberi életkort. – De bármennyire is él az emberben a halhatatlanság utáni vágy, bármennyire is az óhaja az embernek, hogy túlélje önmagát, ezt legfeljebb alkotásaiban teheti meg. Mert az emberre, mint természeti jelenségre, minden korban és minden helyen az elmúlás vár. – Vigasztalhatja az a tudat, hogy az elérhető kiteljesedést – lehetősége szerint – kimerítette, hogy utódaiban tovább él, hogy eszméi-alkotásai tovább tanítanak és lelkesítenek, hogy része és részese egy nagy felfelé ívelő folyamatnak, mely vele és általa is dinamikusan fejlődött, és feljebb lépett a fejlődés lépcsőfokán. – De magán a tényen ez mit sem változtat: a természet törvényei könyörtelenek, és minden biológiai élet vége az elmúlás.

Áll azonban a tétel: embernek lenni mégis gyönyörűség! Része lenni a mindenségnek, de úgy, segíteni és látni lehet a nagy összefüggéseket! Látni a szépet, tudni az igazat, akarni és cselekedni a jót! Élni a jelent és szolgálni a jövőt! Átvenni az elődök helyét és munkáját, hozzáadni a magunkét és továbbadni az utánunk jövőknek! Így élni érdemes, és embernek lenni nehéz, de jó!

A szenvedés és halálprobléma értelmezése, az értelmezés különböző vonatkozásai.

Az élet, szenvedés és halál természettudományos megközelítési módjával jelentős lépést tettünk előre, és több olyan ponthoz jutottunk el, melyek alkalmasabb arra, hogy strukturális vizsgálódásaink kiinduló pontjává váljanak. Egyben lehetőséget kínálnak a problémakör lét-

és értékrendbeli megragadásához is. Éppen ezért a következőkben egyrészt az energetikai, információs és kibernetikai strukturáltságra nézve szeretnénk tárgyalni a kérdéscsoportot, másrészt az értelmezés ontológiai és etikai vonatkozásaira kívánunk rávilágítani. – Távol áll tőlem a probléma túlbonyolítása, – éppen elég bonyolult az már önmagában is, – de választ kell kapnunk alapvető kérdéseinkre: a szenvedés és halál megalkuvás-jellegéről és agyon „misztifikálásáról”, még inkább sorsszerűségéről és természetes, sőt magától értetődő elfogadásáról és vállalásáról.

– A szenvedés és halálprobléma strukturális értelmezése: energetikai, információs és kibernetikai mód, melyet először kívánunk végrehajtani.

= Energetikai szempontból a kérdéscsoport természettudományos megalapozásához csupán annyit kell hozzáfűznünk, hogy a szenvedés és a halál nemcsak összhangban van az energetikai elvekkel, – így a szabadenergia hatás- és az entrópia-elvvel, – hanem azoknak egyenes és szükségképpen következménye mind fizikai-biológiai, mind pedig tudati-erkölcsi vonatkozásban. Ezek az energetikai elvek – úgy tűnik – a természet megváltozhatatlan és abszolút érvénnyel bíró törvényei közé tartoznak, melyek felfüggesztésére a természet rendjében – a lehető legnagyobb valószínűséggel – nincs mód és lehetőség.

= Információelméleti és kibernetikai vonatkozásban hasonló a helyzet. Az információelméleti és kibernetikai entrópia-elv, vagyis az energetikai-elvnek az emberi tudatra, törekvésre és erkölcsiségre – az információelmélet segítségével – történő általánosítása és alkalmazása, ugyancsak aláhúzza a természettudományos következményeket. Nincs kibúvó az energetikai-elvek általános érvénye alól, a szenvedés és halál információs és kibernetikai szempontból is elkerülhetetlen és szükségképpen. Nincs az emberi természetben sem olyan rejtett információ, sem pedig az irányító- és vezérlő-mechanizmusban olyan – eddig ismeretlen – rejtett paraméter, mely lehetővé tenné az ember számára a szenvedés és halál kiküszöbölését. Ha – a triviális esetet feltételezve – mégis lenne ilyen információ és paraméter, az ellentmondásban lenne az emberi természettel és a természet egész rendjével.

= Kiemelném viszont a katalizátorok szerepét és a szenvedés tudati-erkölcsi katalizátor-jellegét. – A katalizátorok megjelenése és működése a prébiológiai struktúraszinten a legkisebb hatás energetikai-elv – a legkisebb, de leghatékonyabb energiahatás-elve – működésének eredménye és következménye.

(„A természet megkeresi az energia leghatékonyabb felhasználási lehetőségének és valószínűségének útját, s azt megtalálva a legkisebb, de leghatékonyabb energia-befektetéssel dolgozik, s hozza létre a nagyobb ellenállás – a fejlődés – irányába mutató állapotváltozásokat.”)

Az alapvetően összetettebb és bonyolultabb, éppen ezért specifikáltabb bio-katalizátorok ugyanezen energetikai elvnek a biológiai struktúraszintre történő transzformációjából származnak. – A tudati struktúraszintre transzformált legkisebb hatás-elve újabb katalizátort eredményez: a munkával, erőfeszítéssel és küzdelemmel járó, azt a tudati-erkölcsi fejlődés vonatkozásában leghatékonyabbá tevő szenvedést. Ez a szenvedés valóban katalizátor, mert

Először: Leghatékonyabbá teszi a tudatos emberi munkát, erőfeszítést és küzdelmet;

Másodszor: megalapozza a fejlődést, és felgyorsítja a fejlődés ütemét;

Harmadszor: Biztosítja az egyensúlyt és az összhangot a tudati és törekvési mozgásállapot között;

Végül: Kifejleszti a biztos erkölcsi magatartást és a fejlődés iránti teljes elkötelezettséget.

A szenvedés katalizátor-jellege a tudati struktúraszinten energetikai, információs és kibernetikai tartalommal bír, mindhárom belső strukturáltságból származik, és azokat egyaránt segíti, építi, és folyamatainak hatékonyságát növeli a fejlődés vonatkozásában.

– A szenvedés és halálprobléma ontológiai értelmezése. – A szenvedés és halál léttani értelmezése nem könnyű kérdés. Mivel eldöntésre vár a szenvedés és a halál ontológiai tartalma: vajon természeti jelenség-e objektív és reális tartalommal; vagy pedig létállapot, mely meglevő reális létezőnek állapotát, állapotváltozását és azoknak paramétereit tükrözi?

= Az entrópia tartalomból származó szenvedés esetében, maga az entrópia tartalom, mely a szenvedés okozója, reális valóság. Az entrópia tartalom ugyanis – mint az előzőek folyamán többször megállapítottuk – a tovább nem-hasznosítható energia mértéke (mondhatni: energiasalak), és meghatározható mennyiséggel rendelkezik. – A pszichikai entrópia tartalom azonban, hasonlóan a pszichikai energiák mennyiségéhez, jelenlegi mértékeinket meghaladja, csak analóg fogalmakkal és leképezésekkel közelíthetők meg. De – ugyancsak a pszichikai energiákhoz hasonlóan – tényleges létében nem kételkedhetünk, mert hatásait és azok jelentőségét tapasztalhatjuk. – Nem tudjuk azonban, mikor jut el tudatunk olyan fokra, hogy pszichikai energia-, ill. entrópia-tartalmakat és hatásokat, stb. matematikailag megfogalmazzni, és műszerekkel mérni képesek lehessünk. – (Az EEG kísérletek, a koponya CT és MR vizsgálatok utalnak tudati energiák jelenlétére.) – Jelenleg tehát a tudati entrópia tartalom realitása vonatkozásában – nem ugyan a tagadás, de – még a józan kételkedés álláspontjára helyezkedünk. Azonban még ebben az esetben sem tagadható a pszichikai entrópia tartalomból származó szenvedés állapot-jellege.

= A halál ténye és állapot-jellege tagadhatatlan. Nem nevezhetjük ugyan a megsemmisülés állapotának, hisz a létezés anyagi valósága – más formában – továbbra is fennáll. Sokkal inkább a funkció megszűnéséről, és az egység felbomlásáról beszélhetünk, az ember vonatkozásában pedig a biológiai szubsztrátum szenzitív életfunkciójának és a tudati-törekvési-erkölcsi lét hordozási funkciójának vonatkozásában. – (Magának az életfunkciónak teljes megszűnéséről sem szabad elhamarkodott kijelentést tenni, hiszen egyes sejtek tovább élhetnek, és nagy valószínűséggel jó ideig élnek is.) – Körültekintő fogalmazással a halál állapotáról teljes bizonyossággal csak azt jelenthetjük ki, hogy a tudatos és szabad emberi léthez szükséges szenzitív életfunkciók a halállal megszűnnek, s a biológiai szubsztrátum fokozatosan kémiai alkotóelemeire bomlik fel. – Amennyiben ennek az állapotnak az entrópia-maximum az okozója, annyiban ez a tény, valamint a halál állapota – paramétereivel együtt – reális és objektív valóságnak nevezhető, s tükrözi azt az ontológiai léttartalmat, mely az állapotváltozások után előállt tényleges valóságot takarja. Ugyancsak reálisan állapíthatjuk meg a pszichikai – tudati-törekvési-erkölcsi – lét biológikumhoz között funkcióinak megszűnését. – Többet azonban nem! – Minden további megállapítás már kívül esik a realitáson és objektivitáson, és csak a megállapítás tevőjének belső meggyőződéséből fakadhat. További megállapítások megtételére – lélek, halhatatlanság, túlvilág léte vagy nem-léte, stb. vonatkozásában – természeti jelenség-voltunknál, természettörvényeinknél fogva nem vagyunk feljogosítva.

– A nem entrópia tartalomból fakadó, hanem a tudati-törekvési-erkölcsi fejlődéssel együtt járó szenvedésről pedig csak, mint valamilyen állapot paraméteréről, a munka, erőfeszítés és küzdelem kísérő pszichikai tünetéről, stb. beszélhetünk. Tekintettel arra, hogy a reális léttel reális állapothatározók is együtt járnak, így ettől a szenvedésektől sem vonhatjuk meg a „valóságos” jelzőt, mert a tudati-törekvési-erkölcsi létező magatartásának ontológiailag valóságos állapotát tükrözik. – Ezen túlmenően lehet forrása fizikai-pszichikai energiahatásnak, lehet mozgatója érzelmeknek (újabb állapothatározók biológiai alappal), lehet tudati-törekvési-erkölcsi állapotváltozások kiindulópontja.

A szenvedés és halál valóságos ontológiai léttel bír, akár entrópia tartalom, akár állapot vagy állapothatározó formájában. Ontológiai tartalmát sem vonta kétségbe az emberiség, de megtette „szükséges rossznak”, időnként „tabu” formálva belőle, kimondva rá, hogy „nem beszélünk róla, ez nem beszéd-téma” és agyonhallgatandó. Sorsszerűségét azonban soka nem tagadta. – A szenvedés katalizátor-jellegéről pedig szó sem esett az emberiség története

folyamán. Pedig létünkbe, emberi mivoltunkba alapvetően beépült. Mert az emberi lét kezdettől fogva „cruce signata”, szenvedés által megjelölt.

– A szenvedés és halálprobléma etikai értelmezése. – S ez a szenvedés által megjelölt ember-voltunk vált az alapjává az emberi erkölcsnek.

Amikor erkölcsiségről beszélünk, mindig a tudatos szabad személyiség viszonyát vizsgáljuk az erkölcsi jó (közjó) vonatkozásában, valamint ennek a relációnak magatartásformában való megjelenését. Jelenleg a szenvedés és halálprobléma tekintetében is ezt kell tennünk.

= Első kérdésünk: Van-e a szenvedésnek kapcsolata az erkölcsi jóval (közjóval)? – A válasz egyértelműen: igen. A szenvedés ugyanis ember-voltunknak következménye, az emberi munkának, erőfeszítésnek és küzdelemnek kísérő-jelensége, alkotó-szenvedés formájában a fejlődésre irányul. Így mindhárom szempontból biztosított a kapcsolata az erkölcsiséggel és az erkölcsi jóval. Az erkölcsi jó (közjó) az, amely az ember erkölcsi magatartását elsődlegesen motiválja, márpedig ez a magatartás – magatartásformáival és magatartásváltozásaival – hordozza emberségünket, emberi vágyainkat, emberi küzdelmeinket s mindezek célját: a fejlődést. – Mivel emberségünkkel, a munkával és a fejlődés irányba mutató erőfeszítéssel feltétlenül együtt jár a szenvedés, éppen ezért az erkölcsi jón (közjón) alapuló emberi magatartást is szükségképpen át kell hatnia a szenvedésnek. – Félreértés ne essék: az erkölcsi jó nincs ugyan szenvedésbe ágyazva, – még kevésbé az entrópia tartalomba ágyazva, – de az erkölcsi magatartás, mint egyetlen emberileg elfogadható megfelelő magatartásforma, valamennyi erkölcsi hatásával és annak eredményével „szenvedés által megjelöltté” válik ontológiailag és erkölcsileg egyaránt.

= Második kérdésünk: Van-e kapcsolata az entrópia tartalomból származó szenvedésnek az erkölcsi jóval és az erkölcsiséggel? – A kérdést két irányból közelíthetjük meg.

Első megközelítési módunknál abból indulunk ki, hogy ember-voltunk beleágyazott az entrópia-elvbe, tehát az entrópia tartalomból származó szenvedésbe. Ember-voltunk azonban – így mindenestől – alapvető relációvak bír az erkölcsiséghez és az erkölcsi jón felépülő erkölcsi magatartáshoz. Tehát az entrópia tartalomból származó szenvedés is természettől fogva és a természet rendje szerint szükségképpen kapcsolatban van az erkölcsi jóval.

Másik megközelítési módunkban van ugyan alapvető nehézség a kifejezések vonatkozásában, de ezt megkíséreljük áthidalni. Ebben a megközelítési módban ugyanis olyan kifejezést kell használnom, mely természettudományosan nem értelmezhető, de bizonyos transzformáció segítségével ontológiailag és etikailag értelmezhetővé válik. – A „megváltás” teológiai fogalom, mely tartalmazza ugyan a jóvátételt és elégtételt, a megbocsátás kieszközlését, és az alapállapot helyreállítását, de – véleményem szerint – az alapállapot helyreállításán túl sokkal inkább a „feloldás” és „felülmúlás” fogalmakat takarja. Ezek a fogalmak pedig már értelmezhetőkké válnak első sorban ontológiai és etikai vonatkozásban, de energetikai, információelméleti és kibernetikai tekintetben is. – Ezért merem megkísérelni a „megváltó szenvedés” fogalmának bevezetését általában, de különösen az entrópia tartalomból származó szenvedés kapcsán.

= A „megváltó szenvedés” állapotathározóiként a feloldást és felülemelkedést jelölhetjük meg. Ezek tartalma legvilágosabbá energetikai összefüggéseikben válik. Energetikai szempontból mind a feloldás, mind a felülemelkedés a kényszerfeltételekre és az energia-küszöbszintekre vonatkozik. Ezen kívül mindkettőnek megvan a megfelelő információelméleti és kibernetikai tartalma, mely a kényszerfeltételek feloldásával és a küszöbszinteken való felülemelkedéssel információs és irányítási-vezérlési szempontból kapcsolatos. Nem vitás, hogy többletenergiával és többletinformációval a szabályozási és vezérlési folyamatok is tartalmasabbá, teljesebbé és szabadabbá válnak. – Ilyen formában a „megváltó szenvedés” ontológiai értelme a létben való kitárulás valószínűségének növekedését takarja, etikai vonatkozásban pedig az erkölcsi tudatosság és hatékonyság szolgálatát jelenti. Ez a hatékonyság az

erkölcsi jó (közjó) felismerésében és megragadásában, az erkölcsi jónak magatartásban való megjelenésének, és magatartásváltozásokon keresztül történő érvényesülésében aktualizálódik a „megváltó szenvedés” hatása. – Így válhat a szenvedés a kényszerfeltételek feloldásának és a küszöbszinten való felülemelkedésnek eszközévé, s ezen keresztül a fejlődés egyik legjelentékenyebb rugójává a tudatos és szabad erkölcsi személyiség számára. A szenvedés sorsszerűsége pedig nem nyomasztó nyűg többé, hanem a fejlődési valószínűség növekedésének lendítő erejévé válik.

= Harmadik kérdésünk: Vajon van-e valami köze a halálnak az erkölcsi jóhoz (közjóhoz)?... Egyáltalán az etikában hol és mi a szerepe a halálnak? – A kérdés összetett és egyáltalán nem könnyű rá a válasz. A nem-hívók számára pedig kifejezetten nehéz, mondhatni: megoldhatatlan. – Itt csak egy felelet lehetséges: a halál a végső sorsszerűség beteljesedése, melyet az embernek emberi méltósággal kell elfogadnia. Amint a szenvedés – a maga sorsszerűségével – az ontológiai és etikai fejlődés valószínűségét hordozza magában az ember számára, a halál – a maga bizonyosságával – erre a lét- és erkölcsbeli fejlődésre teszi a pontot, vagyis ezt a fejlődést lezárja. Tartalmát egyéni szempontból ez a véglegesség és lezártág jelzi, egyben az ember-volt megbecsülésének az a foka, mely szerint a nem-hívó ember is – egyszeri és megismételhetetlen voltának teljes tudatában – méltósággal tudja vállalni és elfogadni az emberi sorsszerűség végső bizonyosságát. (Mint Szókratész halálánál láthattuk.) – Közösségi szempontból ugyanaz a tudatosság kötelezi az embert a halál vállalására és elfogadására, melynek ontológiai és erkölcsi tartalmát az egyénnek a közösség iránti felelőssége, a közösséggel szemben az utolsó pillanatig tartó kötelessége, nem utolsó sorban az emberiség jövőjének végsőig való szolgálata jelenti. Ebben a végsőig való kötelesség-szolgálatban kapja meg értelmét az egyéni élet-feláldozás, és a megismert igazság mellett való végső kitartás. Ez adja meg ontológiai és erkölcsi tartalmát, pl. a vértanúság tényének, mely az egyéni halál véglegességét állítja szembe a közösség által elfogadott igazságot és a közjót fenyegető erőszakkal.

– A hívó ember számára feltétlenül könnyebb a válasz, mert az előzőeken túlmenően talál olyan fogódzópontokat a transzcendens struktúraszint tényeiben és törvényszerűségeiben, melyek a természet rendjében adható választ teljesebbé, mondhatni: teljesen kielégítővé teszik. – A halál a hívó ember számára a végső katalizátor, mely az ember végső céljának eléréséhez a folyamatot felgyorsítja. A halál a kényszerfeltételek legnagyobbikának feloldója, és a végső küszöbszint felé, a téren- és időn-kívülségbe emeli az embert: a transzcendens teljes szabadság állapotába. – Így maga a halál véglegessége és lezártága is feloldást nyer, a befejezettség pedig új fejlődés – most már kizárólag transzcendens fejlődés – kiindulópontjává válik. A halál tehát a hívó ember számára végtelen távlatokat és dimenziókat nyit meg a létbeli dinamizmus, képességkiteljesítés és önfelülmúlás vonatkozásában, ahol már csak egyetlen kényszerfeltétel érvényesül: a TELJESSÉG-STRUKTÚRÁJÁNAK vonzása.

A szenvedés és halálprobléma értelmezése – a természet rendje vonatkozásában is – új szemléletmódot kíván az emberiségtől, egyéni és közösségi viszonylatban egyaránt. Szakítani kell előítéletekkel, beidegződésekkel, eddigi felfogással és gondolkodásbeli stílussal. Valahogy közelebb kell kerülnünk a természethez, a természetben magától értetődő módon jelenlevő elmúlás gondolatához. Hiszen a természettel szoros kapcsolatban levő emberek és népek – főleg a halálproblémával kapcsolatban – annyi tisztességről és méltóságról tesznek tanúságot, hogy modern társadalmunk megirigyelhetné magatartásukat. De nemcsak irigyelheti, hanem szégyellheti is magát! – Ennek az új, megfelelő szemléletmódnak kialakításához nagyban hozzájárulhat új típusú alternatív gondolkodásmódunk strukturális felépítésével, ontológiai és etikai alternatíváival. De antropológiai emberfogalmával is, mely az ember természeti jelenség-voltából indul ki, tudatos és szabad erkölcsi személyiségén keresztül az emberi egyenlőség és emberi méltóság egyértelmű hangsúlyozásához jut el.

A lét és erkölcsiség alaptényei, azokból levezetett következtetések minden bizonnyal eléggé rávilágítottak a szenvedés és halál kérdéscsoportjának emberségünk számára annyira fontos és lényeges problémáira, egyben az ember-voltunkban adott legdöntőbb sorsszerűség teljes értelmére.

A szenvedés és halálprobléma következményeinek tudatos vállalása.

A kérdéscsoport strukturális, ontológiai és etikai értelmezése során részben már utaltunk a következményekre. Ezek az utalások azonban csak periférikusak voltak, és az értelmezés teljesebbé tételét célozták. Ezért úgy vélem, nem lesz haszon nélküli, ha néhány gondolat és következtetés erejéig rendszerezetten áttekintjük a szenvedés és halál ontológiai következményeit, a következmények egyéni és közösségi vonatkozásait, valamint azt a kérdést, hogy mit jelent mindezeknek a következményeknek tudatos és szabad választása. – A szenvedésről és halálról beszélni könnyű, beleértve a problémakör következményeit is. De tudatosan vállalni is mind a kettőt: ez az igazán nehéz, és ember-voltunknak ez az egyik leg súlyosabb és igazi problémája.

– A szenvedés és halál ontológiai következményei. – Az ontológiai következmények vonatkozásában szükségesnek tartom egyrészt a szenvedés és halálprobléma szétválasztását a tárgyalás során, másrészt a létbe épült strukturáltságon keresztül megnyilatkozó hatások és ellenhatások megvizsgálását. A következmények megfogalmazásánál ugyanis figyelembe kell venni a szenvedés és halálprobléma negatív hatásait az emberi pszichében, s a következmények tudatos vállalása vonatkozásában ugyancsak tekintettel kell lenni erre a kettősirányú következményrendszerre.

= A létbe épült strukturális következményekről röviden a következőket mondhatjuk. – Az energetikai struktúra vonatkozásában a szenvedésnek szabadenergia hatást növelő jellege egyértelmű, különösen a pszichikai energiák tekintetében. Tagadhatatlan azonban az a tény, hogy a szenvedés – főleg az entrópia tartalom következményeként jelentkező szenvedés – alkalmas a biológiai energiák közömbösítésére, a biológiai szubsztrátumban bekövetkezett jelentős energiacsökkenés pedig kihat a pszichikai energiataralom mennyiségére, minőségére és hatékonyságára. A szenvedésnek ez a negatív hatása természetesen kiküszöbölhető jelentős tudati és erkölcsi befektetéssel. Minden esetre a szenvedésnél – energetikai következményeit tekintve – józanul számolnunk kell mind a pozitív, mind a negatív következménnyel, az utóbbiak viszonylatában szinte komolyabb mértékben az emberi sérülékenység és esendőség miatt, különben irreálisá válhat ember-voltunk értékelése a szenvedés vonatkozásában. –

Információelméleti szempontból hasonló eredményre juthatunk. Egyrészt a szenvedés segítheti – és az energetikailag pozitív hatású szenvedés segíti is – az ember információs struktúrájának bővülését, új távlatokat nyithat meg az ember előtt, ráirányítva tudatát és törekvését teljesen új szempontokra és célokra. Másrészt rendezetlenné teheti az ember információs struktúráját, az információs entrópia tartalom növekedésével lényeges és jelentős információkat veszíthet, információs rendszere teljesen dezorganizálódhat, mindezek következtében teljesen beszűkült látásmód, elfajult információs és kibernetikai folyamatok léphetnek fel, melyek degenerálttá teszik az egész információs struktúrát. –

Kibernetikai szempontból a szenvedésnek pozitív és negatív visszacsatolás-jellegű következményeire kell rámutatnom. A szenvedés, mint pozitív visszacsatolás, fokozza a kibernetikai folyamatok – szabályozás, vezérlés, önkontroll, önfejlesztés – és a belső hierarchia hatékonyságát, s az embert strukturálisan magasabb szintre emeli. Ehhez viszont az a szükséges, hogy a szenvedés energetikai és információs hatása is pozitív legyen, s így együttműködésben az egész struktúra fejlődését szolgálja. Negatív visszacsatolás esetében – ehhez főként a szenvedés negatív jellegű energetikai és információs hatása járul hozzá – a szenvedés az embernek irányítás- és vezérlés-mechanizmusában komoly, sőt döntő zavarokat

okozhat, esetleg az egész kibernetikai-mechanizmust megbénítja. Nyomatékosan hangsúlyoznom kell, hogy a szenvedés negatív kibernetikai hatásait jórészt a szervezet biológiai folyamataiban – és annak nyomán pszichikai folyamataiban – végbemenő kóros jelenségek váltják ki, melyek egyúttal a szenvedés forrását is képezik. A stressz, a sokk, a kóma, a különböző idegzeti károsodások hatása csökkenthető, talán közömbösíthető is, de tudati-erkölcsi következményeit tekintve kiszámíthatatlanok.

= A szenvedés ontológiai következményei – az előzők alapján – nem mondhatók egyértelműnek. Az értelmezés során a szenvedést „in se”, vagyis önmagában vizsgáltuk és értelmeztük. Így viszonylag könnyű volt, – igaz, jelentős szemlélet-módosítással, – a szenvedés fejlődést-szolgáló, értelmét kihámoznunk. A valóságban azonban minden lehetséges, amit érvényes természettörvény nem tilt. Az emberi lét – biológiai és pszichikai összetett volta miatt – túl bonyolult ahhoz, hogy leegyszerűsített formulákkal megfogalmazható legyen. S az emberi létben a szenvedés ontológiai jelentősége még kevésbé körülhatárolható. Pozitív és negatív hatás, pozitív és negatív visszacsatolás, energetikai, információs és kibernetikai viszonylatban egyaránt, biológiai és pszichikai vonatkozásban, mindezeknek nemcsak a variációi, hanem az átmeneti állapotai is az állandóan jelenlevő bizonytalansággal terhelt. – Itt csak a valószínűségek valószínűségeiben tudunk fogalmazni. De vajon mennyi ér az ilyen megfogalmazás?!... Ha valamire jutni akarunk, akkor vissza kell térnünk alapkiindulásunkhoz: az emberi sorsszerűséghez, annak elismeréséhez és következményeinek vállalásához. A szenvedés kérdésében ez a sorsszerűség válik döntő momentummá: „Ember vagy, szenvedéssel jöttél a világra, emberi léted szenvedés által megjelölt, és szenvedéssel távozol az életből is!” – De a szenvedéssel-megjelöltség nem nyomhatja rá az emberi életre a „siralom-völgye” hangulatát, érzelmvilágát és magatartásformáját. Mert a sorsszerűségek egyben lendítő-erőt is képviselnek, így a szenvedés sorsszerűsége is. A fejlődés felé kitérő lét a szenvedésben is a dinamizmus fokozásának lehetőségét látja, a képességiteljesítés valószínűségét ragadja meg, és az önfelülmúlás – emberi sorsot meghaladó – távlati felé kapaszkodik. – Hogy él-e ezzel a lehetőséggel az ember? Hogy a valószínűségek megragadására képes-e? Hogy a sorsot meghaladó távlat felé kinyújtja-e a kezét? – Az már nemcsak a létbeli – ontológiai – adottságok függvénye, hanem – és főleg – erkölcsi magatartás kérdése.

= Amit a szenvedéssel kapcsolatban elmondtunk a létbeli kettősség, az ellentétes elirányulás vonatkozásában, mindaz fokozott mértékben érvényes a halálproblémára. – A halál tudata, annak bizonyos és végleges volta, sorsszerűsége és szükségképpenisége, negatív hatásaiban és következményeiben az ember egyéni létére, magasan – és minőségileg is meghaladja a szenvedés ilyen jellegű hatásait és következményeit. A halálos betegség a biológiai szubsztrátumban olyan jelentős változásokat hozhat létre, melyek hatása a pszichikumra teljesen kiszámíthatatlan. De maga a halál közelségének tudata is, a veszélyeztettség pszichikai állapota – sokk-hatásával – megbéníthatja a tudati-törekvési működést. Sokszor a legmagasabb képzettségű elmék – talán igen magas erkölcsi tartalommal is – teljesen elveszítik uralmukat érzés- és gondolatviláguk, cselekvési mechanizmusuk felett, ugyanakkor egészen egyszerű – mondhatni műveletlen – emberek hallatlan önfegyellemmel és bölcsességgel tekintenek a halál bekövetkeztének elkerülhetetlen tényére. – A legerőteljesebb és legvárhatóbb reakciókkal lehet és kell számolni a halál szükségképpeniségének és sorsszerűségének következményeként. Okait keresve – természetesen – megállapíthatjuk a jelenlegi gondolkodásmód hibáit, de beszélhetünk a pozitív és negatív reakciók egyensúlyának hiányáról, a pozitív és negatív visszacsatolás szabályozatlanságáról, tagadhatatlan azonban a reakciók kiszámíthatatlansága. – Megoldásként itt is csak a sorsszerűségek ontológiai lehetőségeihez történő visszafordulásról beszélhetünk. Az ember nem tehet mást, mint megragadja azt a lehetőséget, melyet a halálprobléma ontológiai értelme nyújt: mindent megtesz annak érdekében, hogy magát a fejlődést a természet rendje szerint nyugodtan, értelmesen és tudatosan, minél kiteljesültebb formában, méltósággal lezárja. – Hogy aztán él-e ezzel a

lehetőséggel, az már – a szenvedés következményeinek vállalásához hasonlóan – nemcsak a létfeltételek függvénye, hanem – és főleg – erkölcsi kategória.

Ontológiai megfontolásaink záradékként a szenvedés és halál következményeinek tudatos vállalását kell hangsúlyoznom. A tudatosság – az erkölcsiség mellett – az ember legmagasabb rendű létfeltétele, mely a prébiológiai és biológiai struktúraszint fölé emeli, és a természet rendjének urává teszi. Az embernek a szenvedésben és a halálban is a természet uraként kell megjelennie. S itt van döntő jelentősége a tudati nevelésnek, a tudati fejlődésnek és céltudatos fejlesztésének. – Igaz, a szenvedés és halál ontológiai következményei egyénenként változnak, és teljesen kiszámíthatatlanokká tudnak válni. De a tudat fejlődésével – pszichikai energiák hatására – mindinkább a meghatározhatóság és kiszámíthatóság valószínűsége felé halad, s a tudati-erkölcsi hatással elérhetővé válik az, hogy az ember a szenvedés és halál sorsszerűségét és szükségképpeniségét, annak következményeit nemcsak a természet rendjének passzív jelenségeként, hanem aktív uraként tudatos méltósággal vállalja és elfogadja.

– A szenvedés és halál etikai következményei. – Az előzőekkel valójában már a kérdéscsoport kényegéhez jutottunk el: jórészt hiába ismeri az ember a szenvedés és halál ontológiai jelentőségét, elfogadása – és az elfogadás ténye – már erkölcsi kategóriává válik.

= Nem vitás, hogy az ember erkölcsi struktúrájának is a biológiai struktúra a hordozója, így annak állapota, szenvedés, halálos betegség – befolyásolhatja, de nem határozhatja meg az erkölcsi struktúrát. Az is igaz, hogy az erkölcsi struktúráltság az energetikai, információs és kibernetikai szempontból megalapozott létstruktúrába épül be, így az ontológiai struktúra állapota meghatározza – de nem egyértelműen és determináltan – az erkölcsi struktúrát. Az ember egyéni erkölcsiségének döntő meghatározója az erkölcsi jó, az erkölcsi meggyőződés és erkölcsi magatartás. – Vagyis a súlyos biológiai és tudati károsodást, eszmélet- és tudatvesztést leszámítva, az ember erkölcsi meggyőződésével és magatartásával felül tud emelkedni a sorsszerűségeken, így a szenvedés és halálprobléma vonatkozásában is vállalni képes az erkölcsi következményeket.

= Az erkölcsi jó, erkölcsi meggyőződés és erkölcsi magatartás, mint legalapvetőbb erkölcsi kategóriák, a szenvedés és halálprobléma vonatkozásában döntő meghatározói az ember állapotváltozásainak. – A szenvedés keretében ezeken keresztül kap lehetőséget a fejlődési valószínűség érvényesülésére. Bármennyire is tudatosul az emberben a szenvedés fejlődést-szolgáló volta, állapotváltozás formájában az erkölcsi struktúrán keresztül aktualizálódik. Erkölcsi hatásra növekszik a létfeltétel dinamizmus, a képességiteljesítés valószínűsége, az önfelülmúlás megközelítése pedig egyszerűen elképzelhetetlen nélküle. És ezt az erkölcsi hatást segíti, szolgálja, növeli és felfokozza a szenvedés a maga sorsszerűségében. – A szenvedés negatív hatásait ellensúlyozni, a negatív visszacsatolást megfelelően szabályozni, a kiszámíthatatlan tudati reakciókat a fejlődés irányvonalába állítani, a „megváltó szenvedés” lehetőségét és szükségességét elfogadni egyedül csak az erkölcsiség, az erkölcsi jó és meggyőződés alapján álló erkölcsi hatás képes. – Így a fejlődés-kínálta lehetőségekkel élni, a valószínűségeket megragadni, az emberi sorsot meghaladó távlatok felé kinyúlni csak az erkölcsi jó biztos tudatában, az erkölcsi meggyőződés szilárd alapján és birtokában, az erkölcsi magatartás határozott és kérlelhetetlen állapotváltozásaival képes az ember.

= S ugyanez a helyzet a halálproblémával is. A halál bizonyosságán és véglegességén, könnyörtelen és félelmetes szükségszerűségén csak az erkölcsiség képes túlemelni az embert. A testet-lelket megbénító halálfélelmen úrrá lenni, a halálos betegséget és a halál közelségét elfogadni, szeretteink sírjába a szenvedés könnyein át is bizalommal tekinteni, csak az erkölcsi jóba ágyazott meggyőződés és a biztos meggyőződés által hordozott magatartás képes. –

„Bizton tekintem mély sírom éjjelét...” – mondja Berzsenyi, a költő. – A halállal kapcsolatos ehhez a magatartás kialakításához szükséges és nélkülözhetetlen a fejlődésért való erkölcsi magatartás kialakítása. Ez ad erkölcsi erőt, és teszi az embert erkölcsileg képessé arra, hogy egészen a halál pillanatáig tudatosan törekedjen saját tudati-erkölcsi fejlődésének a megfelelő – lehetőség szerint eredményes – lezárására. Ugyancsak szükséges a közösségért és a jövődőlért való felelősség kialakítása, mert ez is jelentős erőt ad az ember számára ahhoz, hogy a halál pillanatáig képes legyen erkölcsi kötelességeit teljesíteni a közösséggel és a jövődőlével szemben. – Egyáltalán, az ember, mint tudatos és szabad erkölcsi személyiség, kötelezett arra, hogy emberi méltóságának megfelelően – egyszerű természetességgel, de nyugodt méltósággal – zárja le egyszeri és megismételhetetlen emberi életét.

A természet rendje szilárd és fejlődési dinamizmussal teljes erkölcsi rendet hordoz. A szenvedés és halálprobléma a természet rendjében ontológiailag nem fogalmazódik meg egyértelműen, következményeiben nem egyszer ellentmondásokkal terhes. Ugyanez az erkölcsi rendben egyértelművé és világossá válik: következményeit tekintve az erkölcsi jóra, erkölcsi fejlődésre irányul, erkölcsi meggyőződésben gyökerezik, olyan erkölcsi magatartás hordozza, mely állapotváltozásaival a fejlődés távlataiba tudja transzformálni, és ott elhelyezni a szenvedést és még a halált is. – A szenvedés és – végső lezárásával – a halál az emberi sorsszerűség legmélyebb és legfájdóbb pontja, szükségszerűségével a legkevésbé kivédhető, csak tudatos és mély erkölcsi meggyőződésen alapuló elfogadása az egyetlen lehetséges emberi magatartás. De még ezt is, mint az ember-volt valamennyi sorsszerűségét, az emberi fejlődés szolgálatába állíthatjuk. Ehhez azonban a lehető legteljesebb erkölcsi hatás szükséges.

– A szenvedés és halál transzcendens következményei és azok vállalása. – Ezt a bekezdést, mint hívó ember, erkölcsi kötelességemnek tartom a szenvedés és halálprobléma tárgyalásához hozzácsatolni. Nem mintha igényt tartanék arra, hogy mindenki – a nem-hívók is – elfogadják álláspontomat, de szükségesnek tartom, hogy valamennyi embertársam vegyen tudomást arról, hogy a szenvedésnek és főleg a halálnak – egyáltalán nem egyértelmű és sokat vitatott problémájában – ilyen jellegű megalapozott álláspont is létezik. – Hívó embertársaim számára pedig segítséget kívánok nyújtani ahhoz, hogy keresztény felelősségtudatuk kifejlődjön a szenvedés és halál keresztény szempontból is nehéz és nehezen elfogadható – kérdésében.

= A transzcendenciába vetett hit nem mond ellent ontológiai és etikai megfontolásainknak, nem is mondhat ellent, hiszen a lehetséges transzcendens struktúraszint összhangban áll természetes ontológiai rendünkkel, csak meghaladja azt. – Így a hit többet mond, és többet ígér. Alátámasztja halhatatlanság iránti igényünket és vágyunkat, s biztosít bennünket arról, hogy a lét dinamizmusa nem szakad meg a halállal. A dinamikus fejlődés és kiteljesedés folytatódik, csak akkor már a tér-, idő- és a biológiai szubsztrátum korlátai nélkül.

= A transzcendens hit fényénél csodálatos a lét dinamizmusa. Ahogy az élet egyetlen sejtől ki tudja fejleszteni, fel tudja építeni önmagát, szerves egységgé tudja egybekovácsolni a biológikumot és a tudatot, s ezt az egységet mindig fejlettebb létállapotba tudja emelni. Az útjába kerülő akadályokat pedig – mint az entrópia tartalom okozta szenvedést is – saját javára, kiteljesedésére, dinamizmusának fokozására tudja felhasználni, a tudati struktúraszint katalizátora – a testi-lelki szenvedés – a felfutás folyamatát meg tudja gyorsítani, s ebben az állandó fejlődésben a halál sem tudja megállítani.

= A tudatosan elvállalt szenvedés, majd a hittel elvállalt halál, mint végső és leghatásosabb katalizátor, a kényszerfeltételek végső feloldása, a téren- és időn-kívülségbe emeli az embert, s elhárítja az utolsó energiaküszöböt a dinamizmus legteljesebb felfokozása előtt, az önfelülmúlás lehetőségének útjából. – Mert a halál utáni állapot – az ÜDVÖSSÉG – hitünk szerint nem jelenthet statikus nyugalmi állapotot. A tudati és törekvési élet ott nyeri el

legteljesebb fejlődési lehetőségét: a megismerésnek és szabadságnak ISTENBEN való dinamikus kiteljesedése révén.

= A keresztény Megváltás az ember számára az élet, tudat és szabadság dinamizmusának természetet meghaladó felfokozása. A fejlődés-elve tovább működik, de kegyelmi alátámasztást kap. Új, a természet rendjét meghaladó energiák – ezt nevezi a keresztény ember kegyelemnek – segítik a rendeződést és kiteljesedést, erősítik a törekvést a kisebb ellenállás irányával való szembefordulásban, sarkallják a nagyobb ellenállás irányára felé, felkényszerítik a fejlődés felérhető legmagasabb fokára. – A kegyelem rendjében a szenvedés továbbra is tudati-erkölcsi katalizátorként működik. A tudatosan elvállalt szenvedés – bármi legyen is a forrása, a dinamizmus fokozásának lehetőségével bír. S értelmet kap az emberi szenvedés csúcsa: a halál is.

= Mindenki számára, nemcsak a hívők számára. Keresztény felfogásunk szerint a Megváltás mindenkire vonatkozik, azokra is, akik nem tudnak róla, vagy nem törődnek vele. Akik nem ismerik az Örömhírt, de szolgálják a megismert igazságot: a fejlődést, benne állnak a fejlődés vonalában, és áldozatot vállalnak a fejlődés szolgálatáért. – Kell, hogy ők is részesei legyenek a Megváltásnak, bennük sem törhet meg a lét dinamizmusa, nem záródhatnak ki a természetén túli dinamikus kiteljesedésből. – Csak a fejlődéssel való szemben állás, csak a tudatos törekvés a kisebb ellenállás irányába törheti meg a létbeli dinamizmus ritmusát, csak az embernek tudatos önmagába-zártsága és önmagának-való elégséges-volta zárhatja ki a természetén túli dinamikus kiteljesedésből.

= Az élettől az ember bekerül a fejlődés dinamikus áramába, a Megváltással az emberi lét, szenvedés és halál beleágyazódik a transzcendens energiákba, vagyis: a fejlődés dinamizmusa természetén túli „erőtér” hatására újabb és fokozódó transzcendens „gerjesztést” kap, hogy a halál utolsó „energia-küszöbén” túl a téren- és időn-kívüliségben kapja meg – az önfelülmúlás révén – végső telítettségi és kiteljesedési állapotát. – Így válik a hívő ember számára az élet, a szenvedés és a halál a nagy energia-körfolyamat – Istentől a fejlődésen át újra Istenig – teljes és lezárt áramkörévé.

Röviden ennyit kívántam közölni a szenvedés és halálprobléma transzcendens vonatkozásairól. – A témakör lezárása és összegezeként a szenvedésnek tudati-erkölcsi katalizátor-jellegére és a halálnak a végső kényszerfeltételt megszüntető jellegére szeretnék rámutatni, hangsúlyozva a problémának az emberi sorsban elfoglalt központi helyzetét. – Sorsszerűsége és szükségképpenisége csak még jobban aláhúzza azt a követelményt, hogy az egész problémakört emberhez méltóan, nyugodt és természetes emberi méltósággal kell kinek-kinek önmagával tisztáznia és megoldania. Azonban a megoldás magas-fokú tudatosságot és még magasabb-fokú erkölcsiséget követel mind az egyén, mind az egyént körülvevő közösség részéről. – Az ember ugyanis, bár a szenvedésben és még inkább a halálban, mindig egyedül marad, és egyedül kell szembenéznie a szenvedés és halál súlyos problémájával, mégis csak része a közösségnek. S a közösség – meggyőződésének és magatartásának megfelelő formálásával – segítségére lehet, és kell, hogy segítségére legyen az egyénnek. Nem ugyan a szenvedés és halál elviselésében, hanem – a probléma komolyságának megfelelően – környezeti légkör és környezeti hatás biztosításával. Ebből a szempontból – sajnos – közösségeink nincsenek kellően felkészülve, s nem is tudnak megfelelő támogatást nyújtani.

A szenvedés és halál közösségi vonatkozását röviden még hozzá kellett fűznöm az előzőekben tárgyaltakhoz, mert csak így érzem teljesnek és lezárhatónak a szenvedés és halál problémakörében végzett – remélem, eredményes – vizsgálódásunkat és megfontolásunkat.

4. 4. 4. Az étellel való korlátozott rendelkezési jog az emberi sorsban.

Az emberi létben újabb sorsszerűséghez érkeztünk el: az ember étellel-való rendelkezési jogához. Ez azonban jelentősen eltér az előzőekben tárgyaltaktól. Mert az eddigiek – mint a dialektikus ellentétek, a munka, valamint a szenvedés és a halál – szükségképpen adottak voltak az emberi létben és az ehhez kapcsolódó emberi sorsban. Jelenlegi vizsgálódásunk tárgya és annak legfontosabb megnyilvánulásai – az életveszély vállalása és az élet kockáztatása; az öngyilkosság; maga az eutanázia kérdése annak periférikus jelenségeivel, így a narkózissal és a kábítószer-használattal; további a műtéti beavatkozás vállalása, illetve annak megtagadása; valamint a művi-abortusz és annak különböző célú felhasználása – mindezek, mint az emberi étellel történő tudatos és szabadon választott rendelkezései, az emberi sorsszerűségnek már más és speciális megnyilvánulásai. – Vajon kell-e ezekről külön tárgyalnunk? – Úgy vélem, igen. – Ha a kérdéskomplexumnak nem is a teljes mélységéig hatolva, de legalább a lényegét megragadva. Annál is inkább, mert emberi létünkhez és emberi sorsunkhoz alapvetően hozzátartozik az étellel való rendelkezési jognak kérdés-csoportja. Ugyanakkor ez a probléma az ember által könnyen manipulálható, hogyne lenne fontos tisztázni bizonyos ontológiai és etikai alapokat. – Éppen ezért a következőkben az étellel való korlátozott rendelkezési – önrendelkezési – jogról beszélünk csupán, meghatározva azokat a természettudományos, szociológiai ontológiai és etikai korlátokat, melyek egyént és közösséget egyaránt kötnek az étellel való rendelkezés vonatkozásában.

Az étellel való korlátozott rendelkezési jog felismerése.

A természetjog szerint minden ember csak azzal rendelkezhetik, ami teljesen a saját tulajdonát képezi. De ezzel is csak a természet rendjében a célnak megfelelő módon és mértékben. Amint valami jogos és indokolt korlát tapasztalható, az azonnal arra utal, hogy a dolog nem teljesen a saját tulajdona, s így már nem is állhat fenn a korlátlan rendelkezési jog. – A lét és élet vonatkozásában a korlátozás ténye többféle okból származhat.

Először: Maga a természet rendje korlátozza az embernek étellel való rendelkezési jogát.

Másodszor: Mindazok korlátozhatják az embernek az étellel való teljes rendelkezési jogát, akiknek jelentős és aktív közreműködése kell ahhoz, hogy az emberi élet létrejöjjön, kifejlődjön, megmaradjon, és önállóvá váljon.

Harmadszor: Maguk a lét és élet birtokosai döntő módon korlátozzák mások beavatkozási jogát életükbe és életfolyamataikba.

Ezek a különböző kategóriák valójában kimerítik az emberi lét jogos korlátozásának szükséges és elégséges feltételeit. – A következőkben az emberi étellel való korlátozott rendelkezési jogot kívánjuk részletesen tárgyalni a felismerés vonatkozásában.

– A természet rendjében gyökerező korlátokat biológiai és pszichikai tényezők képezik közvetlenül, mögöttük azonban az emberi struktúra ontológiai és erkölcsi állapotathatározói állnak. Ahhoz, hogy az étellel való rendelkezési jog korlátozó tényeinek első és legalapvetőbb csoportját felismerhessük, valamennyi tényezőt sorra kell vennünk.

= Az emberi létstruktúrájának egyik összetevője és a tudati léthordozója a biológiai szubsztátum. A természet rendjében – így biológiai struktúraszinten is – a legnagyobb jót a lét, az élet képezi, melynek megtartására, megvédésére külön természettörvény – a létfenntartás természettörvénye – kötelezi az élő létezőt, tehát az embert is. – (Nem beszélve arról, hogy a létfenntartás természettörvénye képezi a szükséges alapot a biológiai síkon a még-jelentősebb természettörvény: a fejfenntartás természettörvénye érvényesülésének biztosítására.) – Az életnek minden komoly veszélyeztetése – akár az embernek saját, akár más embertársa élete

vonatkozásában – a természet rendje szerint szükségképpen korlátot jelent az élettől való rendelkezés vonatkozásában.

= A tudati-törekvési lét konkrét megnyilvánulásainak hordozója, mint az emberi létstruktúra másik összetevője, az emberi pszichológikum. A pszichikai lét megőrzése, épségben tartása, a tudat és törekvés biológiai alapját képező biológiai folyamatok (pl. idegzet, agyi állomány, stb.) védelmére ugyanaz a létfenntartási természettörvény kötelezi az embert – ha lehet mondani – fokozott mértékben, a pszichikai léthányad magasabb rendű volta miatt. – A pszichikai életnek minden komoly veszélyeztetése – akár az embernek saját, akár más embertársának pszichikai léte vonatkozásában – a természet rendje szerint szükségképpen korlátot jelent az élettől való rendelkezés szempontjából. (Pl. alkoholizmus, kábítószer-fogyasztás, stb. vagy a kifejezetten pszichikai károsodást okozó hatások, mint mások pszichikai elnyomása, lelki gyötrése, stb.)

= Az emberi létstruktúra ontológiai vizsgálatánál elsősorban a belső strukturális felépítést kell szemügyre vennünk az élettől való korlátozott rendelkezési jog vonatkozásában. – A „nulla energia frustra”, vagyis: „az energia, energiahatás soha nem hiábavaló” általános elv alapján energetikailag szükségképpen korlátozást jelent a szabadenergia hatás gátlása, vagy a szabadenergia hatás lehetetlenné tétele. Valójában így az entrópia hatás érvényesülésének előmozdítása és biztosítása szükségképpen korlátozásként értékelendő a pszichikai folyamatok tekintetében. – Információelméleti szempontból ugyanis szükségképpen korlátozást jelent az információ-szerzés és információ-továbbítás lehetőségének leszűkítése, vagy teljes megátolása, az információ-áramlás befagyasztása, magunk vagy mások lényeges információhiányban való tartása. – Kibernetikailag pedig a szabályozási és vezérlési, önkontroll és önfejlesztési időleges vagy végleges akadályozása, a folyamatok belső hierarchiájának megbontása vagy megszüntetése, mindezek a természet rendje szerint jelentős korlátozást képviselnek a léttel való rendelkezési jog tekintetében.

= Szigorúan vett ontológiai vonatkozásban a léttel való rendelkezési jog igazi korlátozását a fejlődési lehetőség és valószínűség leszűkítése – ide értendő a létbeli dinamizmus, a képességkiteljesítés és önfelülmúlás akadályozása – és lehetetlenné tétele jelenti. A fejlődési valószínűség lecsökkentésének több lehetséges módja is van, így a létrendben adott alacsony fokon való stabilizálódási vagy visszafejlődési törekvés, az ontológiai folyamatok lassítása vagy letiltása, végső kifejtésében pedig a teljes megszüntetése. Végeredményben minden ontológiai gátlás és nehézség-támasztás már jelentős mértékben korlátozza a léttel való rendelkezési jogot, de súlyos esetben meg is szüntetheti.

= Etikai értelemben, mivel az emberi léthez szükségképpen hozzátartozik az erkölcsiség, minden olyan jellegű tendencia, mely az erkölcsi struktúra lehatárolására, az erkölcsi értékrendben – adott alacsony fokon való – stabilizálódására vagy visszafejlődésére, ezzel az erkölcsi fejlődés megátolására törekszik, egyben a léttel való – igen komoly mértékű – korlátozott rendelkezést mozdítja elő.

A természet rendjéből következő – biológiai, pszichikai, ontológiai és erkölcsi jellegű – korlátozások valójában nem irányulnak az emberi szabadság és szabad választás ellen. Csupán azt hivatottak bizonyítani, hogy: bármennyire is sajátjának érzi és tekinti az ember önön életét, nem rendelkezhet azzal korlátlanul, már csak a természet rendjének következtében sem. – Egyben azt is jelenti, hogy mindazoknak a tetteknek elkövetése és vállalása, melyek az embert léteben súlyosan veszélyeztetik – különösen, ha annak egyenes és előre látható következménye az élet elvesztése, vagy súlyos megkárosodása – a természetjogba, az ontológiai és etikai lét- és értékrendbe ütközik.

– A léttel való rendelkezési jogot szociológiai szempontból korlátozzák azok a tényezők, melyek az emberi élet létrejöttében, kifejlődésében, megmaradásában és önállóvá-válásában alapvetően közreműködnek.

= A család az első szociológiai közösség, melyből az ember életét meríti. A szülők ivarsejtjei nemcsak a biológiai felépülés kódjait hordják magukban, hanem a pszichikai-tudati-törekvési képességek alapjait is, melyből előáll a teljes emberi egyed, a tudatos és szabad erkölcsi személyiség. S amint az ember biológikumában az emberi faj egész történetét magában hordozza, úgy hordozza – lehetőségek és valószínűségek formájában – az utód magában az egész nagy-család szellemi javait, örökölve jó és rossz-tulajdonságokra való hajlamot bármelyik őstől tiszta vagy kevert formában, osztentatíve vagy látens módon. – S ezek mindegyike korlátot jelent az egyén önrendelkezési joga szempontjából, hiszen nem teljesen sajátja az, amit testileg-szellemileg birtokol. Korlátoznak a szülők, az ősök, a nagy-család, az egész emberi faj állapothatározóival és azok paramétereivel, magából a lét tényéből kifolyólag. Ezt minden embernek tudomásul kell vennie, és számolnia kell vele.

= A lét kifejlődésében, a fejlődés időtartama alatt a veszélyek elhárításában a család és a társadalom kis- és nagy-közösségének együttes munkája és munkamegosztása érvényesül. Az a tény lényegesen fokozza az étellel való rendelkezési jog szabadságának korlátozását. – Furcsa módon, a civilizációs szint emelkedésével növekednek a szociológiai korlátok. A primitív ősemberi állapotban elegendő volt a család közreműködése az egyéni élet kifejlődésében, – persze igen nagy volt a kockázati tényező, – később már a törzsi keret szükséges és elégséges keret volt ugyanahhoz. Ma ott tartunk, hogy a családon kívül az egész társadalom – ipar, kereskedelem, egészségügy, oktatásügy, stb. – részt vesz az anya terhességétől kezdve a nagykorúság időpontjáig a gyermek megszületésének, fejlődésének és felnevelkedésének szolgálatában és védelmében. Mindez nemcsak az egyén testi-szellemi fejlődését munkálja és mozdítja elő, hanem az étellel való rendelkezési jogát is jelentős mértékben korlátozza és behatárolja.

= Már a kifejlődés szakaszában is, de főleg azt követően, a megmaradás és az önálló emberi életre alkalmassá válás időszakában, újra és még jelentősebb formában korlátozzák a szociológiai relációk az embernek önálló és saját létével való teljes rendelkezési jogát. A kultúr- és társadalmi-keret, a gazdasági élet, s nem utolsósorban a megújult család – most már a felnőtt ifjú ember saját családi élete – segítik előre a strukturális-, ontológiai- és erkölcsi-hatásaikkal a fejlődés útján.

Ezek a keretek szabják meg egyszersmind mindazokat a korlátokat, melyek az embernek saját létével való rendelkezési jogát sorra megnyirbálják, és szinte erősebben behatárolják, mint a természet rendjének korlátai. – Időnként megkísérli az ember, – életkorának, vérmérsékletének, meggyőződésének megfelelő vehemenciával, – hogy kitörjön ezek közül a korlátok közül, de ez mindig csak vétkes úton lehetséges. Mert bár való igaz, hogy elsődleges az ember, s az ember nem a korlátokért létezik, de az is tény és valóság, hogy a korlátok az ember miatt, az emberi természetből és létbeli helyzetéből kifolyólag léteznek, s azok közül kitérni – még csak időlegesen is – immorális módon lehet.

(Itt természetesen nem a „jóléti” életforma hiper-civilizációs törekvéseinek túlburjánzott és nem is lényegbevágó korlátairól beszélek. Hanem a mai – úgy nevezett „normális” – emberi élet ésszerű kultúr-, társadalmi- és civilizációs-törekvéseiből természetszerűleg adott, és az emberi létet – a mai modern életforma keretei között is – védelmezni hivatott lényeges korlátokat veszem alapul.)

A végleges kitörés – mint a lét odadobása – pedig ontológiai és etikai szempontból egyaránt az emberi lét teljes csődjét jelenti.

– A más létével való rendelkezési jogot alapvetően korlátozza az egyszerű tény, hogy az más tudatos szabad személyiség tulajdona, nem pedig a miénk. Ez a kijelentés önmagában egyszerű és megfellebbezhetetlen, de vannak határesetek. Így

= a betegség, műtéti beavatkozás és az élet mesterséges fenntartása;

= a születésszabályozás és terhesség-megszakítás;

= az egyén és társadalom jogos önvédelme, valamint a háború és forradalom kérdése.

Megannyi olyan tény, melyek megoldására tucatnyi javaslat, a megoldásoknak újabb tucatnyi indokolása szól. – Ugyanakkor az élettel való szabad rendelkezési jognak olyan alapvető behatárolásai ismerhetők fel, hogy másnak az életével csak nagyon komoly körülmények által meghatározott korlátok között, és akkor sem teljes szabadsággal, rendelkezhet az ember. Így egyértelműen megállapítható, hogy – tudatos és szabad személyiség esetében – az illető világos tudomásával és teljes szabad beleegyezésével rendelkezhet az arra hivatásánál és kötelezettségénél fogva feljogosított ember, vagy emberek testülete. De akkor is csak bizonyos jól-körvonalazott és meghatározott helyzetben. – Kísérjük meg a leglényegesebb és legvitatottabb helyzeteket kiválasztva felismerni és meghatározni azokat a korlátokat, melyek között – teljes morális felelősség mellett – rendelkezhet az ember más életével.

= A betegség esetén rendkívüli eszközök igénybevételi vagy elutasítási joga azt jelenti, hogy a tudatos és szabad személyiség önmaga dönthet arról, hogy – élete megmentése érdekében – igénybe veszi-e a rendkívüli eszközöket, így a sebészeti, idegsebészeti, stb. műtéti beavatkozást, szervi átültetést, különleges módon történő életben tartást, és más egyéb eszközöket. – A „rendkívüli eszközök” korszaktól és a tudományos fejlettség fokától függően időszakonként változhatnak! – Ezekben a kérdésekben az illető személynek – kiskorúság, vagy tudati gátoltság esetében törvényes képviselőjének – van joga állást foglalni, semmiképpen sem kezelő-orvosának. A kezelő-orvos csak tájékoztathat, javasolhat, esetleg tapintatosan rábeszélhet, de a beteggel vagy hozzátartozóival szemben erőszakos fellépésre, félrevezetésre, vagy a beteg helyetti döntésre nincs joga!

= A születésszabályozás kérdésében, amennyiben a fogamzás – tehát a petesejt megtermékenyítésének – megakadályozásáról van szó. Csak a szülők együttes és szabad elhatározása dönthet ebben a kérdésben, hogy akarnak-e új életet sarjasztani. Kis-, vagy nagy-közösség, államhatalom semmiképpen nem akadályozhatja az új élet fakasztásának jogát. – Teljesen más lapra tartozik, és más elbírálás alá esik a már meglevő magzati élet megszüntetésének – terhesség-megszakításnak (művi-abortusznak) – a kérdése, ahol másnak az életéről, a tudatos és szabad személyiség biológiai és pszichikai alapjait magában hordozó életről lévén szó, a természet törvény még a szülők rendelkezési jogát is korlátozza. – Ugyanilyen elbírálás alá esik az olyan szerek (pl. „spirál”), gyógyszerek használata, melyek a megtermékenyített petesejt méhfalra történő tapadását megakadályozzák, vagy a megtermékenyült petesejtet megölik. – A biológia ugyanis eljutott annak a felismeréséhez, hogy a megtermékenyült petesejt – az élő DNS révén – magában hordja az élő személyiség lehetőségét, így a magzat – kezdettől, a megtermékenyítéstől fogva – embernek tekintendő!

= A jogos önvédelemmel kapcsolatban a következőket ismerhetjük fel. – Az egyén saját létét fenyegető, tehát számára életveszélyt jelentő agresszió esetében – elvként – leszögezhetjük, hogy a fenyegetett egyén, ha másként nem képes – de csak akkor! – akár az agressziót elkövető élete árán is megmentheti a saját életét, mivel természet törvény kötelezi önön élete védelmére. Mérlegelés tárgyát képezheti azonban az, hogy – a betegség leküzdéséhez hasonlóan – igénybe kíván-e venni rendkívüli és végleges eszközt saját élete megmentéséhez. – Más egyén életének az életveszélyt jelentő agressziótól való megmentésére, az adott lehetőségek figyelembevételével, ugyancsak természet törvény kötelezi az embert. Főleg, ha a fenyegetett gyermek, öreg, vagy egyéb gyengeség folytán szorul védelemre. E védelem során az ember saját életének a veszélyeztetésére is jogosult.

= A társadalom jogos önvédelmének egyik formája a bűnüldözés, ezzel kapcsolatban az ítélet-végrehajtás. Ehhez a társadalomnak joga van, bár – véleményem szerint – halálos ítélet kimondása és végrehajtása meghaladja az élettel való rendelkezés szociológiai jogát. Az egyéni élettel való ilyen jellegű rendelkezési mód a szociológiai jogok túl szabad értelmezéséből, ezeknek a jogoknak a régi szemléletmód szerinti értelmezéséből és kezeléséből

származik, melyet ma már az Európai Közösség meg is változtatott. Ennek alapján a magyar jogrend megszüntette a halálos-ítéletet.

Népének és államának a védelmében az ember – állampolgári, tehát szociológiai kötelezettségénél fogva – jogosult életét kockáztatni és veszélyeztetni. A kritérium azonban ebben az esetben a jogos önvédelmi háború ténye. – Ennek a valódi mivoltáról azonban nehéz, sokszor szinte lehetetlen meggyőződni. – Sok esetben az állam fenyegető retorziója kényszeríti bele az egyéneket – életük közvetlen veszélyeztetésének megszüntetése érdekében – még a jogtalan háborúba is. (Melyekről – sajnos – általában csak utólag derül ki, hogy jogtalanok voltak.)

A háborúval rokon a forradalom problémája. A forradalom közösségi – kulturális, szociális, gazdasági, politikai – jogok érdekében, az elnyomó kisebbséget képviselő hatalom elleni harcot, háborút jelent, melynek jogosságát ugyancsak kritériumként kell megjelölnünk.

Végeredményben nyugodtan kijelenthetjük, hogy a háború is, a forradalom is rendkívüli és végső eszköz lehet, csak ezen az alapon lehetséges megközelíthetővé és felismerhetővé tenni a más életével történő – még ebben az esetben is korlátozott – rendelkezés jog voltát.

Az étellel való rendelkezési jog és annak korlátozott volta felismerhető és értelmezhető. Felismeréséhez jelentősen hozzájárulnak a természettudományos és szociológiai természet-törvények, az ember ontológiai és etikai strukturáltságának vizsgálata. Az étellel való rendelkezési jog korlátai reálisak, minden szempontból felismerhetők. – Értelmezésük és következményeiknek meghatározása során külön és megfelelően kell foglalkozni a más emberek életével való rendelkezési jog korlátaival, mert ezzel kapcsolatban merülnek fel a legvitatottabb kérdések, s ezen a területen adottak a legszélesebb körű lehetőségek az immorális visszaélésre.

Az étellel való korlátozott rendelkezési jog értelmezése.

Az étellel való korlátozott rendelkezési jog, mint az előzőekben láttuk, egyértelműen felismerhető. Ennek a korlátozott jognak indokait is jórészt eredményesen feltártuk. Értelmezése során a következő kérdésekre kívánunk választ kapni.

Először: Az emberi egyén tudatos és szabad erkölcsi személyiségevel és fejlődésével mennyiben fér össze az étellel való korlátozott rendelkezés joga?

Másodszor: A tudatos és szabad erkölcsi közösséget és fejlődését gátolja-e az egyén és a közösség korlátozott rendelkezési joga az élet vonatkozásában?

Harmadszor: Az étellel való korlátozott rendelkezési jog valóban sorsszerű-e az egyén és a közösség vonatkozásában, s ennek a sorsszerűségnek megvan-e a szükséges és elégséges ontológiai és etikai tartalma?

Úgy vélem, hogy ez a kérdés-feltevés jogos az étellel való korlátozott rendelkezési jog vonatkozásában.

Előbb azonban tisztázásra szorul még egy kérdés: Miért van egyáltalán szükség erre a korlátozásra a tudati struktúraszint vonatkozásában?

Válaszunk keresésénél a biológiai struktúraszint tényeiből kiindulva a zoológia és az u. n. „Állat-pszichológia” néhány megállapítására kell hivatkoznom.

– Az állat nem keresi az életveszélyt, nem követ el öngyilkosságot, és nem ismeri az eutanáziát.

– Az állat nem él a terhesség-megszakítással, és a születésszabályozás semmilyen formáját nem ismeri, stb.

– Viszont ugyanakkor: a faj érdekében – utódaiért – az életösztön ellenére vállalja az életveszélyt, és kockáztatja az életét; nem rendelkezik gátlástalanul más állat életével, hiszen csak élelemért és veszélyhelyzetben öl; stb.

Az állatoknál az ösztön parancsoló szükségszerűség formájában van jelen, az irányítja az állat életét, és korlátozza az étellel való rendelkezési lehetőségét. Minden attól való eltérés entrópia-hatásból, vagy valami biológiai sérülésből származó degeneráció következménye. – Az embernél viszont az ösztönélet szabályozó és vezérlő fegyelme meglazult, a tudat veszi át az ösztönök irányító, gátló és kényszerpályát kijelölő szerepét. Az entrópia-elv azonban továbbra is érvényben marad, hatása a tudati és erkölcsi szinten fokozódik: amennyivel magasabb szintű a tudati élet a biológiai életnél, annival mélyrehatóbb következményei vannak a tudati struktúraszinten az entrópia tartalom növekedésének, mint a biológiai struktúraszinten volt.

– Az étellel való korlátozott rendelkezési jog ontológiai értelmezése során az entrópia-elv ontológiai hatását, a tudatos és szabad erkölcsi személyiség létállapotát, valamint a fejlődés összetevőinek ontológiai következményeit kívánjuk vizsgálat tárgyává tenni.

= Az entrópia-elv ontológiai hatása a tudati-erkölcsi struktúrában elsődlegesen rendezetlenné teszi a tudati-erkölcsi tartalmat, ezt követően a tudati-erkölcsi képességekben elfajulást hoz létre, végül lerombolja magát a tudati-erkölcsi struktúrát. Ez a dezorganizáció, degeneráció és destrukció láncolat-folyamata kihat a legalapvetőbb ontológiai tényre: magára a létállapotra és az életre, valamint az ezzel való rendelkezési jog lét- és értékrendbeli megfelelőségére (leképezhetőségére). Hogyne lenne szükség ontológiai korlátozásra, amikor az ember léténél fogva – az entrópia-elv következtében – ilyen hátrányos helyzetből indul! Ez a „hendikep” eleve szükségessé teszi az étellel való rendelkezési jog korlátozását. – Tekintettel azonban arra, hogy a tudati-erkölcsi struktúra hordozója a biológiai szubsztrátum, magának az emberi biológikumnak védelme érdekében elengedhetlenné és szükségképpenivé válik az étellel való rendelkezési jog korlátozása.

= További értelmezésünk során figyelembe kell vennünk azt, hogy az étellel való rendelkezési jog mögött is az antropológiai emberfogalom áll. – Az ember tudatos és szabad erkölcsi személyiség, aki önálló, egyszeri és megismételhetetlen léttel rendelkezik. Értelmeznünk kell tehát – együtt és egymással összhangban – az ember biológiai, tudati és erkölcsi létét, annak forrását, s mindezek alapján biológiai, tudati és etikai korlátozott rendelkezési jogát. – Természetesen nem térhetünk ki a transzcendens korlátozottság ténye elől sem.

= A biológiai lét forrása és korlátozottságának értelme – az ember, mint a tudati struktúraszint létstruktúrája tekintetében – egyértelműen megfogalmazható. Forrását a biológiai struktúraszint elemeiből felépült szenzoreflexív életben jelölhetjük meg, melynek fenntartója a tudati léthányad. Ezek ontológiai uniójának eredménye az ember: lábával a biológikumban gyökeresze, fejével a tudati világba benőve. – Biológiai korlátaikat tekintve léte ugyancsak a biológiai struktúraszint kényszerfeltételeihez kötött, az étellel való rendelkezési joga – biológiai vonatkozásban – valójában nem haladhatja meg a többi szenzoreflexív létstruktúra – főemlősök, antropoidák, hominidák – önrendelkezési jogát. Ha csupán a biológiai vonatkozásokat vesszük figyelembe, az embert is ugyanúgy kötik az életösztön, a létfenntartás természettörvényének szükségképpenisége, mint bármely biológiai létstruktúrát. Biológiai szempontból az ember az étellel csak a természettörvények szűk korlátai között rendelkezhet.

= A tudati két forrása és korlátozásainak értelme az ember számára a pszichikai törvényszerűségek segítségével közelíthető és fogalmazható meg. A tudatosság forrása az érzékelhető valóságon felülemelkedni képes reflexivitás és a kényszerfeltételek körét bizonyos mértékig tágítani tudó, a szabadságfokok számát növelő törekvés. Mindezek formát adnak a biológiai szubsztrátumnak, és ontológiai szintben megemelik a tudat hordozóját. – A tudati korlátot tekintve – a biológiai kényszerfeltételeken túl – kötöttségeket lehet megállapítani a tudat

energiatartalmához, információs és kibernetikai műveletvégző képességhez, valamint a törekvés behatárolt voltához. Az étellel való rendelkezési jog valójában nem haladhatja meg a biológiai struktúraszintét, sőt a tudatos törekvés tovább kell, hogy korlátozza az embernek az étellel való rendelkezési jogát éppen az ösztönösség hatásfokának jelentős csökkenése következtében. Tudati szempontból is az ember csak a természettörvények korlátai között rendelkezhet az étellel.

= Az emberi lét forrása maga az emberi személyiség, biológikumba ágyazva, tudattal és törekvéssel áthatva. Korlátai elsődlegesen biológiai és tudati jellegűek egyaránt, ehhez járul az erkölcsi jó (közjó) ismerete, az arról való szilárd meggyőződés és annak magatartásformában való megjelenése. Valójában az ember számára – a természet rendjében – erkölcsi léte jelenti az étellel való rendelkezés legjelentősebb korlátozását, mivel az erkölcsi természettörvények a legmélyebben gyökereznek az emberi létben és az emberi személyiségben.

= Utalnom kell az ember transzcendens létére és korlátaira is. A hívó ember felfogása szerint az ember a tudati és a transzcendens struktúraszint közös része, interszekciója. Létének forrása ugyan megegyezik az emberi lét eddig vázolt alapjaival, de transzcendens léthányaddal egészül ki, benne transzcendens képességekkel és hatásokkal. Ez a transzcendens léthányad elsődlegesen a végtelenség távlatait nyitja meg a tudatos és szabad erkölcsi személyiség előtt, de ugyanakkor további korlátozást is jelent, elsősorban az étellel való rendelkezés viszonylatában. – Mert a transzcendens energetikai-, információs- és kibernetikai-hatások egyszersmind transzcendens kényszerpályát és kényszerfeltételeket is jelentenek az ember számára a transzcendens törvényekből kifolyólag. Igaz, hogy ezek – „Tedd a jót, kerüld a rosszat!” „Legyetek tökéletesek!...” „Aki utánam akar jönni, vegye fel keresztjét!...” stb. – csak látszólagos korlátok, valójában az embert végső kiteljesedése felé segítik. Az étellel való szabad rendelkezési jog tekintetében azonban valóban a legjelentősebb korlátozást jelenti.

= Ha már szó esett az emberi kiteljesedésről, visszatérve a természet rendjébe, meg kell állapítanunk, hogy az étellel való szabad rendelkezési joggal szemben a legjelentősebb korlátot a fejlődés-elve jelenti. A fejlődés-elve nevében vétót kell mondani az élet súlyos ok nélküli kockáztatására, az öngyilkossági kísérletre és az öngyilkosságra, mely gátat vet a fejlődés útjába, illetve megszakítja a fejlődés folyamatát. – De ugyanígy a fejlődési-elv nevében kell tiltakoznunk a más életének veszélyeztetése, a terhesség-megszakítás, eutanázia, emberölés ellen, mert ezek is a fejlődést gátolják, lehetetlenné teszik a tudatos és szabad személyiség kifejlődését, illetve az élet és az életcél beteljesedését. – A fejlődés-elve a legalapvetőbb ontológiai törvényszerűség, és éppen ez korlátozza legalapvetőbben az emberi étellel való szabad rendelkezési jogot. Nincs olyan jog és törvény, mely érvénytelenítené a fejlődés-elvét. – Még az élet önkéntes feláldozása is, mint később látni fogjuk, csak a fejlődés-elvével összhangban megengedett és lehetséges.

Ontológiaiilag az élet védelmét és az étellel való rendelkezési jog korlátozottságát igazoltnak tekinthetjük. S ezzel első kérdésünkre kielégítő választ adtunk: éppen a tudatos és szabad erkölcsi személyiség védelmében, fejlődésének érdekében természettörvény-követelte kötelezettség az étellel való szabad rendelkezési jog megfelelően történő korlátozása.

– Az étellel való korlátozott rendelkezési jog közösségi értelmezése.

Ha az étellel való rendelkezési jog szociális vonatkozású korlátait kívánjuk értelmezni, két irányból kell megközelítenünk a problémát. Először az egyénnel kapcsolatos értelmezést kell transzformálnunk a közösségre. Azt követően pedig a közösségnek – kultúrának, társadalomnak és egyéb szociális csoportosulásnak – életet fenntartó, de ugyanakkor a rendelkezési jogot korlátozó paramétereit kell vizsgálnunk.

= Az egyénnek az élettel kapcsolatos korlátozott rendelkezési – önrendelkezési – joga kihat az egyénekből létrejött közösségek rendelkezési jogára. A közösség jogai lényegileg és túlnyomórészt onnan származnak, hogy az egyén saját jogait, vagy azoknak egy részét ráruházta a közösségre. Az élettel való rendelkezési jog viszonylatában egyértelműen megállapítható az, hogyha az embernek korlátozott joga van az élet fölött, akkor legfeljebb csak ezt a korlátozott jogot ruházhatja rá a közösségre. Így a közösségnek az emberi élettel való rendelkezési joga visszavezethető az egyéni rendelkezési jogra és feltétlenül korlátozott, mert a jogforrás maga – az egyén rendelkezési joga – jelentős mértékű korlátozást szenved. – Mindezek következtében a közösségnek az élettel való rendelkezési joga semmiképpen sem haladhatja meg az egyén rendelkezési jogát.

A közösségnek az életet fenntartó és szolgáló szerepéből szükségképpen következő, az élettel való rendelkezési jogát korlátozó tényezőket ugyancsak biológiai, pszichikai és erkölcsi megoszlásban vizsgálhatjuk.

= Biológiai szempontból minden emberi közösség alapját az emberek – bizonyos jól meghatározható – biológiai csoportja alkotja, ez hordozza a közösségi struktúrát kulturális, társadalmi és egyéb – pl. vallási-világnézeti – vonatkozásban. De ez a biológiai csoportképződés és csoportalkotás egyszersmind a közösség – kultúra, társadalom, stb. – emberi életét tartja fenn és szolgálja. Ezzel a ténnyel azonban az emberi közösség élettel való rendelkezési jogát be is határolja, s a közösséget – biológiai vonatkozásban – az élet védelmére, az embernek az élethez való joga biztosítására kötelezi, általában és speciális vonatkozásban egyaránt. A közösség tehát a természet rendje szerint az ember életének minden megengedett eszközzel való védelmére kötelezett, így biológiai szempontból az élettel való rendelkezési jog teljesen korlátozottá vált.

= Tudati vonatkozásban – sokan úgy vélik – a közösség tágítani képes a biológiai keretek által történt teljes lehatároltságon az élettel való rendelkezési jog tekintetében. – Itt az emberi tudat nevében kell a tiltakozást bejelenteni az ellen, hogy – bármilyen fejlett tudati és közösségi állapotban – joga lenne a közösségnek kötelező normatívákat felállítani, pl. születés-szabályozás, terhesség-megszakítás, eutanázia, stb. kérdésében. Még a jogos önvédelem vonatkozásában is csak addig a határig mehet el a közösség az élettel való rendelkezési jog tekintetében, amennyit a közösség tagjai – a természet rendjének és törvényszerűségeinek figyelembevételével – saját jogukból a közösségre ruháznak. – Így azonnal kérdésessé válik a halálbüntetés természetes jogforrása, de a háború kérdése is erősen vitathatóvá válhat. Természetesen itt figyelembe kell venni a történelmi folyamatot és adottságokat, a tudati fejlettséget és a fejlődési tendenciát, a kellő információ-birtoklás tényét, legfőképpen pedig a közjót, annak védelmét, s egyáltalán az erkölcsi tartalom, erkölcsi hatás és erkölcsi fejlődés vonatkozásait, mivel a tudat – s vele kapcsolatban az erkölcsiség – az ember számára mindig relatív tényező marad. – Tudati szempontból közösségi viszonylatban az élettel való rendelkezési jognak erős korlátozottsága vitathatatlan és támadhatatlan.

= Etikai vonatkozásban már utaltam a közjóra és annak védelmére, s egyúttal az erkölcs relatív voltára. – (Egyébként az erkölcs relatív voltát a 3. 2. fejezetben tárgyaltuk.) – Ez a relatív erkölcsiség azonban mindenkor – az adott fejlettségi szintnek megfelelően – korlátját képezte, és mindinkább korlátját fogja képezni a közösség élettel való rendelkezési jogának.

Minél fejlettebbé és kifinomultabbá válik az egyes emberek – s ennek következtében az egész emberiség – erkölcsi érzéke, annál jelentősebb mértékben válik tudatossá a közösségnek az élettel való korlátolt rendelkezési joga. Valaha – és sokszor és sok helyen még ma is – az emberi élet alig számított valamit egy-egy közösség értékrendjében. Mindent meg kell tennünk annak érdekében, hogy az emberi lét és léttartalom legyen a közösség értékmérője a természet rendjében. Addig nem igen beszélhetünk az egyén és a közösség élettel való rendelkezési jogáról igazában.

Második kérdésünk: „Hogy vajon a tudatos és szabad erkölcsi közösséget és fejlődését nem gátolja-e az egyén és közösség korlátozott joga az emberi étellel?” – az előzők alapján nyugodtan és egyértelműen adhatunk választ. Nemhogy gátolná, hanem fokozott mértékben előmozdítja az emberi közösségben – a természet rendjének ontológiai és etikai megfelelő – közösség-kialakítását és szociális fejlődését.

– Az emberi étellel való korlátozott rendelkezési jog sorsszerű volta.

Harmadik kérdésünk erre a sorsszerűsége, a sorsszerűség ontológiai és etikai alapjaira vonatkozik. Válaszunkhoz a lét ontológiai – ezen belül biológiai és pszichikai – és erkölcsi tényezőit kívánjuk megvizsgálni. A természet rendjében ugyanis az emberi lét sorsszerű korlátait ezek az állapothatározók jelentik.

= Biológiai szempontból értelmezve az emberi élet sorsszerűségét, megállapíthatjuk, hogy az étellel való rendelkezési – önrendelkezési – jog jelentős mértékben biofizikai, biokémiai és biológiai – köztük genetikai, ösztön-életbeli – feltételekhez kötött. Ezek a korlátok ugyan áthágathatók, de nem súlyos biológiai következmények nélkül, és minden esetben az élet rovására. Egyéni és közösségi szempontból egyaránt szükségesek és elengedhetetlenek ezek a biológiai korlátozottságok, különben a manipulálás veszélye és lehetősége áll fenn. S minden manipulációra a természet – nem egyszer kegyetlen módon – visszaüt, melyet első sorban az egyén szenved meg, de a közösségi élet is megsínyli, mert a biológiai-csoport leépülésével és felbomlásával az általa hordozott kultúra és társadalom megsemmisülhet. – Az étellel való korlátozott rendelkezési jog biológiai sorsszerűség az ember egyéni és közösségi életében.

= Pszichikai szempontból értelmezve az emberi élet sorsszerűségét, megállapíthatjuk, hogy az étellel való rendelkezési – önrendelkezési jog jelentős mértékben kötött a pszichikai feltételekhez. Ezek a tudati-törekvés tényezők lényegileg ugyancsak az élet védelmére hivatottak, áthágásuk pedig a fizikai és szellemi élet sérelmét, akár megsemmisülését is eredményezhetik. Az emberi élet tudati-törekvés korlátai az egyén és közösség szempontjából egyaránt szükségesek és elengedhetetlenek, hiszen az ember – pszichikai entrópia tartalmának növekedése következtében – tudatával és törekvésével szembefordulhat a természet rendjével, a pszichikai és biológiai – azon belül a genetikai, ösztön-életbeli – korlátokkal, melyek életét és tudati létstruktúráját védik. – Az étellel való korlátozott rendelkezési jog pszichikai sorsszerűség az ember egyéni és közösségi életében.

= Erkölcsi szempontból értelmezve az ember sorsszerűségét, az étellel való rendelkezési – önrendelkezési – jog legjelentősebb korlátait és megkötéseit fedezhetjük fel éppen az egyéni és közösségi élet érdekében. Az erkölcsi jó (közösségi jó) ismerete, az arról való mélyszélességgel való meggyőződés, és annak az erkölcsi magatartásban történő érvényesítése eleve gátat kíván vetni minden biológiai és pszichikai manipulációnak, mely bármilyen formában az étellel való szembefordulást eredményezné. Egyén és közösség számára egyaránt szükségesek és elengedhetetlenek az emberi léttel való rendelkezés erkölcsi korlátai, melyek hiányában – az erkölcsi entrópia tartalom növekedése révén – az ember szembefordulhat a természet rendjének biológiai felépítésével, ontológiai létrendjével és etikai értékrendjével. Ezek a korlátok és súlyos – vagy kevésbé súlyos – megkötések mind az ember egyéni és közösségi létét védik. – Így az étellel való korlátozott rendelkezési jog erkölcsi sorsszerűség az ember egyéni és közösségi életében.

Az étellel való korlátozott rendelkezési jog következményei és azok vállalása.

Az étellel való korlátozott rendelkezési – önrendelkezési – jog felismerése és értelmezése után, annak következményeiről és a következmények tudatos vállalásáról kívánok a következőkben beszélni. A kérdés két oldalról közelíthető meg:

- a következmények helyes vállalási módja, és
- a következmények helytelen – bűnös – vállalási módja.

Mindkét esetben az egyéni és közösségi következményeket kívánom felvázolni. Mindezt a biológiai-, pszichikai- és erkölcsi-tényezők viszonylatában szeretném megvilágítani, rámutatva az életet szolgáló, illetve az életet romboló következményekre. – Végül a természet lét- és értékbeli rendjének megfelelő korlátozottságú rendelkezési jognak transzcendens vonatkozásait is körvonalazni kívánom.

– Az étellel való korlátozott rendelkezési jog egyéni következményei.

A felismerés és értelmezés során már – akarva-akaratlanul – bizonyos következtetésekhez is eljutottunk. Mert az étellel való rendelkezési jog korlátozott voltának lehetséges, valószínű és szükségképpen következményeit kell sorra vennünk ahhoz, hogy a tudatos és szabad választás tárgyát képezhessék. Ezek a következmények – az emberi létstruktúra összetételéből adódóan – biológiai, pszichikai és etikai vonatkozással jelentkeznek az egyéni létstruktúrában. Vállalása vonatkozásában pedig helyes – morális – és helytelen – immoralis – vállalási mód alapján húzhatunk határvonalat.

= Biológiai szempontból az egyéni étellel való rendelkezési jog olyan vértékig korlátozott, hogy nemcsak az öngyilkosságot és az öngyilkossági kísérletet zárja ki parancsoló szükségképpeniséggel a természet rendje, hanem az életnek súlyos és felesleges kockáztatását is. A felesleges szót nagyon alá kell húznom, mert itt jelentős értelmezésbeli differenciál állhatnak fenn. Nem felesleges kockáztatás az, ha nagyobb életveszély – biztos halál, tömegszerencsétlenség, stb. – megakadályozása érdekében veszélyeztetni életét az egyén. Az sem felesleges kockázat, ha pl. életveszélyt jelentő elemi-csapás elhárítása közben teszi ki az ember veszélynek magát. De másnak az életével még ilyen esetben sem rendelkezhetik az ember önhatalmúlag, csupán saját magát teheti ki indokolt kockáztatnak. – Felesleges, sőt bűnös kockáztatnak kell viszont minősíteni azokat az eseteket, amikor egyéni élvezetvágyból (kéjsóvárgásból), anyagi érdekből (bármilyen furcsa, de gyakori eset, hogy fogadásból), stb. teszi ki magát az ember életveszélynek. Hány ember pusztult már bele a féktelen evés-ivás-szexuális, a kábítószer-élvezet, a sport-örület egyértelmű kockázatába, a túlzott egyéni javakért történt indokolatlan kockáztatba? És hány embert hajszolt bele a pusztulásba mások példája és biztatása, fizikai és biológiai kényszere? – Az állati ösztön tiltakozik az öngyilkosság, az indokolatlan élet-kockáztatása ellen, csak az ön- és fajfenntartás természettörvénye viszi bele a biológiailag indokolt és szükségképpen életveszélybe. Az ember pedig – akinek biológiailag is az állat felett kellene állnia a természet rendje szerint – felrúgja a biológiai természettörvényeket, pusztítja önmagát az öngyilkosság, az indokolatlan és súlyos életveszély vállalásával, tehát a közvetlen vagy közvetett öngyilkossággal.

= Pszichikai síkon ez az önpusztítás még kétségbe ejtőbb méreteket ölt. Pedig az egyénnek – tudata révén – jelentősen több és hatékonyabb eszköz áll az emberi élet és a tudatos lét védelmére. Ezek közül legdöntőbb az étellel való rendelkezési jog pszichikai korlátozása, melynek elemei közül legjelentősebb a létrend és benne az ember helyének felismerése, a tudati lét magasabbrendűségének és fejlődési valószínűségének ismerete, a tudati értékek iránti törekvés és a célravezető eszközöknek tudati-törekvési birtoklása. Az egyéni életvédelem tudati-törekvési vonatkozásában mindezeknek hatékony felhasználását jelenti. – Tudati-törekvési szempontból az egyénnek az étellel való rendelkezési joga olyan mértékig korlátozott, hogy nemcsak az öngyilkossági kísérletet zárja ki a biológiainál parancsolóbb szükségszerűséggel, hanem fokozott mértékben az élet indokolatlan és súlyos veszélyeztetését is. Ennek a fokozott mértékű és szükségképpen védelemnek elsődleges oka az, hogy az ember öngyilkosságával, vagy az ezzel egyenértékű önpusztítással a tudati-törekvési fejlődés lehetőségét és valószínűségét eleve – és véglegesen – lezárja. De nemcsak önmaga, hanem mások számára is megtörténhet ez a lezárás, ha valaki másokat behajszol az önpusztításba. – Indokolt és súlyos veszélyeztetés esete foroghat fenn tudati és erkölcsi javak védelmében,

valamint a tudomány és erkölcs haladása, fejlődése viszonylatában. De ilyen esetben is csak önmaga életével rendelkezhet az ember, – itt is mindig csak megadott korlátok között, – mások életével semmiképpen, semmiféle magasztos tudatos és erkölcsi cél érdekében nem rendelkezhet önhatalmúlag az egyén. – Megengedhetetlen azonban, és bűnös önpusztításnak minősül a dicsőségből, hatalomvágyból, önző egyéni – fizikai vagy szellemi – érdekből történő életkockáztatás. Ugyanez vonatkozik más életének hasonló indokból történő veszélyeztetésére. Minden ilyen irányú és célú cselekedet kimeríti a közvetlen vagy közvetett öngyilkosság, illetve gyilkosság tényét, azzal a súlyosbító körülménnyel, a biológiai önpusztítással szemben, hogy ez tudatos törekvéssel történik.

= Erkölcsi szempontból még annyit kívánok hozzáfűzni az előzőekhez, hogy mind a korlátozás, mind a veszélyeztetés megengedett volta szempontjából legsúlyosabb tényező az erkölcsi jó (a közjó). Az ember, mint tudatos és szabad személyiség, ebből forrásozó egyszeri és megismételhetetlen volta miatt még fokozottabban kötelezett az önpusztítás – egy-szersmind a más emberi személyiség elpusztítása – tilalmának tiszteletben tartására és az erkölcsi rend törvényeinek teljesítésére. A veszélyeztetés megengedett voltát a saját – és kizárólag a saját! – személyére vonatkozóan csakis az erkölcsi jó súlyos sérelme, illetve indokolt és súlyos szolgálata teszi megengedetté, sőt erkölcsi kötelezettséggé. – S ezzel – valójában – az erkölcsi természettörvények alapján egyénileg kizártuk a közvetlen és közvetett öngyilkosságot, a gyilkosság és emberölés minden formáját, beleértve a terhesség-megszakítást, eutanáziát, stb.; a súlyos veszélyeztetés vonatkozásában pedig az alkoholizmust, a kábítószer-fogyasztás minden fajtáját, valamint minden súlyos és életveszélyt jelentő szórakozást és szórakoztatást.

– Az étellel való korlátozott rendelkezési jog közösségi következményei.

Előre kell bocsátanom, hogy ez a terület a legvitatottabb, s itt folynak le a legsúlyosabb összeecsapások a különböző felfogások között. S jelenleg még remény sincs arra, hogy a kérdés-csoport valamennyire is nyugvópontra jusson. Sőt az ellentétek további kiéleződése várható a közeli, és talán még a távoli jövőben is. Az emberiség ugyanis, beleértve szociális képződményeit – a kultúrát, a társadalmat – és intézményeit, nem fogad el közös kiindulási erkölcsi alapot, így nem várható sem általános, sem konkrét formában, hogy a kérdések egyöntetűen megfogalmazhatóvá és egyértelműen eldönthetővé váljanak. – A következőkben elvileg kísérlem meg szétválasztani és vázolni a leginkább ellentétesnek tűnő álláspontokat a legjelentősebbnek ítélt kérdésekben. Közben azonban saját – ontológiailag és etikailag meg-alapozott – álláspontomat is röviden körvonalaizni igyekszem.

= Az egyén étellel való önrendelkezési jogát – előző pontunk tárgyalása során – részletesen megfogalmaztuk és indokoltuk. A megfogalmazás teljesen megfelel a természet biológiai, pszichikai és erkölcsi rendjének. Ennek ellenére közösségi megfogalmazásában egészen szélsőséges nézetek jelentkeznek. – Van társadalom, mely teljesen közösségi hatáskörbe helyezi az étellel való rendelkezési jogot. Ezen a területen is furcsa szórási arányok találhatók. Mert pl. míg az egyéni szabadságra és szabadságjogokra annyira kényes Amerikai Egyesült Államok egyes államaiban az öngyilkossági kísérletet, mint emberölési kísérletet, törvény bünteti, ugyanakkor szélsőséges kollektivisták társadalmában az öngyilkosságnak és az öngyilkossági kísérletnek semmi következménye nincs. (Nálunk, pl. csak a mentő és kórházi kezelés teljes díját kell fizetnie annak, aki öngyilkosságot kísérel meg.) – Mindezekkel szemben az öngyilkossággal kapcsolatos szociális felfogás alapját az a tény képezi, hogy a társadalomnak döntő szerepe van az emberi életben születésünktől halálunkig, mind a védelmi és fejlődési eszközök tekintetében, mind pedig az egyéni és közösségi életvitelhez elengedhetetlenül szükséges társadalmi munkamegosztás vonatkozásában. Éppen ezért az ember nemcsak önmagának, hanem a társadalmi közösségnek is elszámolással tartozik életéről, egyben a társadalom jogos igényekkel léphet fel az egyénnel szemben. – Az ember

önpusztító törekvése így egyformán fordul önmaga és a közösség ellen, az öngyilkosság pedig – a természet rendjében – a legsúlyosabb egyéni és közösségi vétke magatartásnak minősül. (Szinte még szerencsének mondható, hogy az öngyilkosságok túlnyomó részének – lehetséges, hogy valamennyinek? – biológiai, idegzeti, pszichikai sérülés, vagy súlyos degeneráció az oka. Véleményem szerint: helyes élet-ösztön, ép tudat és egészséges törekvés birtokában természeti jelenség – még az ember sem – dobja el magától önként legnagyobb természetes javát, az életet.)

= Ugyanez a társadalmi vetülete az élet elleni valamennyi cselekménynek. A társadalom minden fajtája nemcsak egyéni, hanem társadalmi bűnnek is minősíti az élet súlyos veszélyeztetését és az emberölési szándékot, az emberölést, elítéli az önbíráskodást és a vérbosszút. Minősítés vonatkozásában azonban már lényeges különbségek vannak, főleg a terhesség-megszakítás, a gyógyíthatatlan- és elmebetegek kérdésében. (Itt kap jelentőséget az eutanázia kérdése is.) – A terhesség-megszakítás szempontjából, számomra teljesen érthetetlen a társadalomnak igénye és biztonsága annak megállapításában, hogy mikortól tekinthető embernek a magzat. Ebben a kérdésben a biológia az illetékes, és maga mondja ki a döntő szót azzal, hogy a legprecízebb megfogalmazás szerint: a megtermékenyült és a méhfalon véglegesen helyet foglalt petesejtet kifejlődő-képes emberi magzatnak minősíti, mely biokémiailag és genetikailag magában hordja az egyszeri és megismételhetetlen emberi személyiség teljes lehetőségét. Ez azt jelenti, hogy emberi személynek tekintendő, mely az embert megillető életvédelemre jogosult.

(„A terhesség megismerésének legkorábbi időszakától kezdve a magzat az emberiség képviselőjének tekintendő” – mondja ki a Széchenyi Társaság állásfoglalása. – A hippokratészi eskü előírása szerint pedig: „Nem segíték hozzá egyetlen asszonyt sem magzata elhajtásához.” – Az orvosi tevékenység alapját jelenleg meghatározó genfi konvenció hitvallása: „... az emberi életet a fogamzástól kezdve mindenképp felelősen tisztelni fogom”.)

Itt nem lehet hetekben és hónapokban gondolkodnia a törvényhozásoknak sem, mert akkor – ha a biológiai tényeket semmibe sem vesszük – mi a garancia arra nézve, hogy az emberiség, vagy annak egy részem nem fog-e valamikor években gondolkodni?! – De még a mesterséges megtermékenyítés, a mesterséges méh-lepényben megindult petesejtosztódás is emberi lény életfunkcióit hordozza magában, így az sem semmisíthető meg. (Más lapra tartozik, hogy megengedett-e ilyen jellegű emberi kísérleteket folytatni laboratóriumban? – Ebben a kérdésben még biológiai, orvosi, jogi és egyházjogi döntésekre várunk.) – Egyébként a terhesség-megszakítás elleni állásfoglalás nem egyedül a kereszténység állásfoglalása, lényegesen korábbi eredetű, s a római jognak is egyik alapvető tétele. Nem beszélve a már idézett hippokratészi esküről. – Erkölcsiségünk deklasszáválódására vezethető vissza, hogy még a tudományt és az orvosi esküt is az élet ellen vagyunk képesek fordítani társadalmi közreműködéssel.

A társadalom – hasonlóan az egyénhez – és valójában az egész emberiség, nagyon sokszor a leegyszerűsített megoldások híve. Kapásból jó néhány példát tudok felsorolni, melyek közös vonása az, hogy egyrészt az élettel való rendelkezési jog sajátos esetei, másrészt a társadalom, – illetve annak irányítói, – gyökeres orvoslás helyett drasztikus tüneti kezelést alkalmaznak.

= Az első ilyen leegyszerűsített megoldás: a születésszabályozás, a növekvő emberiség eltartásáról való gondoskodás komplex megvalósítása helyett. A születésszabályozásnak – drasztikus vagy kevésbé drasztikus – társadalmiasított formái ellentétben állnak a társadalom élettel való korlátozott rendelkezési jogával, és alapjában sértik a szülőknek gyermek életadó – természetjogban biztosított – elidegeníthetetlen jogát, mely a természet rendjében gyökerezik. A társadalomnak még olyan formában sincs joga a születendő gyermekek számának meghatározására és korlátozására, ha az nem is irányul közvetlenül az élet ellen, mint a terhesség-megszakítás. A születésszabályozás közvetett életellenessége részben az

emberi szervezet kemizálásának várható káros következményeiből, részben a meg-nem-születettek életlehetőségének meggátolásából igazolható, ez pedig az étellel való rendelkezési jog korlátainak áthágását jelenti. – A születésszabályozással csak a házasfelek – ők is csak tudatosan és közös megállapodással – kellő mértékig indokolt esetben élhetnek, mindig az ontológiai és etikai természettörvények keretén belül.

= A másik ilyen leegyszerűsített megoldás: az eutanáziának bármilyen formája – álhumanista megfontolások és indokolás alapján – a gyógyíthatatlan- vagy elmebetegekről való gondoskodás helyett. Ilyen egzakt formában, mint eutanázia, egyetlen – magát humanistának nevező – egyén sem meri felvetni a problémát (kivéven a legutóbbi éveket, pl. a holland törvényhozás), de kerülő utakat mindig kerestek és találtak arra, hogy a társadalom számára „tehetetelt” jelentő betegektől megszabadítsák az emberiséget. Mint előző megfontolásainkból következik, a közvetlen és közvetett út egyaránt az étellel való rendelkezési jog korlátainak bűnös – egyéni vagy társadalmi – túllépését jelenti, s teljesen ellentétes a természet rendjével. – Viszont arra sem kötelezett a társadalom, – az egyénhez hasonlóan, – hogy a kellő körültekintéssel, reálisan és lelkiismeretesen megállapított abszolút-reménytelen esetek vonatkozásában, rendkívüli eszközök igénybevételével huzamosan fenntartsa a vegetatív életfunkciókat (pl. szív, tüdő mozgásának gépi úton történő fenntartása, stb.).

= A harmadik leegyszerűsített megoldás: a társadalom jogos önvédelme nevében hozott halálos ítélet és annak végrehajtása; vagy – ítélet nélkül – haláltáborokban történő elpusztítása a hatalom által a társadalomra nézve károsnak minősített embereknek. – Halálos ítéletre legfeljebb abban az esetben lehetne elfogadható indokot találni, ha különös kegyetlenséggel, hatalomvágyból elkövetett gyilkosságsorozatról, tömegszerencsétlenséget vagy tömeghalált okozó elvetemült terrorcselekményről lenne szó. (Bár itt is felmerül szükséges és elégséges védekezésként az életre szóló társadalomból történő kiemelés és elkülönítés.) – A különböző társadalmi berendezkedettségű államok közül többnek a büntető-törvénykönyve azonban az előzőekben említetteknel sokkal több és társadalmilag kevésbé súlyos büntetést is lehetővé teszi a halálbüntetés kiszabását és végrehajtását. Holott a legtöbb esetben – sőt, lehetséges, hogy minden esetben – az életfogytiglani elkülönítés, a társadalomból kiemelt formában a társadalomért folyamatosan végzett nehéz munka sokkal inkább arányban áll az elkövetett bűnnel, mint a pillanatok alatt bekövetkező halál. – Bár a még érvényben levő etikai felfogás nem támaszt nehézséget a különösen indokolt esetben végrehajtott halálos ítélettel szemben, általános ontológiai és etikai megfontolásaink azonban erősen megkérdőjelezzik – éppen az étellel való korlátozott rendelkezési jog alapján – a társadalomban önvédelemből történő élet-halál feletti rendelkezési jogát. Egyébként a múltban tapasztalt túlkapások és visszaélések miatt, bizonyos társadalmi törekvések mindig erősebben hatnak a halálos ítélet eltörlése mellett, s jelenleg az Európai Közösség államai és így hazánk is eltörölte a halálbüntetést.

= A háború kérdését kell negyedikként megemlítenem. Itt is valójában a kérdés leegyszerűsített megoldásáról van szó. Az érvényben levő erkölcsi felfogás ugyan csak a súlyos és tömeges életveszélyt, a népnek és társadalomnak erőszakos elnyomását elhárító védekező háborút tartja megengedettnek, mint a nép, nemzet és társadalom jogos önvédelmét. Az emberiség története folyamán azonban alig volt háború, melyet mindkét fél ne tüntetett volna fel jogos önvédelmi háborúnak. Az a mondás is reálisnak tűnik a történelem tanúsága szerint, hogy „a győztest senki sem vonja kérdőre”. – A kérdés összetett volta miatt csak elvi meggyőződésemet fogalmazhatom meg a következőkben.

Van jogos önvédelem, melynek egyik formája: a nép és társadalom jogos önvédelme védekező háború formájában. De érvényes általános ontológiai és etikai elvünk az étellel való erősen korlátozott rendelkezési jog tekintetében, melynek egyik megfogalmazása a „Ne ölj!” A két elv együttes érvényesülését és egyensúlyát borzasztó nehéz érvényre juttatni. – Ezért

kell nyomatékosan hangsúlyoznom a békés egymás mellett élést, és az ellentétek, feszültségek helyett az érintkezési és együttműködési felületek keresését a különböző népek, társadalmak között. Háború nélkül, békésen biztosabban érvényesülhetnek általános ontológiai és etikai elveink, nem szenved sérelmet az étellel való korlátozott rendelkezési jog, nem válik az emberiség a modern háborúk áldozatává.

Mindezek csak kiragadott példák, melyeken keresztül demonstrálni kívántam, hogy a kérdések leegyszerűsítése nem hozza közelebb a problémák megoldását, ugyanakkor az étellel való korlátozott rendelkezési jog társadalmilag is érvényes elvének manipulálását jelentősen elősegítik. – Holott az elv értelme és célja az emberi élet egyéni és társadalmi védelme, a fejlődési valószínűség növekedése és minél magasabb rendű kiteljesedése érdekében.

Az étellel való korlátozott rendelkezési jog következményeinek transzcendens vetülete.

Mint a szenvedés és halálproblémánál, itt is kötelességemnek tartom az étellel való rendelkezési jog transzcendens vonatkozásait röviden tárgyalni. Annál is inkább, mivel a transzcendencia rendje feltételezi a természet rendjét, vagyis számunkra – hívó emberek számára – a transzcendens létrend szubsztátumát a természetes létrend képviseli. De a természet rendje – még az étellel való rendelkezési jog vonatkozásában is – kiegészítésre szorul, s ezt a kiegészítést a transzcendenciától, illetve a transzcendenciában kapja meg. Mert igaz, hogy az ember élete vonatkozásában elszámolással tartozik önmagának és a közösségnek, de ez – kérdezzük meg őszintén magunktól – vajon mit segít az emberen a súlyos és gyógyíthatatlan betegség, a kétségbeesés pillanataiban?! – Transzcendenciába vetett hit hiányában döntően nagyobb lelki erő, tudati-törekvési és erkölcsi energiahatás szükséges ahhoz, hogy az ember mindig ember maradjon, és ne az önpusztítás útját válassza. A transzcendenciába kapcsolódva viszont az ember nem áll egyedül önmagában: a természet rendjének megfelelő magatartása transzcendens energetikai alátámasztást kap. – Nem akarok ismétlésekbe bocsátkozni abban a tekintetben, hogy a természet rendje, s benne a tudat struktúraszintje mennyire nem hordja önmagában végső alternatíváit, mennyire túlmutat önmagán még a relativisztikus kauzalitás keretein belül is, hogy bizonyos törvényszerűségek és tények – így az önfelülmúlás természettörvénye és a választás lépcsője – mennyire paradox jellegűek az általunk meg tapasztalható természet rendje szerint. Csupán azt kívánom itt és most hangsúlyozni, hogy a transzcendencia – nagy valószínűséggel – ráépülhet a tudat struktúraszintjére, s ez a ráépülés – a szubtranszcendencia és transzcendencia metszete (interszekciója), mint a tudat struktúraszintjére transzformált halmazelméleti művelet – feloldhatja a kibékíthetetlennek tűnő ellentmondásokat, szükséges és elégséges alapját képezve az embernek önmaga transzcendens felülmúlására.

Az étellel való korlátozott rendelkezési jog transzcendens értelmezése és következményei is ebben a komplex látásmódban kapják meg teljes perspektívájukat, a teljes-spektrumú létrendnek megfelelő helyüket. Az egyén és a közösség rendelkezési joga az étellel kényszerfeltételekhez kötött a természet rendjében. Ezek a kényszerfeltételek biológiai, tudati és törekvési, tehát ontológiai jellegűek, melyek további megszorítást szenvednek az etikai kényszerfeltételek révén. – A transzcendencia bekapcsolódásával megnyílik a lehetőség arra, hogy a kényszerfeltételek köre leszűküljön, a szabadságfokok száma pedig növekedjék a tudatos és szabad erkölcsi személyiség számára. Az étellel való rendelkezési – önrendelkezési – jog vonatkozásában ez természetesen nem jelenti azt, hogy az ember szabad kezét kap az étellel való korlátlan rendelkezésre és az esetleges visszaélésekre. A transzcendenciába kapcsolódott emberben fel sem merülhet az önpusztítás – egyáltalán az élet-pusztítás – gondolata komoly formában, ha csak biológiai és tudati-törekvési degeneráció, vagy a transzcendens entrópia tartalom nagymértékű növekedése következtében nem. – Az ember

transzcendens kapcsolatai a szabad önkorlátozást mozdítják elő a transzcendens TELJESÉG-STRUKTÚRA – minden Élet, Tudat és Szabadság forrása – szolgálatában. Isten az élet és halál ura, az ember Őt szabadon szolgálja, az étellel való korlátozott rendelkezési – önrendelkezési – jog elfogadásával és felhasználásával is.

A keresztény ember számára Krisztus a példa az étellel való rendelkezési jog vonatkozásában is. Krisztus önrendelkezése pedig: „Azért jöttem, hogy az Atya akaratát teljesítsem...” Tehát saját isten-emberi életével sem rendelkezik szabadon, pedig Ő – hitünk szerint Isten, aki a korlátoktól és kényszerfeltételektől minden szempontból abszolút menetes, mégis isteni szabadságával az Atya akaratának korlátai közé szorítja a saját emberi életével való rendelkezési jogát. – De Krisztus a mások életével való rendelkezési jogot is szoros korlátok között szabályozza isteni szabadságának önkorlátozása formájában. Nem azért lett emberré, hogy mások életét elvegye, hanem, hogy a sajátját odaadja; nem mások vérént ontani jött, hanem a magáét. „Azért jöttem, hogy mindenkinek élete legyen, és minél bőségesebben legyen...” – Az elveszett drachma felkutatása, a törekény nádszál és a pislákoló méces megkímélése mind azt jelenti, hogy Krisztus – az isten-ember – nem vesz el, hanem ad: gyógyulást, életet, üdvösséget.

A keresztény ember – a transzcendenciába oltva – krisztusi szabadsággal vállalja az étellel való korlátozott rendelkezési jogot. De van keresztény kockázatvállalás is, melynek fokozatait leginkább a következő krisztusi szavakkal lehetne megfogalmazni:
„Ne féljete azoktól, akik az életet elvehetik!...” – mint első fokozat;
„Jobb nektek fél szemmel, fél karral bemennetek az örök életre!...” – mint második fokozat;
„Nagyobb szeretet nincs annál, mintha valaki életét adja barátaiért!...” – mint harmadik fokozat.

De van keresztény paradoxon is az étellel kapcsolatban:

„Aki meg akarja menteni életét, az elveszíti azt, de aki elveszíti életét énértem, az megtalálja azt!...” – Az étellel való korlátozott rendelkezési jog, és az élet síkján jelentkező paradoxon megoldása a keresztény ember számára a transzcendens szeretet-parancs, szeretet-törvény, melyben benne foglaltatik minden törvény – valamennyi szubtranszcendens és transzcendens törvény – és minden információ: szubtranszcendens és transzcendens egyaránt. Mert a szeretet-törvény: az egységesülés törvénye, a teljes valóságot magába ölelő – az Istentől kiinduló, és a szubtranszcendens és transzcendens valóságot Istenhez irányító – fejlődési-elv.

Az emberi lét vonatkozásában – a transzcendens relációk tekintetében is – sorsszerűséget jelent az étellel való rendelkezési – önrendelkezési – jog korlátozott volta. Csak amíg a természet rendjében ontológiai és erkölcsi szempontból az entrópia tartalom és annak növekedése mindig veszélyezteti a törvényszerűségek maradéktalan érvényesülését, addig a transzcendens energiahatás-elve és a – hitünk szerint – ténylegesen működő transzcendens energiahatás – a kegyelmi-hatás – lehetőséget nyújt mindig a korrekcióra a szubtranszcendens és transzcendens törvényszerűségeknek megfelelően.

4. 4. 5. A humanizmus és az emberi sors.

„Homo sum, et nil’ humani alienum puto” – vagyis: ember vagyok, és semmi emberi nem lehet idegen számomra. – Tehát a humanizmusnak van mondanivalója minden emberivel, tehát a sorssal, sorsszerűségekkel kapcsolatban is, mivel ezek szorosan hozzátartoznak ember-voltunkhoz. Így a humanizmus, mint emberközpontú szemléletmód, nem mehet el ezek mellett a problémák mellett közömbösen. – De adhat-e a humanizmus megnyugtató és

kielégítő választ ezekben az egyáltalán nem könnyű kérdésekben? S ha adhat is, jelent-e a válasz etikailag többletet az eddigieken túlmenően? – A megválaszolandó kérdéseket a következőképpen fogalmazhatjuk meg.

Először: Az emberi sorsban adott dialektikus ellentétek vonatkozásában van-e lényeges mondanivalója a humanizmusnak?

Másodszor: A munka, erőfeszítés és közdelem sorsszerűségével kapcsolatban mi az állásfoglalása a humanizmusnak?

Harmadszor: A szenvedés és halálprobléma kérdésében és sorsszerűségében tud-e megnyugtató választ adni a humanizmus?

Negyedszer: Az étellel való korlátozott rendelkezési jog valóban sorsszerű-e a humanizmus értékrendje szerint?

A kérdések adottak és lényegbevágóak emberségünk szempontjából. – Eddigi tárgyalásunk során ugyanezen kérdéseket boncoltuk ontológiai és etikai szempontból, de személytelenül – minthogy kívülről szemlélve – fogalmaztuk meg álláspontunkat. Most emberségünk mélyéből kiindulva, és a kérdéseket sajátunkként kezelve igyekszünk választ adni, és választ kapni minden ember – köztük saját magunk – legszemélyesebb és emberségünk szempontjából leg-sorsdöntőbb kérdéseire.

– A humanizmus etikai többlete az emberi sorsban adott dialektikus ellentétek vonatkozásában.

A humanizmus döntő jellege pontosan abban domborodik ki, hogy az ember a sorsában adott lényeges és sorsszerű állapothatározókat személyes és közösségi önmegragadás és önátélés formájában teszi magáévá. A tudatos és erkölcsi magatartás ugyan szükséges és elengedhetetlen, de a humanista magatartás lényegét az adja meg, hogy minden – a sorsában adott – tényezőt egyszersmind élményszerűen magáévá is teszi az ember. Ez történik a dialektikus ellentét vonatkozásában is, mégpedig a humanizmus fokozatainak megfelelően.

= Az individuál-humanizmus azokat a sorsszerű alternatívákat képes megragadni, és magáévá tenni, melyek a „kizárólagos vagy” alternatíváját képezik az ember – de egyúttal minden élőlény – számára az étellel kapcsolatban. Felépülés vagy lebomlás, fejlődés vagy túlalkalmazkodás – ezek az alternatívák – az individuál-humanizmus segítségével a természet rendjében megoldhatók, amennyiben a természet adott energetikai feltételeinek megfelel az ember biológiai és pszichikai állapota. Az ember a humanizmusnak még ebben a kezdetleges állapotában is képes felismerni – de csak egyéni vonatkozásban – azokat az energetikai törvényszerűségeket, s felhasználni azokat az eszközöket, melyek ember-voltának megőrzéséhez szükségesek és elégségesek. Az egészséges emberi természet ezért fordul szembe a lebomlással és a túlalkalmazkodással, ezért tesz meg mindent a felépülés és a fejlődési valószínűség érdekében. – Mindezt azonban csak ösztön-élete alapján nem képes megragadni, és magáévá tenni, ezért szükséges és jelentkezik erőteljesen a tudati hatás. Viszont az individuál-humanizmus állapotában nem képes harmonikus és dinamikus egyensúlyt létrehozni az ösztön-élet és a tudati élet között, nem beszélve az emberi sorsban adott további dialektikus ellentétekről. – Ez pedig az individuál-humanizmus sorsszerű korlátja, hogy csak kicsiny részben képes feloldani az emberi sorsban adott ellentéteket, de még az egyén számára sem tud teljes egyensúlyt és értelmezést biztosítani.

= A szociál-humanizmus ugyan már többre képes, tekintettel arra, hogy bizonyos mértékig túllép az egyén szűk korlátain. Így – a tudati szint emelkedése következtében – egyértelműen visszautasítja a „kizárólagos vagy” révén kapcsolt ellentétpárok közül a lebomlást és a túlalkalmazkodást, de az értelem vagy ösztön alternatívájára is kielégítő választ ad. Tudatában van ugyanis az ember biológikumában gyökerező ellentéteknek, s azokkal szemben az

értelem primátusát biztosítja. – A további ellentétpárok közül – igaz, csak részben – képes feloldani a tudatban és törekvésben gyökerező ellentéteket. A feloldás azonban nem lehet teljes, mert – szociál-humanizmusról lévén szó – az egyéni jogokkal mindig a közösségi kötelezettségeket állítja szembe, vagy legalább is nagy valószínűséggel a közösségi kötelezettség mellett dönt. Fennáll azonban a veszély, hogy az egyén jogos érdekét, a természet rendjében gyökerező jogát sértheti ez a döntés. – A szociál-humanizmus legveszélyesebb korlátját – az egyén és a közösség alternatíváján túlmenően – főként a kultúra és civilizáció ellentmondása feloldásának vonatkozásában látom. A szigorú értelemben a közösség szolgálatára beállított humán felfogás ugyanis nem lesz képes kellő mértékben biztosítani a kultúra és civilizáció (technikai-kultúra) egyensúlyát, úgy, hogy a prioritás mindig a kultúrát illesse. Hasonló módon – a társadalom büvöletében élő ember felfogása – nagy valószínűséggel minden más esetben is a társadalmi igényeknek fog elsőbbséget biztosítani az egyéb – pl. népi, vallási, stb. – közösségekkel szemben, holott ezek jogos igényeit a természet rendjében a természetjog szabályozza. – A szociál-humanizmus tehát ugyancsak sorsszerű korlátokkal rendelkezik, így csak részben képes feloldani az emberi természetben adott dialektikus ellentéteket.

= A teljes feloldást, az ellentétek harmonikus és dinamikus egyensúlyát csak az integrális humanizmus képes biztosítani. Ez a teljes értelemben vett humanista felfogás rendelkezik azzal az etikai többlettel, mely mind a tudatos és szabad erkölcsi személyiség, mind pedig a tudatos és szabad erkölcsi közösség viszonylatában jogosan és kellő alappal képviseli az egyéni és közösségi jót, annak szolgálatát. Így képes előmozdítani azt, hogy az egyéni jogok és kötelezettségek megfelelő és dinamikus egyensúlyban legyenek a közösségi – kulturális, társadalmi, egyéb közösségi – jogokkal és kötelezettségekkel, biztosítva mindig az adott konkrét helyzetnek megfelelő prioritást. – Az integrális humanizmus feloldja a kultúra és technikai civilizáció ellentétét, gyakran ellentmondásait, mely feloldás az egyén és közösség szempontjából elengedhetetlenül szükséges. Ugyanígy az emberi lét valamennyi sorsszerű ellentéte viszonylatában szolgálja a harmonikus kiegyenlítődés folyamatát. – Ebben a viszonylatban döntő tényező a szubtranszcendens és transzcendens lét ellentmondásmentes együttthatásának biztosítása a teljes-spektrumú lét- és értékrendnek megfelelően. A közös fejlődési valószínűség növekedése és a tényleges együttfejlődés tekintetében ezt a katalizátori szerepet az integrális-humanizmus képviseli. Ebben csúcsosodik ki a humanizmus etikai többlete.

A sorsszerűségek első csoportja, az emberi létben és természetben adott dialektikus ellentétek vonatkozásában így válik a teljes-értékű integrális-humanizmus a feloldás és dinamikus egyensúly biztosítékává, s egyben etikai kritériumává.

– A humanizmus etikai többlete a munka, erőfeszítés és küzdelem vonatkozásában.

Ezen a területen valójában a következő az alapkérdésünk: van-e és mi a humanizmus állásfoglalása a munka, erőfeszítés és küzdelem sorsszerűségével kapcsolatban? – S vajon ez az állásfoglalás jelent-e etikai többletet a már tárgyalt témakörben? – S mivel a humanizmus maga szoros és szükségképpen kapcsolatban áll az emberi boldogsággal és boldogság-igénnyel, további kérdésünk: vajon a munka, erőfeszítés és küzdelem sorsszerűsége lehet-e forrása, kifejezője és állapothatározója az emberi boldogságnak? – Úgy vélem, hogy a kérdésfeltevés joggal várhat érdemi és egyértelmű választ attól a szemléletmódtól, amely emberközéppontúnak vallja magát.

= Az individuál-humanizmus vonatkozásában dominál a munka kényszerfeltétel-jellege, a sorsszerűség pedig könnyörtelen szükségképpeniség formájában jelentkezik. A humanizmusnak ebben a kezdeti – mondhatni primitív – állapotában a munka elsődlegesen korlátot jelent az egyén számára, melyet általában csak egyéni vágyainak és törekvéseinek eszközeként

fogad el, nehezen tolerál, s azt egyéni boldogságának állapotathatározója és kifejezőjeként semmiképpen sem ismer el. Az individuál-humanizmus állapotában a munka, erőfeszítés és küzdelem elől menekülni kíván az ember, s mivel ez teljes mértékben soha sem sikerülhet, legtöbb esetben gyűlöletessé válik az egyén számára. A humanizmusnak ez az állapota feloldást nem igen hozhat, az egyén legfeljebb megalkuszik helyzetével, s a munkát kelletlen kolonc és meg-nemérdemelt büntetesként kezeli. – Hallatlanul magas erkölcsi szintre kell az egyénnek feljutnia ahhoz, hogy a munka nemesítő erejét, az erőfeszítés dinamikus hatását és a küzdelemnek emberhez méltó kihívását felismerje, s egyéni fejlődésének irányvonalába állítva emberségben való emelkedésének eszközeként felhasználja. De még így is megmarad fogcsikorgató kényszernek és torokszorító védtelenségnek az ember számára.

= A szociál-humanizmus állapotában lényegesen nagyobb értéként szemléli az ember a munkát, erőfeszítést és küzdelmet. A magasabb rendű értékelés mellett a kényszer-jelleg itt is dominál, de közösségi alátámasztást kap. Ami az egyénél, az individuál-humanizmus állapotában, fokcsikorgató kényszer volt, az itt a közösség tudatos – vagy közel-tudatos – szolgálatává válik, a torokszorító védtelenségből pedig a közösség védelme alatt bizonyos fokú egyéni kielégülés lesz. – De csak akkor, ha a közösség rendelkezik kellő erkölcsi tartalommal mind az egyén, mind a munka vonatkozásában. Ennek hiány ismét csak a munka kényszer-jellegét hozza felszínre a közösséget alkotó és a közösségért dolgozó egyének viszonylatában, párosulva a védtelenség és kiszolgáltatottság érzésével. – Másrészt a munka „fetisizálása” irányában jelentkezhethet eltolódás, mely ugyancsak a jogos egyéni kezdeményezőkézség és szabadság rovására megy. – A szociál-humanizmus, bár a munka sorsszerűségén semmit sem tud változtatni, de – megfelelő erkölcsi tartalommal – komoly előrehaladást jelent a munka dinamizmusának kibontakozásában, és a kényszer-jelleg bizonyos mértékű feloldásában. Ebben a keretben inkább megtalálható a munka, erőfeszítés és küzdelem – egyénileg belső tudati és törekvési „görcsöt” jelentő – szükségképpeniségének feloldási lehetősége, az egyén pszichikai kielégülésével és erkölcsi megnyugvásával kiegészülve. A közösség szervező és összekapcsoló ereje, a közösségi élmény megragadási lehetősége, az egyéni fontosság és felelősség tudata, mind-mind olyan tényező, mely nemcsak a kényszerfeltétel-jelleg feloldásában, hanem a boldogság-igény és boldogság-tudat kiváltásában is jelentős szerepet játszik. – Ugyanakkor a szocializáció túlhajtott, erőszakolt formái, a keretek megmerevedése és elgépiesedése a munka, erőfeszítés és küzdelem vonatkozásában is jelentős degenerációkat okoznak, sértve ezzel az egyén és közösség jogait, az egyéni és közösségi jó érvényesülését egyaránt.

= Az integrális humanizmus ad valójában teljes-értékű választ alapvető kérdéseinkre a munkával, erőfeszítéssel és küzdelemmel kapcsolatban. A humanizmusnak ebben a teljes-értékű állapotában, ahol megszűnik az ellentét a biológikum és pszichikum, az egyén és közösség, a kultúra és technikai civilizáció, a szubtranszcendens és transzcendens vonatkozásában, megtörténhet a feloldás a munka kényszerfeltétel-jellege és a szabadság viszonylatában is. Nemcsak az egyéni és közösségi munka kapja meg értelmét és távlatait, nemcsak a munka dinamizmusa kapja meg lét- és értékrendbeli kiteljesedését, hanem a munka sorsszerűsége és szükségképpenisége az embert a teremtés, fenntartás és gondviselés – állandóan fokozódó energiahatást és annak munkában történő megjelenését igénylő – folyamatainak is részesévé teszi. – Így válhat a munka, erőfeszítés és küzdelem az emberi boldogság forrásává, kifejezőjévé és állapotathatározójává minden sorsszerűsége mellett és ellenére. – Vagy talán éppen azért?! – Nyújt-e a teljes-értelemben vett humanizmus etikai többletet a munka, erőfeszítés és küzdelem vonatkozásában? – Feltétlenül! – Mert csak az integrális-humanizmus rendelkezhet azzal az erkölcsi tartalommal, mely a munkát nem kényszernek, sem valamiféle örökletes büntetésnek, nem a szükségképpeniséggel szembeni védtelenségnek, és az emberi sorsszerűségekkel szembeni kiszolgáltatottságnak tekinti,

hanem ember-voltunkból következő olthatatlan igénynek, kielégíthetetlen váagnak és teljességgel átélhetetlen élménynek, mely a fejlődés csúcsai felé lendíti az embert.

A sorsszerűségnek második csoportja – a munka, erőfeszítés és küzdelem – tekintetében így válik a teljes értékű-, integrális-humanizmus a feloldás és dinamikus egyensúly biztosítékává, s egyben etikai kritériumává.

– A humanizmus etikai többlete a szenvedés és halálprobléma vonatkozásában.

Ha az emberi sorsszerűségeket vizsgáljuk a humanizmus tükrében, legnehezebb a helyzet a szenvedés és halálprobléma viszonylatában. – Vajon tud-e valamennyire is megnyugtató választ adni erre nézve a humanizmus? – Emberségünk ugyanis minden lehetséges módon tiltakozik a szenvedés és főképpen a halál ellen. – Egyáltalán: elképzelhető az, hogy az emberközéppontú szemléletmódnak pozitív állásfoglalása legyen az emberi valót lényegében támadó és fenyegető problémával kapcsolatban? – Bármennyire is valóságos a felvetett nehézség, mégis egyértelműen kijelenthetjük, hogy egyedül a teljes-értékű humanizmus rendelkezik azzal az erkölcsi többlettel, mely a problémakör viszonylatában a feloldási valószínűséget rendszerében hordja.

Már magát a feloldás lehetőségét is csak a humanista felfogás tartalmazhatja. A szenvedés, annak különböző megjelenési és megnyilvánulási formái, s legfőképpen a halálprobléma humanizmus nélkül nem is értelmezhető. A prébiológiai struktúraszint létezői – szenzibilitás és reflexivitás hiányában – szenvedésre képtelenek, a pusztulás valószínűsége – vagyis a rendszerek elemeikre történő szétesése – pedig az entrópia tartalom növekedésével arányosan fokozódik. – A biológiai létstruktúrák szenvedése értelmetlen, pusztulásuk pedig szükségképpen és az entrópia-elv következménye. – Egyedül a tudati létstruktúra az, ahol a szenvedés és halálprobléma értelmezhető. No, nem mintha a feloldás lehetősége olyan magától értetődő lenne! Erről szó sincs! – A szenvedés kényszer-jellege és a halál elkerülhetetlen és végleges volta szorosan hozzátartozik az emberi élethez, mint sorsszerű szükségképpeniség, állandó jelenlétével irritál és kísért embervoltunk minden állapotában és állapotváltozásában.

= Az individuál-humanizmus alig mond többet a szenvedéssel-jelölt emberi sorsról, minthogy tudatos reflexióval rögzíti a biológiai és pszichikai szenvedés tüneteit, a biológiai pusztulás – a halál – kérlelhetetlen tényét. Ezen túl még konstatálja az ember teljes védtelenségét. – Mindezekre a természetes reakció: fejvesztett és eredménytelen menekülés, a biológiai pusztulás határidejének kitolására tett kétségbeesett kísérletek sorozata, s az emberi egzisztencia vigasztalan és reménytelen önmagába zárkózása. – Mindehhez képest milyen erkölcsi magasságot képvisel – mint az individuál-humanizmus csúcsa – a sztoikusok bölcs nyugalma, megfontolt belenyugvása és önbecsülő halál-elfogadása! – Korunk elfajult individuál-humanizmusa már képtelen erre a sztoikus belenyugváásra. Az egyén kész megragadni minden eszközt a szenvedés kiküszöbölésére – mint egy bölcselő mondta: „Az emberi történelem nem más, mint fejvesztett, de eredménytelen menekülés a szenvedés elől...” – és a halál előli időleges és merőben ideiglenes menekülésre. Fájdalmát a világba kiáltja: tudja meg mindenki, hogy ő szenved, és hogy ő meghal! (Így a modern egzisztencialista művészek és művel.) – Ha pedig pusztulnia kell, dőljön össze vele együtt minden! – Az individuál-humanizmus számára – ilyen szempontból – a világ „valóságos siralomvölgy”, az élet „a szenvedések megszakíthatatlan láncolata”, az ember pedig „törékeny nádszál, melyet a könyörtelen szükségszerűségek szorítása roppant össze”. – Ilyen körülmények között, „legjobb megfelekedni a halálról és letagadni az egészséget!”

= A szociál-humanizmus ugyan többet mond az előzőnél, de az sem kielégítő, nélkülözi a probléma feloldását. Mert azzal, hogy az egyén része a kisebb vagy nagyobb közösségnek, ahol megtalálhatja helyét, kiegészülését és kielégülését, s létével szolgálhatja-építheti azt a közösséget, mely mindent megtesz tagjaiért, és mellette áll szenvedésében és halálában, – ezzel csak elodázza, de meg nem oldotta a szenvedés és halál örök emberi problémáját. – Igaz, megadja azt az esélyt az ember számára, hogy egy nagyobb egység tagja lehet, azt életével-halálával szolgálhatja, s reményt nyújt abban a tekintetben, hogy az egyén halálával a közösség nem pusztul el, hanem tovább él, és fejlődik, önmagába építve és ott megőrizve azt a keveset, vagy sokat, amit az egyén – életével és halálával – a közösséghez hozzáadott. – Nem becsülhető le az az erkölcsi tartalom, mely erőt ad sok és nagy egyénnek arra, hogy életét beépítve a közösség nagy épületébe, a halálával is azt szolgálja. Feloldódás a nagy közösségben, – a pánpszichizmus, a panteizmus modern formája, – odaadni magát teljesen és maradéktalanul, ez még a szenvedés és halál elviselésére, elfogadására is adhat erőt. – A kérdést azonban nem oldja meg ez a közösségbe zárt ember-középpontúság, mert a szenvedés és halál értelmezésében alig mond többet a humanizmus előző állapotánál. Csak elfogadásukat teszi könnyebbé azzal, hogy a közösség önmagára irányítja, és önmagába olvasztja az egyébként elkülönülő, és elkülönültségében keserű vigasztalanságba zuhanó egyéni sorsszerűségét a szenvedésnek és a halálnak.

= A feloldás lehetőségét és valószínűségét valójában a teljes értelemben vett integrális-humanizmus hordja magában. Az integrális-humanizmus már nem az önmagába vagy a közösségbe zárt ember-középpontúság állapota, hanem nagyon is nyitott, az egész természet és természetfeletti – szubtranszcendens és transzcendens – valóságra rácsodálkozó, magát annak átadó és azt magába záró, magába olvasztó szemléletmód és magatartás. Ebben minden sorsszerűség megtalálhatja feloldását, nem ugyan a mesék világának boldog révbejutásával, hanem a nehézségeken felülemelkedni tudó pszichikai és erkölcsi hatás révén, a transzcendens hatásokkal kiegészülve. – A szenvedés ebben az állapotban is kín és gyötrelem marad, de ugyanakkor az emberi fejlődés leghatékonyabb katalizátorává válik. A halál itt is szükségképpen és fenyegető véglegesség, de ugyanakkor a végső kényszerfeltételek feloldása és a legfőbb katalizátor, mely – hitünk szerint – új és még magasabb rendű fejlődés lehetőségét és távlatait nyitja meg. – Az integrális-humanizmus nem „önkorbácsoló mazochizmus”, közel sem tagadása az életnek, szépségnek és ember-voltunkat kiteljesítő egyéni és közösségi örömeleménynek, még kevésbé önámítás, önhipnózis vagy önnarkózis az emberi élet kegyetlen sorsszerűségeinek elkendőzésére. – A humanizmusnak ez a teljes-értékű állapota képes felülemelni az embert a szenvedés és halálprobléma végtelen tragikumán, s felhasználni azt emberségünk tudati és etikai fejlődésében lendítő-erőnek, mely az embert a természet rendjén túli új és örök – most már szenvedés és halál nélküli – lét- és értékrendbe segíti. A transzcendenciának ez a megragadási lehetősége teszi alkalmassá az integrális humanizmust a szenvedés és halálprobléma kielégítő feloldására.

A sorsszerűségek harmadik csoportja, a szenvedés és halálprobléma tekintetében, így válik a teljes-értékű integrális-humanizmus a feloldás és dinamikus egyensúly biztosítékává, és egyben etikai kritériumává.

– A humanizmus etikai többlete az étellel való korlátozott rendelkezési jog vonatkozásában.

Az emberi létben adott sorsszerűségekkel kapcsolatos negyedik kérdésünket így fogalmaztuk meg: vajon az étellel való korlátozott rendelkezési jog valóban fennáll-e, és sorsszerű-e a humanizmus értékrendje szerint is? – És ezzel a sorsszerűséggel kapcsolatban rendelkezik-e etikai többlettel a humanizmus? – Mert magával a korlátozott jog fennállásával kapcsolatban ugyan nem igen lehet kétség, hiszen ember-voltunktól elvonatkoztatva is értelmezhető, mint a

biológiai struktúraszint törvényszerűsége. A „Ne ölj!” tilalom a biológiai létstruktúrákra azzal a kiegészítéssel vonatkozik törvényszerűen, hogy „Ne ölj feleslegesen!” – (Az állat csak a saját vagy utódai létének védelmében és táplálékszerzés céljából öl, öngyilkosságra pedig nem ismer példát a zoológia.) – Az ember, mint biológiai létező, alá van vetve az étellel való korlátozott rendelkezési jog természettörvényének, de maga a törvény – biológiai szükségszerűségével – az ember számára csak a tudat struktúraszintjén értelmezhető teljes valóságában és minden hatásában.

Az ember, mint a tudati struktúraszint létezője, az étellel való korlátozott rendelkezési jogot kényszerfeltételként értelmezi, egyszersmind létében adott sorsszerűségnek. Mint ilyen, képes szabadon elfogadni, és fejlődését előmozdító hatásként felhasználni, vagy éppen csak teherként elviselni, és teherként magával hurcolni, sőt – vele szembefordulva és a korlátokat áttörve – immorális módon a saját és mások életével gátlástalanul rendelkezni. – Minthogy ezek mindegyikének lehetősége nyitva áll az ember előtt, éppen ezért van szükség a humanizmus elirányító szerepére, a sorsszerűségből adott feszültségek és esetleges ellentmondások feloldása céljából.

= Az individuál-humanizmus valójában nem hoz megnyugvást és dinamikus egyensúlyt az étellel való korlátozott rendelkezési jog problémakörében sem. Az egyén-központúság elsődlegesen csak a kényszert érzi, vélt rendelkezési jogának – első sorban az önrendelkezési jognak – gúzsba kötését a sorsszerűség által. – S itt még az u. n. sztoikus nyugalom sem segít, gondoljunk csak Szókratész méregpoharára, melyet – fennkölt szöveg kíséretében ugyan – mégis csak felhajtott. – (Milyen igaza volt annak a gondolkodónak, aki úgy vélte, hogy az ókori görögök legmagasabb etikai és szépség-ideálját felmutató szókratészi tanítás oly messze van a krisztusi tanítástól, mint Szókratész halála Krisztus halálától!) – Az egzisztencia magába-zártsága nem tud megnyílni a kényszerek és szükségképpeniségek között a feloldásra, a tudatos és szabad személyiség szabadságára, s az ember egyszeri és megismételhetetlen voltából is csak a számára tragikus korlátokat látja. S nemhogy a szubtranszcendencia túllépéséig, de még a közösségnek való felelősség és számadás jogosultságáig sem jut el. – Ha józanul el is ismeri az egyén, hogy másnak az élete felett nincsen rendelkezési joga, azonban a saját életével való korlátlan rendelkezési joghoz – általában görcsösen ragaszkodik. A szélsősége individualizmus – még humanista formájában is – jószerivel még a biológiai struktúraszint létezőinek a természet-diktálta állapotáig sem képes eljutni az étellel való rendelkezési jog vonatkozásában: innen van az öngyilkosságok legjelentősebb hányada. – Valójában ezen a területen is nyilvánvalóvá válik a szélsőséges egzisztencializmus tragikumája.

= A szociál-humanizmus legalább elismeri az egyénnek az étellel való korlátozott rendelkezési jogát. Igaz, hogy csak a közösség korlátozó erejéig jut el, és tisztázatlan formában hagyja – legalább is a szélsőséges szociális-felfogás esetében – a közösség étellel való rendelkezési jogának mikéntjét. – Sajnos nem értelmezhető a humanista felfogásnak ebben az állapotában egyértelműen a közösség korlátozott vagy korlátlan rendelkezési joga, annak ellenére, hogy félreérthetetlenül megállapítja az egyénnek az életért való felelősségét önmaga és mások vonatkozásában, de csak a közösség érdekében. – Hogy a közösség nem forrása, hanem csak feltétele a létnek? – ez már nem igen idegesíti azt a közösséget, amely mindent önmagára, mint központra, vonatkoztat. – Általában hol tartunk a tudatos és szabad erkölcsi közösség fogalmától? – Az a közösség, amely kizárólag és egyoldalúan a közösség-központúság szemszögéből vizsgálja a jelenségeket, amely egyszeri és megismételhetetlen voltának a lényegét a mindennek önmagára történő vonatkoztatásában látja, s minden egyéni – bármilyen jogos – igényt a közösség megcsonkításának ítél, nem minősíthető erkölcsi közösségnek, s távol áll a szociál-humanizáció alapelveitől. – A valódi szociál-humanizmus legalább részben képes feloldani az emberi sorsszerűségek feszültségeit és ellentmondásait, s

az étellel való korlátozott rendelkezési jog vonatkozásában is segítséget nyújt az egyénnek a kiszolgáltatottság tudatának és torokszorító védtelenségének – igaz, csak átmeneti és időleges – feloldásához. De semmiképpen nem teszi önmagát a korlátlan rendelkezési jog forrásának, mint ez a náciizmus, a fasizmus, a végletes kollektívizmus és kommunizmus, a terrorizmus esetében – mindnél más-más indíték alapján – fennáll. – A valódi szociál-humanizmus szükséges, de nem elégséges az emberi lét sorsszerűségeiből származó feszültségek feloldására.

= A teljes és végleges feloldás lehetőségét és valószínűségét a teljes-értékű integrális humanizmus hordja magában. Ez képes dinamikus egyensúlyt teremteni az egyéni jogok és egyéni felelősség, a közösségi jogok és közösségi felelősség, az egyén és közösség – sokszor ütközőnek tűnő, vagy a valóságban ténylegesen is ütköző – egymás viszonylatában fennálló és feszültséget okozó természetjogi relációban, így az étellel való rendelkezési jog kérdésében is. – A humanizmusnak ez a teljes-értékű állapota rendelkezik azzal az erkölcsi tartalommal, mely az egyén, mint tudatos és szabad erkölcsi személyiség előtt feltárja az étellel való rendelkezés korlátozott voltának értelmét és célját, és rábírja arra, hogy ezt a kényszerfeltételt önként, szabadon és felelősséggel vállalja. – Az integrális-humanizmus képes igazában rádobbenteni a közösséget arra, hogy az étellel való rendelkezési jognak nem maga a közösség a forrása, azt tudatosan ráruházták, és azzal csak korlátozott módon és teljes erkölcsi felelősséggel élhet. – Végül, de nem utolsó sorban: ez a teljes-értékű állapot helyezi be az embert és közösségi létét, minden sorsszerűségével együtt, a transzcendencia távlataiba, teszi teljessé ezt az ember-középpontúságot az által, hogy a szubtranszcendencia, annak minden kényszerfeltétele, kötöttsége és abból származó feszültsége fölé emeli. Így a természetes pszichikai és erkölcsi hatásokon túl transzcendens hatásokat is biztosít ahhoz, hogy az étellel való rendelkezés kérdésében a természet, az erkölcs és a transzcendencia korlátait és kötelezettségeit önként és szabadon válassza egyén és közösség egyaránt.

Ellentétben áll-e az orvosi etika a természettörvényekkel?

Az étellel való rendelkezési jog problematikája kapcsán felmerül még egy súlyos kérdés: ellentétben áll-e az orvosi eskü a természettörvényekkel?

Egy gyermekorvos barátom vetette fel a problémát: „Évenként mintegy 5-6 újszülöttet éleszték, nem beszélve az alig életképes újszülöttekről. Ezek évtizedekkel ezelőtt – a természet rendje szerint – előbb-utóbb meghaltak volna, és semmiképpen nem érik el a felnőtt kort. Mi viszont megmentjük őket – a többi testi-szellemi fogyatékosokkal együtt – hosszasan kórházban tartjuk, és utána is folyamatosan gondozzuk őket. – Miért? – Mert köt az orvosi eskü és az orvosi etika: nekünk az életet kell szolgálnunk! – Pedig tudjuk, hogy a halvaszületések, koraszülések, testi-szellemi fogyatékoságok jó része genetikai adottság, vagy alkohol-nikotin-kábítószer fogyasztás következménye. – S ezeket a gyermekeket felneveljük egészen az ivar-érett korig, legtöbbször nemcsak szexuális életet élnek, hanem házasságot is kötnek, házasságban nagy azon kívül gyermekeket hoznak világra, s a genetikai terheltséget csak még tovább fokozzák. Várhatóan generációkon keresztül. – Pedig a természet rendje nem ez! Az élet világában az életképteleneket és a gyengéket 'kiselejtezi' a természet. – Az elmúlt századokban, sőt még évtizedekkel ezelőtt is így volt: a 12-15 %-os gyermekhalandóság még a XX. század első felében is ezt takarta. – Úgy látszik, ez a természet törvénye: így gondoskodik a természet a fajok épségben maradásáról, a faj nemesítéséről. – S mi, lelkiismeretes orvosok, akik eskünkhöz és az orvosi etikához tartjuk magunkat, genetikai fogyatkozást genetikai fogyatkozásra halmozunk, legalább is elősegítjük az állandó genetikai romlást. – Hát nincs ellentétben az orvosi etika a természettörvényekkel?!...”

Döbbsenten hallgattam gyermekorvos barátomat: ez soha még csak eszembe sem jutott. Maradékalanul örültem a gyermekhalandóság jelentős csökkenésének; sajnáltam a koraszülöttek gyarapodását és a szellemi-fogyatékosok számának növekedését, háborogtam a rengeteg művi abortuszon. És kétségbeejtőnek tartottam az orvosok egy részének – (jó-részének?) – etikátlan magatartását. – Orvos-barátom kérdése viszont lényeges és jogos. És milyen súlyos!

Nézzük meg tehát a problémát közelebbről. Hármass megközelítés lehetséges: természet-tudományos, ontológiai és etikai.

= A probléma természettudományos megközelítésénél elsősorban az átöröklés-tanra kell gondolnunk, s az alábbi következtetésre juthatunk.

Először: Genetikailag általában csak a betegségre való hajlam örökölheto, melyből – ha az orvosnak tudomása van – megfelelő módon tudja kezelni a gyermeket, aki – nagy valószínűséggel – teljesen rendbe jöhet.

Másodszor: A természet produkál furcsa – sokszor számunkra érthetetlen – dolgokat. Ismertem süket-néma szülőknek teljesen normális beszéddel és hallással – sőt gyönyörű énekléssel – rendelkező gyermekeit. – Kiskorától szellemi-fogyatékos anyának ragyogó szellemi képességű gyermeke lehet, magam voltam ilyennek szemtanúja. – Stb...

Harmadszor: Van egy latin közmondás, amely így hangzik: „Naturam expellas furca, temen usque recurret”, – magyarul: „Űzd ki a természetet husággal, mégis mindig visszatér”. – Valaha azt hittem, hogy ez egy érdekes szállóige, amíg Mendel-szabályaival nem foglalkoztam közelebbről. – A Mendel-féle kísérlet szerint: a két tiszta borsó-fajta keresztezése utáni utódok számát hatványosorba fejtettem, döbbsenten kellett rájőnnöm, hogy már a hetedik-nyolcadik elemtől a homo-zigóták száma fokozatosan és mindig jelentősebben meghaladja a hetero-zigóták számát. Ebből azt a következtetést kellett levonnom, hogy „a természet tiszta típusokra törekszik”, s ez az alapja a természet öntisztulásának és a természet faj-nemesítésének.

(Egyébként ezt annak idején – 1947-ben – tanulmányban is megírtam: „Mendel negyedik szabálya” címmel, melyet a Szegedi Tudományegyetemhez benyújtottam, s azt a Biológiai Tanszék el is fogadta.)

Hogy van-e jelentősége ennek a testi és szellemi fogyatékosok utódainak viszonylatában? – Nem tudom! – Talán orvos-biológusok kutatásának tárgyát képezhetné.

Ha már a genetikai terheltségekről beszélünk, ejtsünk néhány szót az emberiségnél az utolsó fél évszázadban jelentkező degenerációkról. Ezek nem elsősorban a halvaszületettek élesztéséből és azok felgyógyulásából származnak. A testi-szellemi degenerációk legnagyobb része más eredetű. Következménye az emberiséget sújtó környezeti ártalmaknak; a sugárzási – radioaktív- és kozmikus-sugárzásból származó – genetikai és egyéb sérülések (a csernobili katasztrófa következtében, pl. hazán legkisebb megyéjében egyharmadával nőtt a spontán-abortuszok, a kora- és rendellenes-szülések száma); az emberiséget érő kemizálásból eredő károsodások; a fogamzás-gátlóknak, valamint a gyógyszeres- és művi terhesség-megszakításoknak eredményei. Nem beszélve a hazánkban – de másutt is – tragikusan szaporodó gyermek- és csecsemő-gyilkosságokról. Az emberi nem degenerációjának jele a fokozódó számú sikertelen és sikeres öngyilkossági kísérlet. – Genetikailag szinte csak egyetlen jele van az emberiség degenerálódásának: a kettős vagy többes ikerszülések számának jelentős növekedése.

= Ontológiai vonatkozásban – számomra úgy tűnik – kézenfekvőbb és könnyebb a probléma.

Először: A lét a legnagyobb jó a természet rendjében, az élet pedig az élővilágban. S ezt a létet hozza vissza az élesztő-gyermekorvos egy életre szánt létező számára. – Ennél nagyobb jót nem tehet az ember a világon.

Másodszor: A genetikai sérültek gyógyítása pedig – minden kockázat ellenére – igencsak a legnagyobb jótéteményekhez tartozik az ontológiai megfontolások alapján. Mert valójában ezzel a gyógyítással a lét kibontakozásának lehetőségét és valószínűségét növeli az orvos. – Hogy esetleg mindez hiába történik? Ez már igazán nem rajta múlik: ő megadja a lehetőséget a legjobb tudása és a rendelkezésére álló eszközök segítségével.

Harmadszor: Az pedig nem helytálló, hogy ez által az orvosok genetikai sérülést genetikai sérülésekre halmoznak. Ez már a természet rendjéhez tartozik, s az orvosnak nincs ontológiailag joga a természet rendjébe másként beavatkozni, mint a természet erőit a megvalósulás valószínűségében segíteni.

Valójában sokkal nagyobb ontológiai problémát jelentenek azoknak az orvosoknak cselekedetei és mulasztásai, akik esküjüket be-nem-tartva – nem az életért dolgoznak, vagyis nem tesznek meg mindent a magzatok megmentéséért, a megszületőknek életben maradásáért, tehát nem adják meg az élő-lét lehetőségét a születendő vagy születő gyermeknek, nem tesznek meg mindent a gyenge – akár életképtelennek is ítélt – életben maradásáért. – Ezek alapvetően vétnek az ontológiai természettörvények ellen. – Erre kellene gondolniuk az esküjükhöz ragaszkodó szülész- és gyermek-orvosoknak a kétséges esetekben, és mindjárt nyugodtabban tennék azt, amit mindenképpen megtesznek az élet szolgálatában.

= Etikai vonatkozásban legnagyobb az orvos felelőssége és a lét, az élet érdekében történő belenyúlásának a jelentősége. Azzal, hogy a gyermeket éleszti, valójában egy tudatos és erkölcsi személyiségnek adja meg az élet, a tudati és erkölcsi kibontakozás lehetőségét, és növeli annak valószínűségét. – Ennél nagyobb erkölcsi tettet szinte elképzelni sem lehet! – Hogy aztán tovább mi lesz?... Az már nem az élesztő és gyógyító gyermekorvos felelőssége.

Ugyancsak nem az élesztő és gyógyító gyermekorvos felelőssége, hogy az esetleges későbbi utódok milyen képességekkel vagy terheltségekkel jönnek világra. Az már a természet kiválasztásának és tisztulásának lesz a következménye. – De tény, hogy az élesztő és gyógyító gyermekorvos erkölcsi cselekedetének lesz a következménye, hogy újabb gyermekek születhetnek tudatos és szabad erkölcsi személyiség lehetőségével és valószínűségével.

Az orvosnak nem lenne szabad erkölcsiségét kockára tennie „tisztázatlannak tűnő természettörvény” miatt. Az erkölcsi természettörvény soha nem tisztázatlan: „Tedd a jót, kerülj a rosszat!” Valójában ez az orvosi eskü és az orvosi etika alapja is. És ez az irányadó a szülésnél jelenlevő és a szülés után az újszülöttet ellátó gyermekorvos számára is. – Mert mi a jó? – Az élő lét! – És mi a rossz? – Az élő-lét magára hagyása, az élő-létről való lemondás! – Amikor az élesztő és az életet fenntartó gyermekorvos esküjét teljesíti, és az orvosi etikához ragaszkodik, akkor valójában olyan erkölcsi cselekedetet hajt végre, mely az egyik legértékesebb a világon.

= Számunkra, Isten-hívők számára, egyáltalán nem hanyagolható el döntéseink és cselekedeteink transzcendens vonatkozása.

A Teremtő öröktől fogva „tenyerébe ír és nevére nevez” minden embert, akinek teremtését és meglétét elgondolta. Hogy aztán ezek mind megvalósulnak-e, az már jórészt tőlünk, emberektől függ. Ebben a Teremtő munkatársai vagyunk: szülők, orvosok, nevelők, családi-közösség, az egész társadalom. – Isten mindenkit üdvösségre szánt, elgondolásában szerepelnek mindazok a képességek, a képességek kiteljesedése, melyek az emberi élethez és az üdvösség eléréséhez szükségesek. – Hogy ezek a megvalósuláshoz lehetőséget és valószínűséget kapnak-e Azok a természeti, ontológiai és erkölcsi természettörvények működésén és rajtuk emberekén múlik, hogy adunk-e lehetőséget a természettörvények működéséhez.

Az élesztő és gyógyító gyermekorvos a Teremtő egyik legközvetlenebb munkatársa: nem lehet kétsége afelől, hogy mi a teendője. – Hogy aztán a továbbiakban mi történik? – Az már Isten gondja, nem az orvosé. – Ugyanúgy, mint az, hogy mi lesz a gyermekek, unokák, dédunokák sorsa, az már nem a szülők, hanem az Isten gondja.

Talán így fogalmazhatnám meg a válaszmotívum erre a nem csekély, de jogos és súlyos kérdésre. – S úgy vélem, ez összhangban van az integrális-humanizmus álláspontjával is: megadni a lehetőséget, növelni a fejlődési valószínűséget. – „Emberé a munka, Istené az áldás!”

A sorsszerűségek negyedik csoportja, az élettel való korlátozott rendelkezési jog vonatkozásában így válik a teljes-értékű integrális-humanizmus a feloldás és dinamikus egyensúly biztosítékává, s egyben etikai kritériumává.

Összefoglalás.

Az emberi élet sorsszerűségeinek viszonylatában a humanizmus segítségével alapvetőbben megközelíthetővé vált számunkra az egész problémakör. A humanizmus, mint emberközpontú szemléletmód, különböző állapotai különböző módon segítenek az ellentétek, feszültségek és ellentmondások feloldásában, a dinamikus egyensúly biztosításában. A humanizmus alacsonyabb rendű állapotai – az individuál- és a szociál-humanizmus – csak részleges és időleges megoldást képesek biztosítani, de ebben a parciális megoldásban is állandóan kísért az ontológiai és etikai elfajulás lehetősége. – Egyértelmű és teljes-értékű megoldás valószínűségét csak az integrális humanizmus képes magában hordozni, csupán az képes magában a természetnek megfelelő jogrendben is érvényt szerezni az egyén és közösség jogos igényeinek, s biztosítani a dinamikus egyensúlyt a természetes jogviszonyok ellentmondásai között. De a végső feloldást is csak az integrális-humanizmus biztosíthatja: a transzcendens valóságba történő beépülés formájában. Ez a transzcendens valóság adja meg értelmét és célját, egyben transzcendens távlatát és kielégítő feloldását biztosítja valamennyi emberi sorsszerűségnek.

4. 5. Az emberi felelősség tudatos vállalása.

Az emberi felelősség tudatos vállalásával kapcsolatban a tisztázandó fogalmak a következők:

- maga a felelősség kérdése;
- ennek a felelősségnek erkölcsi mivolta;
- végül a felelősségnek magatartásformában való megjelenése.

Maga a felelősség – önmagában véve – alapvetően erkölcsi kategória. Jelenti azt a tudati-törekvési állapotot, melynek révén az ember tisztában van gondolatainak, szavainak, cselekedeteinek, mulasztásainak, másokhoz fűződő relációinak – tehát egész emberi magatartásának – mibenlétével, következményeivel, és azokat a következményeket tudatosan vállalja. – Természetesen ennek a felelősségnek – az ember tudati-törekvési állapotától függően – lépcsőfokai vannak:

a felelősség-érzet, mely még csupán „ösztönös” elirányulást jelent az emberi magatartás és következményei viszonylatában;

a felelősség-tudat, mely már tudatos állásfoglalás az emberi magatartás és következményei vonatkozásában;

a felelősség-vállalás, mely az emberi szabad választás folyamatát képezi ugyancsak az emberi magatartás és következményei tekintetében.

Az erkölcsi felelősség alapvetően és lényegesen többet tartalmaz. – Jelenti az erkölcsi jó (közjó) iránti elkötelezettséget, valamint annak az emberi magatartásban és magatartásbeli állapotváltozásaiban történő megnyilvánulásaiért való tudatos felelősségvállalást. – Az emberi magatartásban megjelenő erkölcsiség így nemcsak a teljes emberi létet motiválja, hanem azon keresztül az emberi felelősségtudatot és felelősségvállalást is. Ezáltal válik az emberi magatartás lényeges állapothatározójává, a tudatos és szabad személyiség erkölcsi strukturáltságává.

Az erkölcsi felelősségnek magatartásformában való megjelenése szükségképpen vonatkozik a teljes emberi létre, az emberi sorsra, s meghatározó jellegű paraméterévé válik a humanizmus és az emberi boldogság vonatkozásában. Ehhez konkrét formában kell megnyilvánulnia valamennyi emberi – ontológiai, biológiai, pszichikai, törekvés és erkölcsi – paraméterben, és azok beállításában, valamint megfelelő „küszöbszint” között való tarásában döntő szerepet játszik.

4. 5. 1. A tudatos ember felelőssége a természetért.

Az ember – természeti jelenség és a természet része lévén – elsőként felismerhető relációjával a természethez fűződik, a természetbe épül be. Éppen ezért alapvető és lényeges az a felelősségtudat és felelősségvállalás, mely az ember részéről – erkölcsiségében és erkölcsi magatartásában gyökerezően – a természeti jelenségek, a természettörvények, az egész természet felé mutat.

– A természetért, annak anyagi-biológiai egységéért való felelősség.

A természeti jelenségek közül az ember az első és egyetlen, aki a természet törvényeit, a természet anyagi-biológiai egységét, a természet egyensúlyát felismerni képes. Ugyancsak az ember az, aki tudományával-technikájával, kultúrájával-civilizációjával, pszichológiai és biológiai szinten végbemenő gazdálkodásával a természetbe belenyúlhat is képes. Ez a belenyúlás azonban roppant nagy felelősséggel jár, melynek – anyagi-biológiai hatásain túl – erkölcsi hatásait is felismerni és felmérni köteles az ember.

= A természeti jelenségek és a természettörvények ismeretéből következő erkölcsi felelősség. Az emberi tudásszint a természet ismerete területén fokozatosan emelkedik, s lassan-lassan ismertté válnak azok a „fehér foltok”, melyekkel az elmúlt időszakok tudósai nem tudtak mit kezdeni. Ez a természettudományos ismeretbővítés azonban fokozza az ember – első sorban a kutató természettudósok – erkölcsi felelősségét. – A II. Világháború tudósainak egy része csak későn – az uránium-bomba rettenetes pusztító erejének láttán – ismerte fel az erkölcsi felelősséget – (Saharov kivételével a hidrogén-bomba feltalálói közül – sajnos – még később sem.) – A biológiai- és vegyi-fegyverek előállítói, a lézer-sugár haditechnikában történő alkalmazásának felfedezői nem igen jutottak el eddig a fölismerésig, különben „kiszálltak” volna ezekből az antihumánus kutatásokból. – De nemcsak az ABC-fegyverek felfedezői vétének az erkölcsi felelősség felismerésének kötelezettsége ellen, hanem mindazok a kutatók és tudósok is, akik az alapvető összefüggés nélküli tudás- és ismeretbővítést szolgálják. Nem fogadható el védekezésük, hogy a természettudományok ma már annyira specializálódtak, hogy az egyes részterületek kutatói nem képesek szintézisben együttlátni a természettudományok egészének fejlődését. Fel kell ismerni azt a tényt, hogy a részterületek túlfejlesztésével az egész természetet, a természet egységét érheti – és nagyon sokszor éri is – sérelem, s ezért a felelősség az alapvető összefüggések figyelmen kívül hagyásával történő

ismeretbővítést is terhelik. – Tudomásul kell vennünk, hogy a természeti jelenségek egésze és a természettörvények teljessége ismeretének nem vagyunk – s talán nem is leszünk soha – birtokában. Éppen ezért erkölcsi felelősség a rész kutatások túlhajtása – bármilyen cél érdekében – az elérhető összefüggések és ismeretek figyelembevétele nélkül. Ez nem szolgálja a természet anyagi-biológiai egységét! – Ezt az erkölcsi felelősséget minden természettudósunk, hutatónak és a kutatások eredményeit felhasználónak fel kell ismernie!

= A természet alakításából következő erkölcsi felelősség felismerése. –

A természet alakítása gyökereiben visszanyúlik az előzőekre: a természettudományos kutatásra és ismeretbővítésre. Az ezen a területen elkövetett hibák, bűnök és felelőtlenség az elsődleges oka annak, hogy a természet alakítása során sokszor szinte – vagy ténylegesen – jóvátehetetlen bűnököt követ el az emberiség. – Csak éppen megemlítem, hogy közel 300 állati fajt pusztított ki az ember egyedül Észak Amerikában az utolsó 200 év alatt. – Napjainkban még sokkal nagyobb veszély fenyegeti a földi természetet, a természet anyagi-biológiai egységét az ember részéről: a hova-tovább általánossá váló és hatalmas méretet öltő környezetszennyezés. Földünk víz- és oxigén-háztartásának felborulásától a kozmikus sugarakat kivédő „ózon-pajzs” felbomlásáig ezer súlyos veszélyt jelent a modern technika, civilizáció és gazdálkodás az ember számára. A tényeket már néhány évtized óta rögzítjük ugyan, – még konferenciáink is ebben a tárgyban, – de az erkölcsi felelősséget mindezekért még fel sem ismerjük, nemhogy felvetnénk! – Úgy tűnik, hogy a természettudományok részterületein a tudományos eredmények alkalmazása nincs összhangban a természet alapvető el irányulásával, összefüggésével és törvényszerűségeivel, s mindig súlyosabban és súlyosabban érinti a természet egészét. – Fel kell ismernünk, hogy a természet alakítását az ember érdekében csak hozzáértéssel és erkölcsi felelősséggel lehet munkálni. Ennek az erkölcsi felelősségnek felismerése alapvető volt, van és lesz a természet egésze, annak anyagi-biológiai egysége megőrzése szempontjából. Már pedig ez az egység és egyensúly az emberiségnek alapvető és döntő érdeke.

= A természetbe történő belenyúlás erkölcsi felelősségének felismerése.

A fizikai, kémiai, biológiai kutatások az utolsó félévszázadban nem egy olyan eredményt produkáltak, melyek e tudományos ismeretbővítésen túlmenően, egyszersmind a természetbe való – sokszor avatatlan és felelőtlen – belenyúlást eredményeztek. – gondoljunk csak az atomkutatás eredményeként megjelenő uránium-, hidrogén- és neutron-bombákra; a biológiai fegyverek mellett, pl. a gensebészetre és annak antihumánus vetületére; a kémiai tömegpusztító eszközök mellett, pl. az antibébi-tablettákra, melyek következtében – a legutolsó amerikai orvosi jelentések szerint – a generációkon keresztül folyamatosan használóknál a negyedik generációban 10%-os nemi szervi rákos tünetek megjelenését észlelték. – (Mi lesz itt később?!) – Vészterhes a természetbe történő avatatlan és felelőtlen belenyúlás! – S nem lehet védekezni sem az emberiség „csoportos-biztonságával”, sem a békét biztosító „erő-egyensúllyal”, sem pedig a „tudományok fejlődésének kötelező szolgálatával”.

Először: Csoport-biztonságot egyáltalán nem szolgál a természetbe, a természet erőibe történő illetlen beavatkozás, mert ezen a területen és ebben a kérdésben minden az emberiség egészét, a földi természet egészének biztonságát érinti, illetve súlyosan érinti.

Másodszor: Az erő-egyensúly csak látszólagos biztonságot és bélélt takar, mert egyrészt – a ma már mindig több és több helyen – felhalmozott ABC-fegyverek az emberiség egészét pusztítással fenyegető veszélyforrást takarnak. – (Gondoljuk csak el: egy műszaki hiba, egy tárolási probléma, egy immorális és felelőtlen személy bármelyik pillanatban jóvátehetetlen károkat, esetleg végpusztulást okozhat...) – Másrészt a félelem ettől az „erő-egyensúly” felbomlásától állandó és fokozott – újabb kollektív fenyegetést jelentő – rész kutatásokra és annak alkalmazására ösztönöz, minél több ország jut birtokába ennek az úgy nevezett „erőnek”.

Harmadszor: A természettudományok kötelező szolgálatával egyáltalán nincsenek összhangban a részterületekre – s milyen részterületekre?! – kiterjedő és koncentrált, a természet anyagi-biológiai egységét és egyensúlyát veszélyeztető kutatások.

Mindenkinek – elsősorban az alap- és alkalmazott kutatásokkal foglalkozó természet-tudósoknak – fel kell ismernie azt az erkölcsi felelősséget, mely a tudományos kutatásoknak, a tudományos eredmények gyakorlatban történő felhasználásának szükségképpen velejárója kell, hogy legyen. Az emberiség az utóbbi századok során – különösen az utolsó évszázadban – annyi bűnt követett már el a bennünket körülvevő természet, a természet anyagi biológiai egysége és egyensúlya ellen, hogy végre – talán az utolsó órában! – éppen ideje lenne felismernünk az erkölcsi felelősséget, és annak megfelelően kellene irányítanunk a természettudományos ismeretbővítést és a bennünket körülvevő természeti környezet védelmében folyó harcot, első sorban a jelen és a jövő emberisége érdekében.

– A természet anyagi-biológiai egységéért, egyensúlyának sérthetlenségéért való tudatos felelősségvállalás.

Az erkölcsi felelősség felismerése még csak az első – bár alapvető – lépés a természettel, a természet anyagi-biológiai egységének és egyensúlyának megőrzésével kapcsolatban. Az embernek, mint tudatos és szabad személyiségnek, tovább kell haladnia, s meg kell tennie a második, döntő lépést: tudatosan erkölcsi felelősséget kell vállalnia a természetért, a természet anyagi-biológiai egységének és egyensúlyának biztosításaért. – Ha másért nem, már csak önző érdekből is, hiszen az ember természeti jelenség, a természetnek szükségképpen része és részese. – Ez az erkölcsi felelősségvállalás – az erkölcsi természettörvényekben gyökerező – tudati-törekvési magatartást és sokszoros erőfeszítést kíván az embertől. – Hogy milyen irányban? – Azt a következőkben vázoljuk.

= A természettörvények összefüggő – szintetikus – ismeretére való törekvés, mint elsődleges feladat a felelősség tudatos vállalásához. – Természetbölcseletünkben elég részletesen tárgyaltuk a természettörvényeket, mindhárom csoportjukról – a geometriai szimmetria-elveken, a dinamikai szimmetria-elveken, az u. n. „crossing” (keresztelési) összefüggéseken nyugvó természettörvényekről – ott már beszéltünk, s megállapítottuk ezek alapvető összefüggéseit. De idéztük Wigner Jenő idevágó megállapítását is, mely szerint: a természettörvények hálójában – igen nagy valószínűséggel – jelentős hiányok, terjedelmes „fehér foltok” vannak, s nemcsak arról nincs bizonyosságunk, hogy megfogalmazott természettörvényeink idővel nem szenvednek módosulást, (nincs ugyanis módunk megkülönböztetni a véglegesen érvényes természettörvényeket a helytelenül megfogalmazottaktól), de el kell utasítanunk azt az optimista fel fogást, hogy valaha is megismerhetjük a természet valamennyi törvényszerűségét. – A jelen természettudományos kutatásoknak tragédiája az, hogy ezeket a lehetséges „folytonossági hiányokat” a természettörvények hálójában nem veszik figyelembe. Úgy végzik a természettudósok főként az alkalmazott, de gyakran az alapkutatásokat is, mintha a természettörvények teljes és végleges halmazának a birtokában lennének. Ugyanakkor figyelmük nem is terjed ki arra, hogy az alkalmazott-kutatások és főképpen azok használatbavétele, technikai megvalósítása, nem egyszer fennálló és érvényes természettörvényt sért, minthogy az a természettörvény (természettörvények) kívül esik (esnek) kutatásuk területén. – Vagyis: hiányzik a kutatások megtervezésének, megszervezésének alapvető koordinációja, s még inkább hiányzik az utólagos kontroll, mely felülvizsgálná azt, hogy a rész-kutatás beillik-e az általunk ismert természet egészébe, nem sérti-e a természet ismert anyagi-biológiai egységét és egyensúlyát? – Alapvető feladat tehát az erkölcsi felelősség tudatos vállalása szempontjából az összefüggő, szintetikus, a természet ismert egészévek összhangban levő természettudományos kutatás és ismeretbővítés.

= A természet alakításában az átfogó ismeretek tudatos felhasználása a természet – és benne az ember – érdekében, mint következő alapvető feladat az erkölcsi felelősség tudatos vállalásához. – Ez egyenes következménye az előző lépésnek. Ha tudatosan használja az ember – a természettudós – az átfogó, az ismert természettörvényekkel összhangban levő ismereteket, akkor eleve csak olyan alkalmazott kutatások, természettudományos részeredmények kerülnek technikai megvalósításra, melyek nem ütköznek természettörvénybe, figyelembe veszik és tiszteletben tartják a természet anyagi-biológiai egységét és egyensúlyát. – Akkor majd nem kell beszélnünk a környezetszennyezés fokozódásáról, sőt talán elérjük azt is, hogy az emberiség komoly erőfeszítéseket tesz annak érdekében, hogy a természet megközelítőleg eredeti állapotát és egyensúlyát helyreállítsa. – Azért beszélek csak megközelítőleg eredeti állapotról és egyensúlyról, mert – sajnálatos módon – egyes környezeti ártalmakat megszüntetni már nem lehet, legfeljebb hatását enyhíteni tudjuk. – A természet alakításának egyik legfontosabb feladata lesz a jövőben: a természet „rehabilitációjára” irányuló kutatás és annak alkalmazása. Ezt a magatartást kívánja meg az ember részéről a természettel – s benne önmagával – szemben az erkölcsi felelősségtudat vállalása. – Bárcsak már ott tartanánk, hogy a természettudósok és az emberiség lényeges dolgaiban döntésre hivatott vezetők rádöbbsenének erre az erkölcsi felelősségtudatra, és vállalnák azt!

A természet erőibe történő beavatkozás megszüntetése, mint legjelentősebb feladat a természetért való erkölcsi felelősség tudatos vállalásában. – Jelen korunk a természettudományok bővületében él. Olyan állapotot örököltünk, melyben az elpocsékolt energiákat újjal kellett pótolni, a demográfiai robbanás következményeivel eredményesen kell megbirkózni, a fehér ember genetikai sérüléseit – lehetőség szerint – ki kellene küszöbölni. – Mindezt az ember nem a természet tartalékainak feltárásával, a természet gyógyító erőinek felkutatásával és felhasználásával, hanem a természet erőibe való beavatkozással kívánja megoldani. – Energiahordozóként igénybe vette az urániumot és az urán-származékokat, nem törődve azzal, hogy melléktermékként – bármely atomerőművel rendelkező ország – előállíthatja a maghasadásos bombát, ahelyett, hogy energiatakarékos technológiákat dolgozott volna ki. És ahelyett, hogy a természetes energiaforrásokat – szén és szénhidrogének, víz-, szél-, nap- és geotermikus-energiákat – használt volna fel, és ezzel bővítené energiaforrásait. – A demográfiai robbanást kemizálással, művi abortusszal és műtéti eljárásokkal kívánta leszűkíteni, nem törődve a kemizálás és egyéb eljárások várható következményeivel az utódokra nézve, ahelyett, hogy a természetes család-tervezést és a földi javak termékbővítését, a termékek humánus elosztását alkalmazza. Továbbá a génebézészet kifejlesztésén dolgozik, nem törődve azzal, hogy a génebézészet – teljes kifejlesztése esetén – tömegpusztító fegyverré és az elnyomás eszközévé válhat bármely nagyhatalom vagy diktatúra kezében, ahelyett, hogy a fajnemesítés természetes eszközeit, a természet gyógyító módjait kutatná és használná fel. – A természetért, annak anyagi-biológiai egységéért és egyensúlyának biztosításáért addig nem vállalhat erkölcsi felelősséget az ember, amíg nem szűnik meg a természet erőibe történő avatatlan és felelőtlen beavatkozás. – Igaz, a természettudományos kutatások nem állhatnak meg, de a kutató tudósokat köti az erkölcsi felelősség, ezzel tisztában kell lenniük, és ezt az erkölcsi felelősséget tudatosan vállalniuk kell!

– Jelen korunk legnagyobb veszélye az emberi mindenhatóságba vetett hit.

Múlt századunk olyan tudati állapotot örökölt, mely a természettudományok elsőségét és annak mindenkori felettségét hangsúlyozta. Ezt fejlesztettük mi tovább olyan irányban, hogy az ember képes – és hivatott – a természet teljes meghódítására, átalakítására, és kezünkben a kulcs az emberi mindenhatósághoz. S ezt a tudatot hagytuk és hagyjuk örökbe gyermekeink és unokáink számára. – Ebben nem a józan természettudósok a bűnösök, hanem a természet-

tudományok – nem vitás, hogy óriási – eredményeivel „házaló” katonák, politikusok és ideológusok, melyhez természetesen hozzájárult a természettudósok egy – nem is csekély – hányadának erkölcsiségbeli hiánya a felelősség felismerésében és vállalásában. – Ehhez járul a világ többszörös megosztottsága és a természettudományos – egyáltalán a tudományos – szintézis hiánya.

= A világ többszörös megosztottsága óriási veszélyt hordoz magában. Mindegyik – két, három, sőt több – fél egyrészt a saját biztonsága, – nem egyszer hatalmi vágya – érdekében belehajszolja a természettudósokat a szükségesnek vélt és hatásos eredménnyel kecsegtető természettudományos részterületek kutatásába, és a kutatások technikai hasznosításába. Első sorban katonai vonatkozásban. Másrészt a propaganda és a tömegkommunikáció minden eszközével igyekszik meggyőzni lakosságát és szövetségeseit természettudományos-technikai magasabbrendűségéről, s arról, hogy ő van az emberi mindenhatóság kulcsának birtokában.

= A tudományos szintézis hiánya legalább ekkora veszélyt jelent. – Ha még nem nagyobb veszélyt! – Az itt jelentkező erkölcsi felelősség felismerésének és felelősségvállalásának hiányát az előzőekben már érintettem. Most inkább egy sokszor hangoztatott véleményről kívánok szólni. – A tudományos – jelen esetben a természettudományos – szintézis hiányával kapcsolatban általában azt szokták mondani, – még jelentős természettudósok is, – hogy a tudományok fejlődése során mindig is megvolt az ismeretek felgyűjtésének, majd össze rendezésének időszaka, mely hol rövidebb, hol hosszabb időt vett igénybe. – Jelen évtizedeink a rész kutatások és az azokból származó ismeretek felgyűjtésének időszaka, mely nem kedvez – sőt ellentmond – a szintetizáló törekvéseknek. – (Érdemes megnézni, hogy az utolsó két évtizedben kik és miért kaptak természettudományos Nobel-díjat!) – Majd idővel – mondják – elérkezik a szintézis időszaka, amikor minden ismeret összerendezése megtörténik, s létrejön a természettudományokban is a lehetséges szintézis. – Mai körülményeink között azonban ez az álláspont már tarthatatlanná vált: túlságosan szétestek és eltávolodtak egymástól a természettudományok – a kutatások viszonylatában ez tagadhatatlan tény! – egyes részterületek, még tudományágon belül is, teljesen független és önálló létet nyertek. – Erkölcsi felelősségünk tudatában merem kijelenteni: az ismeretgyűjtésnek és az összerendezésnek együtt kell történnie, különben elborít bennünket a rész kutatások és a technikai alkalmazások „hordaléka”. – Nem kell külön hangsúlyoznom, hogy a múltban minden időszaknak megvoltak a maga nagy természettudományos egyéniségei, akik menet közben igyekeztek a szintézist – több-kevesebb sikerrel – megvalósítani. – Vegyük észre, hogy a szintézis területén jelentős lépéshátrányba kerültünk, s erkölcsi felelősségünk tudatában vállalnunk kell a folyamatos összerendezés emberfeletti munkáját. Csak így tudjuk biztosítani a természettudományok egységes arculatát a természet – benne az ember – anyagi-biológiai egységének és egyensúlyának biztosítása és védelme érdekében, melyre emberi létünkéből kifolyólag erkölcsi felelősségtudat és felelősségvállalás kötelez.

A tudatos ember számára a természetért való erkölcsi felelősség felismerésében és felelősségvállalásában jelentős segítséget nyújt: az energetikai axiómarendszeren nyugvó új típusú – alternatív – gondolkodási rendszer. Ez a gondolkodásmód nemcsak az objektivitás és realitás talaján áll, hanem abban is támogat minket, hogy bátran szembefordulhassunk, és szakítani tudjunk előítéletekkel, hibás beidegződésekkel, gondolkodásbeli gátlásokkal, elavult metodikai fogásokkal, és csupán a lényegre: emberi létünk ontológiai, energetikai, információelméleti, kibernetikai és erkölcsi paramétereit szem előtt tartva közelítsük meg ezeket az – embervoltunkból következő – alapvető és döntő problémákat. Ezzel az alternatív gondolkodásmóddal juthatunk el legbiztosabban és viszonylag legkönnyebben ahhoz az erkölcsi magatartáshoz és állapotváltozáshoz, mely szükséges és elengedhetetlen ahhoz, hogy az emberiség a harmadik évezred – egyáltalán nem könnyű – első évtizedein átléphessen.

4. 5. 2. A tudatos ember felelőssége a dialektikus ellentétek feloldásáért.

A dialektikus ellentétek – egyrészt választás, másrészt egyensúlybiztosítás formájában – emberségünk megélésében és kibontakozásában döntő jelentőséggel bírnak. Éppen ezért súlyos erkölcsi felelősség terheli az embert, mert kötelessége felismerni ezeket az ellentétpárokat, hogy aztán magát a választási és feloldási – egyensúlybiztosítási – felelősséget felismerve tudatosan vállalja az ezzel kapcsolatos erkölcsi felelősséget.

– A sorsszerű dialektikus ellentétekért, azok feloldásáért való erkölcsi felelősség felismerése.

Az emberi sorsban adott dialektikus ellentétek – mint az előzőekben (4. 4. 1.) láttuk – két főcsoportra oszthatók: az első csoportot azok az ellentétpárok alkotják, melyeket „kizárólagos vagy” választ szét, tehát csak az egyiket van lehetőségünk választani; a második csoportba viszont azok az ellentétpárok tartoznak, melyek között a „logikai és” biztosítja a kapcsolatot, tehát egyensúlyt kell köztük létrehozni, minthogy – embervoltunkból következően – mindkét alternatívát be kell építenünk erkölcsi struktúránkba.

= Emberségünknek a „kizárólagos vagy”-gyal szétválasztott ellentétei a következők.

Először: a felépülés vagy lebomlás alternatívája, mint az emberi sors, s ez által az emberi sorsért való felelősség legalapvetőbb ellentétpárja. – Nem kívánok további időt fordítani szabadenergia hatás- és entrópia-elvek tárgyalására, melyet Természetbölcseletünk, Ontológiánk és jelen Etikánk előző része bőven taglal. Inkább arra az energetikai, információelmélet, kibernetikai, és a mögöttük mélyen meghúzódó erkölcsi folyamatra kívánom felhívni a figyelmet, mely a felépülés vagy lebomlás alternatíva közötti döntés miatti felelősséget terheli az embert: a tudatos és szabad erkölcsi személyiséget.

Energetikai vonatkozásban az alternatíva a nagyobb ellenállás irányába mutató és hatékonyabb energia – prébiológiai, biológiai, pszichikai, (transzcendens) energia – hatásának és felismerésének szükségességére utal.

Információelméleti vonatkozásban a megfelelő – tehát a felépülés irányába eső – információ szelektálása, gyűjtése, tárolása és felhasználása – sőt továbbítása – felismerésének szükségességét írja elő parancsoló szükségyszerűséggel az erkölcsi felelősség.

Kibernetikai vonatkozásban elsődlegesen az előző – energetikai és információs – folyamatok céltudatos és célra irányult szabályozásának és vezérlésének, valamint ellenőrzésének és fejlesztésének szükségképpen felismerését és hierarchikus elrendezését – alá-, fölé- és mellérendelési relációit – tartalmazza az erkölcsi felelősség felismerése.

Mindezek hiányában nem beszélhetünk erkölcsi felelősség felismeréséről az emberi sors legalapvetőbb alternatívájával kapcsolatban, minthogy a prébiológiai, biológiai és kibernetikai (valamint transzcendens) entrópia tartalom növekedése minden esetben immorális elfajulást eredményez, mely az embert emberi mivoltában és erkölcsébe igen jelentős – mondhatni: döntő – mértékben degradálja.

Másodszor: a fejlődés vagy alkalmazkodás alternatívája, mint az emberi sors, s ez által az emberi sorsért való felelősség másik, ugyancsak alapvető alternatívája. Ebben az ellentétpárban történő választásért is döntő felelősség terheli az embert, mint tudatos és szabad erkölcsi személyiséget. – Itt is sorra vehetnénk az energetikai, információs és kibernetikai folyamatokat, mint az előző vagylagos alternatívánál. Ennél a második „kizárólagos vagy” ellentétpár közötti döntésnél is ugyanúgy a szabadenergia hatás irányítja a helyes úton a fejlődés felé az embert, mint az előzőekben tárgyalt esetben, míg az entrópia tartalom

lényeges növekedése – létét és erkölcsét tekintve – ugyanúgy degenerációt hoz létre az emberben. – Azonban a fejlődésről és annak ellentettjéről lévén szó, inkább a fejlődés lépcsőfokait próbáljuk figyelemmel kísérni az erkölcsi felelősség felismerése vonatkozásában. A létbeli dinamizmus növekedésére vonatkozó erkölcsi felelősség szükségképpen felismerhető az emberi történelem – benne a felfelé ívelő tendenciák, de benne a bukhatók és súlyos válságok – tanulmányozásával. Amikor az emberiség a legnagyobb ellenállás irányába: az energetikai-, információs- és kibernetikai-hatás felé törekedett, mindig – ha nem is azonnal és egyszerre – jelentős kulturális (benne tudományos és művészeti), technikai (benne civilizációs), szociális (benne gazdasági) fejlődést produkált. S ellenkezőleg: az emberiség bármily jellegű entrópia-növekedése stagnálást, visszaesést, lebomlást, tehát fejlődő-képtelen és fejlődésellenes állapotot, sőt egyes népek, birodalmak, kultúrák pusztulását is eredményezte.

A képességkiteljesítés természettörvényének szolgálatára vonatkozó erkölcsi felelősség elsősorban az egyének életében és fejlődésében ismerhető fel, mely azután kihat a kisebb közösségek, a kultúra, a társadalom, végső sörön az egész emberiség fejlődésére. – Gondoljunk csak az emberiség nagy egyéniségeire és azok erőfeszítésére! – Arisztotelész, Szent Ágoston, Aquinói Szent Tamás – képességeik maximális kibontakoztatásával – nemcsak új utat nyitott az emberi gondolkodás számára, hanem 7-8 évszázadra megszabta a filozófiai gondolkodás útját. – (Az már más lapra tartozik, hogy követőik – jórészt kisstílű epigonok – vajmi keveset adtak hozzá a kezdetben új típusúnak számító gondolkodásmód fejlődéséhez.) – Vagy vegyük a természettudományok óriásait: Kopernikusz, Galilei, Newton, Maxwell, Boltzmann, Planck, Einstein, Heisenberg, stb., akik képességeiknek zseniálissá fokozásával messze megelőzték korukat, s lerakták a legmodernebb természettudomány – s azon keresztül a modern technika – alapjait. – A szociológia és más tudományok nagyjait már éppen csak közösen említem, hiszen vége-hossza nem lenne, ha mindazokat fel akarnám sorolni, akik képessége – sokszor keservesen – bontakozhatott ki, és vitte előre az emberiség fejlődését. – A művészetek óriásaira már hely sem marad, pedig mennyit adtak hozzá az emberiség – főleg erkölcsi – emelkedéséhez. – Ők valamennyien felismerték erkölcsi felelősségüket az emberiség fejlődéséért, olyannyira, hogy pl. Gauss, a „matematika fejedelme”, nyilvánosságra sem hozta valamennyi meglátását és felfedezését, minthogy „az emberiség mér nem érett meg azok befogadására, hiszen lesznek majd mások, akik feltárják azokat, amikor az emberi fejlődésnek szüksége lesz rájuk...”

S ezzel elértünk a fejlődés harmadik lépcsőfokához: az önfelülmúlás természettörvényéhez, és az azért való felelősség erkölcsi felismeréséhez. – Az önfelülmúlás problémaköre ugyan elsősorban a paleontológia tükrében, a fajok – így az emberi faj – fejlődése során közelíthető meg, de az emberiség történetében is tükröződik. Egyes népcsoportok, népek – természetesen prébiológiai, biológiai, pszichikai, (transzcendens) hatásra, azok hatékony felhasználása révén – ugrásszerű kulturális, társadalmi fejlődést mutathatnak. – De ugyanez megfigyelhető az egyes – excellens – egyének sorsában is. – (És fordítva: a zuhanásszerű visszaesés is, természetesen az entrópia tartalom végzetes növekedése következtében!) – Az ugrásszerű, önfelülmúlás-jellegű fejlődés azonban kétélű, éppen ezért az erkölcsi felelősség felismerése döntő jellegű. – Gondoljunk csak a hasadásos magreakciók felfedezésére, mely alapján véve jóindulatú kutatás eredménye volt, de felhasználásában – az atombomba előállításával – milyen borzalmat és milyen jövőbeli kilátásokat hordozott magában. Vagy gondoljunk az úgy nevezett „biológiai pokolgép” beindítására, melynek komoly és fejlődést előmozdító előzményei voltak, de a jövőt illetően csak rettegéssel gondolhatunk rá. – Most – ezeket mellőzve – inkább a vallási és nem-vallásivonatkozású „szentekre és mártírokra” hívnám fel a figyelmet, akik – sokszor korukat megelőzve – felismerték a felelősséget önmagukért és embertársaikért, s az önfelülmúlásnak ma is ragyogó példáiként állnak az emberiség előtt, mint az emberiség valódi fejlődésének fáklyahordozói.

A fejlődés e lépcsőfokainak hiányában és figyelembevétele nélkül nem beszélhetünk erkölcsi felelősség felismeréséről az emberi sors második – az elsőből következő – „kizárólagos vagy” formájában megfogalmazott alapalternatívája tekintetében. Mert a fejlődés vagy túlalkalmazkodás (vagyis a fejlődésről való lemondás és előre való elzárkózás) kizárólagos vagylagosságában a túlalkalmazkodás választása az entrópia tartalom növekedését, s az egyén és közösség immoralis elfajulását eredményezi, megtartja ugyan az alacsonyabb rendű létet, de elzárja mind az egyén, mind a közösség előtt a továbbfejlődés lehetőségét és valószínűségét. – Legalább ennek a felismerése olyan súlyos erkölcsi kötelesség, mely alól sem a tudatos és szabad erkölcsi személyiség, sem a tudatos és szabad erkölcsi közösség nem vonhatja ki magát.

= Az emberi sorsszerűségben adott második ellentétpár csoportot azok az alternatívák adják, melyeket – röviden szólva – a „logikai és” művelete kapcsol össze. Tehát egyrészt nem zárják ki egymást, másrészt feltételezik az együtt való létezést az emberi létben, éppen ezért azok harmonikus kiegyenlítését és egyensúlyát kell biztosítanunk. – Bizonyos mértékig bonyolultabb és nehezebb ezeknek az ellentétpároknak a kezelése, mert nem elég csupán felismernünk az alternatívát és annak belső tartalmát, hanem azt értelmeznünk, és a két – látszólag ellentmondó – lét- és magatartásformát egymással egyensúlyban tartva megélnünk is szükséges. Ezeknél a dialektikus ellentétpároknál erre vonatkozik a felismerés erkölcsi kötelessége.

Most vegyük sorra ezeket a „logikai és”-sel összekapcsolt dialektikus ellentétpárokat. Ezek közül az emberi sors szempontjából legfontosabbak:

a tudat és ösztön;

az egyén és társadalom;

a kultúra és technikai civilizáció ellentétpárok.

(Idetartozik a hívó ember számára: a transzcendencia vagy szubtranszcendencia alternatívája is, melyről külön kívánok részletesen tárgyalni.)

Valójában megközelíthetnénk a kérdést az energetikai, információs és kibernetikai strukturáltság felől, hiszen az ellentétpárok, mint „logikai és”-sel összekapcsolt lét- és magatartásformák, az embert tudatos és szabad erkölcsi személyiségében a szabadenergia- és az entrópia tartalom változásával növelik, vagy csökkentik. – De ugyancsak tárgyalhatnánk a problémát a fejlődés és annak fokozatai szempontjából is, hiszen a dialektikus ellentétpárok összhangja, vagy diszharmoniója lényegesen befolyásolja az ember fejlődését tudatában, törekvésében és erkölcsiségében. (Mindezek az előzőekben tárgyaltak – valamint a 4. 4. 1. vonatkozó részében foglaltak – alapján egyértelműen levezethetők.) – Szeretném azonban most egy új útra felhívni a figyelmet, s egy – eddig még fel nem használt – természettörvény segítségével igazolni a dialektikus ellentétpároknak ebben a csoportjában a feloldás lehetséges és valószínű voltát, mely feloldás szükségességéről és nélkülözhetetlenségéről az előzőekben már beszéltünk.

Az akció-reakció – hatás és ellenhatás – elve, melyet fel kívánok használni, az első pillanatra félrevezetőnek tűnik. Hogyan férhet össze energetikai, információs és kibernetikai elveinkkel az akció és reakció tétele? – Hogyan létezhet az emberben a fejlődést – erkölcsi fejlődést! – elősegítő módon hatás és annak ellenhatása? – Ha azonban kölcsönhatás természettörvényéről beszélünk – már pedig az akció-reakció-elve ennek egyik megfogalmazása – akkor mindjárt másként áll a helyzet. – Nos, a következőképpen éppen a kölcsönhatás természettörvényével – lehet, hogy néha konkrét formában a hatás-ellenhatásra hivatkozva – kívánom kimutatni, hogy a felsorolt ellentétpárokat valóban „logikai és” kapcsolja össze, szükségképpen együtt

léteznek az emberi létben és emberi magatartásban, s a köztük levő látszólagos ellentmondás ténylegesen feloldható és feloldandó, s ennek a felismerése erkölcsi kötelezettség.

A kölcsönhatás természettörvénye – s benne az akció-reakció-elve – azt a törvényszerűséget fejezi ki, hogy minden rendszer a vele bármilyen – energetikai, információs, kibernetikai – (pl. fizikai kapcsolatnál: elektromos-, elektromágneses-, gravitációs-tér által összekapcsolt) – kapcsolatban levő rendszer részére továbbítja a rendszerben felmerült – keletkezett – energetikai, információs és kibernetikai hatást, természetesen a viszonyosság elve alapján. Az egymással kölcsönhatásban levő rendszerek tehát energetikai, információs és kibernetikai hatást közlő állapotban vannak. A kölcsönhatás természettörvénye valamennyi struktúraszintre általánosítható, azzal a megkötéssel, hogy a magasabb rendű struktúraszintek és magasabb rendű struktúrák – magasabb léttartalommal rendelkezvén – alkalmasabbak az alacsonyabb rendű struktúrák kölcsönhatásba vonására. Vagyis: a kölcsönhatások terének kiterjedése – mennyiségi növekedése – és a kölcsönhatások minőségének növekedése nagyobb valószínűséggel bír a magasabb rendű létstruktúráknál, mint az alacsonyabb rendűeknél. – A kölcsönható rendszereket – kölcsönhatás vonatkozásában – szükségképpen „logikai és” kapcsolja össze, minthogy – újra ismétlem – kölcsönhatás vonatkozásában feltételezik egymást, csak együtt tudnak létezni és hatni.

A kölcsönhatásoknak – ugyancsak energetikai, információs és kibernetikai hatások eredményeként – magasabb rendű és fejlettebb formája az együtthatás, amikor is az egymással kölcsönhatásban levő rendszerek együtt, egymást kiegészítve és kölcsönösen erősítve hatnak környezetükre, más rendszerekre és hoznak létre magukban és más rendszerekben magasabb rendű létállapotot. – Az együtthatás válik valójában alapjává a fejlődésnek, minthogy ez a kiinduló pontja a rendszerek egymásra történő hangolódásának és egységesülésének, így a létbeli dinamizmus fokozódását, a képességek kiteljesedését, sőt az önfelülmúlás folyamatát is lehetőség és valószínűség formájában hordozza.

Az emberi sorsszerűségben adott – „logikai és”-sel egybekapcsolt – dialektikus ellentétpárokat próbáljuk meg a kölcsönhatás természettörvénye alapján értelmezni, s velük kapcsolatban a feloldás erkölcsi kötelezettségét felismerni.

Először: az értelem és ösztön alternatívája.

Az ösztön a tudat alatti létstruktúrák legmagasabb rendű kibernetikai állapota. Tartalmazza a biológiai struktúraszint szenzo-reflexív struktúráinak azt a – hierarchia által irányított – szabályozását és vezérlését, önkontrollját és önfejlesztését, melyek segítségével a struktúra legfontosabb életfunkcióit, azoknak folyamatait a természettörvényeknek megfelelően képes a szenzo-reflexív létező mozgásállapotaiban és állapotváltozásaiban érvényre juttatni. Így az ösztön válik a szenzo-reflexív létező számára a struktúraszintnek megfelelő jó – az önfenntartás és fajfenntartás, a védelem és alkalmazkodás – forrásává és normatívájává.

A tudati struktúraszinten az ösztön háttérbe szorul, s a tudati struktúra kibernetikai rendszerében a tudati és erkölcsi törekvés veszi át az ösztön szerepét, természetesen áttételes és kibővített formában, tartalmazva az egyénen kívül a magasabb rendű tudatos szocializáció számára az erkölcsi jó (a közjó) forrását és normarendszerét. De míg a tudatelőtti struktúraszinten az ösztön tévedhetetlen és biztos elirányítást ad a szenzo-reflexív létező számára, addig a tudati struktúraszinten Az ösztön – sőt a tényleges erkölcsi állapot – ellene dolgozhat az erkölcsi jónak (közjónak), s innen adódik a tudat vagy ösztön dialektikus ellentétpárja az emberi sorsban.

(Megjegyzés: Jól megfigyelhető a kisgyermek életében az ösztön szerepe. Az önfenntartás – táplálkozás – vonatkozásában 2 és fél – 3 éves korig az ösztön szinte tévedhetetlen. A kisgyermeknek szinte soha sincs gyomorrontása – mohóságból legalább is soha – az ösztön biztosan elirányító szerepe miatt. A gyomorrontás a kisgyermekben kifejlődő önző mohóság következtében jelentkezik, s ez már figyelmeztetés a szülők számára, hogy meg kell kezdeni az ez irányú erkölcsi nevelést.)

Tagadhatatlan, hogy a tudati struktúraszint létezőjében az ösztönélet megbízhatatlanná vált, sőt megromlott a tudati-erkölcsi entrópia tartalom és annak növekedése következtében. – („Más törvényt látok tagjaimban...” – mondja Szent Pál.) – Ez nemcsak a biológiai szubsztrátumra hat látványosan és hátrányosan, hanem a teljes tudatos szabad személyiségre, s ezen keresztül a tudatos és szabad erkölcsi közösségre. – Ennek a degenerál állapotnak hármass megnyilvánulását legtalálóbban az ókori keresztény Bölcs fogalmazta meg: „A test kívánsága, a szemek kívánsága és az élet kevélysége.” (I. Ján. 2. 14.) Ezek mindegyike a tudati-erkölcsi kibernetikai struktúra egy-egy lényeges folyamatának degenerációja, melyek egymásra épülnek, s a teljes kibernetikai struktúrát – létében és hatásaiban – elfajulttá és immorálissá teszik.

A test kívánsága ugyan elsődlegesen a biológiai szubsztrátumra vonatkozik, mint az ön- és fajfenntartásban történő degeneráció: mértéktelen zabálás, iszákosság és alkoholizmus; gátlástalan szexuális-élet, szex-mánia és szex-őrület; kábítószer élvezete és rabsága. De mint ilyenek, tönkreteszik azt a biológiai szubsztrátumot, mely az emberi személyiségnek és méltóságnak alapját képezi, ennek következtében a tudati-erkölcsi kibernetikai rendszer irányítás-mechanizmusa irányíthatatlanná és vezérelhetetlenné válik. (Degenerált input-adatok az egész rendszert elfajulttá és immorálissá teszik.) Nem beszélve a tudati-erkölcsi struktúra hierarchiájáról, melynek csúcsává a biológiai folyamatok válnak.

A szemek kívánsága az anyagi vágyakat és a pénz utáni hajszt jelenti. A test kívánságának minél teljesebb kielégítése olyan jelentős anyagiak biztosítását tételezi fel, mely általában és erkölcsös módon vajmi kevés embernek áll rendelkezésére. S ezzel megindul a pénz utáni hajsza, mindinkább immorális eszközökkel, s lassan az foglalja el az ember teljes tudati-törekvési életét. – S a pénzből sohasem elég! Mindig több és mindig újabb az elérhető – sőt elérhetetlen – anyagi eszközökből, mindinkább az anyagiak minél teljesebb birtoklása lesz a cél. – Ez a pénz és anyagi javak utáni hajsza részben tovább fokozza a biológiai szubsztrátum tönkretételét, – a fizikai-idegzeti megterhelések állandó növekedése formájában, – részben pedig a tudati-erkölcsi kibernetikai struktúra fő folyamatait: az irányítás-mechanizmust, a kontrollrendszert és önfejlesztést degradálja és teszi immorálissá. A hierarchiában pedig olyan mértékű elfajulást hoz létre, mely energetikai, információs és kibernetikai eszközökkel – műveletekkel – kiküszöbölhetetlenné válik.

Az élet kevélysége az önzés teljes eluralkodását, a hatalom utáni vágyat és hajszt jelenti. A kiindulási állapot: a szemek kívánsága. A pénz és az anyagiak utáni hajszában elért eredmények után az a meggyőződés alakul ki az egyénben, hogy pénzzel minden elérhető és megvásárolható. Ennek a meggyőződésnek fokozódása révén jut el az ember ebbe az erkölcsi – inkább immorálist kell mondanunk – mozgásállapotba, hogy a hatalom birtoklása a legfontosabb, hiszen annak segítségével tudja kielégíteni degenerált vágyait, elfajult ösztöneit mindig nagyobb mértékben. – A tudati-erkölcsi törekvésnek ez az állapot a ember teljes energetikai, információs és kibernetikai strukturáltságát – egészen a felbomlás valószínűségéig – degenerálja, erkölcsi struktúráját teljesen immorálissá teszi, s a tudatos szabad személyiséget és az emberi méltóságot megszünteti. – Az egyént és a közösséget – mert a közösség is végigjárhatja a degenerált állapotnak ezeket az állomásait – teljesen újjá kell

építeni energetikai, információs, kibernetikai és erkölcsi strukturáltságában, de biológiai szubsztrátumában is, ha meg akarjuk menteni az emberi jelen és jövő számára.

Lehetetlen észre nem vennünk a kölcsönhatást a tudati és az ösztönélet között. A rendetlen, elfajult ösztönélet kihat a tudatra. És viszont: a degenerált tudat magával rántja az ösztönéletet is. – Mindez kétféle módon történik:

A hatás-ellenhatás természettörvénye érvényesül a tudat részéről a biológiai szubsztrátumot ért elfajult hatásokra adott válasz formájában; és fordítva: a degenerált ösztönélet elfajult hatására történő tudati ellenhatás révén;

A kölcsönösen fellépő negatív-visszacsatolás következtében, mely fokozza az entrópia tartalmát mind a biológiai, mind a tudati-erkölcsi kibernetikai rendszerben az entrópia-maximum felé.

Ugyanakkor ugyancsak a hatás-ellenhatás érvényesül a rendezett biológiai szubsztrátum és a rendezett tudati törekvési élet között, létrehozva egyrészt a pozitív-visszacsatolást, a két kibernetikai rendszer között, másrészt a szabályozott kölcsönhatási formákat a rendezett ösztönélet és a rendezett tudati-törekvési élet között. Itt azonban már nemcsak rendezett kölcsönhatásról beszélhetünk, hanem speciális együtthatásról a rendezett struktúrák együttes szabadenergia hatása, a szabad energiatartalom együttes növekedése, annak munkába történő megvalósulása, valamint a teljes ember fejlődési valószínűségének együttes emelkedése érdekében. – Ez a rendezett struktúrák – s azok belső energetikai, információs és kibernetikai strukturáltságának – szabályozott együtthatása biztosítja a tudati-törekvési élet és az ösztönélet egyensúlyát a tudatos emberi személyiség szabadsága és erkölcsisége, valamint az emberi máltóság érdekében, mind egyéni, mind közösségi formában egyaránt. – Ennek a felelősségnek felismerése, az emberi sorsban adott tudat és ösztön dinamikus egyensúlyának biztosítása válik korunkban az ember egyik döntő feladatává, és egyik súlyos erkölcsi kötelezettségévé.

Másodszor: az egyén és közösség alternatívája.

Az egyén: A tudatos és szabad erkölcsi személyiség, az erkölcsi jó ismeretének birtokosa, akiben az erkölcsi jó képezi erkölcsi meggyőződésének, erkölcsi magatartásának és állapotváltozásainak alapját. – Ez a forrása az ember egyéni méltóságának, természet adta jogainak és kötelességeinek, mely jogokban és kötelességekben az egyéni lét birtoklása és védelme mellett elsődleges szerepet kap a közjó ismerete, valamint az erkölcsi közösségek ismerete és szolgálata.

A közösség (kultúra, társadalom, egyéb közösségek): Tudatos és szabad erkölcsi közössége az erkölcsi személyiségeknek, a közjó ismeretének birtokosa, melyben ez a megismert közjó képezi az erkölcsi meggyőződésnek, erkölcsi magatartásnak és állapotváltozásnak alapját. – Ez a forrása az emberi közösség méltóságának, természet adta jogainak és kötelességeinek, melyben a közösségi lét birtoklása és védelme mellett elsődleges szerepet kap az egyéni jó ismerete, az egyéni erkölcsi méltóság tisztelete és szolgálata.

Az egyén és közösség ilyen megfogalmazása mellett világos, hogy az egyoldalú és túlzó individualizmus, illetve az egyoldalú és túlzókollektívizmus között vethető csak fel a kettő „kizárólagos vagy” alternatívája. Ez a felvetés azonban mindenképpen immoralis, mert a két – egyén és közösség – kibernetikai rendszer degenerált erkölcsi folyamataiban gyökerezik. Ennek következtében szabályos folyamatokkal működő, rendezett hierarchiával rendelkező kibernetikai rendszereknél az egyén és közösség alternatívája csakis „logikai és”-ként merülhet fel, s a látszólagos vagy tényleges ellentét csakis az egyensúly megteremtésével oldható fel.

Nem vitás, hogy a két tudati struktúra – egyén és közösség – állandó és mély strukturáltságig lenyúló energetikai, információs, kibernetikai és erkölcsi kölcsönhatásban áll egymással. Ez a kölcsönhatás – amennyiben nem rendezett az egyén, vagy nem rendezett a közösség – leginkább a mai értelemben használt akció-reakció jegyeit viseli magán. Elfajult-immorális hatásra elfajult és immorális az ellenhatás, fokozódó hatásra fokozódó az ellenhatás, lényegét befolyásoló – vagyis: ontológiai – hatásra lényegét befolyásoló az ellenhatás. Ilyen értelemben – egyoldalú és túlzó individuális hatásra egyoldalú és kollektív az ellenhatás, és viszont – valóban kifejlődhet a „kizárólagos vagy” alternatíva, De ez minden esetben elfajult állapotot és immoralitást takar. Az ilyen magatartásnak és állapotváltozásnak egyén is, közösség is csak kárát látja, létük ellentmondásossá válik, kibernetikai rendszereik – a hierarchia dezorganizáltsága, a folyamatok degeneráltsága következtében – a felbomlás állapota felé közelednek. Itt mindkét esetben – túlzó individualizmus és túlzó kollektivizmus esetében – a kibernetikai rendszerek újjászervezésére kerülhet csak a sor az egyén és közösség megújulása érdekében.

Rendezett egyének egy rendezett közösséggel együtt nemcsak struktúraépítő kölcsönhatásban vannak egymással, hanem olyan mértékű együttthatás állapotában, mely a kiegyenlítődést, a dinamikus egyensúlyt és az együttfejlődés valószínűségének növekedését szolgálja. Természetesen mindennek a rendezettségnek energetikai, információs, kibernetikai és – nem utolsósorban – erkölcsi rendezettség, szabad energiahatáson és az entrópia tartalom minél teljesebb leszűkülésén kell alapulnia. – Az együttthatásnak pedig ki kell terjednie az egyén és a közösség teljes életére, különálló és együttes életfolyamataira, valamint azokra az intézményekre és objektivációkra, melyekben az egyén és a közösség állapotai és állapotváltozásai testet öltenek. Ez az együttthatás biztosítja azt, hogy az egyén és a közösség ne egymással szembenálló ellentétpárként jelentkezzen a tudati struktúraszinten, hanem dinamikus egyensúlyukban és a közös fejlődési valószínűség növekedésében az ellentétpár feloldást találjon. – Ennek a feloldásnak felismerése korunk másik súlyos erkölcsi elkötelezettsége, mely biztosítékot nyújthat a tudatos szabad erkölcsi személyiség és a tudatos szabad erkölcsi közösség kibontakozásához.

Harmadszor: a kultúra és civilizáció alternatívája.

Kultúra: A tudati struktúraszint magasabb rendű és egységesült létstruktúrája, melynek lényeges léttartalmát a következők alkotják:

Embercsoportok kialakulása biológiai, etnikai, vagy egyéb kultikus-szagrális csoportképzési törvényszerűségek alapján;

Ezekben az embercsoportokban a létre, a lét határozományaira és relációira vonatkozó ismeret, szemléletmód és magatartásformák alapján megjelenő szellemi és tárgyi objektivációk és azok intézményesülése;

Mindezeknek a tényezőknek komplex és rendezett együttthatása.

Ezeken keresztül a kultúra tudatos és szabad erkölcsi közösségként jelenik meg.

Civilizáció: A tudati struktúraszint alacsonyabb rendű egységesült létstruktúrája, mely tartalmazza a természettudományokon alapuló gépi-kultúrát és annak hatékony alkalmazását a közjó alapján megfogalmazott és jogos közösségi anyagi igények kielégítésére, valamint a kultúra, társadalom fejlődési valószínűségének növelése érdekében. – A civilizáció tehát a kultúrának és a társadalomnak, mint tudatos és szabad erkölcsi közösségnek, szellemi és anyagi vetülete.

Tagadhatatlan, hogy az emberiség történetében – különféle kultúrák és társadalmak történetbölcséleti elemzése során – megállapítható: a civilizációk mindig maguk alá gyűrték a kultúrákat, melyekből kinőttek, s az elpusztult kultúrák bukásának oka minden esetben a civilizációk felülkerekedésében, majd pusztulásában keresendő. – Ez, úgy tűnik, hogy a

„kizárólagos vagy” alternatíváját támasztja alá, vagyis: a civilizáció a kultúra ellen hat. S mintha mai korunk is ezt bizonyítaná: a civilizációs trend meredeksége messze meghaladja a kulturális emelkedés trendjét, – hát még az erkölcsi fejlődését! – s a kultúra és tudományok eredményeit a civilizáció nem a közjó és a magasabb rendű szocializált struktúrák (kultúra, társadalom) fejlődési valószínűsége növelése érdekében használja fel. Gondoljunk csak a mai legfejlettebb civilizáción felépült „jóléti államokra” és a „fogyasztói társadalmakra”, amelyek a biológiai és genetikai alapokat képező embercsoportokat jórészt enerválják, a jóléti és fogyasztói társadalmakat védő hadi-potenciált minden határon túl növelik, a Harmadik Világ kultúrában és civilizációban elmaradt népeit, országait „civilizációs hatásukkal” erőforrásaiktól megfosztják, és elképzelhetetlen nyomorban és tudatlanságban tartják. (Az u. n. „fejlődő” országokban évenként kb. 80-100 millió gyermek hal éhen.) – Vajon nem beszélhetünk-e joggal a kultúra és civilizáció „kizárólagos vagy” alternatívájáról?!

Bár igen sok és döntőnek látszó tényező szól állításunk ellen, mégis a kultúra és civilizáció „logikai és”-sel történő kapcsolata mellett kell állást foglalnunk. – Indokaink a következők:

A civilizáció a kultúrából és a társadalomból nő ki származtatását és megfogalmazását tekintve, mint azok szellemi és anyagi vetülete.

A civilizáció a közjó és a jogos közösségi igények ismeretében kezdi meg kialakulását, működését és fejlődését, tehát célját és erkölcsiségét a kultúrától és társadalomtól kapja.

A civilizáció a kultúra és társadalom eredményeit – tudományos ismereteit, tudományos intézményeit – használja fel fejlődésének előmozdítására.

A civilizáció a kultúra és társadalom munkáját, munkamegosztását igényli kialakulásának és fejlődésének minden időszakában.

A kultúra és társadalom minden esetben magának vallja civilizációját és büszke eredményeire.

A magasabb rendű szocializált struktúrák – kultúra, társadalom – és a civilizáció szétválasztásának és szembefordulásának alapvető oka rendszerint a kultúrában és társadalomban megjelenő és fokozódó entrópia tartalom növekedése.

A kultúrában és társadalomban jelenlevő entrópiatartalom-növekedés fokozott mértékben jelentkezik a civilizációban, a civilizáció irreverzibilis folyamataiban mindig erőteljesebben bővülő entrópia tartalom miatt.

A magasabb rendű szocializált struktúrák és a civilizáció között fennálló kölcsönhatások – akció-reakció elve! – miatt kölcsönösen növelik egymás entrópia tartalmát, s a negatív-visszacsatolás kölcsönösen jelentkezik, és fokozódik mindegyikük kibernetikai és erkölcsi strukturáltságában.

Összefoglalva: A magasabb rendű szocializált struktúrákat – kultúra, társadalom – „logikai és” művelete kapcsolja a civilizációhoz és viszont, ezért együtt élnek, együtt virágoznak, együtt hanyatlanak és együtt pusztulnak, s az erkölcsös vagy immoralizáló hatásokat is együtt fejtik ki, csak a civilizációnál mindig magasabb az immoralitás határfoka.

Mi tehát a megoldás a kultúra vagy civilizáció – emberi sorsban adott – alternatíva tekintetében? – A rendezett kultúra a rendezett civilizációval nemcsak kölcsönös struktúra-építőhatásban áll, hanem olyan mértékű együtthatás állapotában, mely együtthatás a kiegyenlítődést, a dinamikus egyensúlyt és az együttfejlődés valószínűségének növekedését szolgálja. Mindennek energetikai, információs, kibernetikai és erkölcsi rendezettségén, szabadenergia hatáson, a szabadenergia hatásnak munkában történő megvalósulásán és az entrópia tartalom jelentős mértékű csökkenésén kell alapulnia. – Az együtthatásnak pedig ki kell terjednie a kultúr- és civilizációs-élet egész területére, a különálló és együttes létfolyamatokra, de valamennyi objektívációra és intézményesülésre is, melyekben a kultúra és civilizáció testet ölt. Csak ez az együtthatás szüntetheti meg a kultúra és civilizáció

szembenállását, csak ez ad reményt arra, hogy a dinamikus egyensúly és a fejlődési valószínűség együttes növekedése révén megfelelő feloldást találhassunk az egész emberiség érdekében. – Ennek a feloldásnak felismerése korunk harmadik súlyos erkölcsi felelőssége, mely – a megoldás keresése és vállalása révén – biztosítékot nyújt arra, hogy az emberiség a lába előtt megnyílt szakadék széléről még visszaléphet. S újra kialakíthatja a közjó megismerésén alapuló közösségi meggyőződést és ennek megfelelő mozgásformákat a kultúra és civilizáció együttes kibontakozásához.

– A sorsszerű dialektikus ellentétek feloldására felismert erkölcsi felelősség tudatos vállalása.

A felelősség kérdésének felmerülésekor különbséget teszünk a következő fogalmak között.

Felelősségérzet: mintegy „ösztönös” elirányulás az emberi magatartás és következményei viszonylatában.

Felelősségtudat: tudatos állásfoglalás az emberi magatartás és következményei vonatkozásában.

Felelősségvállalás: szabad választás folyamata az emberi magatartás és következményei tekintetében.

Az emberi sorsban adott alternatívák kérdésében nem elég a felelősségérzet és felelősségtudat felismerése ezen alternatívák feloldására, ezért az erkölcsi felelősséget vállalnia is kell az embernek.

A felelősség kérdésében a mai ember furcsa és érthetetlen magatartást tanúsít. Talán még hajlandó a felelősség felismerésére, – még ez sem bizonyos! – talán még eszébe jut a problémák megoldásán gondolkodni is, de a problémák valódi és tüzetes kutatására aligha, a valódi erkölcsi felelősségvállalásra viszont végkép nem.

(Gondoljunk, pl. a környezetszennyezéssel kapcsolatos problémákra: az ember erkölcsi felelősségének felismerésére ma már viszonylag elég sokan hajlandóak, ha nem érintettek a kérdésben. De a felelősségvállalástól még nagyon-nagyon messze vagyunk. – Vagy az ABC fegyverek kifejlesztésével és tömeges gyártásával kapcsolatban a világ élvonalbeli tudósai hangot adtak a hallatlan nagy erkölcsi felelősségnek, de a probléma megoldására már nincs, aki felelősséget vállalna, s a világ leghatalmasabb országai – sőt, az utóbbi időben még kisebb országok is – gyártják tovább a tömegpusztító fegyvereket.)

Valahogy így vagyunk az emberi sorsban adott dialektikus ellentétek kérdésében is. Talán akadnak sokan, akik felismerik a feloldás erkölcsi felelősségét, de ennek a feloldásnak végrehajtásához csekély a remény, hogy lesznek kimagasló egyének és felelős vezetők, akik az erkölcsi felelősségvállalásban példát mutatnak. Pedig sok szempontból, – mint a felelőssége felismerésénél rámutattunk, – a 24. órába léptünk a sorsszerű ellentétek feloldása tekintetében. – A következőkben néhány gondolat erejéig szeretném végigkísérni az előzőekben tárgyalt sorsszerű alternatívákkal kapcsolatos erkölcsi felelősségvállalás emberi kötelezettségét.

= A „kizárólagos vagy” esetében valójában nincs is alternatíva az erkölcsi felelősségvállalás számára. Egyszerűen vállalni kell a felelősséget:

A fejlődés szolgálatára és ezzel eleve elvenni a lebomlás lehetőségét, egyben vállalni a felelősséget a helyes eszközrendszer használatáért az ember és az emberrel kapcsolatos energetikai, információs, kibernetikai és erkölcsi struktúra fenntartására és fejlesztésére;

A fejlődés szolgálatára és ezzel eleve elvetni a túlalkalmazkodás lehetőségét, egyben vállalni a felelősséget a teljes eszközrendszer használatáért a létbeli dinamizmus, a képességkitel-

jesítés és az önfelülmúlás fokozatos és állandó kibontakoztatására a tudatos, szabad erkölcsi személyiség és az emberi méltóság érdekében.

A felépülés és fejlődés szolgálata egyben az ember legszorosabb elkötelezettségét jelenti az energetikai axiómarendszeren felépülő új típusú – alternatív – gondolkodásmód mellett. Jelenti a szabadenergia hatás-elvének és a legkisebb hatás-elvének (leghatékonyabb energia-felhasználás-elve) alkalmazására való erkölcsi felelősségvállalást mind az egyén, mind a közösség életében. Mert csak ezek alkalmazásával – a szabadenergia tartalom küszöbszinten belül és küszöbszintet elérően történő növekedése révén – kapunk biztosítékot a felépülés és fejlődési valószínűség meglétéhez és fokozásához. – S azt sem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a felépülés és a fejlődés szorosan egymáshoz tartoznak, egymásra épülnek: a felépülés energetikai, információs, kibernetikai és erkölcsi hatásaival szolgálja a fejlődés valószínűségét. Mintegy bevezetést, előgyakorlatot, lépcsőfokot képez a fejlődéshez: rendezett és fokozott felépülésre rendezett és állandóan fokozódó fejlődési valószínűség épülhet. – Ennek kellő időben történő felismerése és a felismerés valóra válásáért történő erkölcsi felelősségvállalás lett korunk talán legjelentősebb erkölcsi feladata.

= A logikai és esetében valójában ugyancsak nincs alternatíva, mert a felépülés és fejlődés érdekében vállalni kell az erkölcsi felelősséget;

a tudati és ösztönélet egyensúlyáért és együtt-fejlődéséért;

az egyéni és közösségi élet egyensúlyáért és együtt-fejlődéséért;

a kultúra és civilizáció egyensúlyáért és együtt-fejlődéséért.

Mindehhez vállalni kell a teljes eszközrendszer használatára vonatkozó erkölcsi felelősséget. Ez az eszközrendszer az előzőekben említett energetikai, információs, kibernetikai és erkölcsi strukturáltság fejlesztésén túl, a szabadenergia hatás állandó fokozásán túl, az alternatívák páronként történő kölcsönös, rendezett és állandóan fokozódó kölcsönhatási és együttthatási valószínűség növelése, az állandó és kölcsönös pozitív-visszacsatolás folyamatának erősítése. Nem tudom elég erősen aláhúzni a pozitív-visszacsatolás jelentőségét, mely a kibernetikai rendszerekben kölcsönösen erősíti és fokozza az energetikai, információs, kibernetikai és erkölcsi hatást.

A „logikai és” által összekapcsolt alternatívák egyensúlyának és együttfejlődésének a szolgálata egyben az ember legszorosabb elkötelezettségét jelenti az energetikai axiómarendszeren felépülő új típusú – alternatív – gondolkodásmód mellett. Jelenti a szabadenergia hatás-elvének és a legkisebb hatás-elvének alkalmazására való erkölcsi felelősségvállalást mind az egyén, mind a közösség életében. Mert csak a valamennyi strukturáltságban jelentkező szabadenergia tartalomnak állandó növekedése ad biztosítékot az alternatívák egyensúlyának és együttfejlődésének megvalósulásához és fokozódásához. – Nem szabad azonban figyelmen kívül hagyni, hogy ezek az ellentétpárok egymásra épülnek:

a tudati és ösztönélet egyensúlya és együttfejlődése képezi az alapot az egyén és közösség alternatívájának feloldásához;

az egyéni- és közösségi-élet egyensúlya és együttfejlődése képezi az alapot a kultúra és civilizáció alternatívájának feloldásához;

a kultúra és civilizáció egyensúlya és együttfejlődése képezi az alapot a teljes emberi élet további konfliktusainak feloldásához.

= Az emberi sorsban adott dialektikus ellentétek feloldása így függ össze egymással. Meg kell azonban állapítani, hogy nemcsak csoportonként épülnek egymásra, és segítik egymást a kifejlődésben, a fejlődési valószínűség növekedésében, hanem a kép csoport – a „kizárólagos vagy”-gyal szétválasztott alternatívák és a „logikai és”-sel összekapcsolt alternatívák – alulról felfelé egymásra épül: a felépülés és fejlődés kialakulásával és fejlődési valószínűségének

növekedésével szolid alapot képez a második csoport egyensúlyának és együttfejlődésének megvalósulásához. Ezen nincs semmi csodálkozni való, hiszen ugyanannak a létstruktúrának, azon belül energetikai, információs, kibernetikai és erkölcsi strukturáltságának a továbbfejlődési és fejlődési valószínűségének növekedéséről van szó, a növekvő szabadenergia tartalom hatása alatt. – Ez azt igazolja, hogy az emberi sorsban adott dialektikus ellentétek valójában mind együtt, egymásra épülve oldhatók fel.

Ha pedig az emberiség nem jutna megoldáshoz az emberi sorsban adott ellentétek feloldása tekintetében, akkor valamennyi megoldatlansága egyenként és együttesen visszahat, és előbb a fellazulás, aztán a válság-kialakulás, végső soron a felbomlás folyamatához járul hozzá, a felbomlási valószínűség minden határon túli növekedéséhez. Mert a kultúra és civilizáció alternatívájának megoldatlansága visszahat a közösségi és egyéni életre, az egyéni és közösségi élet ellentétének megoldatlanságából származó degenerációk visszahatnak az ember tudati- és ösztönéletére, az itt keletkezett elfajulások először a túlalkalmazkodás csapdájába, majd a lebomlás szakadékába vezetik az emberiséget. – Részben vagy egészben, de mindenképpen a felbomlás valószínűségét nyitja meg az emberiség számára.

Az emberi sorsban adott ellentétpárok feloldásának – vagy fel nem oldásának – jeleit, tényeit és következményeit felismerni erkölcsi kötelességünk. De ez még koránt sem elég! – Az ellentétpárok meg- és feloldásának keresésén túl, az egyensúly és együttfejlődés érdekében, munkát és erőfeszítést, az egyensúly és együttfejlődés végett pedig erkölcsi felelősséget vállalni súlyos, ember-voltunkból következő, s az emberi jövő érdekében el- és átháríthatatlan kötelességünk.

4. 5. 3. A tudatos ember felelőssége az értelmes-életért.

Az értelmes-életért való felelősség kérdése visszanyúlik az emberi lét és az emberi sors problematikájához. Az értelmes-élet ugyanis olyan ontológiai valóság, mely beépül az emberi létbe és az emberi sorsba, halmazelméleti vonatkozásban visszavezethető a biológiai szubsztrátum és a tudati struktúraszint metszetére, interszekciójára.

(Megjegyzés: A tudatos ember és az értelmes-élet kapcsolatáról már a 4. 3. 1. fejezetben tárgyaltunk. Most az értelmes-élet ontológiai valóságának elemzésére teszünk kísérletet, hogy azzal közelíthessük és fogalmazhassuk meg a tudatos ember erkölcsi felelősségét az értelmes-életért.)

A biológiai struktúraszinttől kezdve a lét elsődleges állapothatározója és legfontosabb megnyilvánulási módja: az élet. Ez az élet válik értelmessé a tudati struktúraszint megjelenésével. Így ez az értelmes-élet épül be az emberi létbe, mint ontológiai valóság, s az emberi sorsba, mint alapvető sorsszerűség. Ez az értelmes-élet hordozza az ember számára a megismerés absztrakciós-szintjeit minden műveléssel, s ezt az értelmes-életet hatja át az egységesült energetikai, információs és kibernetikai strukturáltság. Egységesültet mondtam, vagyis az egybeépült biológiai és pszichikai energetikai, információs és kibernetikai strukturáltságot, mely kiegészül – jobban mondván: teljessé válik – az értelmes-élet legfontosabb állapothatározójával: az erkölcsi strukturáltsággal. Így válik az értelmes-élet számunkra egyetlen kifejezőjévé az emberi létnek és léttartalomnak. – A következőkben az értelmes-életért való emberi felelősségről kívánunk gondolkodni.

– Az értelmes-életért való felelősség felismerése.

Amikor az értelmes-életért való emberi felelősséget vesszük fontolóra, és tesszük elemzés tárgyává, akkor három dolgot kell előre tisztáznunk.

Az értelmes-élet biológiai, pszichikai és erkölcsi valóság;

Az értelmes-élet teljes ontológiai valóság, s mint ilyen, a tudati és erkölcsi struktúraszint léthatározománya;

Az értelmes-élet – ontológiai valóságából következően – egyszeri és megismételhetetlen.

= Az értelmes-élet, mint biológiai, pszichikai és erkölcsi valóság.

Az élet a biológiai rendszernek az a speciális energetikai, információs és kibernetikai állapota, amelyben a struktúra önmagával lép önfelépítő, önpótló és önmegsokszorozó kölcsönhatásra.

Az életnek – biológiai struktúraszinten – a legmagasabb rendű egységesült állapota: a szenzo-reflexivitás, magában hordva az érzékelés, a más rendszerekre történő reflektálás és a konkrét memória képességeit, s egyben az önmagára történő reflektálás, az absztrakció és az elvonatkoztatott memória – biológiai struktúraszintet meghaladó léthatározományok – lehetőségét és valószínűségét.

Az értelmes-élet a szenzoreflexivitás önfelülmúlásának megjelenése, a megismerés mindhárom absztrakciós szintjének beépülése az életbe, a reflexív-, transzformatív- és kreatív-képességek megjelenése és gazdagságának feltárulása, a magas szintű kommunikáció kifejlődése. – Mindezek mögött az energetikai, információs és kibernetikai rendszer olyan egységesült formájának létrejötté áll, melyben a legmagasabb rendű biológiai energiák pszichikai energiákkal, a legmagasabb rendű biológiai információk a megismerés absztrakciós szintjein nyert pszichikai információkkal, a legmagasabb rendű biológiai kibernetikai folyamatok reflexív, transzformatív és kreatív pszichikai kibernetikai folyamatokkal egészülnek ki és válnak teljessé. – Ezt koronázza meg – az értelmes-életet teljessé tevő – erkölcsiség.

A tudati struktúraszintnek ezeket a speciális és lényeges tulajdonságait fogalmazza meg az értelmes-élet kifejezés. Azt t. i., hogy a legmagasabb rendű biológikum egybeépül a pszichikummal, a biológiai szubsztrátum nem csupán alapja, hanem tevőleges része a tudati életnek: emberi értelmes-élet a kettő egybeépülése nélkül elképzelhetetlen. – (Idegrendszeri és felfokozott agyi működés nélkül elképzelhetetlen a gondolkodás, még az u. n. spekulatív gondolkodás sem, melynek alig, vagy egyáltalán semmi köze az anyagi valósághoz, mint pl. a matematika egyes ágai.) – Ugyanez vonatkozik az energetikai, információs és kibernetikai strukturáltságra is, ezek is, mint a biológikum és pszichikum egybeépült belső struktúrái működnek, együtt fejtik ki energetikai, információs és kibernetikai hatásukat.

S mindehhez járul az értelmes-élet belső strukturáltsága. Igaz, hogy a biológikumban – beleértve legmagasabb fokát: a szenzo-reflexivitást is – még nincs erkölcsiség, a pszichikum hatására áll elő a tudati létstruktúra erkölcsi strukturáltsága. De amint az egybeépült biológikum és pszichikum létállapotában megjelent az erkölcsiség, ez az erkölcsiség hatása alá vonja a teljes biológikumot is, mert a megismert jó (közjó) az egész egybeépült struktúra belső létállapotát, meggyőződését, magatartását és magatartásának állapotváltozásait áthatja, és irányítja. – Pl. ez is az egyik oka annak, hogy az értelmes-élet számára nincs erkölcsileg közömbös cselekedet.

Joggal állíthatjuk tehát az értelmes-életéről együtt és egyszerre, hogy egybeépült biológiai, pszichikai és erkölcsi valóság, s valójában az emberi tudati struktúrát és tudati struktúraszintet – helyesen értelmezve – az értelmes-élet struktúrájának és struktúraszintjének nevezhetjük.

= Az értelmes-élet, mint ontológiai valóság, egyszeri és megismételhetetlen.

Az értelmes-élet – az egybeépült biológiai és pszichikai strukturáltság, valamint a mindezeket átható erkölcsiség révén – emberi létünk legmélyéig ható ontológiai valóság. Ez válik

számunkra egyetlen kifejezőjévé az emberi létnek és léttartalomnak. Ebben valósul meg teljes emberségünk minden állapothatározójával és relációjával. S az értelmes-élet válik alanyává és tárgyává az emberi fejlődésnek. – Hogyan valósul meg az értelmes-életben a fejlődés hármas lépcsőfoka: a létbeli dinamizmus, a képességkiteljesítés és az önfelülmúlás?

A létbeli dinamizmus állapotáról és állapothatározóiról a következőket mondhatjuk: Az élet magában hordja a fejlődés lehetőségét és valószínűségét léttartalmának és állapothatározóinak – energetikai, információs és kibernetikai hatásra történő – bővülése és intenzitásbeli emelkedése révén. Ez fokozott mértékben érvényes az értelmes-életre, melyben a biológiai hatást megkoronázza a pszichikai, s az abban jelenlevő erkölcsi-hatás. – (Az értelmes-életre ható transzcendenciáról külön kötetben kívánunk részletesen beszélni.) – Az egybeépült biológiai és pszichikai energetikai, információs és kibernetikai folyamatok – áthatva az erkölcsiségtől – képessé teszik az értelmes-életet képviselő létstruktúrát a lét- és állapothatározóbeli dinamizmusnak állandó és folyamatos fenntartására, sőt fokozására.

A képességkiteljesítés természettörvénye a létbeli dinamizmusnak ezt az állapotát – ugyancsak egybeépült energetikai, információs, kibernetikai, valamint erkölcsi hatásra – felfokozza és a strukturáltságok küszöbszintjének elérése felé sarkallja, az értelmes-életben adott valamennyi – egybeépült biológiai, pszichikai és erkölcsi – képesség kibontakoztatása, állandó és folyamatos fejlesztése útján.

Az önfelülmúlás természettörvénye – felfokozott egybeépült hatások segítségével – az értelmes-élet energetikai, információs, kibernetikai és erkölcsi küszöbszintjének eléréséhez, azoknak küszöbszintet meghaladó mértékű növekedéséhez biztosít feltételeket, célt és eszközöket. Így az önfelülmúlás természettörvénye az értelmes-élet számára az ember egybeépült biológiai, pszichikai és erkölcsi küszöbszintjének átlépéséhez teremt lehetőséget és valószínűséget. (A biológiai küszöbszint átlépését a biológiai struktúra számára a tudati és erkölcsi struktúrával történő egybeépülése már biztosította az értelmes-élet megvalósulásakor, a további küszöbszint átlépését a transzcendenciával való egybeépülés fogja biztosítani.)

Az értelmes-élet tehát a biológiai és tudati struktúraszintnek olyan ontológiai valósága, mely magában hordja a legalapvetőbb ontológiai természettörvénynek: a fejlődés-elvének lehetőségét és állandóan növekvő valószínűségét. – Ez az ontológiai valóság egyben az egységesült biológiai és tudati struktúraszintnek általános léthatározománya, mely érvényesül egyéni és közösségi viszonylatban egyaránt.

Egyéni viszonylatban, amennyiben az ember egyéni léttartalma az értelmes-életben gyökerezik, állapothatározói és relációi az értelmes-életben, annak képességeiben bírják létük alapjait, és fejlődési valószínűségük az egyéni egybeépült energetikai, információs, kibernetikai és erkölcsi struktúra hatásaiban, hatásai fokozódásában valósulnak meg.

De közösségi viszonylatban is, mert az egyéni értelmes-élet jólrendezett halmazán épül fel minden közösség, az egybeépült közösségi biológiai, pszichikai és erkölcsi strukturáltság hatásain áll fenn, mint az értelmes-élet közösségi létének ontológiai valósága. Fejlődési valószínűsége ugyancsak ennek a közösségi léttartalomnak létbeli dinamizmusában, képességkiteljesítésében és önfelülmúlásában valósul meg, az egybeépült energetikai, információs, kibernetikai és erkölcsi hatás és hatásnövekedés segítségével.

Ez az értelmes-élet, mint ontológiai valóság – egyéni és közösségi formájában egyaránt – egyszeri és megismételhetetlen. Nincs még egy olyan ontológiai valóság az értelmes-élet vonatkozásában, melyben ugyanaz a biológikum ugyanazzal a pszichikummal és erkölcsiséggel épülne egybe egyéni és közösségi struktúrává, bennük ugyanaz az egybeépült energetikai, információs, kibernetikai és erkölcsi strukturáltság állna fenn, ezeknek ugyanolyan fokú hatására ugyanaz a mértékű fejlődési lehetőség és valószínűség lenne jelen. – Az értelmes-életnek ez az egyszeri volta és megismételhetetlensége válik az alapjává az ember

tudatos és szabad személyiségének és erkölcsi méltóságának, valamint az emberi tudatos és szabad közösségének és az emberi közösségek erkölcsi méltóságának.

= Az értelmes-életért való felelősség felismerése, mint tudati-erkölcsi kötelezettség.

Az értelmes-élet emberi létünkben nemcsak előnyeit és eredményeit bocsátja rendelkezésünkre, hanem ugyanolyan mértékű erkölcsi felelősséget is ró ránk. Első lépésben ennek a felelősségnek felismerése válik erkölcsi kötelezettségünké. – Ez a felelősség többirányú.

Először: Erkölcsileg felelősek vagyunk az értelmes-élet védelméért. Ez valójában a „Ne ölj!” erkölcsi parancsának teljes körű és szoros értelemben vett alkalmazását tartalmazza az értelmes-élet minden viszonylatában.

Jelenti tehát elsődlegesen a gyermekek, gyengék, fogyatékosak, idősek és egyéb rászorulóknak életének védelmét minden erőszakos cselekménnyel szemben, de jelenti az önvédelmet is – lehetőleg – erőszakos eszközök, más életének fenyegetése és kioltása nélkül.

Jelenti a munkavédelmet, egészségvédelmet, betegségek, balesetek megelőzését, különös tekintettel a közlekedésre, közlekedési balesetekre, melyeknek évenként több áldozata van, mint az utolsó világháború átlagos évi áldozatainak száma.

Jelenti továbbá az erőszak alkalmazásának elkerülését a nemzetközi életben. Az értelmes-élet védelme megkívánja a nemzetközi nézeteltéréseknek tárgyalásokon alapuló rendezését, a háborúk lehetőségének kiküszöbölését.

De jelenti az emberi magzat védelmét is, hiszen a megtermékenyült petesejt első pillanatától az értelmes-életet – annak minden lehetőségével – a fejlődőképes és a fejlődési valószínűséget tartalmazó értelmes-életet hordozza. – Az értelmes-élet szempontjából nincs a magzati életben olyan időpont, mely biztosabban meghatározható módon tartalmazza az értelmes-életet, mint a megtermékenyült emberi petesejt a megtermékenyülés pillanatában.

Ugyancsak jelenti a gyógyíthatatlan betegek védelmét is, az értelmi-fogyatékosok védelmét, az elmebetegek védelmét, mert ezek is magukban hordozták az értelmes-életet, illetve magukban hordozzák az értelmes-élet lehetőségét. Egyébként az értelmes-élet velejárója, hogy védje még azt az emberi életet is, melyben az értelem szikrája nem, vagy alig lobbant fel valamilyen születési rendellenesség, betegség, stb. következtében. – (Szeretném megjegyezni: ha már a magzat hordozza az értelmes életet és jogosult annak védelmére, mennyivel inkább a megszületett ember, még ha az értelmes életet csak lehetőségében is birtokolja.)

Másodszor: Erkölcsileg felelősek vagyunk az értelmes-élet kibontakozási lehetőségének védelméért. Ez a „Ne ölj!” erkölcsi parancs tágabb értelmezésének alkalmazását tartalmazza az értelmes-élet minden viszonylatában: küzdelem az élet-feltételeknek a minimumra, vagy az alá történő leszállítása ellen, melyen már teljes értékű értelmes-élet nem – vagy csak nagyon nehezen – épülhet fel.

Jelenti tehát elsődlegesen a gyermekek, árvák, özvegyek, fogyatékosok, öregek, támasznélküliek szociális védelmét, emberi életfeltételeinek biztosítását az értelmes-élet kibontakozása és fenntartása érdekében. – Lehetetlen ugyanis, hogy amíg sokan – érdemtelenül – dúskálnak az élet javaiban, addig ezek az élet perifériájára kiszorult támasznélküliek az értelmes-élet alapfeltételeit nélkülözzék.

Jelenti a munkában, vagy egyébként megrokkantak, a munkanélküliek szociális védelmét, emberi életfeltételeinek biztosítását az értelmes-élet kibontakoztatása és fenntartása érdekében. – Lehetetlen ugyanis, hogy a munka és más szerencsétlenségek rokkantjai, a dolgozni akaró munkanélküliek az élet perifériájára kerüljenek, s az értelmes-élet feltételeitől és eszközeitől megfosztassanak.

Jelenti továbbá a nők szociális védelmét, számukra az emberi feltételek biztosítását az értelmes-élet kibontakozása, fenntartása és továbbadása tekintetében. – Lehetetlen ugyanis, hogy a jövő nemzedék édesanyja, mint „emancipált” és „felszabadított” nő, az életnek kettős-hármas terhét hordja, így szülje és nevelje az új nemzedéket. – Mire?! – Értelmes-életre?! – Hiszen maga sem élhet értelmes-életet, hiszen annak feltételei és eszközei alig-alig állnak

rendelkezésére! – Vagy a „könnyű életbe” meneküljön az elviselhetetlen terhek elől, s ne szülője, hanem gyilkosa legyen az új nemzedéknek?! – Vagy testét áruba bocsátva szolgálja a férfiak örömét, s végleg lemondjon az értelmes-életéről, az értelme-élet továbbadásának reményéről?!

De jelenti a Harmadik Világ szociális védelmét is, az emberi feltételek biztosítását az értelmes-élet kibontakozása és fenntartása érdekében. – hogy ne haljon éhen évenként 80-100 millió ember, első sorban gyermek! Hogy ne szülessen évenként újabb 80-100 millió Az éhezők közé! Hogy ne haljon meg évenként további 20-30 millió gyógyszer, kórház, orvosi ellátás, ápolás hiánya miatt! – Borzasztó a „fehér ember” erkölcsi felelőssége! – „Jóléti” és „fogyasztói” államaiban, társadalmában, az eszeveszett fegyverkezésben nem gondol arra, hogy a bevallott és „burkolt” hadi-költségvetések 10-15 év alatt megoldanák a Harmadik Világ élelmezési, egészségügyi és oktatási problémáit. – Hogy a feleslegesen felhalmozott „érték” és „értéktöbblet” megoldaná a Világ valamennyi problémáját, s az értelmes-élet kivirágozhatna az egész földön! – „Bár felismerte volna a világ üdvössége napját!”

Ugyancsak jelenti az elnyomott, kizsákmányolt országok és népek védelmét az értelmes-élet – forradalom nélküli – megtartása, kibontakoztatása és fenntartása tekintetében. – A forradalom, mint végső eszköz – éppen az értelmes-élet védelmében – megengedett ugyan, de mennyi értelmes-élet és mennyi nemzeti érték esik áldozatául! – És mindig fennáll a veszély, hogy – ellentétes végletbe csapva át – továbbra sem válik az értelmes-élet hordozójává. – Lehetetlen azonban az, hogy egyes országok nemzeti jövedelmének 80-90%-át a lakosság 10-15%-át képviselő vezető réteg birtokolja. A nemzeti jövedelem fennmaradó hányada nem képes biztosítani a nép 85-90%-a számára az emberi élet feltételeit, az értelmes-élet anyagi-gazdasági alapjait. Ilyen körülmények között hogyan biztosítható az értelmes-élet megmaradása, kibontakozása és fenntartása?! – „Előbb a mindennapi kenyér, aztán a Miatyánk!” – mondja a felszabadítás-teológiája. – Óriási az ilyen országok vezető-rétegének erkölcsi felelőssége, de legalább annyi azoké is, akik támogatják, erősítik, védik az ilyen vezető-réteget!

Harmadszor: Erkölcsileg felelősek vagyunk az értelmes-élet fizikai és szellemi védelméért az értelmes-élet kártevőivel és lerombolóival szemben. Ez a „Ne ölj!” erkölcsi parancsának ugyan a legtágabb értelmezése, de korunkban egyre gyakrabban és mindig nagyobb mértékben fordul az értelmes-élettel szemben. Éppen ezért erkölcsileg felelősek vagyunk az értelme-élet védelmében való közreműködésért, a védelem előmozdításáért az értelmes-élet kártevőivel szemben.

Jelenti tehát az alkoholizmus elleni küzdelmet, mely az értelmes-élet legjelentősebb kártevője három szempontból. – Első szempont: az egyén biológiai (idegzeti, agyi-működésbeli) legyengítése egészen az értelmes-élet kóros elváltozásáig, gyakran teljes leépüléséig. – Második szempont: Az utódok biológiai és pszichikai degenerálódásának előmozdítása igen nagy valószínűséggel. – Harmadik szempont: a világon igen sok az alkoholista – állítólag minden nyolcadik, tízedik ember – és számuk igen gyors iramban növekszik. – Az említett degenerálódásnak bizonyos jelei már most is tapasztalhatók az új nemzedék betegségekre való hajlamában, a szellemi képességek visszaesésében és a fiatal korban kezdődő alkoholizmus formájában.

Jelenti a túlhajtott szexualitás és a szex-őrület elleni küzdelmet, ugyancsak az értelmes-élet nevében és érdekében. Ez ugyancsak három szempontból jelentős kártevője az értelmes-életnek. – Első szempontból: idegzetileg és pszichikailag komoly mértékben legyengíti az egyént, érdeklődést teljesen beszűkíti, s idővel alkalmatlanná teszi az embert az értelmes-élet kibontakozására, az értelmes-életben való fejlődésre. Nem beszélve a szexualitással összekapcsolódó betegségekről, melyek világviszonylatban újra emelkedést – és nem is jelentéktelen emelkedést – mutatnak. a nemi betegségek egy része (luesz, herpesz, melyekhez járul újabban a nemi-szerveken jelentkező rák) gyógyíthatatlan, az értelmi működésre is kihat, s az értelmes-életnek jelentős kár- és kórokozója. – Második szempontból: a nemi-betegségek

egy része időleges vagy végleges nemző-, illetve fogamzó-képtelenséget okoz. – Harmadik szempontból: a túlhajtott szexuális-élet nagy valószínűséggel kihat az utódok biológiai-pszichikai állapotára, a súlyos betegségek pedig örökletesek. – Hogyan fejlődhet ki az értelmes-élet ilyen terheltség mellett, különösen, ha hozzájárul alkoholista örökletesség is?!

Jelenti továbbá a kábítószer elleni küzdelmet. A kábítószer-élvezet ugyanis kemizáló hatásával a legveszedelmesebb kórokozója az értelmes-életnek. A kábítószer-élvezet – különösen, ha valaki már a kábítószeresek rabja, – nemcsak biológiailag teszi tönkre az embert, felborítva a szervezet-idegzet-agyműködés biokémiai egyensúlyát, hanem pszichikailag is blokkolja: elveszíti érdeklődését környezetéről, szakmájáról, a világ dolgaival szemben, illúziók rabjává válik, nagyon gyakran képtelenné teszi az embert a házasság-életre és utódok létrehozására. Igen sokan eljutnak egészen az értelmes-élet feladásáig: az öngyilkossáig, – Az értelmes-élet nevében kel tiltakozunk a kábítószeresek használata, élvezete ellen, s erkölcsi felelősség terhel a szükséges teendők felismerésére a környezetünkben jelentkező kábítószerekkel, a kábítószeresekkel szemben.

Az értelmes-életért való felelősség felismerése minden ember tudati-erkölcsi kötelezettsége. A „Ne ölj!” erkölcsi parancs, mint természeti törvény, szűkebb-, tágabb-, de még legtágabb értelmezésben is felismerhető, jelentése világos és egyértelmű: az értelmes-élet védelmét szolgálja. Ha magunkat az értelmes-élet struktúrájához tartozónak véljük és valljuk, akkor csak egy a választásunk: tőlünk telhető módon kutatjuk az értelmes-élet védelmének módjait és eszközeit. – De az értelmes-élet struktúrája tartalmazza az emberi reményt is, mint az értelmes-élet egyik állapothatározóját. Reményt arra, hogy az értelmes-élet megvalósítható, megvédhető, s az új nemzedéknek továbbadható. Reményt arra, hogy az értelmes-élet feltétel, cél- és közreműködése felismerhető, megvalósítható, s az ember rendelkezik annyi erkölcsi erővel, hogy ezt a felelősséget felismerje, kötelezettségét vállalja, és annak eleget is tegyen.

– A tudatos és szabad erkölcsi személyiségért való felelősségvállalás.

Az értelmes-életéről megállapítottuk, hogy biológiai-pszichikai-erkölcsi állapothatározókkal rendelkező ontológiai valóság. Ez az ontológiai valóság képezi alapját az emberi identitásnak – önazonosulásnak – mely három lépcsőben valósul meg.

Önérzet: mintegy „ösztönös” elirányulás az erkölcsiség által irányított emberi magatartás és következményei között az értelmes-élet viszonylatában.

Öntudat: tudatos állásfoglalás az erkölcsi jó által irányított emberi magatartás és következményei között az értelmes-élet viszonylatában.

Önvállalás: szabad választáson és vállaláson nyugvó erkölcsi állásfoglalás az erkölcsi jó által irányított emberi magatartás és következményei között az értelmes-élet viszonylatában.

Az emberi identitás kérdésében nem elég az önérzet és öntudat felébredése, nem elég az erkölcsi felelősség feltámadása, az embernek önmagát, saját ontológiai valóságát vállalnia is kell. Az önmagáért való felelősségvállalás az ember erkölcsi kötelezettsége.

= Az értelmes élet, mint a tudatos és szabad erkölcsi személyiség és az emberi méltóság forrása.

Tudatos és szabad erkölcsi személyiség: A tudati struktúraszint létstruktúrája, mint ontológiai valóság, kiben az emberi identitás – önérzet, öntudat, önvállalás – szabad és erkölcsi döntés következtében jön létre, tudatosul, és válik az emberi identitásnak megfelelő erkölcsi magatartás, magatartásformák és magatartásváltozások irányítójává.

Emberi méltóság: A tudatos és szabad erkölcsi személyiség, mint ontológiai valóság, egyszeri és megismételhetetlen, éppen azért megjelenésében, magatartásában és magatartásváltozásai-

ban különbözik minden más erkölcsi személyiségtől, de ontológiailag és az emberi identitás tekintetében velük egyenrangú és egyenértékű erkölcsi struktúrát képvisel.

Ha az értelmes-élet kapcsolatát keressük az emberi identitással, az emberi tudatos és szabad személyiséggel, valamint az emberi méltósággal, a következőket állapíthatjuk meg.

Először: Az emberi identitás – önérzet, öntudat, önvállalás – beépül az ember teljes biológiai-pszichikai-erkölcsi strukturáltságába, ezek bármelyike nélkül az emberi önazonosulás elképzelhetetlen. Vagyis: az emberi identitás – önazonosulás – alapja az értelmes-élet és annak állapotathározói.

Másodszor: A tudatos és szabad erkölcsi személyiségben az emberi identitás – önazonosulás – jön létre és tudatosul, tehát az értelmes-élet funkciói hozzák létre az emberben az értelme-életen és annak állapotathározói nyugvó tudatosulását az emberi identitásnak. Vagyis: a tudatos és szabad erkölcsi személyiségnek forrása az értelmes-élet.

Harmadszor: Az emberi méltóság a tudatos és szabad erkölcsi személyiség egyszerűségében és megismételhetetlen voltában gyökerezik. Ámde egyrészt az értelmes-élet egyszeri és megismételhetetlen ontológiai valóság, másrészt a tudatos és szabad személyiség forrása maga az értelmes-élet. Így az emberi méltóság forrását is az értelmes-életben jelölhetjük meg.

De más oldalról megközelítve a kérdést, ugyanerre az eredményre jutunk.

Az értelmes-élet, mint ontológiai valóság, tartalmazza a teljes emberi biológiai-pszichikai-erkölcsi strukturáltságot. Tehát joggal származtatható az értelmes-életből a tudatos és szabad erkölcsi személyiség.

Az értelmes-élet identitás-jegyei – egyrészt: önérzet, öntudat, önvállalás; másrészt: felelősség-érzet, felelősségtudat, felelősségvállalás; stb. – megegyeznek az emberi önazonosulás identitás-jegyeivel. Tehát joggal származtatható az értelmes-életből az emberi identitás.

Az értelmes-élet, mint ontológiai valóság, egyszeri és megismételhetetlen, az értelmes-élet egyedi jegyeiben, vagyis az emberi magatartásban, magatartásformákban és magatartásváltozásaiban ugyan különböznek egymástól, de ontológiai valóságukban, állapotathározóikban s az értelmes-élet önazonosulásának jegyeiben – köztük az erkölcsi értékben – megegyeznek egymással. Tehát joggal származtatható az értelmes-életből az emberi méltóság.

Tekintettel fenti bizonyításainkra, joggal állíthatjuk, hogy az értelmes-élet a tudatos és szabad erkölcsi személyiségnek, valamint az emberi méltóságnak forrása. – Ebből azonban súlyos erkölcsi köteleességek származnak számunkra.

= A tudatos és szabad erkölcsi személyiségért való felelősség felismerésének kötelezettsége.

Mint az előzőekben láttuk, az értelmes-élet a forrása a tudatos és szabad erkölcsi személyiségnek, valamint az emberi méltóságnak. Éppen ezért a tudatos és szabad erkölcsi személyiségért való felelősség felismerésének kötelezettségénél az értelmes-életből kell kiindulnunk. Az értelmes-élet biológiai-pszichikai-erkölcsi állapotathározói alapján kell megközelítenünk a tudatos és szabad erkölcsi személyiség, valamint az emberi méltóság védelmének kérdését.

Biológiai szempontból a védelem a „Ne ölj!” erkölcsi parancsán alapul szoros, tágabb és legtágabb értelmében. Jelenti tehát az élet védelmét az első magzati pillanattól a biztossá – kétségtelenné – vált agy-halál bekövetkeztéig, mert az emberi magzat léte első pillanatától fogva a tudatos és szabad erkölcsi személyiség tényleges lehetőségének birtokosa, akit kötelezően megillet az értelmes-élet védelme. – De jelenti az értelmes-élet teljes szociális védelmét is, mert az értelmes-életből származó tudatos és szabad erkölcsi személyiség, valamint az emberi méltóság szükségképpen megköveteli a szociális védelmet az értelmes-élet teljes egyenrangúságának szellemében. – Ugyancsak jelenti az értelmes-élet kár- és kórokozóival szembeni küzdelmet, minthogy minden károkozó – különösen az alkoholizmus, a szex-őrület, a kábítószer-élvezet és kábítószer-terjesztés, stb. – a tudatos és szabad erkölcsi

személyiséget, s az emberi méltóságot degradálva, az értelmes-életnek olyan elfajult állapotát hozza létre, mely által kibontakozásra képtelenné válik a tudatos és szabad erkölcsi személyiség, az ember méltósága pedig elvész.

Pszichikai szempontból a tudatos és szabad erkölcsi személyiség és az emberi méltóság védelmének kötelezettsége az emberi identitás – önazonosulás – oldaláról közelíthető meg. Az emberi önazonosulás identitás-jegyei: az ösztönös elírányulás (önérzet), a tudatos állásfoglalás (öntudat) és a szabad állásfoglaláson nyugvó állásfoglalás (önvállalás) saját értelmes-élete viszonylatában képezik a tudatos és szabad erkölcsi személyiség, valamint az emberi méltóság alapját. Ez a védelem jelenti tehát a tudatossággal egybeépült ösztönösség kibontakozásának, a tudatosságon nyugvó szabad választásnak, s a tudatossággal egybeépült erkölcsiség közös kitarulásának előmozdítását. – De jelenti mindezek megoltalmazását az ösztönéletbeli, tudatosság- és törekvésbeli, valamint az erkölcsiségbeli degenerációktól, melyek elfajulttá teszik az értelmes-életet, s egyben az emberi önazonosulás identitás-jegyeit. Az ilyen elfajult állapotban kibontakozásra képtelenné válik a tudatos és szabad erkölcsi személyiség, az emberi méltóság pedig pszichikailag veszti el értelmét.

Erkölcsi szempontból a védelem kötelezettsége az értelmes-élet erkölcsi kategóriáira vezethető vissza. Az értelmes-életbe, mint ontológiai valóságba, beépült erkölcsi strukturáltság hatása alá vonja a teljes biológikumot és pszichikumot, mert a megismert erkölcsi jó (közjó) az egész egybeépült struktúra belső létállapotát, meggyőződését, magatartását és magatartásbeli állapotváltozásait áthatja és irányítja. Így válik a tudatos egyén tudatos és szabad erkölcsi személyiséggé, innen az ember erkölcsi méltósága. – Ez a tudatos és szabad erkölcsiség kerül az erkölcsi fejlődés-elv hatása alá, kapja meg azokat az energetikai, információs, kibernetikai és erkölcsi hatásokat, melyek a létbeli dinamizmus, a képesség-kiteljesítés és az önfelülmúlás lépcsőfokain át az értelmes-élet fejlődésének csúcsára vihetik a tudatos és szabad erkölcsi személyiséget. Ez lesz egyben az emberi méltóság – szubtranszcendens – megkoronázása. – A védelem jelenti tehát az akadályok elhárítását az erkölcsi fejlődés útjából, minden – biológiai-pszichikai-erkölcsi – immoralitás kiküszöbölését. Mert csak így biztosítható a tudatos és szabad erkölcsi személyiség harmonikus kibontakozása, az értelmes-élet teljes magvalósítása.

Az értelmes-életért – s abban a tudatos és szabad erkölcsi személyiségért, valamint emberi méltóságért – való felelősség felismerhető az ontológiai elemzés segítségével. Aki ezt nem tudja, vagy nem akarja felismerni, az súlyos és alapvető vétet követ el az értelmes-élet ellen, melynek következményei beláthatatlanok és felmérhetetlenek. Korunk szociális, gazdasági és közéleti problémáinak jelentős része abból adódik, hogy az értelmes-élet – s benne a tudatos és szabad erkölcsi személyiség, valamint emberi méltóság – védelmének kötelezettségét sok nép vezető-rétege nem ismeri fel, vagy ha felismeri, nem vállalja a végrehajtás erkölcsi kötelezettségét.

= A tudatos és szabad erkölcsi személyiségért való felelősségvállalás kötelezettsége.

A felelősségvállalás az értelmes-élet három kibernetikai folyamatát építi egymásra és kapcsolja össze egyetlen tudati-törekvés-erkölcsi létfolyamattá. Ezek a következők:

A felelősség felismerése (felelősségtudat), mint megismerési folyamat;

A felismert felelősségvállalására döntés (választás), mint törekvés folyamat;

A vállalt felelősség végrehajtása, mint megvalósítási folyamat.

A felelősségtudat megismerési folyamatával hosszabban foglalkoztunk mind az értelmes-élet, mind pedig a tudatos és szabad erkölcsi személyiség védelme vonatkozásában. – A felismert felelősség vállalására vonatkozó döntés egyenes következménye magának a felismerésnek: csak elfajult állapotban képes a törekvés helyzetben döntést hozni. Ha helyes a tudati-törekvés állapota, vagyis az erkölcsi strukturáltság és az erkölcsi jó (közjó) motiválja a belső lét-

állapotot, meggyőződést és magatartást, akkor csak erkölcsileg helyes lehet a döntés és az azt követő tudati-törekvési mozgásállapot-változás. – Az értelmes-életért, a tudatos és szabad erkölcsi személyiségért, az emberi méltóságért felismert felelősség csak erkölcsileg helyes tettekre, a felelősség teljes-körű vállalására indít. – Vagy pedig már eleve elfajult a tudati-törekvési állapot.

De a felelősségvállalás, mint kibernetikai folyamat, már többet tartalmaz, mint csupán döntést. Az már a teljes erkölcsi struktúra mozgásba-hozását jelenti. Jelenti az energetikai, információs és kibernetikai strukturáltság hatásainak fokozódását és ennek a hatásnak munkában való megjelenését. Vagyis: a megvalósítás, végrehajtás folyamatának véghezvitelét.

A tudatos és szabad erkölcsi személyiségért való felelősségvállalás megvalósítási folyamatából tekintsük át most a jogi szabályozást, melyet a Polgári Politikai Jogok Egyezségokmányában fogalmazott meg, hagyott jóvá, és hirdetett ki az UNO Közgyűlés XXI. ülészeke 1976. 12. 16-án. – Bár az egyezségokmány csupán jogi szabályozás, de forrása az értelmes-élet, annak ontológiai valósága. Ez válik nyilvánvalóvá az Egyezségokmány bevezetőjéből:

„Az Egyezségokmány részes államai

tekintetbe vették, hogy az Egyesült Nemzetek Alapokmányában meghirdetett elveknek megfelelően az emberi közösség valamennyi tagja veleszületett méltóságának, valamint egyenlő és elidegeníthetetlen jogainak az elismerése a szabadság, az igazságosság és a világbéke alapja;

felismerték azt, hogy ezek a jogok az emberi lény veleszületett méltóságából erednek;

felismerték, hogy az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának megfelelően a polgári és politikai szabadságjogokat élvező, a félelemtől és a nélkülözéstől mentes szabad emberi lények eszménye csak akkor valósítható meg, ha olyan feltételeket hoznak létre, amelyeknek révén mindenki élvezheti polgári és politikai, valamint gazdasági, szociális és kulturális jogát; tekintetbe vették az államoknak az Egyesült Nemzetek Alapokmányából folyó kötelezettségét az emberi- és szabadságjogok egyetemes tiszteletben tartására;

figyelembe vették, hogy az egyének kötelességei vannak más egyének és a közösség iránt, amelyhez tartoznak, és törekedni köteles az Egyezségokmányban elismert jogok előmozdítására és tiszteletben tartására;

ezért megállapodtak” az Egyezségokmány cikkelyeiben.

A tudatos és szabad erkölcsi személyiség jogi védelmét az Egyezségokmány III. Része tartalmazza. Ennek lényege kötelezettségvállalásai a következők.

2. cikk. 1. Az Egyezségokmányban részes valamennyi állam kötelezi magát, hogy tiszteletben tartja a területén tartózkodó és joghatósága alá tartozó minden személy számára az Egyezségokmányban elismert jogokat, minden megkülönböztetés, nevezetesen faj, szín, nem, nyelv, vallás, politikai vagy más vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyon, születési vagy egyéb helyzet szerinti különbségtétel nélkül.

6. cikk. 1. Minden emberi lénynek veleszületett joga van az életre. E jogot a törvénynek védenie kell. Senkit sem lehet életétől önkényesen megfosztani.

7. cikk. Senkit sem lehet kínzásnak, kegyetlen, embertelen, megalázó elbánásnak, vagy büntetésnek alávetni. Különösen tilos bárkit szabad hozzájárulása nélkül orvosi vagy tudományos kísérletnek alávetni.

8. cikk. 1. Senkit sem lehet rabszolgaságban tartani; a rabszolgaság és a rabszolga-kereskedelem minden formájában tilos.

2. Senkit sem lehet szolgaságban tartani.

3a. Senkit sem lehet kényszer- vagy kötelező munka végzésére kötelezni.

9. cikk 1. Mindenkinnek joga van a szabadságra és a személyi biztonságra. Senkit sem lehet önkényesen őrizetbe venni vagy letartóztatni. Senkit sem lehet szabadságától másként, mint a törvényben meghatározott okból és a törvényben meghatározott eljárás alapján megfosztani.

10. cikk. 1. A szabadságuktól megfosztott személyekkel emberségesen és az emberi személyiség vele született méltóságának tiszteletben tartásával kell bánni.

11. cikk. Senkit sem lehet bebörtönözni kizárólag abból az okból, hogy nem képes valamely szerződéses kötelezettségének eleget tenni.

12. cikk. 1. Minden olyan személynek, aki törvényesen tartózkodik valamely állam területén, joga van a területen a szabad mozgásra és a tartózkodási helye szabad megválasztására.

2. Mindenki szabadon elhagyhat bármely országot, ideértve saját országát is.

4. Senkit nem lehet önkényesen megfosztani attól a jogtól, hogy saját országába beléphessen.

14. cikk. 1. A bíróság előtt mindenki egyenlő. Mindenkinnek joga van ahhoz, hogy az ellene emelt bármely vádat, vagy valamilyen perben a jogait és kötelességeit pártatlan bíróság igazságos és nyilvános tárgyaláson bírálja el.

15. cikk. 1. Senkit nem lehet bűnösnek nyilvánítani olyan cselekmény vagy mulasztás miatt, amely az elkövetés idején sem a belső-, sem a nemzetközi jog értelmében nem volt bűncselekmény.

16. cikk. Mindenkinnek joga van arra, hogy mindenütt jogképesnek ismerjék el.

17. cikk. 1. Senkit sem lehet alávetni a magánéletével, családjával, lakásával vagy levelezésével kapcsolatban önkényes vagy törvénytelen beavatkozásnak, sem pedig a becsülete vagy jó hírneve valami jogtalan támadásának.

17. cikk. 2. Ilyen beavatkozás vagy támadás ellen mindenkinnek joga van a törvény védelmére.

18. cikk. 1. Mindenkinnek joga van a gondolat, a lelkiismeret és a vallás szabadságára. Ez a jog magában foglalja a vallás vagy meggyőződés szabad megválasztását vagy elfogadását, és azt a szabadságot, hogy vallását vagy meggyőződését vallásos cselekmények vagy szertartások végzése útján akár egyénileg, akár másokkal együttesen nyilvánosan vagy magánkörben kinyilváníthassa, gyakorolhassa és taníthassa.

2. Senkit sem lehet olyan kényszernek alávetni, amely csorbítaná azt a szabadságát, hogy saját vallása vagy meggyőződése legyen, vagy hogy ilyent elfogadjon.

4. Az Egyezségokmány részes államai kötelezik magukat a szülők és adott esetben a törvényes gyámok ama szabadságának tiszteletben tartására, hogy gyermekeik vallási és erkölcsi nevelését saját meggyőződésüknek megfelelően biztosítsák.

19. cikk. 1. Nézetei miatt senki sem zaklatható.

2. Mindenkinnek joga van a szabad véleménynyilvánításra; ez a jog magában foglalja mindenfajta adat és gondolat határokon való tekintet nélküli – szóban, írásban, nyomtatásban, művészeti formában vagy bármilyen más tetszése szerinti módon történő – keresésének, megismerésének és terjesztésének szabadságát is.

20. cikk. 1. Minden háborús propagandát törvényben kell megtiltani.

2. Törvényben kell megtiltani a nemzeti, faji vagy vallási gyűlölet bármilyen hirdetését, amely megkülönböztetésre, ellenségeskedésre vagy erőszakra izgat.

23. cikk. 2. A házasságkötésre alkalmas korban levő férfiak és nők házasságkötési és családalapítási jogát el kell ismerni.

3. Házasságot csak a házasulandók szabad és teljes beleegyezése alapján lehet kötni.

24. cikk. 1. Minden gyermeknek fajra, színre, nemre, nyelvre, vallásra, nemzeti vagy társadalmi eredetére, vagyonára vagy szüleiére való tekintet nélkül joga van arra a védelemre, amely őt kiskorú állapota folytán a családja, a társadalom és az állam részéről megilleti.

26. cikk. A törvény előtt minden személy egyenlő és minden megkülönböztetés nélkül joga van egyenlő törvényes védelemre. Erre tekintettel a törvénynek minden megkülönböztetést tiltania kell, és minden személy számára egyenlő és hatékony védelmet kell biztosítania bármilyen megkülönböztetés ellen, mint amilyen, pl. faj, szín, nyelv, nem, vallás, politikai vagy egyéb vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, vagyoni, születési vagy más helyzet alapján történő megkülönböztetés.

Mindezek alapján az UNO tagországok az Egyezségokmányt kötelezően elfogadták, törvénybe iktatták, és kihirdették.

Így valójában az első lépés megtörtént ahhoz, hogy az értelmes-élet, a benne a tudatos és szabad erkölcsi személyiség és emberi méltóság védelmet nyerjen. Igaz, a betű „írott malaszt” marad mindaddig, amíg az államok, népek vezetői, s maguk a népek s annak tagjai teljes erkölcsi súlyukkal, meggyőződésükkel és magatartásaikkal, főleg erkölcsi tetteikkel érvényt nem szereznek az Egyezségokmány szavainak. Ehhez pedig a felelősségérzetnek, a felelősségtudatnak és felelősségvállalásnak hármas kötelezettségét el kell fogadnia az egész emberiségnek – első sorban a népek vezetőinek – az értelmes-élet, s benne a tudatos szabad erkölcsi személyiség és emberi méltóság tényleges védelme tekintetében.

Nincs sok várakozási időnk! – ebben a viszonylatban a huszonnegyedik órában járunk, s nem is az elején! – Ha emberségünket, emberi méltóságunkat, tudatos és szabad erkölcsi személyiségünket, egyáltalán az értelmes-életet meg akarjuk menteni, akkor bizony elszántságra, súlyos döntésekre, nehéz és kitartó munkára, a lehetőségeket és a valószínűségeket meghaladó reményre van szükség! Talán még nem késő!!!...

Tehát: „Sperare contra spem!” – Reménykedni a nem sok reménnyel biztató tények és körülmények ellenére!

– A tudatos és szabad erkölcsi közösségért való felelősségvállalás.

Az értelmes-életéről megállapítottuk, hogy közösségi vonatkozásban az egyéni értelmes-élet jólrendezett halmazán épül fel, az egybeépült közösségi biológiai-pszichikai-erkölcsi strukturáltság hatásain áll fenn, mint az értelmes-élet közösségi létének ontológiai valósága. Ez az értelmes-élet közösségi formájában is egyszeri és megismételhetetlen. Az értelmes-életnek ez az egybeépült ontológiai valósága, ez az egyszeri volta és megismételhetetlensége válik alapjává az emberi tudatos, szabad erkölcsi közösségének és az emberi közösség erkölcsi méltóságának.

Ugyancsak az értelmes-élet ontológiai valósága képezi az emberi közösségi identitásnak, – közösségi azonosulásnak, – mely – az önazonosuláshoz hasonlóan – három lépésben valósul meg.

Közösségi-érzet: ösztönös elirányulás a közösségi jó által vezetett közösségi magatartás és következményei között az értelmes-élet viszonylatában.

Közösségi-tudat: tudatos állásfoglalás a közjó által irányított közösségi magatartás és következményei között az értelmes-élet viszonylatában.

Közösségi-önvállalás: szabad választáson nyugvó erkölcsi állásfoglalás a közjó által irányított közösségi magatartás és következményei – alternatívái – között az értelmes-élet viszonylatában.

A felsorolt közösségi identitás-jegyek mindegyike szükséges ahhoz, hogy az emberi közösségben az értelmes-élet megvalósuljon, kibontakozzon, és az utód-nemzedék számára átadható legyen. Nem elég a közösségi-érzet és közösségi-tudat felébredése, nem elegendő a közösségi erkölcsi felelősség feltámadása, az emberi közösségeknek önmagukat, saját ontológiai valóságukat tudatosan vállalniuk is kell. Az önmagukért való felelősségvállalás minden tudatos és szabad erkölcsi közösségnek alapvető, súlyos, átháríthatatlan erkölcsi kötelessége.

= Az értelmes-élet, mint a tudatos és szabad erkölcsi közösség, valamint a közösségi méltóság forrása.

Tudatos és szabad erkölcsi közösség: a tudati struktúraszint összetett létstruktúrája, mint ontológiai valóság. Benne a közösségi identitás – közösségi-érzet, közösségi-tudat, közösségi önvállalás – a tudatos és szabad erkölcsi személyiségeknek, a közjó ismerete és arról vallott közmeggyőződése állapotában, szabad erkölcsi döntése révén jön létre. Benne ez a közösségi identitás válik a közösségi magatartás, magatartásformák és magatartásváltozások irányítójává.

Közösségi méltóság: a tudatos és szabad erkölcsi közösség, mint ontológiai valóság, egyszeri és megismételhetetlen, éppen ezért megjelenésében, magatartásában és magatartásváltozásaiban különbözik minden más erkölcsi közösségtől, de ontológiailag és identitás-jegyek vonatkozásában velük egyenrangú és egyenértékű struktúrát képvisel.

Az előzőekben részletesen levezettük az értelmes-életből az emberi önazonosulást, a tudatos és szabad erkölcsi személyiséget, valamint az emberi méltóságot. Most kíséreljük meg ugyanezt a közösségi struktúrákkal kapcsolatban.

Először: Az értelmes-élet közösségi identitás-jegyei és az emberi közösségek önazonosulása között a következő transzformációkat létesíthetjük.

A közösségi-érzés forrása az értelmes-élet, mert az ösztönösség, az ösztönös elirányulás – a közjó által irányított közösségi magatartás és következményei között – az értelmes-élet egybeépült biológiai és erkölcsi struktúrájának megnyilvánulása közösségi vonatkozásban.

A közösségi-tudat forrása ugyancsak az értelmes-élet, mert a tudatos állásfoglalás – a közjó által irányított közösségi magatartás és következményei között – az értelmes-élet egybeépült pszichikai és erkölcsi struktúrájának megnyilvánulása közösségi vonatkozásban.

A közösségi-önvállalás forrása szintén az értelmes-élet, mert a szabad vállaláson nyugvó erkölcsi állásfoglalás – a közjó által irányított közösségi magatartás és következményei között – az értelmes-élet biológiai-pszichikai-erkölcsi teljes egybeépült struktúrájának megnyilvánulása a közösség érdekében.

Másodszor: Az értelmes-élet ontológiai valóságának közösségi léttartalma, relációi, s a tudatos és szabad erkölcsi közösség között a következő transzformációkat létesíthetjük.

A tudatos és szabad erkölcsi közösség szubsztrátumát – mint már láttuk – olyan megfelelő embercsoport – embercsoportok – alkotják, melyekre bizonyos jól meghatározható kiválasztási szabályok és csoportképzési törvényszerűségek érvényesek. Ezek az embercsoportok az értelmes-élet biológiai struktúrái, azok egyesülése révén adóttak.

A tudatos és szabad erkölcsi közösség pszichikai felépítményét az értelmes-élet egységesült biológiai struktúráiban megjelenő közösségi struktúra, annak állásfoglalása, a közösségi önazonosulás identitás-jegyeinek kibontakozása alkotja. Így a tudatos és szabad erkölcsi közösség pszichikai feltételrendszere az értelmes-élet egységesült biológiai-pszichikai struktúráján nyugszik.

A tudatos és szabad erkölcsi közösség erkölcsi struktúráját az értelmes-élet egységesült biológiai-pszichikai struktúrájában megjelenő közösségi erkölcsiség hozza létre. Ez jelenti a közjó helyes ismeretét, az abból kialakított meggyőződést, magatartást és magatartásformákat az értelmes-élet egységesült és egybeépült biológiai-pszichikai-erkölcsi struktúráin nyugodva. – Tartalmazza természetesen mindazon objektívációkat és azok intézményesülését, melyeket az értelmes-élet egybeépült közösségi struktúrája hatása alá vonni képes.

Harmadszor: Az értelmes-élet ontológiai valóságának léttartalma, relációi, valamint az erkölcsi közösség méltósága között a következő transzformációkat létesíthetjük.

Az ember közösségi méltóságának alapja az értelmes-élet ontológiai valósága. Tehát maga a közösségi lét: emberi méltósággal rendelkező tudatos és szabad erkölcsi személyiségek jólrendezett halmaza. – Ennek a közösségnek egyszeri és megismételhetetlen volta: a közösségi értelmes-életben, annak egybeépült strukturáltságában jelenvaló lét-, tér- és időbeli különbözőség. – Ugyanakkor magában a létben, léthatározmányokban és létrelációkban való megegyezés: a közösségi értelmes-életnek ugyanazt a létbeli, strukturáltságbeli, megjelenésbeli határozmányait birtokolja.

Az emberi közösség erkölcsi méltóságának alapja ugyancsak az értelmes-élet ontológiai valósága: az értelmes-élet közösségi formájában is a biológiai és pszichikai struktúrával erkölcsi struktúra épül egybe, a közjó ismeretével, annak meggyőződésével, magatartásával és magatartásváltozásaival. – Az ontológiai felépítés tehát erkölcsiségben is azonos, ez a forrása az emberi közösség erkölcsi méltóságának. – Így a közösségi struktúrában a léttel egybeépült erkölcsiségre is vonatkozik az egyszeriség és a megismételhetetlen volt, vagyis a lét-, tér- és időbeli különbözőség.

Ezekből a transzformációkból egyértelműen világossá válik, hogy a tudatos és szabad erkölcsi közösségnek, valamint a közösség erkölcsi méltóságának forrása az értelmes-élet. – Nem véletlenül hangsúlyozom – a tudatos és szabad erkölcsi személyiség után és mellett – a tudatos és szabad erkölcsi közösségnek a legszorosabb kapcsolatát az értelmes-élettel. Két világháború után, a részháborúk állandó fenyegetettségében, a túlzó kollektívizmus és kommunizmus, a nácizmus és neonácizmus, az ultra-liberalizmus, a terrorizmus múlt és jelen tapasztalataival a hátunk mögött, melyeket mind-mind emberi közösségek hoztak létre, s akkor tudatosan az értelmes-élet ellen fordultak és fordulnak. – Fel kell ismerni a Világ erkölcsi felelősségét az elfajult emberi közösségek miatt! – Értelmes-életből forrásozó tudatos és szabad emberi közösség nem fordulhat az értelmes-élet és az emberi méltóság ellen!

= A tudatos és szabad erkölcsi közösségért való felelősség felismerésének kötelezettsége.

Amikor a tudatos és szabad erkölcsi közösségért való felelősség felismerésének kötelezettségéről beszélünk, akkor valójában a családdal, vallási és egyéb kultikus-szagrális közösségekkel, kultúrával, civilizációval és a társadalommal kapcsolatban három alapvető szempontot kell szemügyre vennünk. Ezek a következők:

a felelősség felismerése az értelmes-élet közösségi egybeépült biológiai-pszichikai-erkölcsi struktúráiért;

a felelősség a tudatos és szabad erkölcsi közösségekben felmerült válságok felismeréséért;
a felelősség a tudatos és szabad erkölcsi közösségekben egymással szemben felmerülő
ellentétek felismeréséért.

A következőkben vegyük sorra ezeket az alapvető szempontokat a különböző tudatos és
szabad erkölcsi közösségek vonatkozásában.

Először: A felelősség felismerése az értelmes-élet közösségi egybeépült struktúráiért.

Család vonatkozásában: A család biológiai-pszichikai-erkölcsi egybeépült struktúra az
értelmes-élet árvétele, megőrzése, kibontakoztatása és továbbadása érdekében, minden tu-
datos és szabad erkölcsi közösség alapja, alapvető építő-sejtje. A család valójában a tudatos és
szabad erkölcsi személyiségek tudatos és szabad önkorlátozás elsődlegesen a család közvetlen
célja, másodlagosan a belőle felépülő további tudatos és szabad erkölcsi közösségek szolgál-
tatában. – Erkölcsi méltóságát az értelmes-élet, a család célja és belőle felépülő közösségek
tudatos és szabad szolgálata, valamint egész erkölcsi magatartása révén nyeri. – Minden
tudatos és szabad erkölcsi személyiségnek – beleértve a családtagokat is, – minden tudatos
erkölcsi közösségnek – beleértve magát a családot is, – fel kell ismernie az erkölcsi felelős-
séget a családjáért, a családi cél érdekében kifejtett helyes életfolyamatokért, valamint a család
alapját képező és fenntartó kapcsolatát képező egybeépült biológiai-pszichikai-erkölcsi
strukturáltság zavartalan és degeneráció-mentes fennállásáért.

Vallási és egyéb kultikus-szagrális közösségek vonatkozásában:

Ezek a közösségek ugyancsak egybeépült biológiai-pszichikai-erkölcsi struktúrái az értelmes
életnek a transzcendencia tisztelete és vele való kapcsolattartás, vagy a sajátosan népi-kultuszt
és a szagrális hagyományok, stb. átvétele, megőrzése kibontakoztatása és továbbadása
érdekében. Meghaladja a családi keretet, további tudatos és szabad erkölcsi közösségek része-
sei és építőelemei. Ezek a közösségek is valójában a tudatos és szabad erkölcsi személyiségek
tudatos és szabad önkorlátozása révén jönnek létre a speciális közvetlen cél szolgáltatában,
nem zárkózva azonban el más további tudatos és szabad erkölcsi közösségek céljának
szolgáltatától. Erkölcsi méltóságát, a közösséget alkotó biológiai csoportoktól, a szolgált
vallási vagy kultikus-szagrális értékektől, és a képviselt erkölcsi magatartástól nyerik. – Min-
den tudatos és szabad erkölcsi személyiségnek – beleértve a kultikus-szagrális közösségek
tagjait is, – minden tudatos és szabad erkölcsi közösségben – beleértve magát a kultikus-
szagrális közösséget is, – felelősséget kell ismernie az erkölcsi felelősséget a vallási és egyéb
kultikus-szagrális közösségekért, a közösségben kifejtett helyes életfolyamatokért, valamint –
minden közösség alapját és fenntartó kapcsolatát képező – egybeépült biológiai-pszichikai-
erkölcsi strukturáltság zavartalan és degeneráció-mentes fennállásáért.

Kulturális vonatkozásban: A kultúra is egybeépült biológiai-pszichikai-erkölcsi struktúrája az
értelmes-életnek, melyben a tudatos és szabad személyiségek egyedileg, a családok és
valamennyi kultikus-szagrális közösség pedig közösségileg részesei és együttműködői az
emberi tudásnak, tudományoknak és művészeteknek, mindezek objektivációinak és
intézményesüléseinek az ember tudati-erkölcsi fejlődése érdekében. A kultúra is a benne
együttműködő tudatos és szabad erkölcsi személyiségeknek, tudatos és szabad erkölcsi
közösségeknek tudatos és szabad önkorlátozása a kultúrártékek és intézmények átvételére,
megőrzésére, kibontakoztatására és továbbadására. – Erkölcsi méltóságát a kultúra a benne
működő biológiai csoportoktól, a kimunkált tudati értékektől és a képviselt erkölcsi
magatartástól nyeri. – Minden tudatos és szabad erkölcsi személyiségnek – beleértve a
kultúrközösség tagjait is, – minden tudatos és szabad erkölcsi közösségnek – beleértve magát
a kultúrközösséget is, – fel kell ismernie az erkölcsi felelősséget a kultúráért és a kulturális
közösségekért, a közösségekben kifejtett kultúrfolyamatokért, valamint – minden közösség
alapját és fenntartó kapcsolatát képező – egybeépült biológiai-pszichikai-erkölcsi strukturált-
ság zavartalan és degeneráció-mentes fennállásáért.

Civilizáció vonatkozásában: A civilizáció ugyancsak az értelmes-élet biológiai-pszichikai-erkölcsi egybeépült struktúrája, mely kiegészül a természettudományos eredmények alapján felépült technikával és gépi kultúrával. A civilizációban a tudatos és szabad erkölcsi személyiségek a többi közösség tagjaiként vesznek részt és munkálkodnak együtt közösségi munkamegosztásban az egyéni és közösségi jogos igények szolgálatában. – A civilizáció is a benne munkálkodó, objektivációiban és intézményeiben részes tudatos és szabad erkölcsi személyiségek, tudatos és szabad erkölcsi közösségek tudatos és szabad önkorlátozása a civilizációs értékek és intézmények átvételére, megőrzésére, kifejlesztésére és továbbadására. Erkölcsi méltóságot a benne munkamegosztásban együttműködő biológiai csoportok a munkált civilizációs értékektől, az általa szolgált és helyesen megfogalmazott közösségi igényektől és értékektől, valamint az általa képviselt erkölcsi magatartástól kapja. – Minden tudatos és szabad erkölcsi személyiségnek, minden tudatos és szabad erkölcsi közösségnek – beleértve azokat is, akik együtt munkálkodnak a civilizációs értékekért és/vagy élvezik annak eredményeit – fel kell ismernie az erkölcsi felelősséget a civilizációért, a helyesen megfogalmazott közösségi igényekért – vagy inkább a közösségi igények helyes megfogalmazásáért. – Továbbá a közösségben kifejtett helyes civilizációs folyamatokért, valamint – minden közösség alapját és fenntartó kapcsolatát képező – egybeépült biológiai-pszichikai-erkölcsi strukturáltság sértetlen fennmaradásáért.

Társadalmi vonatkozásban: A társadalom az értelmes-élet legösszetettebb biológiai-pszichikai-erkölcsi egybeépült strukturáltsága, mely foglalta egyrészt a tudatos és szabad erkölcsi személyiségeknek, másrészt a tudatos és szabad erkölcsi közösségeknek, egyben birtokosa a helyesen megismert és megfogalmazott egyéni és közösségi erkölcsi jó alapján kialakított közmeggyőződésnek, és az azt megjelenítő közösségi erkölcsi magatartásnak. Valójában a társadalom is a tudatos és szabad erkölcsi személyiségek, a tudatos és szabad erkölcsi közösségek tudatos és szabad önkorlátozása a megismert és magatartásformában megjelent közjó, a társadalmi objektivációk és intézmények, a helyesen megfogalmazott társadalmi érdekek és igények a társadalmi munkamegosztás révén munkált társadalmi értékek szolgálatában, mindezek átvételére, megőrzésére, kibontakoztatására és továbbadására. – Erkölcsi méltóságát a társadalom a benne munkamegosztásban együttműködő egyének és közösségek alapját képező biológiai csoportoktól, az együttmunkált közösségi értékektől, a helyesen megismert és megfogalmazott közjóban gyökerező, és a közjó által korlátozott társadalmi érdekektől és igényektől, valamint a teljes társadalmi struktúra által képviselt erkölcsi magatartástól kapja. – Minden tudatos és szabad erkölcsi személyiségnek, minden tudatos és szabad erkölcsi közösségnek – főleg és első sorban a vezető-rétegnek, mint egyéneknek és a társadalom felelős vezetőinek – fel kell ismernie a felelősséget a társadalomért, a helyesen megismert és megfogalmazott közjóban gyökerező társadalmi igényekért, valamint – minden közösség alapját és fenntartó kapcsolatát képviselő – egybeépült biológiai-pszichikai-erkölcsi strukturáltság sértetlen fennmaradásáért.

Összefoglalva: Valamennyi tudatos és szabad erkölcsi közösség az értelmes-élet egybeépült biológiai-pszichikai-erkölcsi struktúrája, benne a tudatos és szabad erkölcsi személyiségek, a tudatos és szabad erkölcsi közösségek önkéntesen tudatos és szabad önkorlátozásnak vetik alá magukat a közösség speciális céljának megfelelően a közösségi értékek átvétele, megőrzése, kifejlesztése és továbbadása érdekében. Erkölcsi méltóságát valamennyi közösség az alapját képező biológiai csoporttól, a közösség helyesen megfogalmazott igényétől, a közösség által képviselt erkölcsi magatartástól kapja. – Minden tudatos és szabad erkölcsi személyiségnek, minden tudatos és szabad erkölcsi közösségnek fel kell ismernie az erkölcsi felelősséget a közösségért, a közösség helyesen megfogalmazott céljáért, a cél érdekében végrehajtott munkáért és munkamegosztásért, valamint a minden közösség alapját képező biológiai-pszichikai-erkölcsi strukturáltságért, annak sértetlen és degeneráció-mentes fennmaradásáért.

Másodszor: Felelősség a tudatos és szabad erkölcsi közösségekben felmerült válságok felismeréséért.

A válságokról, azok okairól és tüneteiről a 2. 5. 4. fejezetben részletesen beszéltünk ugyan, de az erkölcsi felelősség felismeréséhez ismernünk kell a válság ontológiai mibenlétét. Fogalmazzuk meg tehát újból, és alkalmazzuk szociális struktúráinkra: mennyiben ismerhetők fel bennük a válság jelei?

Válságnak az ontológiai létstruktúra másodlagos rétegződésében keletkezett elfajulásokat nevezzük. A létstruktúráknak ez a másodlagos rétegződése az alapvető belső összefüggéseket és a lényeges törvényszerűségeket tartalmazza, melyek az adott létstruktúra alkotóelemeit egységbe foglalják. A válságokat okozó degenerációk is ezekre a belső összefüggésekre és lényeges törvényszerűségekre vonatkoznak olyan formában, hogy:

Vagy a struktúra alkotóelemei között a belső összefüggések komoly mértékben meglazulnak, az alkotóelemek közötti egyensúly megbomlik, új súlypontképződés révén más egyensúlyi viszonyok alakulnak ki, illetve a belső összefüggések átfogalmazódnak;

Vagy pedig a struktúra alkotóelemei – részben vagy egészben – kivonják magukat a lényeges törvényszerűségek érvénye és hatása alól, esetleg a törvényszerűségek közül egyesek érvényüket veszítik a struktúrán belül, illetve alapvetően átfogalmazódnak.

Nos, ezeket az ontológiai válság-jelenségeket keressük a következők során szocializált létstruktúráinkban, az értelmes-élet vonatkozásában, mert – amennyiben vannak válságjelek – azokat felismerni erkölcsi kötelességünk.

Család vonatkozásában: Az alapösszefüggések a szülőknek, mint tudatos és szabad erkölcsi személyiségeknek, tudatos és szabad önkorlátozáson alapuló szövetsége az értelmes-élet átvétele, megőrzése, kibontakoztatása és továbbadása céljából. A család tagjaira – gyermekek, együtt élő nagyszülők, rokonok – ugyancsak az önkorlátozás vonatkozik a kapott értelmes-élet megőrzése és kibontakoztatása szolgálatában. A lényeges törvényszerűség pedig – szülők és családtagok részére egyaránt – az értelmes-élet biológiai-pszichikai-erkölcsi védelme. – A mai családokban viszont – (amennyiben beszélhetünk még családokról) – általában egyik sem biztosított. Az alapösszefüggés – a tudatos és szabad személyiségek szövetsége és önkorlátozása – lényegesen meglazult, a válások és többszöri újra-házasodások azonban ugrásszerűen megnövekedtek, a szülők és családtagok közötti kapcsolat nagyrészt felbomlott, vagy csupán névlegessé vált. – (Legújabb divat viszont az, hogy a párok házasságkötés nélkül élnek együtt, vagy – ötletszerűen – össze-, majd visszaköltöznek.)

– A lényeges törvényszerűségek – az értelmes-élet védelme – elveszítette biológiai-pszichikai-erkölcsi tartalmát, – gondoljunk csak arra: a szülők jó része többszörös magzatgyilkosságot, a gyermekek kétségbeejtő számmal fiatalkori öngyilkosságot követ el, – az alkoholizmus a családok magas százalékát gyengíti és pusztítja, a családok munkamegosztása, összetartozása, a családok tisztelete és erkölcsi méltóságának elismerése teljesen megszűnőben van. – Már pedig ezek az alapösszefüggések és lényeges törvényszerűségek nélkül nincs értelmes-életből sarjadó családi élet! – Mi mások ezek a tünetek, mint a család válságjelenségei? Még jó lenne, ha csak válságjelenségekről beszélhetnénk! – Nem inkább a felbomlás jelei ezek?! – Különösen, ha figyelembe vesszük, hogy hazánkban és – mondhatni – világszerte csökken a házasságkötések száma, családalapítás helyett megelégszenek a „puszta együttéléssel”, lehetőleg gyermek nélkül, mert akkor könnyebb megszakítani a megunt kapcsolatot. Milyen további közösség szocializált létstruktúra – épülhet fel ilyen válságban – vagy inkább: felbomlásban? – levő családokon, családokból?...

Vallási és egyéb kultikus-szagrális közösség vonatkozásában: Az alapösszefüggés a közösségekben a vezetők és tagok, mint tudatos és szabad erkölcsi személyiségek, tudatos és szabad összetartozásán alapuló szövetsége a transzcendencia tisztelete és vele való kapcsolattartás a vallásos-közösségek részéről; illetve a sajátosan népi kultúra és szagrális hagyomá-

nyok – stb. – átvétele, megőrzése, kibontakoztatása és továbbadása céljából. A lényeges törvényszerűség pedig – vezetők és vezetettek részéről egyaránt – az értelmes-élet biológiai-pszichikai-erkölcsi védelme, és ennek hozzárendelése a közösség speciális céljához.

Alapösszefüggések és lényeges törvényszerűségek vonatkozásában a vallási közösségek a következő eltéréseket mutatják:

A közösségek ultra-konzervatív része egyrészt szigorúan és változatlanul őrzi a tudatos és szabad önkorlátozást a transzcendenciával való kapcsolattartás érdekében; másrészt az értelmes-élet védelmét jelentős – vagy teljes – mértékben elhanyagolja. – (Így: „jóléti Államban” „jóléti Egyház”; a fennálló társadalmi rend „mintegy isteni eredetűnek” – szóban vagy hallgatólagosan – történő nyilvánítása; egyedül a „karitás” hangsúlyozása a mélyreható szociális megoldás helyett; stb.) – Jórészt ezeknek következménye a „tömegek aposztáziája” és az „ateista humanizmus”;

A közösségek radikálisan szociális és forradalmi eszmékkel telített része az értelmes-élet védelmét helyezi előtérbe, melyet minden áron – akár forradalmi úton is! – meg kell valósítani; a tudatos és szabad önkorlátozás a vallásnak szociális egyenlőséget, emberi méltóságot hirdető, a gazdaságot kizáró és elitélő tanításáig terjed csupán. – (Így: a II. Világ egyes vallási közösségei; Camillista-mozgalom, szélsőséges felszabadítási teológiák, stb.)

Megoldásként a „teljességre törekvő (J. Maritaine szóhasználatával: „integrale”) irányzat kínálkozik. Ez az irányzat igyekszik az előző kettőt harmonikus egységbe hozni, egyrészt hangsúlyozza a tudatosan és szabadon történő önkorlátozást a transzcendens-szövetség érdekében, másrészt teljes súllyal kiáll az emberi egyenlőség és egyenlő emberi méltóság mellett, s a szociális problémák megoldásának végső – csakis a végső! – eszközeként a forradalmat is erkölcsileg megengedettnek tekinti az értelmes-élet védelmében. – (Így: a „Populorum Progressio” enciklika; Medellini-határozatok; mérsékelt felszabadulási teológiák; stb.)

(Megjegyzés: További ütközést jelent – s hatásaiban meghaladja a „problémát”, inkább „válság-jelenségnek” minősíthető – az egyháziak viszonyulása a világi tudományokhoz, ott is első sorban a természettudományokhoz. Tudományos szempontból itt adódik a legnagyobb konfliktus: a természettudományok forradalmának időszakában – tisztelet a kivételnek – az egyháziak tudnak legkevesebbet a természettudományokról, a matematikai gondolkodás kifejlődésének századában az egyháziak értenek legkevesebbet a matematikához, sőt megvetik a matematikai gondolkodásmódot. – A tudományokkal foglalkozó egyháziak végzetes hibát követtek el: a természettudományok „fehér foltjainál” Istent helyettesítették be az ismeretlenek helyébe, így próbálván összeegyeztetni a transzcendens hitet és a tudományt. A természettudományok azonban – a maguk lassabb vagy gyorsabb tempójával – egymás után derítették fel ezeket a „fehér foltokat” a s fokozatosan szorították ki Istent, mint a természeti jelenségek magyarázatában idegen és felesleges fogalmat a természettudományok és kapcsolódó tudományok területéről. – Ma ott tartunk, hogy a természettudósok jó része – talán a biokémikusok kivételével – egyénileg elfogad ugyan egy „bizonyos Isten-fogalmat”, és tisztelettel meghajlik előtte, de tudományából – teljesen feleslegesként – kiküszöböli. – Miért volt szükség Istent belekeverni a természeti jelenségekről szóló tudományokba?! Erre egyáltalán nem volt szükség, mert a tudomány előbb-utóbb megtalálja az egzakt – vagy közel-egzakt – választ és annak megközelítését. – Jeans katasztrófa-elmélete a Naprendszer kialakulásáról, Sandage folyamatos teremtes-elve igen tetszetősen hangzott és „jó igazolásul szolgált” az isteni-beavatkozáshoz. – De ha egyszer cáfolatot nyertek! – Ha egyszer érvényben levő természettörvénnyel ellentmondásban voltak! – Ma már egyetlen valamirevaló tudós sem fogadja el ezeket az elméleteket. – Csak utalok arra, ha minden kétséget kizárólag igazolódik a neutrínók nyugalmi tömegének létezése, akkor felül kell vizsgálni a Teremtés

kezdeti időpontjának minősült Forró Robbanás – Big-Bang – elméletét is. Miért kötelezték el az egyháziak visszavonhatatlanul egy-egy tetszetős elmélet mellett magukat, s főleg miért vonták be Istent hézagpótlónak a tudományokba?! – Ezek után már éppen csak megemlítem azt a kétségbeesett erőfeszítést, amellyel különféle – igazolatlan vagy részben igazolt – bölcséleti irányzatokat kísérelnek megtenni a keresztény teológiai irányzatok alapjává...

Mindezek tagadhatatlan tünetei a válság közeledésének. Vagy már meglétének?... Vagy nem válság-jelenség-e a protestáns egyházak számbeli – szinte exponenciális – növekedése, mely egyházakat már csak a Világ Egyházak Ökumenikus Tanácsa tud – úgy-ahogy – egybefogni? – Vagy nem válság-jelenség a katolikus egyház látványos tagozódása kisebb-nagyobb, konformista-nonkonformista, konzervatív-neokonzervatív, progresszív és ultra-progresszív teológiai irányzatokra? – Erőszak-ellenes, erőszak-megengedők és erőszakot – forradalmat – követelők táborára? – Mik ezek, ha nem válság-jelenségek? – Az alapösszefüggések krízise? – Márpedig itt a transzcendens-szövetség érdekében szükséges tudatos és szabad önkorlátozás kríziséről, új és különböző súlypontképződésekről van szó; a lényeges törvényszerűségek, és pedig az értelmes élet védelmének és a sajátos vallásos célhoz történő rendelkezésének új – és gyakran veszélyes! – szempontok szerinti átrendezéséről van szó; ez minden esetben a válság-jelenség felmerülését, és – nagy valószínűséggel – a válság meglétét jelzi. – Óriási az erkölcsi felelősségünk ennek felismerésében!!!)

A sajátos népi kultúra és szakrális hagyományok közösségei igen mély válságban – talán már felbomlóban – vannak. – Az, hogy minden országnak van népi- és nemzetiségi-együttese és kultúr-csoportjai, az – sajnos – nem jelenti azt, hogy a népiségi és szakrális hagyományok ténylegesen élnek is a népben. A népviselethez való kivetkőzés már – általában – évtizedekkel ezelőtt megtörtént, talán egy-egy – népi szempontból zárt – vidéken még élnek lakodalmas szokások, de ezek is elveszítették szakrális jellegüket. Maga a közösséget hordozó biológiai csoport is meggyengült, sok helyen szétszóródott, az iparosodás és az urbanizáció jórészt felszívta, s a maga jellegtelen konglomerátumába olvasztotta a speciális kultikus-szakrális közösségek hordozóit. – S még örülhetünk, hogy akad a városi fiatalságnak olyan önkéntes csoportosulása, mely – ha csupán átmenetileg is – vállalja legalább a népdalt, népi-táncot, esetleg népi-játékokat, és átadja ideiglenes követőiknek. – Ennyi talán megmaradt az emberiség értékes népi hagyományaiból. De meddig?! – Pedig a „Populorum Progressio” kezdetű enciklikájában VI. Pál pápánk világosan kijelenti: „Legyen gazdag vagy szegény, minden népnek megvan a maga őseitől örökölt kultúrája, vagyis vannak intézményei az anyagi lét kielégítésére, és vannak szellemi életének magasabb rendű – művészi, értelmi és vallási – megnyilvánulásai. Az utóbbiak igazi emberi értékeket takarnak, súlyos hiba lenne tehát feláldozni őket az anyagiak kedvéért. Ha volna nép, amelyik beleegyeznék, legjobbjik énjét veszítené el, s azt áldozná fel a megélhetésért, amiért egyáltalán élni érdemes.” (P. P. 40.) – Hol tartunk mi, és hol tart a világ ettől a tanítástól?...

Mindezek után mit mondhatunk a válságban levő vallási- és egyéb kultikus-szakrális hagyományokat birtokló közösségekről? – Ha válság van, hol a tudatos és szabad erkölcsi közösség, nem beszélve annak tagjairól, a tudatos és szabad erkölcsi közösségekről? – Ha válság van, hol az egyéni és közösségi méltóság? – Ha válság van, hol az értelmes-élet és értékei vállalása, őrzése, kifejlesztése és továbbadása? – Mindezek felismerésére erkölcsi felelősség terheli az emberiséget, egyéneket és közösségeket egyaránt!

A kultúra vonatkozásában: Az alapösszefüggések a kultúrát kordozó egyének, mint tudatos és szabad erkölcsi személyek, a kultúrát hordozó embercsoportok, mint tudatos és szabad erkölcsi közösségek, tudatos és szabad önkorlátozáson alapuló szövetsége a kultúra, tudomány, művészet és ezek intézményeinek átvétele, megőrzése, kibontakoztatása, továbbfejlesztése és továbbadása céljából. A lényeges törvényszerűség pedig az értelmes-élet biológiai-

pszichikai-erkölcsi védelme, s ennek hozzárendelése a közösség speciális – kulturális, tudományos és művészeti – céljához.

Alapösszefüggések és lényeges törvényszerűségek vonatkozásában a kulturális közösségek a következő eltéréseket mutatják.

A kultúrát hordozni hivatott egyének jelentős része nem becsüli az igazi kultúr-értékeket, nem hajlandó áldozatvállalásra értük, sokkal többre becsüli az anyagi javakat és civilizációs termékeket, mint a kultúrát, intézményeit és a kultúr-termékeket. A kultúrát hordozni hivatott embercsoportok jelentős hányada pedig alapvetően nincs tisztában a lét- és értékrenddel, csak a civilizációt fejlesztő kultúrértékeket becsülik, s a gépi-kultúrát, mely a jóléti és fogyasztói társadalmat építi, fenntartja és kielégíti (kiszolgálja). – Az értelmes-élet biológiai-pszichikai-erkölcsi védelmét alig-alig szolgálják az egyének és kultúrközösségek, szinte szóba sem jön tudatos és szabad önkorlátozáson alapuló szövetség, még kevésbé az értelmes élet hozzárendelése a kultúr-célokhoz. A kultúra jórészt csak mázt jelent, az egyén és közösség önmegnyugtására és önámítására szolgál.

A lét- és értékrend elfajulását jelenti a szellemtudományok háttérbe szorulása, de az alkalmazott kutatások szinte kizárólagos előtérbe helyezése is az alapkutatások rovására. A kultúra anyagi bázisának döntő részét a hadi- és gazdasági kutatások emésztik fel, még jó lenne, ha egy töredéke jutna az egészségügyi és oktatási kutatásokra is. Zöld utat kizárólag azok a tudományok és tudományos kutatások kapnak, melyeknek eredménye rövid időn belül katonailag, politikailag, gazdaságilag hasznosíthatók. – (Csak példaként említem az ABC-fegyverek, közép- és nagy-hatótávolságú rakéták, robot-repülőgépek, az u. n. „csillagok háborúja”, valamint az ezeket kiszolgáló elektronikai és mikroelektronikai irányban történő kutatásokat és fejlesztéseket, stb.) – A tudományos intézetek is ezeknek a céloknak vannak alárendelve. Állami támogatást – legalább is nagyobb mértékben – csak ezek az intézmények kapnak, minden más tudományos intézménynek önmagát kell eltartania, ez pedig csak alkalmazott kutatások révén lehetséges.

Az „innováció” elvesztette eredeti jelentését, s a megújulás, az új tartalommal való átitatódás és feltöltődés helyett kizárólag az új és korszerű találmányokra korlátozódik. A találmányok azonban csak akkor valósulhatnak meg, ha gazdasági, politikai, katonai vetületük van, és rövid idő alatt előállíthatók, hatékonyan felhasználhatók. – A kísérletek viszont nincsenek tekintettel a környezetszennyezésre, az értelmes-élet közvetlen vagy közvetett veszélyeztetésére.

A bölcsellettudományok válságban vannak. A tudományok története – s benne a filozófia-történet – tele van sorozatos és látványos visszakoვásokkal. A filozófia először föl akarta tární a világ végső elveit, aztán megelégedett volna az ész abszolút kategóriáival. Közben a tudományok sorra döntötték meg a gondolkodás tegnapi kategóriáit, miközben maguk is számtalan visszakoვást, majd újrakezdést és újraindulást hajtottak végre. Tegnapelőtt érvényét veszítette a tér és idő klasszikus megfogalmazása, tegnap búcsút vettünk az analitikus és szintetikus ítéletek, ma a determinizmus és véletlenszerűség öröknek és megváltozhatatlannak vélt alternatíváitól, holnap és holnapután újra búcsút fogunk mondani valaminek – még sejtelmünk sincs róla, hogy minek – a megdönthetetlennek vélt törvényszerűségek közül. – De közben valahogy egyetlen filozófusnak sem jutott eszébe, hogy túlzott merészség saját gondolkodási rendszeréből olyan törvényszerűségek levezetése, amelyek érvényesek az emberiség teljes halmazára a kőkorszaktól az emberiség kipusztulásáig. – Ha élesebben akarnék fogalmazni, azt kellene mondanom: bármely tudomány részéről felelőtlenség magunkat helyettesíteni be az emberi faj ismeretlenje helyébe, vagy bármely tudósnak, filozófusnak – akár hallgatólagosan is – önmagát nevezni ki a „homo sapiens” modelljévé. – Hogyan egyeztethető ez össze az igazság szenvedélyes keresésével és a tudomány kötelező tisztességével, az igazi tudós alázatával?! – A különböző filozófiai irányzatok tételeket

fogalmaznak meg a kategorikus imperatívuszokról, a gondolkodás és érzés viszonyáról, az egzisztencia reménytelen és vigasztalan önmagába zártságáról, vagy az elidegenedett ember transzcendencia utáni ágaskodásáról, de viszonylag egész hamar eljutnak egy olyan ponthoz, ahol nyilvánvalónak tüntetnek fel olyan dolgokat, melyek egyáltalán nem nyilvánvalóak. S ettől kezdve majdnem minden tudós – filozófus, pszichológus, szociológus – már csak önmagáról beszél, önmagára hivatkozik, de ezzel elveszti azt a jogot, hogy olyan megállapításokat tegyen, melyek az emberiség összessége számára igazságot jelentenek. Az „önmagára való hivatkozás” örök kísértése marad az embernek és minden tudománynak. – S ez alól a keresztény ember sem kivétel, pedig – furcsa módon – Krisztus sohasem hivatkozott önmagára, holott hitünk szerint Isten, hanem mindig az Atyára. – Nem tragikus konfliktusa-e a mai gondolkodásmódnak, hogy a sebzett, esendő és elidegenedett ember végső pszichikai megoldásként az „önmagára való hivatkozás” groteszk helyzetét választja?!

A művészetek ugyancsak a zűr-zavart tükrözik, mint a kultúra egyéb területei is. Tisztelet a kivételnek: az alkotó és előadó-művészet számos igazi művelője az örök emberi értékek szívét-lelket gyönyörködtető műveit hozza létre és szólaltatja meg, s nem hagyja magát semmiért sem elcsábítani más területre. – a többiek azonban divatok és ellen-divatok hódolói, akik a művészettől a minél nagyobb anyagi hasznot remélik, keresik és találják meg, s akiknek művein – interpretációin – átüt a „steksz-, a szesz-, a szex- és gyakran a kábítószer” hatása, akik nem azt keresik, ami felemel, nemesít, igazabbá-emberibbé tesz, hanem az alacsonyabb rendű, aljas ösztönöket támasztják fel, szolgálják ki. – Hol található ezekben a valósi szépség, a „splendor veritatis”: az igazság tündöklése, mely az emberi kultúrának fényt, vonzerőt és magasabb rendű örömet ad?... Az értékrend a művészetek területén is elfajult, híven tükrözi a degenerált kultúrát, és hatásaiban az elfajulást még csak fokozza.

Az értelmes-élet védelméről – különösen a II. Világháború óta – nagyon sok szó esik, felelős vezetők nyilatkozatai hangzanak el, de valójában alig történik valami ennek az érdekében. Az államok még saját szociális kiadásait is csökkentik a hadi-költségvetés érdekében, a lassan világszervezetté növvő terrorizmus, neonácizmus pedig nemcsak anyagi bázist biztosít az értelmes-élet ellen, hanem filozófiai-ideológiai alapot is teremt az esztelen – de szervezett – öldökléshez. Az antiszemitizmus, a faji gyűlölet, a szélsőséges nacionalizmus növekedőben van szinte világszerte, melynek kimenetele és következményei kiszámíthatatlanok.

„Mi gyilkolunk! – Mi gyilkosokat gyilkolunk! – Mi meggyilkoljuk mindazokat, akik gyilkolják a gyilkosokat!” – mondja a költő. (Sík Sándor: Ádvent.) – Az emberiség még biológiailag sem képes megvédeni az értelmes-életet. – Hol marad a pszichikai és erkölcsi védelem?! – Hol marad az értelmes-életnek a kultúrához való rendelése?! – Vagy fordítva: kultúra az, amelyet így rendelnek az értelmes-élethez?! – Mindez tagadhatatlan tünete a kultúra válságának. – Vagy nem válság-jelenség-e a kultúrát hordozni hivatott egyének és közösségek szembefordulása a kultúrával és kultúr-magatartással? – Nem válság-jelenség-e a lét- és értékrend elfajulása a tudományokban, művészetekben, a tudományos kutatásban és a tudományt szolgáló intézményekben? Nem válság-jelenség-e a tudományos kutatásoknak, kísérleteknek az értelmes-élet ellen való fordulása, az anyagi bázisnak értelmes-élet elleni felhasználása? – S ha kultúrválság van, hol a tudatos és szabad erkölcsi személyiség, a tudatos és szabad erkölcsi közösség, mely a kultúra, tudomány és művészet hordozására hivatott? – Hol az emberi – egyéni és közösségi – méltóság, mely többre értékeli a kultúrát minden katonai, politikai, gazdasági előnynél? – Hol az értelmes-élet vállalása, őrzése, kifejlesztése és továbbadása? – Mindezek felismerése erkölcsi kötelesség, egyén és közösség számára egyaránt!

A civilizáció vonatkozásában: Az alapösszefüggést a benne munkálkodó, objektivációiban és intézményeiben részes tudatos és szabad erkölcsi személyiségek, valamint tudatos és szabad erkölcsi közösségek tudatos és szabad önkorlátozása jelenti a helyesen megfogalmazott

közösségi igények kielégítésére szolgáló civilizációs értékek átvétele, megőrzése, kifejlesztése és továbbadása céljából. A lényeges törvényszerűség pedig az az erkölcsi magatartás, mely az értelmes-élet biológiai-pszichikai-erkölcsi védelmét biztosítja, s hozzárendeli a közösség speciális céljához.

Az alapösszefüggés és lényeges törvényszerűség vonatkozásában a civilizációs közösségek a következő eltéréseket – válságokat – mutathatják.

A mai civilizáció nem fakad a tudatos és szabad erkölcsi személyiségek, a tudatos és szabad erkölcsi közösségek önkorlátozásából, ellenkezőleg: a tudatos és szabad önkorlátozás ellen hat. Korunk olyan helyzetet teremtett a civilizáció szempontjából, hogy az emberiség egy része – főleg a fehér ember – a civilizáció termékeit az erőfeszítésektől és a kényelmetlenségektől való menekülés, önző – s gyakran rendezetlen – vágyai kielégítése, az egyéni és csoport-érdekek minél teljesebb megvalósítása érdekében használja fel. Ugyanakkor az emberiség másik, döntően nagyobb többsége számára a civilizáció átkot jelent, mert – bár nagyrészt ők hozzák létre a civilizációs termékeket – csak a civilizáció terheit, a munka súlyát érzik, s a civilizáció nyomort és kiszolgáltatottságot jelent számukra.

Mindez a civilizációs értékek, a civilizációs tevékenység helytelen megfogalmazásából származik, amennyiben a közösségi igények, az erkölcsi és közösségi jó nem érvényesülnek maradéktalanul – vagy egyáltalán nem! – a civilizációs törekvésekben. – Elértük azt az állapotot, hogy a kultúra felcserélődött a civilizációval, a kultúr-törekvések a civilizációs-törekvésekkel, a kultúr-értékek a civilizációs-értékekkel. A civilizációs haladásért feláldozzuk az egyén- és közösségi, a családi- és egyáltalán a kulturális-értékeket, talán magát a helyesen értelmezett társadalmat is. A tudományban mindenesetre kézzelfoghatóan tapasztalható az értékeknek és coloknak ez a felcserélődése: az alapkutatásokat odadoztuk az alkalmazott-kutatásokért, mert csak az utóbbiak termelnek közvetlenül civilizációs értékeket.

Vagyis: a civilizációs-értékeket túlhangsúlyoztuk, és a fontosabb értékek, elsősorban az értelmes-élet elé helyeztük. Így jutottunk el a fogyasztói-, majd a jóléti-társadalmakhoz, melyek lassan csődbe viszik a kultúrát, a társadalmat, de magát a civilizációt is. – S közben eszünkbe sem jut, hogy a jelenlegi civilizációs törekvés az értelmes-élet ellen hat, nem szolgálja az értelmes-életet és annak védelmét. Gondoljunk csak a rengeteg civilizációs ártalomra, a környezetszennyezésre, a természettől való – szinte teljes – elszakadásra, sőt a természettel való szembefordulásra, így a természetes közösségek – pl. a család – lassú (vagy nem is olyan lassú!?) felbomlására.

Eljutottunk odáig, hogy a civilizáció teljesen öncélúvá vált, s az emberiség jó-része a jövőjét csak a civilizációs haladáson keresztül szemléli. Ennek a „technicizált jövőnek” megdöbbenésre készítő előjeleit máris tapasztalhatjuk: a munka „fetiszizálása”, az ember és társadalmának elgépiesedése, a „gépi technika” imádata, melyek fölött mindent elborít a bürokrácia embertelensége, a tablettákban adagolt boldogság, az „emberi mindenhatóság” csírázó hite.

Pedig közben fenyeget a modern „géprombolás”! a fiatalok lázadása és időnkénti kivonulása a modern civilizációból, intő jel lehetne, nem beszélve az elmaradt országok, a III. Világ népeinek irigységéről és gyűlöletéről a „civilizált” fehér emberrel szemben. – Fel kell ismerünk a modern civilizáció válság-jelenségeit, az értelmes-élet fenyegetettségét: a biológiai-pszichikai-erkölcsi fenyegetettséget és a pusztulás-veszélyt. Mindez erkölcsi kötelezettséget jelent, és a felismerés elmulasztásáért a jövő embere – akár újra a barlangban, akár az embertelen „civilizáció-mammon” áldozataként – elátkozza, és erkölcsileg joggal elmarasztalja civilizációjára büszke korunkat.

A társadalom vonatkozásában: Az alapösszefüggést a benne munkálkodó – tehát a társadalom tagjai – az objektivációkban és intézményekben részes tudatos és szabad személyiségek,

valamint a tudatos és szabad erkölcsi közösségek tudatos és szabad önkorlátozása jelenti a helyesen megismert és magatartásformában – a helyesen kialakított meggyőződés alapján – megjelenő közjó, a társadalmi objektivációkban és intézményekben helyesen megfogalmazott társadalmi érdekek és igények, a társadalmi munkamegosztás révén létrehozott társadalmi értékek szolgálata, átvétele, kifejlesztése és továbbadása céljából. A lényeges törvényszerűség pedig az a teljes társadalmi struktúra által képviselt erkölcsi magatartás, mely a minden közösség alapját és fenntartó kapcsolatát képviselő egybeépült biológiai-pszichikai-erkölcsi strukturáltság, vagyis: az értelmes-élet védelmét és szolgálatát biztosítja, s hozzárendeli a közösségi jó által meghatározott céljához.

Az alapösszefüggések és lényeges törvényszerűségek vonatkozásában a társadalmi közösségek, vagyis: a jelenlegi társadalmak a következő eltéréseket – válságjelenségeket mutatják. A társadalmak jelentős részében nem tudatos és nem szabad az önkorlátozás, hanem vagy rákényszerített – mint a neo-náci, fél-fasiszta társadalmakban; az egyoldalú és túlzó kollektivistá társadalmi berendezkedéseknél, – vagy ál-célok érdekében történik a társadalom félreinformált, félrevezetett tagjainak korlátozása, mint ez az egyéni vagy csoport-diktatúrák esetében történik. – Az u. n. demokratikus fogyasztói- és jóléti-társadalmakban pedig a gazdasági szabályozók rendszere váltja fel a tudatos és szabad önkorlátozást, hiszen az egyének és az egyesült közösségek tudatától és akaratától függetlenül működnek ezek a szabályozók, s valójában az egyének jó-része észre sem veszi, hogy a fogyasztói- és jóléti-társadalmi értékek címén mindig többet és többet vesznek el az egyéni és társadalmi jogaikból.

Jórészt nincsenek helyesen megfogalmazva a társadalmi érdekek és igények, így a társadalmi intézmények nem működhetnek megfelelően, a társadalmi objektivációk pedig degenerált eltéréseket mutatnak. Általában az állami – azon belül a csoport-, osztály-, stb. – érdekek és igények lépnek az össztársadalmi érdekek és igények helyébe, s az állam – még a demokratikus állam is – a szükségesnél jobban korlátozza az egyéni és társadalmi jogokat, s magasabb követelményeket ír elő. – (Pl. adórendszerek, kötelező és sokhelyütt hosszantartó katonáskodás, hadi költségvetések viselése, gyakran indokolatlan állami monopóliumok, stb.) A társadalmi munkamegosztás nagyrészt helytelen, – van, ahol névleges, – meghaladja a társadalom nagy részének teherbíró-képességét. Nem beszélve a súlyos, vagy kevésbé súlyos munkanélküliségről, amikor a helytelen munkamegosztás következtében – sok helyütt – milliók kerülnek ki a társadalom peremére. A mai társadalmi berendezkedések jó-része nem biztosítja maradéktalanul a tudatos és szabad erkölcsi közösségek létét, munkáját, intézményesülését és objektiválódását. – Főleg a társadalmi munkamegosztás helytelen és ki nem elégítő volta felelős a legtöbb társadalomban jelentkező és állandóan fokozódó szociális problémákért, – benne az egészségügyi, oktatási anomáliákért, – a nemzetközi munkamegosztás hiánya pedig a gazdaságilag elmaradt népek szociális felemelkedésének késedelméért, vagy további gazdasági süllyedéséért.

Legsúlyosabb válság-jel az, hogy a társadalmakban nem épül egybe az adott biológiai-pszichikai-erkölcsi strukturáltság, – (kasztrendszer, nacionalizmus, terrorizmus, apartheid, osztály-ellentétek, további közösségek szembenállása egymással vagy a társadalommal) – jelentős erkölcsi-szintbeli eltérés mutatkozik a társadalmon belül, tehát a társadalom alkotó-elemei – egyének és közösségek – nem birtokosai egyenlő módon és egyenlő mértékben a helyesen megfogalmazott egyéni és közösségi jónak. Márpedig mindez alapfeltétele az értelmes-élet meglétének, kibontakozásának, védelmének és továbbadásának.

Az értelmes-élet társadalmi védelme vonatkozásában csak egyetlen példára hivatkozom: az u. n. „abortusz-problémára”. Ma szinte valamennyi társadalmat foglalkoztatja valamilyen módon ez a probléma. Hivatkoznak egyéni szabadságjogra, női-önrendelkezésre, nő- és családvédelemre, társadalmi szükségszerűségekre, állami demográfiai problémákra, de valójában két kérdés áll a probléma bármilyen megfogalmazása mögött:

mit tartunk értelmes-életnek és az értelmes-élet védelmének;
mi tartozik hozzá az ember társadalmi tudatos és szabad önkorlátozásához.

Az első kérdés: Az értelmes-élet vonatkozásában a társadalmi meggyőződés és az állami törvények háttérében az a megfontolás áll, hogy a magzat csak egy bizonyos fejlődési stádiumban – az idegzet és az agy kifejlődésének megindulása után – birtokosa az értelmes életnek, tehát csak attól az időponttól jogosult az értelmes-élet védelmére. Holott – mint etikai fejtegetéseim során – már határozottan leszögeztük véleményünkben: az emberi petesejt megtermékenyülésének pillanatától kezdve birtokosa az értelmes-élet lehetőségének és valószínűségének, éppen ezért jogosult annak védelmére. A megtermékenyült petesejtben ugyanis a gének, az azokban levő DNS bázisszekvenciái élő állapotban ténylegesen tartalmazzák az emberré válás, az emberi biológiai-pszichikai-erkölcsi strukturális egybeépülésnek teljes energetikai, információs és kibernetikai feltétel- és eszközrendszerét, így az emberi magzat létének első pillanatától értelmes-életnek tekintendő, és jogosult a védelemre.

(Megjegyzés: Felmerül azonban az a kérdés, hogy más és már egészen kifejlett értelmes-élet – tehát az édesanya – élete védelmében, komoly és indokolt orvosi értelemben – mondhatni végző megoldásként – számításba jöhet-e egészen korai stádiumban a magzat elvétele: Tekintettel arra, hogy egy mégoly megalapozott vélemény sem kényszeríthető rá más emberre, aki lelkiismeretében ellenkező véleményt vall, itt – úgy tűnik – a szabad döntés lehetőségét meg kell hagyni a lelkiismeretében más meggyőződésűek számára.)

Másik kérdése: Mi tartozik ebben a kérdésben az ember tudatos és szabad önkorlátozásához egyéni és társadalmi viszonylatban? Mivel az értelmes-élet védelme természet törvényénél fogva súlyos kötelessége egyénnek és társadalomnak egyaránt, a magzati élet védelmében – elsősorban az anyának, és a társadalomnak is – minden lehetséges természetes eszközt igénybe kell vennie. Az ember egyéni és társadalmi tudatos önkorlátozásához hozzátartozik tehát az értelmes-élet vállalásának joga és a létrejött értelmes-élet – tehát már a magzati élet – minden természetes eszközzel való védelme. Itt nem lehet olyan megfontolás, – egyéni szabadság, női önrendelkezés, társadalmi meggyőződés vagy állami demográfiai problémák, – mely megengedetté tenné az értelmes-élet léte, kibontakozása és átadása elleni céltudatos cselekvést. Ebben a kérdésben – megtermékenyült élet esetén – nincs más megoldás, mint a tudatos és szabad önkorlátozás az értelmes-élet védelmében.

Valójában a társadalmak kezdenek öncélúvá válni és tagjaikat – legyenek azok egyének, családok, vagy a társadalmat alkotó egyéb közösségek – szinte csak eszközként használják a társadalmi konkrét célok megvalósítása érdekében. Az ilyen társadalmak nem szolgálják az értelmes-életet, hanem ellene hatnak, s nem is lehetnek forrásai, előmozdítói az emberi jövőnek. – Valamennyien, akik a társadalomnak, a társadalmat alkotó tudatos és szabad emberi közösségeknek tagjai vagyunk, kell, hogy tudatában legyünk felelősségünknek a társadalom építéséért, a jövő szolgálatáért, de a jelen válság-jeleinek és válság-jelenségeinek felismeréséért is. Ezt a felelősséget felismerni erkölcsi kötelességünk, s a felismert válság-jelenségek megszüntetéséért mindent meg kell tennünk, minden alkalmas eszközt fel kell kutatnunk, és fel kell használnunk. Különbözik nem az emberi jövő kovácsai, hanem az emberi jövő sírásói vagyunk, s az értelmes-életért, annak védelméért való felelősség, mint súlyos és elviselhetetlen teher nehezedik ránk. Az emberiség jövője jelen társadalmaink kezébe van letéve, kérdés: akarjuk-e és tudjuk-e kezünkben tartani a jövőt? – Vagy egyszerűen tudomásul vesszük a csalódást, a kultikus-szagrális közösségek, a kultúra, a civilizáció és a társadalom válságát, s az emberi élet védelme helyett megvonjuk a vállunkat: utánunk a vízözön?!

Harmadszor: Felelősség a tudatos és szabad erkölcsi közösségekben egymással szemben felmerülő ellentétek felismeréséért.

Tekintettel az előzőekben felsorolt válság-jelenségekre a tudatos és szabad erkölcsi közösségekkel kapcsolatban, s tekintettel arra, hogy mindezek a válság-jelenségek az értelmes-élet ellen hatnak, s ez az ellenhatás részben továbbmélyíti a válság-jelenségeket, részben pedig még erőteljesebben hat maga az értelmes-élet ellen. Éppen ezért tovább kell folytatnunk elemzésünket: vajon milyen hatással vannak egymásra a válságban levő tudatos és szabad erkölcsi közösségek, hogyan fordulhatnak egymás ellen, s mi az eredménye ennek az egymással való szembefordulásnak?

Legnyilvánvalóbbnak tűnik a válságban levő család hatása a kultúrára és a társadalomra. – Beleértve természetesen a civilizációt, a technikai kultúrát is. – A tudatos és szabad erkölcsi közösségek alapstruktúrája: a család, melyből minden további közösség felépül. Ha a család maradéktalanul teljesítené célját, vagyis a tudatos és szabad önkorlátozás révén létrehozója, hordozója, kibontakoztatója, védője és továbbadója lenne az értelmes-életnek, akkor nemcsak közvetlen hivatását teljesítené, hanem kisarjadna belőle a valódi kultúra, a valódi társadalom. – Az egészséges biológikumú és szellemű családi életben nevelődött és abból szárnyra bocsátott tudatos és szabad erkölcsi személyiségek további egészséges biológikummal és szellemiséggel rendelkező, céljukat maradéktalanul teljesítő családokat hoznának létre, melyek tovább erősítenék a kultúrát és társadalmat.

(Megjegyzés: Egy kis matematika. 4 gyermekes család, amennyiben gyermekei újra 4 gyermekes családokat hoznak létre, ez a tízedik generációban 1 048 576 gyermeket, 524 288 szülőt – és ha legalább egy nagyszülő életben van – 262 144 nagyszülőt jelent. Így a tízedik generációs nagycsalád 1 millió 835 ezer fős lesz. – Ezzel szemben, ha a 3 gyermekes nagycsaládok valósulnak meg, egy ilyen nagycsalád a tizedik generációban 59 049 gyermeket, 39 366 szülőt – és ha legalább egy nagyszülő életben van 19 683 nagyszülőt, vagyis 118 ezer fős nagycsaládot jelent csupán.)

Példánkból látszik, hogy néhány biológiai-pszichikai-erkölcsi szempontból egészséges és értékes nagycsalád révén – igaz, hogy két-két és fél évszázad alatt – egy egész nemzet kultúrája és társadalma megújulhat, ha a nagycsalád képes lenne tartósan átörökíteni utódaira és utódai sorára a tudatos és szabad erkölcsi személyiségek tudatos és szabad önkorlátozását az értelmes-élet létrehozása, vállalása, kibontakoztatása, védelme és továbbadása érdekében.

Azonban a jelenlegi súlyos válságban levő család hogyan képes önmagát, a kultúrát, a társadalmat fenntartani? – A helyzetet csak súlyosbítja, hogy a válságban levő család a válságban levő kultúrával és a válságban levő társadalommal van ellenhatásban, s a környezethatás következtében – hiszen maga körül csak súlyos válságban levő családokat, válságban levő kultúrát és válságban levő társadalmat tapasztal meg – képtelen megújulni.

Mi történik hát nagy valószínűséggel? – A megújulásra képtelen családok valójában a kultúrától, civilizációtól, társadalomtól csak a saját önző igényeik kielégítését várják a nélkül, hogy a saját erőfeszítésükkel iparkodnának a kultúra, civilizáció, társadalom súlyos válság-jelenségeit megszüntetni, a nélkül, hogy saját tudatos és szabad önkorlátozásukkal vállalnák az értelmes-élet védelmét. Sőt!!!

A következőkben Fekete Gyula adataira hivatkozom.

Az 1970-es évek elején a hivatalos népesség-politika a családonkénti 2,5 fős gyermeklétszámot tartotta kívánatosnak. – Ugyanakkor a Nők Lapja által megkérdezett nők a családonkénti átlagos 1,9 fő gyermeket tartották elfogadhatónak. – Ezek a számok az 1980-évi hivatalos felmérések szerint a családonkénti 1,42 fő gyermek-számra módosultak. – Ez – számításaim szerint – a tízedik generációban 33,33 fő gyermeket, 23,47 szülőt – és újra egy életben maradó nagyszülővel számolva – 11,7 nagyszülőt jelentene, vagyis kb. 69 fős nagycsaládot. – De az arány még ennél is rosszabb.

„Miközben mi az ezredfordulóig – 2000-ig – 400 ezer természetes fogyással számoltunk, számítógépes előrejelzés szerint Csehszlovákia természetes szaporulata ez idő alatt 1,1-1,7 millió, Romániáé 2,7-3,7 millió, Jugoszláviáé 3,2-4,1 millió. Pontosabban tehát így jellemezhetjük helyzetünket: rohamosan elmélyülő fogyás a dinamikus környezeti és gátlástalan világgörnyezeti szaporodás mezőnyében. Nyilvánvaló robbanékony feszültségeket gerjeszt a túlnépesedő világon – kiszámíthatatlan veszedelmeket, de szükségképpen veszedelmeket indukál – a növekvő népsűrűségű területek közé ékelődve egy folyamatosan csökkenő népsűrűségű kis ország. Demográfiai túlnyomás közepén – demográfiai vákuum.”
(Fekete Gyula: Sarkcsillag. Száz év. 1981. augusztus.)

Demográfiai kilátástalanságunk – a családi válság következtében – olyannyira megnőtt, hogy a munkaképes felnőttek – véleményem és a valószínűség-számítás szerint – már a negyedik-ötödik generációban nem lesznek képesek fenntartani a kultúrát, civilizációt, társadalmat intézményeivel és objektivációival. Pedig a civilizáció és főként a társadalom megkövetelné – és meg is követeli – a maga jogait. – De kitől?! – A kultúráról már beszélni sem merek, még nincs olyan társadalmi munkamegosztás, mely az állandóan fogyó tendenciát követő munkaképes felnőttről – a civilizációs és társadalmi kötelezettségen túl – képes lenne kifacsarni a kultúrába, annak intézményeibe fektetendő munkát.

A civilizáció azt mondja: Itt az automatizálás kora! Azt majd fokozatosan feleslegessé teszi az emberi munkát. – Ám az emberi munkát teljesen megszüntetni soha, még a legteljesebb automatizálás mellett sem lehet. Könnyebbé tenni: igen! Kevesebbé tenni: igen! De ugyanakkor sokkal igényesebbé, sokkal szakszerűbbé és újszerűbbé, mert az automaták létrehozásával, kezelésével és felügyeletével járó munka lényegesen magasabb intelligenciát, sokkal fejlettebb ismereteket és tudományos képzettséget: tehát magasabb szintű kultúrát igényel. – De ki és hogyan biztosítja ezt a magasabb szintű kultúrát?! – Továbbá az automatizálás költségeit – micsoda fantasztikus költségeket! – elő kell teremteni, még pedig emberi munkával kell előállítani, s nem is csekély, hanem igen nagy mennyiségű és igen magas minőségű munkával, melyhez már most rendelkezésre kellene állnia a magas szintű műszaki ismeretekkel rendelkező gárdának. – De ki fogja elvégezni ezt a munkát, amikor a családban nemcsak megszűnt, hanem negatívvá vált a munkaerő újrateremtése?! – S az amúgy is súlyos válság-jelenségekkel küszködő civilizációban a folyamatos demográfiai visszaesés – vagy talán visszaélés?! – nem a civilizáció fejlődését, ellenkezőleg: a civilizáció folyamatos visszaesését eredményezi.

Az ugyancsak válság-jelenségekkel küszködő kultúra csak hallgat, s a civilizáció erőszakossága elől „elefántcsont-tornyába” vonul vissza. Már ami az igazi kultúra ápolóit és művelőit illeti. Nem is az „odi profanum vulgus” (a tömegtől való irtózat) mentalitás miatt, – a kultúra igaz művelőitől ez mindig távol állt, – hanem első sorban azért, mert a civilizáció a modern kommunikáció eszközeivel túlharsogja a valódi kultúra és a kultúr-törekvések hangját. – (Micsoda világ az, ahol annak van igaza, aki hangosabban tud kiabálni, még akkor is, ha valótlanságokat állít?! – Az értelmes-élet pártján álló költők és írók hangja elvész az ál-kultúrértékek pandemoniumában, ami pedig hallható, – pl. Fekete Gyula írásai, – azt vagy megmosolyogják, vagy pedig, mint álmodozót, komolyan sem veszik. Szinte alig marad már „kiművelt emberfő”, aki a tudatos és szabad erkölcsi közösségek közül a valódi kultúrán, a tudományok valódi haladásán munkálkodik. – S a családok válságának szélesedésével, a demográfiai mélypont továbbmélyülésével csak csökken azoknak a száma, akik – az anyagiak és az ál-kultúrértékek fölé emelkedve – továbbépítenék a népművelés, a nevelés, az oktatás, a tudományos kutatás mindannyiunk számára szükséges és nélkülözhetetlen kultúr-épületét, s harcolnának az értelmes-élet védelméért és kitárulásáért.

A társadalom minderre azt mondja: szociálpolitikával megoldhatók a problémák. – (Csak megemlíteném, hogy világszerte visszaszorították a szociálpolitikai költségvetést egyéb – főleg katonai, politikai, gazdasági – költségek növelése miatt.) – Magyar viszonylatban,

évekkel ezelőtt, előbb a Gyermekgondozási Segély (GYES), majd a Gyermekgondozási Díj (GYED) bevezetése, a beteg gyermek gondozására felemelt gondozási idő, a nagy-családok kiemelt megsegítése (mely sok helyen csak névleges volt) fellendítette kissé a szülési kedvet. Mindennek abban az irányban kellett volna hatnia, hogy a népességszökkenés leálljon, s idővel a népszaporulat elérje azt a szintet, mely szükséges és elégséges az élőmunka újratermelődéséhez. – Csakhogy ennek az álláspontnak – még az u. n. „Bokros-csomag” döntően gyors hatásai nélkül is – végzetes tévedései vannak.

Először: A halálozási arányszám állandóan növekvő tendenciát mutat, mert az alacsony nyugdíjak növekedése nincs arányban az árak viszonylag rapid növekedésével, így – végső soron – a nyugdíjas korosztály életerőben való rohamos gyengülése és a halálozási arány fokozatos növekedése következett be.

Másodszor: Semmi garancia nem volt a népesség folyamatos és fokozatos növekedésére. – Vajon a válsággal, sőt felbomlással küszködő család – ha tragikus önzéséből és anyagiasságából ki nem emelkedik – vállalja-e a tudatos és szabad önkorlátozást az értelmes-élet vállalása és védelme érdekében?!

Harmadszor: Olyanná vált a népesség korbelti összetétele, hogy 10-20 esztendő nem elegendő – még a legfejlettebb szociálpolitika mellett sem – a korbelti összetétel lényeges javulására az élőmunka újratermeléséhez. Ide még a minimális fél évszázad sem elegendő, még akkor sem, ha a család, kultúra, civilizáció és a társadalom válságjelenségei jórészt felszámolódnak.

S a nagy kérdés még mindig az, hogy ezek a válságjelenségek felszámolhatók-e? – Mikor? – És van-e elég idő hozzá? – Mert ahol még a családi élet válsága nem mélyült el – főleg Latin-Amerikában és a III. Világban – ott a kultúra, civilizáció és társadalom, annak is a gazdasági-szektora van súlyos válságban. – Ahol a kultúra, civilizáció és társadalom válsága még nem mélyült el – főleg a Skandináv-országokban – ott a család válságjelenségei még súlyosabbak, mint hazánkban, vagy bárhol a világon. – Ördögi körbe kerültünk: a tudatos és szabad erkölcsi közösség valamelyik strukturáltságának válsága mindenütt jelentkezik kisebb vagy nagyobb mértékben, s ez a válság – előbb vagy utóbb – óhatatlanul áterjed a többi közösségi struktúrára, s mindinkább visszahat magára az eredetire, fokozva és elmélyítve annak válságát. A fő tendenciák ebbe az irányba mutatnak, s mindenképpen az értelmes-élet ellen hatnak. S valójában sem a szociálpolitikusok, sem a pszichológusok és szociológusok nem találnak választ arra a kérdésre: hogyan lehetne visszafordíthatóvá tenni ezt a folyamatot? – Sajnos, jelenleg az Egyházak segítsége sem elegendő, vagy, mert már képtelenek hatni a súlyos válságban levő struktúrákra, vagy pedig hatásuk csupán kis szigeteket jelentenek ebben a nagy válság-áradatban. – Pillanatnyilag úgy tűnik, hogy a súlyos válságjelenségeket sem tekintélyi-elvvel, sem diktatórikus törvényhozással megállítani és megszüntetni nem lehet. A jó-szándék kevés, a szociálpolitika támogatása elégtelen, a karitatív tevékenységet elnyeli a szociális válság sodra és mélysége. – Az Isten irgalmazzon a világnak! – Mert az ember – már úgy tűnik – nem tud irgalmazni önmagának!

A tudatos és szabad erkölcsi közösségért való felelősségvállalás kötelezettsége.

Nem elég azonban a tudatos és szabad erkölcsi közösségért való felelősségérzet és felelősségtudat. Mindez hiábavaló, ha nem követi a tudatos felelősségvállalás. – Ennek a felelősségvállalásnak pedig elsődlegesen az értelmes-élet védelmére kell vonatkoznia, a tudatos és szabad erkölcsi közösségért való kötelezettségvállaláson keresztül. Mindebben három olyan dokumentum áll rendelkezésünkre, melyek nemcsak rámutatnak a felelősségvállalás szükséges és elengedhetetlen voltára, hanem – a lehetőségeket számba véve – utat mutatnak arra, hogyan tudnak a válságból kivergődni a mélyponton levő, vagy a mélypont felé haladó emberi közösségek.

– A Polgári Politikai Jogok Egyezségokmányának közösségre vonatkozó jogszabályai.

Az első dokumentum az UNO azon Egyezségokmánya, melynek az egyénre vonatkozó jogszabályait az előzők során már ismertettük. Most ennek az Egyezségokmánynak a közösségekre vonatkozó jogszabályait vegyük sorra, azzal a megjegyzéssel, hogy már az egyéni szabadságjogok is utalnak a közösségi jogszabályokra.

1. cikk. 1. Minden népnek joga van az önrendelkezésre. E jog értelmében a népek szabadon határozzák meg politikai rendszerüket, és szabadon biztosítják gazdasági, társadalmi és kulturális fejlődésüket.

2. Céljai elérése érdekében minden nép – a kölcsönös előnyök elvén alapuló nemzetközi gazdasági együttműködésből és a nemzetközi jogból eredő kötelezettségeinek tiszteletben tartásával – szabadon rendelkezik természeti kincseivel és erőforrásaival. Semmiféle körülmények között nem fosztható meg valamely nép a létfenntartásához szükséges eszközöktől.

5. cikk. 1. Az Egyezségokmány egyetlen rendelkezését sem lehet úgy értelmezni, hogy az jogot adna bármely államnak, csoportnak vagy személynek olyan tevékenység kifejtésére, vagy olyan cselekedetre, mely az Egyezségokmányban elismert jogok és szabadságok megsemmisítésére, vagy azoknak az Egyezségokmányban meghatározottnál nagyobb mértékben való korlátozására irányul.

21. cikk. A békés gyülekezés jogát el kell ismerni. E jog gyakorlását csak a törvényben megállapított olyan korlátozásoknak lehet alávetni, amelyek egy demokratikus társadalomban az állam biztonsága és a közrend, illetőleg a közegészség, a közérkölc, vagy mások jogai vagy szabadsága érdekében szükségesek.

22. cikk. 1. Mindenkinnek joga van a másokkal való szabad társulásra, illetve azt a jogot, hogy érdekei védelme céljából szakszervezeteket alakítson, illetőleg azokhoz csatlakozzon.

23. cikk. 1. A család a társadalom természetes és alapvető egysége, és joga van a társadalom és az állam védelmére.

25. cikk. Minden állampolgárnak ésszerű korlátozások nélkül joga és lehetősége van arra, hogy

a/ a közügyek vitelében közvetlenül, vagy szabadon választott képviselők útján részt vegyen;

b/ szavazzon, és megválaszthassák az általános és egyenlő választójog alapján, titkos szavazáson tartott olyan valódi és rendszeres választásokon, melyek biztosítják a választók akaratának szabad kifejezését;

c/ az egyenlőség általános feltétele alapján hazájában közhivatali tisztséget viselhessen.

27. cikk. Olyan államokban, ahol nyelvi, vallási vagy nemzeti kisebbségek élnek, az ilyen kisebbségekhez történő személyektől nem lehet megtagadni azt a jogot, hogy csoportjuk más tagjaival együttesen saját kultúrájuk legyen, hogy saját vallásukat vallják és gyakorolják, vagy hogy saját nyelvüket használják.

47. cikk. Az Egyezségokmány egyetlen rendelkezését sem lehet úgy értelmezni, hogy az csorbítaná a népek veleszületett jogát arra, hogy teljes mértékben és szabadon élvezzék és felhasználják természeti kincseiket és erőforrásaikat.

– A Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya.

A másik dokumentum az UNO azon Egyezségokmánya, mely a gazdasági, szociális és kulturális jogokat szabályozza, s melyet a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa 1976. évi 9. sz. törvényerejű rendelete 1976. 01. 03-án léptetett életbe. – Most ennek a második Egyezségokmánynak jogszabályait vegyük sorra.

1. cikk. 1. Azonos a Polgári Politikai Jogok Egyezségokmányának azonos cikkével.

2. cikk. 1. Az Egyezségokmányban részes valamennyi állam kötelezi magát arra, hogy – különösen gazdasági és technikai téren – mind saját erejéből, mind pedig a nemzetközi

segélynyújtás és együttműködés útján a rendelkezésére álló valamennyi erőforrás igénybe vételével, minden megfelelő eszközzel, ideértve különösen a jogszabályi intézkedéseket, fokozatosan biztosítja az Egyezségokmányban elismert jogok teljes gyakorlatát.

3. cikk. Az Egyezségokmányban részes államok kötelezik magukat arra, hogy az Egyezségokmányban meghatározott gazdasági, szociális és kulturális jogok gyakorlását a férfiak és nők számára egyenjogúság alapján biztosítják.

5. cikk. 1. Azonos a Politikai Polgári Jogok Egyezségokmányának azonos cikkével.

6. cikk. 1. Az Egyezségokmányban részes államok elismerik a munkához való jogot – amely magában foglalja mindenkinek azt a jogát, hogy lehetősége legyen az általa szabadon választott vagy elfogadott munka útján való megélhetésre – és megfelelő lépéseket tesznek a jog biztosítása érdekében.

2. Az Egyezségokmányban részes államok által a jog teljes megvalósulása érdekében teendő intézkedések magukban foglalják a műszaki és szakmai tanácsadási és képzési programok, eljárasmódok és módszerek kidolgozását, amelyek az állandó gazdasági, társadalmi és kulturális fejlődés, valamint a teljes és termelő foglalkoztatottság elismerést szolgálják, olyan körülmények között, amelyek biztosítják az egyesek alapvető politikai és gazdasági jogait.

7. cikk. Az Egyezségokmányban részes államok elismerik mindenkinek a jogát az igazságos és kedvező munkafeltételekhez, amelyek különösen az alábbiakat biztosítják:

a/ olyan díjazást, amely minden dolgozó számára legalább a méltányos munkabért és az egyenlő munkáért minden megkülönböztetés nélkül járó díjazást jelenti, tisztességes megélhetést maguk és családjuk számára, az Egyezségokmány rendelkezéseivel összhangban;

b/ biztonságos és egészséges munkakörülményeket;

c/ mindenki számára azonos lehetőséget arra, hogy a munkahelyén – kizárólag a munkában eltöltött idő és a szakmai képességek figyelembevétele alapján – megfelelő magasabb kategóriába léptessék elő;

d/ pihenést, szabadidőt, a munkaidő ésszerű korlátozását, rendszeres fizetett szabadságot, valamint a törvényes ünnepnapokra járó díjazást.

9. cikk. Az Egyezségokmányban részes államok elismerik, hogy mindenkinek joga van a szociális biztonságra, beleértve a társadalombiztosítást is.

10. cikk. Az Egyezségokmányban részes államok elismerik, hogy

1. a lehető legszélesebb körű védelmet és segítséget kell nyújtani a családnak, mely a társadalom természetes és alapvető egysége, különösen a családalapítás tekintetében és addig, amíg a család felelős az eltartott gyermekek gondozásáért és neveléséért;

2. az anyáknak a gyermek születése előtt és után ésszerű időtartamra különös védelmet kell biztosítani, az adott idő alatt a dolgozó anyáknak fizetett szabadságot, vagy megfelelő társadalombiztosítási szolgáltatásokkal együtt járó szabadságot kell biztosítani;

3. különleges intézkedéseket kell tenni minden gyermek és fiatalkorú védelmére és segítségére, származásukra és egyéb körülményekre való tekintet nélkül, a gyermekeket és fiatalokat védeni kell a gazdasági és társadalmi kizsákmányolással szemben.

11. cikk. 1. Az Egyezségokmányban részes államok elismerik mindenkinek a jogát önmaga és családja megfelelő életszínvonalára, ideértve a kellő táplálkozást, ruházkodást és lakást, valamint az életkörülmények állandó javulását.

2. Az Egyezségokmányban részes államok elismerik mindenkinek alapvető jogát arra, hogy ne éhezzen, és önállóan és a nemzetközi együttműködés útján – a konkrét programokat is ideértve – megteszik a szükséges intézkedéseket annak érdekében, hogy

a/ megjavítsák az élelmiszerek termelésének, tartósításának és elosztásának módszereit a technikai és tudományos ismeretek teljes kihasználásával;

b/ biztosítsák a világ élelmiszerkészletének méltányos és a szükségleteknek megfelelő elosztását.

12. cikk. 1. Az Egyezségokmányban részes államok elismerik mindenkinek a jogát arra, hogy a testi és lelki egészség elérhető legmagasabb szintjét élvezze.

13. cikk. 1. Az Egyezségokmányban részes államok elismerik, hogy mindenkinek joga van a művelődéshez. Egyetértenek abban, hogy az iskolai nevelésnek az emberi személyiség és az emberi méltóság érzetének teljes kifejlesztésére, az emberi jogok és az alapvető szabadságok iránti tisztelet megerősítésére kell irányulnia. Egyetértenek továbbá a részes államok abban is, hogy az iskolai nevelésnek minden személyt képessé kell tennie arra, hogy hasznos szerepet töltsön be a szabad társadalomban, előmozdítva a megértést, türelmet és barátságot valamennyi nemzet, valamint minden faji, népi és vallási csoport között, és támogassa az Egyesült Nemzeteknek a béke fenntartása érdekében kifejtett tevékenységét.

15. cikk. 1. Az Egyezségokmányban részes államok elismerik mindenki jogát arra, hogy

a/ részt vegyen a kulturális életben;

b/ élvezze a tudomány haladásából és annak alkalmazásából származó előnyöket;

c/ minden olyan tudományos, irodalmi vagy művészi alkotás tekintetében, melynek szerzője, erkölcsi és anyagi védelemben részesüljenek.

2. Az Egyezségokmányban részes államok által e jog teljes érvényesítése érdekében teendő lépéseknek ki kell terjedniük a tudomány és kultúra megőrzését, fejlesztését és terjesztését biztosító intézkedésekre is.

3. Az Egyezségokmányban részes államok kötelezik magukat a tudományos kutató és alkotó tevékenységhez nélkülözhetetlen szabadság tiszteletben tartására.

4. Az Egyezségokmányban részes államok elismerik a tudomány és kutatás területén történő nemzetközi kapcsolatok és együttműködés előmozdításából és fejlesztéséből származó előnyöket.

Való igaz, hogy mindez csak jogi szabályozás, melynek megvalósítása – bármennyire is köti az egyes államokat, hiszen mindkét Egyezségokmányt törvénybe iktatták – végső soron mégis csak az állami vezetők akaratán és a népek egységes állásfoglalásán, mondhatni: egységes követelésén nyugszik. Ha az államok vezetői komoly mértékben szívügyüknek tekintik, és népeiktől megkövetelik, akkor máris lényegesen közelebb jutottunk egyrészt a közösségek válságjelenségeinek feloldásához, másrészt az értelmes-élet védelméhez. – Tekintettel azonban arra, hogy az Egyezségokmányok Unió-beli megszavazásának több mint 40 esztendeje, a Helsink-i Záróokmány aláírásának pedig ugyancsak több mint 30 esztendeje, s az értelmes-élet védelmének ez alatt az idő alatt további visszaesése következett be, számomra úgy tűnik, hogy a jogi szabályozás nem képes megoldani a problémát az egységes népi akarat megnyilvánulása nélkül. Arra pedig kevesebb a remény, mint évtizedekkel előbb volt.

– A „POPULORUM PROGRESSIO” enciklika ajánlásai a válságjelenségek megoldására.

Az utolsó száz év szinte legjelentősebb dokumentuma a VI. Pál pápa által 1967-ben kiadott „Populorum Progressio” kezdetű enciklika, mely nemcsak a katolikusokhoz, nemcsak a keresztényekhez, hanem az egész Világhoz és minden jóakarátú emberhez szól. – Nem jogszabály ez, hanem ajánlás, mely minden jóakarátú embert felhív, és segítségét kéri a Világ megoldhatatlannak látszó problémái, feloldhatatlannak tűnő ellentmondásai, állandóan fokozódó válságjelenségei megoldásában való közreműködéshez. – Ne tévesszen meg senkit az enciklika u. n. „fennkölt és ünnepélyes” megfogalmazása! – Akik ismerik a pápai megnyilatkozások hangvételét, azok tudják, hogy ennek az enciklikának a hangvétele mennyire eltér azoktól. – Mert az egész enciklika egy jaj-kiáltás az ember egyéni és közösségi elesettsége miatt, összetett kézzel való könyörgés minden néphez és minden emberhez, hogy irgalmazzon önmagának és embertestvéreinek, és alázatos esdeklés Istenhez, aki számára olyan fontos az ember, hogy vállalta a vele való létközösséget. – A XX. századnak nincs még egy ilyen dokumentuma, melynek középpontjában a megsebzett, megtiport és emberi méltóságában meggyalázott ember lenne, s amely vakító fénnel ne világítana rá a modern

ember és a modern közösségek válságára, az értelmes-élet állandó és súlyos fenyegetettségére. És amely a legnagyobb féltéssel és szeretettel ne kutatná a válságból kivezető utat. – (Legszívesebben az egész dokumentumot idézném, de kénytelen vagyok csupán a legfontosabb megállapításaira szorítkozni.)

A bevezetés két lényeges dolgot tartalmaz.

1. „Az Egyház élénk figyelemmel kíséri a népek fejlődését. Elsősorban azokét, akik minden erejükkel mag akarnak szabadulni az éhségtől, a nyomortól, a ragályoktól és a tudatlanságtól; akik nagyobb részt kérnek a civilizáció gyümölcseiből, s hasznosítani szeretnék értékes emberi tulajdonságaikat; és eltökélten keresik a kibontakozást.”
2. „A szociális kérdés világméretűvé vált. Manapság ez a legjelentősebb tény, amit mindenkinek tudatosítania kell... A megállapítás súlyos, nem tűr halasztást megoldása. Drámai kiáltás száll a bőségben élő népek felé: az éhező népek kiáltása.”

A család vonatkozásában a dokumentum legfőbb megállapításai:

„Az ember csak a saját társadalmi környezetében lehet igazán önmaga, ebben pedig a család játssza a vezető szerepet... A fejlődés útján járó népek ősi társadalmi keretei gyakran merevek és rosszul szervezettek, mégis szükség van rájuk, csak lépcsőről-lépcsőre lehet lassítani a túlságosan erős kötelékeken. A természetes monogám és szilárd családnak azonban olyannak kell lennie, mint az isteni terv elgondolta és a kereszténység megszentelte. Legyen tehát az a hely, ahol különböző nemzedékek élnek együtt, s ezek kölcsönös támogatásban részesítik egymást a teljesebb bölcsesség megszerzésére, s a személyi jogoknak a társadalmi élet egyéb követelményeivel való összeegyeztetése érdekében.” (I. 3. 36.)

„Vitathatatlan, hogy a népesség meggyorsult növekedése gyakran újabb nehézségekkel tetézi a fejlődés problémáit. A népesség számaránya gyorsabban nő, mint a rendelkezésre álló erőforrások, s ez nyilvánvalóan zsákutcába vezet. Így aztán erős a kísértés arra, hogy a népszaporulatot gyökeres rendszabályokkal fékezzék le. A közhatalom illetékessége keretén belül biztosan közbeléphet, s megfelelő rendszabályokat foganatosíthat, feltéve, hogy a mód-szerek megfelelnek az erkölcsi törvény követelményeinek, és tiszteletben tartják a házaspárok jogos szabadságát. Nincsen ugyanis emberi méltóság a házassághoz és a gyermekek nemzéséhez való elidegeníthetetlen jog nélkül. Végső soron a helyzetet teljesen ismerő szülőknek kell eldönteniük, hány gyermeket akarnak. Felelősséggel tartoznak viszont Istennek, önmaguknak, már megszületett gyermekeiknek és annak a közösségnek, melynek tagjai, követve mindig lelkiismeretük szavát...” (I. 3. 37.)

„Ütött a cselekvés órája: megannyi ártatlan magzat és csecsemő további élete, megannyi szerencsétlen család emberi szintre emelkedése, a világ békéje és a civilizáció jövője forog kockán. Minden embernek és minden népnek vállalnia kell a felelősséget.” (II. 3. 8.)

A kultúra vonatkozásában a dokumentum legfőbb megállapításai:

„Isten terve mindenkinek azt írja elő, hogy fejlődjék; ugyanis az egész élet: hivatás. Születése alkalmával mindenki megkapta képessége és tehetsége csíráját, ezt kell termővé érlelnie. A kibontakozás a családtól és a környezettől kapott nevelés és az egyéni erőfeszítések gyümölcse, ami lehetővé teszi, hogy mindenki betájolódjék a teremtője által felkínált cél felé. Az intelligencia és a szabadság birtokában éppen úgy felelős fejlődéséért, mint üdvösségéért. A nevelők és a környezet olykor segítik, máskor hátráltatják az embert. De bármilyen hatások érik is, sikerét vagy kudarcát ki-ki magának köszönheti, mert ha csak értelme és akarata erejét veti is latba, fejlődhet emberségben, értékesebb lehet, többé válhat.” (I. 2. 15.)

„A fejlődés feladata egyáltalán nem tetszőleges... Az emberi fejlődés képezi kötelezettségeink fogalmát. Mi több, az emberi természet ezen harmóniája, amit a személyes és felelős erőfeszítés tesz gazdagabbá, arra hivatott, hogy önmagán túl teljessédjön be. Az ember az életet adó Krisztusba ojtva eljut a kibontakozás magasabb fokára, a transzcendens

humanizmus, mely megadja a lehető legnagyobb teljességet. Ez a személyi fejlődés legmagasabb célja.” (I. 2. 16.)

„A szellemi éhség semmivel sem kevésbé fájdalmas, mint a testi éhség; aki nem ismeri a betűt, az szellemi táplálék hiányában szenved. Ha valaki tud írni, olvasni, ha szakmai képesítést szerezhet, akkor visszanyeri önbizalmát és ráébred arra, hogy együtt haladhat a többiekkel... Az írni tudás a társadalmi integráció első tényezője, azon kívül, hogy gazdagítja a személyiséget, a társadalom számára kiváltságos eszköze a haladásnak és a fejlődésnek. Csak örülhetünk annak, hogy az egyéni kezdeményezés, a közhatalmak és a nemzetközi szervezetek jó munkát végeznek ezen a téren. Ők a fejlődés elsőszámú munkásai, mert arra képesítik az embert, hogy vállalhassa önmagát.” (I. 3. 35.)

„A szakmai szervezetek felelőssége a nevelés feladataira is kiterjed, amit be tudnak tölteni és be is kell tölteniük. A felvilágosító munka és a szakmai képzés útján sokat tehetnek azért, hogy mindenki elmélyüljön a közjó, s a belőlük fakadó kötelezettségek iránti érzék.” (I. 3. 38.)

„A kulturális intézmények tevékenysége és szerepe a fejlődés sikere értelmében nem csekély jelentőségű. Hacsak nem támadnak bölcs emberek – hangzik a Zsinat súlyos figyelmeztetése – a világ jövő sorsa forog veszélyben. És hozzáfűzi: Meg kell viszont jegyezni, hogy számos gazdaságilag szegény, de bölcsességben nagyon is gazdag nép e tekintetben nagyon nagy segítséget tud nyújtani a többieknek. – Legyen gazdag vagy szegény, minden népnek megvan az őseitől örökölt kultúrája, vannak szellemi életének magasabb rendű – művészi, értelmi és vallási – megnyilvánulásai. Ezek igazi emberi értékeket tartalmaznak, súlyos hiba lenne tehát feláldozni őket az anyagiak kedvéért. Ha volna nép, amely ebbe beleegyezne, legjobbként el is veszítené, s azt áldozná fel a megélhetésért, amiért egyáltalán élni érdemes.” (I. 3. 40.)

„Teljes humanizmust kell előmozdítani. Mi egyéb az, ha nem a teljes ember és minden ember integrális fejlődése? A lezárt, önmagát a lelki értékektől és azok forrásától, Istentől elzárkózó humanizmus győzelmi esélyei látszólag nagyobbak. Kétségtelen, hogy az ember Isten nélkül is meg tudja magának szervezni a földet, de Isten nélkül csak az ember ellen tudja megszervezni. A kizárólagos humanizmus – úgy tűnik – embertelen humanizmus. Tehát csak az az igazi humanizmus, amely elismerve az emberi élet igazi eszméjét megadó hivatást, nyitva áll az Abszolútum felé. Az ember semmi esetre sem lehet az értékek legfőbb zsinór-mértéke, magát csak úgy valósíthatja meg, ha túllép önmagán.” (I. 3. 42.)

„A testvériséget a kultúrák és az emberek őszinte párbeszéde teremtheti meg. A fejlődés nagy vállalkozása a közös erőfeszítéssel végzett nagy munka során akkor hozza egymáshoz közelebb a népeket, ha a kormányoktól és a képviselőktől a legegyszerűbb szakértőkhöz mindenkinek testvéri szeretet lelkesít, s az az őszinte vágy hajt, hogy felépítse a szolidáris világ kultúráját. Akkor majd olyan párbeszéd indul meg, melynek középpontjában nem a termelés vagy a technika, hanem az ember áll. Ez akkor lesz termékeny, ha a benne résztvevő népeknek megadja a felemelkedés és a szellemivé válás eszközeit; akkor, ha a technikusok egyben nevelőkké is válnak, és olyan magasrendű szellemi és erkölcsi tulajdonságok fémjelzik tanításukat, hogy ez nemcsak a gazdasági, hanem az erkölcsi fejlődést is biztosítja.” (II. 3. 73.)

„Ha igaz az, hogy a világ azért beteg, mert hiányzik belőle a gondolat, hívó szavunkat az elmélyedés embereihez intézzük; a bölcssekhez, legyenek bár katolikusok, keresztények, istenhívők vagy az abszolútumra, az igazságra és az igazságosságra szomjazók: minden jóakarátú tudóshoz szólunk. Krisztus példája nyomán bátorkodunk nyomatékosan kérni benneteket: keressetek és találtok, nyissátok meg az utakat, amelyek egymás megsegítéséhez, a szívek kitágításához és a testvéribb élethez vezetnek a valóban egyetemes emberi közösségben.” (II. 3. 85.)

A gazdasági élet vonatkozásában a dokumentum legfontosabb megállapításai.

„Ha valaki semmi egyebet nem akar szerezni, csak vagyont, az nemcsak az emberi lét növekedésének vet gátat, hanem szembekerül az ember igazi nagyságával is: akár nemzetekről van szó, akár személyekről, fösvénységük az erkölcsi fejletlenség legkézzelfoghatóbb bizonyítéka.” (I. 2. 19.)

„Ha a föld azért van, hogy biztosítsa mindenkinek a megélhetés lehetőségét, és mindenkit ellásson a haladás eszközeivel, akkor mindenkinek megvan a joga, hogy megtalálja rajta, ami neki szükséges. Minden egyéb jog ennek rendelődik alá, még a tulajdon és a szabad kereskedelem joga is.” (I. 3. 22.)

„A közjó érdeke olykor kisajátítást tesz szükségessé. Még pedig olyankor, ha egy birtok a közös jólét kerékkötőjévé válik azzal, hogy túlságosan nagy, vagy paragon hagyják, következőleg a népesség nyomorba süllyed, és az ország érdekei jelentős kárt szenvednek. (I. 3. 24.)

„A gazdasági növekedés és az emberi haladás elengedhetetlen feltétele az iparosodás, amely egyaránt jele és tényezője a fejlődésnek. Az ember intelligenciáját és munkáját kitartóan latba vetve lassankint kicsikarja a természettől titkait, nagyobb hasznot húz gazdaságából. Ennek során nemcsak figyelemhez szoktatja képességeit, hanem kifejlődik érzéke a kutatás és feltalálás, a kiszámított kockázat, a merész vállalkozás, a nagylelkű kezdeményezés és a felelősségérzet iránt is.” (I. 3. 25.)

„Ezekre az új társadalmi körülményekre, sajnos, egy olyan rendszer épült fel, amely a hasznot tekinti a gazdasági haladás lényegi indítékának, a szabad versenyt a gazdasági élet legfőbb törvényének, és megfellebbezhetetlen jogot lát a termelőeszközök korlátlan, társadalmi kötelezettségektől mentes magántulajdonában... Ezeket a visszaéléseket nem lehet eléggé elítélni, újra és újra ünnepélyesen kijelentve: a gazdasági élet arra való, hogy az embert szolgálja.” (I. 3. 26.)

„A termelés növelését célzó programoknak – végső soron – csak annyiban van létjogosultságuk, amennyiben az embert szolgálják. Arra való, hogy csökkentsék az egyenlőtlenséget, leküzdjék a megkülönböztetést, felszabadítsák az embert a szolgaságból, és képessé tegyék arra, hogy maga váljék jobb anyagi helyzete, erkölcsi haladása és szellemi kibontakozása felelős tényezőjévé. A fejlődés szó azt mondja ki, hogy a társadalmi haladásra éppúgy gondot kell fordítani, mint a gazdasági növekedésre... Csakis az ember ad értelmet a gazdaságnak is, a technikának is, őt kell szolgálniuk.” (I. 3. 34.)

„Manapság senki sem hunyhat szemet a fölött a tény fölött, hogy teljes földrészek népét gyötri az éhség; hogy megszámlálhatatlanul sok a hiányosan táplált gyermek, ezért javarészüket elpusztul, még mielőtt felnőne, de veszély leselkedik a többiek testi növekedésére és értelmi fejlődésére is; ezek a tények nagy kiterjedésű vidékeket ítélnak komor csüggedésre és kilátástalanságra.” (II. 1. 45.)

„Nem lesz elég sem a magán emberek, sem a nemzetközi intézmények adományai, sem az ajándékok és a kölcsönök. Nemcsak arról van szó, hogy le kell győzni az éhséget, nem is arról, hogy meghátrálásra kell kényszeríteni a szegénységet. A nyomorúság ellen vívott égetően szükséges harc még elégtelen. Arról van szó, hogy fel kell építeni azt a világot, melyben – tekintet nélkül fajra, vallásra, nemzetiségre – mindenki teljes emberi életet élhet, amelyben mentesül attól a szolgaságtól, amit mások, vagy a még csak félig-meddig leigázott természeti erők, raknak az ember vállára, azt a világot, melyben a szabadság sem lesz üres szó.” (II. 1. 47.)

„A fejletlen országok növekvő ínsége láttán természetesnek kellene tekinteni, hogy a fejlett országok termésük egy részét rááldozzák az előbbieket szükségleteinek kielégítésére, de ugyanúgy azt is, hogy nevelőket, mérnököket, technikusokat és tudósokat képeznek, akik tudásukat és szakértelmüket a gyengén fejlettek szolgálatába állítják.” (II. 1. 48.)

„A szabadpiac játékszabályai nem irányíthatják tovább a nemzetközi kapcsolatokat... Nem igazságos, ha az egyik ország helyzete túlságosan eltér a másiktól. A piacon, szabadon

kialakult árak méltánytalan eredményeket szülnek. Be kell tehát látni: kétségtelen, hogy a liberalizmus alapelve nem szabályozhatja a kereskedelmet sem.” (II. 2. 58.)

„A békéhez vezető fejlődés útján ezek a mérföldkövek: az egymás környékén lakó népek kölcsönös támogatását rögzítő megállapodások; szélesebb körű egyezmények a gyengébben fejlettek megsegítésére; a segítők és megsegítettek összehangolt programokat tartalmazó nagyobb horderejű szerződésai.” (II. 3. 77.)

„Ti, akik meghallottátok a szenvedő népek jajkiáltásait, s azon dolgoztok, hogy válaszoljatok rájuk, ti mindnyájan a jó és helyes fejlődésnek vagytok küldöttei, mely nem az önző és önmagáért szertett gazdagság, hanem az ember szolgálatában álló bőség, a mindenkinek naponta szétosztott kenyér, az ember-testvériség forrása és jele a Gondviselésnek.” (II. 3. 86.)

A társadalmi problémák és azok politikai vetülete vonatkozásában a Populorum Progressio legfontosabb megállapításai:

„Kitörni a nyomorból, biztosabb megélhetéshez jutni, egészségesen élni, és biztos állásban dolgozni; elnyomás nélkül és az emberi méltóságot megalázó helyzetektől mentesen nagyobb felelősséggel rendelkezni; egy szóval: többet tenni, többet tudni és birtokolni, hogy így önmaga több lehessen: íme, ezek a mai ember vágyai. Ugyanakkor az élet sokakra mégis olyan körülményeket kényszerít, amelyek között a jogos vágyak nem többek pusztá ábrándnál. Pedig a közelmúltban nemzeti függetlenségre jutott népek szükségét érzik, hogy politikai függetlenségüket autonóm és méltó társadalmi és gazdasági növekedéssel párosítsák, mert csak így biztosíthatják polgáraik teljes emberi kibontakozását, és foglalhatják el az őket megillető helyet a népek együttesében.” (I. 1. 6.)

„Mi az, ami kevesebb az embernél? A létminimummal sem rendelkezők anyagi szorultsága, és azok erkölcsi hiányosságai, akiket megmérgezett az önzés. Az emberinél kevesebb: az elnyomó rendszer, amely a vagyonnal vagy a hatalommal való visszaélés, a dolgozók kizsákmányolása, vagy az igazságtalan kereskedelmi egyességek szülötte. Emberi: kiemelkedni a nyomorból, és rendelkezni azzal, ami szükséges; elhárítani a társadalmi bajokat, bővíteni az ismeretet, elsajátítani a kultúrát. És még emberibb: minél jobban megtisztelni mások emberi méltóságát, tájékozódni lemondás és önzetlenség szelleme felé, együtt munkálkodni a közös jón, és azt akarni, hogy béke legyen. Még ennél is emberibb a legfőbb értékek elismerése, és Istené, aki minden érték forrása és végcélja.” (I. 2. 21.)

„Sietni kell: túlságosan sok ember szenved, és egyre fokozódik a helyzeti különbség azok között, akik haladnak, s azok között, akik egy helyben vesztegelve visszafejlődnek. De ami megoldásra vár, azt harmonikusan kell végrehajtani, különben megbillen a nélkülözhetetlen egyensúly. Pl. a meggondolatlanul rögtönzött földreform elvétheti célját, az erőszakos iparosítás felbomlaszthatja a még nélkülözhetetlen struktúrákat, nyomort teremt, ami viszont visszafejleszti az emberiséget.” (I. 3. 29.)

„Azonban vannak olyan helyzetek, amelyek igazságtalan volta égbe kiált. Ha teljes népek élnek mindenükből kifosztva olyan alárendelt helyzetben, amelyben tilos minden egyéni kezdeményezés és felelős cselekvés, amelyben lehetetlen a kulturális haladás, a társadalmi és politikai életben való részvétel, erős a kísértés arra, hogy erőszakkal vessenek véget az emberi méltóságon esett sérelemnek. – Márpedig mindenki tudja, hogy a forradalmi felkelés – leszámítva ama nyilvánvaló és huzamos önkényuralom esetét, amely súlyos sérelmet ejt az alapvető emberi jogokon, és veszélybe sodorja a közösség javát is – újabb igazságtalanságok szülőanyja, más irányba billenti ki az egyensúlyt, és újabb rombolást idéz elő. A valóságos bajt nem lehet még nagyobb bajjal orvosolni.” (I. 3. 30-31.)

„Értse meg mindenki: bátran szembe kell nézni a jelenlegi helyzettel, meg kell birkózni igazságtalanságaival, s azt le is kell győzni. A fejlődés merész, gyökeresen megújító átalakulást kíván. A sürgős reformokat késedelem nélkül végre kell hajtani. Vegye ki ebből részét mindenki nagylelkűen, főként azok, akik tanultságuk, helyzetük és hatalmuk révén többet tehetnek.” (I. 3. 32.)

„Csupán egyéni kezdeményezés nem képes biztosítani a fejlődés sikerét. Nem szabad megkockáztatni, hogy a gazdagok tovább gazdagodjanak, s még hatalmasabbak legyenek, szentesítve ezzel a szegények nyomorúságát, s tetézve az elnyomottak szolgátságát. Programok kellenek, amelyek biztosítják, serkentik, összehangolják, pótolják és kiegészítik az egyedek és közbülső testületek tevékenységét. A közhatalom feladata viszont az, hogy kiválogassa, sőt előírja a követendő és elerendő célokat, a hozzájuk vezető utakat, és az ő dolga, hogy ösztönözze a közös ténykedésben résztvevő összes erőket.” (I. 3. 33.)

„A fajgyűlölet a kolonializmus korában gyakran dúlt a gyarmatosítók és a bennszülöttek között, gátolva a termékeny kölcsönös megértést, és a tényleges igazságtalanságok következményeként megannyi gyűlölködést idézett elő. Még ma is akadályozza a kedvezőtlenebb helyzetben levő nemzetek együttműködését, sőt egy-egy állam keretein belül is felszítja a megosztást és a gyűlöletet, ha az egyedek és a családok azt tapasztalják, ha az emberi személyt megillető elvülhetetlen jogokat lábbal tiporva fajuk, vagy bőrük színe alapján igazságtalanul kivételes rendszabályokat foganatosítanak velük szemben.” (II. 2. 63.)

„A világ beteg. Nem az a baj, hogy esetleg kiapadtak az erőforrások, vagy hogy egyesek kaparintják meg azokat. A baj az, hogy nincsen testvériség az emberek és a népek között.” (II. 3. 66.)

„A népek túlságosan nagy gazdasági, társadalmi és kulturális különbségei feszültséget, viszályokat teremtenek, és veszélyeztetik a békét... A nyomorúság ellen vívott küzdelem, az igazságtalanság elleni harc egyértelmű a jobblét, az emberi és a szellemi haladás ösztönzésével, azaz az emberiség egyetemes javával. A béke nem csupán a háború szünetelése, de nem is az erők mindig ingatag egyensúlya teremti meg, hanem fokozatosan kell felépíteni, haladva a felé az isten akarta rend felé, ami tökéletesebb igazságot teremt az emberek között.” (II. 3. 79.)

„A jobb világ nem hiú reménység. E reményt egyesek bizonyára vágyalomnak tartják. Lehetséges azonban, hogy az ő realizmusuk bizonyul hézagosnak, mert nem ismerték fel a világ dinamizmusát. Azét a világét, amely testvéribb légkörben akar élni, és amely – annak ellenére, hogy tudatlan, téved, vétkezik, hogy vissza-visszahull a barbarizmusba, és hogy az üdvösség útjáról letérve kerülő utakon tévelyeg – lassan-lassan mégis Teremtőjéhez közeledik, még ha erről nincs is tudomása. A több-emberségre vezető út erőfeszítést és áldozatot követel, de a szeretetből vállalt szenvedés maga is olyan szilárd alépítmény, amely képes hordozni az egész emberi család haladását.” (II. 3. 79.)

„Államférfiak, rátok vár, hogy a hathatósabb világ-szolidaritás érdekében mozgósítsátok közösségeket, és mindenek előtt meggyőzzétek őket, hogy a fejlődésért és a világ békéjéért csökkenteni kell a fényűzést és a pazarlást. – Nemzetközi szervezetek kiküldöttei, tölekek függ, hogy az erők veszélyes és meddő ellenállása átadja-e helyét annak az emberiség szolidáris fejlődését szolgáló barátságos, békés és önzetlen együttműködésnek, amely mindenki előtt megnyitja a kibontakozás útját.” (II. 3. 84.)

A „Populorum Progressio” – „Az emberiség fejlődése” – ajánlásai egyenként és változatlanul érvénnyel bírnak az emberiség minden társadalmi berendezkedésének tagjai számára, a kultúra és a tudomány, a civilizáció és a gazdálkodás minden formája, a társadalmi és az állami élet valamennyi vezetője részére. – Bárcsak meghallanák, megértenék és követnék az ajánlás irányvonalát! – Mindjárt csökkenne az egyéni és közösségi válságjelenségek száma és mélysége, s megindulhatna az emberibb élet kibontakozása, az értelmes-élet hathatós védelme az egész Világon a teljes Emberiség számára.

Új típusú védelem az értelmes-élet és annak kibontakozása érdekében.

Az előzőekben idézett dokumentumoknak csakis új típusú szemléletmód kialakításával és széleskörű elterjedésével lehet érvényt szerezni, már amennyiben egyáltalán érvényesülhet

még bármilyen szemléletmód. – De legyünk optimisták, és bízzunk abban, hogy az emberi faj – az egy-két millió éves fejlődésével – még nem érkezett el pusztulásának stádiumához. Bízzunk abban, hogy az emberi faj is elérheti még a fajtörténet 50-60 millió éves átlagos életkorát?! – Ennek azonban – tekintettel a jelenlegi válsághelyzetre, mely jelentőségében feltűnően és vitathatatlanul meghaladja az emberiség történetének eddigi válsághelyzeteit – speciális új típusú biológiai-pszichikai-erkölcsi védelmi-rendszer a feltétele az értelmes-élet védelme és további kibontakozása érdekében. Vitathatatlan, hogy ennek az új típusú szemléletmódnak kialakításában az egyén megfelelő formálása az első és legdöntőbb mozzanat. Amíg az egyén, a tudatos és szabad erkölcsi személyiség meg nem újul egybeépült biológiai-pszichikai-erkölcsi strukturáltságában, addig nem beszélhetünk a közösségekért való erkölcsi felelősségvállalásról, bármennyire is kötelező ez az egyén számára. – A tudatos és szabad erkölcsi személyiség megújulása három alapvető kötelezettség teljesítésén nyugszik, és abból származik.

Először: A tudatos és szabad erkölcsi személyiség önnevelése, mely a tudatos és szabad önkorlátozás alapját képezi. – Ma az egyén alig tud szabadulni a környezeti hatásoktól: „a szesz, a szex és a steks” hármasság örületétől. – Hol van az egyén szabadsága, ha a fiatal és az idős egyaránt teljesen a környezet romboló hatásának rabja?... Csak szigorú és következetes önnevelés révén tudja magát kiragadni a környezet rabságából, csak önnevelés segítségével válik újra szabadabbá: tudatos és szabad erkölcsi személyiséggé. – (Sajnos, igen sokan összekeverik a szabadságot a szabadossággal. Pedig nem szabad elfelednünk, hogy a szabadság nem egyenlő a szabadossággal, hanem pont ellentéte annak: a szabadosság rabságban tart, a szabadság viszont fölemel, és önálló személyiséggé tesz!...) – Kell, hogy az emberben legyen annyi önbecsülés és öntudat, hogy ne mások – a sárban és piszokban fetrengők – majmolója legyen. Kell, hogy a szenvedélyek rabszolgájaként ne adja fel önmagát, tudatos és szabad emberi személyiségét!... Viszont ehhez kitartó és következetes önnevelés szükséges, a megismert erkölcsi jó (közjó) érdekében, az önbecsülés és öntudat helyreállítása érdekében, a tudatos és szabad erkölcsi személyiség érdekében!... Ebben segíti az egyént a nagyobb ellenállás irányában kifejtett energiahatás, a fejlődésérdekében kifejtett munka.

Másodszor: A tudatos és szabad erkölcsi személyiség példaadása. – A környezethatás rabságából kiszabadult egyénnek erkölcsi kötelessége, hogy vállalja a példaadás – sokszor kényelmetlen, és a mai világban egyáltalán nem rokonszenves – feladatát. – Mert a rossz példa ragad, ellenben a jó példa leggyakrabban ellenszenvet szül: vagy kihívást jelent a környezet romboló hatásával szemben, vagy – még ha erről szó sincs – rádöbbenti a környezetet embertelen voltára, gyakran lelkiismeret-furdalást okoz, – s ezt kompenzálандó, – a jó-példa képviselője ellen fordul.

Márpedig a tudatos és szabad erkölcsi személyiségnek mindenképpen kötelessége képviselni a magasabb rendű erkölcsi szintet, s benne az értelmes-élet védelmét – természetesen nem kihívóan és büszkén, hanem egyszerű és természetes módon – s megmutatni környezetének, hogy így is lehet élni: valójában el az igazi emberi élet. Kell, hogy legyen benne annyi tisztesség, bátorság és elszántság, hogy megmutassa a világnak: az ember többre született, mint rabszolgaságra; az ember az értelmes-élet birtokosa, és mint tudatos és szabad személyiség, barátot és – különösen – házastársat csak az értelmes-élet birtokosai közül választ...

Harmadszor: A tudatos és szabad erkölcsi személyiséget a szeretet és a szolgálat szelleme hatja át! – A tudatos és szabad erkölcsi személyiség megújulásának legmagasabb foka: a szeretet és szolgálat. Egyszerre önnevelés és példaadás, de annál még több: ez a környezet és a közösségek gyógyításának igazi és szinte egyetlen eszköze.

A szeretet nem csupán, és nem elsősorban érzelem – az is kíséri, vagy kísérheti – hanem az egységesülés törekvése, mely első sorban értelmi és erkölcsi alapon nyugszik. – A szolgálat

viszont az egyéniség tudatos és szabad önkorlátozásán alapuló törekvés arra, hogy másoknak javára legyen, mások javát szolgálja. – Tehát a szeretet és a szolgálat együtt egyaránt irányul környezetének minden egyedére és valamennyi közösségére, melynek az egyén tagja (kultúra, társadalom). – Így valóban önmaga számára az egyén önnevelése, környezete számára példamutatás, de egyúttal a környezet és a közösségek megújításának hathatós eszköze is: elsősorban az értelmes-élet védelme és kibontakozása érdekében. – A szeretet és szolgálat szelleme: ez tűnik az új típusú szemléletmód kialakításában és széleskörű elterjesztésében a legdöntőbb bázisnak.

Így az egyén hármas megújulásán épül fel a közösség megújulása is. Ezek közül legfontosabbnak tűnik a család megújulása, hiszen a család képezi minden további közösség alapját. – Azonban a család megújulása is csak az egyén megújulásán épülhet fel, ugyancsak hármas fokozatban.

A kis-család egészséges szellemének kialakításában, illetve helyreállításában az értelmes-élet vállalása és védelme érdekében, a tudatos és szabad önkorlátozás révén. – A család tagjainak, mint egyéneknek megújulása újítja meg a biológiai-pszichikai-erkölcsi strukturáltságában a kis-családot, teszi egységessé és egységes szelleművé, tagjait önnevelővé és példamutatóvá, a családot, magát pedig a szeretet és szolgálat kohójává, mely a cél – az értelmes-élet és a tudatos és szabad önkorlátozás – érdekében egybeforraszt szülőket és gyermekeket. – Az egészséges szellemű kis-család – minimum 3-4 gyermekkel – a tudatos és szabad önkorlátozás segítségével valódi forrása az értelmes-életnek, és valóságos bázisát képezi a tudatos és szabad erkölcsi közösségnek.

A nagy-család megújítása és tekintélyének helyreállítása. – Ma ugyan már elveszítette aktualitását a patriarchális nagy-család, nem is a tekintély-elven nyugvó nagy-család eszméjét kívánjuk idealizálni, és újraéleszteni. – A nagy-család a kis-családok „melegágya” és összekötő kapcsa. – A 3-4 gyermekes családokon alapuló nagy-családi közösség, ahol nagyszülők, szülők, gyermekek és unokák jól érzik magukat, együtt „melegszenek” a családi-ünnepek fényében és melegében, együtt szomorkodnak, és emlékeznek a családi gyászok, temetési évfordulók gyertyafényes homályában... Vagy ez is fényesség?!... Sütő András olyan meghatóan írja le a nagy-család találkozását a halottak-napi gyertyafényes temetőben... – Mert nemcsak a házasságkötések, név- és születésnapok tartoznak a családi ünnepek közé, hanem a halál, temetés és annak évfordulói és a halottak-napi megemlékezések is. – A nagy-családok megújulása ezek nélkül lehetetlen, amint hogy ezek közös megünneplése nélkül lehetetlen feloldani a nemzedéki ellentéteket. A nagy-család csak úgy talál önmagára, ha tagjai örömben és gyászban ragaszkodnak egymáshoz, fogja egymás kezét a fiatal és az öreg. S ez az egymásba kapaszkodás ad erőt az értelmes-élet vállalásához és védelméhez: a kidőlt fa helyébe újat kell ültetni, s minél nagyobb és értékesebb volt a kidőlt fa, annál több új-élet tudja csak pótolni!... És ugyanez ad erőt a tudatos és szabad önkorlátozáshoz, mely a nagy-családnak még inkább alapja, mint a kis-családnak. – Az ilyen egészséges testi és szellemi adottságokkal rendelkező nagy-család nemcsak a kis-családoknak „melegágya” és erősítő kapcsolata, hanem az önnevelés és példamutatás iskolája is. Meg aztán a szeretet és szolgálat kohója, ahol gyermek és felnőtt, öreg és fiatal megtanulja a szeretet és szolgálat szellemét: először egymás iránt, azután a környezet és a további közösségek felé. – Az ilyen nagy-családokból néhány tucat idővel képes megújítani egy egész nép erkölcsi, kulturális és társadalmi arculatát, és helyreállítja a nagy-családok – egyének és közösségek előtt devalválódott – tekintélyét.

Az egészséges testi és szellemi adottságokkal rendelkező családok szövetsége. – A közösségek – családok alapján történő – megújulásának legfontosabb eszköze – megítélésünk szerint – az egészséges adottságú, és ezeket az adottságokat – testi és szellemi vonatkozásban egyaránt – utódaikra továbbörökíteni képes nagy-családok szövetsége. Ez a szövetség nem hivatalosan szabályozott mozgalom, hanem spontán-szövetség kell, hogy legyen. – Mit jelent ez

a spontaneitás? Egy-egy – közösségi-góc alkotására alkalmas és képes – nagy-családhoz 3-4 újabb nagy-család csatlakozik az értelmes-élet védelme és kibontakoztatása céljából. Ez nem csupán baráti közösség – az is – de jóval több annál: szövetség az értelmes-élet egységes megfogalmazása, értékelése és vállalása, továbbvitele, és az új nemzedékeknek történő átadására. – Fő jellemzői: a közösség által megfogalmazott önnevelés, példamutatás, szeretet és szolgálat. Elsősorban – természetesen – magukban a szövetséget alkotó nagy-családokban, mint azoknak belső önmegnyilvánulása, kitárulása és önmaguk továbbfejlesztése. Másodszorban a szövetséget alkotó nagy-családok között, mint az egymással való kapcsolat fő megnyilvánulása, és az együtt való fejlődésüknek alapja. Harmadsorban a szövetséget alkotó nagy-családok környezetében, mint a környezetformáló legfontosabb erőnek a megnyilvánulása.

A nagy-családok kitárulása szövetségen belül és kívül nagyobb jelentőséggel bír minden prédikációnál és propagandánál. Ennek segítségével maguk a nagy-családok érzik, és tudják, hogy nincsenek egyedül, a környezet számára pedig mindez kinyilatkoztatása annak, hogy lehet másként is élni, hogy jó együtt lenni a nagy-családban, a nagy-családok szövetségében, hogy a nagy-családban megtalálható és megélt öröm és bizalom elengedhetetlen követelménye az emberi életnek, és hogy az értelmes-életért érdemes áldozatot vállalni. Minderre nincs kész recept: a nagy-családoknak és azok szövetségének maguknak kell kikísérletezni azokat az eszközöket, melyek a nagy célt szolgálják: az értelmes-élet védelmében történő teljes megújulást. A kísérlet eredményeit, mint tapasztalatokat, át kell adni a többi nagy-családnak és a nagy-családok szövetségének.

Mi várható ettől? – Valójában egyelőre csak reménykedni lehet, s a reményt átadni másoknak, első sorban a nagy-családoknak. Azt a reményt, hogy meg lehet menteni az értelmes-életet, hogy lehet csökkenteni – idővel talán feloldani is – a válságjelenségeket, melyek a közösségeket jelenleg terhelik. – A reményt abban, hogy a szeretet és szolgálat szelleme, ha kiárad, megújíthatja a Föld színét...

Ez a remény marad meg a többi közösség – kultúra, civilizáció, társadalom – számára is. A nagy-családnál előbbre nézni – jelenleg – képtelenek vagyunk. De éppen, mert a nagy-család képezi a kultúra, a civilizáció és a társadalom alapját, ha ez megújul, ha ez megújult forrásává válik az értelmes-életnek, akkor – a matematika törvényszerűségei szerint – megvan a nagy valószínűsége annak, hogy a nagy-családokon felépülő kultúra, civilizáció, társadalom is befogadja, és magáévá teszi az értelmes-élet védelmére vonatkozó alternatívákat. – Amilyen kis- és nagy-családokat produkálnak a következő generációk, olyan lesz a kultúrájuk, civilizációjuk és társadalmuk is. – Erősen bízunk abban, hogy reményeinkben nem csalódunk, hogy reményeink valóra válnak...

4. 5. 4. A tudatos ember felelőssége a fejlődésért.

Az értelmes-élet kapcsán felmerült a felelősségtudat és az értelmes-életért való felelősségvállalás, egyszersmind az emberi létért és az emberi sorsért való felelősségvállalás is. Éppen ezért következményeiben átnyúlik a fejlődésért való felelősség felismerésének és felelősségvállalásnak problémakörébe.

A tudatos ember fejlődésének és felelősségének viszonya.

Mielőtt a tudatos embernek a fejlődésért való felelősségéről további tárgyalásba bocsátkoznánk, szükségesnek tartom a fejlődés ontológiai és a felelősség etikai-kategória jellegét meghatározni, egyáltalán a két törvényszerűség egymáshoz való viszonyát meghatározni, és

megfogalmazni. Mindez – úgy vélem – elengedhetetlenül szükséges és nélkülözhetetlen további tárgyalásunk szempontjából.

– A fejlődés, mint ontológiai-kategória. – maga a fejlődés elsődlegesen ontológiai kategória, vagyis magába a létbe ágyazott alapvető törvényszerűség. – A tudatos emberi lét vonatkozásában ez azt jelenti, hogy az értelmes-élet létbelileg dinamikusan fokozható, vagyis a létbeli dinamizmus lehetőségét és valószínűségét hordozza; létbelileg kibontakoztatható és kiteljesíthető, vagyis a képességkiteljesítés lehetőségét és valószínűségét birtokolja; létbelileg olyan mértékig fejleszthető, hogy képessé válhat ön-ön korlátainak túllépésére, vagyis az önfelülmúlás képességének lehetőségét és valószínűségét birtokolja.

Tekintettel arra, hogy az értelmes-élet a biológikum, a pszichikum és az erkölcsiség egybeépült strukturáltságát képviseli, a fejlődés hármas lépcsőfoka mindhárom strukturáltságban – külön-külön és együttesen – lehetőséggel és valószínűséggel bír.

A biológikum vonatkozásában nemcsak a szenzoreflexivitás dinamizmusának, képességkiteljesítésének és önfelülmúlásának lehetőségét jelenti a fejlődés ontológiai természettörvénye, hanem – esetleg – a biológikum olyan irányú módosulását is, vagyis olyan biológiai mutáció megjelenését, mely a jelenlegi átlagos biológikumnál lényegesen alkalmasabb a létbeli dinamizmus, a képességkiteljesítés és az önfelülmúlás pszichikai és erkölcsi fejlődésének hordozására. – Egy új mutáció megjelenése egy faj történetében bármikor bekövetkezhet, s ha ez a mutáció biokémiaiilag és biológiaiilag megfelelő alappal és stabilitással rendelkezik, könnyen válhat a faj kiemelkedő jegyeinek és állapotathározóinak végleges hordozójává.

(Megjegyzés: Hogy az emberi fajon belül egy jó ideje már jelentkezik mutáció-jellegű változás, az kétségtelen. De eddig ez jórészt genetikai visszaesést jelentett: soha nem volt ilyen gyakoriságú és ilyen számú az ikerszülés; soha nem volt az értelmi vagy egyéb fogyatékosoknak ilyen nagy mennyisége az emberek között; soha nem volt kevésbé fogékony az emberiség általában az értelmes-élet hordozására, mint az elmúlt évtizedekben és jelenleg. – Ugyanakkor jelentkezik – igaz, csak ritkábban – a mutációnak az a fajtája, mely különleges emberi képességeket magas szinten hordoz. Vajon nem annak a jele ez, hogy az emberi faj újabb biológiai-ugrás előtt áll? – A sok fizikai vagy szellemi értelemben vett „csodagyereket” talán így is értelmezhetjük?! – Talán jelentősebb mértékben képessé válik az ember a biológiai-pszichikai-erkölcsi strukturáltság magasabb szintű egybeépülésére; vagyis: az értelmes-élet magasabb szintjének befogadására, hordozására, fejlesztésére és továbbadására?!)

Pszichikai vonatkozásban a fejlődés ontológiai természettörvénye a pszichikai létbeli dinamizmus, képességkiteljesítés és önfelülmúlás lehetőségét és valószínűségét jelenti kisebb-nagyobb mértékben. – Természetesen pszichikailag is megvan a lehetősége annak, – annak ellenére, hogy gyengén fejlett biológikum is hordozhat magas szintű pszichikai képességeket – mégis megvan a lehetősége annak, hogy egy magasabb szintű és életerős biológikum magas szinten hordozza a létbeli dinamizmust, a képességkiteljesítést és az önfelülmúlást, így az értelmes-élet magasabb fokon legyen jelen a tudatos és szabad erkölcsi személyiségben, ennek következtében a tudatos és szabad erkölcsi közösségben. – (Felmerül a kérdés: vajon pszichikailag nem az lenne-e az útja és megoldása az értelmes-élet jelenlegi súlyos válságának, hogy egy életerős mutáció épül be az emberi fajba, megváltoztatva a fejlődés jelenlegi – lefelé irányuló – tendenciáját, véget vetve az értelmes-élet súlyos válságának?!) – Az emberi remény azonban nem az ilyen rendkívüli eszközök megjelenésében és használatbavételében gyökerezik, hanem a jelenlegi emberi adottságokban, az emberi fejlődés jelenlegi lépcsőfokainak megfelelő és maradéktalan felhasználásában. – Az emberi lét és az emberi fejlődés ontológiai természettörvénye nem zárja ugyan ki egy mutációs-ugrás lehetőségét az emberi faj fejlődés-történetében, de ez olyan rendkívüli lépés lenne, mellyel józanul

számolni nem lehet és nem is szabad. – Főleg az után, hogy a transzcendencia Jézus Krisztus révén szoros kapcsolatba került az emberi fajjal és az értelmes-élettel, Vállalva a lét- és sorsközösséget az emberrel az adott struktúraszinten! – Nekünk az emberi faj jelenlegi állapotát és állapothatározóit kell figyelembe venni, és a fejlődés természettörvényét így tenni magunkévá. Ennek a segítségével kell kilábolnunk az értelmes-élet jelenlegi válságállapotából!

Erkölcsei vonatkozásban az erkölcsi jó – közjó – megismerése és megragadása képezi a fejlődés alapját. Fokozatait tekintve pedig a létbeli dinamizmus, a képességkiteljesítés és az önfelülmúlás egy-egy új erkölcsi állapothatározó bevezetését, egy-egy új állapotváltozás felmerülését és hatásaik fokozódását jelenti a tudatos és szabad erkölcsi személyiség, a tudatos és szabad erkölcsi közösség erkölcsi strukturáltságában. – Nem vitás, hogy etikai vonatkozásban is ellentmondásmentes egy újabb mutációs-ugrás az emberi faj fejlődéstörténetében. De ha arra gondolunk, hogy mennyi buktatón kellett átmennie a „homo sapiens”-nek, amíg az erkölcsiség jelenlegi megfogalmazásához eljutott, kérdés: vajon a mutációs-ugrás következtében kifejlődő emberi létstruktúrának mennyi és milyen erkölcsi állapotváltozáson kellene átvergődnie ahhoz, hogy a jelenlegi válságjelenségeket erkölcsileg áthidalni képes legyen?! – Tehát józanul itt sem számolhatunk mással, mint a transzcendenciával alátámasztott erkölcsiséggel, és azzal a reménnyel, hogy az így megfogalmazott és áthatott emberi erkölcsiség képes lesz megvédeni az emberi értelmes-életet, a tudatos és szabad erkölcsi személyiséget és az emberi méltóságot.

– Mindehhez hozzájárul: a felelősség, mint erkölcsi kategória. –

Természetesen a felelősség más irányból is hat: a felelősségérzet, a felelősségtudat és a felelősségvállalás a tudatos és szabad erkölcsi személyiség teljes létbeli valóságán alapul, és teljes létbeli strukturáltságát igénybe veszi. – (Ezt az előzőek során – főleg az értelmes-élettel kapcsolatban – részletesen kifejtettük.) – Most a felelősség erkölcsi alapjait és vonatkozási rendszerét vizsgáljuk meg kissé részletesebben, és kíséreljük meg, mint erkölcsi kategóriát értelmezni.

A felelősség kérdés-csoportja elsődlegesen feltételezi az erkölcsi jó – közjó – ismerete és annak meggyőződésben való jelenléte nélkül nem is beszélhetünk erkölcsi felelősségről. – Csak a tételes jogszabályok meghatározásához és érvényességi köréhez tartozik, hogy „a törvény nem-ismerete nem mentesít a törvény joghatálya alól”. – Tekintettel arra, hogy korunkban az erkölcsi jó – a közjó – megfogalmazása szinte annyiféleképpen jelentkezik, ahány magyarázója van az erkölcsi jónak, a közjó pedig még tágabb érvényességi körben értelmezett, mint az erkölcsi jó, lassan már ott tartunk, hogy mindenegybes tudatos és szabad erkölcsi személyiség számára saját maga meggyőződése lesz a mérvadó, mely szerint erkölcsiségét kialakítja. – Pedig vannak mindenki számára jól és egyértelműen értelmezhető erkölcsi normák, melyek alkalmasak az erkölcsi jó – közjó – felismerésére, és annak helyes meggyőződésben való megfogalmazására és megnyilatkozására. Ilyenek:

- „Tedd a jót, kerüld a rosszat!”
- „Amit nem kívánsz magadnak, ne tedd embertársadnak!”
- „Szeresd embertársadat, mint önmagadat!”
- „Valamennyi erkölcsi természettörvény...”
- Tételes megfogalmazásban: „A 10 Parancsolat.”
- Stb...

A felelősség kérdéscsoportja – az erkölcsi jó, a közjó ismeretén és helyes közmeggyőződésben való jelenlétén túl – tartalmazza az erkölcsi magatartás állapothatározóit és relációit, mint az erkölcsi jónak a tudatos és szabad erkölcsi személyiségben való megjelenési formáit. – Ezek az állapothatározók és relációk az erkölcsi strukturáltságnak olyan mozgásállapotokat és állapotváltozásokat biztosítanak, melyek egyrészt meghatározzák a tudatos és szabad erkölcsi személyiség megfelelő létállapotát és emberi méltóságát, másrészt képesek az értelmes-élet védelmére és kibontakoztatására. – A helyesen megfogalmazott erkölcsi jón

(közjón) alapuló mozgásállapotok és állapotváltozások mindig az erkölcsi fejlődés irányába mutatnak és hatnak, s a valóban magas szintű erkölcsi nagyságnak éppen az a bizonyítéka, hogy még – esetleges és emberi szempontból vett – bukásának is erkölcsi fejlődést szolgáló hatása lehet és valószínű. – Ez tapasztalható a tudományok és kísérletek áldozatainál; nagy eszmék és vallások vértanúinál...

– A fejlődés és felelősség egymáshoz való viszonya. – Az ontológiai és erkölcsi természet-törvények rokonsága tagadhatatlan. Nem mintha azt állítanánk, hogy közöttük kölcsönös és egyértelmű megfeleltetés – vagyis: ekvivalencia reláció – lenne létesíthető, de az ontológiai természettörvény homomorf módon leképezhető az erkölcsiségbe, ahol is a leképezési függvény a tudati létstruktúra erkölcsi strukturáltságából származtatható. – Így az értelmélet a maga egybeépült biológiai-pszichikai-erkölcsi strukturáltságával – egyirányú és egyértelmű leképezés segítségével – átvihető az ember erkölcsiségébe.

Az erkölcsiségnek van tehát biológiai alapja. Ezzel nem azt állítjuk, mintha minden biológiai létstruktúra rendelkezne erkölcsiséggel, csupán azt, hogy az értelméletben egybeépült biológikum bír erkölcsiséggel. Tehát az értelmélet biológiai állapotathatározói és relációi egyben erkölcsi állapotathatározók és relációk is. Ennek következménye, hogy az értelmélet szintjén a biológiai fejlődés is szolgálhatja az erkölcsi fejlődést, egyszersmind az erkölcsi felelősség már az értelmélet biológiai strukturáltságába is be van ágyazva. – Ez utóbbiból következik, hogy az értelmélet biológiai válságjelenségei – egyéni és közösségi vonatkozásban egyaránt – az erkölcsi életben is válságjelenségeként jelentkeznek, és fokozzák az erkölcsi struktúrák válságállapotát.

Az erkölcsiségnek van továbbá tudati-törekvési – tehát pszichikai – alapja. Ezzel már kifejezetten azt a tényt állítjuk, hogy minden pszichikai létstruktúra rendelkezik erkölcsi strukturáltsággal. Sőt, minél magasabb rendű a pszichikai létállapot, annál magasabb rendű az erkölcsiség létállapota – illetve annál magasabb rendűnek kellene lennie. – És ugyanez vonatkozik a fejlődés és felelősség viszonyára is: a pszichikai létstruktúra fejlődési valószínűségének növekedésével együtt kellene növekednie az erkölcsi strukturáltság felelősségérzetének, felelősségtudatának és felelősségvállalásának. – A valódi nagy egyéniségeknél ez együtt is jár. – Gondoljunk csak Mahatma Gandhira, Albert Einsteinre, Albert Schweitzerre, XXIII. Jánosra, Teréz Anyára, de az emberiség történetéből számtalan példát ragadhatunk ki, akár a magyar történelemből is első Szent Királyunktól a XX. század egyik legnagyobb magyar egyéniségéig: Kerkai Jenőig, akiknél, mindannyiuknál, a magasabb rendű pszichikum hallatlanul magasrendű erkölcsiséggel és erkölcsi felelősséggel párosult.

Végül az erkölcsiségnek és erkölcsi felelősségnek legmélyebb alapja az értelmélet erkölcsi strukturáltságában található. – Az értelmélet síkján a legmagasabb rendű értéket – az értékrend legmagasabb fokát az ember számára – az erkölcsiség, az erkölcsi fejlődés dinamizmusa, képességiteljesítése és önfelülmúlása jelenti.

De ugyanez az erkölcsi fejlődés foglalja el a legmagasabb erkölcsi pozíciót az erkölcsi felelősség vonatkozásában is. – Itt már jogosan beszélhetünk ekvivalencia-relációról: az erkölcsi fejlődés és az erkölcsi felelősség kölcsönösen és egyértelmű módon leképezhető egymásba, ahol a leképezési függvény az értelmélet erkölcsi strukturáltsága és a tudati szint erkölcsisége között az ember számára fennálló ekvivalencia.

Az ember fejlődésének – akár jelenlegi állapotában, akár egy magasabb rendű mutáció formájában – egyetlen lényeges kritériuma: az erkölcsi fejlődés és az ember erkölcsi felelősségének fejlődése. Valójában ez biztosítja a fejlődés ontológiai- és a felelősség erkölcsi-természettörvényének egymáshoz való rendezett viszonyát, együttes megvalósítását és kibontakozását. – Nem akarok nagy szavakat használni, de józanésszel lehetetlen be nem látni, hogy a két természettörvény csak együtt tud érvényesülni. Bármelyik elhagyása, vagy mellőzése, a másik

elfajulását eredményezi. – A jelenlegi válságállapotnak jelentős oka az, hogy az ontológiai- és erkölcsi-természettörvények szétváltak egymástól: vagy csak emberi fejlődést akarunk erkölcsi felelősség fejlődése nélkül, vagy fordítva... Pedig mindkettő hozzátartozik emberi létünkhöz, mint annak lényeges állapothatározója és relációja, melyek nélkül nincs értelmes-élet, annak védelme és kibontakozása.

A fejlődésért való felelősség felismerése, mint erkölcsi kötelesség.

A fejlődés és az érte való felelősség felismerhető: a tudati struktúraszinten ugyanis – a megismerés hármas absztrakciós-szintjén felfelé haladva – képessékké válunk a fejlődés és a fejlődésért való felelősség felismerésére. Lépéseink a következők:

- a fejlődés és a felelősség felismerése, mint a megismerés rendszerelméleti absztrakciós-szintjének műveletei;
- a fejlődésért való felelősség felismerése, mint tudatos emberi magatartás;
- a fejlődésért való felelősség felismerése, mint erkölcsi kötelezettség.

– A fejlődés és a felelősség felismerése, mint a megismerés rendszerelméleti absztrakciós-szintjének műveletei.

A megismerés rendszerelméleti absztrakciós-szintjének legjellemzőbb és legfontosabb műveletei a modell-alkotás és modell-leképezés.

A rendszerelméleti modell tartalmazza a lét aktivitásának lehetőségét, az alapvető természet-törvényeket és összefüggéseket, kiemelve a prioritást képező természettörvényt, továbbá az állapothatározókat azok szabadságfokaival és kényszerfeltételeivel, s mindezek segítségével a struktúra általánosan, szabadosan és egyértelműen leírható.

Modell-leképezés: Az a halmazelméleti művelet, – transzformáció, – melynek segítségével a modell az egyik struktúrából a másik struktúrába átvihető, anélkül, hogy alapösszefüggéseiben módosulást szenvedne.

A fejlődés és felelősség ilyen rendszerelméleti modell-alkotásnak és modell-leképezésnek eredménye. – A fejlődés ugyanis tartalmazza azt az alapvető ontológiai természettörvényt, mely – matematikai törvényszerűségek formájában – valamennyi létstruktúra sajátja, benne foglaltatik a lét dinamizmusának, képességkiteljesítésének és önfelülmúlásának lehetősége és valószínűsége, valamennyi állapothatározójával és relációjával, azok szabadságfokaival és kényszerfeltételeivel, melyek elősegítik, illetve akadályozzák a fejlődés megvalósulását. – De a felelősség is ugyanilyen rendszerelméleti modell, csak itt a prioritást élvező természet-törvény az az etikai törvényszerűség, melynek révén a létstruktúra – valamennyi állapothatározójával és relációjával, azok szabadságfokaival és kényszerfeltételeivel – erkölcsi magatartásban és állapotváltozásban, jelen esetben a fejlődés oldalára áll, és azt előmozdítja. – Leképezésük ugyanabba a létstruktúrába, mégpedig az értelmes-életbe történik, s általuk válik az értelmes-élet a fejlődés felelősségteljes hordozójává.

Így a fejlődés és a felelősség – teljes valóságában és terjedelmében – a megismerés rendszerelméleti absztrakciós szintjén jelentkezik, mint azon a szinten végzett teljes értékű műveletek eredménye, éppen ezért felismerésük is a rendszerelméleti absztrakciós szinten válik lehetségessé és valószínűsé. – A megismerés alacsonyabb rendű absztrakciós szintjei is tartalmazzák a fejlődés és felelősség bizonyos jegyeit, de – amint maga az értelmes-élet teljes valóságában a megismerés rendszerelméleti absztrakciós szintjén válik megismertté – az értelmes-élet fejlődéséért való a felelősség is csak ezen a megismerési szinten tárja fel előttünk valamennyi összefüggését és teljes tartalmát. – Ezért nem mindegy, hogy hol és hogyan vizsgáljuk a fejlődés és felelőssége egymással szorosan összefüggő problémakörét.

– A fejlődésért való felelősség, mint tudatos emberi magatartás.

Minden erkölcsi kategória valamilyen emberi magatartást takar, ill. valamilyen emberi magatartásnak alapja és forrása. Így a megismert erkölcsi jó – közjó – és annak a helyes meggyőződésben való megnyilvánulása a tudatos emberben az erkölcsi strukturáltságra hat, azt erősíti, illetve – helytelen megfogalmazás esetén – azt gyöngíti. De mindenképpen erkölcsi mozgásállapotot hoz létre, melynek eredménye és megjelenési formája: a tudatos emberi magatartás.

A felelősség is – mint az előzőekben kifejtettük – erkölcsi kategória, mely az erkölcsi strukturáltságban olyan mozgásállapotot, mozgás-állapotváltozást hoz létre, hogy erősítse az erkölcsi strukturáltságot. Természetesen mindez feltételezi az erkölcsi energetikai törvények működését. – Az erkölcsi energiahatás mindenképpen állapotváltozást kezdeményez, melynek végső állapota a létstruktúra – energiatartalmának megfelelő – magatartása. Ugyanez fordítva is áll: az erkölcsi entrópia hatás leépülő állapotváltozást kezdeményez, melynek végső állapota az alacsonyabb energiatartalmat képviselő stabilizálódás, vagy a teljes lebomlás, mint a létstruktúra erkölcsi entrópia tartalmának tudatos magatartása.

Erkölcsi vonatkozásban a fejlődésért való felelősség a legjelentősebb erkölcsi energiahatások egyike. – Azért nem mondom legjelentősebbnek, mert szigorú oksági kapcsolatban van az emberi léttel, az emberi sorssal és az értelmes-élettel, s a mindezekért való felelősség egybeépül a fejlődésért való felelősséggel, kibontakozni, és felelősségvállalássá kiteljesedni csak együttesen képesek! – A fejlődésért való felelősség, mint erkölcsi energiahatás, tartalmazza egyrészt az erkölcsi jó – közjó – felismerését, másrészt annak közmeggyőződésben való megjelenését, tehát már eleve forrása az erkölcsi mozgásállapot-változásnak. De mindezen túlmenően tartalmazza a fejlődés ontológiai kategóriáját, és a fejlődésnek ez az ontológiai jellege újabb forrásává válik az erkölcsi állapotváltozásnak. – És ha mindehhez hozzávesszük a felelősség háromlépcsős – felelősségérzet, felelősségtudat, felelősségvállalás – erkölcsi kategóriáját, akkor kezd világossá válni számunkra, hogy a fejlődésért való felelősség milyen mozgásállapot-változásokra képesíti az embert, és mindez hogyan nyilvánul meg a tudati létstruktúra erkölcsi magatartásában.

Valójában az értelmes-élet pszichikai és erkölcsi strukturáltságában jelentkezik ez az erkölcsi felelősség. De – minthogy az értelmes-élet a biológikum, pszichikum és erkölcsiség egybeépült struktúrája – minden a pszichikumban és erkölcsiségben jelenlevő állapotváltozás egyben áthatja a biológikumot is. Így a fejlődésért való felelősség egyúttal a biológikum paramétereit is mozgásba hozza, – s bár a biológikum kényszerfeltételei bizonyos mértékig korlátot szabnak az értelmes-élet szabadságfokainak mennyiségileg és minőségileg egyaránt, – mégis a fejlődésért való felelősség a teljes értelemben vett értelmes-élet mozgásállapotát tükrözi, s a teljes ember, mint tudatos és szabad erkölcsi személyiség, magatartásának meghatározója. – Vagy akár fordítva is fogalmazhatunk: a tudatos emberi magatartás így válik a fejlődésért való felelősség kifejezőjévé és mértékévé.

– A fejlődésért való felelősség felismerése, mit erkölcsi kötelesség.

Mindezekből önként adódik a megállapítás: a fejlődésért való felelősség felismerése erkölcsi kötelezettség. Ez valójában a következőket jelenti:

A fejlődés helyes fogalmát tisztán kell látnia minden tudatos embernek, ontológiailag is, erkölcsi következményeiben is;

A felelősség helyes fogalmával tisztában kell lennie mindenkinek, aki az értelmes-életet birtokolja, erkölcsileg is, ontológiai következményeiben is;

A fejlődés és felelősség helyes viszonyát mindenkinek látnia és tudatosítania kell mind az állapotváltozásokban, mind a tudatos emberi magatartásban;
A felelősségért való felelősséget felismerni erkölcsi kötelességünk.
Valójában ez utóbbiról kell részletesen beszélnünk, az előzőeket ugyanis – fejezetünk eddigi vizsgálódásai során – már alaposan végig gondoltuk.

A megismerés rendszerelméleti absztrakciós szintjén ugyan a megismerés – rendszerelméleti műveletek segítségével végrehajtott – tudati tevékenység. Tekintettel azonban arra, hogy az értelmes-életben a tudat szorosan egybeépült a biológiai és erkölcsi strukturáltsággal, ez a megismerő tevékenység egyúttal erkölcsi tevékenység is. – A fejlődés és felelősség azon túl, hogy rendszerelméleti modell, melyhez a rendszerelméleti absztrakció – elvonatkoztatás – révén jutunk el, egyúttal erkölcsi modell is. Hiszen a fejlődésbe beépült a teljes értelmes-élet egybeépült strukturáltságával, így az erkölcsi strukturáltsággal együtt; a felelősség pedig kifejezetten erkölcsi kategória, mely az értelmes-élet erkölcsi strukturáltságában keletkezik és abban áll fenn. – Ezt felismerni nemcsak tudati, hanem – elsődlegesen – erkölcsi kötelességünk.

Ebből az elsődleges erkölcsi kötelességből további – jelentős súllyal bíró – erkölcsi kötelezettségek következnek.

Erkölcsi kötelesség a fejlődés lépcsőfokainak, valamint azok eléréséhez az energetikai feltételeknek felismerése. Pusztán a fejlődésről, önmagáról – (létfeltételek, dinamizmus, képességiteljesítés és önfelülmúlás) – beszélni is képtelenség és hiábavaló. De ugyanígy hiábavaló beszélni a fejlődésről és lépcsőfokairól az energetikai feltételek nélkül. – Az energetikai feltételekhez még az energetikai paradoxont is hozzá kell tennünk: az u. n. „szükséges és elégséges” energia mindig szükséges, de sohasem elegendő, mindig jelentős többlet-energia igény merül fel az elérendő cél érdekében.

Erkölcsi kötelesség a megismert erkölcsi jó – közjó – és annak mozgásállapotban való megnyilvánulásának felismerése a fejlődés érdekében. Igazi fejlődés csak az erkölcsi jó – közjó – irányában ható állapotváltozások révén jöhet létre. Ezt – vagyis a fejlődés erkölcsi feltételét – felismerni erkölcsi kötelességünk.

De erkölcsi kötelességünk a fejlődés lépcsőfokainak eléréséhez az értelmes-élet tudatos és erkölcsi magatartásának felismerése. Lehetetlen ugyanis, hogy egy állandó, és erkölcsiségében állandóan fokozódó emberi magatartás nélkül a fejlődés és annak lépcsőfokai elérhetők legyenek számunkra. Az értelmes-élet emberi magatartása állandó – egymást fokozatosan erősítő – kölcsönhatásban áll a fejlődéssel, annak fokozataival, a fokozatok elérésének energetikai feltételével, valamint az erkölcsi felelősséggel mindezek felismeréséért és tudatosításáért. – Így a fejlődésért való felelősség felismerése értelmes-életünk olyan állapothatározójává válik, mely nélkül emberségünket megélni, a jelen válságjelenségeket teljes valóságukban felmérni, a megoldás reálislehetőségét keresni képtelenek vagyunk.

Innen már csak egyetlen logikai lépést kell tennünk: a tudatos és szabad erkölcsi személységtől a tudatos és szabad erkölcsi közösségig, az ember erkölcsi méltóságától a közösség erkölcsi méltóságáig, az értelmes-élettől az értelmes-életen alapuló emberi közösségig. – Mert az embert nemcsak egyénileg terheli a fejlődésért való felelősség erkölcsi kötelezettsége, hanem ugyanígy erkölcsileg kötelezett a tudatos és szabad erkölcsi közösségek fejlődéséért való felelősség felismerésére. – Tekintettel arra, hogy az emberi közösségek vannak jelenleg olyan állapotban, mely a fejlődést szinte kilátástalanná teszi, melyben a fejlődés energetikai feltételei a legkevésbé biztosítottak, s mindezeket keresztül az erkölcsi fejlődés a legkevesebb lehetőséggel és valószínűséggel bír. Mondom: tekintettel erre a vész-helyzetre az egyént és közösséget olyan nagy felelősség terheli – ontológiailag és etikai értelemben egyaránt – a fejlődésért való felelősség felismerésében, mely terhet az ember már alig tudja elviselni! – A

siránkozás és kétségbeesés mit sem használ! – Itt – véleményem szerint – csak egy segíthet: felelősségünk teljes tudatában keresni azokat a lehetőségeket és eszközöket, melyek az embert és közösségeit kiemelhetik abból a kátyúból, ahová az emberiség önmagát juttatta...

A fejlődésért való felelősségvállalás, mint erkölcsi kötelezettség.

Az előző fejezetekben, ahol a felelősség kérdést tárgyaltuk, már hangsúlyoztuk, most – ha lehet – még nagyobb nyomatékkal kijelentjük, hogy a felelősség felismerése ugyan súlyos erkölcsi köteletségünk, így ugyan szükséges, de nem elégséges feltétel: a felelősséget ugyanis vállalnunk is kell! – Ez a felelősségvállalás súlyos és elengedhetetlen köteletségünk!...

– A fejlődésért való felelősségvállalás, mint ontológiai és etikai alternatíva.

Az alternatíva kifejezésnek két értelmezését ismerjük. Ezek:

alternatívának nevezzük a két vagy több lehetőség közötti megalapozott választás tárgyát, mely mellett vagy logikai szükségszerűségből, vagy szabadon döntünk, vállalva ezzel a választott alternatíva minden következményét is;

alap-alternatívának nevezzük valamely tudománynak vagy emberi magatartásnak azt az alapelvét, mely már további lebontást, további igazolást nem igényel, mivel szükséges és elégséges a tudományág, vagy emberi magatartás megalapozásához.

A fejlődésért való felelősségvállalást mindkét szempontból alternatívának tekinthetjük. – Egyrészt, mert választást vagy döntést takar; másrészt, mert ontológiai és etikai szempontból további lebontást és igazolást már nem igénylő igazsággént jelentkezik jelenlegi tárgyalásunk vonatkozásában.

Vegyük most sorra mind a két szempontot, és kíséreljük meg a fejlődésért való felelősségvállalás alternatíva-jellegének igazolását.

A fejlődésvállalása maga ontológiai alternatíva, melynek ellentétpárja: a fejlődés elutasítása. A fejlődés-elve ugyanis ontológiai természettörvény, mely a létstruktúrát állandóan felfelé kényszeríti a létben, a lét aktivitásában és dinamizmusában, valamint a lét alapvető relációinak megragadásában a fejlődés hármas lépcsőfokán – a létbeli dinamizmus, a képesség-kiteljesítés és az önfelülmúlás vonalán – energetikai feltételrendszere segítségével. – A fejlődésvállalása ésszerű és ontológiailag megalapozott, de nem szükségszerűség, mert a tudatos és szabad erkölcsi személyiség, vagyis az értelmes-élet szabad választáson múlik, hogy elfogadja és vállalja-e a fejlődés-elvét, segíti-e annak érvényesülését, vagy vele szembe fordulva: a fejlődés elutasítása mellett dönt. – E kettős ontológiai alternatíva adott. Az embertől függ, hogy melyiket választja, melyik úton halad tovább: a fejlődés mindent átfogó és a létet kiteljesítő útja, vagy a fejlődés elutasítása, tehát a létbeli stabilizálódás vagy a lebomlás mellett dönt?! – Sajnálatos és tragikus jellege korunknak, hogy éppen a szellemi vezetésre és példamutatásra hivatott fehér-ember – a fejlődés-elvét elutasítva – a lét- és értékbeli, az értelmes-életbeli leépülés mellett foglal állást!...

A felelősségvállalás viszont erkölcsi alternatíva, melynek ellentétpárja: az erkölcsi felelősség elutasítása. – A felelősség ugyanis etikai természettörvény, mely a felelősségérzet és felelősségtudat révén jut el a felelősség felismeréséhez, s ennek – logikai szükségszerűséggel – a felelősségvállalás lenne a betetőzése. Mindennek tudati-erkölcsi energetikai feltételei rendelkezésre állnak, csak fel kellene azokat használni. Ezzel a tudatos és szabad erkölcsi személyiség – emberi méltóságának megfelelően – az értelmes-élet erkölcsi strukturáltságában olyan magas szintre juthatna, melyre – mint a bölcs ember házáat a sziklára – biztonsággal épülhetne az értelmes-élet biológiai és pszichikai strukturáltsága. Ez aztán szolid és megingathatatlan alapot képezhetne a fejlődés-elvének érvényre jutásához. – A felelősség-

vállalása ésszerű és etikailag megalapozott, de nem szükségszerű. Mert a tudatos és szabad erkölcsi személyiség, az értelmes-élettel rendelkező ember szabad választásán múlik, hogy elfogadja és vállalja-e a felelősség erkölcsi kötelezettségét, vagy vele szembefordulva: a felelősségvállalás elutasítása mellett dönt?! – E kettős etikai alternatíva adott, az embertől függ, hogy melyiket választja: a felelősségvállalás nehéz, de erkölcsileg magasabb energiaszintet képviselő útját, vagy a felelősségvállalás elutasítását, s ezzel a könnyebb, a kisebb ellenállás irányát követő, de egyben az erkölcsi elfajulás – emberhez egyáltalán nem méltó – útját?! – Itt újra csak azt ismételhetem meg, amit a fejlődés vállalásával kapcsolatban mondtam:

Sajnálatos és tragikus jelensége korunknak, hogy éppen a szellemi vezetésre és példamutatásra hivatott fehér-ember utasítja el a felelősséget és felelősségvállalást, s így az erkölcsi- és értelmes-életbeli leépülés mellett foglal állást!...

De a fejlődés és felelősségvállalás ontológiai és etikai vonatkozásban alap-alternatíva is.

A fejlődés-elvén és a fejlődés-vállaláson épül fel ontológiailag az értelmes-élet teljes egybeépült strukturáltságával, annak – a transzcendencia révén – minden, számunkra elképzelhetetlen határon túl növekvő lehetőségével és valószínűségével. Ebben a fejlődés-elvben gyökerezik a tudatos és szabad erkölcsi személyiség, az emberi méltóság és az értelmes-élet kibontakozásának minden lehetősége. – Viszont alternatíva, mégpedig alap-alternatíva, mely mellett az ember szabadon dönthet: választva vagy a fejlődés-elvét minden szükségszerű következményével az értelmes-élet kibontakozása, a tudatos és szabad erkölcsi személyiség minél teljesebb megvalósulása, az emberi méltóság kiteljesedése vonatkozásában. – Vagy választja a fejlődés-elvének elutasítását, s ezzel az alacsonyabb létbeli energiaszinten való stabilizálódás – esetleg a teljes létbeli lebomlás – lehetőségét és valószínűségét. – „Utódaiban folytatja az ember földi életét!” – mondja egyik alap-igazságunk. – Vajon melyik alap-alternatíva választása biztosítja az ember számára a földi élet létbeli folytonosságát?! – Vajon melyik alap-alternatíva választása révén lesznek az ember földi életének folytatói igazán tudatos és szabad erkölcsi személyiségek: az értelmes-élet és az emberi méltóság hordozói?! – A választás lehetősége ugyan adott, de a választás eredménye is valószínűsíthető... – Boldog az az ember, és boldog az a nép, amely a fejlődés alap-alternatívája mellett dönt, mert utódaiban látja és éli meg a fejlődés boldogságát!...

A felelősség és a felelősségvállalás etikai alap-alternatíva, ezen épül fel az értelmes-élet erkölcsi strukturáltsága, a tudatos és szabad személyiség erkölcsisége, és az ember erkölcsi méltósága. – Alap-alternatívajellege viszont azt jelenti, hogy – bármennyire is alapját képezi az erkölcsiségnek, a tudatos és szabad erkölcsi személyiségnek és az emberi méltóságnak – választás tárgyát képezi a tudatos ember számára: vagy vállalja az erkölcsi felelősséget teljes energiaszintjével és minden erkölcsi energiahatásával; vagy pedig annak ellentettje – az erkölcsi felelősség elutasítása – mellett dönt. – Ez utóbbival tudatosan teszi ki magát az ember az erkölcsi elfajulás és lebomlás veszélyének. De nemcsak önmagát, hanem az általa alkotott közösséget is, első sorban a családot: minden emberi közösség alapstruktúráját és kiindulópontját. – Az értelmes-élet kibontakozásának erkölcsi alapfeltétele: az erkölcsi felelősség és annak vállalása. – Vajon hogyan vállalkozhat az egyén és közösségei – első sorban a család – az értelmes-életre, annak védelmére, kibontakoztatására és továbbadására erkölcsi felelősség és felelősségvállalás nélkül?! – Az alap-alternatíva adott, a választás következményei ismertek! – Adja Isten, hogy az ember képes legyen az ontológiailag és etikailag helyes alternatíva választására!...

– A fejlődésért való felelősségvállalás, mint tudatos emberi magatartás.

A előzőekben vázoltuk és tisztáztuk a fejlődésért való felelősségvállalás alternatívajellegét, most vizsgáljuk meg azt, hogy ez az alternatívajelleg miként befolyásolja a tudatos emberi

magatartást. Maga az emberi magatartás ugyan erkölcsi kategória, mert a megismert erkölcsi jó – közjó – által irányított emberi viselkedésmódot jelenti. Természetesen tartalmazva ennek a viselkedésmódnak minden paraméterét, mozgásváltozását és a mozgásváltozás lehetséges irányát. Azonban – minthogy tudatos emberi magatartásról beszélünk – azt kívánjuk igazolni, hogy a fejlődésért való felelősségvállalás a tudatos emberi magatartás állapotkifejezője. – De éppen, mert tudatos, egyben ontológiai állapotkifejező is, lévén az emberi tudat ontológiai valóság, és mint ilyen, válik az erkölcsiség forrásává.

A fejlődésért való felelősségvállalás azt jelenti, hogy az ember – mint az értelmes-élet birtokosa – nem statikusállapot kifejezője, hanem rendelkezik a létbeli dinamizmus, a képességkiteljesítés és az önfelülmúlás lehetőségével és valószínűségével, ezt a fejlődés hármas lépcsőfokát pedig, mint állapot-kifejezést, tudatosan vállalja, és teljes erkölcsi magatartásával képviseli. – Vagyis: tudatosan vállalja a fejlődés sodrában való bennállás állapotát, és ezt az állapotot nemcsak hallgatólagosan vagy tudattalanul elviseli, hanem tudatosan vállalja és megéli, mint emberi létének állapot-kifejezőjét. És erkölcsi felelősséggel kifejezésre is juttatja, teljes erkölcsi viselkedésmódjában és annak állapotváltozásaiban.

De ez a tudatos magatartás azt is jelenti, hogy a fejlődés állapotváltozásaival járó valamennyi energetikai, információs, kibernetikai és erkölcsi kölcsönhatásnak és folyamatnak nemcsak tudatában van az ember, hanem azokat felelősséggel vállalja is. Ezek a kölcsönhatások és folyamatok – a fejlődés esetében – mindig a nagyobb ellenállás irányában mennek végbe, és munkában valósulnak meg. Ez a munka részint a tudatos és szabad erkölcsi személyiség, vagyis az értelmes-élet belső strukturáltságának fejlesztésében mutatkozik meg, részint pedig kifelé ható munka formájában a környezet irányába mutat, vagyis: az egyén környezetét képező szocializált struktúrák fejlődését szolgálja. – Illetve szolgálná, ha minden ember, az értelmes-élet valamennyi birtokosa tudatosan vállalná a fejlődésért való felelősséget, mint tudatos emberi magatartást.

Szeretném, ha az emberi magatartás kérdésében vigasztalóbb képet festhetnék. – Sajnos, a magatartás-pszichológia és a magatartás-szociológia elég lesújtó képet alkot a mai ember fejlődésért való felelősségvállalásáról, mint tudatos emberi magatartásról. A felelősségvállalás – még az aránylag kis dolgokban is – komoly problémát okoz, az olyan nagyhorderejű és mély-értelmű kérdésekben pedig, mint a fejlődés problematikája, egyszerűen vitathatóvá válik a megoldhatóság. – A mai ember a fejlődést csak önző, egyedi területeken és a civilizációban ismeri el, a családban, kultúrában, társadalomban képtelen olyan fejlődésről beszélni, mely tudatos és szabad önkorlátozással, önkéntes áldozatvállalással, energiahatást – munkát – igénylő magatartással és erkölcsi kötelezettséggel jár együtt...

Pedig a fejlődés minden struktúraszinten prébiológiai és biológiai vonatkozásban – magas hő, magas nyomás, gyakran radioaktivitás – de mindig jelentős energiahatás, vagyis a munka különböző fajtái következtében jön létre. – Miért lenne éppen a tudati struktúraszint a maga legbonyolultabb kölcsönhatásaival kivétel?! – Csakhogy itt minőségileg más energiák és energiahatások hozzák létre a fejlődés állapotváltozásait, és azt a tudati-erkölcsi mozgásállapotot, – vagyis magatartást, – mely a fejlődésért való felelősségvállalás feltételrendszerét képviseli. – Energiahatás nélkül nincs mozgásállapot-változás; mozgásállapot-változás nélkül nincs magatartás; magatartás és magatartásváltozás nélkül nincs fejlődés; fejlődés és erkölcsiség nélkül nincs felelősségvállalás az értelmes-élet biológiai-pszichikai-erkölcsi strukturáltságában. – Fejlődésért való tudatos felelősségvállalás nélkül pedig nincs emberi jövő, – bármivel kecsegtetnek is a civilizáció-prófétái!...

– A fejlődés vállalása és a fejlődésben való bennállás, mint erkölcsi kötelezettség.

Az értelmes-élet birtokosa: a tudatos és szabad erkölcsi személyiség – létállapotánál fogva – különböző erkölcsi kötelezettségekkel bír.

Erkölcsei kötelessége: az értelmes-élet – az egybeépült biológiai-pszichikai-erkölcsi strukturalitás – vállalása, védelme, kiteljesítése és továbbadása a fejlődés érdekében.

Erkölcsei kötelessége: a fejlődés ontológiai- és a felelősség etikai-alternatíváinak fel- és megismerése.

Erkölcsei kötelessége: a fejlődésért való felelősségvállalás kötelezettségének fel- és megismerése.

De erkölcsi kötelessége: a fejlődésben való állandó bennállásnak kötelezettsége is.

A fejlődés vállalásáról, vagyis arról a tudatos emberi magatartásról, mely a fejlődésért való kötelezettségvállalás alapját képezi, az előzőekben már részletesen beszéltünk. Most arról gondolkozzunk: mit jelent a fejlődésben való állandó és tevőleges bennállás és annak kötelezettsége?...

A fejlődésben való bennállás – először – állapotkifejező az ember számára. Mégpedig azt a biológiai-pszichikai-erkölcsi állapotot fejezi ki, hogy az ember nagyra, mindennél többre értékeli a fejlődést, a fejlődés lépcsőfokait, mint a fejlődés egymásra épült állapotait, valamint azt az energiaállapotot, mely szükséges és elégséges ahhoz, hogy az ember a fejlődés állapotát ténylegesen birtokolja.

A fejlődésben való bennállás – másodszor – állandó és fokozatos állapotváltozást jelent az ember számára. A változás nélküli – vagyis: statikus – állapottal – alapvetően és ténylegesen létbeli dinamizmust jelent, tehát a létben való állandó emelkedés állapotát. Amint valaki – egyén, vagy szocializált struktúra – leállt a létben való emelkedésben, máris kilépett a fejlődés állapotából. – Az állapotváltozásoknak a létben mindig felfelé kell haladniuk, különben a fejlődés állapota helyett a stabilizálódás állapota áll elő, mely a fejlődés halálát jelenti.

A fejlődésben való bennállás – harmadszor – magatartást, magatartásformát jelent, mely magatartásformának fő állapothatározója a képességekben való – további energiahatásra történő – kiteljesedés, majd ezt követően az önfelülmúlás lehetőségének és valószínűségének növekedése. – Ez a magatartásforma már olyan ontológiai és erkölcsi magatartást jelent, melyben az értelmes-élet természetes csúcsát éri el.

Itt már szinte nem is kellene beszélni erkölcsi kötelezettségről, mert ez a magatartás az erkölcsi jó – közjó – helyes ismeretéből származik, ahol az erkölcsi jó olyan közmeggyőződés formájában jelenik meg, melynek révén az egyéni és közösségi igények a leghelyesebb módon kerülnek megfogalmazásra. Ez a magatartás olyan magatartásváltozásokat eredményez, melyek a tudatos és szabad személyiséget mindig magasabb erkölcsiségre és erkölcsi méltóságra emelik. – Valójában ez az ember-voltunknak olyan szubtranszcendens magassága, melyet csak a transzcendencia koronázhat meg.

Az értelmes-élet így kapja meg ontológiai és erkölcsi teljességét: a fejlődés tudatos vállalásával, és a fejlődésben való állandó és tényleges bennállásával. Bárcsak megértené ezt Korunk és a jelen Világ!... Bárcsak a fejlődésnek ezt az útját keresné, és megtalálná az ember!... Bárcsak kialakulna az egész Emberiségben a fejlődéstudat és fejlődésvállalás, mint legnagyobb erkölcsi felelősségünk!...

X X X

A felelősségvállalás kérdése az értelmes-élet és a fejlődés vonatkozásában igen nagydolog: a Világ jelenlegi legégetőbb problémája! – Nem szeretném, ha az a vád érne, hogy károgó varjú vagyok. – Ezért újra az UNO Egyezségokmányaira hivatkozom, melyben a résztvevő államok – átérezvén felelősségüket – az Egyezségokmányban megfogalmazott cikkelyeket, amelyek az értelmes-élet jogvédelmét biztosítják, mindazt felelősséggel vállalják. – De újra hivatkozom a „Populorum Progressio” ajánlásainak határozott és félreérthetetlen következményeire is, melyeket VI. Pál pápa az egész emberiséggel szemben támaszt. – Ő és az UNO

Tagállamai – felelősségük teljes tudatában – hívják fel minden tudós, technikus, gazdasági szakember és államférfi figyelmét mindazokra a válságjelenségekre, melyek az értelmes-életet, a fejlődést, az egész Világ békéjét és az egész Emberiséget fenyegetik. – Ha Ők mind károgó varjak, akkor vállalom én is ezt a vádat, mert az én tollamat is a torokszorító aggodalom vezeti, én is a jelenlegi kilátástalanság miatt reszketek, engem is az Emberiség jövője aggaszt... Mert az erők egyensúlyán alapuló ingatag béke nem alkalmas légkör ahhoz, hogy az értelmes-életet és a fejlődést fenyegető veszélyeket kikerüljük, és olyan szolidáris Világot teremtsünk, amely világ hazája lehet az egész Emberiségnek... Ahol egyenlő jogok és köteleességek alapján nyugodtan élheti életét minden ember.

Ha az Emberiség egészében nem születik meg az elszánt akarat arra, hogy a jelenlegi súlyos válsághelyzetből kilábaljunk, akkor vajmi kevés esélye van az értelmes-életnek, a fejlődésnek, a Világ békéjének, az Emberiség jövőjének!...

Miben reménykedhetünk akkor?... Talán abban, hogy az emberekben felülkerekedik a józan megfontolás?... A tudósokban és technikusokban a felelősségérzet?... A gazdasági szakemberekben a felelősségtudat?... Az államférfiakban és politikusokban a felelősségvállalás?... Talán abban reménykedhetünk, hogy mindenkinen osztatlanul felülkerekedik a remény?... Az a remény, amely lehet, hogy utolsó kapaszkodónk a jelenlegi reménytelenségben?...

„Sperare contra spem!” – mondta nagy püspökünk, Prohászka. – Egy hát a reményünk: reménykedni a reménytelenség ellenére!...

4. 5. 5. A humanizmus és az emberi felelősség.

A felelősség kérdésében is feltehetjük a kérdést: vajon a humanizmus ad-e valami többletet az eddig mondottakhoz a felelősség vonatkozásában? – S ha igen, mi lenne az új és a több? – De mielőtt bármiről is gondolkodni kezdenénk, azzal a megállapítással kell kezdenünk a felelősség tárgyalást, hogy a humanizmus – bármennyire is ember-középpontú állásfoglalás – nemcsak emberi jogokat tartalmaz, hanem súlyos kötelezettséget és felelősséget is jelent, s ezeknek a kötelezettségeknek és felelősségnek mindig hangot is kell adnia éppen az emberség nevében.

A humanizmus etikai többlete a természetért való felelősségvállalásban.

A természetért való tudatos felelősséget legjobban a természettörvények oldaláról közelíthettük meg, és az ember természeti-jelenség voltából kiindulva állapítottuk meg a természet anyagi-biológiai egységéért való emberi felelősségtudatot és felelősségvállalást. – Most kíséreljük meg ugyanezt a megközelítést a humanizmus – vagyis az ember-középpontúság – oldaláról. Abból a szempontból, hogy az ember a középpontja és az ura az egész természeti-valóságnak.

– Az individuál-humanizmus felfogása szerint az ember, mint egyén és szabad személyiség, úgy véli, hogy teljes körű rendelkezési joggal uralkodik a természet felett, mint annak abszolút középpontja és ura. – Igaz, tudatában van annak, hogy nincs birtokában minden természettörvénynek, de – véleménye szerint – minden lehetősége és valószínűsége megvan annak, hogy idővel – reménye szerint nem is olyan távoli időpontban – teljesen uralma alá hajtja a Földet, meghódítja a Naprendszer, s valamennyi természettörvény birtokában ura lesz a teljes Univerzumnak. – Ezt sugalmazzák a – tagadhatatlan nagy korderejű – kísérletek; ezt sugalmazza a tudományos-fantasztikus – SCI-FI – írások tömege és általános hangvétele,

de ezt sugalmazza a laikus-ismeretterjesztés jelentős része is. – (Pl.: „kiforgattuk a Világűr, mint egy lukas zsebet, és sehol sem találtuk Istent!” – mondta állítólag az egyik első kozmonauta.)

Az individuál-humanizmusnak hallatlan érdeme, hogy az embert helyezte a természeti- és történelmi-jelenségek középpontjába, s megadta az egyénnek azt a lehetőséget, hogy saját maga uraként kezdeményezően és tevékenyen kísérelje meg a természeti-jelenségek és a természettörvények vizsgálatát, nem egyszer – a lehetőségek szerint – irányítását. – A felelősség felismerése és a felelősségvállalása kérdésében azonban a természet és a történelem kicsúszott az egyén kezdeményező készsége és irányító tevékenysége alól. – Az individuál-humanizmus csak az egyénért vállal – korlátozott mértékben – felelősséget. Vagyis a konkrét cselekvő személyért, és ott is csupán a cselekedetek közvetlen okaiért. – Legjellemzőbb erre az atom-, hidrogén-, neutron-bomba, egyáltalán az ABC fegyverek, stb. kérdése. Itt ugyanis felelősség – az individuál-humanizmus szerint – az egyén csak a kísérletek során terheli. A már elkészült szerkezetek-fegyverek felhasználásában, a felhasználást követően az értelmes-életben és egyéb emberi értékekben keletkezett kár, az okozott természeti katasztrófák következtében előállt pusztulás – lásd Csernobil! – már kívül esik az egyén felelősségtudatán és felelősségvállalásán.

Az individuál-humanizmus tehát nem tud megbirkózni azzal a feladattal és felelősséggel, mely a természet anyagi-biológiai egységének sértetlen megőrzési kötelezettségéből következik, és közvetlenül terheli az embert, mit tudatos és szabad erkölcsi személyiséget.

– A szociál-humanizmus vonatkozásában is hasonló a helyzet. Itt a közösség kerül a természeti-történelmi jelenségek középpontjába. S bár a szociál-humanizmus többletet jelent az individuál-humanizmussal szemben, minthogy a természet javait és erőit a közösség érdekében hivatott kutatni és felhasználni, s mint ilyen, lényegesen közelebb jut a természet anyagi-biológiai egységéhez, annak a természet rendje szerinti felhasználásához. Mégis a felelősség felismerése és felelősségvállalása tekintetében alig képes többletre az előzőnél.

A szociál-humanizmus ugyanis a közösségért, a közösségi célokért és érdekekért vállal felelősséget, s azt is csupán korlátozott mértékben. – Vegyük alapul az előző példát: az ingatag erőegyensúly érdekében a szociál-humanizmus magukénak vállaló államok ugyan-csak ráálltak az ABC-fegyverek, stb. gyártására, s bár felhasználásukra eddig még nem került sor és – a józanész korlátain belül – alig-alig van rá valószínűség, maga a tény, a kísérletek, a tárolás, szállítás, stb., problémái felvetik a szociális-felelősség és felelősségvállalás kérdését. – S itt a felelősség kérdése – ha lehetséges – még jobban elmosódik, mert a közösség által előállított tömegpusztító fegyverek, azoknak bárminemű kísérleti, tárolási, szállítási, stb., hibája és abból eredő pusztulás nem az egyént, hanem az egész közösséget terheli. – S vajon ki és kik, akik vállalják ezt a felelősséget, amely az értelmes-életet és értékeket fenyegeti?!...

A szociál-humanizmus sem tud – sem elvben, sem gyakorlatban – megbirkózni azzal a feladattal és felelősséggel, mely a természet anyagi-biológiai egységének sértetlen megőrzési kötelezettségéből következik, és közvetlenül terheli az emberi tudatos és szabad erkölcsi személyiséget.

– Az integrális-humanizmus biztosíthatja a valódi etikai többletet a természet anyagi-biológiai egységéért való felelősség vonatkozásában, ez lehet az igazi forrása az emberi tudatos és szabad erkölcsi felelősségvállalásnak.

Az integrális-humanizmus – először is – biztosítja a tudatos és szabad erkölcsi személyiség maradéktalan kapcsolatát a természettel, a természettörvényekkel, a természet anyagi-biológiai egységével. – Maradéktalan ez a kapcsolat, mert tekintetbe veszi az ember természeti-jelenség voltát, de egyúttal a természetben elfoglalt központi helyzetét is. E kettő együtt képes csak forrásává válni a felelősségtudatnak és felelősségvállalásnak: az ember természeti-jelenség voltából következik, hogy fel- és megismeri a természet anyagi-biológiai

egységéért való felelősséget; az ember-középpontú állapotjelleg voltának következménye pedig az, hogy tudja is: miért lehet és kell felelősséget vállalnia.

Az integrális-humanizmus – másodszor – az értelmes-élet birtokosa, vagyis benne egybeépült a biológiai-pszichikai-erkölcsi strukturáltság. Ennek következtében önmagában, mégpedig biológiai szubsztrátumában, ugyancsak felismeri a természet anyagi-biológiai egységét, pszichikai és erkölcsi strukturáltsága pedig biztosítja ennek a felismerésnek felelősség formájában való megjelenését és a felelősségvállalás kötelezettségét.

Az integrális-humanizmus – harmadszor – a teljes-spektrumú lét- és értékrend birtokosa, így ontológiai és etikai vonatkozásban egyaránt birtokában van a természet anyagi-biológiai egységéért való felelősség ontológiai felismerésének és etikai felelősségvállalásának. – Tekintettel arra, hogy a teljes-spektrumú lét- és értékrend ekvivalencia-relációban van egymással, így a természet anyagi-biológiai egységének ontológiai felismerése, és ezért az egységért való etikai felelősségvállalás között ugyancsak ekvivalencia-relációt kell megállapítanunk.

Jelent-e etikai többletet a humanizmus a természet anyagi-biológiai egysége felismerésének kötelezettségében és erkölcsi felelősségvállalásában? – Feltétlenül!... De első sorban és lényegében a teljes értékű, integrális-humanizmus, mely nemcsak a legmagasabb rendű szubtranszcendens képességeket egyesíti a tudatos és szabad erkölcsi személyiségben, hanem a transzcendens lehetőségek távlatait is megnyitja számunkra. – Így biztosítja az egyén és közösség korlátozott-mértékű felelősségvállalásának kitárulását, a teljes embert átfogó és a teljes ember tudatos felelősségvállalására törekvő – valóban ember-centrikus – humanizmus etikai többletét a természetért való felelősség – egyáltalán nem könnyű – kérdésében.

A humanizmus etikai többlete az emberi sorsban adott dialektikus ellentétek feloldásáért való felelősségvállalásban.

Az emberi sors, mint láttuk, olyan ellentétpárokkal terhes, melyek feloldása múlhatatlanul szükséges embervoltunk szempontjából, de melyek feloldásáért erkölcsileg vállalnunk is kell a felelősséget. – Valójában ezeknek a feloldása emberi kötelességünk, csak így tudjuk magunkévá tenni és átélni a humanizmust. – Éppen ezért nézzük meg, nyújt-e etikai többletet a dialektikus ellentétek humanista feloldásának útja, s ember-voltunkból következően kötelez-e bennünket a humanista felelősségvállalás ezek feloldásában?...

– Az individuál-humanizmus nem adhat megoldást sem az emberi sorsban felmerülő dialektikus ellentétek tekintetében, sem a munka, erőfeszítés, küzdelem lényeges szerepével kapcsolatban az emberi sors viszonylatában, de legkevesbé ad megoldást az emberi sorsszerűségek közül a szenvedés- és halálprobléma relációjában. – Magukat a problémákat az előzőek során már lényegében tisztáztuk, most még a felelősség-kérdést kell vizsgálat tárgyává tennünk.

Ha az individuál-humanizmus nem tudja megoldani az emberi sors és sorsszerűségek kérdéscsoportját, akkor hogyan tud felelősséget vállalni azok feloldásáért? – A felelősségvállalásnak alapfeltétele a felelősségérzet és a felelősségtudat, valamint a teljes emberi személyiség morgásba-hozása a felelősségvállalás végrehajtásának folyamatához. Az individuál-humanizmus csak korlátozott mértékben képes erre. A korlátok pedig: az egyén önzése, önmagának való elégséges volta, az önmagán-túli lét-lehetőségek semmibevétele. – Mindezek eleve kizárják az emberi sorsban adott dialektikus ellentétek feloldásáért való felelősségvállalást a pusztán egyéni – vagy pusztán csekély emberi érdek-csoport – számára.

Az igaz, hogy bizonyos ellentétpárokért a felelősséget képes felismerni az individuál-humanizmus is. Így: a felépülés vagy lebomlás, a fejlődés vagy túlalkalmazkodás kérdésében, bár ez utóbbit erősen meg lehet kérdőjelezni. – De még a felelősség teljes felismeréséhez sem jut el az ösztön és tudat; az egyén és közösség; a kultúra és civilizáció ellentétpároknál.

(Megjegyzés: A kizárólagos „logikai vagy”-gyal összekapcsolt ellentétpárok közötti választás kockázata az egyéni lét rovására megy, ezért az egyén nagyon világosan felismeri az egyén kizárólagos érdekét. – Az egyén és közösség alternatívájában meglátja az egyén érdekét, és követi is. – De már a kultúra és civilizáció kérdésében az egyéni szempontok részben az egyik, részben a másik alternatíva felé hajlanak; ugyanez a helyzet a tudatosság és ösztönösség kérdésében is. – Mindebből kitűnik, hogy már a felelősség felismerése kérdésében is adódnak súlyos és kevésbé súlyos problémák. Mennyivel inkább felmerülnek ezek a felelősségvállalás során?...)

Az individuál-humanizmus esetében hiába beszélünk ember-középpontúságról – legfeljebb egyén-középpontúságról – a felelősségvállalás viszonylatában, a helyes döntés bizonyosságát tekintve mindig kétségben maradunk. Mert – mondhatni – mindig az egyén, az egyéni érdekcsoport pillanatnyi igénye és érdeke fogja meghatározni a döntés irányát, nem pedig az ontológiai és etikai indokoltság. – És ugyanez vonatkozik a felelősségvállalás tekintetében a munka, erőfeszítés, küzdelem alternatíva-csoportra is. Az individuál-humanizmus döntése ugyanis soha nem a többlet-energiahatás kockázata, a nagyobb munkabefektetés, a fejlődés irányába eső erőfeszítés és küzdelem felé mutat, hanem mindig a kisebb-ellenállás irányát, a kevesebb munkabefektetést igénylő utat célozza meg, hacsak nem valami különleges egyéni vagy csoport-érdek elérése az erőfeszítés célja. – A szenvedés- és halálproblémával pedig nem tud mit kezdeni az individuál-humanizmus, mert a szenvedés az egyén számára – pusztán egyéni szempontból – mindig értelmetlen, a halál pedig az egyén létének csődjét jelenti. – Hol kereshető itt egyáltalán felelősségtudat és felelősségvállalás?! – Vagy mitől kapna értelmet az egyén számára a szenvedés? – Hogyan lehetne beszélni az egyén szempontjából kreatív-szenvedésről? – Vagy önmagát és mást megváltó szenvedésről? – Vagy mitől irányítaná döntését – az élet lényeges fordulópontjai vonatkozásában – a halál szükségszerűsége és kéréllhetetlen volta?!...

Az individuál-humanizmus hiába jelent bizonyos fokú ember-középpontúságot, éppen ezekre – az emberi sors szempontjából alapvető – kérdésekre nem tud felelősséggel választ adni.

– A szociál-humanizmus már lényegesen több és etikailag magasabb rendű választ ad ezekre a problémákra. Amennyivel magasabb rendű a szocializált létstruktúra a pusztán egyéni létstruktúránál, annnyival magasabb rendű a szociál-humanizmus az individuál-humanizmusnál, – s így az emberi sorsszerűségért való felelősség viszonylatában is erkölcsileg magasabb rendű válaszadásra képes.

Az emberi sorsszerűségben adott alternatívák szempontjából a szociál-humanizmus erkölcsi felismerő-képessége és erkölcsi felelősségvállalása – éppen a közjóra történő irányulása miatt – lényegesen jobb megközelítést adja a problémának. – A felépülés vagy lebomlás, a fejlődés vagy túlalkalmazkodás, az ösztön vagy tudat, az egyén vagy közösség alternatíváiban minden esetben – vagy legalább is általában – a tudatos és szabad erkölcsi közösségre, az ember erkölcsi közösségének máltóságára irányul a felelősség felismerése. A felelősségvállalás pedig, ha nem is éri el teljesen azt a tudatos emberi magatartást, melyben az ösztönösség és tudatosság, egyediség és közösség, kultúra és civilizáció teljes harmóniában egyesül; de, még ha nem is képes maradéktalanul magáévá tenni azt az emberi magatartásformát, melyben úgy kapják a primátust a közösségi értékek, az ösztönök és a civilizáció, hogy ne szenvedjenek hiányt az egyéni jogok, a tudatosság és a kultúrértékek. A szociál-humanizmusban legalább megvan a törekvés, – benne az erkölcsi felelősség-felismerés és felelősségvállalás csírája, – az egyensúly biztosítására az alternatívák között. – A szociál-humanizmus ezt az egyensúlyra való törekvést próbálja adni az emberi sorsszerű alternatívák ontológiai és erkölcsi tartalmához.

A munka, erőfeszítés és küzdelem – mint erkölcsi felelősség felismerése és ennek a felelősségnek vállalása – vonatkozásában is van további mondanivalója a szociál-humanizmusnak.

Ez a mondanivaló a közösségért végzett munka, erőfeszítés és küzdelem tekintetében: a közösségi jó – a közjó – helyes ismeretében, attól álhatott közmeggyőződés következtében megindult, mindig fokozódó mértékű energiakifejtésben, tehát munkában, munkamegosztásban, erőfeszítésben és küzdelemben valósul meg. Vagyis: energetikai-, információs- és kibernetikai-hatás és hatásfokozás a közösség érdekében, mely befelé és kifelé ható munkában jut kifejezésre a közjó által helyesen megfogalmazott közösségi igények teljesítése céljából. – A munka, erőfeszítés és küzdelem a szociál-humanizmusban kap elsődlegesen értelmet – az individuál-humanizmusban csak az egyén anyagi-szellemi javára vonatkozik többé-kevésbé kényszer-jelleggel, mely csak igen ritkán válik a közösség hasznára. – Mindez az ember sorsszerűségében adott további alternatívákkal együtt, a helyesen megfogalmazott közösségi jó révén, válik az emberi közösség életének felelősségteljes rugójává.

A szenvedés- és halálprobléma – hasonlóképpen az előzőkhöz – itt, a szociál-humanizmusban, a közösségi jó mértéke szerint, a közösségi igények érdekében válik először megragadhatóvá, értelmezhetővé és felelősségteljessé. A közösség helyesen megfogalmazott java és igénye érdekében kap a szenvedés kreatív- és megújító-jelleget, melyen keresztül a közösség áldozatvállalása és a közösségért való áldozathozatal értelmessé válik. – A halál pedig, mint a közösségért vállalt áldozat megkoronázása, – szemben az individuál-humanizmusnak a halállal szembeni értelmetlenségével, – itt, a szociál-humanizmusban értelmet, és a közösség szempontjából erkölcsileg felelősségteljességet kap. – Még akkor is, ha az értelmes-élet teljességéről, fejlődésben való szubtranszcendens kiteljesedéséről, s ennek a teljességnek a halálban történő transzcendens önfelülmúlásáról semmit sem tud mondani...

A szociál-humanizmus – az erkölcsi felelősség-felismerés és felelősségvállalás szempontjából – megragadja az ember sorsszerűségének, sorsszerűségében adott alternatíváknak, a munka, erőfeszítés és küzdelem, valamint a szenvedés és halál problémakörök ontológiai és erkölcsi tartalmát, és felül próbál emelkedni azokon. – Nem olyan mértékben ugyan, mely az emberi erkölcsi magatartás és magatartásformák csúcsát képezné. De – közösségi ember-középpontúsága révén – már többletet jelent egyrészt a konkrét, az általános emberségtől elvonatkoztatva, másrészt az individuál-humanizmus által képviselt egyediséggel szemben. – A szociál-humanizmus tehát – az emberi sorsszerűség és következményei szempontjából – erkölcsiség vonatkozásában komoly előrelépést jelent, mely csúcsát – mind az emberség, mind az erkölcsiség: vagyis az értelmes-élet tekintetében – az integrális-humanizmusban éri el.

– Az integrális-humanizmus, mint az ember-középpontúság csúcsa, a teljes-spektrumú lét- és értékrend megvalósulása, az igazi emberi erkölcsi magatartás és magatartásforma megjelenése, az emberi sorsszerűség és következményei tekintetében pedig az erkölcsi felelősségtudat és felelősségvállalás valódi és valóságos megjelenési formája. – Több, mint az individuál-humanizmus, mert lényegében meghaladja a pusztán egyéni- és pusztán csoport-igényeket és érdekeket; de fölülmúlja a szociál-humanizmust is, mert – a csupán közösségi erkölcsiségen túlmenően – biztosítja a harmóniát a tudatos és szabad erkölcsi személyiség, valamint a tudatos és szabad erkölcsi közösség között, és válik az emberi méltóság beteljesedésévé.

Az emberi sorsszerűségbe ágyazott – logikai „vagy”-gyal összekapcsolt – alternatívák, mint felépülés vagy lebomlás; fejlődés vagy túlalkalmazkodás között elirányít a fejlődés és felépülés irányába, egyben biztosítja mindazokat az energetikai-, információs-, kibernetikai- és erkölcsi-hatásokat, melyek feltétlenül szükségesek a „kizárólagos vagy” számunka elengedhetetlen alternatíváinak eléréséhez, és magatartásformában való megnyilvánulásához. – De a logikai „és”-sel összekapcsolt alternatívák – ösztönösség és tudatosság; egyén és közösség; kultúra és civilizáció – tekintetében is segíti az embert ahhoz az erkölcsi küszöbszint eléréséhez, mely szükséges mindezen – sorsszerűségbe ágyazott – alternatívák harmoni-

kus egységben való tartásához. Csak az igazi – teljes-spektrumú lét- és értékrenden alapuló – erkölcsi magatartás teszi képessé az embert a sorsszerűségnek e vonatkozásaiban az erkölcsi felelősségtudat és felelősségvállalás valódi állapotformáinak birtoklására.

Ugyanez vonatkozik a munka, erőfeszítés és küzdelem állapotthatásozó-sorozat emberi lét-állapotunk felelősségtudatának és felelősségvállalásának kifejlődéséhez feltétlenül szükséges – meglétére és kibontakoztatására. A munka, erőfeszítés és küzdelem olyan állapotthatározók sorozata, melyek egyrészt lényegesen hozzátartoznak emberi mivoltunkhoz, másrészt egymásra épült strukturáltságát jelentik a szabadenergia tartalom energetikai állapotának. – A munka a belső szabadenergia hatás elsődleges megnyilvánulása, melyet fokozatosan követ – mint a szabadenergia tartalom növekedésének és munkában való objektiválódásának magasabb rendű állapota – előbb az erőfeszítés, majd pedig a küzdelem. – Valójában erkölcsi felelősségtudat és felelősségvállalás nélkül ez az egész egymásra épült energetikai strukturáltság nem felel meg sem a tudatos és szabad erkölcsi személyiségnek, sem pedig az emberi méltóságnak. Csakis a teljes-spektrumú lét- és értékrendbe ágyazottan kapja meg értelmét, még akkor is, ha az ember-középpontúságra – vagyis a humanizmusra – irányul.

A szenvedés- és halálprobléma, valamint az ember korlátozott joga az élet viszonylatában a legkényesebb és legnehezebb kérdéscsoport az emberi sorsszerűségben belül, mely igazában megoldhatatlan az integrális-humanizmus nélkül. – Az individuál-humanizmusban mindez értelmetlen és értelmezhetetlen, az egyén érdekeivel ütközik, s az egyén számára mindig is feloldhatatlan marad. – A szociál-humanizmusban a szenvedés és halál hősi foka, mint valamely eszméért a közösség érdekében vállalt és meghozott áldozat, kap csak értelmet és feloldást. De a közönséges „kis-ember” szenvedése és halála minden szempontból érthetetlen, és pusztán emberi gondolkodással megoldhatatlan.

A kérdés alapjában véve egyáltalán nem könnyű, megoldásához és feloldásához – úgy tűnik – mindenképpen a szubtranszcendencia és transzcendencia metszete – interszekciója – szükséges, vagyis: a transzcendencia beépülése az emberi életbe. A szenvedés- és halálproblémáért való erkölcsi felelősség felismerése és a felelősségvállalás csakis a teljes értékű, integrális-humanizmusban megoldott, ahol az ember a természeti és történelmi jelenségek középpontjában áll ugyan, de a teljes-spektrumú lét- és értékrendnek megfelelően: ontológiailag és erkölcsileg a transzcendencia és szubtranszcendencia találkozási pontján. – Így a természeti és történelmi jelenségek – ontológiai jelenség-voltuk mellett – egyszersmind erkölcsi jelenségek is, a tudatos és szabad személyiség pedig úgy áll ezek középpontjában, hogy erkölcsi felelősségtudata és felelősségvállalása minden irányban – ontológiailag is, erkölcsileg is – állapotformájának kifejezője legyen. – Ugyancsak erkölcsi állapotforma kifejezője az emberi léttel való rendelkezés korlátozott volta, mely korlátozás felelősségének felismerése és az érte való felelősségvállalás szintén a teljes-spektrumú lét- és értékrend révén válik lehetségessé. – Ezt jelentik az emberi létben adott sorsszerűségek és azok szoros értelemben vett következményei az integrális-humanizmus szempontjából, mint erkölcsi felelősségtudat és felelősségvállalás.

Hogy a humanizmus ad-e valamit hozzá az ember sorsszerűségéért való felelősségéhez? – azt döntse el az olvasó. – Magam részéről annyiban segítek ebben a döntésben, hogy – véleményem szerint – az emberi sorsszerűség és annak szoros értelemben vett következményei viszonylatában a felelősségtudat és felelősségvállalás olyan állapotot és állapotváltozást tételez fel, mely a teljes embert – minden szubtranszcendens és transzcendens paraméterével – igénybe veszi. Ez az igénybevétel pedig nemcsak a legmagasabb rendű energetikai, információs, kibernetikai és erkölcsi strukturáltságot tételezi fel, hanem azt is, hogy az ember – minden léthatározmányával, paraméterével és relációjával – benne álljon a teljes-spektrumú lét- és értékrendben. De legyen tudatában annak is, hogy a mindehhez szükséges energetikai küszöbszint elérésének és átlépésének valószínűsége csak a transzcendens energiák

igénybevételével és hatására állhat elő. – Mindezt pedig csak az integrális-humanizmus és annak állapothatározói képesek biztosítani az ember számára.

A humanizmus etikai többlete az értelmes-életért való felelősségvállalásban

Az eddigi megfontolásaink során az értelmes-életért való felelősségtudat és felelősségvállalás kiindulópontjaként az emberi létben szükségképpen adott és egybeépült biológiai-pszichikai-erkölcsi strukturáltságot ismertük fel. Ebből következett – vagyis: ezen alapult – az az erkölcsi magatartás, amely a tudatos és szabad emberi személyiségnek, a tudatos és szabad emberi közösségnek, ezeken keresztül az ember egyéni és közösségi méltóságának alapját képezte. Innen származott az ember felelősségtudata és felelősségvállalása az értelmes-életért. – Ha most fordítva, – vagyis visszafelé, – a tudatos és szabad erkölcsi személyiség és az emberi méltóság oldaláról közelítjük meg az értelmes-életet, akkor juthatunk el az értelmes-élet humanista felfogásához. Mert, ha a humanizmust ember-középpontú élet- és világ-szemléletnek értelmezzük, ennek a szemléletnek középpontjában a veleszületett méltósággal rendelkező tudatos és szabad erkölcsi személyiség áll. – Azonban a tudatos és szabad erkölcsi személyiség önként vállalt tudatos és szabad önkorlátozását így sem kerülhetjük meg, mert a humanizmus – mint ezt tárgyalásunk elején világosan és félreérthetetlenül megállapítottuk – a jogok mellett kötelezettségeket is ró az emberre, és ezek közül is elsődleges és legfontosabb a tudatos és szabad önkorlátozás. A különbség csak az, hogy az egyes humanista felfogások más és más módon értelmezik ezt az önkorlátozást, ennek következtében más értelmet kap maga a tudatos és szabad erkölcsi személyiség, végső soron az értelmes-élet.

– Az individuál-humanizmus értelmezése szerint a tudatos és szabad erkölcsi személyiség csak az egyénre vonatkozik, – felfogása szerint ugyanis nincs tudatos és szabad erkölcsi közösség, – de ez a tudatos és szabad személyiség is csak a származás, gazdagság, hatalom szempontjából magasabb rendű – felsőbbrendű?! – rétegek sajátja, legyen az gazdasági, politikai, katonai, tudományos... felsőbbrendű réteg. Az u. n. alsóbbrendű néprétegektől még a tudatos és szabad erkölcsi személyiséget is megtagadná az emberi méltósággal együtt, erkölcsiség pedig vagy egyáltalán nem létezik, vagy csupán a „felsőbbrendűek” sajátja, de az erkölcsiségnek egy olyan megfogalmazásában és állapotában, mely őket szolgálja. – Az önkorlátozás tekintetében teljesen relatív az individuál-humanizmus felfogása: a származás, gazdagság, hatalom viszonylatában magasabb rendű réteg számára szinte egyáltalán nincs önkorlátozás, de ha van is valami hasonló, az is erősen csökkent mértékben, és a „felsőbbrendű-réteg” érdekében. – Az alsóbbrendű rétegek számára viszont nem is lehet beszélni tudatos és szabad önkorlátozásról, mivel a korlátok szükségképpen adottak és kötelezőek. – Sorra lehetne hozni a sok példát a rabszolgaságtól a jobbágyok földhözkööttségén keresztül egészen a „felsőbbrendű-faj” mítoszáig, és a még mindig sok helyen jelenlevő faji megkülönböztetésig. – Hogyan juthatunk el az individuál-humanizmus által megfogalmazott „szabad személyiségen és önkorlátozáson” keresztül az értelmes-életig, az értelmes-életért való felelősségtudatig és felelősségvállalásig?! – Valójában az értelmes-élet kapcsán juthatunk el ahhoz a felismeréshez, hogy az individuál-humanizmus valójában nem is humanizmus, hanem csak névlegesen az, mert máz az önzésre és önkényességre, hiszen csak egy emberi réteg – osztály? – áll a középpontban, nem a teljes emberség. S ez az osztály, vagy réteg, nem vállal semmi felelősséget az értelmes-életért.

– A szociál-humanizmus értelmezése szerint a tudatos és szabad erkölcsi személyiség csak a közösségben és a közösség révén nyeri el valódi és végleges értelmét, az egyén emberi méltóságát pedig messze meghaladja a közösség erkölcsi méltósága. A tudatos és szabad közösségben való részvétel jelenti az erkölcsiség állapotát az ember számára, s az értelmes-élet – bár gyökerében és primitív formában az egyén is birtokolja – csakis a közösségben

valósulhat meg. Az egyént a tudatos önkorlátozás teszi a közösség valóságos részévé és teljes jogú tagjává, a közösséget pedig annyiban köti az önkorlátozás, amennyiben a közösségi célokat szolgálja. – Ebben az értelmezésben már sok igazság található, – a család viszonylatában feltétlenül, – hiszen a család a forrása biológiai-pszichikai-erkölcsi szempontból az értelmes-életnek. – Mint a költő mondja: „A kettő csonka, az egy az egész!” – Ezzel azt az alapigazságot akarja kifejezésre juttatni, hogy a biológiai-pszichikai-erkölcsi szempontból egységbeforrt két tudatos és szabad erkölcsi személyiség önkéntes és szabadon vállalt önkorlátozása az értelmes-élet érdekében, lesz alapja és kiindulópontja a családnak, minden további közösség alapsejtjének.

Egyáltalán, minden tudatos és szabad erkölcsi közösség a tagok önkorlátozásán épül fel, de anélkül, hogy tudatos és szabad erkölcsi személyiségüket és emberi méltóságukat feláldoznák. – Ezért az u. n. „szociál-humanizmus” – mint az minálunk is 45 évig „dült”, valójában az individuál-humanizmusnak egyik válfaja, mert az egyén és csoport – osztály – érdekeit szolgálta teljes mértékben, a jelentős többséget pedig teljes hatalmával elnyomta.

A valódi szociál-humanizmusban magának az erkölcsiségnek sem a közösség lesz a forrása, hanem az erkölcsi jó – a közjó – helyes ismeretén és helyes meggyőződésén alapuló emberi magatartás, mely lehet egyéni is, közösségi is. Az értelmes-élet tehát ezeken épül fel, s az erkölcsi felelősségtudat és felelősségvállalás ezekben gyökerezik.

Így a szociál-humanizmus komoly és alapvető igazságokat tartalmaz, de ezek az igazságok csak a közösségre vonatkozó rész-igazságok, melyeknek ki kell egészülniük, és teljessé kell válniuk az egyénre vonatkozó ugyancsak rész-igazságokkal, hogy az értelmes-életnek biztos támpontjai, az erkölcsi felelősségtudatnak és felelősségvállalásnak pedig teljes értékű hordozói legyenek.

– Az integrális-humanizmus értelmezése szerint a teljes-ember kerül az értelmes-élet középpontjába. Vagy másként fogalmazva: a teljes értékű értelmes-élet válik az ember tulajdonává. – Hogyan kell ezt értelmeznünk?...

Amikor a teljes-ember kerül az értelmes-élet középpontjába, akkor valójában a teljes-spektrumú lét- és értékrend embere, a szubtranszcendens és transzcendens léthatározományokkal és relációkkal rendelkező ember birtokolja az értelmes-életet. Ez a teljes léttartalmat birtokló ember, aki strukturáltságában az egybe épült transzcendens és szubtranszcendens energetikai, információs, kibernetikai és erkölcsi struktúrával rendelkezik, az értelmes-életnek is magasabb létszinten van birtokában, s az értelmes-életért való felelősségtudat és felelősségvállalás kötelezettségének is maradéktalanabban, magasabb szinten és teljes-körűen tud eleget tenni.

Amikor a teljes értékű értelmes-élet válik az ember tulajdonává, akkor az ember léttartalmában a biológiai-pszichikai-erkölcsi és transzcendens strukturáltság épül egybe, és mint teljes értékű értelmes-élet jut az ember birtokába. – Az értelmes-életnek ez a legmagasabb emberi szintje nemcsak az ember-középpontúság – tehát a humanizmus – általunk ismert legmagasabb foka, hanem az értelmes-életért való felelősségtudat és felelősségvállalás kötelezettségének legmagasabb rendű megnyilvánulása is.

Tud-e hát a humanizmus valami továbbit adni az értelmes-életért való emberi felelősség viszonylatában? – Feltétlenül! – Igaz, hogy az individuál- és szociál-humanizmus csupán rész-igazságokat tartalmaz, és ezekről a rész-igazságoktól tud csupán számot adni az egyediség, illetve a közösség viszonylatában. – Az integrális-humanizmus azonban – első-sorban az ember helyzetének a teljes-spektrumú lét- és értékrendben való meghatározása révén – olyan többlet-tartalomra mutat rá az emberi léttartalomban, az értelmes-életben és az értelmes-életért való felelősségvállalásban, melyek az integrális-humanizmus nélkül megközelíthetetlenek, megfogalmazásukban és hatásukban ismeretlenek maradtak volna számunkra.

A teljes értékű integrális-humanizmus olyan segítséget jelent a mindig többre, jobbra és magasabbra törő ember számára, mellyel ember-voltunk, emberi értelmes-életünk teljességét alapvetőbben megragadhatjuk, megélhetjük, az értelmes-életért való felelősségvállalást pedig kibontakozó tudatos és szabad erkölcsi személyiségünk révén teljesen magunkévá tehetjük.

A humanizmus etikai többlete a fejlődésért való felelősségvállalásban.

A fejlődésért való felelősséget legjobban a rendszerelméleti-modell és az azon felépülő emberi magatartás oldaláról közelíthetjük meg. Közben a fejlődés egymásra épült hármas lépcsőfokának – a létbeli dinamizmusnak, a képességiteljesítésnek és az önfelülmúlásnak – az emberi magatartással való kapcsolatát vizsgáltuk, ezek segítségével jutottunk el a felelősség-felismerés és felelősségvállalás erkölcsi kötelezettségéhez.

Amikor mindezt a humanizmus szempontjából kívánjuk vizsgálni, akkor meg kell kísérelnünk az emberi megismerés mindhárom absztrakciós-szintjét végigjárni, így juthatunk el ahhoz a problémához: vajon mutat-e a humanizmus erkölcsi többletet a fejlődésért való felelősségvállalásban? – Itt azonnal három komoly kérdés vetődik fel:

Mi a kapcsolat a humanizmus és a megismerés hármas absztrakciós-szintje között?

Mi a kapcsolat a megismerés hármas absztrakciós-szintje és a fejlődés között?

Hogyan hat etikailag a humanizmus a megismerés hármas absztrakciós-szintjén keresztül a fejlődésre, a fejlődésért való felelősség-felismerésre és a felelősségvállalásra?

– A humanizmus és a megismerés hármas absztrakciós-szintje.

Minthogy a humanizmus ember-középpontúságot jelent, vagyis azt, hogy az ember mindent önmagára kíván vonatkoztatni, éppen ezért a megismerés és a humanizmus szoros kapcsolatban állnak egymással. A megismerésben az ember az, aki elvonatkoztat, aki csoportosít, aki analizál, aki szintetizál, aki modellt alkot, és aki ezt a modellt leképezi, és alkalmazza. Röviden: az ember az, aki a körülötte levő tárgyakat, természeti jelenségeket megragadja, megismerése révén magáévá teszi, sőt önmagát is képes a megismerés tárgyává tenni, és önmagáról ismereteket szerezni. – A megismerés hármas absztrakciós-szintjének oldaláról szemlélve, a humanizmus is hármas szintet képvisel:

Az individuál-humanizmus, melyben a megismerés segítségével az egyénre vonatkozó tapasztalati, logikai és rendszerelméleti szemléletű műveleteket gyűjti össze az ember, ragadja meg, teszi a megismerés révén magáévá, és használja fel mindig az egyéni érdeket keresve: hogyan tud teljesebbé válni léttartalomban, relációkban és belső strukturáltságában?

A szociál-humanizmus, melyben a megismerés segítségével a közösségre vonatkozó tapasztalati, logikai és rendszerelméleti ismereteket gyűjti össze az ember és az emberi közösség, azt ragadja meg, teszi magáévá, és használja fel mindig a közösség érdekeit keresve: hogyan tud teljesebbé válni a közösségi léttartalomban, relációkban és belső strukturáltságban?

Az integrális-humanizmus, melyben a megismerés segítségével a teljes emberi kibontakozásra vonatkozó tapasztalati, logikai és rendszerelméleti ismereteket gyűjti össze az ember és az emberi közösség, azt ragadja meg, teszi a megismerés révén magáévá, és használja fel, mindig a teljes emberi kibontakozást keresve az egyéni és közösségi léttartalomban, relációkban és belső strukturáltságban.

A megismerés mindhárom absztrakciós-szintje így szolgálja a humanizmust. S ehhez még hozzá kell vennünk a megismerés negyedik formáját: az információ-elfogadást. Az információ-elfogadás a megismerés mindhárom absztrakciós-szintjének fontos ismeretszerző forrása

– tapasztalati, logikai és rendszerelméleti formájában egyaránt használatos, szükséges és elengedhetetlen – s mint ilyen, a humanizmus ismeretszerzését és ismeretgyűjtését segíti elő jelentős mértékben. – Legfontosabb formájának a transzcendens információ-elfogadás – a kinyilatkoztatásba vetett hit – minősül, mely az integrális-humanizmus ismeret-szerzésében – a transzcendenciára vonatkozóan – kap döntő szerepet.

A humanizmus és a megismerés hármas absztrakciós-szintje – kiegészülve a mindhárom szinten jelentkező információ-elfogadással – szoros s lényeges kapcsolatban áll egymással. – Ám nemcsak a humanizmus számára szükséges és nélkülözhetetlen a megismerés, hanem maga a megismerés is újabb és jelentős vonással gazdagodik a humanizmus révén: ember-középpontúvá válik, s ez az ember-középpontúság a csoportosítás és szintézis teljesebbé tételével teszi gazdagabbá a megismerést.

– A megismerés hármas absztrakciós-szintje és a fejlődés.

A fejlődés a megismerés hármas absztrakciós-szintjének segítségével viszonylag könnyen megközelíthető. Az egymásra épült tapasztalati, logikai és rendszerelméleti megismerés maga is a fejlődésnek egy fajtáját tételezi fel:

A tapasztalati megismerés a természeti jelenségek tényleges jegyeinek megragadása a konkrét – tapasztalati – absztrakció segítségével;

A logikai megismerés a természeti jelenségek összefüggéseinek és törvényszerűségeinek megragadása a logikai absztrakció segítségével;

A rendszerelméleti megismerés a természeti jelenségek lényegének és alapalternatíváinak megragadása a rendszerelméleti – lényegbe ható és a lét gyökeréig nyúló – absztrakció segítségével.

Vagyis: magában a megismerésben bizonyos jól meghatározható és jól megfigyelhető fejlődést tapasztalunk, mely fejlődés – az absztrakció magasabbrendűségén keresztül – a természeti jelenség jegyeinek, összetevőinek és törvényszerűségeinek mind mélyebb ismertetére vonatkozik.

Ugyanakkor fordítva is értelmezhető a dolog: a fejlődés hármas lépcsőfoka a megismerés absztrakciós-szintjeinek segítségével megfogalmazható.

A természeti jelenség – s benne az ember – idő- és létbeli dinamizmusa a tapasztalati megismerés absztrakciós-szintjén megközelíthető és megfogalmazható. Az időbeli dinamizmus ugyanis minden további nélkül felismerhető a tapasztalati megismerés révén, a létbeli dinamizmus – vagyis a létben való teljesebbé-válás állandó törekvése – pedig a tapasztalati absztrakció révén válik megismerhetővé és megragadhatóvá.

A természeti jelenség – s benne az ember – képességiteljesítési természettörvénye és annak megvalósulása a logikai megismerés absztrakciós-szintjén válik megközelíthetővé és megfogalmazhatóvá. A képességek mibenléte, kiteljesedésük mikéntje ugyanis minden további nélkül ismertté válhat – az alapösszefüggések és törvényszerűségek vonatkozásában – a logikai absztrakció révén megragadható és megfogalmazható formában.

A természeti jelenség – s benne az ember – önfelülmúlási természettörvénye és annak valóra válthatósága – az energetikai, információs, kibernetikai és erkölcsi küszöbszint elérésének és átlépési valószínűségének vonatkozásában – a rendszerelméleti megismerés absztrakciós-szintjén megközelíthető és megfogalmazható. Az önfelülmúlás mibenléte, a küszöb-energia-szintek elérésének lehetősége és valószínűsége – a természeti jelenségek lényege és az alapalternatívák tekintetében – a rendszerelméleti absztrakció révén ismerhető, ragadható és fogalmazható meg.

A megismerés – hármas absztrakciós-szintje következtében – és a fejlődés olyan relációban vannak egymással, hogy az egyiknek ismerete, megragadása, megfogalmazása és megvalósítása egyszerre mind a másik ismeretét, megragadását, megfogalmazását és megvalósítását vonja magával. – Vigyázat! Ez nem ekvivalencia-reláció, csupán az egyiknek a másikba történő homomorf leképezése! – A megismerés és a fejlődés között ez a reláció egyben biztosítja a tudati létstruktúra – az értelmes-élet – fejlődéséért való erkölcsi felelősséget is. A megismerésből következik a felelősség-felismerés erkölcsi kötelezettsége, a megragadásból és megvalósításból pedig a felelősségvállalás erkölcsi kötelezettsége.

– A humanizmus hatása – a megismerés hármas absztrakciós-szintjén keresztül – a fejlődésre, a fejlődésért való felelősség-felismerésre és a felelősségvállalásra.

A humanizmus hatása az emberi fejlődésre tagadhatatlan. Legkézenfekvőbbé válik ez a hatás – az előzőekben tárgyalt – hármas absztrakciós-szintjén keresztül a fejlődésnek. – De ennek a hatásnak nemcsak a megismerésen keresztül kell megmutatkoznia. A humanizmus hatásának ki kell terjednie – a megismerésen keresztül – a fejlődés kérdéscsoportjának megragadására és a fejlődés, mint folyamat, megvalósítására. Ebben a megvalósításban pedig szorosan hozzátartozik a fejlődésért való felelősség-felismerése és ennek a felelősségnek vállalása. – a humanizmus, vagyis: ember-voltunk – többé vagy kevésbé – teljes-körű vállalása egyszerre mind a fejlődésért való felelősségvállalást is jelenti, mivel a fejlődés ember-voltunkhoz szorosan hozzátartozik, a humanizmus pedig mindent, ami az ember-voltunkhoz tartozik, magában foglal.

A humanizmus függvénykapcsolatban van egyrészt a megismerés mindhárom absztrakciós-szintjével, másrészt a fejlődéssel. De maga a megismerés hármas absztrakciós-szintje is függvénykapcsolatban van a fejlődéssel. – Kérdésünk most az: hogyan kapcsolódik a humanizmus a megismerés hármas absztrakciós-szintjén keresztül a fejlődésért való felelősségtudat és felelősségvállalás erkölcsi kötelezettségéhez?

A humanizmus első foka, mint a természeti jelenségek legalacsonyabb rendű értelmezési formája, a tapasztalati megismerés révén jut kifejezésre. A tapasztalati megismerés azonban a természeti jelenségek tényleges jegyeinek megismerését és megragadását jelenti a konkrét absztrakció segítségével. Csakhogy ez a tapasztalati megismerés és megragadás egyúttal az emberi fejlődésért való erkölcsi felelősség-felismerésének és vállalásának legalacsonyabb fokát is jelenti, melynek segítségével a lébeli dinamizmus kifejlődésének lehetőségéhez és valószínűségéhez jut el az ember.

A humanizmus második foka, mint a természeti jelenségek magasabb rendű értelmezési formája, a logikai megismerés révén jut kifejezésre. A logikai megismerés azonban a természeti jelenségek belső összefüggéseinek és törvényszerűségeinek megismerését és megragadását jelenti a logikai elvonatoztatás segítségével. Csakhogy a természeti jelenségek összefüggéseinek és törvényszerűségeinek ez a megismerése és megragadása egyúttal az emberi fejlődésért való erkölcsi felelősség-felismerésnek és vállalásának magasabb fokát jelenti, melynek segítségével a képességkiteljesítés kifejlődésének lehetőségéhez és valószínűségéhez jut el az ember.

A humanizmus harmadik foka, mint a természeti jelenségek legmagasabb rendű értelmezési formája, a rendszerelméleti megismerés és annak műveletei révén jut kifejezésre. A rendszerelméleti megismerés azonban a természeti jelenségek lényegének és létük alapalternatíváinak a megismerését és megragadását jelenti a rendszerelméleti elvonatkoztatás, a modellalkotás, a modell-leképezés és mindezek alkalmazásának segítségével. Csakhogy a természeti jelenségek lényegének és alapalternatíváinak ez a megismerése és megragadása egyúttal a transzcendenciának az emberi létformába való beépülését is jelenti, egyszerre mind a transzcendenciával kiegészült emberi fejlődésért való erkölcsi felelősség felismerésének és

vállalásának legmagasabb fokát, melynek segítségével az önfelülmúlás lehetőségéhez és valószínűségéhez jut el az ember.

Mit tehetünk még ehhez hozzá a humanizmus oldaláról? – Csupán annyit, hogy mindezen lehetőségek miatt érdemes embernek lenni! – De ugyanakkor ez az emberi lét felelősséget is jelent, mert a fejlődésért való erkölcsi felelősség felismerése, annak vállalása, a fejlődésben való állandó bennállás ember-voltunk legmagasabb rendű lehetősége és valószínűsége, de egyben legszorosabb felelőssége is.

Az ember a teljes-értékű integrális-humanizmus révén olyan lehetőséget kapott, mint a természeti jelenségek közül egy sem. – Viszont éppen az erkölcsi jó – a közjó – ismeretén alapuló magatartás az, amely kötelezi, és felelősséget ró rá: felelősséget a természet anyagi-biológiai egységéért; felelősséget az emberi létért és sorsszerűségért, a sorsszerűségben adott valamennyi következményért; felelősséget az értelmes-életért, a tudatos és szabad erkölcsi személyiségért és erkölcsi közösségért, az ember erkölcsi méltóságáért; felelősséget a fejlődésért. – S mindezt a felelősséget nemcsak felismerni, hanem vállalnia is kell... és ezt az integrális-humanizmus birtokában vállalni is tudja. Így – és csakis így – találja meg helyét a teljes-spektrumú lét- és értékrendben!...

4. 6. Az emberi küldetés tudatos vállalása.

Az emberi lét, az emberi sors és az ahhoz kapcsolódó sorsszerűségek, az értelmes-élet, az emberi fejlődés megfogalmazása, tárgyalása és az értük való felelősségtudat és felelősség-vállalás kifejtése után az emberi küldetésről kívánunk vizsgálódást folytatni. – Alapvetően meg kell állapítanunk, hogy az emberi küldetés megközelítése és megfogalmazása lényegesen nehezebb, mint a tudatos ember eddigi magatartásának és magatartásformáinak megfogalmazása és tárgyalása. – Ennek hármas okát határozhatjuk meg.

Az emberi küldetés mibenléte – vagyis: léttartalma – nehezen közelíthető és ragadható meg.

Az emberi küldetés relációi – vagyis: vonatkoztatási rendszere – bizonyos mértékig meghaladja eddigi tárgyalási módunkat és annak tartalmát.

Az emberi küldetés feltétel-, cél- és eszköz-rendszere túlmutat a szubtranszcendens struktúraszinten, teljességéhez transzcendens energetikai-, információs- és kibernetikai-hatásokat igényel.

Először tehát ezeket a kérdéseket kell tisztáznunk, azt követően térhetünk csak át magára az emberi küldetésnek tényleges tárgyaira és tárgyalására.

4. 6. 1. Az emberi küldetés mibenléte, relációi, feltétel-, cél- és eszköz-rendszere.

Ha az emberi küldetés mibenlétét, relációit, feltétel-, cél- és eszközrendszerét próbáljuk kutatni, megközelíteni és megfogalmazni, magából az emberi létből és az értelmes-életből kell kiindulnunk. – Az emberi lét maga, mint tudati létstruktúra, tartalmazza mindazokat az energetikai, információs, kibernetikai képességeket, melyek a tudat léthatározmányait jelentik, s a legfejlettebb biológikumra épülve a tudati létstruktúra és az értelmes-élet – vagyis az ember – alkotóelemeivé válnak. – Az értelmes-élet egybe- és egymásra-épülve tartalmazza azt a biológiai-pszichikai-erkölcsi strukturáltságot, mely az embert tudatos és szabad erkölcsi személyiséggé teszi; szocializált struktúraként pedig tudatos és szabad erkölcsi közösséggé. Ez az értelmes-élet képezi alapját az ember egyéni és közösségi méltóságának.

Mindezek ismeretében kíséreljük meg az emberi küldetés mivoltának, relációinak – vonatkozási-rendszerének – feltétel-, cél- és eszközrendszerének megközelítését és megfogalmazását, majd – ezt követően – alkalmazni az emberi létre, emberi sorsra, értelmes-életre és emberi fejlődésre.

Az emberi küldetés mibenlétének megközelítése és megfogalmazása.

Az emberi küldetés – tárgyát tekintve – három lépcsőfokon épül fel, mely három lépcsőfok szoros – ontológiai és etikai – kapcsolatban áll egymással. – Ezek a lépcsőfokok:

az emberi kötelesség;

az emberi hivatás;

az emberi küldetés.

Amikor az emberi küldetés mikéntjét kívánjuk megközelíteni és megfogalmazni, ezt a hármas lépcsőfokot kell ontológiailag és erkölcsileg értelmeznünk, s a köztük levő lényeges kapcsolatot felderítenünk.

Emberi kötelesség: Az emberi létnek az a léthatározménye, mely az ember képességeit összefogva, biztosítja azok megvalósulásához az energetikai, információs és kibernetikai feltételeket. Az ember kötelességteljesítése tehát az az energetikai, információs és kibernetikai folyamat, melyben befelé és kifelé ható munka révén az ember létbeli dinamizmusában emelkedik, képességei megvalósulnak, s az energetikai, információs és kibernetikai hatékonyság révén új emberi értékek jelennek meg az egyén és a közösség szolgálatában. – A kötelességteljesítés tehát hozzátartozik egyrészt ontológiailag az ember léttartalmához, másrészt etikailag az egyéni és közösségi jó szolgálatához.

Emberi hivatás: Az emberi létnek az a léthatározménye, mely egyrészt az emberi képességek teljes körű megvalósulásához, másrészt egy – vagy több – speciális képességnek minél teljesebb és magasabb rendű kibontakozásához és valóra-válásához biztosítja az energetikai, információs és kibernetikai feltételeket és hatásokat. – Az emberi hivatás két összetevőből jön létre: egyrészt a hivatástudatból, melynek révén az egyén tudatában van képességének és a képesség kibontakozási lehetőségének; másrészt ennek a hivatástudatnak vállalásából, melynek révén az egyén mindent megtesz annak érdekében, hogy ez a speciális képesség minél hamarabb és minél inkább kibontakozhasson biológiai-pszichikai-erkölcsi energiák hatására. – Az emberi hivatás tehát hozzátartozik egyrészt ontológiailag az ember léttartalmához, másrészt etikailag az egyéni és közösségi jó szolgálatához.

Emberi küldetés: Az embernek az a léthatározménye, amelynek segítségével az ember összes képességét, teljes kötelességteljesítését és hivatástudatát maradéktalanul egyetlen megadott irányba állítja be, energetikai, információs és kibernetikai strukturáltságát ennek az egyetlen iránynak rendeli alá abból a célból, hogy a képességkiteljesítés, kötelességteljesítés és a hivatástudat teljes értékű valóra válása révén adott küldetését teljesíteni képes legyen. – Az emberi küldetés két összetevőből áll: egyrészt a küldetéstudatból, mely a képességkiteljesítés, kötelességteljesítés és hivatástudat irányát egyszer s mindenkorra megszabja; másrészt a küldetéstudat vállalásából, mely a speciális biológiai-pszichikai-erkölcsi energiák hatására történő irányvonal-megvalósítását jelenti. – Az emberi küldetés tehát hozzátartozik egyrészt ontológiailag az ember léttartalmához, másrészt etikailag az egyéni és közösségi jó szolgálatához.

Az emberi küldetésnek ez az ontológiai és etikai megközelítése és megfogalmazása nyilvánvalóvá tesz számunkra néhány alapvető dolgot.

Előszőr: Nincs emberi küldetés kötelességteljesítés és hivatástudat, a hivatás vállalása nélkül. Csak azok az emberek kaphatnak és vállalhatnak küldetést, akik már alsóbb szinten – a kötelesség és hivatás szintjén – maradéktalanul teljesítették ontológiai és erkölcsi kötelezettségüket.

Másodszor: Nincs emberi küldetés magas-szintű energetikai, információs és kibernetikai strukturáltság nélkül; ennek a strukturáltságnak tudatos fejlesztése és kiteljesítése hiányában nem teljesülhet a küldetés vállalásának és végrehajtásának feladata. – természetesen ez a magas-szintű energetikai, információs és kibernetikai strukturáltság megléte és továbbfejlesztése feltételezi az állandó és állandóan fokozódó szabadenergia hatást, annak munkában való megjelenését, a küszöb-energiaszint eléréséhez szükséges erőfeszítés és küzdelem állandó kifejtését és megvalósítását. Csak ezek az energiahatások valószínűsíthetik a küldetés megjelenését az ember életében.

Harmadszor: Nincs emberi küldetés a fejlődési valószínűség megjelenése és állandóan fokozódó jelenléte nélkül. – A kötelesség-hívás-küldetés olyan egymásra-épült fejlődési folyamatot takar, mely függvénykapcsolatba hozható a fejlődés hármas fokozatával: a létbeli dinamizmussal, a képességkiteljesítéssel és az önfelülmúlással. – Ha valaki eleve nem áll benne a fejlődésben, az nem kaphat soha küldetést, mert alkalmatlan rá. Alkalmassá a kötelességteljesítés és hivatástudat maradéktalan teljesítése, valamint – együtt és egyszerre – a fejlődésben való bennállás teszi csak az embert.

Negyedszer: Nincs emberi küldetés kiválasztás nélkül. – Mert a küldetés nem szükségképpen adottság, amely a kötelesség- és hívás-teljesítésének egyenes és szükségképpen követője. Valaki teljesítheti kötelességét és hivatását a legodaadóbb módon és legeredményesebben, mégsem válik küldötté sohasem. Ahhoz valami több és más is kell: a természet vagy történelem részéről olyan kiválasztás, mint pl. amely egy fajt – az antropoidákat – a fejlődés élére állította. – Csakhogy az emberi küldetésnél nem biológiai, hanem tudati és erkölcsi adottságokról van szó, melyek az egyént – vagy a közösséget – a fejlődés élére állítják, s általa – vagy általuk – kíván a természet vagy történelem olyan feladatot megvalósítani, melyek pusztán kötelességteljesítéssel és hivatástudattal megvalósíthatatlanok.

Mi tehát a küldetés? Az embernek az az ontológiai és erkölcsi léthatározománya, melynek révén – a természet vagy történelem részéről történő kiválasztása következtében – a fejlődés egyes rész-feladatait az ember – vagy emberi közösség – biológiai-pszichikai-erkölcsi strukturáltsága segítségével megoldani, vagy a megoldáshoz közelebb vinni képessé válik.

Az emberi küldetés relációinak megközelítése és megfogalmazása.

Az emberi küldetés relációrendszerének megközelítése és megfogalmazása nem kevésbé problematikus, mint maga az emberi küldetés. Már csak azért sem, mert a megismerés hármas absztrakciós-szintjét és annak műveleteit kell igénybe vennünk ahhoz, hogy az emberi küldetés felismerhető és megfogalmazható legyen. Maga a relációrendszer, annak belső és külső tartalma pedig további rendszerelméleti műveleteket igényel.

– Az emberi küldetés relációrendszerének megismerése és megfogalmazása.

A tapasztalati megismerés – a tapasztalati elvonatkoztatás segítségével – csupán az emberi küldetés külső megnyilvánulásaihoz vezet el bennünket, belső tartalmáról szinte semmit sem mond, így relációrendszeréről sem. – Külső megnyilatkozások vonatkozásában megismerkedhetünk az emberi küldetés tárgyával, így az emberi léttel, emberi sorssal, az értelmes-élettel, a fejlődéssel, de ezekkel is – elsősorban – külső jegyei tekintetében. Belső tartalmukat illetőleg, melyre valóban az emberi küldetés vonatkozhat, a tapasztalati megismerés csupán jelzéseket ad: az emberi lét, az emberi sors, az értelmes-élet, az emberi fejlődés energetikai-, információs- és kibernetikai-hatásiról és ezeknek a hatásoknak tapasztalati eredményeiről számol be. – Mindez azonban túlságosan kevés az emberi küldetésnek és relációrendszerének megismeréséhez és megfogalmazásához.

A logikai megismerés – a logikai absztrakció segítségével – már rámutat a belső összefüggésekre és törvényszerűségekre, így az emberi küldetés relációrendszerének vonatkozásában már megjelöli azokat a relációkat, melyek nélkülözhetetlenek az emberi küldetés vállalásához és végrehajtásához. – Ilyen relációk: az egyediség és általánosság, egyéni és közösségi vonatkozás, önálló és kiegészítésre szoruló, egy területre vonatkozó és más – rokon – területeket és azok tevékenységét igénybe vevő, stb. vonatkozások. – az emberi létnek, sorsnak, értelmes-életnek, fejlődésnek ezek a belső összefüggései logikai absztrakció segítségével felismerhetők, s az emberi küldetés vonatkozásában – mint relációk – megfogalmazhatók.

A rendszerelméleti megismerés – a rendszerelméleti elvonatkoztatás segítségével – ezeket a relációkat pontosítja, elmélyíti, kiegészíti, és relációrendszerre állítja össze, melyet az emberi küldetéshez kapcsol. – A rendszerelméleti megismerés ugyanis az alapalternatívákat és az azok között fennálló legalapvetőbb törvényszerűségeket tárja fel, s a küldetés relációrendszerét is alapalternatíva- és alaptörvényszerűségként csatolja az emberi küldetéshez. Ugyanakkor a modell-alkotás műveletével az emberi küldetést – relációrendszerével együtt – modellként fogalmazza meg, s mint modellt, leképezi az emberi létbe, emberi sorsba, az értelmes-életbe és az emberi fejlődésbe. – Ez a modell-alkotás és modell-leképezés teszi számunkra legalapvetőbben megismerhetővé és legértékesebben megfogalmazhatóvá az emberi küldetést és relációrendszerét.

A rendszerelméleti megismerésen keresztül válik számunkra világossá és magától-értetődővé, hogy az emberi küldetés alapja a tudatos és szabad erkölcsi személyiség, illetve közösség vonatkozásában a tudatos és szabad erkölcsi közösség, mely – végeredményben – visszavezethető ugyancsak a tudatos és szabad erkölcsi személyiségre. – Vagyis: tudatos és szabad erkölcsi személyiség nélkül nincs emberi küldetés. Ez több alapvető dolgot is jelent számunkra.

Először: Tudatosság nélkül nem ismerhető fel és nem vállalható emberi küldetés, mert a küldöttnek – a természeti vagy történelmi jelenségnek – tudatában kell lennie vállalásának. Vagyis az emberi küldetés mibenlétével, annak teljes tartalmával és relációrendszerével.

Másodszor: A küldetést csak szabadon lehet vállalni, a vállalás szabadsága pedig azt jelenti, hogy a küldetés vállalója – a természeti vagy történelmi jelenség – minden kényszertől mentesen, a szabadság teljes birtokában vállalja és valósítja meg emberi küldetését.

Harmadszor: A küldetés birtokosa – a természeti vagy történelmi jelenség – erkölcsi személyiség, vagyis az erkölcsi jó – a közjó – ismeretében és birtokában magatartását és magatartásváltozásait mindenkor – emberi küldetésének megvalósítása során is – a megismert jó szolgálatához igazítja.

Mindezekből még egy súlyos és megváltozhatatlan következmény származik: mindenegyес emberi küldetés egyszeri és megismételhetetlen, mint ahogy mindenegyес tudatos és szabad erkölcsi személyiség – természeti vagy történelmi jelenség, az emberi küldetés végrehajtója – egyszeri és megismételhetetlen. – Tekintettel ugyanis arra, hogy minden emberi küldetés alanya az egyszeri és megismételhetetlen természeti vagy történelmi jelenséget képviselő ember – vagy embercsoport – továbbá minden emberi küldetés tárgya speciális célt képviselő, speciális relációrendszerrel rendelkező feladat – vagy feladatcsoport – ezért állíthatjuk nagy valószínűséggel, sőt bizonyossággal – mert valószínűsége = 1 – azt, hogy minden emberi küldetés egyszeri és megismételhetetlen. – Már ezért is lényeges, hogy milyen az emberi viszonyulás a küldetéshez, a küldetés vállalásához és annak végrehajtásához.

– Az emberi küldetés relációrendszere.

Ha az emberi küldetés relációrendszerét akarjuk megfogalmazni és megvizsgálni, akkor sorra kell vennünk az azonossági-, egyenlőségi-, rendezési- és tartalmazási-relációkat, valamint az ezekből származó alapvető és lényeges kapcsolatokat, úgymint: a visszavezethetőségi-, hozzárendelési-, összefüggési- és felépülési-kapcsolatokat. Ezeken belül különös gondot kell fordítani a relációk és kapcsolatok egy speciális fajtájára: a függvénykapcsolatokra. – A következőkben ezeket a relációkat és kapcsolatokat kívánjuk megvizsgálni, hogy alkalmazhatók-e az emberi küldetésre, és létrejön-e belőlük az emberi küldetés relációrendszere.

Az emberi küldetés vonatkozásában legfontosabb relációnak tűnik az azonossági- és egyenlőségi-reláció.

Azonossági-relációról akkor beszélünk a matematikában, ha két kifejezés értéke a benne előforduló változók értékére nézve egyenlő. Ha nem mondjuk külön ki, hogy milyen halmazon áll fenn az azonosság, akkor általában a változók minden olyan értékére nézve értjük az azonos egyenlőséget, amelyre mindkét kifejezés értelmezve van. – Az emberi küldetésnél akkor beszélünk azonossági-relációról, ha az emberi küldetés és a természeti- vagy történelmi-kiválasztás azonos tartalmú és terjedelmű dolgok között áll fenn. Ebben az esetben a küldetés és kiválasztás ekvivalencia-relációban van egymással, vagyis: az egyik kölcsönös és egyértelmű módon leképezhető a másokba.

Az egyenlőségi-reláció az előzőtől jelentősen eltér. Ez a reláció a matematikában megfelel az egyszerű egyenlőségnek, amikor is két vagy több kifejezést – melyek ismeretlen tartalmaznak – egyenlőség-jellel kapcsolunk össze. Ennek az egyenlőségnek megoldásán az ismeretlenek mindazon értékeinek meghatározását értjük, amelyek az egyenlőséget – vagyis az egyenletet – kielégítik. – Az emberi küldetésnél akkor beszélünk egyenlőségi-relációról, ha a kiválasztás a természet vagy történelem bizonyos jól meghatározott egészére vonatkozik, a küldetés viszont – több egyént és szocializált emberi-közösséget érintve – rész-célok összességéből áll. Itt a küldetés hordozói saját küldetés-részüket teljesítve és egymást kiegészítve tesznek eleget a természet vagy történelem nagyobb léptékű kiválasztásának. Így tehát a több részre osztott küldetés és a nagyobb léptékű kiválasztás között egyenlőségi-reláció áll fenn, de csak abban az esetben, ha a rész-küldetések mindegyike a teljes kiválasztásra vonatkozik, és annak jól meghatározható része. Továbbá, ha a küldetés hordozói maradéktalanul teljesítik emberi küldetésüknek számukra adott részét, melyek „uniója” – összessége – egyúttal a teljes feladatot teszi ki. Vagyis: a rész-teljesítések összege és az azok összekapcsolására fordított munka egyenlő a teljes feladattal.

A rendezési- és tartalmazási-reláció az emberi küldetés vonatkozásában három dolgot foglal magában: a küldetés formai rendezettségének, tartalmi bennfoglalásnak és tartalmi rendezettségének relációját.

A küldetés formai rendezettsége azt jelenti, hogy az emberi küldetés mindig struktúraszintekre vonatkozik, s ez a vonatkozás struktúraszintek szerint nemcsak változó ontológiai tartalmát tekintve alacsonyabb vagy magasabb szintű relációt jelent, hanem magát a sorrend-relációt is a teljes-spektrumú lét- és értékrend szabja meg. Így az erkölcsi létre vonatkozó küldetés relációi megelőzik a tudatra vonatkozókat, azok viszont előbbre valók, mint a biológiai struktúraszint relációi, ezek pedig megelőzik a pusztalétre vonatkozó emberi küldetést és annak relációit. – A küldetés formai rendezési-relációi tehát a lét- és értékrenddel vannak függvénykapcsolatban, s ugyanez vonatkozik – mint látni fogjuk – a tartalmi rendezettség relációira is.

Az emberi küldetés tartalmi-relációja viszont az ember strukturáltságának függvénye. Az energetikai, információs és kibernetikai strukturáltság határozza meg az emberi küldetés tartalmát: minél magasabb energetikai, információs és kibernetikai strukturáltságot képvisel

az emberi küldetés, minél inkább megközelíti, vagy eléri, a küszöb-energiaszintet, annál magasabb rendű tartalommal bír az emberi küldetés, ennek következtében annál többretegű és mélyebb értelmű a tartalmazási-reláció.

Az emberi küldetés tartalmai-rendezettsége egyrészt függvénye a küldetés tartalmazási-relációjának, másrészt ugyancsak függvénye a küldetés formai-rendezettségének, mely viszont a lét- és értékrend függvénye.

(Megjegyzés: Ez utóbbi más módon is igazolható. Az emberi-küldetés tartalmazási-relációja – vagyis az energetikai, információs és kibernetikai strukturáltság – annál magasabb rendű, minél magasabb struktúraszintre vonatkozik az emberi küldetés. Ámde ez a magasabbrendűség a teljes-spektrumú lét- és értékrend függvénye, tehát az emberi küldetés tartalmazási-rendezettsége egyszersmind a lét- és értékrend függvénye is.)

Ha az emberi küldetés kapcsolatait kívánjuk vizsgálni, először is a felépülési- és visszavezethetőségi-kapcsolatot kell alaposan megfigyelnünk.

A felépülési-kapcsolat az unió és interszekció halmazelméleti műveletein alapul, a visszavezethetőségi kapcsolat pedig a diszjunkció és kivonás ugyancsak halmazelméleti műveleteiben gyökerezik, s mindkettő az emberi küldetés energetikai állapotával van kapcsolatban: vagyis az emberi küldetés energetikai állapotaira alkalmazzuk a halmazelméleti műveleteket.

A felépülési-kapcsolat az emberi küldetés szempontjából azt jelenti, hogy a küldetés hordozóinak – a küldetés érdekében végrehajtott – összekapcsolódása: vagyis a kisebb egységekből magasabb rendű egységekbe való felépülése, növeli a küldetés végrehajtásának lehetőségét és valószínűségét.

A visszavezethetőségi-kapcsolat viszont az jelenti, hogy az emberi küldetésen belül – a diszjunkció és kivonás halmazelméleti művelete segítségével – minden magasabb rendű egység visszavezethető alacsonyabb rendű egységre, végső soron az alapalternatívákra. – Hogy erre miért van szükség?

Először: Az emberi küldetés végrehajtása során eljuthatunk egy olyan pontig, ahonnan már a meglévő energetikai, információs és kibernetikai eszközökkel nem haladhatunk tovább, vagyis a küldetés teljesíthetatlenné válik. – Ebben az esetben van szükség a felépülési-kapcsolatra, melynek révén magasabb rendű struktúrává válhat a küldetés hordozója.

Másodszor: Előállhat olyan helyzet, melyben szükségessé válik, pl. az alapalternatívák újra történő átgondolása. Ebben lesz segítségünkre a visszavezethetőségi-kapcsolat, melynek segítségével addig haladunk visszafelé a küldetés mikéntjének és relációinak vizsgálatában – egészen a végső alapalternatívákig – amíg kielégítő választ nem kapunk felmerült kétségeinkre.

A hozzárendelési- és összefüggési-kapcsolatok valójában kiegészítik egymást.

Az emberi küldetés szempontjából a hozzárendelési-kapcsolat azért bír nagy jelentőséggel, mert a küldetés viszonylatában döntő képességeket hozzárendeli a fejlődés-elvéhez. Az emberi küldetést csak abban az esetben lehet maradéktalanul teljesíteni, ha a küldött képességeit, köteleességteljesítését és hivatástudatát egyetlen megadott irányba állítja be, energetikai, információs és kibernetikai strukturáltságát egyetlen célnak rendeli alá, csak így érheti el a létbeli-dinamizmus növekedését, a képességkiteljesítés és önfelülmúlás természet-törvényének végrehajtását és érvényesülését az emberi küldetés érdekében. – A hozzárendelési-kapcsolat tehát ontológiai folyamatot takar, melyben ontológiai valóságokat rendelünk egymáshoz az emberi küldetés érdekében.

Az összefüggési-kapcsolat viszont – ugyancsak az emberi küldetés teljesítése érdekében – az ontológiai folyamat mellett erkölcsi folyamatot jelent, mert biológiai-pszichikai-erkölcsi valóságokat kapcsol egymáshoz. A tudatos és szabad személyiségben ezek a valóságok biztosítják az összefüggést az értelmes-élet és az emberi küldetés között. Ez az összefüggési-

kapcsolat egyben szükséges és elégséges alapja az emberi küldetés egyszeri és megismételhetetlen voltának.

A hozzárendelési- és összefüggési-kapcsolatok az emberi küldetés szempontjából egyúttal függvény-kapcsolatot is jelentenek. – A hozzárendelési-kapcsolat ugyanis függvény-kapcsolatot létesít az emberi létező belső strukturáltsága és a fejlődés-elve között az emberi küldetés ontológiai viszonylatában. Az összefüggési-kapcsolat pedig ugyancsak függvény-kapcsolatot létesít az egyszeri és megismételhetetlen tudatos szabad személyiség és az ember egybeépült biológiai-pszichikai-erkölcsi strukturáltsága között az egyszeri és megismételhetetlen emberi küldetés etikai szolgálatában.

Úgy vélem, hogy az emberi küldetés relációrendszerét sikerült kellőképpen felderítenünk, és megfogalmaznunk. – Röviden összefoglalva a következőket állapíthatjuk meg.

Az emberi küldetés relációrendszere:

Kiválasztás szempontjából lehet egyéni vagy közösségi;

Vonatkozási rendszerét tekintve lehet egyénre vagy közösségre vonatkozó;

Kapcsolatait tekintve lehet önálló vagy több területet összefogó;

Belső tartalmát tekintve lehet ontológiai vagy etikai jellegű.

Valójában az emberi küldetés relációrendszere annyira sokrétű és szerteágazó, hogy az egész nem is tudjuk állandóan figyelemmel kísérni. Tárgyalásunk során mindig a legfontosabbat igyekszünk és fogjuk felhasználni.

Az emberi küldetés feltétel-, cél- és eszközrendszere.

Az emberi küldetés mibenlétének és relációrendszerének meghatározása után, röviden szeretném vázolni az emberi küldetés feltétel-, cél- és eszközrendszerét. Ennek megközelítéséhez és megfogalmazásához – energetikai axiómarendszerünkön kívül – a kibernetikát hívjuk segítségül. Az emberi küldetés ugyanis maradéktalanul kielégíti a kibernetikai – vezérlési – rendszerek ismérveit és követelményeit, minthogy olyan kibernetikai folyamatokat tartalmaz, melyekre egyaránt alkalmazható a pozitív- és negatív-visszacsatolás, erősítve vagy gyengítve a kibernetikai folyamatok hatását; másrészt ugyanakkor érvényesül benne a hierarchia, mely megszabja az egész kibernetikai rendszer célját. – Így a következők során, az emberi küldetés kibernetikai vonatkozásait vizsgálva, kísérjük meg a feltétel-, cél- és eszközrendszer meghatározását.

– Feltételrendszer vonatkozásában.

Ebben a tekintetben – a minden rendszerre érvényes – energetikai, információs és kibernetikai alapokra kívánunk rámutatni. Az emberi küldetés ugyanis – alapalternatíváit tekintve – energetikai, információs és kibernetikai alapokon épül fel.

Energetikai szempontból az energetikai axiómák képezik az emberi küldetés alapját. A szabadenergia- és az entrópiahatás-elve szabja meg ugyanis azokat az energetikai feltételeket, melyek szükségesek és elégségesek az emberi küldetéshez, illetve gyengítik az emberi küldetés energetikai hatásfokát. – Minél magasabb energiaszintet képvisel a küldetés alanya és tárgya, és a küldetés birtokosa minél jobban megközelíti a küldetés végrehajtásához szükséges küszöb-energiaszintet, annál hatékonyabb lesz a küldetés megvalósítása. – És fordítva: minél magasabb a küldetés birtokosában az entrópia tartalom szintje, annál kevésbé alkalmas a küldetés végrehajtására.

Információelméleti szempontból az információs szabadenergia- és entrópia hatás képezi az emberi küldetés alapját. Minél magasabb és egyértelműbb információtartalommal rendelkezik a küldetés birtokosa, annál alkalmasabb a küldetés felismerésére és vállalására, információelméletileg annál hatékonyabb lesz a küldetés feltételrendszere. – És fordítva: az információelméleti entrópia tartalom növekedése csökkenti a küldetés felismerésének és vállalásának, s

ennek következtében a küldetés végrehajtásának valószínűségét. Az információs entrópia tartalom növekedni fog a küldetés birtokosának informáltsága csökkenésével, viszont az információtartalom állandó növekedése az entrópia tartalom viszonylagos csökkenését valószínűsíti, és állandóan hatékonyabbá teszi az információs feltételrendszert.

Kibernetikai vonatkozásban először a visszacsatolás kérdését kell megvizsgálunk. – A pozitív-visszacsatolás növeli a rendszer energetikai hatékonyságát, ezzel alkalmasabbá teszi a küldetés hordozóját a vállalt küldetés végrehajtására. – A negatív-visszacsatolás viszont – a rendszer entrópia tartalmát növelve – csökkenti a kibernetikai rendszer hatékonyságát, így – az energetikai, információs és kibernetikai feltételeket csökkentve – a küldetés végrehajtásának valószínűségét is csökkenti. – Továbbhaladva kibernetikai vizsgálódásainkban: meg kell állapítanunk, hogy minden kibernetikai rendszernek nélkülözhetetlen tartozéka a kontroll-rendszer és az önfejlesztő-rendszer (egyes szerzők szerint: öntanuló-rendszer). – Az első – kontroll-rendszer – kiszűri a rendszerben előforduló hibákat, esetleges elfajulásokat, melyek a rendszer hatékonyságát csökkentik, esetleg – legrosszabb esetben – a rendszer működését lehetetlenné teszik. – A második – az önfejlesztő-rendszer – arra teszi képessé a kibernetikai rendszert, hogy

egyrészt továbbfejlessze a szükséges és elégséges feltételeket;

másrészt az esetleg megváltozott körülményekhez alkalmazkodó-képessé véve, hatékonyságában változatlanul megőrizze, vagy tovább is fejlessze a kibernetikai rendszert.

Az emberi küldetés végrehajtása során előfordulhat, – gyakran elő is fordul, – hogy a körülmények megváltoznak, így önfejlesztő-rendszer hiányában alkalmatlanná válna az ember a küldetés teljesítésére.

Fentiek alapján meggyőződhattünk arról, hogy a feltételrendszernek az energetikai, információs és kibernetikai feltételek egyaránt alapalternatíváit képezik, melyek hatékonysága nélkül nem biztosított az emberi küldetés feltételrendszere.

– Célrendszer vonatkozásában.

A célrendszert tekintve – a minden kibernetikai rendszerre érvényes – hierarchiára kívánok rámutatni. – Hierarchiának nevezzük a kibernetikai rendszernek azt a határozmányát, mely minden folyamatot egymáshoz és a rendszer céljához rendel. – Az emberi küldetés viszonylatában mindez a következőképpen valósul meg.

A kibernetikai rendszer folyamatai – a hierarchia irányítása alatt – egy-egy rész-célt hivatottak megvalósítani az egész rendszer céljának alávetve és annak szolgálatában. Ezek a részcélok általában: az input-rendszer és a szabályozó-rendszer, melyekről a következőkben részletesebben beszélünk az eszközrendszer tárgyalásánál; a kontroll-rendszer a folyamatok lefutásának és az egész kibernetikai rendszer működésének ellenőrzésére; az önfejlesztő-rendszer az esetleges változásokhoz való szükséges alkalmazkodás és a hatékonyabb megoldások keresése céljából; a kommunikációs-rendszer az egyes rész-rendszerek és a teljes kibernetikai rendszer közötti információs-kapcsolat és információ-áramlás biztosítása céljából. – Végül a végrehajtó-rendszer: a rendszer céljának végrehajtásához az energetikai, információs és kibernetikai feltételek birtokosa, a rendszer célirányos munkájának végrehajtója.

– Ha mindezt az emberi küldetés szempontjából szemléljük, meg kell állapítanunk, hogy mindegyik rész-rendszernek alapvető szerep jut, mert csak a rész-célok elérésén keresztül valósulhat meg a küldetés, mint végső cél. Továbbá az egyes rész-rendszerek hatékonysága biztosítja a teljes rendszer – az emberi küldetés – végrehajthatóságát és végrehajtásának hatékonyságát.

A kibernetikai rendszer végső célja valami értéknek a létrehozása. Így az emberi küldetés, mint kibernetikai rendszer, ugyancsak valami érték létrehozását tartalmazza célrendszerében.

Ez az érték – tekintettel arra, hogy emberi küldetésről van szó – minden esetben az emberi léttel, az emberi sorssal, az értelmes-élettel, a fejlődéssel kapcsolatos értéket képvisel, mely végső soron az ember tudati és erkölcsi magatartásában jut kifejezésre. Ezeknek az értékeknek létrehozásában jelentős hangsúlyt kapnak a rész-célok, de a legfontosabb, döntő szerep a végső-célnek jut. – A rész-célok és főleg a vég-cél ismerete – vagyis az ember küldetés-tudata – egyik kiemelt fontosságú tényező az emberi küldetés viszonylatában, ezért nem lehet eléggé hangsúlyozni a célrendszer meghatározó jellegét, szükséges és elengedhetetlen voltát.

– Eszközrendszer vonatkozásában – mint már utaltunk rá – legfontosabb az input-rendszer és a szabályozó-rendszer.

Az input-rendszer szükséges és elengedhetetlen volta külön hangsúlyt kap az emberi küldetésnél, mert ez biztosítja azt a biológiai-pszichikai-erkölcsi strukturáltságot, vagyis az értelmes-életet, – mely nélkülözhetetlen a küldetés céljának – rész-céljainak – eléréséhez. – De ugyanilyen fontossággal bír az input-rendszeren belül a fejlődés-elvének jelenléte és hatékonysága, mert a nélkülözhetetlen biológiai-pszichikai-erkölcsi strukturáltság a fejlődés-elvének segítségével bontakozik ki, válik mindig hatékonyabbá a lébeli dinamizmus, képességiteljesítés és önfelülmúlás lépcsőfokain keresztül. – Az értelmes-élet strukturáltsága és a fejlődés-elve így válik az emberi küldetés eszközürendszerének gerincévé, nélkülözhetetlen tényezőjévé.

De hasonlóan fontos szerepet kap az emberi küldetés eszközürendszerében a szabályozó rendszer is, mely az állandó beavatkozás lehetőségével – elsősorban a pozitív-visszacsatolás révén – gondoskodik az input-rendszer szükség szerinti kiegészítéséről, hatékonyságának fenntartásáról és fokozásáról.

Az emberi küldetés feltétel-, cél- és eszközürendszeréhez hozzá kell még csatolnunk a transzcendenciát, mely a feltételeket, a célt és az eszközöket teljessé teszi. Az emberi természet számára ugyan szükséges, de nem elégséges a szubtranszcendencia és a szubtranszcendens hatások. Az ember maga létével, sorsával, értelmes-életével és fejlődésével túlmutat a szubtranszcendencián. Küldetése sem lehet alacsonyabb rendű! – Éppen ezért a szubtranszcendens feltételeknek ki kell egészülniük a transzcendens feltételekkel: a transzcendens energetikai-, információs- és kibernetikai-hatások révén; a szubtranszcendens célrendszernek teljesebbé kell válnia a transzcendens célrendszer kiegészítésével; a szubtranszcendens eszközürendszer elégtelen voltát pedig ki kell egészítenie a transzcendens eszközürendszernek: a transzcendens input- és szabályozórendszer segítségével.

Azt mondtuk, hogy az emberi küldetéshez a természet vagy történelem részéről történő kiválasztás szükséges és elengedhetetlen. A természet és történelem azonban nem tud ilyen módon és ilyen célra maradéktalanul kiválasztani, nem tudja az emberi küldetéshez az összes szükséges és elegendő feltételt és eszközt hiánytalanul biztosítani. Ezért van – és lesz is mindig – szükséges a küldetés feltétel-, cél- és eszközürendszerének transzcendens kiegészítésére az emberi küldetés teljes felismeréséhez, önkéntes és szabad vállalásához, maradéktalan teljesítéséhez.

Nem beszélve arról, hogy a természet és történelem mögött – felfogásunk szerint – a Teljesség-struktúrája, vagyis ISTEN áll.

4. 6. 2. A tudatos ember küldetése a természet vonatkozásában.

Már a küldetés megfogalmazásánál megállapítottuk, hogy az emberi küldetéshez szükséges a természet vagy történelem részéről történő kiválasztás. Ez számunkra azt jelenti, hogy az ember, mint természeti jelenség, a természetre vonatkozó küldetését annyiban tudja megis-

merni, birtokolni, vállalni és teljesíteni, amennyiben a természet – valamilyen speciális biológiai- vagy tudati-cél (rész-cél) megoldására – kiválaszt valakit, vagy valakit, a küldetés birtokosául. A természet részéről ez a kiválasztás többféle lehet, attól függően, hogy milyen célra történik a kiválasztás, és milyen eszközök állnak rendelkezésére a küldetés teljesítéséhez. Tekintettel arra, hogy az ember, az értelmes-élet hordozója, egybeépült biológiai-pszichikai-erkölcsi strukturáltsággal rendelkezik, a természet részéről történő kiválasztás is háromféle lehet a küldetéshez.

Először: Biológiai-kiválasztás, mely nem jelenti szükségképpen sem a testi erőt, sem a tökéletesen fejlett biológikumot, hanem – elsősorban – az idegrendszeri és agybeli fejlettséget, mely a tudati-élet feltételeire vonatkozik, vagyis: a tudati-élet szubsztrátumát képezi. – Gondoljunk a szenzoreflexív-modell léthatározmányaira és relációrendszerére.

Másodszor: Pszichikai-kiválasztás, mely a gondolkodás információelméleti és kibernetikai feltételeit biztosítja. – gondoljunk a nooton-modell léthatározmányaira és relációrendszerére.

Harmadszor: Erkölcsi-kiválasztás, mely az erkölcsi lét természetes feltételeit biztosítja, az erkölcsi jó – közjó – megismerésétől és helyes megfogalmazásától a magatartás és magatartásváltozások feltételrendszeréig. – Gondoljunk az etikai-modell léthatározmányaira és relációrendszerére.

Fentiek előrebocsátása után kíséreljük meghatározni az emberi küldetést a természet viszonylatában, a természettörvények kutatásában és etikus felhasználása vonatkozásában.

A természettel kapcsolatos küldetés felismerése.

Az ember természeti jelenség, létét elsődlegesen a természettel való kölcsönható képességben határozhatjuk meg. Éppen ezért az ember természeti jelenség-volta az emberi küldetést elsődlegesen a természet irányában határozza meg. Első lépésünk tehát ennek a küldetésnek a felismerése.

– Az emberi küldetés felismerése a prébiológiai struktúraszint vonatkozásában.

A prébiológiai struktúraszint és annak létezői képezik alapját a Világegyetem anyagi egységének. Ennek a felismerése nem kíván különösebb megfontolást, miután a természet-tudományok egyértelműen feltárták, hogy a Világegyetem minden általunk ismert létezője az általunk megismert és megtapasztalt anyagi valóságból: ugyanazokból a kémiai elemekből, a kémiai elemek törvényszerű csoportosulása révén ugyanazokból a molekulákból és makromolekulákból épült fel.

Ez a felismerés azt jelenti számunkra, hogy az embernek a természettel szembeni küldetése elsődlegesen a prébiológiai szint létezőire, azok között fennálló törvényszerűségekre, a pusztalét léthatározmányaira és relációrendszerére terjed ki. Az emberi tudás forrása a természettel és a természeti jelenségekkel kapcsolatban maga a prébiológiai struktúraszint és annak létstruktúrái. Ha tehát küldetésről beszélhetünk a természettel és természeti jelenségekkel kapcsolatban, az a küldetés első sorban a prébiológiai struktúraszintre, annak létezőire és jelenségeire vonatkozik.

Az ember felismeri a természettel kapcsolatos küldetésének ezt a részét, éppen ezért az alap kutatások tárgya a fizika területén az elemi-részecskék mibenléte, keletkezése, tartós és kevésbé tartós összekapcsolódásának, felbomlásának; a kémiában pedig a kémiai-elemek mibenléte, keletkezése, összekapcsolódása, az összekapcsolás során kialakuló kötés-típusok, a kötések különböző összekapcsolódásának és felbomlásának feltételei, stb.

Mindezekkel kapcsolatban újabb és újabb elméletek keletkeznek a Világegyetem létrejöttéről, – gondoljunk csak a Friedman-Lemaître-féle világmodell-sokaságra, – az egyes elemi-részecskék létrejöttéről, az elemi-részecskék és atomok természetéről, – gondoljunk csak a

Heisenberg-féle kvantum-térelméletre, a Gell-Mann-féle kvark-elméletre, vagy a Wigner-féle atommag-modellre; – a kötéstípusok létrejöttének okairól, a molekulák és makromolekulák kapcsolatairól, a köztük létrejövő kölcsönhatásokról, az élet alapját képező pusztaléltbeli struktúrák modellizálásáról, – gondoljunk csak a Gánti-féle chemoton-modell eredeti formájára, mely szükséges és elégséges alapját képezi biokémiai szempontból az életnek. – Ezek az elméletek igyekeznek kísérleti tényekkel alátámasztani megállapításaikat több-kevesebb sikerrel – de mindegyik tükrözi az emberi küldetés célját a prébiológiai-lét jobb és teljesebb megismerésére a természet világán belül.

Egyértelműen megállapíthatjuk tehát, hogy az ember felismerte küldetését a természet prébiológiai struktúra-rendszerének kutatására, és ezen a területen alapvető ismereteinek bővítésére. Ennek során fennáll ugyan a veszély, hogy a kutatás eredményei nem a küldetésnek megfelelően kerülnek felhasználásra, – erről a későbbiek folyamán még bővebben beszélünk, – ez azonban nem von le semmit a küldetés hordozóinak érdeméből, ha küldetésük erkölcsi súlyát is vállalják.

– Az emberi küldetés felismerése a biológiai struktúraszint vonatkozásában.

A biológiai struktúraszint és annak létezői képezik – nagy valószínűséggel – a Naprendszer biológiai egységét. Földünkre vonatkozóan bizonyossággal állíthatjuk ezt, a Naprendszer vonatkozásában valószínűsíthetjük, a Világegyetem vonatkozásában azonban – jelenlegi tudásszintünkön – nem állíthatunk semmit ezzel kapcsolatban. Az egzo-biológia jelenleg kifejlődőben levő tudományága nem tartja lehetetlennek és ellentmondásosnak a mienktől eltérő biológiai struktúrák létezését. – Pl. a szén-alapú élet mellett szilícium-alapú élet lehetősége fennáll.

Mindenesetre azt felismerte az ember, hogy – a pusztalét strukturaltságának kutatása mellett – a biológiai struktúraszint jelenségeinek, törvényszerűségeinek, a biológiai-lét léthatározományainak és reláció-rendszerének kutatására is szól az emberi küldetés. – Minthogy az emberi tudás további forrása – ma már ugyanis a fizikai, kémia, biológia szinte egybefolyó és egymást átfedő tudományt jelent – a biológiai struktúraszint és annak létstruktúrái, éppen ezért, ha a természettel kapcsolatos emberi küldetésről beszélünk, ez a küldetés – másodszorban – a biológiai struktúraszintre, annak létezőire és jelenségeire terjed ki.

Az ember felismerte a természettel kapcsolatos küldetésének ezt a jelentős részét is, éppen ezért az alapkutatások az élet feltétel-rendszerére, – gondoljunk csak a Gánti-féle bioton-modellre, annak összetevőire, az élet-jelenség szükséges és elégséges feltételeire, – az RNS és DNS alapú életre, a fehérje-szintézis abiogén és biogén formáira terjednek ki a biokémia és molekuláris-biológia területén. A további biológiai kutatások pedig főleg az állat-pszichológiára, – s ha szabad így mondanom, – az állati magatartás-szociológiára vonatkoznak.

Mindezekkel kapcsolatban újabb és lélegzetelállító eredmények születnek: gondolok itt elsősorban a génsebészetre és a genetikai-technológiára, melyek veszélyeiről a későbbiek során kívánok beszélni. – Mindenesetre a legújabb molekuláris-biológiai eredmények és azok kísérleti alátámasztása, – gondolunk elsősorban Szentgyörgyi Albert Nobel-díjas professzorunk legutolsó eredményeire a sejtek bioelektromos és bioelektromágneses vezetéséről, (sajnos, hogy ezek befejezését és átfogó elméletbe történő foglalását halála már megakadályozta) – az idegrendszerrel és aggyal kapcsolatos legújabb eredmények, melyeket az elhunyt Szentágothai János professzor végzett, tükrözik legjobban az emberi küldetés célját a biológiai-lét jobb és teljesebb megismerésére a természet világán belül.

Egyértelműen megállapíthatjuk tehát, hogy az ember felismerte küldetését a természet biológiai struktúra-rendszerének kutatására, és ezen a területen alapvető ismereteinek bővítésére. – Ennek során fennáll ugyan a veszély, hogy a kutatások eredményei nem a

küldetésnek megfelelően kerülnek felhasználásra, ez azonban nem von le semmit a küldetés hordozóinak érdeméből, ha küldetésük erkölcsi súlyát is vállalják-

– Az emberi küldetés felismerése a tudati struktúraszint vonatkozásában.

A tudati struktúraszint és annak létezői – az emberek és a szocializált emberi közösségek – képezik Földünk viszonylatában a tudati egységet. Az emberi fajnak valaha – valószínűleg – több ágból indult filitizációja – a fajtörténeti fejlődés során – filumaiban konvergens módon egymás felé hajolt, s létrehozta Földünkön az egyetlen „homo sapiens” fajt. – Gondoljunk a jelen írások szerzője által megfogalmazott nooton-modell léttartalmára és relációrendszerére. – Ennek az egyetlen emberi-fajnak felépítésében azonos a biológiai szubsztrátuma, mely – ugyancsak a szerző által – a szenzoreflexív-modellben nyert megfogalmazást. – Az ember természeti jelenség, de biológiai szubsztrátumán túl és azon felépülve – tudati léttel, lét-határozománnyal és relációrendszerrel rendelkezik, s ennek mindig jobb és mélyebb ismerete egyáltalán nem közömbös az ember számára.

Az ember tehát mindig többet akar tudni önmagáról, ez képezi az alapját annak, hogy a természet prébiológiai és biológiai strukturáltságán túl a tudati struktúraszint jelenségeinek, törvényszerűségeinek, a tudati lét léthatározományainak és relációrendszerének kutatására is törekszik, arról is szól a természet részéről történt elhívásából eredő küldetése és küldetés-tudata. – Mivel az emberi tudat és abból eredő tudás legfontosabb forrása a tudati struktúraszint és annak létstruktúrái, és mivel a tudati struktúrákban adott lehetőség a megismerés hármas absztrakciós-szintjének és azok műveleteinek elérése, ezért, ha a természettel kapcsolatos emberi küldetésről beszélünk, ez a küldetés szervesen magába foglalja a tudati struktúraszintet, annak létezőit és jelenségeit.

Az ember felismerte a természettel kapcsolatos küldetésének ezt a legjelentősebb részét, éppen ezért az alapkutatások a tudat feltételrendszerére, – újra hivatkozom Szentágothai professzor idegrendszerre-agyra vonatkozó kutatásaira és azok eredményeire, valamint a szenzoreflexív-modell felépülésére és összetevőire, – genetikai-, hormonális, enzimrendszerbeli és pszichológiai felépítésére, szociológiai alapállapotára és kölcsönhatásaira vonatkoznak. – Közben az emberben felfedezzük a „homo sapiens” mellett a „homo faber”-t, a „homo ludens”-t (az értelmes- mellett a mester- és a játékos-embert) egész sereg léthatározománnyal, relációval és kölcsönhatással. – De megismerjük a „magára-maradt, egzisztenciájában magába-zárt” embert is, aki nem tud kapcsolatot teremteni a Világgal és a természeti jelenségekkel. – Ez utóbbi tényről és veszélyeiről a későbbiek során részletesen kívánok szólni. – Megismertük a „homo individuális”-t, a „homo socialis”-t, és Teilhard de Chardin látomásában felsejlik a „homo cosmicus”, a Kozmossszal kölcsönhatásra lépő ember képe.

Mindezekkel kapcsolatban újabb és újabb elméletek születnek. Nemcsak az ember származásáról és kifejlődéséről, hanem jelen és jövőbeli létéről és lehetőségeiről.

(Megjegyzés: Sajnálatos módon, egyes írók a jelen individuális, önző, hatalomvággal-eltelt emberi tulajdonságokat igyekeznek időben és térben extrapolálni az emberi jövő vonatkozásában is. Ezt igazolja – többek között – hogy a tudományos-fantasztikus regények és filmek jelentős része úgy mutatja be a jövő emberét, mint a Világegyetem „teljes jogú Urát és Parancsolóját”.)

A különböző – emberről és kifejlődéséről szóló – elméletek igyekeznek kísérleti tényekkel alátámasztani állításait. Így mindez tükrözi az ember célját a tudati-lét jobb és teljesebb megismerésére a természet világán belül.

Egyértelműen megállapíthatjuk tehát, hogy az ember felismerte küldetését a természet tudati struktúraszintjének kutatására, és ezen a területen is alapvető ismereteinek bővítésére. – S ezzel valójában bezárult a kör: a természet részéről történő kiválasztás következtében az ember küldetést hordoz az egész természettel kapcsolatban annak megismerésére, és a

megismerés révén annak birtokbavételére. Ennek során fennáll ugyan a veszély, hogy a kutatások eredményei nem a küldetésnek megfelelően kerülnek felhasználásra, a kockázatot azonban kell vállalnia a küldetés hordozójának, ha a küldetés erkölcsi súlyát is vállalja. És eltölti tudatát az a remény, hogy az emberiség nemcsak tudásban, hanem erkölcsi magatartásban is képes fejlődni és – reményünk szerint – majd fejlődik is.

Küldetés a természettörvények kutatására.

Az ember természettel kapcsolatos küldetésének legfőbb tárgya a természettörvények-rendszere és az azokra vonatkozó emberi kutatás. Valójában már eddig is – a prébiológiai, biológiai és tudati struktúraszint vonatkozásában – a természettörvények keretén belül tárgyaltuk az emberi küldetést. – Most azonban kifejezetten a természettörvényekre, azok forrására, megfogalmazásuk lehetőségére, leképezésük formáira és módjaira koncentrálnunk, és megkíséreljük az ember természettel kapcsolatos küldetését megragadni, és a rendszerelméleti megismerés révén birtokba venni. A feladat nem könnyű, és már előre fel kell készülnünk arra, hogy jó pár matematikai és természettudományos fogalommal kell dolgoznunk, mert csak ezek segítségével tudunk kellően rávilágítani az emberi küldetésnek e sajátos formájára.

– Küldetés a természetben megnyilvánuló alapalternatívák kutatására.

A természeti jelenségek legalapvetőbb léthatározmányai elsősorban azok az alapalternatívák, melyekben a természeti jelenségek léte gyökerezik. Ezeknek egyik jelentős részét a szimmetriák és a szimmetria-csoportok képezik, melyek egy-egy természettörvény alapjául szolgálnak. – Nincs szándékomban mindezek részletesen újfogalmazni, hiszen ez már a BEVEZETŐ-ben és a TERMÉSZETBÖLCSELET-ben részletesen megtörtént. Inkább azt kívánom kifejtetni, hogy mindezek kutatása mennyiben képezi tárgyát a természettel kapcsolatos emberi küldetésnek.

Alapalternatíváknak azokat a közös forrásra vissza nem-vezethető alapvető kijelentéseket nevezzük, melyek alkalmasak arra, hogy axiómarendszerek épüljenek rájuk. A bizonyítás pedig nem is az alapvető kijelentések eredetére, hanem a kijelentés és következményei helyességére vonatkozik.

A természettudományokban kétféle alapalternatívát különböztethetünk meg.

Először: Ontológiai alapalternatívákat, melyek a természettudományos létfogalommal és magával a léttel kapcsolatosak. Ezek az alapalternatívák tagadhatatlanul természettudományos eredetűek, a kijelentések következményeire vonatkozó bizonyítékok ugyancsak a természettudományokból származnak. Azonban – minthogy a természettudományos létfogalmat alapozzák meg, és arra vonatkoznak – ontológiai természetük kétségbevonhatatlan.

Másodszor: Matematikai és természettudományos alapalternatívákat, melyek elsődlegesen a matematikából és a természettudományokból fakadnak, érvényességi körük azonban minden létezőre, minden természeti jelenségre kiterjed.

A két alternatíva-csoport nem választható el szorosan egymástól, mivel kölcsönös átfedés van köztük, és kölcsönösen kiegészítik egymást. Egyrészt az ontológiai alapalternatívák megfogalmazásánál és kifejtésénél – a bizonyításról nem is beszélve – felhasználásra kerülnek a matematikai és természettudományos alternatívák, másrészt a természettudományos alapalternatívák mit sem érnek ontológiai alapalternatívák nélkül, mert csak azok alkalmazásával kapnak értelmet a természeti jelenségek teljes körére vonatkozóan.

Ontológiai szempontból a Heisenberg-féle kvantum-térelmélet és a Gell-Mann-féle kvark-elmélet szerepel alternatívaként. Egyik sem mond semmit az anyag honnan-valóságáról, de az anyagi-lét szabályait mindkettő – ha más eszközökkel is – egzakt módon tartalmazza és leírja. – Heisenberg alapképlete az összes szimmetriátélt tartalmazza – nem-lineáris spinorok formájában – a relativisztikus-kausalitással együtt, s ez az alapképlet – matematikai nehézségei ellenére – tartalmazza az eddig ismert elemi-részecskéket, vagyis a természeti jelenségek alap-építőköveit, és előrejelzései nyomán az addig ismeretlen elemi-részecskék egész sorát találták meg. – Gell-Mann a csoportelméletből kiindulva, és a legelemibb csoportot – az $SU(2)$ -t – alapul véve építi fel – akkor még csak feltételezett – kvarkjaiból, melyből az elmélet szerint 6 különböző adott, a természeti jelenségek alap-építőköveit, vagyis az elemi-részecskéket. A kvark-elmélet matematikája nem egyszerű, de az eddig ismert elemi-részecskéknek egységes magyarázatát adja, s az elmélet alapját képező 6 különböző szubelemi-részecskét – kvarkot – kötött állapotban, vagyis nem-elkülöníthető formában, meg is találták a kutatók. – Hogy melyik tudósnak van igaza? – Az elemi-részecskék kutatói jelenleg általában a kvark-elmélet mellett foglalnak állást. Azonban lehetséges, hogy közülük sokat a Heisenberg-féle elmélet matematikai apparátusának nehezen kezelhető volta riaszt vissza a kvantum-térelmélet elfogadásától. – De mindez lényegében nem számít, mert a természeti jelenségek alap-építőköveiről mindkét elmélet – bár eltérő módon – egységes áttekintést ad létrejöttük pillanatától kezdve.

Matematikai és természettudományos szempontból a szimmetriák – szimmetria-csoportok – és a relativitás-elmélet szolgál alapalternatívaként. Ezek sem mondanak semmit az anyag honnan-valóságáról, de az anyagi-lét tulajdonságait és relációit egzakt módon leírják. – A szimmetria azt jelenti, hogy az anyagi-lét alávethető bizonyos – geometriai és dinamikai – műveleteknek, s e műveletek végrehajtása után ugyanolyan marad, mint amilyen eredetileg volt. (Pl. tengelyes-, vagy középpontos-tükrözés, stb.) – A szimmetriának matematikai következménye az invariancia, amennyiben invariáns az a mennyiség, amely fizikai hatások, illetve matematikai műveletek közben értékét nem változtatja. – Ennek legegyszerűbb példája: az 1, mint matematikai mennyiség, amely invariáns a szorzásra és osztásra nézve. – A szimmetriák azonban kissé bonyolultabb feladatot képviselnek, de bizonyos műveletvégzés során ezek sem változnak meg. (Ilyen a Lorenz-féle, vagy Galilei-féle invariancia.) – A szimmetria-csoportok pedig azt jelentik, hogy a szimmetriákat – alaptulajdonságaik szerint – csoportosítani lehet. Így jutunk el geometriai-, dinamikai- és keresztezési- (crossing-) szimmetria-csoportokhoz. – Ez utóbbiak, a keresztezési-szimmetriacsoportok, bizonyos geometriai- és dinamikai-szimmetriák egyesítéséből keletkeztek, és a mikrofizikában kapnak jelentőséget. – Természetesen ezek a szimmetriák és szimmetria-csoportok az anyagi-létre nem kívülről az emberi elme megismerő és kombinatív képessége által – ráhúzott tulajdonságok, hanem az anyagi-létnek valóságos határozományai és a természettörvények forrásai. Ezek a szimmetriák, szimmetria-csoportok képezik alapját valamennyi általunk ismert természettörvénynek, és pedig a geometriai-szimmetriák a geometriai természettörvényeknek, a dinamikai-szimmetriák a dinamikai természettörvényeknek, a crossing-szimmetriák pedig a mikrofizikai természettörvényeknek.

A relativitás-elmélet a XX. század fizikájának egyik legjelentősebb eredménye, és a modern fizika szilárd alapjához tartozik. Két részt különböztetünk meg az elméletben: a speciális- és az általános-relativitáselméletet.

A speciális-relativitáselmélet azt mondja ki, hogy az egymással egyenes vonalú egyenletesen haladó mozgás viszonylatában levő vonatkoztatási-rendszerek egyenértékűek, így az elmélet azokban adja meg az események ekvivalens matematikai leírását, – Legjelentősebb következményei az alábbiak:

– nincs „abszolút tér” és abszolút idő”, mindkettő függvénye a vonatkoztatási-rendszernek, melyben vizsgáljuk;

- új abszolút fizikai-állandó: a fénysebesség, mely a Világegyetemben a maximális terjedési sebesség;
  - mindezek matematikai kifejezője a Lorenz-invariancia, vagyis a Lorenz-féle transzformáció egyenértékűsége;
  - az eseményeket nemcsak tér-koordinátáik határozzák meg, hanem az idő is, így a tér-idő-kontinuum az anyagi világ reális megjelenési formája;
  - a tömeg és energia ekvivalenciája, melynek matematikai leírása: $E = m \cdot c^2$ (ahol E az energiataralom, m a tömeg, c pedig a fénysebesség).
- Az általános-relativitáselmélet kiküszöböli a speciális-relativitáselmélet hiányait, ilyen, pl. az, hogy a speciális-relativitáselmélet forgó vonatkoztatási-rendszerben lehetővé teszi a forgó vagy nem-forgómozgást végző rendszerek megkülönböztetését; ugyanakkor az egymás viszonylatában gyorsuló- vagy forgómozgást végző vonatkoztatási-rendszereket is egyenértékűvé teszi. – Legfontosabb következményei az alábbiak:
- a tér tulajdonságainak forrásai és befolyásolói a tömegek, melynek következménye, pl. a súlyos és tehetetlen tömegek egyenlősége;
  - a Riemann-féle – görbült – geometria segítségével a Világegyetemet véges, de határtalan kvázi-szférikus térként fogalmazza meg;
  - az idő nem végtelen, a Világegyetem anyaga 15-20 milliárd évvel ezelőtt lényegesen kisebb térrészre tömörült, s az óta – különböző sebességgel – mindinkább kiterjed;
  - mindez bizonyos határt von idő-fogalmunkban: előtte vagy változásmentes anyagról kell beszélnünk, vagy pedig idő-fogalmunkat kell lényegesen megváltoztatnunk.
- A speciális-relativitáselmélet helyességét mind a tér-idő-kontinuum, mind a Lorenz-invariancia, mind a tömeg és energia ekvivalenciája szempontjából nagyszámú, sokszorosan megismételt és pontosan megvizsgált kísérleti tény igazolja.
- Az általános-relativitáselmélet tapasztalati bizonyítékai, bár szegényesebbek, de ugyanolyan meggyőzőek. Minél pontosabbak a mérések, annál inkább megerősítik az elméletet, de ma már nem kell attól tartanunk, hogy a tapasztalat megcáfolja azt.

Alapalternatíváink rövid áttekintése után térjünk át a természettörvények ismertetésére. – Természettörvényeknek nevezzük azokat az – alapalternatívákból matematikailag levezethető, tapasztalatilag megfigyelhető és ellenőrizhető, kísérletileg igazolható – alapvető összefüggéseket, melyek általános – vagy feltételes – érvénnyel bírnak a természeti jelenségek vonatkozásában.

Tekintettel azonban arra, hogy többféle alapalternatíva-rendszerrel rendelkezünk, felmerül a kérdés: vajon valamennyi alapalternatíva segítségével ugyanahhoz a természettörvény-rendszerhez juthatunk-e? – Furcsa módon, bármilyen alapalternatíva-rendszert veszünk alapul, azokban bármilyen matematikai apparátussal dolgozunk, ugyanazt a természettörvény-rendszert kapjuk. – Illetve: ott tartunk, hogy természettörvény-rendszerünket valamennyi alapalternatíva-rendszer kielégíti. – Tény az, hogy minden alapalternatíva gazdagította természettörvény-rendszerünket, azonban koránt sem mondhatjuk azt, hogy természettörvény-rendszerünk teljes lenne.

Sőt, amint Wigner Jenő Nobel-díjas hazánkfia „Szimmetriák és reflexiók” című könyvében megállapítja, még szimmetria-rendszerünk sem teljes, így természettörvény-rendszerünknek is hézagossá kell lennie, és minden bizonnyal vannak olyan jelenlegi természettörvények, melyek tudásszintünk emelkedésével érvényüket veszítik. – Nem mintha valamely természettörvény érvényét veszíthetné, hanem valamely összefüggést jelenleg természettörvénynek tartunk, melyről később nyilvánvalóvá válik, hogy valójában nem az. – Furcsa módon, jelenlegi tudásszintünkön nem tudjuk megkülönböztetni azokat a természettörvényeket, melyek végleg és minden időkre nézve érvényben maradnak, azoktól, amelyek idővel érvénytelenné vagy túlhaladottá válnak tudásszintünk emelkedésével.

Mindezeket figyelembe véve egyértelműen megállapíthatjuk, hogy a természettörvényekkel kapcsolatban jelentős mértékben fennáll az emberi küldetés. Minden szempontból: az alapalternatívák kutatására, a természettörvények-rendszerének megismerésére, felülvizsgálatára, kiegészítésére, reálissá és objektívvá tételére. – A természettörvények rendszerének kutatása komoly és méltó küldetés a természet részéről kiválasztott tudósok számára, minthogy a természettörvények minden természeti jelenség léthatározmányainak, relációinak és viselkedésmódjának alapját képezik.

A természettörvények egyben a természeti javak és értékek forrását is jelentik. valamennyi kultúr- és társadalmi-objektíváció, valamennyi – józanul és helyesen megalapozott – igényt kielégítő civilizációs eszköz végső soron a természettörvények kutatásának eredménye. – Ugyanakkor – sajnálatos módon – valamennyi hagyományos és tömegpusztító fegyver forrása is, mert azok nem léteznének a természettörvényekkel foglalkozó alapkutatások nélkül.

Áldás, vagy átok? – merül fel a kérdés. – Áldás, ha minden kutatási eredményt a természettörvény szellemében használnak fel. Átok, ha nem rendeltetésszerűen alkalmazzák a természettörvényeket, hanem az önmagában véve jót – a szándék és felhasználás révén – rosszá változtatják át. – Ne feledjük: a természettörvény önmagában mindig a jót – a dolgok tartalmának való megfelelésséget – tartalmazza.

A természettörvények kutatása küldetés, felhasználása ugyancsak küldetés, és erkölcsi felelősség terheli a kutatót is, a felhasználót is, ha nem eredeti céljának megfelelően hasznosítja a küldetés eredményét. – Szomorú jelensége korunknak, hogy a küldetés embereit megvásárolja saját embertelen céljainak megvalósításához. Bárcsak ne lennének tanúi annak, amikor a természet visszaüt, – mert visszaüt, és gyakran ott, ahol legkevésbé várjuk, – és elpusztítja azokat – sok más ártatlannal együtt – akik visszaéltek a természet erőivel.

A természettörvények kutatóinak, mint a természettel kapcsolatos küldetés hordozóinak, fogadalmat kellene tenniük, hogy utolsó leheletükig ragaszkodnak küldetésük végrehajtásához, és nem hajlandók áruba bocsátani magukat, tudásukat, küldetésüket. – Talán ez még megmentené a Földet és az emberiséget!...

– Küldetés a természettörvények további és teljesebb leképezhetősége érdekében.

A természettörvények leképezése alatt azt a műveletet és tevékenységet értelmesszük, amikor a természettörvényt valamely természeti jelenségre alkalmazzuk. Ennek a leképezésnek megvannak a feltételei, célja és következményei.

Feltétel vonatkozásában elég talán csak arra hivatkoznom, hogy nem minden természeti jelenségben valósul meg valamennyi természettörvény. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy valamely természeti jelenség, annak léttartalma és relációrendszere ellentmondásban lenne bármelyik érvényben levő természettörvénnyel. Csupán azt szeretném érzékeltetni, hogy a természeti jelenségek – külön-külön – egy-egy természettörvény-csoport hatása és érvénye alatt állnak. Vagyis a leképezés feltétele azt jelenti, hogy a természeti jelenség nincs ellentmondásban egyetlen rá vonatkozó, létstruktúrájába leképezhető természettörvénnyel sem.

Cél vonatkozásában a leképezés nyilvánvalóvá teszi azt, hogy a természeti jelenség a természettörvények egy csoportjának érvényét reprezentálja. – Vagyis a leképezés célja nemcsak azt jelenti, hogy a természeti jelenség nincs ellentmondásban a természettörvényekkel, hanem kifejezetten alátámasztja – igazolja – azokat a természettörvényeket, melyek rá vonatkoznak. – Egyébként ilyen leképezéseknek tekinthetjük a természettörvényekre vonatkozó kísérleteket, mert ezek igazolják a természettörvény megfogalmazásának helyességét, illetve – ellenkező esetben – ezek a leképezések vonhatják kétségbe az eddig természettörvény formájában elfogadott összefüggés általános érvényét.

Következmény vonatkozásában a leképezés – úgyis, mint a természettörvényre vonatkozó kísérlet – egyrészt feltárja a leképezett természettörvény összefüggését a többi természettörvénnyel, másrészt utat nyit a leképezett természettörvény további vizsgálatához és alkalmazásához. – Az alkalmazott természettudományok megszületése, valamint egyes alap kutatások alkalmazása és használatba vétele a különféle természettörvények ilyen leképezéseinek eredménye, illetve következménye. – A leképezés következménye tehát azt jelenti, hogy a leképezett természettörvényt további műveletnek vetjük alá, és a természeti jelenségekre történő alkalmazás során tesszük vizsgálat tárgyává.

A természettörvények minden esetben ontológiai léttel bírnak, vagyis ontológiai valóságot takarnak. Éppen ezért leképezésük eredménye is mindig ontológiai valóság, bármilyen leképezéssel – matematikai, logikai, rendszerelméleti leképezéssel – jutunk is el a végeredményhez. Ezeknek a leképezéseknek kutatása és vizsgálata lényeges a természettel kapcsolatos emberi küldetés szempontjából, mivel a természet által történő kiválasztásnak egyik lényeges pontja a természettörvények kutatása és vizsgálata. – A következőkben – a természettel kapcsolatos emberi küldetés teljesítésének megkönnyítésére – kíséreljük meg a természettörvények leképezését az energetikai axiómarendszerbe, a természeti jelenségek létstruktúráiba és az ember, mint természeti jelenség, belső strukturáltságába.

Először: A természettörvényeknek az energetikai axiómarendszerbe történő logikai leképezéséről ejtünk néhány szót. – Előre kell bocsátanom, hogy a természettörvények ontológiai jellege sem vész el a logikai leképezés során, tehát a természettörvényekből leképezett energetikai axiómarendszer is ontológiai valóság. – A szabadenergia- és entrópia-tételek a természet objektív törvényszerűségei, így ontológiai realitásuk megmarad, ha energetikai axiómarendszerünk axiómáivá tesszük is őket. – Ugyanez vonatkozik a Heisenberg-féle bizonytalansági-relációra, melyben a komplementaritás és relativisztikus-kausalitás ugyancsak a természet objektív valóságai, tehát energetikai axiómarendszerünk axiómái közé ontológiailag leképezhetők. – A statisztikai valószínűség ugyan nem természettörvény, de a mikrofizikai és termodinamikai természettörvények következménye, s mint ilyen, alkalmazható az objektív valóságra. – Mindezek alapján egyértelműen megállapíthatjuk, hogy az energetikai axiómarendszer természettörvényekben gyökerezik, s axiómáink alkalmazása a természettel kapcsolatos emberi küldetés vonatkozásában ellentmondásmentes, megengedett és célirányos.

Másodszor: A természettörvények leképezése a természeti jelenségek létstruktúráiba kétféle módon történik: vagy közvetlenül a természettörvények leképezése révén, vagy az energetikai axiómarendszer útján. – Végso soron az eljárás ugyanaz, mert – mint az előző bekezdésben kifejtettük – az energetikai axiómarendszer maguknak a – számunkra – legfontosabb természettörvényeknek elsődleges leképezése. Mindezek figyelembevételével a természettörvényeknek a természeti jelenségek struktúraszintjére történő leképezése az emberi küldetést a következőkben részletezett módon elégíti ki.

A puszta-lét struktúraszintjén az alapalternatívának valóra válása útján jelennek meg az elemi-részecskék, és a természettörvények közvetlen hatása alatt épülnek fel a prébiológiai struktúraszint létstruktúrái.

A biológiai struktúraszinten a természettörvények részben közvetlenül, részben az energetikai axiómarendszerre leképezve hozzák létre hatásukkal az élet létstruktúráit.

A tudati struktúraszinten a természettörvények kétszeres-, sőt háromszoros-leképezése történik: A természettörvények hatást fejtenek ki közvetlenül a biológiai szubsztrátumra annak felépítésében; a természettörvények hatása megjelenik az energetikai axiómarendszer axiómáin keresztül; de hatnak az energetikai axiómarendszernek az információs- és kibernetikai-struktúrákba történt leképezése útján is.

Mindezek a leképezések nem csökkentik a természettörvények hatékonyságát, csak az a hatékonyság többszörös áttételen keresztülélvényszerűsül. – A mondottak alapján egyértelműen

megállapíthatjuk, hogy a természet létstruktúráira alkalmazott leképezések a természettel kapcsolatos emberi küldetés vonatkozásában ellentmondásmentesek, megengedettek és célirányosak.

Harmadszor: Az emberrel, mint természeti jelenséggel, kapcsolatban megállapíthatjuk, hogy a természettörvények egyrészt biológiai szubsztrátumának felépítésében, másrészt belső – energetikai, információs és kibernetikai – strukturáltságának létrehozásán keresztül hatnak. – (A biológiai strukturáltságra egyértelműen érvényesek az előző bekezdésben mondottak.) – A belső strukturáltsággal kapcsolatban a természettörvények halmazelméleti és információelméleti műveletekkel történő leképezését alkalmazzuk. A tudati létstruktúrára ugyanis a természettörvényeket nem tudjuk közvetlenül leképezni, legfeljebb a tudati létstruktúra prébiológiai és biológiai objektivációira. Magára a tudatra vonatkozóan még az energetikai axiómarendszert sem tudjuk közvetlenül alkalmazni, hanem azt a halmazelmélet segítségével leképezzük az információelméletbe, az információelmélet segítségével általánosított energetikai axiómákat pedig további leképezéssel visszük át a kibernetikai rendszerekbe: esetünkben az egész tudati létstruktúrába. – Így hatnak a természettörvények az emberre, mint természeti jelenségre, az ember energetikai-, információs- és kibernetikai-strukturáltságán keresztül. Ez a hatás – bármennyire is áttételes a leképezések vonatkozásában – valódi ontológiai hatása a természettörvényeknek, minthogy a leképezés nem változtat a természettörvények ontológiai valóság voltán. – A mondottak alapján egyértelműen megállapíthatjuk, hogy az emberi lét energetikai, információs és kibernetikai strukturáltságába történő leképezések a természettel kapcsolatos emberi küldetés vonatkozásában ellentmondásmentesek, megengedettek és célirányosak.

A természettörvények kutatására szóló küldetés megfogalmazható, realitásában és ontológiai valóságában nem kételkedhetünk. A küldetés hordozóinak kötelessége a természettörvényeknek és azok – ellentmondásmentes, megengedett és célirányos – leképezésének kutatása és vizsgálata, csak így tud eleget tenni küldetésének, csak így képes szolgálni azt a természetet, melynek kutatására és szolgálatára küldetése szól.

Küldetés a természeti erők meghódítására és dinamikus felhasználására.

„Menjetek és hódítsátok hatalmatok alá a Földet!” – így szól a Biblia egyik részének – az ember létrejöttének – befejező része. Ez a felszólítás két alapvető megállapítást takar, melyek a Bibliával vagy Biblia nélkül egyaránt és egyformán értelmezhetők, vagyis mindkét magyarázat és megoldási mód ekvivalens egymással.

Először: A kijelentés azt takarja, hogy a természeti erőknek az embert kell szolgálniuk, vagyis: a természeti erőknek küldetésük van az ember szolgálatára. Ez nemcsak azt jelenti, hogy az ember, mint a tudati létstruktúra birtokosa – létben, létstruktúrában és relációkban – felette áll a természeti erőknek, hanem azt is, hogy a természeti erők a lét- és értékrendben felettük álló ember segítségére és szolgálatára hivatottak, az emberi létstruktúra és a benne levő képességek kiterjesztése céljából.

Másodszor: A kijelentés szószerinti értelmezésében az ember küldetéssel bír a természeti erők meghódítására, s ezt a küldetését nemcsak felismerni, hanem vállalni és teljesíteni is emberi kötelesség. Vagyis: a természettel kapcsolatos emberi küldetés legmélyebb tartalma – a természettörvényekkel kapcsolatos küldetésen túl – a természeti erők megismerésére és meghódítására vonatkozik. Ebben a küldetésben az a biztos tudat vezetheti az embert, hogy természeti jelenség-volta – de ugyanakkor a természeten túlmutató képességei – teszik lehetővé leginkább a természet megismerését és meghódítását.

Ebben a szellemben fejezzük be a természettel kapcsolatos emberi küldetés tárgyalást, egyrészt a természeti erők meghódításának dinamizmusáról, de egyben az embert fenyegető

veszélyeiről; másrészt a természeti erők felhasználásának erkölcsös, vagy erkölcstelen voltáról; végül a természet védelméről, mely egyben az ember védelmét és küldetésének lényeges kiegészítő részét képezi. – Tárgyalásunk során valójában ellentét-párokat – alternatívákat – vetünk össze, mégpedig abból a célból, hogy világosan lássuk: mi jelenti a természettel kapcsolatos emberi küldetés végső célját, illetve: hogyan válhat a természeti erők meghódítása az emberi küldetés csődjévé?

Végül fel kell tennünk az emberi küldetéssel kapcsolatban a legfontosabb kérdéseket: mi jobb? – milyen áron? – csak azért is? – Mert csak abban az esetben ismertük fel helyesen a természettel kapcsolatos küldetésünket, ha ezekre a kérdésekre is emberhez méltó választ tudunk adni!

– A természeti erők meghódításának dinamizmusa és annak buktatói.

A természettel kapcsolatos küldetés vonatkozásában a természeti erők meghódításának dinamizmusa és annak során felmerülő – az embert és küldetését fenyegető – veszélyek, egy alternatívát takarnak: meddig kell és lehet elmenni a természeti erők kutatásában és meghódításában? – Ezt az alternatívát korunk olyan élet formában veti fel, hogy megkerülni nem lehet. A kérdés választ követel!

A természeti erők meghódítása és a fejlődési-elv.

A természeti erők meghódítása nem történhet egy csapásra. Nem lehet egyetlen rohammal bevenni és uralmunk alá hajtani a természeti erőket. Hosszú és dinamikus fejlődési folyamat ez, tele lélegzet-elállító előrefutásokkal, szívszorító visszakoვásokkal, vargabetűkkel és kitérőkkel, majd visszakanyarodásokkal és leállásokkal. Néha az az érzése az embernek, hogy a természetről is valahogy elmondható az, amit Paul Claudel Istenről mondott: „Egyenesen ír görbe vonalakon...”

A természeti erők meghódításának dinamizmusa ugyanis egyáltalán nem egyenes vonalú és egyenletes. – Különösen nem mondható – a fizika-kémia-biológia forradalma ellenére – egyenletesen gyorsuló mozgásnak. – Kezdődik a természettörvények megismerésével, folytatódik azok további kutatásával és a természettörvényeknek a természeti jelenségek létében, léttartalmában és relációiban való megjelenésével. A természeti erők a természeti jelenségeken keresztül mutatkoznak meg számunkra: a prébiológiai, a biológiai, a tudati struktúraszinten egyaránt. – Így a természettörvények és a természeti jelenségek együttes ismeretén keresztül válnak ismertté a természeti erők.

Fokozatosan: mert egyik természeti erőből következtethetünk a másikra, azokból a harmadikra, és így tovább...

Folyamatosan: mert ha megelégszünk néhány természettörvény és természeti jelenség, rajtuk keresztül megnyilvánuló természeti erő ismeretével, akkor nem tudjuk meghódítani még azt a kevés természeti erőt sem, amelyet sikerült megismernünk. – Folyamatos kutatás visz el a folyamatos megismeréshez, az pedig a természeti erők folyamatos meghódításához.

Dinamikusan: mert a természeti erők időbeli és létbeli dinamizmusukon keresztül tapasztalhatók, megismerhetők és meghódíthatók. – S ez a dinamizmus egyben a megtapasztalás, megismerés és meghódítás intenzitásbeli állandó növekedését is jelenti

S a létbeli dinamizmussal valójában a fejlődési-elvhez érkeztünk meg. – Az már a TERMÉSZETBÖLCSELETBEN láttuk, hogy a létstruktúrákba és struktúraszintekbe rendezett természeti jelenségek a természetben működő fejlődési-elv révén valósulnak meg,

szerveződnek létstruktúrákká, és helyezkednek el bizonyos, léttartalmuknak megfelelő struktúraszinteken. A természettörvények vonatkozásában is meg tapasztalható a fejlődés ontológiai elvének működése, amennyiben a természet fejlődése során jelentek meg a természettörvények is, és váltak mindig szélesebb hatókörben irányítóvá, és érvényessé. – A természeti erők is a fejlődési-elv hatása alatt állnak: kifejlődnek, mindig nagyobb jelentőséget és szélesebb érvényességi kört kapnak. – És – ami talán a legfontosabb – struktúraszintenként változnak, áttételeződnek, mondhatni: finomodnak.

Legnagyobb hatóerővel, de legdurvább formában a prébiológiai struktúraszinten jelentkeznek: mag-erők, atomszerkezeti-erők; elektromos és mágneses térerősségek; termikus-erők; gravitációs-erők – melyekből még csak a gyenge, statikus gravitációs-tereket ismerjük, és szinte elképzelni sem tudjuk, hogy milyen erők tombolhatnak az erős és változó gravitációs-terekben, az u. n. „fekete-lyukak”-ban?! -; kötési és aktiválási-energiák; stb. – Ezek az erők a biológiai struktúraszinten minden élő-létezőt szétrombolnának, elpárologtatnának, megsemmisítenének. – Gondoljunk csak a szörnyű természeti katasztrófákra és azok áldozataira, vagy Hirosimára!

Ezért jelennek meg az élő-lét struktúraszintjén a bioelektromos- és bioelektromágneses-erők; a kevés – vagy közel semmi – aktiválási-erőt igénylő katalizátorok, enzimek, koenzimek; kifejlődik a központi idegrendszer és az agy. – S az élő-lét mérhetetlen kitérülése követi a természeti erőknek ezt a fejlődését, finomodást...

A természeti-erők legfinomabb – ugyanakkor legfejlettebb – formában a tudati struktúraszinten jelentkeznek: központi vezérlő-egység; szabályozó-, ellenőrző-, önfejlesztő-rendszer; memória-kapacitás; utasítás-regiszterek; kommunikáció és mindezeket összefoglaló, irányító hierarchia. – Mindezek a kibernetikai-rendszer sajátjai, s mint ilyenek – többé vagy kevésbé tökéletes formában – a biológiai struktúraszinten is megvannak; most azonban a tudati struktúraszint kibernetikai-rendszeréről beszélünk. – Mindez – a legtökéletesebb műszernél is tökéletesebben – együttműködik a megismeréssel, az absztrakcióval, az analízissel és szintézissel, a gondolkodás különböző elemeivel és fajtáival. – Hogyan lehetne elképzelni emberi gondolkodást, értelmes-életet a prébiológiai struktúraszint energiaáradatában és áradatának segítségével? – Mindez a fejlődés eredménye, éppen ezért a legdöntőbb elv a természeti erőknek nemcsak a meg tapasztalásában és megismerésében, hanem meghódításában, hatalmunk alá hajtásában is a fejlődés-elve.

„A fejlődés-elve egyúttal a bonyolódás-elve” – mondja Teilhard de Chardin. – Milyen óriási különbség van a bunkó vagy a primitív kőbalt és a mikroelektronikai-technikával létrehozott eszközök között?! – Rendszben van: építünk óriási részecske-gyorsítókat. – Azonban ezekkel csak a természet legdurvább erőit tudjuk kutatni és megismerni. Igaz, ez is óriási eredmény! – De mennyivel finomabb természeti erővel dolgozik a biokémia és a molekuláris-biológia! – És még ezeknél is finomabb természeti erőket ismer meg és használ fel a fehérje-kutatás, a gén-sebészet és egyáltalán a gén-technológia, idegrendszeri és agykutatás... – Mégis az igazi fejlődés, a természeti erők igazi meghódítása az lesz, ha hozzáférünk a gondolkodás elemeihez, a gondolkodási folyamatokhoz, magához a gondolkodáshoz és annak különböző formáihoz. – De hol vagyunk még ezektől? – Amikor a „durva” természeti erőket is alig-alig kezdjük ismerni, meghódításukról szinte alig beszélhetünk, s amit ezen a téren elértünk, alighanem véletlenül sikerült...

A természeti erők meghódításának buktatói és az embert fenyegető veszélyek.

A természeti erők megismerésének és meghódításának nemcsak vargabetűi és visszakanyarodásai vannak, hanem ez az út tele van buktatókkal és az embert fenyegető veszélyekkel. Ha

csak buktatók lennének, az ember feltápáskodna, leverné magáról a port, és folytatná útját erre vagy arra. – De fenyegető veszélyek is vannak szép számmal, melyek az emberi létet, az értelmes-életet, az emberi felelősséget és az emberi küldetést sodorják veszélybe. – Ha az ember elbukik, de feltápáskodik, még nem akkora a baj. – De mi történik akkor, ha fekve is marad?!

A természeti erők meghódításának kísérlete már nem egy komoly bal forrásává vált. Jelenleg is veszély-helyzetet teremthet az emberiség számára, méghozzá olyant, amilyen még nem volt az emberiség történetében. – Hirosima és Nagaszaki egy-egy intő jel roppant nagy emberáldozatával. A sugár-fertőzés azonban már komoly veszély, az állandóan növekvő daganatos megbetegedések száma viszont azt jelenti, hogy az emberiség létében veszélyeztetetté vált. – Hivatkoznom kell Szentgyörgyi Albert Nobel-díjas professzorunkra, aki szerint a rák nem vírusos vagy egyéb megbetegedés, hanem a sejtek bioelektromos vezetésében és bioelektromágneses térerősségében előállott anomáliák okozzák a sejtek túlburjánzását. – Folytassuk tovább példánkat: a légköri atom- és magfúziós-robbantások fertőzik a levegőt, sugártartalmú felhőket hoznak létre, – pl. a Skandináv államok és az Északi-sarkkör felett a sugártartalom elérte a veszélyességi szintet; – a Földünket védő ózon-ernyőt megbontják, illetve már meg is bontották a Déli-sarkkör felett, mely ózon-lyuk fokozatosan és jelentősen terjed – hamarosan odajuthatunk, hogy az ózon-védelem csökkenésével a kozmikus-sugárzás mértéke és veszélye fokozódik, egyben fokozódik a levegő elszívargása a Föld légköréből; a Föld körüli – sugárzást tartalmazó az u. n. „Van Allen-övezet” erősödik, sőt egyes tudósok szerint az atomrobbantások következtében már több ilyen sugár-övezet van a Földnek; megváltoznak a kialakult meteorológiai viszonyok; stb. – A földalatti atom- és magfúziós-robbantások megbonthatják a Föld geológiai egyensúlyi állapotát; földrengéseket, földcsuszamlásokat, tűzhányó-kitöréseket okozhatnak; a Föld mélyében levő gázokat felszabadíthatják; a vizet elpárologtathatják vagy más – meglevő, vagy a robbanások következtében kialakult – földalatti üregekbe szoríthatják; a tengervíz-alámosta szárazföldeket leszakíthatják a kontinensekről, szigetekről. – S még mindig nem vagyunk a végén: a túlságosan gyakori erős robbanások módosíthatják a Föld forgási- és haladási-sebességét, az ekliptika síkjával bezárt szögét. hogy csak a legfontosabbakat említsem a lehetséges csillagászati következmények közül.

Büszkéek vagyunk arra, hogy az atom-energia új energiaforrást nyitott az emberiség számára. Egymás után épültek az atom-erőművek, azonban sem Keleten, sem Nyugaton nem törődtek azzal, hogy a legveszélytelenebb, legbiztonságosabb megoldást keressék az atom-erőművek telepítésénél, elsősorban a gazdaságosság volt az elsődleges szempont. – Így történt aztán, hogy Keleten is, Nyugaton is egymást követték a kisebb-nagyobb üzemzavarok, míg be nem következett a „Csernobili-katasztrófa”, melynek következményeit nemcsak a Szovjetunió, hanem egész Európa megsínylette. – Jelenleg ott tartunk, hogy 1986 óta kb. 18-20 ezer áldozata van ennek az egyetlen katasztrófának. – Ez aztán – legalábbis átmenetileg – gátat vetett az atom-erőművek telepítésének. De nem tudhatjuk, hogy mikor és hol következik be újabb katasztrófa, vagy mikor kezdenek újból „biztonságosabb” „(?) erőműveket építeni.

S még nem is beszéltem az előállított atom- és magfúziós-tömegpusztító. u. n. A-fegyverekről (az atom-fegyverek rövidítése), azok tárolásával, szállításával járó veszélyekről, hogy egy nukleáris-háború eredményeiről és következményeiről ne is beszéljek. Ezzel kapcsolatban el kell olvasni a világ legnagyobb és vezető tudósainak nyilatkozatát, akik a nukleáris-háború ellen foglaltak állást. – Hogy vezető tudósok állították elő az atom-, a hidrogén- és neutron-bombát? – Ez való igaz! – De az atom-bombával kapcsolatban még volt indokuk, mert attól féltek, hogy a Hitleri-Németország előbb állít elő tömegpusztító-fegyvert. – De az európai fegyverletétel után ugyanezek a tudósok tiltakoztak az atom-bomba Japán elleni bevetése ellen. Szomorú, hogy egy átlagon aluli, rossz politikus hozta a döntést az akkori világ legnagyobb tudósainak tiltakozása ellenére!... A további kutatásokat és kísérleteket, – nem nagy dicsőségünk, hogy vezetőjük a magyar származású Teller Ede volt, – majd a hidrogén- és

neutron-bomba olyan tudósok végezték, akik nem sokat törődtek tudósi lelkiismeretükkel, tudósi felelősségükkel és tudósi küldetésükkel. – Az elrettentés és az erő politikája hozta létre mindkét oldalon – és akkor még három nukleáris-hatalomnál, s az óta még vagy 8-10-12 államban – ezeket a borzalmas fegyvereket, melyeknek – bevetésük esetén – pusztító hatását nemhogy egy politikus, de még egy vezető természettudós sem tudja igazában felmérni.

Folytassam tovább? – Az általam „finomabbnak” nevezett természeti-erők kutatása, kísérlete és használatbavétele ugyancsak komoly buktatót jelent az emberi küldetés teljesítésében, hatásaiban pedig felmérhetetlen veszély forrása az emberiség számára. – Talán az „enyhébb formával”, a kábítószerrel kezdeném a kemizálás veszélyeit. Bár kezddhettem volna a fogamzásgátló tablettáknak – a tömegek által nem ismert – veszélyeivel is, mely sok esetben nemcsak egy életre teszi fogamzásképtelenné a nőket, hanem – statisztika az USA orvosi szaklapjából – a negyedik-ötödik generációban, a tablettát folyamatosan és rendszeresen szedő családok 20-25 %-ánál nemi szervi rákkal születnek az utódok, vagyis a dádunokák, vagy azok gyermekei. – Visszatérve a kábítószerre: hazánkban, 1990-ben kb. 150 ezerre becsülték a kábítószer-élvezők számát, – LSD-ről és kemény-drogokról van szó! – de Ausztriának csak egy tartományában – 1985-ös adat szerint – 250 ezer a nyilvántartott kábítószeresek száma. – Mi lehet akkor Nyugat-Európában és a Tengeren-túl?! – Az értelméletért való felelősség tárgyalásánál már elég részletesen beszéltünk erről a témáról. – De nem beszéltünk a hadi-arzenálról, ahol az ideg-gázok, a lélegzetbénító gázok, öntudatot ideiglenesen vagy véglegesen kikapcsoló gázok, stb. tömegét tárolják, – reméljük feleslegesen és felhasználás nélkül... De mi lesz, ha mégis felhasználásra kerülnek?! – Az I. Világháború több-százezer gázmérgezettjét ítélte gyors vagy lassú halálra mindkét oldal hadvezetősege. Azonban az akkor használt mérges-gázok még csak nyomába sem léphettek a jelenleg előállított és tárolt C-fegyvereknek, – a kémiai tömegpusztító fegyverek rövidítése, – melyek hatása az emberi szervezetre – tekintettel arra, hogy állatokon kísérletezték ki – jórészt ismeretlen.

És még mindig nem vagyunk a természeti-erők meghódításából származó buktatók és az emberiséget fenyegető veszélyek végén. Hátra vannak a B-fegyverek, – a biológiai tömegpusztító fegyverek rövidítése, – a vírusok és baktériumok tömegei, melyek ellenszereit csak a biológiai-fegyverek előállítói ismerik. – Ez még nem szerepelt soha az emberiség fegyvertárában, hatása az emberi szervezetre jórészt ismeretlen, mert állatkísérletek eredményei. – És ha az állatkísérletek eredménye nem úgy vonatkozik az emberre, mint a feltalálói kiszámították?! – Ha saját embereiket sem tudják megvédeni az oltóanyagok és egyéb ellenszerek?! – Mert ez is előfordulhat!... Ha az egész Földet pusztító járványok lepik el a biológiai fegyverek nyomán, melyek ellen nincs hatékony ellenszer?! – Vajon számoltak-e ezzel a lehetőséggel azok a tudósok, akik tudósi lelkiismeretüket, felelősségüket és küldetésüket áruba bocsátották?!...

Pedig még békés körülmények között is jelenleg a biológiai kutatások jelentik a legnagyobb buktatót és a legveszedelmesebb játékot a természet erőivel. – A fehérjék kutatását jelenleg abbahagyták bonyolultsága miatt, s minden erővel és eszközzel a nukleinsavak kutatására vetették magukat a biológusok. Rájöttek ugyanis, hogy az RNS és a DNS – ribonukleinsav és dezoxiribonukleinsav – viszonylag könnyen darabolható, újra összeforrasztható, a bázis-szekvencia-csoportok viszonylag könnyen kicserélhetők. – mintha csak magnó- vagy videoszalagot darabolnának, tetszésszerinti darabokat kivágnának, kicserélhetnének és betoldhatnának, több szalag darabjait tetszésszerinti sorrendben toldanának egymáshoz. – Ezt a lehetőséget használja fel a génszobrászat, és hasznosítja a géntechnológia, látszólag bámulatos eredménnyel. – De mi történik, ha ezt a módszert az emberre kívánják alkalmazni?! – Ha a biológusok – modern Franksteinként – az embert ebből a szempontból kísérleti-alanynak, játékszernek, vagy – ne adj’ Isten – haditechnika tárgyának fogják tekinteni?! – Ha ennek nem vet gátat maga az emberiség, akkor annyi kísérleti torzszülött, vagy – ami még rosszabb –

genetikai háború torzszülöttjei lepik el a Földet, s a Föld nem az értelmes-életnek, hanem a testi-lelki torzszülöttek hazájává válik...

Nem folytatom tovább! – Bár beszélhetnénk még a hagyományos fegyverek olyan mértékű továbbfejlesztéséről, hogy a II. Világháború hadvezérei és katonái rá sem ismernének az egyes fegyverekre. – Beszélhetnénk az atom-tengeralattjárókról, a távirányítással és a beépített számítógép-irányítással működő rakéta-fegyverekről, robot-repülőgépekről, s ki tudja milyen céllal keringő műholdakról, azok megsemmisítésére kifejlesztett fegyverekről, a „csillag-háborús” tervekről és kísérletekről, stb. – De nem folytatom, legyen elég ennyi! – Sőt ez is sok... rengeteg... mérhetetlen! – Mindennek, amit a természeti-erők meghódításával kapcsolatban felsoroltam, csekély hányada elég lenne az egész Emberiség és a Föld elpusztítására! – S mindezt felelősséggel és a természettel kapcsolatos küldetéssel rendelkező tudósok kutatták, készítették elő, kísérletezték ki.

„Átkozott, aki a tudás fájáról többet szakít le, hogy az Emberiséget és a Földet végső veszélybe sodorja!...”

– A természeti erők erkölcsös és erkölcstelen felhasználása.

Az előzőekben tárgyaltakkal valójában egy újabb alternatívához jutottunk el: a természeti-erők erkölcsös vagy erkölcstelen felhasználásához. – Értelmezzük alternatívánkat.

Erkölcsös: Valaminek a felhasználása erkölcsös akkor, ha tartalmazza az erkölcsi jót – a közjót – vagyis eredeti céljának megfelelően történik a felhasználása, melynek során ugyancsak érvényesül a helyesen megfogalmazott erkölcsi jó. Ez motiválja a kutatást, a kísérletezést, a használatbavételt és az alkalmazást, s ez az erkölcsi jó áthatja a felhasználás egész mozgásállapotát és a felhasználó egész magatartását.

Erkölcstelen viszont valaminek a felhasználása akkor, vagy nem tartalmazza az erkölcsi jót (közjót), – vagyis nem az eredeti természetének és céljának megfelelő a felhasználás, vagy pedig nem az erkölcsi jó motiválja a kutatást, kísérletet, használatbavételt és alkalmazást, vagy az erkölcsi jó nem hatja át a felhasználás egész mozgásállapotát és a felhasználó magatartását.

A következőkben fogalmazzuk meg erkölcsi alternatíváinkat a természeti-erők meghódítása és felhasználása viszonylatában, vagyis a természettel kapcsolatos legalapvetőbb emberi küldetés szempontjából.

A természeti erők erkölcsös felhasználása, mint az emberi küldetés folyamatos teljesítése.

A természeti erőket nem lehet egyetlen rohammal bevenni, és uralmunk alá hajtani. A természeti erők ellenállnak az erőszakos emberi beavatkozásnak, mert a természeti erők felépítésükben a természettörvények egymáshoz kapcsolódó felépülését követik.

A természeti erők kutatása és meghódítása ugyanilyen emberi magatartást igényel. Mint az előzőekben megállapítottuk, a természeti erők kibontakozása fokozatos, folyamatos és dinamikus, a természeti erőket kutató ember magatartásának is ilyennek kell lennie. Vagyis: mind a természeti erők, mind az azokat kutató ember a fejlődés természettörvényének hatása alatt áll, és annak kell engedelmeskednie. – Ennyit a természeti erők kutatásáról, hozzáfűzve azt, hogy kutatásukhoz végtelen türelem, szüntelen megismételt kísérlet, pontos értelmezés és egyértelmű megfogalmazás szükséges. Itt nem lehet hazudni, és nem lehet egy csapásra Nobel-díjas eredményeket produkálni.

Ha most a természeti erők felhasználását vizsgáljuk, ez is csak fokozatos, folyamatos és dinamikus lehet. Hozzáfűzve azt, hogy a természeti erők felhasználásához is végtelen türelem, szüntelen megismételt kísérlet, pontos értelmezés és egyértelmű megfogalmazás szükséges. Itt sem lehet hazudni, itt sem lehet egyetlen rohammal bevenni a természeti erők alkalmazási területét, és itt különösen nem lehet egy csapásra Nobel-díjas eredményeket produkálni. – A természeti erők felhasználása is a fejlődés-elvének hatása alatt áll, az alkalmazás területén is végig kell járni a fejlődés lépcsőfokait: a létbeli dinamizmus növekedését, a képességekiterjesztését és az önfelülmúlás természettörvényeinek keserves útját. – S mindehhez mérhetetlenül sok energia, mérhetetlenül sok befektetett munka szükséges.

Sokan azt gondolják, hogy az alapkutatások után a felhasználás és hasznosítás, vagyis az alkalmazott kutatás már gyerekjáték. – Megnyugtatóul közlöm, hogy a természeti erőknél a felhasználási kutatások még több munkát igényelnek, mint az alapkutatások. – Az alapkutatásokban még csak egy ember, egy team gondolkodik, dolgozik, kísérletez, kockáztat, nem egyszer életet is. Az alkalmazott kutatásnak – a kutatás területén – végig kell járnia az alapkutatás teljes útját – igaz, már csak kitérők és visszakoázások nélkül, – utána kezdődik az ő speciális munkája, amikor már nemcsak ő kockáztat egyedül vagy a team tagjaival, hanem az alkalmazott kutató kockáztatja az összes – jóhiszemű és tudatlan – felhasználót, akik majd az ő általa előállított terméket fogyasztják, gépeket üzemeltetnek, stb. – Ne felejtsük, ezek nem akármilyen termékek, gépek! – Ezekben a természet erői lettek megzabolázva, gyeplőbe fogva, kocsik elé kötve, s ha rossz az a zabla, az a gyeplő, az a kocsi, akkor százak, ezrek... százazek pusztulásukat okozhatják. – Gondoljunk csak a „Contergan-bébi” százazekre, akik vegyileg rosszul összeállított terhességi-idegnyugtató tabletta nyomán torzszülöttként jöttek a világra. – Íme, a természet erőinek gondatlan és felelőtlen felhasználása! – Más az: magunkat kockáztatni; és megint más: kívülállókat tömegének életét-egészségét kockára tenni. – Ebben a tekintetben az elmúlt századok tudósai óriásiak voltak: legfeljebb magukat kockáztatták (pl. a Curie-házaspár), de másokat nem, mert az értelmes-élet szent volt számukra.

A természeti erők erkölcsi felhasználásának kritériumát már megfogalmaztuk. Ezek alól nincs kibúvó, nem szabad a „kutató tudós szabadsága” címen túllépni rajtuk, nem szabad a „kutatási verseny” okából semmisnek tekinteni, nem szabad emberi hiúságból mellőzni azokat. – Az erkölcsi jó az irány-elv és vezér-csillag: kutatásban, kísérletben, alkalmazásban és felhasználásban. Az igazi tudós tudatában van ennek, s nem játszik felelőtlenül a természet erőivel. – Aki a természettel kapcsolatban küldetést kapott, és vállalt, az tudja, hogy ez a küldetés elsősorban a természet erőinek meghódítására vonatkozik, a küldetéséért érzi, tudja és vállalja a felelősséget. Tudja és vállalja azt, hogy a természeti erők kutatásával, kísérletezésével, alkalmazásával és felhasználásával, mindezekre irányuló törekvésével küldetését folyamatosan teljesíti. S ez a küldetés szent és visszavonhatatlan kötelesség számára.

Mert a küldetés és annak folyamatos teljesítése nem más, mint a természet erőinek fokozatos, folyamatos és dinamikus kutatása, az ugyancsak fokozatos, folyamatos és dinamikus alkalmazás és felhasználás érdekében. – A küldetés és annak folyamatos teljesítése nem más, mint az erkölcsi normatívák szigorú alkalmazása a kutatásban, alkalmazásban és felhasználásban. A küldetés folyamatos teljesítéséhez lényegesen hozzátartozik a kockázat – lehetőség szerinti – teljes kiküszöbölése az alkalmazásban és felhasználásban. Mindez az erkölcsi jó (közjó) ismeretének és magatartásformában való megnyilvánulásának következménye. Mert az erkölcsi jó – jelen esetben – nem más, mint a kutatásban, alkalmazásban és felhasználásban, a természet erői meghódításában a természettel és természettörvényekkel való azonosulás. A természet és a természettörvény ugyanis soha nem dolgozik az ember ellen, – hiszen az ember is természeti jelenség és a természettörvények hatálya alatt áll, – kivéve, ha az ember fordul a természet és természettörvény ellen.

Nem ártana, ha minden kutató- és alkalmazó-tudós, minden kutatást és alkalmazást sürgető politikus és gazdasági szakember, minden embertárs végiggondolná ezt a problémakört. Talán kevesebb lenne az erkölcsi normák semmibevétele és átlépése, s minden biztonnyal közelebb kerülne az emberiség a természettel kapcsolatos – benne a természet erőit meghódítani hivatott – megértéséhez és folyamatos teljesítéséhez: emberi küldetésünk viszonyltában.

A természeti erők erkölcstelen felhasználása, mint az emberi küldetés csődje.

Mielőtt elkezdenénk a természeti erők erkölcstelen felhasználásának tárgyalását, talán hasznos lesz végiggondolni a természeti erők kutatásával, kísérletezésével, alkalmazásával és felhasználásával kapcsolatban az erkölcstelen magatartás kritériumait. – Ezeket a kritériumokat a „logikai és” kapcsolja egymáshoz, ami azt jelenti, hogy a kritériumok bármelyik tagjánál is áll fenn az erkölcstelen magatartás sete, az kihat minden tagra, és valamennyi – a kutatás, a kísérlet, az alkalmazás a felhasználás, minden eredményével együtt – erkölcstelenné válik.

Tehát erkölcstelen a természeti erők kutatása, kísérletezése, alkalmazása és felhasználása a következő feltételek mellett.

Először: Ha maga a kutatás tárgya, kísérletezése, alkalmazása és felhasználása nem tartalmazza az erkölcsi jót. – Itt valójában nem lehet probléma, mert a természet erői tartalmazzák a jót, hiszen azonosak önmagukkal és működésük – amennyiben az ember nem befolyásolja helytelen módon – jót eredményez. – Jegyezzük meg: a természeti erők nem tartalmaznak tudatos rosszat, még a természeti csapások sem, minthogy ezek a természet potenciálkiegyenlítő folyamatai, pl. orkánok, villámcsapás, földrengés, stb. Ezek ugyan az ember számára rossznak tűnnek, holott – ha a potenciálkiegyenlítő folyamatok nem mennének végbe – még szörnyűbb természeti katasztrófa sújtaná a földet.

Másodszor: Ha nem eredeti céljának megfelelő a természeti erők kutatása, kísérletezése, alkalmazása és felhasználása. Ez már kifejezetten erkölcstelen magatartás, mert az ember tudatosan választja a természeti erők – eredeti céltól és rendeltetéstől eltérő – erkölcstelen felhasználásának módját. – Erre nem kell sok szót vesztegetni, elég, ha csak az ABC-fegyverek kutatására és kísérletezésére gondolunk.

Harmadszor: Ha nem az erkölcsi jó motiválja a természeti erők kutatását, kísérletét és használatbavételét.

– Nem motiválhatja erkölcsi jó a tömegpusztító-fegyverek előállítását, kipróbálását és hadba állítását.

– De azt sem motiválhatja erkölcsi jó, hogy egyes gyárak, konszernek, monopóliumok meggazdagodjanak – az állampolgárok adójának terhére – az ilyen tömegpusztító-fegyverek előállításából. A hadi szállítások ugyanis mindig is magasan a legjövedelmezőbb nyereségforrást jelentették, a tömegpusztító fegyverek előállítása, eladása és szállítása elképzelhetetlenül magas erkölcstelen jövedelmet jelent.

Negyedszer: Ha az erkölcsi jó nem hatja át a természeti erők felhasználóinak felhasználóim magatartását. – Itt is elsősorban a tömegpusztító-fegyverekre kell utalnunk, de azon kívül minden másra is, ami veszélyeztet a továbbfelhasználók érdekeit, testi-lelki épségét. – Gondolok itt – a sugárveszélyen kívül – főleg a kémiai-biológiai veszélyeztetettségre, mely nemcsak az embert, hanem az egész természetet fenyegetheti.

Erkölcös tehát a természeti erőknek az a felhasználása, amelyben minden kritérium pozitív előjellel és formában valósul meg; erkölcstelenné válik azonban azonnal, amint a kritériumok közül bármelyik negatív előjellel és formában jelentkezik, még akkor is, ha valamennyi többi kritérium pozitív formában teljesül. – Bár az egyáltalán nem valószínű, hogy negatív előjelű feltételek mellett akár csak egy kritérium is pozitív előjelet vegyen fel. – Így tovább kell elemeznünk a természeti erők erkölcstelen felhasználását.

A természeti erők, mint láttuk, önmagukban véve jók, alkalmazásuk és felhasználásuk – önmagában véve – szintén jó. Az emberi magatartás az, amely erkölcstenné tudja tenni, és teszi is. S legtöbbször nem is a természeti erőinek kutatói a bűnösök, hanem azok, akik erkölcstelen szándékkal és erkölcstelen célra finanszírozzák a kutatásokat és a kísérleteket. A kutatók annyiban bűnösök, amennyiben tudatosan eladják magukat erkölcstelen célra. – Viszont, hogy igazságosak legyünk, ma már alig van olyan kutatóintézet, ahol a tudósnak ne azt kellene kutatnia, amire utasítást kap. A világon a kutató-intézetek majdnem 100 %-a a monopolizáció vagy az állam tulajdonában van. – Tudomásom szerint csak a Rockefeller-alapítvány és a Max Planck-intézetek rendelkeznek teljes szabadsággal a kutatások területén. – Hol van akkor a kutatási szabadság? – Hol van az erkölcsös kutatás és kísérlet lehetősége, ha pontosan megszabják a tudós kutatási területét, mely igen gyakran erkölcstelen? – S aki nem hajlandó teljesíteni a feltételeket, és ragaszkodik küldetéséhez, az félreállhat... Aki viszont vállalja az erkölcstelen célt, annak dicsőség és gazdagság az osztályrésze!...

Csődbe jutott a természeti erők meghódítására szóló emberi küldetés! – S kik ezért a felelősök? – Azok, akik a „Hódítók hatalmatok alá a földet!” felszólítást úgy értelmezik, hogy egy nemzet, egy ország, egy állam hivatott arra, hogy birtokba vegye – bármilyen eszközzel – a Földet. – Azok, akik a tudomány felkent, elhivatott, a természet által kiválasztott és küldetéssel megbízott szolgáit, a tudósokat arra kényszerítik, hogy a természet erőinek meghódítását erkölcstelen célok szolgálatába állítsák. – Azok, akik számára nem szent az emberi értelmes-élet, akik számára nincs felelősség, akik a küldetést kisajátítják és megvásárolják. – Lassan csőd-tömeggé válik a Világ, a Föld pedig az ember és az emberi élet kiárusító helyévé, ahol úgy dobálóznak milliók életével és ezer-évek kulturális és társadalmi értékeivel, mint a nukleáris robbanások megatonnáival...

„Harmatozzatok egek onnan felülről, és esőzzétek felhők az Igazat!” – éneklé a Zsoltáros. – A csődbejutott emberi küldetés a természet erőitől már semmi mást nem várhat: csak ne az atom-felhők sugározzanak felülről, s a harmat és az eső ne nukleáris sugárzástól fertőzött legyen!!!

– A természetvédelem, mint a természettel kapcsolatos küldetés lényeges kiegészítő része.

A természet erőinek meghódítása olyan stádiumba jutott, – éppen az erkölcstelen felhasználás következtében, – hogy a természet lassan – talán nem is olyan lassan! – ugyanolyan védelemre szorul, mint az értelmes-élet. A Föld az ember házája, a természet az ember háza, ahol igazán otthon van, és jól érzi magát. – De a különböző atomi, kemizálási és biotechnikai hatások mindinkább kiűzik az embert otthonából, a természetből, s nincs hathatós védelem, mely oltalmat nyújtana a természet károsítóit ellen.

Nem akarok sok szót pazarolni a természet tudatos károsításáról, úgy vélem, hogy nagy vonalakban mindenki előtt ismert. De néhány jellemző és következményeiben talán jóvátehetetlenül súlyos tényről mégis be kell számolnom.

Előszőr: Az atom-erőművekről kell beszélnem, Melyek a világszerte tapasztalt propaganda szerint teljesen ártalmatlanok és veszélytelenek. – Csak – mintegy zárójelben – említem meg, hogy a működő erőművek közül jó pár felrobbant már, legsúlyosabb volt ezek közül Csernobil! – Az erőművel legfontosabb veszélyeit a következőkben látom:

- a radioaktív hulladék, melynek elhelyezése az egyik legnagyobb és megoldhatatlan természet- és ember-védelmi problémát jelenti;
- a hűtővíz radioaktívvá válásának veszélye, melyet akár folyókba eresztenek, akár elszívárogtató tároló-rendszerekbe, mindenképpen megbontja a biológiai egyensúlyt, és nagy valószínűséggel sugár-fertőzést okoz;

- az uránszurokérc bányászatának, tárolásának, dúsításának és szállításának; az uránium-rudak szállításának, elhelyezésének és cseréjének konkrét sugárzási veszélyei;
- az üzemzavarok, hibák elhárításával járó sugárveszély, stb.

Másodsor: A felszíni szén-, bauxit- és egyéb-bányák természetromboló hatására kell rámutatnom:

- erdők kiirtása mérhetetlen mennyiségben, mely felborítja a meteorológiai egyensúlyt;
- a talajvíz és források felszívódása, eltűnése, nagy területen vízhiány okozása;
- a termőföldek kisajátítása, falvak áttelepítése, a földműves-kultúra és a mezőgazdaság jelentős csökkenése.

Csupán megemlítem, hogy az elhagyott külszíni fejtések alig különböznek a hold-béli tájak fényképeitől. – És, sajnálatos módon, a külszíni fejtések folyamatos és fokozódó mértékben gyarapodnak, sokkal jobban, mint ahogy a gazdaságtalan mélyművelésű bányákat felszámolják.

Harmadsor: A meggondolatlan mennyiségű és minőségű műtrágyázást kell megemlítenem, melyet a legkritikább esetben – sokszor soha – nem előz meg talajvegyészeti vizsgálat:

- a gyomirtó szerektől a növények kipusztulnak, a föld terméketlenné válik, évek munkája és nem csekély költség szükséges a károk helyreállításához;
- az eső lemossa a növényvédő-szert és műtrágyát a folyókba, a halak kipusztulnak, a vízi életet fertőzés vagy pusztulás fenyegeti;
- a rovarirtó-szerek kipusztítják a hasznos rovarokat is – pl. a méheket, darazsakat – nem történik meg rendesen a növények, gyümölcsfák beporzása, nincs méz, nem teremnek rendesen a gyümölcsösök;
- a növényvédő-szerek biológiai hatását nem kutatták kellőképpen a hasznos növények, zöldségfélék viszonylatában, ugyanakkor – mint súlyos mérgek – növelik a falusi vétlen gyermek-halálozást és a tudatos felnőtt öngyilkosságok számát.

Folytassam még a felsorolást?! – Az olvasó is bizonyára fel tudna sorolni még egy párat a természet meggondolatlan károsításából. – Egyáltalán, tudjuk azt, hogy mi kezdi felborítani a természet ökológiai egyensúlyát? – Van arról fogalmunk, hogy az űrhajózás, a különböző rakéták állandó – mennyiségben és minőségben növekvő – kipróbálása, a mesterséges-holdak százai, sőt ezrei befolyásolják-e, és hogyan a meteorológiai viszonyokat? – Van indokunk arra, hogy az állatok több száz faját az utolsó 100 év alatt kipusztítottuk a földről? – Hogy a csapadékképződésben döntően fontos trópusi eső-erdőket milyen mértékben irtottuk, és írtjuk még folyamatosan? – Hogy a vizek szennyezésével a halakból – (mennyi élelmiszer az éhező világnak?) – és a vizek tisztántartásához nélkülözhetetlen alsóbbrendű vízi-lényekből mennyi esett áldozatul az ipari melléktermékeknek és szennyvizeknek? – Lassan a tiszta és fogyasztható víz a legnagyobb kincset jelenti a Földön az ember számára! Van hely, – nem is kevés, – ahol már itt tartunk...

A fél-, egymillió évvel ezelőtt élt előember rá se ismerne a Földre, de – úgy vélem – még az Ó- és Középkor embere sem!...

S még mindig nem tértünk észhez! – Az államok évi költségvetésüknek hány százalékát fordítják természetvédelemre? – Lassan ott tartunk, hogy a természet meglevő állapotát sem tudjuk biztosítani, nemhogy javítani a természet arculatát, és lehetőség szerint visszakanyarodni a jelenlegi útról. – nem félünk attól, hogy – amint ma a kipusztulóban levő állatfajokat rezervátumokban tartjuk és őrizzük – utódaink a fákat, bokrokat, vadvirágokat csak ilyen rezervátumokban – arborétumokban – tudják csak megismerni? – Próbáljuk védeni a műemlékeinket – sokszor hiába – ugyanakkor a legnagyobb és legszebb „műemlék” – a természet igazi arculata – védelmére alig jutnak fillérek! – És bolondnak tartják azokat a

tudósokat, akik a természet védelmét tartják küldetésüknek, mint az osztrák Konrad Lorenz is. – Pedig, ha az osztrákoknak nincs Konrad Lorenzük és Konrád Lorenz Társaságuk, akkor Ausztriában már több mint negyed százada szennyezné a levegőt és a környezetet az atomerőmű, akkor már a Duna partján – erdők, csapadékok, kedves kirándulók helyén – a Dunai Vízi erőmű állna. – Hazánkban viszont több évtizedes vita folyt és ma sem záródott le – a Bősi Erőműről, milliókat költöttünk rá, és még mindig nem tudjuk mi lesz a végső kimenetele...

A természettel kapcsolatos küldetésről beszéltünk. – Szomorú tünete korunknak, hogy a természetvédelemért harcolni kell, és ez a harc sokszor teljesen kilátástalan. Pedig ezt a harcot mindenképes szükséges folytatni tudományos, politikai és társadalmi síkon egyaránt, s kell, hogy támadjanak a természet erőinek meghódításához olyan tudósok, akik küldetésüknek tekintik a természet védelmét.

Óhatatlanul fel kell tenni a kérdést: mi jobb?...

– Mi jobb, belekontárkodni a természet erőibe, kihívva ezzel a természet ellenállását, vagy pedig szakavatott kezekkel kezelni a természet erőit?

– Mi jobb, a természet és az értelmes-élet ellen felhasználni a természet még alig ismert erőit, vagy pedig alázatosan közeledve hozzá a természet és az értelmes-élet javára felhasználni?

– Mi jobb, mindenáron fessegetni a természet Pandora-szelencéjét, nem törődve azzal, hogy a felszabaduló erők esetleg magukkal sodornak mindent, ami emberi érték, sőt magát az embert is, vagy pedig türelemmel és tisztelettel teljesíteni a KÜLDETÉST, mely a természet erőinek fokozatos, folyamatos és dinamikus kutatását, kísérletezését és felhasználását tűzi ki célul, és tartja állandóan szem előtt?

– Mi jobb, csak azért is nekivágni a természeti erők – kívülről kuszának és áthatolhatatlannak látszó – dzsungelének, hogy megmutassuk: mi vagyunk a természet URAI és PARANCSOLÓI, vagy pedig a nagy tudósok szerénységével – mint Gauss, a matematikusok fejedelme, aki meglátásaiból csak annyit hozott nyilvánosságra, amennyit kora megérthet és használni tudhat – csak addig haladunk, amíg még nem leszünk kárára az embernek és a természetnek?

– Mi jobb, fejet hajtani és helyeselni minden tervet és előirányzatot, bármilyen kárt okozzon is az a természetnek és vele az embernek, vagy pedig a káros terveknek és előirányzatoknak minden erővel ellenszegülni, mint Konrad Lorenz és a mögötte álló tömeg Ausztriában, – vagy nálunk Szentágothai professzor, de aki mögött senki sem állt, és így egyedül szavazott az országgyűlésben Bős-Nagymaros ellen?

– Mi jobb, kihívni magunk ellen a természet erőit, vagy pedig meghagyni unokáinknak a természetet, hogy élvezzék, és jól érezzék magukat a világban?...

A kutatásokat, kísérleteket, alkalmazásokat azért nem szabad leállítani, de az alkalmazásban és felhasználásban mindig az emberiség helyesen megfogalmazott igényét kell szem előtt tartanunk. – És nem szabad odaengedni a kutatásokhoz, kísérletekhez, alkalmazásokhoz csak olyanokat, akik hivatásuknak és a természettől kapott küldetésüknek tekintik a természeti erők kutatását és meghódítását. – Így talán szebbé és jobbá válhat a Világ!

Két idézettel szeretném lezárni ezt a fejezetet. – Az első a Populorum Progressio szavai:

„... A Biblia első szavaitól kezdve arra tanít, hogy az egész teremtés az emberért van. Ez azt a kötelezettséget rója minden emberre, hogy szellemi ereje latba vetésével kifejlessze értékeit, és munkájával szolgálatba állítva mintegy befejezze a teremtést.”

A másik „Az Egyház a mai világban” c. zsinati dokumentumból való:

„Új humanizmus születésének vagyunk tanúi, melyben embertestvérei és történelme iránti felelőssége határozza meg az ember.”

Mindkét idézet, ha nem is mondja ki, az emberi küldetésről beszél, és az emberi küldetésért való felelősséget húzza alá. Tegyük még ezeket hozzá az előzőekben mondottakhoz, s máris teljesebbé válik a kép: új magatartást kell tanulnunk, mert csak ez az új magatartás nyújt biztosítékot az emberiség megmaradásához, a szebb és jobb Világ létrejöttéhez. – Ez a magatartás pedig: az emberi küldetés jutatása, felismerése és vállalása!

4. 6. 3. A tudatos ember küldetése az értelmes-élet vonatkozásában.

Az értelmes-életért való felelősség felismeréséről és felelősségvállalásáról a 4. 5. 3. fejezetben részletesen tárgyaltunk. Elemeztük magát az értelmes-életet, annak egyéni és szociális vonatkozásait, a felelősségvállalás során pedig hivatkoztunk az UNIO Polgári és Politikai Jogok, a Gazdasági és Szociális-kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmányaira, valamint a Populorum Progressio c. pápai enciklikára. – Végső soron megállapítottuk, hogy az értelmes-életért való tudatos felelősségvállalás nélkül nincs megoldás az értelmes-élet kapcsán felmerülő súlyos problémákra. – A felelősség azonban csak az egyik oldal. Az értelmes-életért való felelősség felismerése és vállalása súlyos, de minden embert, az értelmes-élet valamennyi hordozóját terhelő kötelezettség. – Viszont az értelmes-élettel kapcsolatban jelen van a küldetés ténye és kötelezettsége is. Erről kívánunk a következőkben beszélni.

Az értelmes-élettel kapcsolatos emberi küldetés felismerése.

A tudatos ember küldetésének tárgyalása során vissza kell térnünk erre a kérdésre, minthogy az értelmes-élet biológiai-pszichikai-erkölcsi strukturáltsága az emberi küldetésnek is tárgyát képezi, mégpedig szoros és súlyos értelemben. Hiába teljesíti az ember egyéb irányú küldetését, hézagos marad ez a küldetés-sorozat. Mégpedig olyan széles és mély szakadék támad, mely miatt valamennyi küldetés vonatkozásában is csődöt kell mondania, ha nem lesz ember, aki a küldetéseket teljesítse. – Valójában az értelmes-élet irányában felmerülő küldetést a természettel kapcsolatos küldetés során is tárgyalhattuk volna, minthogy a tudatos ember is természeti jelenség, s az emberi értelmes-élet védelme lényegében a természet védelmével és a természettel kapcsolatos küldetéssel olyan szoros összefüggésben van, hogy maga a természetvédelem elképzelhetetlen az értelmes-élet védelme nélkül. – A téma súlyos voltát jelzi az a tény is, hogy a tudatos emberi küldetésnek ezt a jelentős részét külön tárgyaljuk.

– Az értelmes-élet biológiai strukturáltsága, mint a küldetés felismerésének tárgya.

Az értelmes-élet első alapjelenségeként a biológiai strukturáltságot kell megállapítanunk. Ez a biológiai strukturáltság, mely egyúttal a tudati létstruktúra biológiai szubsztrátumát képezi, hosszú és sokmillió év fejlődésének eredménye. – Amikor a biológiai strukturáltságot, mint a küldetés felismerésének első alaptárgyát vizsgáljuk, ezt a fejlődést nem szabad figyelmen kívül hagynunk, hanem komoly figyelmet kell szentelnünk rá, s lépésről-lépésre végig kell kísérnünk legvalószínűbb útját az ember kifejlődéséig.

Először az antropoidákat kell szemügyre vennünk, hiszen belőlük származott az értelmes-élet. Maga az antropoidák megjelenése nagyfokú és magas szintű fejlődés eredménye. Ennek lépcsőfokai – az élet kezdetétől – a következők voltak nagy valószínűséggel.

– Maga az élet – tehát az élet valószínűségét hordozó rendszeren belül az önmagával való speciális kölcsönhatásra lépés – megjelenése, mely rendelkezik az önfelepítés, önpótlás és önmegsokszorozás lehetőségének és valószínűségének realizálódásával.

– Ez az élet – minden valószínűség szerint – metán-alapú élet volt, melyet az u. n. metánfaló-baktériumok alakították át oxigén-alapú életté, átalakítván a Föld metán-tartalmú légkörét

oxigén-tartalmú légkörré. – A metán többi része – geológiai hatások következtében – a földkéregbe és kérge alá került, és ott földgázzá, nyersolajjá alakult át.

– Az oxigén-alapú élet először primitív formában anaerob módon – vagyis fermentáció révén – szolgáltatta a primitív élőlények életfunkcióihoz szükséges energiamennyiséget oxigén formájában. Ez a mód alakult aztán át – a légzőszervek kialakulásával – aerob oxigén-termeléssé, mely több mint tízszeres hatásfokkal működik, mint a fermentációs anyagcsere. – Így már elegendő energia áll rendelkezésre oxigén formájában a szervezet bonyolultabb funkcióihoz is. – Megmaradt azonban a fermentációs-anyagcsere továbbra is, mely a szervezet oxigénszükségletének kiegészítésére szolgál.

– A kémiai katalizátorok magasabb funkciót kapnak az élő szervezetben enzimek és koenzimek formájában, melyek fokozatosan csak egy-egy funkció lefutását katalizálják az aktiválási energia csökkentése révén.

– Az élő szervezet felépítését irányító és koordináló nukleinsav kialakulásával először az RNS – ribonukleinsav – jelenik meg, melyet egyszerűbb felépítésével könnyebben állít elő a szervezet, és reprodukciója – ugyancsak RNS révén – közvetlenül jön létre. – Megjegyzem, hogy ma is léteznek RNS-felépítésű vírusok és baktériumok, ez valószínűsíti azt, hogy először RNS-felépítésű élet létezett.

– Az RNS-felépítésű szervezet azonban nem problémamentes. Problémáját az jelenti, hogy a benne levő uracil térbelileg két különböző helyen kapcsolódhat a ribózlánchoz, ugyanakkor hiányzik belőle a kémiai stabilitást biztosító OH3-csoport. Így az uracil révén bizonyos instabilitást hordoz az RNS biokémiai felépítésében, mely instabilitás a szervezet-felépítés információinak lemásolását nehézkessé és bizonyos mértékig bizonytalanná teszi. – Ezért az élő szervezet idővel kiküszöbölte az uracilt, és azt a stabil timin-nel helyettesítve létrehozta a DNS-t. – Az RNS azonban bizonyos alárendelt – illetve mellérendelt – folyamatokban, így a fehérje-szintézisnél szerepet kapott, és megmaradt a szervezetben.

– A DNS – dezoxiribonukleinsav – azonban már stabil felépítésű, alfa-spirál alakú, kettős-láncú makromolekula, információtartalma örökletes, és olyan bő, hogy az élő szervezet teljes felépítésére vonatkozó teljes információmennyiséget – sokszorosan megismételve – valamennyi élő sejt sejtmagja tartalmazza, másolási hiba lehetősége maximális valószínűséggel kizárt.

– Mindez a fejlődés fokozatosan, folyamatosan és dinamikusán következett be, nem a természet véletlenszerű próbálkozásai nyomán – ha a véletlenszerű próbálkozás irányította volna a fejlődést, lehet, hogy csak a fejlődési-lánc közepénél tartanánk... A legkisebb, de leghatékonyabb energiahatás révén jutott el a fejlődés a szervekkel, központi idegrendszerrel és aggyal rendelkező antropoidákig. – Kitérések, zsákutcák, mutációs-ugrások természet-szerűleg voltak, hiszen így jött létre a teljes növény-világ hallatlan formagazdagságával, de az állat-világ is a legprimitívebb fajoktól a legfejlettebb főemlősökig.

Kísérjük azonban tovább az antropoidák fejlődését, ha az értelem-élet biológiai strukturáltságát meg akarjuk érteni. – A földfejlődés miocén-korszakában – az egyenlítő mindkét oldalán a szubtrópusi éghajlat és a növényvilág kedvező feltételei között – elárasztja a földet az antropoidák áradata. Ez a cickány-nagyságú növényevő-féleség áll a fejlődés élére fejlettebb idegrendszerével, alkalmazkodó képességével, mozgékonyságával és biológiai fejlődési tendenciáival. – Nem a túlalkalmazkodással! A túlalkalmazkodás leállítja a fejlődést, és a faj halálát jelenti! – Ezekből az antropoidákból különült el a fejlődés során a felső pliocénban – egyes tudósok szerint már a miocén előtt: az oligocénban – a Pongidák (majmok) és a Hominidák (emberfélék) nemzetsége. Természetesen ennek az is oka volt, hogy a pliocénban megszűnt a szubtrópusi klíma, lehűlt a levegő, az alsó pliocénban kezdetét vette az első jégkorszak, s ezek a természeti változások kipusztították a meteorológiai viszonyokhoz alkalmazkodni nem tudó antropoidákat. Kivételt képeztek a Pongidák és a Hominidák

csoportjai, melyek – a hideghez alkalmazkodva – létüket megőrizték, és a fejlődést továbbvitték.

A Hominidák – a biológus Kiszely Gyula szerint – két szubfamiliára szakadtak, melyek közül az Előemberek – Australopithecus, Parantropus – a fejlődés zsákutcáját jelentették. – A másik ág: az Euhominae, hordozta az emberré-válás jegyeit.

– Az Euhominae faja a „Homo habilis” egymillió hétszázezer éves, ennek két szpéciesze különböztethető meg: a „Homo erectus”, mely fejlődéstanilag ugyancsak zsákutcat jelentett, és a „Homo sapiens”

– A „Homo sapiens” három fejlődési fokon ment keresztül, amíg mai formáját elérte. Ezek megjelenési formái: az „Archanthropus”, a „Palaeanthropus” és a „Neanthropus”, melyek csak evolúciós fokok, tehát nem rendszertani megjelölések.

– Az emberi faj egységesnek tekinthető, a paleontológiai-leletek szétszórtsága csak azt jelenti, hogy a Palaeanthropus – földrajzi értelemben – legalább három helyen eljutott a Neanthropus-fokra.

– A rasszokra való tagozódás – europid, negroid, mongoloid – éppen ennek a fejlődési foknak izolálódásból keletkezett.

Az emberi evolúcióban nagy – szinte legnagyobb – szerepet játszott az „agyi mutánsok szelekciója”: az agy növekedése szerinti kiválasztódás. – A mutációk közül a makro-mutációk többnyire életképtelenek, a mikro-mutációk pedig általában receszívek, vagyis olyan lassan fejlődnek, hogy – optimális számítás szerint – 250 ezer év alatt szorítja ki elődjét a mutáns gén. – Így érthető az emberi evolúció kezdeti időszakában az a bizonyos egymillió év, ami a „Homo habilis” és a „Homo sapiens archanthropus” típus között eltelt.

(Megjegyzés: Ez a biológusok felfogása, melyet az agynak térfogat- és súlynövekedésével támasztanak alá. – A paleontológusok más felosztást fogadnak el, mert ők az eszköz- és tűz-használat alapján csoportosítják a leleteket, és állítják fel a fejlődés vonalát. – Véleményem szerint, a biológusok felfogását kell követnünk, nemcsak azért, mert a biológiai létstruktúrákat osztályozzuk, hanem – és elsősorban – azért, mert az agyi mutáns megjelenése az ember fejlődésének igazi oka. Az agyi mutáns megjelenését és fejlődését pedig az agy térfogatának, súlyának és barázdáltságának mértéke szabja meg.)

A legfejlettebb központi idegrendszer, a testhez viszonyított legnagyobb súlyarányú agy, az agy barázdáltsága lesz aztán az, amely lényeges különbséget tesz biológailag ember és állat között, kifejleszti a kultúrát, civilizációt és társadalmat, és alapjává válik az értelmes-életnek. – S ez az, amely az ember küldetésének is irányt szab.

Végigkísértük az élet fejlődését az ember megjelenéséig. Nem véletlen, hogy az „agyi mutánsok szelekciója” volt az, amely az emberi fajt a fejlődés élére állította. Ennek – az agyi mutánsok szelekciójának – még ma is működnie kell, de – tekintettel arra, hogy a mikro mutációk receszívek – hosszú idő telik el addig, amíg egy ilyen agyi mikro mutációnak hatása láthatóvá válik. – Fordítva, sajnos, igen gyors a leépülés, amint tapasztalhatjuk az alkoholistáknál, a kábítószer-élvezőknél. – Az emberi küldetés tehát az értelmes-élet biológiai strukturáltsága vonatkozásában az agyi mikro mutációk szolgálata, és a gyors leépülés minden áron való megakadályozása. – „Ép testben ép lélek!” – Ép testet kell továbbörökíteni, hogy abban még-épebb lélek funkcionálhasson. Nem izomkolosszusok és csupa sport-bajnokok előállítása a küldetés és a cél, hanem olyan test és testi adottságok átörökítése, mely alkalmas a fejlődésre. – Nem küldetésünk makro mutációk létrehozása, hiszen azok többsége – a fejlődéstörténet bizonyága szerint – életképtelen. A mi biológiai küldetésünk nem évekre, hanem súlyos évszázadokra és évezredekre szól.

De van rövidtávú biológiai küldetésünk is: a nagycsaládok reprodukálása, újból való létrehozása. Ebből ugyan evolúciós fejlődés nem várható, de népünknek, az emberiségnek megmaradása: igen! S az állandóan gyarapodó biológiai fajban az evolúciós mutáció megjelenési lehetősége és valószínűsége sokkal nagyobb. – Nem beszélve arról, hogy az ép és egészséges testre épülő szellemi élet dinamikusabbá és kiteljesültebbé, a fejlődésre alkalmasabbá válik.

Éppen ezért nem véletlen, hogy – természettudományokkal foglalkozó létemre – Etikában az Eugenetika, a fejnemesítés oldalán állok. – Félreértés ne essék: az emberi fajról van szó! – Nem spártai értelemben, hogy „az életképteleneket dobjuk le a Taigetoszról”. Hanem az értelmes-élet vonatkozásában, amely minden kemizálástól, minden művi abortusztól óvja az anyákat és a leendő gyermekeket. A természet minden eszközével védjük az életet már csírájában is, csak így akadályozhatjuk meg a – jelenleg – tagadhatatlan degenerációt, melybe nemzetünk és az emberiség jelentős része sülyedt. – Ha folytatódik a degeneráció, nem várhatjuk a szaporodási átlag javulását, nem reménykedhetünk biológiai jobbra válásban és fejlődésben, még kevésbé abban, hogy eljövendő nemzedékeink alkalmassá válnak a szellemi fejlődésre és kiteljesedésre.

„Az ember nem más, mint az öntudatra ébredt Evolúció!” – mondja Teilhard de Chardin. – Ne akarjon korunk embere és az eljövendő generációk erre rácáfolni!

– Az értelmes-élet pszichikai strukturáltsága, mint a küldetés felismerésének tárgya.

Az értelmes-élet második alapjelenségeként a pszichikai strukturáltságot kell meghatározunk. Ez a pszichikai strukturáltság – hasonlóan a biológiai strukturáltsághoz – hosszú és sok-százezer éves fejlődés eredménye. – Amikor a pszichikai strukturáltságot, mint a küldetés második alapvető tárgyát vizsgáljuk, ezt a fejlődést nem szabad figyelmen kívül hagynunk.

Az emberi fejlődésnek, mint az előzőekben láttuk, az „agyi mutánsok szelekciója” képezi az alapját. Ha az emberi fejlődés leleteit vizsgáljuk, ez azt jelenti, hogy valójában az agy növekedését – s ez által a központi idegrendszer fejlődését és rendeződését – kell az emberi evolúció mértékének tekinteni. Mert amíg a majmok 130 gramm agysúllyal születnek, melyhez ezt követően ehhez kb. 250-300 gramm a súlygyarapodás, addig az újszülött ember agysúlya 370 gramm, és születése után még kb. 1080-1100 grammal gyarapszik. Így a majom- és az ember-határ átlépése a kifejlett lény 700 grammos agysúlyánál történik meg. – Továbbá az ember születése után egy évvel éri el azt a fejlettségi fokot, amellyel a többi főemlős már születésekor rendelkezik, ugyanakkor az újszülött ember agyilag lényegesen fejlettebb minden főemlősnél.

A paleontológusok általában az eszköz- és tűzhasználatot tartják az emberré-válás fordulópontjának, holott a biológiai különbség – így az agy térfogata – döntőbb bizonyíték az ember-volt mellett. Ha az eszköz- és tűzhasználatot tekintjük fordulópontnak, akkor a 2-2 és félmillió év előtti „Australopithecus”-félembereket is embereknek kellene tartanunk, nemcsak a „Homo habilis” leszármazottait. – Csak érdekességgként jegyzem meg, hogy a „Homo habilis” 500 cm³-es agyveleje alig egyharmada a vértesszőlősi „Paleantropus”-énak, amely 1400 cm³, eszközei technikai finomodása azonban olyan kismérvű, hogy szólni sem érdemes róla. – Vajon mi a több: az egymillió év technikai fejlődése, vagy az ugrásszerű biológiai fejlődés? – A „Homo sapiens” kifejlődéséhez az eszköz- és tűzhasználat – valljuk be őszintén – vajmi keveset adott hozzá.

A paleontológusok és biológusok fejlődésszemlélete közötti óriási különbséget messze meghaladja a pszichológus és szociológus szemléletmódjából adódó különbség. – Az eszközhasználat és biológiai fejlődés messze elmarad – a tárgyi bizonyítékokkal ugyan döntően nem bizonyítható – de egyéb módon valószínűsíthető pszichikai fejlődéstől.

A 600 évvel ezelőtt élt észak-amerikai indiánok a Sziklás-hegységben ugyanúgy – keskeny kanyonon keresztül – mély szakadékbba zavarták a bölényeket, mint a vértesszőlősi „Paleantropus” a fogyasztható vadakat, ugyanúgy felhordták a tetemeket, és a daraboló-helyen vágták és osztották szét, mint a kb. 500 ezeréves vértesszőlősi „vágóhídon”. Ugyanakkor törzsi szervezettel, temetési szertartással, kultikus-szagrális hagyományokkal és jelentős kultúrával rendelkeztek azok az indiánok, akik technikában még az őskornál tartottak, biológiailag viszont a teljesen kifejlett „Homo sapiens” mongoloid rasszához tartoztak.

Ha a XX. század első felének u. n. „vad népeit” technikai szempontból összehasonlítjuk a paleontológia által felderített eszközhasználattal, feltűnő a hasonlatosság. Afrika őserdeinek lakói, Ausztrália és Új-Guinea primitív – mondhatni ősemberi-fokon talált – népei eszközeikben alig különböztek a paleolit eszköz-kultúrától (kőbalta, kőhegyű nyíl és dárda, kőből való bontó- és fejtőeszközök). – ugyanakkor biológiailag teljes értékű „Homo sapiens”-ek, megfelelő koponya- és agytérfogattal, agybarázdáltsággal. – És mindezeket magasan meghaladó törzsi hagyományokkal, kultikus-szagrális szertartásokkal, primitív művészettel, s a társadalmasság olyan ismérveivel, mint szokások, erkölcsök, munkamegosztás, törzsi tagozódás, hatalmi hierarchia. – Mi más ez, mint magas fokú pszichikai fejlettség a paleolit eszköz-kultúra mellett? – Milyen pszichikai energiáknak kellett működniük, – természetesen a biológiai fejlődésre, mint szubsztrátumra épülve, – melyek az információközlésnek és kommunikációnak olyan magas fokát hozták létre, hogy segítségükkel törzsi szokások, kultikus-szagrális hagyományok, temetkezési formák, természeti csapások elleni „védekezési módok”, primitív orvostudomány, primitív művészet fejlődhetett ki?...

A paleontológusok ezekről a szempontokról nem hajlandók tudomást venni, ők csak a szigorú értelemben vett tárgyi leleteket tekintik. – Pedig az u. n. „Kavics-ösvény”, a paleolit kőeszközök elterjedésének útja is pszichikai energiákat tételez fel, az emberek kultúrlényként való fejlődését, különben nem lehetne nyomon követni az alsó-pleisztocénból induló, a közép- és felső-pleisztocénban általánosan elterjedő kőeszközök útját. – Reflexió, elvonatkoztatás, céltudat és célra irányultság, kombinatív készség, információcsere és kommunikáció nélkül maga a „Kavics-ösvény sem lehetne egyetlen összefüggő egység a felső-pleisztocén „kultúrkörében”, mely az afrikai, ausztrál, új-guineai késői utódokra – szinte változatlan formában – hagyományozódott át.

Ha ezeknek a – joggal valószínűsíthető – pszichikai energiáknak biológiai alapját keressük, azt az agyi mutánsok szelekciójában megnyilvánuló monofiletizmusban – vagyis: egyetlen fílum továbbfejlődésében – kell keresnünk, és pedig ennek a monofiletizációnak konvergenciájában. (A fílum: törzság, a szaporodási sorból álló szervezett egység.) – Az ember előtti filetizációk divergensek, széttárolók voltak, mint a fa ágai, az ágak lombjai, a lombok levelei... Az emberi faj az egyetlen, ahol a filetizáció – monofiletizáció – konvergens, vagyis összetartó, mint mikor a lombok már összehajlanak, és a levelek egymásba fonódnak. – Az ember – három Palaeantropusból – egyetlen csúcs felé hajlik össze: a „Homo sapiens” egyetlen és a földön egyedülálló fajjává válik. Ez az egységesülés – egyéb biológiai fejlődéssel kiegészülve – olyan energiák forrása lesz, mely létrehozza a tudatot, s az embert másra reflektáló és konkrét memóriával rendelkező lényből önmagára reflektáló, absztraháló ÉN-nel rendelkező, kultúrára és társadalmassulásra alkalmas lényre teszi. – Emellett az eszköz-használat – bár fontos – mégis háttérbe szorul. Ez a pszichikai energia gyorsítja majd fel a fejlődést a technikában is: a paleolit után a neolit, majd a réz-, a bronz- és a vas-korszak mindig rövidebb intervallummal. És még így is – történelmünk tanúsága szerint – milyen lassú volt az eszközfejlődés folyamata. – Nem véletlen Henri Breuil megállapítása az atomenergia felfedezésekor:

„Felvontuk a csiszolt-kőkorszakhoz kötő utolsó horgonyunkat is.” –

– Az értelmes-élet erkölcsi strukturáltsága, mint a küldetés felismerésének tárgya.

Ha jobban a dolgok mélyére tekintünk, sajnálattal kell megállapítanunk, hogy ez a bizonyos „utolsó horgony felvonása” valójában a tudományra és a civilizációra vonatkozik, de alig érinti az igazi szellemiséget, és főleg nem vonatkozik az erkölcsiségre. Pedig az értelmes-élet harmadik alapjelenségeként az erkölcsi strukturáltságot kell meghatároznunk.

Pszichikai vonatkozásban ugyan találunk még olyan tényeket, melyek – a fejlődés eredményeként – megkülönböztethetik korunkat a neolit-korszak emberétől. A tudományon és a technikai civilizáción kívül megemlíthetjük még a gazdasági életet modern gépeivel és munkamegosztásával. De nem tartom valószínűnek, hogy a neolit-korszak embereinek 80 %-a éhezett volna, mint ahogy az korunk emberiségénél fennáll. – Megemlíthetjük a modern közlekedést, de nem szabad megfeledkeznünk a közlekedés rengeteg áldozatáról. – Megemlíthetjük a humanizmus kifejlődését, de az individuál- és az elferdült szociál-humanizmus embertelenségeit alig haladhatta meg a kőkorszak embertelensége, beleértve a kannibalizmust is. – Megemlíthetjük a kultikus-szagrális hagyományok segítségével kifejlődött vallásokat, de alig tartom lehetségesnek, hogy az ősemberek a vallási háborúkat ismerték volna, mint nálunk a Középkor végén és az Újkor hajnalán. – Szociális és társadalmi szempontból a törzsi hatalmi hierarchia meg sem közelítette a diktatúrák, a fasizmus, a náciizmus, a szovjet-kommunizmus, a terrorizmus embertelenségét és emberpusztítását. – S ha háborúskodott is az ősember, azok a háborúk csak gyermek-játékok voltak az I. és II. Világháború borzalmaihoz, annak 10, majd 50 milliós emberveszteségéhez képest. – Ha a kannibalizmus élt is a XIX. század végéig, a XX. század elejéig, mégsem volt annyi áldozata az emberiség egész története folyamán, mint a liberálkapitalizmus és a gyarmatosítás túlkapásainak, nem beszélve a náciizmus és szovjet-kommunizmus borzalmairól...

S ezzel már az erkölcsi területre érkeztünk, az erkölcsi strukturáltság alapvető problémájához: vajon fejlődött és fejlődik-e az emberiség az erkölcsiségben, vagy sem? – Egyértelmű választ lehetetlen adnunk, mert – bár bizonyos fejlődés tagadhatatlan – de az olyan lassú, hogy a technikai fejlődéshez mérten szinte stagnálni látszik. – Vagy talán éppen azért látszik úgy, mert a technikai fejlődés annyira előrefutott, hogy az erkölcsi fejlődés már követni sem tudja?...

Az erkölcsi fejlődés három dolgon tudjuk lemérni:

- az erkölcsi jó – közjó – fejlődésén;
- az erkölcsi jónak a közmeggyőződésben való megjelenésén;
- az erkölcsi jónak a magatartásban és magatartásformákban történő megvalósulásán.

Előszőr: Az erkölcsi jó, – a közjó, – mint már többször megállapítottuk, relatív fogalom, a pszichikai állapot függvénye. Minél magasabb szintű és tudatosabb az ember pszichikai létállapota, annál jobban képes megközelíteni az erkölcsi jó fogalmát. – Tekintettel azonban arra, hogy az ember pszichikai fejlődése lassú, gyakran meg is áll ez a fejlődés, vagy tévútra kanyarodik, éppen ezért az erkölcsi jó fogalma is – főleg az értelmes-élet viszonylatában – nagyon lassan alakul ki, s igen gyakran nem-helyesen fogalmazódik meg. Ahogy a kannibalizmus állapotában élt népek számára az emberevés egyáltalán nem ütközött az általuk megismert és megfogalmazott erkölcsi jóval, ugyanúgy – sajnos – a modern diktatúrák, náciizmus, szovjet-mintájú kommunizmus, terrorizmus, a fajüldözés számára sem állt fenn ellentét az általuk megfogalmazott erkölcsi jó és magatartásuk között. – Bár kérdéses, hogy személy szerint miként álltak tudatilag ehhez a kérdéshez ezeknek a rendszereknek kiszolgálói?! – Tragikus dolog ez, mert csak a „Vae victis!” – „Jaj, a legyőzötteknek!” – elv alapján lehet ténylegesen elítélni őket. Mert milyen alapon mond ítéletet a náci-Németország

vezetői fölött 1945-ben, Nürnbergben a Szovjetunió, aki – végső soron – tanítómestere volt Hitlernek és Himmlernek? Vagy milyen alapon mond ítéletet a fajüldözés fölött 1945-ben az Egyesül-államok, amelynek nem egy déli államában eltűrt – (megengedett?) – a színes-bőrűek üldözése és lincselése?...

Erkölcseileg – természetesen – a magasabb erkölcsi szinten álló egyének és népek elmarasztaló ítélete jogos, nem beszélve arról, hogy az UNO Polgári Jogi Egyezségokmánya alapján is el kell ítélni őket. – De hogyan állunk szemben ezzel a problémával, mint lelkiismereti kérdéssel? – Sajnos, az emberiség erkölcsiileg még nem olyan fejlett, hogy pl. az erkölcsi jót – közjót – az értelmes-élettel kapcsolatban egységesen fogalmazná meg, és fogadná el. – Hogyan is állunk akkor az erkölcsi fejlődéssel? – És az erkölcsi fejlődéssel kapcsolatos küldetéssel az értelmes-élet védelmében? – Addig nem beszélhetünk az erkölcsi jó fogalmának fejlődéséről, amíg az erkölcsi jó (közjó) fogalmát – a legfejlettebb tudati és erkölcsi állapotnak megfelelően – a világ tudósai és etikusai közösen és egybehangzóan meg nem állapították, azt a népek képviselői az UNO keretében el nem fogadták, és népük számára kötelező módon elő nem írták! – Csak ebben az esetben beszélhetünk az erkölcsi jónak (közjónak) egységes megfogalmazásáról, és a fogalomnak a tudati szintnek megfelelő fejlődéséről.

Másodszor: Az erkölcsi jónak – az értelmes-élettel kapcsolatosan – a közmeggyőződésben való megjelenésével is bajban vagyunk. – Soha ilyen kevésre nem becsülte még az emberiség az értelmes-életet, mint ma, technikai fejlődésére oly büszke korunkban. Mert most nemcsak az erkölcsi jó megfogalmazásával vannak a bajok, hiszen a már a már idézett UNO Egyezségokmányok többé-kevésbé helyesen fogalmazzák meg az erkölcsi jó bizonyos vetületeit, az emberi tudatos és szabad személyiség és az emberi méltóság védelmében. – S mégis a gyakorlatban olyan hiányosságok, hibák és bűnök vannak a közmeggyőződés alakításában és formálásában, mint soha az emberiség története folyamán. Az emberi értelmes-életet mindig nagyra becsülte az emberiség, még magzat formájában is. A latinoknál már jogi-személy volt a magzat! – A barbárok, köztük az ősz-magyarok is, a sok gyermekért minden áldozatot meghoztak, a terhes nő társadalmi tisztelet tárgyát képezte, – az első igazi képzőművészeti alkotás a terhes nő szobra! – a nagy-család volt az ideál, s büszke volt a szülő, aki sok gyermekkel dicsekedhetett...

Minden korban az erkölcsi hanyatlás jele volt, ha csökkent a gyermekek száma. – Mohács után, a török hódoltság idejében csak azok a családok maradtak fenn, ahol sok volt a gyermek. Hiszen az állandó háborúskodás, a végvári harcok, a törökök állandó rabszolga-vadászata hazánk egyes területeiről teljesen kipusztította vagy elűzte a magyarságot. S nyomukban – a törökök kiverése után – a sok gyermeket vállaló nép-csoportok foglalták el a magyarság helyét, és terjeszkedtek mindig tovább az önmagát pusztító magyarság rovására.

Más népek történetében is megtalálható a kevés gyermek miatti visszaesés. Franciaország, pl. a napóleoni-háborúk számtalan győzelme során, majd a II. Világháború ellenállási mozgalmában fiatalságának színe-javát elvesztette, de nemzeti súlya is csökkent. De Gaulle állította némileg helyre a francia nép szaporodásátlagát, amikor meghirdette a családonkénti 3 gyermek szociál-politikáját. Vissza is állította a nagy-családok és terhes-anyák tiszteletét, 52 millió fölé emelte az ország létszámát, szociál-politikai törvényeivel pedig levette a harmadik és azt követő gyermekek teljes nevelési költségeit a szülők válláról. – Micsoda nagyvonalú és nemzetmentő elgondolás és annak végrehajtása!

Nyugodtan összehasonlíthatjuk Európa és hazánk közmeggyőződését az értelmes-élet vonatkozásában. Talán ez az egyetlen vigasztaló – és követendő! – tény egész Európában a XX. század folyamán. – Hazánkból 1945 előtt és után, valamint 1956 után – okkal vagy ok nélkül – sok százezren kimenekültek, és – sajnos – ez az eltávozás most is folyamatosnak mondható. – Nézzük a többi országot. Lengyelországban, a volt Jugoszláviában, a volt Csehszlovákiában az ellenállási mozgalmakban és koncentrációs táborokban rengetegen elpusz-

tultak. A Hitleri-Németország legjobbait emigrációba kényszerítette vagy internálta, fiataljait elpusztította a harctereken, zsidó származású lakosságát – a megszállt területek zsidóságával együtt – megsemmisítette. Anglia fiatalsága megtizedelődött a véres háborúban. – De mind magukhoz tértek. Lengyelország lakossága a háború előtt 27 millió volt, ebből megmaradt 18 millió, jelenleg mintegy 45 millió az ország. – A szaporodási átlag mindenhol pozitív, csak nálunk negatív – mínusz 2-2,5 ezrelék – és csak nálunk formálódott a közvélemény a gyermek és a nagy-család ellen...

A közvéleménynek ez a deformálódása hova-tovább világ-jelenséggé válik, a szaporodási átlag – kivéven a II. Világot – mindenütt csökkenőben van. Úgy tűnik, mintha a fehér ember önmagát akarná kipusztítani! – Ha a közmeggyőződés alakulásán akarnók lemérni az erkölcsiség állapotát, akkor – az értelmes-élet viszonylatában feltétlenül – erkölcsi degenerációról kell beszélnünk. – Hogyan gondolhatunk egyáltalán ilyen körülmények között erkölcsi küldetésre, erkölcsi küldetésről?...

Harmadszor: Az erkölcsi jó – közjó – ismeretén alapuló erkölcsi magatartás és magatartás-változás lefelé irányuló tendenciát mutat, főleg az értelmes-élet és annak védelme vonatkozásában. – A fehér embernél elég csak a szaporodási-átlagot, a terhes-anyakkal és nagy-családokkal kapcsolatos közmeggyőződést megfigyelni, s máris tagadhatatlanná válik a tény. – Bár a szaporodási-átlag megtévesztő statisztikai-mutatószám: pozitív a szaporodási-átlag, ha emelkedik a születések száma és egy bizonyos szinten stagnál a halálozási-arány; de pozitív akkor is a szaporodási-átlag, ha stagnál a születések száma, ugyanakkor csökken a halálozási-arány. A fehér ember vonatkozásában legtöbbször ez utóbbi következtében pozitív a szaporodási-átlag. Kevés az olyan ország, ahol növekszik a születések száma, és stagnál vagy csökken a halálozási-arány. Nálunk azért nagyon komoly a veszély, mert csökken a születések száma, és növekszik a halálozási-arány. Mivé fog ez fejlődni?! – Mindezek az erkölcsi magatartás és a lefelé irányuló magatartás-változás következményei. A kényelem, a gazdagsági vágy és törekvés, az értelmes-élet megbecsülésének csökkenése olyan magatartást alakított ki a fehér ember életében, hogy azt visszafordítani alig van remény. Ehhez járulnak a rendezetlen és kuszált családi körülmények, a válások számának fokozatos és folyamatos növekedése, a világszerte növekvő művi-abortuszok száma, mindezek csak növelik a folyamat visszafordíthatatlanságának valószínűségét. – Az olyan országokban pedig, amelyekben valamikor államilag kötelezővé tették a gyermekszülést, – (lásd nálunk Ratkó-korszak) – az állami nyomás megszüntével még kegyetlenebb a reakció.

Egyedül a II. Világ népeinek többségében él az ősi ösztönös vágy a sok gyermek, a nagy-család után, ott nagyon magas a szaporodási-átlag, de ugyanakkor különböző okok miatt – gazdasági kizsákmányolás, neokolonializmus, állami eladósodás, stb. – nagyon alacsony az életszínvonal, a gyermekek és felnőttek legnagyobb részt alultápláltak és éheznek, az újszülöttek jelentős része éhen pusztul, vagy az éhezés lesz egy életre – gyakran igen rövid életre – az osztályrészük. – Így Brazília átlagos életkora alig haladja meg a 25 évet, az éhezés és éhhalál következtében. De hasonló a helyzet a III. Világ legtöbb országában. – Ezen kívül Afrikában a törzsi és népi ellentétek további pusztulás forrásai. De még így is Afrika összlakossága kb. 400 millió, akiknek 80 %-a az éhségövezetbe tartozik. – Folytathatnánk Közép- és Dél-Amerikával, ahol hasonló a helyzet, azzal a különbséggel, hogy a vékony – gazdasági, katonai, politikai – vezetőréteg igen magas életszínvonala mellett a nép 80-85 %-ának a nyomor és az éhezés jut osztályrészéül. – S a világ gazdag országai jórészt kihasználják ezt a helyzetet, s a „gazdagok még gazdagabbakká, a szegények még szegényebbekké válnak”. (Populorum Progressio.)

A III. Világ minden nyomora és éhezése mellett erkölcsi magatartás szempontjából – különösen az értelmes élet védelmében – magasan felette áll a gazdag országok önző és könyörtelen magatartásának, – bennük a gyermek és nagy-család szeretete egybeforr magával az étellel, úgy vélik, hogy nélküle nem is érdemes élniük. – Az azután más lapra tartozik,

hogy ezek a népek is egyszer majd megúnják kiszolgáltatott helyzetüket, és – a gyermek, a család, az értelmes-élet védelmében – robbanásszerűen fogják követelni és kikényszeríteni emberi és gazdasági jogukat. Viszont ez is erkölcsi magatartásuk következménye lesz, mert soha nem maguknak, hanem családjuknak és gyermekeiknek követelik a teli tálat, az emberi szociális és kulturális jogokat. – Hogy mást ne mondjak: az első mexikói parasztforrádalom, mely annyi vértanút szerzett az akkor még gazdag földbirtokos Egyháznak, a szegény nincstelenek és az éhező gyermekek érdekében tört ki!...

A III. Világ erkölcsi magatartásához hozzátartozik a Dél- és Közép-Amerikai forradalmi teológia, mely – tagadhatatlan hiányosságai ellenére – az emberi küldetés egyik előhírnöke az értelmes-élet érdekében. A gazdag, vagy viszonylag gazdag Európa lehet, hogy nem érti meg, vagy elítéli ezeket a teológusokat, de aki ott él a valaha mesés gazdagság, most minden európai képzeletet meghaladó nyomor földjén, az tudja, hogy „előbb a mindennapi kenyér, csak azután a Miatyánk!”...

Ha az értelmes-élettel kapcsolatos küldetést újra végiggondoljuk, akkor meg kell állapítanunk: az ember biológiai-pszichikai-erkölcsi strukturáltságának teljes egybeépülése a szükséges és nélkülözhetetlen feltétele annak, hogy az értelmes-élettel kapcsolatos küldetést felismerjük. Hiábavaló elképzelés az, hogy bármelyik strukturáltság külön-külön történő fejlesztése elegendő lenne az emberi küldetés teljesítéséhez. Mind a három kezdettől – az emberré-válástól – fogva szorosan és szükségképpen egybe kapcsolódott és egybeépült, bármelyiknek az elhagyása vagy elhanyagolása megakadályozza a tudatos és szabad erkölcsi személyiség kifejlődését, de csődbe viszi az emberi küldetést is az értelmes-élettel kapcsolatban. – Fő feladatunk tehát pillanatnyilag annak a felismerése, továbbá annak megállapítása, melyik terület, a strukturáltságnak melyik része van jelenleg legnagyobb veszélyben. Mert bár igaz, hogy csak együttes művelésükkel és fejlesztésükkel teljesíthetjük az értelmes-élettel kapcsolatos küldetésünket, de az is igaz, hogy mindhárom strukturáltságot azonos szintre kell hoznunk, ha együttfejlődésüket biztosítani kívánjuk.

Az értelmes-élet – természetes szinten – az ember, mint természeti jelenség számára, a legnagyobb jó. Ezt szolgálni a biológiai-pszichikai-erkölcsi fejlődés segítségével: a legmagasabb emberi küldetés. – Ezt a küldetést felismerni már egy jelentős lépés a küldetés vállalása és felismerése felé. – Nem elég tehát a jelen válság felismerése, felesleges szidni azokat, akik a válság-helyzet létrejöttéért felelősek, Ezzel nem jutunk közelebb a problémák megoldásához.

– Egy a fontos: az értelmes-életet mindennél többre becsülni!

– Egy a teendő: az értelmes-élettel kapcsolatos küldetést felismerni és vállalni!

– Egy a biztos: transzcendens hatások nélkül az ember ezt a legfontosabb küldetését képtelen teljesíteni!

– Egy a vigasztaló: az értelmes-élettel kapcsolatos küldetést vállalta, teljesítette, és folytatását reánk hagyta Jézus Krisztus!

„Benne élet volt, és az élet volt az emberek világossága. A világosság a sötétben világított, de a sötétség nem fogta föl azt...” (Jn 1. 4-5.)

Magunk számára ezt most így fordíthatjuk le:

Az értelmes-élet az ember világossága, mely a jelen sötétségben is világít... Csakhogy – sajnálatos módon – a sötétség nem fogja föl azt!...

Küldetés az értelmes-élet szolgálatára és védelmére.

Az előzőekben megállapítottuk, hogy az értelmes-élet az emberi küldetés felismerésének tárgya, s félreérthetetlenül leszögeztük a biológiai-pszichikai-erkölcsi strukturáltság egybeépülésének szükséges és nélkülözhetetlen voltát az emberi küldetés felismeréséhez az

értelmes-élet vonatkozásában. – Most egy lépéssel tovább kell haladnunk, s azt is meg kell állapítanunk, hogy az értelmes-élet szolgálata és védelme – tetszik, vagy nem tetszik – az emberi küldetés tárgyává válik. – Tisztázandó azonban néhány fogalom: mi az értelmes-élet szolgálata, és mi az értelmes-élet védelme?

Az értelmes-élet szolgálata három alapvető dolgot jelent:

- Jelenti mindazoknak a biológiai-pszichikai-erkölcsi paramétereknek a jelenlétét, melyek az értelmes-élet létrejöttéhez és kibontakozásához szükségesek és nélkülözhetetlenek.
- Jelenti továbbá ezeknek a paramétereknek aktivizálását az értelmes-élet létrejöttéhez.
- Jelenti végül ezeknek a paramétereknek együtthatását az értelmes-élet kibontakozásának vonatkozásában.

Az értelmes-élet védelme ugyancsak három alapvető dolgot jelent:

- Jelenti mindazoknak az energetikai, információs, kibernetikai és erkölcsi folyamatoknak a jelenlétét, melyek az értelmes-élet létrejöttéhez és kibontakozásához az emberi lét-adta lehetőségeket biztosítják.
- Jelenti továbbá ezeknek a paramétereknek aktivizálását a létrejött és kibontakozó értelmes-élet külső és belső védelmére.
- Jelenti végül ezeknek a paramétereknek kölcsön- és együtthatását – az értelmes-élet egyéb paramétereivel együtt – a létrejött és kibontakozó értelmes-élet külső és belső védelme vonatkozásában.

Ezeknek a fogalmaknak meghatározása után közelítsük meg és határozzuk meg az egyéni és a közösségi értelmes-élet szolgálatát és védelmét, valamint azok egyensúlyának biztosítását, mint az emberi küldetés tárgyait. – Az emberi küldetés felismerését követően ugyanis vállalnunk kell azok következményeit: az értelmes-élet szolgálatát és védelmét, emberi küldetésünk következményeként.

– Az egyéni értelmes-élet szolgálata és védelme, mint az emberi küldetés tárgya.

Az egyén vonatkozásában az értelmes-élet viszonylag könnyen megközelíthető és meghatározható, a speciális biológiai-pszichikai-erkölcsi strukturáltság egybeépülése révén. – Ugyanígy könnyű az egyéni értelmes-élet szolgálatának megközelítése és meghatározása is: mindazoknak a biológiai-pszichikai-erkölcsi paramétereknek jelenléte és aktivizálása, melyek az értelmes-élet megjelenéséhez és kibontakozásához – egyénileg – szükségesek és elengedhetetlenek, nélkülözhetetlenek.

Ilyen paraméterek biológiai struktúraszinten: az agyi mutánsok szelekciója, a monofiletizáció, a szenzoreflexivitás biológiai küszöbszintjének elérése és átlépése, melyek révén a tudatos és szabad erkölcsi személyiség alépítménye – vagyis szubsztrátuma – kialakulhat, és naponta alakul ki szemünk láttára a magzati fejlődés, a csecsemő és a kisgyermek fejlődése során. Mindezek jelenléte és aktivizálódása vitathatatlan az emberi egyed kifejlődése során.

De az értelmes-élet pszichikai paramétereinek jelenléte is kétségtelen az egyén kifejlődésében. Ilyen paraméterek: az ÉN-tudat, a környezetre történő tudatos reflektálás, az elvonatoztatás és általános fogalmak alkotása, mely a gondolkodásnak és a beszédnek alapját képezi. A hármas absztrakciós-szint megjelenése a megismerésben és a fogalom, ítélet, következtetés alkalmazása mindhárom absztrakciós-szinten, a konkrét és általános memória használatbavétele, analízis és szintézis, modellalkotás és modell-leképezés, mind az értelmes-élet pszichikai paramétereinek és műveleteinek jelenlétét igazolja az egyén életében. Ezeknek a paramétereknek jelenléte és aktualizálása tagadhatatlan az értelmes-élet vonatkozásában. – De még a pszichikailag sérült ember is gyökereiben birtokolja ezeket a paramétereket, különben nem lehetne nagy hozzáértéssel és munkával – igaz, nagyon sok munkával –

nagyrészből kicsiholni az értelem szikráját és az értelemi működés alapelemeit, különben értelmét veszítené minden gyógyypedagógia és pszichiátriai törekvés...

Nem vonható kétségbe az értelmes-élet erkölcsi paramétereinek jelenléte sem. Ezek a paraméterek: az erkölcsi jó megismerése, azon alapuló meggyőződés és magatartás kialakítása, a magatartásváltozásoknak az erkölcsi jó irányába történő mozgásállapota. – Természetesen ez feltételezi az értelmes-élet bizonyos másfajta paramétereinek jelenlétét is, de tagadhatatlan, hogy a pszichikai paraméterek egyedüli jelenléte nem elegendő, ide már jelentős többlet szükséges, melyet az erkölcsi paraméterek jelenléte és aktivizálása nyújthat csupán. Mindezeknek az erkölcsi paramétereknek a kifejlődése és jelenléte kétségbevonhatatlan az egyéni értelmes-élet kifejlődése viszonylatában.

De az is kétségbevonhatatlan, hogy mindezek jelenlétén és aktivizálásán keresztül történő működése szükséges, de nem elégséges. Elégségessé csak a biológiai-pszichikai-erkölcsi paraméterek együtthatása és egybeépülése révén válik. Bármelyik hiánya, vagy a többitől – szintben történő – elmaradása elfajulást okoz az egyén értelmes-életében, annak kibontakozásában. Az együtthatás – és azon keresztül az egybeépülés – viszont biztosítja nemcsak az együttes jelenlétüket és aktivitásukat az értelmes-életben, hanem a szükséges és nélkülözhetetlen egyensúlyt a biológiai-pszichikai-erkölcsi strukturáltságban, mely nélkül nincs valódi értelmes-élet, az értelmes-életnek valódi kibontakozása. – Ezeknek a biológiai-pszichikai-erkölcsi paramétereknek együttes jelenléte, aktivizálódása és együtthatása lesz végső soron az egyéni értelmes-élet létének és kibontakozásának alapja. Ez a jelenlét, aktivizálódás és együtthatás egyszersmind az egyéni értelmes-élet szolgálatát is jelenti, azt a szolgálatot, melyre az emberi küldetés szól az egyéni értelmes-élet vonatkozásában.

De ez még csak a szolgálat! – Az emberi küldetés tárgyát az értelmes-élet védelme is képezi! – Hogyan is állunk ezzel a kérdéssel? – A tudományos-fantasztikus irodalom energetikai védő-pajzsokról, gondolatokat védő agy-hullámokról, agyhullám-generáló készülékekről, stb. beszél. – (Csak megjegyzem, hogy – furcsa módon – erkölcsi védelemről szót sem ejtenek a sci-fi írók!) – Ilyenekkel nem rendelkezik az emberiség, s előreláthatólag – a tudományok fejlődési tendenciáit tekintve – nem is fog egyhamar, talán soha – rendelkezni. – de vannak energetikai, információs és kibernetikai paraméterek, melyek jelenléte, aktivizálódása és együtthatása képes az értelmes-élet védelmére.

Energetikai viszonylatban ilyen paraméterek: a szabadenergia- és entrópia tartalom, azok egymáshoz való viszonya, a leghatékonyabb energiahatás mértéke, energetikai küszöbszintek és azok átlépésének energetikai lehetősége, aktiválási energiák és katalizátorok, valamint mindezek biológiai-pszichikai-erkölcsi megjelenési formái. – Az energetikai paraméterek mennyisége és minősége egyrészt meghatározzák az egyén energetikai állapotát, másrészt energetikai védelmet nyújtanak az egyén számára az értelmes-élet vonatkozásában.

Információelméleti viszonylatban ilyen paraméterek: az információs energia- és entrópia tartalom, azok egymáshoz való viszonya, az információs-csatorna kapacitása, a zaj kiszűrésének információelméleti feltételei, a kapott információkban a hibafelismerés és hibajavítás mértéke, az információk rendezése, tárolása és továbbadása, valamint mindezek biológiai-pszichikai-erkölcsi megjelenési formái. – Az információelméleti paraméterek mennyisége és minősége egyrészt meghatározzák az egyén információelméleti állapotát, másrészt információelméleti védelmet nyújtanak az egyén számára az értelmes-élet vonatkozásában.

Kibernetikai – vezérlélméleti – viszonylatban ilyen paraméterek: a kibernetikai energia- és entrópia tartalom, azok egymáshoz való viszonya, a pozitív- és negatív-visszacsatolás, mint bármely rendszer elsődleges szabályozási eszköze, az önkontroll és önfejlesztés, a hierarchikus kölcsön- és együtthatások, a belső és külső kommunikáció, valamint mindezek biológiai-pszichikai-erkölcsi megjelenési formái. – A kibernetikai paraméterek mennyisége és minősége egyrészt meghatározza az egyén kibernetikai állapotát, másrészt – főleg és

elsősorban a pozitív-visszacsatolás tévén – kibernetikai védelmet nyújtanak az egyén számára az értelmes-élet vonatkozásában.

Tekintettel azonban arra, hogy ezek az energetikai, információs és kibernetikai paraméterek szoros – mondhatni: egymásra épült – kapcsolatban állnak egymással, elsősorban energia-igényük és energetikai megalapozottságuk révén, önállóan megjelenni és aktivizálódni nem képesek, illetve bármelyik hiányában az értelmes-életnek csak elfajult állapota jöhet létre. Éppen ezért az energetikai, információs és kibernetikai paramétereknek állandó kölcsön- és együttthatásban kell állniuk egymással, csak ez biztosíthatja az értelmes-élet kielégítő védelmét, melyre az emberi küldetés félreérthetetlenül vonatkozik.

Ezeknek az energetikai, információs és kibernetikai paramétereknek a jelenléte, működése és együttthatása szükséges, de nem elégséges az egyéni értelmes-élet teljes értékű szolgálatára és védelmére. Elégségessé a biológiai-pszichikai-erkölcsi paraméterek együttes jelenléte, együttes aktivizálódása és együttes hatása révén válik csupán. Bármelyik hiánya, visszamaradása vagy elfajulása degenerációt hoz létre az egyén értelmes-életében, annak kibontakozásában és védelmében. A kölcsön- és együttthatás viszont nemcsak az együttes jelenlétet, s ennek révén az értelmes-élet kifejlődését és kibontakozását biztosítja, hanem a szükséges és nélkülözhetetlen egyensúlyt egyrészt az értelmes-élet biológiai-pszichikai-erkölcsi strukturáltsága, másrészt ugyancsak az értelmes-életnek energetikai, információs és kibernetikai strukturáltsága között. Ezek kölcsönös együttthatása nélkül nincs egyéni értelmes-élet és annak valódi kibontakozása. Így ezeknek a paramétereknek jelenléte, aktivizálása és együttthatása nemcsak az egyéni értelmes-élet alapját képezi, hanem egyszersmind szolgálatát és védelmét is, melyre az emberi küldetés szól az értelmes-élet vonatkozásában.

Az értelmes-élet szolgálatának és védelmének konkrét formáit a 4. 5. 3. fejezetben, amikor a tudatos ember felelősségét az értelmes-életért tárgyaltuk, valójában már ismertettük. Itt – a tudatos ember küldetésének tárgyalása során – valójában azokat az elvi jelentőségű tényeket – paraméterek, vagyis állapothatározók formájában – próbáltuk megközelíteni, megfogalmazni és összefoglalni, melyek az egyéni értelmes-élet szolgálatát és védelmét jelentik. Bízom abban, hogy ezeknek a paramétereknek megismerése, tudatos megjelenítése, aktivizálásuk és együttthatásaik előmozdítása nemcsak az értelmes-élet szolgálatának és védelmének – ma annyira fontos – tudatosulását vonja magával, hanem emberi küldetésünk magasabb rendű kitérülését is valóra váltja.

Diogenész, a görög bölcse, égő lámpással járta Athén utcáit: „Embert keresek!... Embert keresek!...” – Íme, itt állunk! S ha meghallottuk az értelmes-élet vonatkozásában elhangzó hívást az ember küldetésére, az értelmes-élet szolgálatára és védelmére elől nem térhetünk ki. Ha igazán emberek vagyunk, és azok is akarunk maradni, akkor Izajással csak egy válaszunk lehet a Természet és Történelem nagy kihívására: „Ecce ego, mitte me!... Íme, itt vagyok, küldj engem!...”

– A közösségi élet szolgálatára és védelmére, mint az emberi küldetés tárgya.

Amennyire természetes és magától értetődő volt az egyéni értelmes-élet szolgálatának és védelmének megközelítése és megfogalmazása az emberi küldetés vonatkozásában, annival nehezebben – szinte csak közvetett módon – tudjuk megközelíteni és meghatározni az emberi közösségek viszonylatában. – Bár a kiindulási alap ugyanaz: a tudatos és szabad emberi személyiség és emberi méltóság, de a biológiai-pszichikai-erkölcsi paraméterekben, valamint az energetikai, információs és kibernetikai strukturáltságban már nem ilyen egyértelmű a megközelítés és megfogalmazás. – Így pl. a biológiai kulturáltság csak a kis- és nagycsaládokban játszik döntő szerepet, a kulturális, társadalmi és főleg a vallási közösségekben

már nem biológiai alapon történik a természet és történelem kiválasztási folyamata, melynek eredményeként jelenik meg a kultúrát, társadalmat, vallást hordozó embercsoport. Éppen ezért a biológiai strukturáltság az emberi küldetésben sem játszhat döntő szerepet a közösségi értelmes-élet vonatkozásában. – Minden esetre minden emberi közösségben – azon túl, hogy a tudatos és szabad erkölcsi személyiségeknek a közösség érdekében végrehajtott önkéntes önkorlátozásán alapul – meg kell találnunk azokat az alapvető kapcsolatokat, amelyek a közösséget létrehozzák, és szolgálatát előmozdítják. – Az alapvető összefüggéseket és a kapcsolatot biztosító természettörvényeket a 4. 5. 3. fejezetben már meghatároztuk, de itt – kifejezetten – a közösségek szolgálatát kívánjuk megfogalmazni. – Ugyancsak meg kell keresnünk, és meg kell találnunk az önkéntes önkorlátozásoknak azokat a különféle formáit, melyek az emberi közösségek védelmét biztosítják az értelmes-élet vonatkozásában.

Jelen fejezetünkben tehát ezekkel az állapothatározókkal, azok aktivizálódásával és együtthatásával fogunk foglalkozni, melyeket az emberi küldetés tartalmaz a közösségi értelmes-élet érdekében, mégpedig a családi, a kulturális és a társadalmi közösségek viszonylatában.

A családi-közösség alapja, – mint minden emberi közösségé, – a tudatos és szabad erkölcsi személyiségeknek egységesülése a család célja érdekében. A családi-közösség szolgálatát jelenti a benne egységesült személyek – családtagok – biológiai-pszichikai-erkölcsi paramétereinek jelenléte, aktivizálódása és együtthatása.

Biológiai szempontból a szülők viszonylatában ez a SZERELEM révén létrejövő érzelmi egységet, egymásnak szexuális örömet szerző és új életet adó állandó ritmusát jelenti. De jelenti a szerelemből fakadó új élet szolgálatát is a biológiai gondoskodás révén. – A gyermekek szempontjából viszont a szülőkkel és egymással való érzelmi kapcsolatot, a beteg és öreg szülők gondozását jelenti a családi-közösség biológiai szolgálata, kiegészítve a beteg testvérrel való gondoskodással, valamint – ha a szülők korán elhaláloznak – a felnőtt testvérekre hárul a kiskorú testvérekről való testi gondoskodás. – Biológiai szempontból tehát – a családi-közösség vonatkozásában – a szülők érzelmi kapcsolatától és szerelemben való egységesülésétől, az új élet fakasztásán keresztül, a gyermekekről és egymásról való kölcsönös testi gondoskodásig, annak anyagi alapja megteremtéséig terjed a család biológiai szolgálata, mindez erős érzelmi kötődéssel.

A biológiai szolgálat ugyan szükséges, de nem elégséges a családi-közösség értelmes-életben való szolgálatához. További szükséges feltételek: a szellemi strukturáltság megléte, aktivizálódása és együtthatása az értelmes-élet további strukturáltságával. A szellemi szolgálat – a családi-közösség keretein belül – jelenti a családtagok közösségi szellemének kialakítását; a közös-lét, a közös-megismerés, a közös-gondolkodás örömet; az együtt-dolgozás és munkálkodás életre szóló – és továbbadásra érdemes! – élményét. Továbbá a család kulturális fejlődését és a szépség szeretetét akár zenében, akár irodalomban, akár képzőművészetben; a tudás-szomját és a tudományokban való előrehaladást, családi-közösségenként más és más formában és tartalommal. – Ezek alapja – természetesen – a szülők szellemi igénye, de nem egyszer a gyermekek támasztják fel egymásban – sőt a szülőkben is – ezt a szellemi igényt és igényességet. S ennek a szellemi igénynek minden civilizációs igényt meg kell haladnia, akkor szolgálja igazán a családi-közösséget! – Pszichikai szempontból tehát – a családi-közösség vonatkozásában – a közösségi szellem kialakulásától az együtt-gondolkodás örömein keresztül a kulturális igények és igényesség állandó fokozódásáig terjed a család pszichikai szolgálata.

A családi-közösség értelmes-életben való szolgálatát az erkölcsi strukturáltság jelenléte, aktivizálódása és együtthatása teszi elégségesé és teljessé. Az erkölcsi szolgálat valójában az erkölcsi jó közös ismeretén, a család erkölcsi közmeggyőződésén és mindezt tükröző erkölcsi magatartásán alapul. – Minden családnak van valamilyen ismerete az erkölcsi jóról, ebből származóan van erkölcsi meggyőződése és kialakult etikai magatartása. – A családi-közösség etikai szintjének és magatartásának formája a szülők etikai szintje és magatartása, magatartás-

formája, melyet természetesen befolyásol a környezet, a többi családi-közösség, a kultúra, a társadalom, a vallási hovatartozás és meggyőződés. Ez a befolyás lehet jó, és lehet rossz, de ha a családi közösség biológiai és pszichikai strukturáltsága megfelelő és helyesen szolgálja a családi-közösség értelmes-életét, akkor – bár adódik kivétel – az etikai strukturáltság is megfelelő, és az is a családi-közösséget szolgálja. – Fordítva ellentmondással terhes a helyzet: helytelen biológiai és pszichikai strukturáltságra aligha épül fel helyes erkölcsiség! – Boldog az a családi-közösség, mely erkölcsiségében tiszta, ahol együtt és egyformán értékelik az erkölcsi jót, az erkölcsi értékrendet, és az azon felépülő közmeggyőződés irányítja etikai magatartásukat. – Ez a családi-közösség valódi etikai szolgálata.

Minden közösségi élet védelmének alapja a közösséget hordozó tudatos és szabad erkölcsi személyiségek önkéntes önkorlátozása. Ez elsődlegesen vonatkozik minden emberi közösség alapsejtjére: a családi-közösségre. – Valójában mit jelent az önkéntes önkorlátozás?

A természetben adott rendszerek általában meghatározott számú paraméterrel – állapot-határozóval – rendelkeznek, s ezek a paraméterek bizonyos számú szabadságfokkal, illetve ezeket a szabadságfokokat korlátozó kényszerfeltétellel bírnak, melyek fordított arányban állnak egymással. Minél kevesebb a rendszer állapot-határozóit korlátozó kényszerfeltétel, annál több a rendszer szabadságfoka, vagyis annál szabadabb a rendszer; és fordítva. – A pszichikai létállapotban azonban vannak önként és szabadon választott kényszerfeltételek, melyek az értelmes létezőt korlátozzák cselekvési szabadságában, s ezzel csökkentik az értelmes-lét szabadságfokainak számát. Ezeknek az önként és szabadon választott kényszerfeltételeknek összességét nevezem én önkéntes önkorlátozásnak. – Ezek a jól-megválasztott kényszerfeltételek – furcsa módon – bár csökkentik az egyén szabadságát, mégis az emberi-közösségeknek leghathatósabb védelmi eszközei. – Olyan ez, mint a középkor harcosainak fegyvertárában a páncél és a pajzs, melyek korlátozzák ugyan hordozójuk mozgás-szabadságát, mégis megóvják az ellenséges fegyverektől. – Ez az önkéntes önkorlátozás a tudatos és szabad erkölcsi személyiségnek sajátja, szükséges és nélkülözhetetlen lehetőség az emberi-közösség – egyben az emberi egyén – védelmére, mely nélkül valósi emberi-közösség elképzelhetetlen. Éppen ennek az önkorlátozásnak hiánya teszi annyira sérülékennyé és olyan sebezhetővé napjainkban nemcsak az emberi közösségeket, hanem az egyéneket is.

A családi-közösség vonatkozásában ez az önkéntes önkorlátozás több lépcsőben is érvényesül, és védi a család keretén belül az értelmes-életet. – A szülők viszonylatában ez az alapja a házastársi hűségnek, a gyermekek iránti szeretetnek és ragaszkodásnak, a családért való felelősségnek és áldozat-vállalásnak. – A házastársi hűség természetes, hogy önkorlátozást jelent, de védi a szülők szerelmét és szeretetét egymás iránt, megakadályozza a felelőtlen „játékot a tűzzel” és a „szabad-szerelmet”, elejét veszi az egymástól való elhidegülésnek és a válásoknak, de a féltékenykedésnek is. A „holtomiglan-holtodiglan”, a „semmi bajában el nem hagyom” ígéret, igaz, hogy nagy önkorlátozást kíván biológiailag, pszichikailag, erkölcsileg, de eredménye a szeretetben összeforrt szülők, az eggyé-olvadt család, a hűség jóban-rosszban, az egymás megbecsülése és az el nem múló szerelem. – Természetesen, önmagában ez még nem elégséges! – Ezt egészíti ki a gyermekek iránti szeretet, az együtt-akart és örömmel-várt gyermekek. Igaz, hogy ez újabb önkorlátozást jelent, de újabb szoros összekötő kapcsolatot és újabb hathatós védelmet is. Minden egyes gyermek várása újra felszítja a szerelem tüzeit, minden egyes gyermek örömteli várása szorosabbra fűzi a család egészének kapcsolatát, minden egyes gyermek megszületése újabb öröm forrásává válik, mert „ember született a világra”. S a szülők szerelmének és szeretetének újabb záloga, a többi gyermek újabb „kis-tesója”, akit áhítattal nézni, napról-napra újabb „csodát” – mosolyt, forgolódást, gögicsélést, stb. – látni, és ugyanakkor naponta újabb és újabb lemondást és áldozatot vállalni és teljesíteni képesít. – Természetesen a szülőknek mindez újabb gond és aggodás is, a testvérek számára pedig lemondás, pl. a zajos játékokról, az önfeledt hangos kacagásról, a dobogó szaladgálásról... nehogy felébredjen az alvó testvérke. – A családért való felelősség és

áldozat-hozatal teszi teljessé az önkorlátozást, de egyszersmind a család védelmét is. Lemondások kis és nagy dolgokról, lemondás szórakozásról és kedvenc időtöltésről, lemondás luxus-cikkekről és „hobbikról”, mert a nagy-család növekvő anyagi gondot, többlet-munkát, a gyermekekkel való – szerteágazó – többletfoglalkozást jelent. – Ehhez járul aztán a világ-szerte kialakult „közvélemény”, mely lenézi a nagy-családot és a sok-gyermeikes anyát!...

De többlet-örömet is jelent az együtt töltött idő, a közös játék és kirándulás, a felvillanó tehetség, az elért siker, a szülők önmagukra és egymásra ismerése gyermekeikben. – A szülőket még-jobbán egymáshoz fűzi a közösen vállalt felelősség, az együtt és önként vállalt áldozat, a családi-közösség biológiai-pszichikai-erkölcsi emelkedése. – Az értelmes-élet védelmét a családi-közösségen belül a család tagjainak önkéntes önkorlátozása biztosítja.

Hogy ebből mi valósul meg korunk családjaiban?... Hogy a nagy-családok csak a műveletlen, vagy „lumpen” – talán alkoholista? – szülők terméke csupán?... Hogy a „maradi”, „bigott” családok vállalják a sok gyermeket?... Hogy a „kulturált” családi-élet az 1-2, esetleg „egy sem” gyermeket tartja az ideálisnak?... – Ezekre a kérdésekre a választ az olvasóra bízom, ő mondjon ítéletet. – Magam részéről a családi-élet jelen válságából a kivezető utat csak az előzőekben vázoltak alapján látom, s ezt tartom a tudatos emberi küldetésnek: a családi-közösség keretén belül az értelmes-élet tudatos szolgálatát és védelmét. Minden eszközzel és minden áron!... – Itt semmi sem lehet drága, itt semmi sem lehet fontosabb és életbevágóbb, mert a családi-közösségen múlik minden további emberi közösségben az értelmes-élet szolgálata és védelme, mely a tudatos ember küldetésének legfőbb tárgyát képezi.

A kultúrközösségeknek is – hasonlóképpen a családhoz – alapja a tudatos és szabad erkölcsi személyiségek egységesülése, itta kultúra érdekében. – A kultúrközösségekkel kapcsolatban három megjegyzést kívánok tenni.

Először: A kultúra nem azonos a civilizációval. tehát amikor kultúrközösségekről, kultúr-javakról, kultúr-magatartásról beszélünk, akkor ezt soha nem keverhetjük össze a civilizációs eredményekkel és értékekkel. Mert a civilizáció elsődlegesen az emberiség helyen megfogalmazott anyagi igényeit hivatott kiszolgálni, a kultúra viszont elsődlegesen szellemi igényekre, értékekre, magatartásra és magatartásformákra, valamint ezeket kiszolgáló intézményekre vonatkozik. – Különösen vigyázni kell arra, hogy a kultúrát ne tévesszük, és ne keverjük össze a modern jóléti- és fogyasztói-társadalmak túlzott és kizárólagos civilizációs igényeivel.

Másodszor: A kultúrközösség hordozója ritkán, és mindig csekélyebb mértékben biológiai-közösség. – Kivételt képeznek a népi-kultúrák. – A kultúrközösséget hordozó embercsoportokban ugyanis a biológiai határok általában teljesen elmosódnak, s marad a nyelv, mely a közösség tagjait összekapcsolja. Így a kultúrközösségek hordozójává mindinkább a nyelvi-közösségek válnak.

Harmadszor: A kultúra fokozatosan a tudományok és a művészetek hordozójává válik. S valójában ez így is a helyén való, mert a kultúra célja végső soron az igaz és a szép szolgálata és védelme. Ez határozza meg a kultúr-tevékenység, a kultúr-javak és a kultúr-magatartás keretét. – Valaha a társadalmi tevékenység, a társadalmi javak és a társadalmi magatartás hordozója is a kultúrközösség volt, de az emberiség tudatosulásával, egységesülésével és specializálódásával a kultúra és a társadalom bizonyos mértékig – legalább is elvileg, de nagyon sok esetben gyakorlatilag is – szétvált egymástól. – Nyugodtan mondhatjuk: mindkettő kárára!

Ezen előzetes megjegyzések után meghatározhatjuk tárgyalásunk menetét. – Először a kultúraszolgálatáról kívánunk beszélni, mely a kultúrközösség egységesült tagjainál a nyelvi, pszichikai és erkölcsi paraméterek jelenlétét, aktualizálódását és együttthatását jelenti. – Ezt követően tárgyaljuk a kultúrközösség védelmét, mely az egységesült tagok önkéntes önkorlátozásán alapuló kultúr-hűséget, a kultúr-értékek szeretetét és a kultúráért való felelősség magatartását tartalmazza. – Mind a szolgálat, mind a védelem az értelmes-élet jegyében történik, hiszen emberi küldetésünk a kultúra szolgálata és védelme révén is az értelmes-életet kívánja szolgálni és védelmezni.

A kultúrközösség összekacsoló elemeként először a közös nyelvet kell megemlítenem, mely a kultúra esetében a biológiai-közösséget helyettesíti. Ma már ugyanis a kultúrközösségen belül a biológiai strukturáltság nem jelent olyan összetartó erőt, – kivéven a mindinkább ritka népi-közösségeket a népi-kultúra esetében, – mely képes lenne ezt az egységet biztosítani, és a kultúrközösség hordozását felelősséggel vállalni. – A nyelv viszont egyrészt hatalmas összetartó erőt képvisel, másrészt alkalmassá teszi az egyes nyelvi közösségeket arra, hogy gondolkodásban, az igazság megközelítésében és megfogalmazásában, a szépség megragadásában mást és különbet produkáljon más nyelvi-közösségeknél. – Ezzel koránt sem kívánom azt állítani, hogy egyes nyelvi-közösségek jelentősen meghaladnak kultúr-értékekben más nyelvi-közösségeket, még kevésbé szeretném azt a látszatot kelteni, mintha – véleményem szerint – lennének olyan nyelvi-közösségek, melyek alkalmasabbak a tudomány és a művészet művelésére. Csupán azt állítom, hogy szellemiségében és művészetében, illetve azok kifejezési formáiban a nyelvi-közösségek különböznek egymástól. – Gondoljunk csak a német analitikus gondolkodás-módra, a szellemes francia „esprit”-re, az olasz speciális zenére és festészetre, vagy a magyar képekben való gondolkodásra, a gondolatritmusra, Csontváry színeire és a magyarság szilaj – ugyanakkor tartózkodó – táncára, stb. – Viszont a nyelvi-közösség talán erősebb kötelék a vérségi-, biológiai-közösségnél, tekintettel arra, hogy a nyelv és a közös nyelv következtében kialakult közösség-tudat magasabb rendű a biológiai szubsztrátum képességeinél, így magasabb rendű és stabilabb aléptímenyt képezhet a rajta felépülő kultúr-közösségnek. – A kultúrával és kultúr-közösségekkel kapcsolatos emberi küldetés így jut el az értelmes-élettel való relációig a nyelven és a nyelvi-közösségen keresztül.

Szellemi vonatkozásban a nyelvi-közösségen felépülő kultúrával kapcsolatban az igazság keresését és megfogalmazását, vagyis a tudományt, valamint a szépség keresését és megfogalmazását, vagyis a művészeteket kell megemlítenem, mint az emberi küldetés rész-feladatait az értelmes-élet szolgálatában. Természetesen a hozzájuk kapcsolódó intézményekkel és belőlük származó szellemi objektívációkkal együtt. – A gondolkodással, megismeréssel és a megismert igazságok megfogalmazásával kapcsolatban fel kellene sorolnom mindazokat a paramétereket, melyeket az egyéni értelmes-élet pszichikai strukturáltságánál felsoroltam. Azoknak jelenléte és aktualizálódása mind követelmény a kultúr-közösség szocializált struktúrájánál is. De mindazokon túllépve – éppen közösségi voltukból származóan – további paraméterek is szükségesek és nélkülözhetetlenek. Mégpedig a tudomány és művészet intézményei, valamint mindezek objektíválódásai: a tárgyiasult tudományos és művészi értékek. Ezek az intézmények és objektívációk – mind tartalmukat, mind kifejezésmódjukat tekintve – nyelv-területenként mások és mások lehetnek, egyrészt nyelvi struktúrájuknak, másrészt nyelvi-közösségüknek megfelelően. De ezek jelenléte, aktivizálódása és magával a szellemiséggel való közös együttthatása nélkül nem teljesülhet az értelmes-élet szolgálatának második része: a pszichikai kiteljesedés. – A kultúrával és kultúr-közösségekkel kapcsolatos emberi küldetés így jut el az értelmes-élettel való szoros relációig a nyelvi-közösségeken nyugvó szellemiségen, tudományokon és művészeteken keresztül.

Erkölcsi vonatkozásban a nyelvi-közösségen felépülő kultúrával, tudományokkal és művészetekkel kapcsolatban a kultúráért, mint az erkölcsi jónak szellemi megnyilvánulásáért

való felelősség kapcsolódik az emberi küldetéshez. Ennek a felelősségnek alapja nemcsak a kultúr-közösségek szellemiségében, tudományában és művészetében az erkölcsi jónak a felismerésén alapszik, hanem még inkább az igazság és szépség szeretetén. A jónak a gondolkodásban és tudományban való megnyilvánulása: az igazság. A szépség pedig ennek az igazságnak a tündöklése. – A jónak, az igaznak és a szépnek ez a szeretete elvezet egy olyan közösségi meggyőződéshez és egy olyan közösségi magatartáshoz, melyben ez a három alapvető létfeltétel tükröződik és megvalósul. Mindennek a jelenléte, aktivizálódása és együtthatása a nyelvi-közösségen alapuló szellemiséggel kifejezi a szolgálat szellemét, mely az értelmes-élet irányában – minden akadály ellenére – meg kell, hogy valósuljon, és nyilvánvalóvá váljon.

Igaz, korunk alkalmatlan a jó, az igaz és a szép létfeltételnek a befogadására. – Mennyi hiábavaló próbálkozás, mennyi – az utolsó alkotóelemig – lebontott forma, a jónak mennyi ferde megfogalmazása és megnyilvánulása! Ennyi erőfeszítéssel már régen túl lehetnénk az értelmes-élet minden kulturális kríziséén! – Mégsem szabad feladnunk a reményt, mégis folytatnunk kell a harcot, hiszen emberi küldetésünk elsődlegesen az értelmes-élet szolgálatára és védelmére szól, melynek szolgálat-jellegét az eddigiek során kíséreltünk megfogalmazni. – Vajon ez csak a megfogalmazás szintjén marad?... S nem jutunk tovább a jámbor óhajon és várakozáson?...

De hogyan áll az emberi küldetés a kultúra védelme szempontjából? – Azt már a családnál félreérthetetlenül megállapítottuk, hogy a védelem alapvető és legfontosabb eszköze a tudatos és szabad erkölcsi személyek önkéntes önkorlátozása. Ez változtatás nélkül érvényes és alkalmazható az értelmes élet valamennyi szocializált struktúrájára, tehát a kultúrára és a kultúr-közösségekre is. – Így az emberi küldetésnek az emberi értelmes-élet szempontjából lényeges paramétere marad mindenkor az önkéntes önkorlátozás.

Ebből az önkéntes önkorlátozásból fakad – a kultúra vonatkozásában – a nyelvi-közösségekhez való töretlen hűség és áldozatvállalás. – Történelmünk során minden kritikus időszakban, mikor kultúránkat, népiségünket, nemzet-voltunkat a megsemmisülés fenyegette, mindig a nyelvi-közösségünkhöz való hűség és áldozatvállalás, az áldozatvállaló önkorlátozás volt az, amely megmentett bennünket. – Gondoljunk csak a XIX. század legkritikusabb állapotára: a Bach-korszakra, amikor több mint 10 év embertelen elnyomása, melynek célja a magyarság megszüntetése volt, újra eggyé kovácsolta a magyarságot a megújult nyelvi közösség és ahhoz való hűség. De ugyanezt már régebben és többször megtapasztalhattuk: Mohács után a török hódoltság alatt, de – többé-kevésbé – 1956 után is... – A nyelvi közösséghez való áldozatos hűség mentette meg – többek között – a baszk és katalán kultúrát, a brit-szigeteken a skótok, walesiek, írek önálló kultúráját. De az afrikai felszabadult népeknél a véres törzsi ellentéteket csak a nyelvi-közösségekhez való hűség fogja feloldani, csak az önkorlátozásból fakadó nyelvi hűség és áldozatvállalás mentheti meg a sok-törzsi, sok-nyelvű, sok-kultúrájú népeket biológiai és szellemi létükben, kultúrájukban. – Valójában Észak-Afrika virágzó népeit és kultúráit – az arab-török hódító hadjáratokat és a mindent elsőprő iszlám-kultúrát követően – nyelvi-közösségük feladása olvasztotta be az arab világba teljesen nyomtalanul. – A „nyelvében él a nemzet” mondás valójában minden népre és minden kultúr-közösségre vonatkozik világsszerte. Ezért is merjük határozottan állítani, hogy az értelmes-élet védelmével kapcsolatos emberi küldetés elsődlegesen a nyelvi-közösségre vonatkozik, önkéntes önkorlátozásból fakadó hűségen és ragaszkodáson nyugszik.

A szellemiség vonatkozásában ugyancsak az önkéntes önkorlátozás a forrása a kultúr-közösségek védelmének. A mit a kultúr-közösségek helyes szolgálata során nyerünk – a tudományt és művészetet, ezek eredményeit és értékeit – meg is kell védeni, s ezt a védelmet, mint az értelmes-élettel kapcsolatos minden védelmet, az önkéntes önkorlátozás biztosítja. A védelem biztosításának módja éppen az, hogy a kultúr-közösségek által kitermelt kultúr-értékeket: tudományt, művészetet, azok intézményeit és objektívációit, magának az értelmes-

életnek szolgálatába állítja. – Vagyis: nem tartja meg az egyén önzőn önmagának, de nem is kótyavetyéli el, nem adja el jó áron az értelmes-élet kufárijainak, és nem fordítja az értelmes-élet ellen, hanem – a kultúr-közösségen keresztül – az értelmes-élet rendelkezésére bocsátja. – Természetes, hogy ehhez önkéntes önkorlátozás szükséges! – A tudós, a művész szeretne minden magában hordozott gondolat-csírát életre kelteni, minden szellemiségében levő lehetőséget valóra váltani. – Mi a teendő akkor, ha ezek felhasználhatók az értelmes-élet ellen? – Akkor bizony – inkább magában kell tartania. Volt már tudós, aki gondolataihoz nem tartotta elég érettnek a kortárs-emberiséget, ezért inkább az utána következő generációkra hagyta, hogy felfedezzék azokat akkor, amikor már az emberiség javára szolgálhat. – Bárcsak így történt volna az atomenergia felfedezésével is!...

Erkölcsei vonatkozásban tűnik legjelentősebbnek az önkéntes önkorlátozás. A kultúra valamennyi területén dolgozónak kell tudnia vállalnia a felelősséget mindazért, amit saját maga és az egész kultúr-közösség létrehoz. Így az értelmes-élet védelmét biztosító emberi küldetés ügyében érintettek és felelősek vagyunk mindnyájan, akik egy-egy kultúr-közösség tagjai vagyunk. Nemcsak a jó, az igaz és a szép szeretetért, nemcsak az értelmes-élet szolgálatáért, hanem a kultúr-termékek és kultúr-értékek erkölcsi felhasználásáért. – A kultúr-termékek és kultúr-értékek első sorban nem civilizációs érdekeket szolgálnak, még kevésbé hadi-kutatásokat és katonai érdekeket! – Itt lenne szükség nagy összefogásra! – Annak idején az USA tudósai összefogtak, és közösen állást foglaltak az atom-bomba felhasználása ellen. – Ma már világméretű összefogásra van szükség, és nemcsak a fegyverek csökkentéséért, nemcsak az atomfegyver-mentes övezetek létrehozásáért, nemcsak a kísérleti atomrobbantások teljes betiltásáért, nemcsak az atomfegyverek befagyasztásáért, nemcsak a vegyi és biológiai fegyverek betiltásáért... már sorolni sem tudom a számtalan „nemcsak”-ot, – hanem a kultúra és tudomány eredményeinek az ember érdekében történő kutatásáért, munkájáért és felhasználásáért. Óriási összefogás kell ahhoz, hogy ne a pesszimizmus, a félelem és a rettegés nyomassza a világot, hanem az értelmes-élet vágyának és kiteljesedésének örömteli optimizmusa! – Valami nagy összefogásra lenne szükség, hogy az emberi küldetés az emberi küldetés szolgálatára és védelmére ne legyen hiábavaló! – Vajon ez vágyálom marad csupán, vagy eljön az idő, amikor az emberiség rájön arra, hogy érdemes a jó, az igaz, a szép szeretetért áldozatot hozni?... Rájön-e egyszer, hogy mindez valójában az ember küldetésének része az értelmes-élet kapcsán?!...

A társadalmi-közösségeknek is – mint minden szocializált struktúrának – alapja a tudatos és szabad erkölcsi személyiségek egységesülése a társadalom érdekében. – A társadalmi-közösségekkel kapcsolatban is három előzetes megjegyzést kívánok tenni.

Először: A társadalom nem azonos a kultúrával és a civilizációval, hanem csak feltételezi azokat kisebb-nagyobb mértékben. Tehát mikor társadalmi-közösségekről, társadalmi-javakról, társadalmi-magatartásról beszélünk, azt soha nem keverhetjük össze, és nem helyettesíthetjük a kultúr- és civilizációs-eredményekkel és értékekkel. De – minthogy a társadalom feltételezi a kultúrát és a civilizációt – minél fejlettebb a kultúra, és minél inkább az emberiség helyesen megfogalmazott érdekeit és igényeit szolgálja a civilizáció, annál magasabb rendű társadalmi-közösség lehetőség áll fenn.

Másodszor: A társadalom nem azonos a gazdasági strukturáltsággal, hanem csak feltételezi azt kisebb vagy nagyobb mértékben, mint a társadalmi-közösség anyagi bázisát. Tehát amikor társadalmi-közösségről, társadalmi-javakról, társadalmi magatartásról beszélünk, azt soha nem keverhetjük össze, és nem helyettesíthetjük a gazdasági eredményekkel és értékekkel. Ugyanakkor egy viszonylag fejlett gazdasági strukturáltság, az emberiség helyesen megfogalmazott anyagi igényeinek társadalmi előállítása, és elosztása feltételét képezi a fejlett társadalmi-közösségnek.

Harmadszor: A társadalom nem azonos a politikai-hatalmi strukturáltsággal, hanem csak feltételezi azt bizonyos mértékben, mint a társadalmi-közösség politikai-hatalmi hátterét. Tehát amikor társadalmi-közösségről, társadalmi-javakról, társadalmi-magatartásról beszélünk, azt soha nem keverhetjük össze, és nem helyettesíthetjük politikai eredményekkel és értékekkel. Ugyanakkor egy viszonylag fejlett és független politikai-hatalmi strukturáltság, az emberiség helyesen megfogalmazott kulturális-, civilizációs-, gazdasági- és társadalmi-igényeinek szolgálatára és védelmére, feltételét képezi a fejlett társadalmi-közösségnek.

Ezen előzetes megjegyzések után meghatározhatjuk tárgyalásunk menetét. – Először a társadalom szolgálatáról kívánunk beszélni, mely a társadalmi-közösség tagjainak a létbeli, az igazra és jóra vonatkozó megismerésbeli paramétereinek jelenlétét, aktiválódását és együttthasát jelenti. – Ezt követően tárgyaljuk a társadalmi-közösség védelmét, mely az egységesült egyének és közösségek, mint tagok, az önkéntes önkorlátozáson alapuló közösségi léthez való hűségét, az igaz felismerésén és vállalásán, a közjó felismerésén és vállalásán alapuló felelősség magatartását tartalmazza. – Mind a szolgálat, mind a védelem az értelmes-élet jegyében történik, hiszen emberi küldetésünk kérdésében a társadalom szolgálata és védelme révén az értelmes-életet kívánjuk szolgálni és védeni.

A társadalmi-közösség összekapcsoló elemeként Először a társadalom tagjainak létbeli közösségét kell megemlítenünk, mely – túl a biológiai- és nyelvi-közösségen – az első természetes összekötő kapocs a társadalom tagjai – egyének és közösségek – számára. A társadalom ugyan nem ad létet az egyének és közösségnek, de az egyéni és közösségi létet átszínezi, és egységbe foglalja. Ez az átszíneződés és egységbe foglalás – természetesen – mindig a társadalmi-közösség létének alapjától és mikéntjétől függ.

Ha az egyén léte, létformája és létbeli relációi képezik a társadalmi-közösség létének alapját, és az egyén igényei szabják meg a társadalmi-közösség létbeli formáit, akkor individualista-társadalom jön létre, magán viselve az individualizmus létbeli jegyeit: az egyéni jogok túlhangsúlyozását, – legtöbbször az egyéni kötelességek megfogalmazása nélkül, vagy hiányos megfogalmazásával, – az egyéni szabadság mindenek felettiséget, az egyéni igények feltétlen kielégítésének követelményét a közösségi jogok és igények rovására. – Lét vonatkozásában az individualista-társadalom mindinkább az egyéni civilizációs-, gazdasági- és politikai-tényezők összességévé válik, éppen ezért hova-tovább elveszíti társadalmi-közösség jellegét, és fokozatosan alakul át fogyasztói-, majd jóléti-társadalommá. Ebben egy vékony réteg élvezi a társadalmi-közösség valamennyi előnyét, a többség csak a kötelességeket érzi mindig súlyosabban, és fokozatosan a társadalom periferiájára kerül. – Ugyanakkor – furcsa, de szükségszerű módon – a jóléti-társadalomban mindig jobban csökken jelentős részének egyéni szabadsága, s nemcsak a közösségi jogok és igények tartanak a megszűnés felé, hanem az egyéni igények feltétlen követelménye is a vékony hatalmi-rétegre korlátozódik.

Ha viszont a közösség léte, létformája, létbeli relációi képezik a társadalmi-közösség alapját, és a közösség igényei szabják meg a társadalmi-közösség létbeli formáit, akkor kollektivistatársadalom jön létre, magán viselve a kollektivizmus létbeli jegyeit: Az egyéni kötelezettségek túlhangsúlyozását, – többnyire az egyéni jogok megfogalmazása nélkül, – a közösségi jogok mindenek felettiséget, mint minden jogszabály forrását, a közösségi igények feltétlen kielégítését, sokszor az egyéni jogok és igények rovására. – Lét vonatkozásában a közösségitársadalom mindinkább a közösségi civilizációs-, gazdasági- és politikai-hatalmi tényezők összességévé válik, éppen ezért elveszítheti társadalmi-közösségi jellegét, és fokozatosan alakulhat át túlzó- és elfajult-kollektivizmussá. Itt – mint a személyi-kultusz időszakában és nem egy helyen még ma is – egy vékony réteg élvezi a társadalmi-közösség valamennyi

előnyét, mely fokozatosan és folyamatosan az életszínvonal csökkenését eredményezi, főleg a nagy-családok és öregek viszonylatában.

Pedig – mint minden közösségnek – a társadalmi-közösségnek is ontológiai alapja a közösséget hordozó egyedek és rész-közösségek létbeli egyenlősége: a tudatos és szabad személyiségek, a tudatos és szabad közösségek, az ebből fakadó emberi méltóság, és mindezek mélyében az értelmes-élet egyenlősége, egyenlő megbecsülése és egyenlő tisztelete képezi. – Addig szó szem lehet valódi társadalmi-közösségről és annak szolgálatáról, – legfeljebb csak individuális vagy kollektív értelemben! – amíg ez a létbeli egyenlőség és annak elismerése valósággá nem válik. – Itt a nagy szavak, ünnepélyes kijelentések mit sem érnek, a valóságos tettek beszélnek csupán! – S ha ez a létbeli egyenlőség ténylegesen megvalósul, akkor már vele együtt jár a kulturális-, civilizációs-, gazdasági- és politikai-egyenlőség is, és a társadalmi-közösség hordozóinak mindezekben való egyenlő részesedése.

A társadalmi-közösségekben jelenleg fennálló anomáliák forrása a társadalmi-igazságosság megismerésében, megfogalmazásában és valóra-váltásában gyökerezik. Mert a társadalmi-igazságosság megismerése, megfogalmazása, meggyőződésben és tettekben történő valóra-váltása képezi a társadalmi-közösség második alapvető összekötő kapcsát és egyben szolgálatát. Ugyanakkor ez a megismert, megfogalmazott, meggyőződésben és tettekben valóra-váltott társadalmi-igazság képezi alapját a társadalmi-szerződésnek, mely a társadalmi-közösség tagjainak viszonyát egymáshoz rendeli.

Sajnos, a társadalmi-igazság megismerésében, megfogalmazásában, meggyőződésében és tettekben történő valóra-váltásában lényeges különbségek lehetségesek, és állnak is fenn ténylegesen, éppen ezért a társadalmi-szerződés a különféle társadalmi-rendszerekben más és más, sőt egymással ellentmondásban is lehet. – Így a társadalmi-szerződés a szélsőségesen individualista-társadalmakban az egyes társadalmi-rétegek – osztályok – egymással való szembenállását eredményezi. Ez pedig kihat a társadalom kulturális- és civilizációs-, gazdasági és politikai-strukturáltságára, olyan mértékig, hogy már nem társadalmi-igazságról, hanem társadalmi-igazságtalanságról kell beszélni. – De ugyanezt kell megállapítanunk a szélsőségesen kollektivistá-társadalmakról is, ahol a hirdetett, de csak látszólagos társadalmi-egyenlőség helyét fokozatosan a társadalmi egyenlőtlenség foglalja el, mely kihat a kulturális és civilizációs, gazdasági és politikai-hatalmi szférára is. Itt súlyosbítja a helyzetet az, hogy a társadalmi-szerződés a társadalmi tulajdonban, a társadalmi munkamegosztásban, a társadalom által termelt értékek elosztásában, az élő munka újratermelésében való egyenlőség jogát egyértelműen határozza meg ugyan, de azt nem teljesíti.

Ezeket a szélsőséges társadalmi-különbségeket – legtalálóbban – „szendvics-társadalmaknak” lehetne nevezni, melyben alul egy talaját vesztett és gyökértelen, kultúra és civilizáció nélküli, a gazdasági és politikai élet periferiájára, vagy azon kívül került hatalmas társadalmi réteget a felső – civilizációs, gazdasági, hatalmi érdekeket és előnyöket birtokló – vékony társadalmi-rétegtől egy viszonylag jelentős középső társadalmi-réteg – a középosztály – választja el. – Ez a közbülső réteg – a kultúra és tudomány birtokában, a gazdasági struktúra építésében igen nagy gyakorlattal rendelkezvén – nélkülözhetetlen a felső vezető-réteg, a hatalom birtokosai számára, ezért a hatalom szövetségesének tekinti, és viszonylagosan jó megélhetését biztosítja. – Az alsó hatalmas rétegtől azonban éppen a hatalommal való szövetsége, a kultúra és tudomány birtoklása, viszonylagos jóléte, és a hatalom morzsáiból való – csekély – részesedése választja el. – A „szendvics-társadalomban” nem érvényesülhet a társadalmi-igazságosság, sem pedig bármiféle társadalmi-szerződés, mert a társadalmi-rétegek közti szakadék állandóan mélyül, bármiféle nivellálódásra remény sincs, mert a felső-réteg – a hatalom birtokosa – nem enged szerzett jogaiból, még a középső-rétegtől is mereven elzárkózik, az alsó-réteg pedig mindig mélyebbre merül a társadalmi egyenlőtlenség süllyesztőjében, s még alapvető emberi-jogainak sem tud érvényt szerezni a társadalmi-élet és annak vetületei egyetlen területén sem. – Hogyan beszélhetünk itt társadalmi-létbeli egyenlőségről? – Hol van

itt a társadalmi-igazságosság helyes megismerése és megfogalmazása, meggyőződésben történő valóra-válása, mely alapvető jelenség és tény kell, hogy legyen a társadalmi-közösség létrejöttében és szolgálatában?

„Sértés az erkölcsi-rend ellen, ha az ember alapvető jogait veszélyeztetik, vagy semmibe veszik!” – mondja Helder Camara. – Pedig a társadalmi-közösség harmadik összekötő kapcsa a közjó megismerése, megfogalmazása és meggyőződésben keresztül történő valóra-váltása: vagyis a helyes értelemben vett erkölcsi strukturáltság. – A társadalmi-közösség hordozói: a tudatos és szabad személyiségek, azok tudatos és szabad közösségei, mindahányan egy-szersmind erkölcsi strukturáltságot képviselnek, az értelmes-élet erkölcsi rendjének kategóriái. A társadalmi-közösség felépülése és szolgálata elképzelhetetlen magas erkölcsiség nélkül, az erkölcsi jónak és közjónak magas-fokú megismerése, megfogalmazása és meggyőződésben való tényleges valóra-válása nélkül.

Amint a közösségi létstruktúrák közül az igazságosságon alapuló társadalmi-közösség bír a legmagasabb rendű ontológiai léttel, ugyanúgy – az értékrend vonatkozásában – az erkölcsi jó és közjó megismerése, megfogalmazása és meggyőződésben való realizálódásán alapuló tudatos és szabad társadalmi-közösség birtokolja a legmagasabb rendű természetes emberi értéket. Nélküle nincs társadalmi-igazságon alapuló társadalmi-szerződés, nélküle csak szélsőséges individuális- vagy szélsőséges kollektivista-társadalom létezik. – S a „szendvics-társadalmak” létrejöttének forrása az erkölcsi jó és a közjó ismeretének – helyes ismeretének – hiánya!... Vagy ezeknek téves, félreértelmezett megfogalmazása és megvalósítása!...

Csak az erkölcsi jó és a közjó helyes ismeretén és megfogalmazásán, helyes meggyőződésben való realizálódásán épülhet fel olyan szocializált struktúra, mely a társadalmi-közösséget valódi erkölcsi-közösséggé formálja, és az – egyéni és közösségi formában egyaránt – szolgálni képes. S valójában az erkölcsiség képezi a „szendvics-társadalmak” megszűnésének egyetlen lehetőségét is. – Sajnálatos sajátsága az emberiség történetének, kiváltképpen korunkban, hogy civilizációban és gazdasági életben, politikai és hatalmi vonatkozásban sokkal gyorsabban és erőteljesebben – erőszakosabban?! – halad előre a fejlődés útján, mint kultúrában, társadalomban és főleg erkölcsiségben. Ez az emberi magatartás-fejlődés tragikuma is egyúttal, mert megfelelő kultúr- és társadalmi-magatartás, főleg pedig erkölcsi magatartás és magatartásváltozás nélkül a társadalmi-magatartás teljesen félrecsúszik, s vele maga az ember és az értelmes-élet ellen fordul. – Társadalmi-közösség kifejlődését, a társadalmi-fejlődés szolgálatát csakis az erkölcsi jó és a közjó helyes megismerésén és megfogalmazásán, vagyis helyes meggyőződésben gyökerező erkölcsi magatartás révén lehet elképzelni és megvalósítani. – Emberi küldetésünk pedig az értelmes-élet kapcsán – a társadalmi-közösség vonatkozásában – éppen erre a szolgálati-magatartásra szól elsősorban.

A második nagy feladat, mely az emberi küldetésnek az értelmes-életre vonatkozó – a szocializált létstruktúrákkal kapcsolatos – része: a társadalmi-közösség védelme. – Természetes, hogy a társadalmi-közösség védelmét szolgálhatja az oktatás, a nevelés, a társadalmi struktúrába beépült pszichikai és szociológiai tényezők, egy csomó helyen megfogalmazott jogszabály, köztük a tényleges problémák feloldására vonatkozó társadalmi-szerződés. – De ez mit sem ér a legalapvetőbb védelmi eszköz nélkül, melyet a tudatos és szabad erkölcsi személyiségek – és azok közösségei – önkéntes és szabad önkorlátozásában kell megfogalmaznunk. Ez a tudatos és szabad – minden kényszersztól mentes! – önkorlátozás képezi alapját magának a helyesen értelmezett és jólrendezett közösségi-létnek, a társadalmi-igazság keresésének és vállalásának, a közjó helyes megfogalmazásának, meggyőződésben és magatartásban történő valóra-váltásának. Vagyis: ontológiaiilag és etikailag helyes és értékes társadalmi-közösség nem valósulhat meg tudatos és szabad önkorlátozás nélkül, s ez az önkéntes önkorlátozás képezi egyúttal a társadalmi-közösség leghathatósabb védelmét.

Nem akarom nyújtani a téma tárgyalását, de egy-egy gondolat erejéig szükséges rávilágítani az önkéntes önkorlátozás lényeges voltára a társadalmi-létben, a társadalmi-igazságosságban, a társadalmi erkölcsiségben s mindezek védelmében.

A társadalmi-lét vonatkozásában legegyszerűbb, ha az önkéntes önkorlátozás ellentétéből indulunk ki, s máris láthatjuk, hogy nélküle nincs valóságos társadalmi-élet, csak a „bellum omnium contra omnes” – a mindenki harca mindenki ellen – az „aki bírja, marja” létállapot. Ezzel szemben az önkéntes önkorlátozás, mely a társadalmi-közösség – mint kibernetikai-struktúra – alapja, ontológiai lét vonatkozásában biztosítékot nyújt az egész kibernetikai rendszer szabályos és hierarchikus felépülésére, valamint ennek a szabályos és hierarchikus felépülésnek védelmére.

A társadalmi-igazságosság vonatkozásában az önkéntes önkorlátozás a helyesen megismert és megfogalmazott igazság szolgálatába állítja az egyének és közösségek teljes szellemi apparátusát, és olyan szellemi magatartás kialakításához nyújt segítséget, mely a társadalmi-igazságosság helyes megismerését és megfogalmazását, meggyőződésben és magatartásban történő valóra-váltását teszi lehetségessé, a társadalmi-igazságosság felépítéséhez nyújt információelméleti és kibernetikai segítséget és védelmet.

A közjó és társadalmi-erkölcsiség vonatkozásában ugyancsak a tudatos és szabad önkorlátozás jut döntő szerephez. Itt ugyanis az a helyzet, hogy sem a társadalmi-lét, sem a társadalmi-igazságosság nem valósulhat meg helyesen, maradéktalanul és főleg tartósan a közjó és társadalmi-erkölcsiség valóságos jelenléte nélkül. – Talán úgy is fogalmazhatnánk: a társadalmi-lét és a társadalmi-igazságosság csak a közjó irányítása mellett, és a társadalmi-erkölcsiség állandó jelenlétében alakulhat át olyan társadalmi-szerződéssé, mely minden társadalmi-réteg számára az egyenlő méltóságot, az emberhez méltó léthez az egyenlő esélyt, a társadalmi-léthez és a társadalmi-igazsághoz az egyenlő eszközöket biztosítja. És csak ez hordozza magában a jelenlegi „szendvics-társadalmak” megszüntetésének valószínűségét. – Az önkéntes önkorlátozás így – és csakis így – nyújt erkölcsi biztosítékot a társadalmi-közösség szolgálatához és védelméhez.

Az értelmes-élet védelemért kiált! – Az emberi küldetésnek – az értelmes-élet vonatkozásában – ezt a szolgálatot és védelmet kell nyújtania, különben egyáltalán nincs jogunk beszélni emberi küldetésről, elsősorban és főleg az értelmes-élet viszonylatában. – Bizony, sokszor van az úgy, hogy menekülni szeretnénk a küldetés elől, mint Jónás próféta, aki „rühellte a próféta-ságot” – Babits szavaival mondva. Mert a próféta mindig olyan ember, aki mások számára botrány, mert őket a saját mivoltukkal szembeesíti: tükröt tart eléjük. És bizony sokaknak nem tetszik, amit abban látnak, ezért haragra és gyűlöletre gerjeszti őket...

Az emberi küldetés olyan, mint a próféta-ság. Menekülni előle nem lehet, vállalni kell minden következményével együtt! – De talán a küldetés nyomán az egyén és a közösség léteiben, igazságában és erkölcsi magatartásában fokozatosan emelkedhet, melynek következtében érdemesebb lesz értelmes-életet élni, szolgálni és védelmezni...

Csak hogy ehhez a próféta-ság és küldetés hordozóinak erőszakossága kell! – De ez nem a szélsőséges individualizmus, nem a szélsőséges kollektívizmus, nem a „szendvics-társadalmak” erőszakossága, hanem:

„A béketeremtő erőszak: ez Krisztus, Gandhi, Martin Luther King erőszakmentessége!... (Helder Camara.)

– Az értelmes-élet egyensúlyának szolgálata és védelme, mint az emberi küldetés tárgya.

Az értelmes-élet szolgálatára és védelmére irányuló emberi küldetéssel kapcsolatban – lehetőleg röviden – még egy jelentős feladatot kell megemlítenünk: az értelmes-élet egyensúlyának szolgálatát és védelmét. – Elöljáróban három dolgot szeretnék tisztázni.

Először: Az értelmes-élet egyensúlyával kapcsolatban meg kell állapítani, hogy az soha nem statikus egyensúly, hanem mindig dinamikus egyensúly, mely magában hordja a továbbfejlődés lehetőségét és valószínűségét. – A statikus egyensúly esetében ugyanis a rendszerre ható erők eredője mindig zérus, ugyanez a dinamikus egyensúlynál mindig egy jellemző szám: az egyensúlyi együttható. Vagyis: amíg a statikus egyensúlynál a rendszeren belül megszűnik minden állapotváltozás, addig a dinamikus egyensúlynál mindig lehetséges és valószínű bizonyos belső mozgás, bár kívülről szemlélve tartós egyensúlyi állapotot mutat. Ez a belső mozgás képezi aztán az alapját a lehetséges és valószínű továbbfejlődésnek.

Másodszor: Az értelmes-élet egyensúlya nemcsak az egységesült biológiai-pszichikai-erkölcsi strukturáltság kiegyensúlyozott belső mozgására utal, hanem – éppen az értelmes-életnek a többi struktúraszinttel való belső kapcsolata révén – kihat a többi struktúraszintre is, biztosítva az értelmes-élet dinamikus egyensúlyát a többi struktúraszinttel és azok létstruktúráival kapcsolatban.

Harmadszor: Az értelmes-élet egyensúlya soha nem keverhető össze az u. n. „erők egyensúlyával”, melyet politikai-hatalmi-katonai értelemben szoktak használni. – Ez utóbbi mindig labilis egyensúlyt képvisel, mely labilis egyensúlyi állapot bármikor felborulhat. Tehát ez nem valódi, hanem látszólagos egyensúlyi állapot, mellyel a különböző nagyhatalmak önmagukat és szövetségeseiket vezetik félre, illetve kívánják „megnyugtatni”. – Ezen a látszólagos egyensúlyon tartós világbéke nem épülhet fel, mert a kifejezés valójában olyan dinamizmust takar, mely nemhogy gátat vetne, hanem csak előmozdítja a hadi-potenciál állandó növekedését. – Tartós világbéke csak tényleges dinamikus egyensúlyon épülhet fel, amelynek erkölcsiség az alapja.

Ha az értelmes-élet egyensúlyi állapotáról, annak szolgálatáról és védelméről beszélünk, akkor a következő lényeges állapotokat kell sorra szemügyre vennünk:

- a létbeli egyensúly az értelmes-életet hordozó egyének és közösségek energetikai struktúráiban;
- a pszichikai egyensúly az értelmes-élet információs struktúráiban;
- az erkölcsi egyensúly az értelmes-élet kibernetikai – vezérlési – struktúráiban.

A létbeli egyensúly vonatkozásában elsősorban a biológiai egyensúlyról kell beszélnünk, mivel az értelmes-élet hordozásában igen nagy jelentőséggel bír a biológiai struktúra és annak dinamikus egyensúlyi állapota. – A biológiai struktúra, mint az értelmes-élet szubsztrátuma és egyben az értelmes-élet egyik lényeges alkotóeleme csak abban az esetben tölti be – egyáltalán nem jelentéktelen – szerepét, ha megfelelő dinamikus egyensúlyi állapotban van. Ha ebből az egyensúlyi állapotából valami – súlyos betegség, a szervezet súlyos károsodása alkoholizmus vagy kábítószer-élvezet, stb. következtében – tartósan kiborítja, már nem tud eleget tenni feladatának: a vele egybeépült pszichikum és erkölcsiség felelős hordozásának. – De még a pillanatnyi egyensúly-kibillenés is jelentős kárt, akár az értelmes-élet megszűnését is eredményezheti – Gondoljunk pl. a pillanatnyi elmezavarban elkövetett bűntényekre, vagy öngyilkosságra. – Nem véletlenül hangsúlyozzuk a biológiai szubsztrátum szolgálatát és védelmét, nem ugyan, mint célt, hanem mint célra vezető – az értelmes-élet alapját képező – eszközt. – Továbbmenve, a szocializált létstruktúrák alapját képező biológiai- (család, népi-közösség), nyelvi- (kultúra) és szocializált létbeli- (társadalom) szubsztrátumok egyensúlyának szolgálata és védelme ugyancsak jelentős helyet kap az emberi küldetésben az értelmes-élet kapcsán. Tartós, céljának megfelelő és célját kielégítő családi-élet, kultúr- és társadalmi-közösség elképzelhetetlen a közösségeket hordozó egyének és közösségek biológiai-, nyelvi- és szocializált létbeli szolgálata és védelme nélkül.

A közösségek szubsztrátumára is vonatkozik mindaz, amit az egyén szubsztrátumának egyensúlyával kapcsolatban mondtunk, azzal a nyilvánvaló többlettel, hogy a közösségek szubsztrátumának egyensúlya erőteljesebb, szervezettebb és mélyrehatóbb szolgálatot és

védelmet igényel, hiszen ezek felbomlása – de még csak meglazulása is – a család, a kultúra, a társadalom súlyos válságát, esetleg felbomlását vonja maga után. – Az egyensúlynak ezt a szolgálatát és védelmét most kell megtanulnunk, biológusainknak, pszichológusainknak, pedagógusainknak, szociológusainknak most kell egyértelmű és hatékony módszereket kidolgozniuk, mert az emberiség története folyamán erre még nem gondoltak, – nem mintha a problémák nem merültek volna fel, – de hagyták a családot, a kultúrát, a társadalmat válságokkal küzdeni...

Talán nem felesleges az egyéni és közösségi-élet szubsztrátuma szolgálatának és védelmének céljából egy nagyobb léptékű út megjelölése:

- A terhes-, főleg a veszélyeztetett terhes-anyák fokozott gondozása; a testi gyengeséggel született gyermekek orvosi és pszichológiai figyelemmel kísérése egészen a felnőtt korig; az alkoholizmus, a túlzott szexualitás és a kábítószer-fogyasztás elleni tartós és eredményes küzdelem; a családvédelem, különös tekintettel a nagy-családokra; egészséges életre és táplálkozásra való nevelés, mint biológiai szolgálat és védelem.

- Egészséges hazafiságra, az anyanyelv szeretetére és művelésére való nevelés; kultúr-igény kialakítása és kultúr-értékekkel való kielégítése, stb., mint a nyelvi-közösség szolgálata és védelme.

- Pszichológiai és szociológiai felkészítés a társadalmi életre; a társas- és közösségi-életre való felkészítés; az aszociális és antiszociális elemek kiszűrése már kigyermek-kortól és velük való külön foglalkozás; az állami-gondozottak szembesítése a társadalmi élettel és elvárásokkal, stb., mint a szocializált lét szolgálata és védelme.

- Legfontosabbnak tartom azonban – az előzőek figyelembevételével és végrehajtásával – a felnőttek magatartásának gyökeres megváltoztatását. A látott példa van mindig a legerősebb befolyással az utód-generáció fejlődésére. – Hiába neveljük ugyanis helyesen a gyermekeket, védjük őket a káros befolyásoktól, ha a legfontosabb: a szülők és felnőttek példája ellentmond a többi biológiai-, pszichikai-, szociológiai-hatásnak. Ha a család, a környezet, az iskola, a munkahely, a szórakozás nincs összhangban az értelmes-élet kifejlődését szolgáló nevelési és gondozási elvekkel, akkor hiába várjuk a megújulást, akkor a generációk sora fullad bele az értelmes-élet szubsztrátumának egyensúly-nélküliségébe, és hiába minden erőfeszítés a szolgálat és védelem területén.

Egyet azonban nem szabad elfelejtenünk: ha mégis sikerül létrehoznunk a létbeli egyensúlyt, a létrejött és megőrzött egyensúlynak dinamikusnak kell lennie, vagyis tartalmaznia kell a továbbfejlődés lehetőségét és valószínűségét. „A statikus egyensúly a rendszer halála!” – A dinamikus egyensúly viszont a természettörvények által irányított belső mozgás egyensúlya, mely energiák hatására a továbbfejlődés mozgásállapotába megy át.

A pszichikai egyensúly vonatkozásában jóval bonyolultabb a helyzet, minthogy az értelmes-élet pszichikai strukturáltsága rendelkezik a legtöbb – és viszonylag legmagasabb rendű – relációval. – A pszichikai egyensúly kérdésében ugyanis nem elégedhetünk meg csupán az igazságosság megismerésével, megfogalmazásával, meggyőződésben és magatartásban történő valóra-váltásával, – mindez ugyan elsődleges és nélkülözhetetlen, – de nem szabad megelégednünk az értelmes-életben a biológiai- (létbeli-), pszichikai- és erkölcsi-strukturáltság egybeépüléséről. Ez az egybeépülés az alapja magának az értelmes-életnek, s ezen az egybeépülésen keresztül biztosítandó elsődlegesen az értelmes-élet dinamikus egyensúlyának szolgálata és védelme. – Próbáljuk számba venni és végiggondolni az ebből az egybeépülésből származó problémákat.

A létbeli strukturáltság és pszichikai strukturáltság egyensúlya azt jelenti számunkra, hogy – egyéni és közösségi vonatkozásban egyaránt – egyik sem mehet a másik rovására, egyik sem nőheti túl az egymással szembenálló korlátokat. A létbeli – biológikum, nyelvi-közösség,

szocializáció – mindig kényszerfeltétel marad a pszichikai létezés, megismerés és gondolkodás számára. Ez a kényszer természettől fogva adott, megszabadulni tőle a pszichikai fejlettség legmagasabb fokán sem tud az ember, legfeljebb hatásait tudja maximálisan leszűkíteni. – De ugyanígy a létbeliség kényszere sem nőhet túl a pszichikum adottságain, nem gyűrheti maga alá a lét a pszichikai strukturáltságot, ezáltal ugyanis magát az értelmes-életet támadná meg, és tenné fokozatosan lehetetlenné. A létbeliség és a pszichikai strukturáltság kötelező egyensúlya biztosíthatja egyik oldalról az értelmes-élet szolgálatát és védelmét az emberi küldetés keretén belül. – Másik oldalról a pszichikum és etikum egyensúlya nyújt biztosítékot az értelmes-élet dinamikus egyensúlyához. A pszichikai strukturáltság képezi a középpontját az értelmes-életnek, mint az ontológiai létrend struktúrája, benne foglaltatik az ember megismerő és gondolkodó képessége, tudománya és minden természetes mozgásállapota. Ezt korlátozza egyrészt – a már említett – létbeliség a maga kényszerfeltételeivel, másrészt az erkölcsiség – de most már magasabb rendű – kényszerfeltételeivel. Az etikai kényszerfeltételek – ellentétben a létbeli kényszerfeltételekkel – nem áthághatatlanok, de mint az értékrend jellemző állapothatározói, a pszichikai struktúra és állapotai értékét csökkentik, ha azokon az ember túlteszi magát, egészen az immoralitásig történhet ez a csökkentés. – Valódi értéket a pszichikai mozgásállapot számára csak az etikai állapothatározókkal egybehangzó, azokat kielégítő állapotváltozások jelentenek. – A pszichikai egyensúly tehát egyrészt a létbeli kényszerekkel, másrészt az etikai állapothatározókkal való egyensúlyt jelenti. Ez az egyensúly tartalmazza az értelmes-élet számára azt a belső mozgásállapotot, mely bármikor – energiák hatására – a továbbfejlődés lehetőségét és valószínűségét tartalmazza.

A pszichikai egyensúly második lényeges vonása a kultúra, civilizáció, gazdasági és társadalmi élet belső mozgásállapotaival, a tudományos kutatással, a kutatások eredményeivel és azok hasznosításával kapcsolatosak. Itt nagyon nehéz a kellő egyensúly megtalálása, megtartása és megőrzése. A gazdasági és politikai-hatalmi rendszer általában magának sajátítja ki a tudományos kutatások irányának megszabását, és a kutatások eredményeinek hasznosítását, így gyakran nem az értelmes-élet szolgálatában és védelmében. – Ez egy újabb és egyáltalán nem elhanyagolható kényszerfeltétel, mely erősen csökkenti a pszichikai struktúra szabadságfokainak számát. – Hol jut itt érvényre a kutató ember szabadsága? – Hol érvényesül itt a pszichikai struktúra egyensúlya?... Ha az alapkutatások helyét – szinte mindig – a csupán részletkérdésekre szorítkozó alkalmazott és irányított kutatások foglalják el, és ezek kapják a fő hangsúlyt?! – Egyensúly nélküli világunkban ilyen kényszerfeltételek mellett hiába is keressük az értelmes-élet egyensúlyát, a pszichikai mozgásállapot koordinált állapotváltozásait! – A létbeli, pszichikai és erkölcsi egybeépült strukturáltság mindinkább elveszíti iránymutató és dinamikus egyensúlyt szolgáló értelmét – vagy más el is vesztette?! – a gazdasági-politikai-hatalmi rendszerek nyomása következtében, s az értelmes-élet szolgálata és védelme az egyensúlyi állapotból egy olyan labilis állapotba került, mely vagy megszünteti a belső dinamizmus mozgásállapotát, vagy teljesen visszaszorul a hatalmi-szféra peremére, esetleg ki is szorulhat annak peremén kívülre...

Pedig az értelmes-élet szolgálata és védelme, mint az emberi küldetés jelentősebb vonatkozása, nincs szükségképpen hozzákötve egy-egy kulturális, társadalmi, politikai, gazdasági rendszerhez. Csak a szélsőségesen individuális és szélsőségesen kollektivistá rendszerekben nincs biztosítva az értelmes-élet teljes értékű szolgálata és védelme. Más adott rendszerben megvan a lehetősége annak, hogy biztosítható legyen az egybeépült létbeli-pszichikai-erkölcsi strukturáltság léte és fejlődése. – Ez a lehetőség és valószínűség az alapja a pszichikai-lét harmadik egyensúlyi állapotának, mely valamennyi más-berendezettségű kulturális- és társadalmi-közösséggel fennállhat. Mert ha egy kulturális és társadalmi rendszer biztosítja az értelmes-élet szolgálatát és védelmét, akkor a tudományos kutatásokban, a kutatások eredményeiben és az eredmények felhasználásában is biztosítható az értelmes-élet egyensúlya. És ez a különböző kulturális, társadalmi berendezettségű rendszerek között fennálló

egyensúly lehetne a mai világban a béke egyetlen feltétele és biztosítéka. Ez az egyensúly nemcsak több, hanem egészen más, mint az u. n. „erők egyensúlya”, mely annyira labilis és törekeny, hogy sokszor a legkisebb állapotváltozás felbillentheti, és jóvátehetetlenül összetörheti. A különböző berendezkedettségű kulturális-társadalmi rendszerek között fennálló egyensúly az értelmes-élet területén, alapjává válhatna annak az emberi reménynek, hogy a béke létrehozható, a béke megőrizhető, és az értelmes-élet termékeny egyensúlyában az emberi küldetés – legfontosabb területein – teljesíthető.

Nem mellőzhetjük azonban az etikai egyensúlyt sem. Részint, mert az etikai strukturáltság az értelmes-élet egyik döntő tényezője, részint pedig az emberi küldetés területén az etikai egyensúly képezi a – mondhatni – leglényegesebb részfeladatot. – Az értékrend nem más, mint az ontológiai létrend etikai leképezése. Tehát az értelmes-élet szolgálata és védelme egyszersmind etikai szolgálat és védelem is. Ennek az erkölcsiségnek kell egyensúlyban lennie

- egyrészt magával a természettel, a természet prébiológiai és biológiai struktúráival;
- másrészt a szellemiséggel, vagyis az értelmes-élet pszichikai strukturáltságával, de a létrend valamennyi szellemi struktúrájával is;
- harmadrészt minden erkölcsiség alapjával: a helyesen megismert és megfogalmazott erkölcsi jóval, – közjával, – annak meggyőződésben és magatartásformában való megjelenésével.

A szélsőségesen individuális és szélsőségesen kollektív közösségek erkölcsi normáival nem elégítik ki az értelmes-élet szolgálatát és védelmét, tehát nem lehetnek az emberi küldetés hordozói sem ezek az erkölcsi-közösségek. Csak a helyesen megfogalmazott erkölcsi törvények tartalmazzák a teljes természetre és benne az emberre, mint természeti jelenségre vonatkozó valamennyi erkölcsi normatívát. És csakis ezeken keresztül érvényesülhet az értelmes-élet szolgálatára és védelmére vonatkozó emberi küldetés!...

Az egyensúlynak – a fentiekben ismertetett – hármas feltétele teszi képessé az embert arra, hogy az értékrendben az ontológiai létrendnek megfelelő helyet elfoglalja, és megőrizze. – Ha a dinamikus egyensúly hármas feltételének nem felel meg az emberi közösség, – legyen az család, kultúra, társadalom, vagy az ezek háttérét képező civilizáció, gazdasági-élet, politikai-hatalmi struktúra – akkor nem tudja elfoglalni az értékrendben az ontológiai létrendnek megfelelő helyet, akkor nem tud eleget tenni az értelmes-élet szolgálata és védelme területén az emberi küldetés erkölcsi követelményeinek. Sőt – tovább haladva – ez a kötelező erkölcsi normáknak való meg nem felelősség – vagyis etikátlanság – visszahat az egész értelmes-életre is, annak minden strukturáltságában elfajulást idéz elő. – Etika nélkül nincs valódi emberi közösség, nincs valódi emberi küldetés!

Éppen ennek az átkos következményeit nyögjük most: nincs helyes kialakított egyéni erkölcs, nincs a közjónak megfelelően, helyesen megfogalmazott társadalmi erkölcs, mindezek következtében nincs pl. szexuál-etika, nincs munkaerkölcs, stb. – Sorolhatnám szinte vég nélkül... Ilyen erkölcsnélküli, vagy – finomabban fogalmazva – helytelenül kialakított erkölcsi magatartást hordozó társadalom nem képes biztosítani a természet, az ember és közösségei részére azt a dinamikus egyensúlyt, mely alapfeltétele és csírája a továbbfejlődés lehetőségének és valószínűségének. – Ilyen etika-nélküli alapokon nem épülhet fel értelmes-élet, nem kap értelmet annak szolgálata és védelme, nem alakulhat ki küldetéstudat és annak vállalása. – Ilyen etika-nélküli alapokon csak visszafejlődés, csak biológiai-pszichikai-erkölcsi degeneráció képzelhető el!

Az UNO Egyezségokmányai csak jogi szabályozást tartalmaznak: jogokat és kötelességeket, szó sem esik bennük az emberi küldetésről az értelmes-élet szolgálata és védelme irányában. Maga a szolgálat és védelem – hol burkolta, hol nyíltan – bennük van ugyan, de sem a küldetést, még kevésbé a megváltást és megváltottságot nem tartalmazzák.

Mert mi a megváltás és mi a megváltottság? Nemcsak az összes emberi jogokat és kötelességeket, azok érvényét és megvalósulását jelenti, nemcsak az értelmes-élet teljes kibontakozását mindezek segítségével, hanem első sorban a moralitás győzelmét az immoralitás felett, az erkölcsi jó mindenek felettségét, magatartásformában való megjelenését és teljes megvalósulását. – Erre van leginkább szüksége az embernek és az emberi közösségnek, az ember egész világának és az embert körülvevő teljes valóságnak. – Mint Tarsusi Szent Pál mondja: „Az egész természet a megváltás után áhítozik...” S ebben a megváltás után áhítozó természetben benne foglaltatik az ember is, mint természeti jelenség, ez a megváltás után sóvárgó természet tartalmazza az értelmes-életet, annak szolgálatát és védelmét is. – Tekintettel arra, hogy emberi küldetésünk forrása ez a megváltás után sóvárgó természet, küldetésünk a természet megváltására is szól, jelen esetben az értelmes-élet megváltására. – Csak a megváltott, megújított, újraformált értelmes-élet képes megoldani a jelen égető problémáit, súlyos válságait, képes megállítani felbomlásában az ember egyéni és közösségi életét.

Aki az emberi küldetésnek ezt a formáját képes megérteni, és magáévá tenni, csak abban élhet a megalapozott remény arra, hogy az ember megtalálja megváltott önmagát, s mindezen keresztül új értelmet kapnak az értelmes-élet egyéni és közösségi formái, az értelmes-élet szolgálata és védelme, a teljes megváltott TERMÉSZET örök dinamizmusa, és ebbe az igazi egyensúlyba ágyazott valódi BÉKE!

4. 6. 4. A tudatos ember küldetése az erkölcsi struktúraszint vonatkozásában.

Az előzőekből szükségképpen következik az, hogy az etikai struktúraszint ugyancsak – és nem is akármilyen – tárgya az emberi küldetésnek. – Témánk tárgyalása elé azonban néhány megjegyzés kívánkozik.

Először: Az etikai struktúraszint mindig az ontológiai létrend leképezése az értékrendbe. Amennyiben képes az emberiség felismerni az ontológiai létrendet, annyira tudja csak azt leképezni az értékrendbe. Vagyis az ember számára nincs állandó etikai struktúra, és etikai struktúraszint a természet rendjében, mert az ontológiai létrend mindig teljesebb megismerése függvénye az ember pszichikai fejlődésének.

Másodszor: Az etikai struktúra nem azonos a lelkiismerettel. A lelkiismeret ugyanis, mint a megismert valósággal szembeni magatartás erkölcsi mércéje az ember számára, mindig függvénye a – többé vagy kevésbé – megismert valóságnak: a megismert jónak, igaznak és szépnek. Annyit, és ahogyan megismer a valóságból, annyira helyes és érzékeny az ember lelkiismerete.

Harmadszor: Tekintettel arra, hogy az emberiség fejlődése során – éppen a valóság megismerésének változása révén – többfajta etikai struktúráltságon mehet keresztül, – (hogy egészen szélsőséges példát hozzak: az ősember számára nem volt immorális a kannibalizmus) – modern korunk etikai struktúráltságának megismeréséhez és megértéséhez csak a jelenlegi pszichikai és erkölcsi állapotot vehetjük alapul.

Mindezen előzetes megjegyzés után meghatározhatjuk tárgyalásunk menetlét. – Először az erkölcsi étellel kapcsolatos emberi küldetés felismeréséről kívánunk szólni. – Ezt követően az erkölcsi struktúraszint szolgálatára és védelmére vonatkozó emberi küldetésről kívánunk tárgyalni. – Végül az emberi küldetésnek azokról a relációiról beszélünk, melyek az erkölcsi struktúraszint állandó fejlesztését célozzák. – Mindezeket már az értelmes-élet kapcsán érintettük, itt a kérdés alapvető fontosságát és lényeges voltát kívánjuk hangsúlyozni és kidomborítani, azt tudni illik, hogy az erkölcsi struktúraszint szolgálata, védelme és fejlesztése nélkül az emberi küldetést teljesíteni képtelenek vagyunk és leszünk.

Az erkölcsi étellel kapcsolatos emberi küldetés felismerése.

Az eddigiek során – az emberi küldetéssel kapcsolatban – első feladatunk mindig a küldetés tárgyának a megismerése volt. Most is ez képezi első feladatunkat: az erkölcsi struktúraszint felismerése az emberi küldetés relációjában. – Ez a megismerés az erkölcsiség vonatkozásában három lépésben történik:

- küldetés az erkölcsi jó megismerésére;
- küldetés az erkölcsi jónak megfelelő emberi igények megismerésére;
- küldetés az erkölcsi magatartás és magatartásformák megismerésére.

A következőkben járjuk végig az erkölcsi megismerésnek ezt a hármas lépcsőfokát.

– Küldetés az erkölcsi jó megismerésére.

Magát a küldetést felesleges újra megfogalmaznunk, az megtettük a küldetésről szóló rész első fejezetében (4. 6. 1.). S azóta sem tárgyalunk másról, mint az emberi küldetésről, csak különféle relációk formájában. – Most az erkölcsiséggel kapcsolatban kívánunk beszélni az emberi küldetésről, melynek alapja maga a tudatos és szabad emberi személyiség és annak etikai vonatkozásai. A tudatos és szabad személyiség ugyanis nem csupán az egybeépült biológiai-pszichikai-erkölcsi strukturáltság – az értelmes-élet – megjelenése, hanem – éppen az egybeépült biológiai-pszichikai-erkölcsi strukturáltság birtoklása révén – olyan állapot-határozóval rendelkezik, mely egyrészt a természeti jelenségek közül a legmagasabbra, a többi természeti jelenség fölé emeli, másrészt a természettől azt a kitüntetett elirányítást kapta, hogy érvényt szerezzen minden megismerhető törvényszerűségnek a kutatásai, cselekvései és egész magatartása során.

A természet megismerhető törvényszerűségei közé tartoznak – értelmes-életről lévén szó – az erkölcsi természettörvények is. Ezeknek az erkölcsi törvényszerűségeknek az alapját az erkölcsi jó – közösségi viszonylatban a „közjó” – képezi, mely a „jó”-nak, mint az önmagának való megfelelőségnek, erkölcsi tartalmát és vonatkozásait jelenti. – Mi teszi erkölcsivé a „jó”-t?

Először: Az a tény, hogy a tudatos és szabad személyiség erkölcsi strukturáltságában gyökerezik a megfelelőség. Tehát az erkölcsi jó eleve csak az emberrel – az értelmes-élet hordozójával – jelenhet meg a természetben, mint a tudatos és szabad személyiség erkölcsi strukturáltságának alapja és mértéke. – Ha a fizika nyelvén akarnám kifejezni magam: az erkölcsi jó a tudatos ember erkölcsiségének mérték-bozonja, analóg módon, mint az elektromágnesességben a foton.

Másodszor: Az a tény, hogy a tudatos és szabad személyiség minden létformájában és kölcsönhatásában – éppen az egybeépült és elválaszthatatlan erkölcsi strukturáltság révén – jelen van, és erkölcsi hatását kifejti. Tehát az erkölcsi jó minden emberi kölcsönhatásban részt vesz, azt erkölcsivé teszi, illetve hiánya esetén az emberi kölcsönhatásokat erkölcsileg elfajulttá, erkölcstelenné változtatja.

Harmadszor: Az a tény, hogy a tudatos és szabad személyiség, minden kölcsönhatásával együtt, az ontológiai létrendből az erkölcsi értékrendbe leképezi. Tehát az erkölcsi jó jelenléte forrásává válik az emberi értékeknek, hiánya pedig – még a legértékesebbnek tűnő emberi kölcsönhatást is – immorálissá, erkölcsileg értéktelenné változtatja.

Maga a megismerés is erkölcsi cselekedetté, etikus kölcsönhatássá válik az erkölcsi jó révén. A tudatos és szabad személyiség, amikor megismeri az erkölcsi strukturáltságban gyökerező és minden emberi kölcsönhatásban jelenlevő erkölcsi jót, maga is erkölcsileg értékes kölcsönhatást végez a megismerés révén. S minél mélyebb és alapvetőbb ez a megismerés, annál erkölcsibbé válik maga a megismerés pszichikai folyamata is. – De fordítva is áll a tétel: a helytelenül megismert erkölcsi jó nem emeli a tudatos és szabad személyiség erkölcsi strukturáltságát, kölcsönhatásaiban nem emeli az erkölcsi értékeket, hanem devalválja azokat,

és elfajulást okoz. – Ha a fizika nyelvén akarnám kifejezni: növeli az erkölcsi entrópia tartalmát, s ezzel az ember erkölcsi strukturáltságát a lebomlás valószínűségének irányába viszi.

Ez képezi tehát az első tárgyát az erkölcsiségre vonatkozó emberi küldetésnek: helyesen megismerni az erkölcsi jót, minél mélyebben és alaposabban, magában az emberi létben és az emberi kölcsönhatásokban. – Csak erre épülhetnek az erkölcsi küldetés további lépései.

– Küldetés az erkölcsi jónak megfelelő emberi igények megismerésére.

Második lépésünk az erkölcsi jónak megfelelő emberi igények megismerése. Itt eleve fel kell tételeznünk a helyesen megismert és megfogalmazott erkölcsiséget, melyet az előző pontban tárgyaltunk. Tehát az emberi igényeket le kell szűkítenünk azokra, amelyek nem lépik túl a helyesen megfogalmazott erkölcsi jót, illetve – közösségi viszonylatban – a helyesen megfogalmazott közösségi jót, a közjót. – Ezt a kikötést azért kell tennünk, mert az erkölccsel kapcsolatos emberi küldetés nem vonatkozhatnak azoknak az emberi igényeknek a megismerésére, amelyek ellentétben állnak a helyesen megfogalmazott erkölcsi jóval, közjóval.

Maguk az emberi igények felölelik a teljes szubtranszcendenciát, vagyis kiterjednek a prébiológiai, biológiai és pszichikai struktúraszintre egyaránt. – Az ember transzcendens igényeit külön követben kívánjuk tárgyalni.) – Mindezen igényeket feloszthatjuk jogos és jogtalan igényekre, attól függően, hogy a helyesen megismert és értelmezett erkölcsi jónak megfelelnek, vagy nem felelnek meg. – Az UNO Egyezségokmányaiban megfogalmazott politikai, kulturális és gazdasági jogok alapján meghatározott emberi igények megfelelnek a helyesen értelmezett erkölcsi jónak, éppen ezért alapját képezhetik a jogos emberi igényeknek, bár nem teljesíthetnek minden valódi igényt éppen jogszabályozó jellegük miatt. Nem tartalmazzák, pl. az emberi igények rangsorolását az ontológiai létrendnek és az etikai értékrendnek megfelelően. Ma még mindig túlságosan nagy hangsúlyt kapnak a gazdasági, technikai és civilizációs igények az emberiség életében, holott ezek az igények a lét- és értékrend szempontjából mélyen alatta maradnak a kulturális és szociális igényeknek. – Nem mintha indokolatlan lenne a léthez, létfenntartáshoz, a könnyebb és kényelmesebb élethez való jogok hangsúlyozása. Korántsem tettünk még eleget az éhezés, a létbizonytalanság, a nehéz testi-munka és a munkanélküliség megszüntetése érdekében. – Ezek olyan lapvető emberi igények, melyek megelőznek minden más igényt, mert az értelmes-életre és annak védelmére vonatkozik. Itt nem lehet a jogos igényt eléggé hangsúlyozni, s nem elégedhetünk meg rész- és látszat-eredményekkel! Amíg az emberiség legjelentősebb hányadánál ezeket az igényeket nem elégítettük ki, addig a lét, az értelmes-élet, az erkölcs nevében mindig fel kell emelni a szavunkat, s minden lehetőséget meg kell ragadnunk, minden eszközt fel kell használnunk az értelmes-élet védelmében. – És addig nem is szorgalmazhatunk magasabb rendű és értékesebb igényeket, azok kielégítését. – Ha őszinték és következetesek akarunk lenni: még a magunk számára sem, hacsak nem annak érdekében kívánjuk, hogy mások alapvető igényeit jobban kielégíthessük.

Pedig a gazdasági, technikai, civilizációs igények struktúraszinttel alacsonyabbak a kulturális és szociális igényeknél, hogy a transzcendens igényeket ne is említsük. – Nem beszélve arról, hogy a kulturális igények – kultúrtudat, tudomány, tudományos kutatás, tudományos és kulturális intézmények – valamint a szociális igények: emberi méltóság, társadalmi egyenlőség, szociológiai kutatások és szociális intézmények. Ezek emelkedésével és széleskörű terjesztésével az emberiség égető létproblémáinak túlnyomó része megismerhetővé válna, a megoldásukhoz vezető út felismerhető lenne, magukhoz a problémák megoldásához is közelebb juthatnánk, az égbekiáltó ellentétek feloldása is fokozatosan elérhetővé válna. – Csakhogy ehhez az erkölcsi jó helyes megfogalmazása, ennek segítségével helyes közmeggyőződés kialakítása feltétlenül szükséges. – Sajnos, éppen azok a népek és országok nem

rendelkeznek ezzel az erkölcsi jón alapuló helyes közmeggyőződéssel, akik segíteni tudnának a létbizonytalanságban fuldokló népeken és országokon, beleértve saját népük és országuk nyomorgó rétegeit is. – Nem győzöm hangsúlyozni a fehér-ember felelősségét, elsősorban erkölcsi vonatkozásban: akik az emberi igények legmagasabb fokát beteljesülten birtokolják, nem nézhetnek tétlenül a minimális igények kielégítéséből kizártak milliárdjainak tehetetlen vergődését!...

Visszatérve az emberi igények kielégítésére, félreérthetetlenül le kell szögeznünk azt, hogy – bár az igények kielégítésénél az alapvetőkből kell kiindulni a magasabb rendű igények felé – lét- és értékrend szempontjából fordított a helyzet. Ontológiai és etikai mindig a magasabb struktúraszintből fakadó és a magasabb strukturáltsághoz tartozó igények az értékesebbek. Ezért amennyivel magasabb rendű a kultúra és társadalom a gazdasági-, technikai- és civilizációs-életnél, valamint azok termékeinél, annál magasabb rendűek a kultúrából és társadalomból fakadó igények a pusztán gazdasági-, technikai-civilizációs-igényeknél. És a kielégítésük is magasabb rendű energetikai, információs, kibernetikai és – legfőképpen – erkölcsi hatást igényel. – S ha az embernek, akinek az erkölcsi jó alapján alakul ki a meggyőződése, választania kell saját számára a különböző igények és azok kielégítése között, akkor mindig a magasabb rendű igényt és annak kielégítését vállalni erkölcsi kötelessége.

Azonban az értelmes-élet egybeépült biológiai-pszichikai erkölcsi strukturáltsága elsődlegesen a létben-maradás és az emberhez méltó lét igényének kielégülést követeli. És az értelmes-élet szolgálata és védelme mindenkitől azt kívánja, hogy ennek az igénynek teljesülését mozdítsa elő. A létben-maradás és az emberhez méltó élet kielégülése nélkül nincs tudatos és szabad személyiség, nincs emberi méltóság! – De ez csak úgy teljesülhet, ha a létbizonytalanságtól mentes népek lemondanak túlzó és indokolatlan gazdasági-technikai-civilizációs igényeikről, ezek helyett a magasabb rendű igények kielégítése felé fordulnak, gazdasági-technikai-civilizációs igényeik csökkentését pedig – az erkölcsi jó nevében és az erkölcsi jóban gyökerező meggyőződés következtében – az éhező népek javára fordítják. – Hogy a költőt idézzem:

*„A szomszédoknak nem volt kenyere,
S nekem a jóval tányérom tele.
Rám nézett és a szívem megesett,
Nem adtam mégsem, csak egy keveset.
Ha bőven is: csak a selejteséből.
Ha javából is: csak a fölöséből.
Ha meg egyszer a magamét feleztem,
Már úgy éreztem, hogy érdemet szereztem,
S az igazságos mennyei Király
Kezeiből a jutalom kijár.
Bár tudtam: tettem csak annyira méltó,
Mint a gyermeké, aki cukorért jó,
A mézes szájíz mégis megmaradt,
És meg-megveregettem vállamat.
Holott a szomszéd... S mind az éhesek...
Uram, vállalom az ítéletet. (Sík Sándor: Keresztút. Első stáció.)*

Küldetés az erkölcsi jónak megfelelő emberi igények megismerésére, ezt tűztük ki célul fejezetünknek ebben a szakaszában. – Vajon mennyit értettünk meg az egészből? – Azt-e, hogy igényesnek kell lennünk, és igényeink kielégítését minden áron végre kell hajtanunk, érte mindenkit el kell tipornunk?...

Vagy megértettük a lényegét: magasabb rendű igényekre törekedni, s az alacsonyabb rendűekről – a lehetőség szerint minél többről – lemondani azért, hogy mások – éhező és elesett embertársaink – az alapvető emberi igényeket kielégíthessék? – Mert ez a lényeg: az erkölcsi jó alapján álló és helyesen fogalmazott meggyőződés ezt diktálja! – Vajon milyen az erkölcsi meggyőződésünk? – Csak a saját tulajdonunkig... saját igényein kielégítéséig terjed? – Vagy túl tudunk lépni, túl tudunk nézni önmagunkon? – Önmagunk kicsinyes és önző vágyain és igényein? – Hogyan épülhet fel erre, és milyen erkölcsi magatartás?...

Próbáljunk kicsit önmagunkba nézni! – De egyenesen és őszintén!...

– Küldetés az erkölcsi magatartás és magatartásformák megismerésére.

Erkölcsi magatartásként az ember gondolatban, szóban és cselekedetnem megnyilvánuló viselkedésmódját foglalmaztuk meg, mely kifejezi az embernek önmagához, környezetéhez, embertársaihoz, valamint a szocializált struktúrákhoz való viszonyulását, tekintetbe véve mindig az erkölcsi jóra irányuló követelményt. – Természetesen ennek az erkölcsi magatartásnak megvan a feltétel-, cél- és eszközrendszere.

Feltételrendszer vonatkozásában a tudatos és szabad erkölcsi személyiséget kell megjelölnünk egybeépült biológiai-pszichikai-erkölcsi strukturáltságával, valamint mindezek energetikai alapjait.

Célrendszer vonatkozásában az erkölcsi jó szolgálatára és elérésére irányuló erkölcsi fejlődés hármias lépcsőfokáról kell beszélnünk:

- a létbeli dinamizmus növekedésének;
- a képességek kibontakozásának és kiteljesedésének;
- az önfelülmúlás tendenciájának növekedési valószínűségéről.

Eszközrendszer vonatkozásában mindazon energetikai, információs és kibernetikai folyamatokat kell figyelembe vennünk, melyek az erkölcsi magatartás és magatartásformák kialakulásában, hatékonyságának fokozódásában döntő szerepet játszanak.

Ha az erkölcsi magatartás és magatartásformák megismerésére vonatkozó emberi küldetést vizsgáljuk, ebben az esetben mindezeket elsődlegesen és fokozódó mértékben figyelembe kell vennünk. – Mit jelent tehát a mai ember – egyáltalán az ember – számára az erkölcsi magatartás és annak magatartásformái, valamint az erkölcsi magatartásváltozások?

Először: Jelentik magának az emberi gondolkodási-rendszernek megújulását és azt a mozgásállapotot, melynek révén az emberi gondolkodási-rendszer az egyéni és közösségi erkölcsi jót alapjában megismeri, helyesen megfogalmazza, és lényegében megragadja. Jelenlegi gondolkodási-rendszerünk ugyanis – az erkölcsi jó vonatkozásában – leragad a kicsinyes egyéni érdekeknél, s legfeljebb a csoport-érdekekig jut el. – A gondolkodási-rendszer megújulása tehát olyan innovációs-folyamat, amelyben egyrészt az ember identitása – önazonosulása – legalább a közösségi önazonosulásig eljut, másrészt megtelik küldetés-tudattal az egész emberiség érdekében. – Természetesen ehhez egész fogalmi-garnitúránkat hozzá kell idomítani, belső tartalmával és külső jelrendszerével.

Másodszor: Jelentik az ember megnyilatkozás-rendszerének megújulását, és azt a mozgásállapotot, melynek révén az emberi megnyilatkozási-rendszer az egyéni és közösségi erkölcsi jót alapjaiban tartalmazza, és helyesen megfogalmazva lényegében kinyilvánítja. –

Jelenlegi megnyilatkozási-rendszerünk ugyanis az erkölcsi jó vonatkozásában – leragad a szép szólamoknál és a hangzatos jelszavaknál, nem beszélve a különböző szakaterületek és szubkultúrák – csak saját maguk számára értelmezhető „szak-zsargonjáról”, a különféle gondolkodási-rendszerek fogalmi-garnitúrájáról, melyek csak egyes embercsoportok számára értelmezettek. – A megnyilatkozási-rendszer megújulása tehát olyan innovációs-folyamat, melyben helyesen megfogalmazva, egyértelműen és közérthetően jelenik meg a megújult gondolkodási-rendszer, hordozva a küldetés-tudatot az egész emberiség érdekében.

Harmadszor: Jelentik az emberi cselekvési-rendszer megújulását, és azt a mozgásállapotot, melynek révén az emberi cselekvési-rendszer az egyéni és közösségi jót lényegében tartalmazza, helyesen megfogalmazott közmeggyőződés formájában birtokolja, és tettek formájában kinyilvánítja. – Jelenlegi cselekvési-rendszerünk ugyanis – az erkölcsi jó vonatkozásában – leragad a pótcselekvések látszat-tevékenységek sorozatánál, az egyéni- és csoportigény megvalósításánál, a „földi paradicsom” ígéreténél és miniatürizált megvalósításánál. – A cselekvési-rendszer megújulása tehát olyan innovációs-folyamat, melyben átgondolt és összehangolt tettek formájában jelenik meg a megújult gondolkodási- és megnyilatkozási-rendszer, magában hordozva az emberi küldetés-tudatot az egész emberiség érdekében.

Az így körvonalazott erkölcsi magatartás különböző magatartásformákban jelenik meg, de mindig magában hordozza a megújult gondolkodási-, megnyilatkozási- és cselekvési-rendszert. – Ilyen magatartásformák többek között: kultúr-magatartás, civilizációs-magatartás, szociális-magatartás, stb. Az egyéni magatartásformákról – önazonosulás, kapcsolatteremtés, munkához és hivatáshoz való viszony, stb. – azok élményszerű megragadásáról és megéléséről nem is beszélve. – Alapvető és lényeges vonás mindegyikben, hogy a megújult emberi gondolkodási-, megnyilatkozási- és cselekvési-rendszert hordozza, hogy egyén és közösség erkölcsi javát szolgálja, hogy az értelmes-életből fakad, és – arra visszahatva – a tudatos és szabad erkölcsi személyiséget – és erkölcsi közösséget – fejleszti, hogy mozgásállapot-változásaival mindig az erkölcsi fejlődés irányába mutat, s mindezt mindig az emberi erkölcsi-tudat hatja át.

Lehet, sokan azt gondolják, – és bizonyára sokan ki is mondják, – hogy ez utópia és megvalósíthatatlan. – Én azt mondom: meg kell próbálni! – De ne feledjük, hogy ez az utolsó lehetőség emberségünk megmentésére!...

Küldetés az erkölcsi struktúraszint szolgálatára és védelmére.

Az emberi küldetés-tudat nem szorítkozhat csupán az erkölcsi jó, az erkölcsi jónak megfelelő igények és az erkölcsi magatartás ismeretére, bármilyen alapvető és helyes is ez a megismerés. – Az emberi küldetés ugyanis ugyanilyen szoros értelemben vonatkozik – az erkölcsi jó viszonylatában – az erkölcsi struktúraszint szolgálatára és védelmére is. Vagyis az erkölcsi struktúraszint szolgálata és védelme ugyanúgy tárgyát képezi az emberi küldetésnek, mint azt – az előző fejezet folyamán – magára a megismerésre vonatkozóan igazoltuk.

Kérdésünk az: hogyan válik ez a szolgálat és védelem az emberi küldetés tárgyává?

Először: A tudatos és szabad személyiség fejlődése és kibontakozása egyszersmind az ember erkölcsi kibontakozását is magában foglalja, sőt megköveteli. Tehát a tudatos és szabad személyiség fejlődésének szolgálata és védelme egyúttal az ember erkölcsi személyiségének fejlődését és kibontakozását is szolgálja és védi, így tárgya az emberi küldetésnek.

Másodszor: Az értelmes-élet struktúrája implicit és explicit formában tartalmazza az erkölcsi strukturáltságot, elválaszthatatlanul egybeépülve a biológiai és pszichikai strukturáltsággal.

Tehát az értelmes-élet szolgálata és védelme egyúttal az emberi erkölcsiség szolgálatát és védelmét is jelenti, így tárgyát képezi az emberi küldetésnek.

Harmadszor: Maga a tudati-pszichikai struktúraszint implicit és explicit formában tartalmazza az erkölcsi struktúraszintet. Tehát a pszichikai struktúraszint szolgálata és védelme egyben az erkölcsi struktúraszint szolgálatát és védelmét is tartalmazza, így tárgya az emberi küldetésnek.

Nem szabad azonban figyelmen kívül hagyni, hogy mindezekben – a tudatos és szabad erkölcsi személyiség kibontakozásában, az értelmes-élet továbbvitelében, az erkölcsi struktúraszint kitérülésében – csak a szolgálat és védelem révén válhat valóra az emberi küldetés. Hiába az emberi megismerés legtökéletesebb formája, hiába az érzelmi és értelmi megragadás, ha az akarat nem motivál, és nem dönt, az emberi személyiség minden képességét és kibernetikai – vezérlési – folyamatát nem hozza mozgásba a szolgálat és védelem végrehajtásához, akkor az emberi küldetés – az erkölcsi jó vonatkozásában – nem válhat valóra.

– Az erkölcsi jó szolgálata és védelme, mint az emberi küldetés tárgya.

Az alapvetően és helyesen megismert erkölcsi jó szolgálatának és védelmének végrehajtása a következő lépésekben tűnik megvalósíthatónak.

Első lépésként a dolgok – a természeti jelenségek – ontológiai önazonosulását jelölhetjük meg. Az ontológiai identitás ugyanis nem más, mint a dolgok belső tartalmában és külső megjelenésében – megnyilvánulásában – az ontológiai létrend biztosítása. – Bizony, ez nem könnyű feladat, mert az embernek kötelezettséget kell vállalnia arra, hogy gondolatában, szavában és – főleg – cselekedetében minden esetben ne csak tiszteletben tartsa az ontológiai létrendet, hanem azt minél teljesebben meg is valósítsa. Vagyis: mindig az ontológiailag magasabb-rendűt válassza és valósítsa meg. – Az erkölcsi jó szolgálata tehát első lépésben az ontológiai létrend szolgálata teljes emberségünkkel: gondolattal, szóval és cselekedettel. Ezt kívánja az ember tudatos és szabad erkölcsi személyisége és abban gyökerező emberi méltósága.

Második lépésként a dolgok – a természeti jelenségek – etikai önazonosulását jelölhetjük meg. Az etikai identitás ugyanis nem más, mint a dolgok belső tartalmában és külső megjelenésében – megnyilvánulásában – az etikai értékrend biztosítása. Ez sem könnyű feladat, mert az embernek kötelezettséget kell vállalnia arra, hogy gondolataiban, szavaiban és – főleg – cselekedeteiben minden esetben ne csak tiszteletben tartsa az etikai értékrendet, hanem azt minél teljesebben meg is valósítsa. Vagyis: mindig az etikailag értékesebbet válassza és valósítsa meg. – Az erkölcsi jó szolgálata tehát második lépésben az etikai értékrend szolgálata teljes emberségünkkel, gondolattal, szóval és cselekedettel. Ezt kívánja az ember tudatos és szabad erkölcsi személyisége és abban gyökerező erkölcsi méltósága.

Harmadik lépésként az ontológiai és erkölcsi jó védelmét jelölhetjük meg. Ez az ontológiai és etikai védelem nem más, mint a dolgok belső tartalmában és külső megjelenésében a kényszerfeltételek számának a minimálisra való csökkentése, a szabadságfokok számának pedig maximálisra történő emelése a lét és értékrend viszonylatában. Ez a legnehezebb feladata, mert az embernek kötelezettséget kell vállalnia arra, hogy gondolataiban, szavaiban és – főleg – cselekedeteiben az erkölcsi jó szolgálata érdekében szükséges tudatos és szabad önkorlátozást egyensúlyban tartsa tudatos és szabad erkölcsi személyiségének szabadságával és az ebben gyökerező emberi méltósággal. – Minden védelem ugyanis – az emberi személyiség szabadság-törekvései mellett – bizonyos fokú korlátozást is jelent. – (Gondoljunk csak, pl. a ruházatra; a lakásra; a fagy-veszély elleni védelemre; háborúban bombabiztos fedezékre; atom-biztos óvóhelyre; stb.) – Az ontológiai és etikai védelem ugyancsak korlátozást is jelent gondolatban, szóban és cselekedetben: hozzáköti az embert a lét- és értékrend bizonyos jól meghatározható szintjéhez, melynél alacsonyabb szintet elfoglalni már összeegyeztethetetlen a tudatos és szabad személyiséggel és az ember erkölcsi méltóságával.

Mindebből egyenesen következik, hogy az erkölcsi jó szolgálata és védelme tárgya és – egyáltalán nem jelentéktelen – része az emberi küldetésnek, minthogy az ontológiai és erkölcsi identitás, annak gondolatban, szóban és – főleg – cselekedetben való megnyilvánulása, szorosan és nélkülözhetetlenül hozzátartozik a teljes-emberség szolgálatához és védelméhez. Így az értelmes-élet, és ez által a tudatos és szabad erkölcsi személyiség – az emberi küldetés-tudaton keresztül is – lényeges vonzattal és függvénykapcsolattal bír az erkölcsi jó szolgálatára és védelmére. – Ezzel egyúttal új – és lényeges – elemek épülnek be az emberi küldetésbe és küldetés-tudatba: a dolgok – természeti jelenségek – ontológiai és etikai identitásának szolgálata és védelme.

– Az erkölcsi jónak megfelelő igények szolgálata és védelme, mint az emberi küldetés tárgya.

Az alapvetően és helyesen megfogalmazott erkölcsi jónak megfelelő igények szolgálata és védelme – végrehajtásuk során – a következő lépésekben tűnik megvalósíthatónak.

Első lépésként az egyéni és közösségi igények ontológiailag helyes megfogalmazását és megvalósítását jelöltük meg. – Az igények ontológiailag helyes megfogalmazása nem más, mint ezeknek az emberi igényeknek az ontológiai létrendben való helyes megjelölése, és abba történő besorolása. Az igények megfogalmazása során döntő jelentőségű az ontológiai létrend ismerete, s a dolgoknak – a természeti jelenségeknek, hiszen maguk az igények is ezek közé tartoznak – léttartalmuk és relációik alapján az ontológiai létrendbe történő megfelelő besorolása. – Ha az ember egyéni és közösségi igényeit ilyen módon függvénykapcsolatba hozzuk a létrenddel, akkor ezeknek ontológiailag helyes sorrend-relációit is meghatározzuk. Ezzel az eljárásmoddall biztosíthatjuk, hogy az igények sorrend-relációja megfeleljen az ontológiai létrendnek, és soha ne fordulhasson elő az, hogy ontológiailag alacsonyabb rendű igény megelőzze a magasabb rendű igényt. – Pl. az alapvető közösségi igényeknek meg kell előzniük a magasabb rendű egyéni igényeket. Természetesen kivételt képeznek az egyén legalapvetőbb igényei és jogai: igény és jog az emberi életre, az emberi élet kibontakozására, magára az emberi egyenlőségre és emberi méltóságra, stb. – Ennek az ontológiailag helyes sorrend-relációnak kell aztán érvényesülnie – fokozott mértékben – az egyéni és közösségi igények megvalósulása területén is. Ez utóbbi lényegesen nehezebb feladat, mint maguknak, az igényeknek megfogalmazása. Az igény megfogalmazásához ugyanis bizonyos mértékű szellemi energia-befektetés szükséges. Ezzel szemben az igény megvalósítása olyan komplex feladat, mely az ember teljes egybeépült biológiai-pszichikai-erkölcsi strukturáltságát mozgásba hozza, és fizikai-szellemi-erkölcsi energia-befektetést és munkát igényel. – Ez az energia-befektetés annál komplexebb, minél magasabb rendű ontológiailag az igény, amelynek megvalósítását célul tűztük ki. – Az erkölcsi jónak megfelelő igények szolgálata tehát első lépésben a dolgok – a természeti jelenségek – ontológiai sorrendrelációjának megfogalmazását, és ennek a sorrend-relációnak megvalósítását célozza teljes emberségünkkel: gondolattal, szóval és cselekedettel. – Ezt kívánja az ember tudatos és szabad erkölcsi személyisége, valamint abban gyökerező erkölcsi méltósága.

Második lépésként az egyéni és közösségi igények etikailag helyes megfogalmazását és megvalósítását jelölhetjük meg. – Az igények etikailag helyes megfogalmazása nem más, mint ezeknek az emberi igényeknek az etikai értékrendben való helyes megjelölése, és abba történő besorolása. Az igények megfogalmazása során ugyancsak döntő jelentőségű az etikai értékrend ismerete, a dolgoknak – a természeti jelenségeknek, hiszen az igények is ezek közé tartoznak – erkölcsi tartalmuk és relációik alapján az etikai értékrendbe történő besorolása. – Ha az ember egyéni és közösségi igényeit ilyen módon függvénykapcsolatba hozzuk az etikai értékrenddel, akkor azoknak etikailag helyes sorrendrelációit is meghatároztuk. Így biztosíthatjuk az igények sorrend-relációjának megfelelőségét az etikai értékrenddel, s elérhetővé

válí az, hogy etikailag értékesebb és értéktelenebb igény felcserélhetővé ne váljék. – Ennek az etikailag helyes sorrend-relációnak kell aztán érvényesülnie – fokozott mértékben – az egyéni és közösségi igények megvalósítása során. Természetesen – ugyanúgy, mint ontológiai vonatkozásban – itt is lényegesen nehezebb feladat előtt állunk a megvalósítás területén. Az igény megfogalmazásához ugyanis bizonyos mértékű pszichikai energia-bevitel, etikus magatartás és az etikai értékrend helyes ismerete szükséges. Az igény-megvalósítás azonban olyan komplex feladat, mely a teljes értelmes-élet, tehát az egybeépült biológiai-pszichikai-erkölcsi strukturáltság – komplex energia-befektetését igényli. Ennem az energia-befektetésnek annál magasabb értékűnek kell lennie, minél magasabb erkölcsi értéket képvisel a megvalósítandó igény. – Az erkölcsi jónak megfelelő igények szolgálata tehát második lépésben a dolgok – a természeti jelenségek – etikai sorrend-relációjának helyes megfogalmazását, és ennek a helyesen megfogalmazott sorrend-relációnak tényleges megvalósítását célozza teljes emberségünkkel: gondolattal, szóval és cselekedettel. – Ezt kívánja az ember tudatos és szabad erkölcsi személyisége, és az abban gyökerező erkölcsi méltósága.

Harmadik lépésként a helyesen megfogalmazott közösségi és egyéni igények ontológiai és etikai védelmét jelölhetjük meg. – Ez a védelem két jelentős dolgot tartalmaz. Egyrészt megköveteli az egyénektől és közösségektől a tudatos és szabad önkorlátozást a helyesen megfogalmazott ontológiai és etikai sorrend-reláció maradéktalan biztosítása érdekében. Természetesen ez a tudatos és szabad önkorlátozás bizonyos önként vállalt kényszerfeltétellé jelentkezik, s mint ilyen, jelentős fizikai-szellemi-erkölcsi energiahatást igényel. Ugyanakkor biztosítékot nyújt a biológiai-pszichikai-erkölcsi entrópia tartalom növekedése ellen, vagyis az emberi magatartás belső és külső rendezetlenségének fokozása ellen. – Másrészt segítséget biztosít az ontológiai és etikai szabadságfokok növelésére a lét- és értékrend viszonylatában. Ahhoz ugyanis, hogy az emberi igények minden esetben megfeleljenek a lét- és értékrendnek, hogy az igények megvalósítása során egyén és közösség túl tudjon lépni az önös és önző érdekeken, hogy az emberi magatartás belső és külső megnyilvánulásai mindig az ontológiai és etikai sorrend-reláció keretein belül maradjanak, a szabadságfok-szám mennyiségi és minőségi növekedése szükséges. A szabadságfok-szám növekedése mindenképpen elősegíti az energiahatásokat, a munka és erőfeszítés hatékonyságának fokozását a helyesen megfogalmazott emberi igények valóra váltása és ontológiai-etikai védelme érdekében. – Ez a kettős elírányulás: önként vállalt kényszerfeltétel és szabadságfok növekedés csak látszólag van egymással ellentmondásban. A valóságban kölcsönösen igénylik és kiegészítik egymást, együtt nyújtanak ontológiai és etikai védelmet az erkölcsi jó alapján álló emberi igények helyes megfogalmazásához és valóra-váltásához.

Mindebből egyenesen következik, hogy az erkölcsi jó alapján álló helyesen megfogalmazott emberi igények szolgálata és védelme az emberi küldetés tárgya és jelentékeny része, minthogy az ontológiai és erkölcsi identitás, annak alapján megfogalmazott ontológiai és etikai sorrend-reláció, annak gondolatban, szóban és – főleg – cselekedetben való megnyilvánulása, szorosan és nélkülözhetetlenül hozzátartozik a teljes-emberség szolgálatához és védelméhez. – Így az értelmes-élet, vagyis a tudatos és szabad erkölcsi személyiség – az emberi küldetés-tudaton keresztül is – lényeges vonzattal és függvénykapcsolattal bír a helyesen megfogalmazott emberi igények szolgálatára és védelmére. – Ezzel egyúttal új – és lényeges – elemek épülnek be az emberi küldetésbe és küldetés-tudatba: az ontológiai és etikai sorrend-reláción felépülő emberi igények szolgálata és védelme.

– Az erkölcsi magatartás és magatartásváltozások szolgálata és védelme, mint az emberi küldetés tárgya.

Az erkölcsi magatartás és magatartásváltozások szolgálata és védelme állandó energiahatást igényel. Tekintettel arra, hogy az erkölcsi struktúraszint hordozója az értelmes-élet, – a

tudatos és szabad erkölcsi személyiség, – éppen ezért ez az egybeépült biológiai-pszichikai-erkölcsi strukturáltság magatartásformáinak kialakításához és magatartásváltozásaihoz a teljes-ember fokozott energiahatásaira és munkájára van szükség. Különösképpen az erkölcsi energetikai-, információs- és kibernetikai-hatásokra, melyek a tudatos és szabad személyiség erkölcsi kibernetikai-rendszerét alkotják, formálják, növelik, fejlesztik a megfelelő irányban, s egyben visszahatnak a biológiai és pszichikai strukturáltságra, növelvén azok védelmét és együttfejlődési valószínűségét is. – Az erkölcsi magatartás és magatartásváltozások szolgálata és védelme a következő lépésekben tűnik megvalósíthatónak.

Első lépésként az emberi magatartásnak és magatartásváltozásoknak tükrözniük kell az ontológiai létrendet. – Az emberi magatartás és magatartásváltozás ugyanis nem más, mint a helyesen megismert és megfogalmazott erkölcsi jó iránti belső kötelezettség külső megnyilatkozása. A kettő között leképezési-reláció áll fenn: ha a belső elkötelezettség helyesen tartalmazza az erkölcsi jót, akkor tükröznie kell az ontológiai létrendet, de ugyanazt kell tükrözni a belső elkötelezettség külső megnyilatkozásainak is. – Vagyis: magatartásformáknak és magatartásváltozásoknak tartalmazniuk kell az ontológiai létrendet és annak sorrend-relációját.

Második lépésként az emberi magatartásnak és magatartásváltozásoknak tükrözniük kell az etikai értékrendet. – Ha az ember erkölcsi strukturáltsága és belső elkötelezettsége helyesen tartalmazza az erkölcsi jót, akkor tükröznie kell az értékrendet minden értéktartalmával és sorrend-relációjával. Mivel a belső elkötelezettség kölcsönösen egyértelmű és művelettartó – vagyis: izomorf – módon transzformálható az ember külső megnyilatkozásaiba, éppen ezért az emberi magatartásformáknak és magatartásváltozásoknak tükrözniük kell ugyanezt az etikai értékrendet. – Vagyis: a magatartásformáknak és magatartásváltozásoknak tartalmazniuk kell az etikai értékrendet és annak sorrend-relációját.

Harmadik lépésként az ember belső meggyőződésének és külső erkölcsi megnyilvánulásainak – gondolatnak, szónak, cselekedetnek – ontológiai és etikai védelmét kell megjelölnünk. – Az emberi magatartás, magatartásformák és magatartásváltozások mindig függvénykapcsolatban vannak a helyesen megismert és megfogalmazott erkölcsi jóval. Ha tehát a helyesen megfogalmazott erkölcsi jót szolgáljuk és védjük, akkor egyszersmind szolgáljuk és védjük az erkölcsi jón alapuló belső emberi meggyőződést és annak leképezését a külsőleg megnyilatkozó emberi magatartásba. – Vagyis: szolgáljuk és védjük magát a helyesen megismert és megfogalmazott erkölcsi jó ontológiai és etikai lét- és értékrendjén nyugvó emberi magatartást, magatartásformákat és magatartásváltozásokat.

Így válik az erkölcsi jó szolgálata és védelme a teljes erkölcsi struktúraszint – s benne az emberi magatartás és magatartásváltozások – szolgálatává és védelmévé. Ezzel az emberi küldetés alapvetően etikai kiegészítést, erkölcsi szintre történő emelést kap, mely egyben az emberi küldetés értéktartalmát is jelentős mértékben megemeli.

Küldetés az erkölcsi struktúraszint állandó fejlesztésére.

Mielőtt az ember erkölcsi struktúraszintjének fejlesztésére szóló küldetést szemügyre vennénk és megfogalmaznánk, vessünk egy rövid pillantást azokra a kényszerfeltételekre, melyek ezt a fejlődést korlátozzák, és vizsgáljuk meg: hogyan szűkíthető le ezeknek a kényszerfeltételeknek a köre? – A fejlődésnek ugyanis kibernetikai feltétele a szabadságfok-számban való emelkedés, ez azonban nem lehetséges a kényszerfeltételek körének szűkítése, a kényszerfeltételek számának csökkentése nélkül.

Először beszéljünk talán a gondolat, szó és cselekedet – vagyis a teljes emberi magatartás – ontológiai korlátairól. – Itt mindjárt meg kell állapítanunk, hogy ezeknek a helyesen megfogalmazott erkölcsi jót és az abból leképezéssel – transzformációval – közvetlenül származtatható igazat kell tartalmaznia. Az erkölcsi jó megfogalmazása, és a tudatba való közvetlen leképezése mindig az értelmes-élet fejlődési fokának függvénye. – Másrészt az erkölcsi jót tükröző és tartalmazó gondolatnak, szónak és cselekedetnek összhangban kell állnia egymással. Ontológiailag ugyanis nemcsak az erkölcsi jó és igaz helyes – vagy helytelen – megfogalmazása, hanem a gondolkodási-, megnyilatkozási- és cselekvési-rendszer összhangja – illetve az összhang hiánya vagy fejetlensége – olyan léttani korlátot képviselhet, hogy gátat szab az erkölcsi struktúraszint fejlődésének. – Így az erkölcsi jót és igazat – úgy-ahogy – tartalmazó gondolkodási-, megnyilatkozási- és cselekvési-rendszer igen komoly ontológiai kényszerfeltételt, és az ontológiai szabadságfokoknak jelentős korlátozását képviseli az erkölcsi struktúraszint vonatkozásában.

Másodszor beszélnünk kell a gondolat, szó és cselekedet – vagyis a teljes emberi magatartás – etikai korlátairól. – Itt azonnal meg kell állapítanunk, hogy ezeknek ontológiai megfogalmazása leképezhető az ember erkölcsi magatartásába. Vagyis: az erkölcsi jónak és igaznak – a tudati struktúraszint állapotának megfelelő – megjelenése a létrendben, képezi az erkölcsi értékrend alapját, s amennyiben az ontológiai létrend kényszerfeltételeket tartalmaz, ugyanolyan mértékű – gyakran hatványozott mennyiségű – kényszerfeltétel jelenik meg az ember erkölcsi magatartásában, s ennek következtében az értékrendben. A gondolkodási-, megnyilatkozási- és cselekvési-rendszer ugyanis megfelelő magatartásformákat és magatartásváltozásokat takar, melyek annál magasabb értéktartalommal bírnak, minél magasabb a helyük az értékrendben. Vagyis: minél magasabb sorrend-relációval bírnak. – Így a magatartásformában és magatartásváltozásban – úgy-ahogy – jelen levő erkölcsi jó és igaz igen komoly etikai kényszerfeltételt és az etikai szabadságfokoknak jelentős korlátozását képviseli az erkölcsi struktúraszint szolgálata, védelme és fejlődése szempontjából.

És ekkor még nem is beszéltünk a mulasztásról, mint erkölcsi magatartásformáról. – Való igaz, hogy a mulasztás nem ontológiai kategória – azért nem is tettünk róla említést az ontológiai kényszerfeltételeknél – lévén a mulasztás a gondolkodás, a megnyilatkozás vagy cselekvés bizonyos hiánya. – Etikailag azonban jelentős kényszerfeltételt, és az etikai struktúraszint fejlődésének komoly korlátját képviseli. A mulasztás ugyanis, mint gondolkodási-, megnyilatkozási-, vagy cselekvési-rendszerben jelenlevő hiányosság, az emberi magatartásformák és magatartásváltozások értékrendbeli besorolásában negatív irányba indexeli át a sorrend-relációt. Vagyis: az értéktartalmat csökkenti, s ezzel az értékrendben okoz kényszerfeltételt és súlyos korlátozást jelentő elfajulást.

(Megjegyzés: Matematikai fogalmakkal és gondolkodási formával talán jobban megközelíthető a mulasztás problematikája. Az egész probléma legjobban talán úgy értelmezhető, mint a függvénytanban, a negatív irányban történő függvény-transzformáció. Például:

1. esetben $y = f/x$ függvény transzformálódik $y = f/x - c$ függvénné,
2. esetben $y = f/x$ függvény transzformálódik $y = -f/x$ függvénné.

Vagyis 1. esetben a transzformáció az értelmezési-tartományt – esetünkben az ontológiai létrendet – nem érinti ugyan, de az értelmezési tartományhoz hozzárendelt érték-készletet – esetünkben az etikai értékrendet – annak minden egyes tagját negatív irányban eltolja.

Vagy – 2. esetben – eleve negatív értékűvé változtatja a leképezés, vagyis a transzformáció az érték-készlet minden tagját.)

Tehát a mulasztás az erkölcsi struktúraszint szolgálata, védelme és fejlődése vonatkozásában ugyancsak kényszerfeltétel jelleggel bír, és jelentős korlátozást képvisel.

Harmadszor meg kell állapítanunk a tudatos és szabad erkölcsi személyiség, valamint a tudatos és szabad erkölcsi közösség kényszerfeltétel-jellegét. – Való igaz, hogy a szabadság

csökkenteni képes a kényszerfeltételek és korlátok számát, s ezáltal a szabadságfok-szám emelésére hivatott. Ezt a határt a tudatos és szabad erkölcsi személyiség – valamint közösség – egyszeri és megismételhetetlen volta jelenti. Ez az egyszeriség és megismételhetetlenség ugyanis kényszerfeltételt és korlátot jelent, a szabadságfok-szám bizonyos beszűkülését, mert ha egyszeri, akkor nem kezdhet újra, és nem indulhat megint „fehér lappal”, ha csődöt mondott; ha megismételhetetlen, akkor nem járhatja végig az ontológiai és etikai alternatívák valamennyi lehetséges útját. – Egy döntési-csomópontból – bármennyi út vezethet is tovább – csak egyetlen egy utat választhat a tudatos és szabad erkölcsi személyiség, és azon kell végighaladnia az újabb döntési-csomópontig; és így tovább...

A „szabadság bajnokai” – egyéni és közösségi vonatkozásban – ott tévednek, hogy a nyitva álló utak közül egyszerre csak egyet választhatnak, a magatartásformák és magatartásváltozások egyetlen fajtáját lehet csak kipróbálni, és annak a következményeit kell vállalni a továbbiak folyamán. – A tudatos és szabad erkölcsi személyiség valójában „nem-szabad” a szó szoros értelmében, hanem csak „a választásban, a döntésben szabad”, utána már szinte „kényszerpályán” mozog. – Maguknál a természeti jelenségeknél, még ha magas szabadságfok-számmal is rendelkeznek, azok számát a megmaradási-tételek és egyéb természet-törvények kényszerfeltételként csökkentik, ilyen kényszerfeltételeknek számítanak, pl. a relativisztikus-kausalitás, a kiválasztási szabályok, stb. – Mindezeket megfontolva: azért van szükségük az értelmes-létezőknek tudatos és szabad önkorlátozásra, hogy a döntési-csomópontokban adott ontológiai és etikai alternatívák közül a megismerhető legjobb döntést hozzák, és szabadon választott döntésüket következetesen végre is hajtsák. – Így válik a tudatos és szabad erkölcsi személyiség – tudatos és szabad erkölcsi közösség – egyszeri és megismételhetetlen volta – a tudatos és szabad önkorlátozás révén – egyszerre kényszerfeltétellé, ugyanakkor a szabadságfok-szám növelőjévé ontológiai és etikai vonatkozásban egyaránt.

Mindezek figyelembevételével kíséreljük megközelíteni és megfogalmazni az emberi küldetést az erkölcsi struktúraszint állandó fejlesztésére.

– Az egyéni erkölcsiség állandó fejlesztése, mint emberi küldetés.

Tárgyunkhoz értelmezendő fogalmaink a következők.

Az egyéni erkölcsiség nem jelent mást, mint az erkölcsi jó és igaz objektív megismerésének az egyéni struktúrában való megléte és ennek magatartásformában való jelenléte.

Az egyéni erkölcsiség fejlesztése ennek az – erkölcsi jóra és igazra vonatkozó – ismeretnek állandó bővítése, valamint a magatartásformáknak – a bővült ismeretekkel való – állandó összhangban, a lehetőség szerint ekvivalencia-relációban történő tartását, és ennek az összhangnak megőrzését jelenti.

Az egyéni erkölcsiség fejlesztése, mint emberi küldetés jelenti

– egyrészt az állandó készenlétet az erkölcsi jóról és az igazról való, bővített ismeret befogadására és magatartásformában való megvalósítására;

– másrészt az állandó pszichikai és erkölcsi energiahatást az egyéni erkölcsiség tudatos továbbfejlesztésére;

– harmadrészt a környezeti-hatás tudatos fokozását – a gondolati-, megnyilatkozási- és cselekvési-rendszer mindig hatékonyabbá tétele révén – az egyéni környezetet képező minden ember egyéni erkölcsiségének helyes befolyásolására és továbbfejlesztésére.

Mindezeknek a fogalmaknak értelmezése után kíséreljük megfogalmazni: mit jelent az emberi küldetés az etikai struktúraszint fejlesztésére az egyéni erkölcsiség vonatkozásában?

Elsősorban jelenti a tudatos és szabad személyiség – az értelmes-élet hordozója – folyamatos és fokozatos képességiteljesítését. – Ez feltételezi a természet és történelem által kiválasztott egyén részéről a fejlődésben való tudatos bennállást; az energetikai-, információs-, kibernetikai- és erkölcsi-hatások tudatos felhasználását; a gondolkodási-, megnyilatkozási- és cselekvési-rendszer állandó fejlesztését; valamint a küldetéstudat állandó ébrentartását és készenléti állapotát.

Másodsorban jelenti – éppen a küldetéstudat fokozott készenléti-állapota érdekében – az erkölcsi jó ismeretének és magatartásformában való megvalósításának bővített újratermelését. – Ez feltételezi nemcsak az előzőekben említett folyamatos és fokozatos kiteljesítését a tudatos és szabad erkölcsi személyiségnek, hanem – hasonlóan az energetikai és termodinamikai, egyáltalán a prébiológiai és biológiai rendszerek szabadenergia-tartalmához – bizonyos jelentős „tartalék-képzést” a tudati és erkölcsi energiákból az erkölcsi jó ismerete és magatartásformában történő megvalósíthatósága viszonylatában.

(Megjegyzés: Nem tudom, hogy elég érthetően fejeztem-e ki gondolatomat, de – a probléma közelebb-hozatalához – megkísérlek analógiával élni az energetika területéről. – Egy erőmű – legyen az hagyományos hő-erőmű, vagy atom-erőmű – nemcsak annyi elektromos energiát termel, amennyit, pl. egy országos távvezeték-hálózatba be kell táplálnia, hanem tartalékokat is képezhet, – és képez is, és tárolhat kondenzátorok segítségével arra az esetre, ha valami többlet-energia válik szükségessé, vagy az országos energia-hálózatból – a betápláló erőművek valamilyen hibája folytán – bizonyos mennyiségű elektromos energia betáplálása kiesik. – De a biológiából is hozhatok példát: a testben is vannak bioelektromos és bioelektromágneses kondenzátorok, melyek hozzájárulnak a test – esetleges – többlet-energia szükségletének kielégítéséhez. Sőt: ha a lélegzés útján nyert oxigén nem elegendő a test energia-ellátásához, akkor – pl. erős izom-igénybevétel esetén – az izmokban fellépő fermentáció segíti a test oxigén-ellátását.)

A tudati és erkölcsi energiákból történő „tartalék-képzés” biztosítja a tudatos és szabad erkölcsi személyiség számára a szellemi és erkölcsi energetikai túlterhelés kompenzálásnak bázisát, egyben a küldetés-tudat és készenléti-állapot többlet-energiát igénylő energetikai-háttérét képezi.

Harmadsorban jelenti a környezeti erkölcsi-hatást és annak állandó fokozását. – Már csak ezért is szükség van többlet energia-termelésre. – Küldetését az egyén az etikai struktúraszint vonatkozásában csak akkor és annyiban tudja teljesíteni, amennyiben erkölcsi környezethatást fejt ki, és ezt állandóan fokozni tudja. – Mindegy „erkölcsi-erőteret” képez maga körül, ennek hatását állandóan növeli, s fokozatosan ennek az „erkölcsi-erőtérnek” hatása alá vonja közelebbi és távolabbi környezetét. – Természetesen mindehhez korántsem elegendő csupán az egyén – a tudatos és szabad erkölcsi személyiség – erkölcsi kiteljesedése. Szükséges az erkölcsi jó és igaz objektív ismeretének közlése és terjesztése, valamint – az egyéni helyes erkölcsi magatartáson túl – a gondolkodási-, megnyilatkozási- és cselekvési-rendszer kiterjesztése a közelebbi és távolabbi környezetre, ezáltal a környezet erkölcsi magatartásformáinak helyes irányban történő alakítása.

Az egyéni erkölcsiség állandó fejlesztésére szóló küldetés hordozója egyben a természet és történelem által kiválasztott személy – nyugodtan prófétának is nevezhetjük, minthogy minden próféta elsődlegesen etikai küldetést hordoz – az etikai struktúraszint szolgálatára, védelmére és állandó továbbfejlesztésére. S ez a kiválasztás – mint már előzőleg is kifejtettük – egyszeri és megismételhetetlen. Ezért kell a küldetést hordozó egyénnek, a küldetést birtokló tudatos és szabad erkölcsi személyiségnek, alkalmassá tenni magát – a lehetőség szerint – saját egyéni erkölcsiségének állandó fejlesztésével és a készenléti állapot állandó fenntartásával a küldetés felismerésére, megragadására és hordozására. Ki kell fejlesztenie

önmagában a készséget az erkölcsi jó felismerésére és ennek az ismeretnek a bővítésére, valamint az erkölcsi jónak magatartásformában – gondolkodási-, megnyilatkozási- és cselekvési-rendszerben – minél teljesebb és magasabb szintű megjelenítésére, egyszersmind olyan mértékű és minőségű szellemi és erkölcsi „tartalék-energia” újratermelésére és felhasználására, hogy egész környezetét etikai „energia-erőterébe” tudja vonni, és etikai kölcsönhatások révén megfelelő környezeti-hatást kifejteni képes legyen.

Tekintettel azonban az energiahatással állandóan együttjelentkező entrópia-hatásra, a küldetés hordozójának fel kell oldania – elsősorban önmagában, de lehetőség szerint környezetében is – az energetikai-paradoxont. Vagyis mindig – az entrópia-tartalomhoz viszonyítva – többlet szabadenergia tartalommal kell rendelkeznie etikai vonatkozásban is, különben a küldetés-vállaláshoz hiányozni fog az energetikai feltétel. Számunkra – Isten-hívők számára – az energetikai paradoxon szükséges feloldása lehetséges is. Tekintettel arra, hogy – hitünk szerint – a Természet és Történelem mögött maga az Energia-teljességet és Információ-teljességet birtokló és jelentő Isten áll, így a természet és történelem kiválasztása egyben az energia- és információ-bőség jelenlétét jelzi minden – tehát etikai – vonatkozásban is.

Így válik az egyéni erkölcsiség állandó és tudatos fejlesztése az etikai struktúraszint fejlesztésére szóló emberi küldetés alapjává és nélkülözhetetlen feltételévé.

– A közösségi erkölcsiség állandó fejlesztése, mint emberi küldetés.

További tárgyalásunk előtt ugyancsak értelmeznünk kell néhány fogalmat.

A közösségi erkölcsiség jelenti az egységesült tudati rendszerek erkölcsi strukturáltságát. – Idetartozik a kis- és nagy-közösségek – család, nép, nemzet, kultúr- és társadalmi-közösség, vallási és egyéb közösségek – erkölcsi jóról és az igazról szóló objektív ismerete, annak közösségi magatartásformákban történő megjelenése, beleértve a közösségi gondolkodási-, megnyilatkozási- és cselekvési-rendszerek objektív jelenlétét és helyes működését.

A közösségi erkölcsiség állandó fejlesztése azt az állandó és fokozódó tendenciát jelenti, mellyel a közösségek a helyesen megfogalmazott erkölcsi jó és igaz ismeretének bővítésére, a magatartásformák és magatartásváltozások – benne a közösségi gondolkodási-, megnyilatkozási- és cselekvési-rendszerek továbbfejlesztésére és azok hatékonyságának növelésére törekednek.

A közösségi erkölcsiség állandó fejlesztése, mint emberi küldetés tartalmazza a küldetés valamennyi paraméterének és a küldetés hordozója tudati és erkölcsi strukturáltságának, azon belül energetikai, információs, kibernetikai és erkölcsi szintjének a küszöb-energiaszintet megközelítő – lehetőleg ezt a küszöb-energiaszintet elérő – emelését és fokozását a közösségi küldetés végrehajtásához. – Ez az emberi küldetés jelenti a közösségi küldetés környezet-hatásának jelenlétét, állandó aktivizálását, az aktivitás fokozását mind az egyéni-, mind a közösségi-erkölcsiség érdekében.

Alapfogalmaink értelmezését követően kíséreljük meg egyrészt kitűzött feladatunkat tovább boncolni, másrészt feleletet kapni arra a kérdésre: hogyan lehetséges ennek a – korántsem egyértelmű és könnyű – feladatnak eleget tenni?

Előszőr: Nézzük magát az erkölcsi jót és annak magatartásban való megjelenését. A kettő szorosan és lényegesen egymáshoz tartozik, mert a közösségi jó ismeretének mikéntje határozza meg a magatartásformában való megjelenés módozatait. – A közösségi erkölcsi jó – közjó – ismerete függvénykapcsolatban áll magával a közösség létbeli összetételével és pszichikai strukturáltságával. Ez természetesen fordítva is fennáll: a közösség létbeli összetételét és pszichikai-erkölcsi strukturáltságát befolyásolja az erkölcsi jóról való ismeret.

– Hogyan kell ezt értelmeznünk? – Egyrészt maga az erkölcsi jó ismerete határozza meg bizonyos mértékig a közösség összetételét, – a hova-tartozandóságot, – a közösségi meggyőződést, valamint az ezeken felépülő közösségi magatartást, magatartásformákat és magatartásváltozásokat. – Másrészt a közösség összetétele befolyásolja a közösségi erkölcsi jó ismeretét és megfogalmazását, ennek következtében a meggyőződés kialakítását és a magatartásformák megválasztását. – Szeretném konkretizálni ezeket a megállapításokat.

A család, nagy-család – mint minden társadalmi és etikai közösség alapja – jórészt úgy alakul erkölcsiségben és az erkölcsiség fejlődésében, amint az erkölcsi jó ontológiai és etikai objektív ismeretét és megfogalmazását magáévá teszi, ezt meggyőződésében és magatartásformájában kifejezésre juttatja. – De fordítva is áll a megállapítás: a család, nagy-család lét- és értékrendben elfoglalt helyzete meghatározólag hat az erkölcsi jó megismerésére és megfogalmazására, annak meggyőződésben és magatartásformában való megjelenítésére.

A különböző közössége – így vallási és nyelvi, kultúr- és társadalmi-közösségek – vonatkozásában is ugyanez a helyzet: vagy az erkölcsi jó objektív ismerete az elsődleges és döntő – s ez a helyes és közösségi erkölcsi jó szempontjából, – vagy a közösség lébeli összetétele és pszichikai strukturáltsága élvezi a prioritást, ez azonban esetlegessé teszi az erkölcsi jó objektív ismeretét, annak közmeggyőződésben és magatartásformában történő megnyilvánulását. – Ma – sajnálatos módon – ez utóbbinak vagyunk a szemtanúi, ontológiai és etikai szempontból szenvedő alanyai. Elsősorban a szocializált struktúrák, melyek vagy nem is merik, vagy elfajult formában birtokolják az egyéni és közösségi jót; másodsorban azok az egyének és közösségek, melyek ugyan ismerik és akarják az erkölcsi jót, életükben és magatartásukban meg is kívánják valósítani, de a szocializált struktúrák, melyekbe létüknek fogva beépültek, nem teszik lehetővé az etikai struktúraszint kibontakozását és fejlődését. – Nem tragikus ellentmondása a mai életnek és a mai világnak, hogy aki tudná, nem akarja, aki pedig akarná, nem tudja emelni az emberiség erkölcsiségét?!...

Másodszor: Az erkölcsi jó és a közösségi jó ismeretének bővítése, valamint az egyéni és közösségi erkölcsi energiák „újra-termelése”. – Mind a kettőnek a jelentését – egyéni vonatkozásban – az individuál-etika fejlesztéséről szóló előző fejezet-részünkben szükséges és elégséges módon kifejtettük. Most mindezeknek közösségi vonatkozásairól kívánunk gondolkodni, valamint a szocializált struktúrákban az erkölcsi jó bővítési és az erkölcsi energiák újra-termelési lehetőségét kívánjuk vizsgálat tárgyává tenni.

A szociál-etikának az erkölcsi jó és a közösségi jó ismeretén kívül – természetesen azoknak közösségi magatartásformákban való megjelenésével együtt – tartalmaznia kell mindezek bővítését és az erkölcsi energiák – egyéni és közösségi vonatkozású – újra-termelését is. A szocializált struktúrák – elsősorban a család és nagy-család, továbbiak során a családokból felépülő vallási-, nyelvi-, kultúr- és társadalmi-közösségek – nemcsak termékeny talajt és alkalmas háttérrel képeznek, hanem ontológiai és etikai kötelezettséget is jelentenek szociál-etikai vonatkozásban az erkölcsi jó ismeretének bővítéséhez és az erkölcsi energiák újra-termeléséhez. Természetesen ezt a kötelezettséget csak abban az esetben képesek teljesíteni a szocializált struktúrák, ha eleve helyes az erkölcsi jó ismerete és megfogalmazása, valamint az azt hordozó erkölcsi magatartás. – Tekintettel azonban arra, hogy a szocializált struktúrák jórészt csak szubjektív és elfajult formában ismerik az erkölcsi jót, s ennek következtében – ugyancsak jórészt – degenerált az azt hordozó erkölcsi magatartás, maga a szociál-etika is elfajulttá válik, s degenerálódnak a szocializált erkölcsi közösségek. – Az erkölcsi jónak milyen bővítése, az erkölcsi energiáknak milyen újratermelődése várható ilyen adottságok mellett és ilyen körülmények között? – Az elfajulás még elfajultabb állapotot hoz létre, a degeneráció következménye fokozottabb mértékű degeneráció!

Fogalmazzunk konkrétabb formában: A szociál-etika degenerációja révén így megy át a nyelvi- és kultúr-sovinizmus túlzó nacionalizmusba; a túlzó nacionalizmus kollektívizmussal fűszerezve nácizmusba vagy elfajult kollektívizmusba; a törzsi- és osztály-ellentétek

diktatúrákba mennek át és megbélyegző megkülönböztetést, faji apartheidet eredményeznek; s mindezek véres helyi- és világháborúkat szülnek... Vér!... Vér!... Állandóan csak vér!... A tudatos és szabad személyiség és az erkölcsi méltóság lábbal-tiprása! – Állandó és folyamatos merénylet az értelmes-élet ellen, ontológiai és etikai értelemben egyaránt! – Hogyan jöhet egyáltalán szóba ilyen körülmények között az erkölcsi jó ismeretének bővülése és az etikai energiák újra-termelődése?... Mikor minden a könnyörtelen egyéni- és csoport-önzésbe, a tömegek nihilizmusába torkollik?!

Harmadszor: Az erkölcsi energiák újratermelésének segítségével – vagyis: erkölcsi szabadenergia hatásra – „tartalék-energiák” képzése a szocializált struktúrák kölcsönhatásainak és együttműködésének biztosítására, egyben az energetikai-paradoxon – egyéni és közösségi erkölcsi szinteket is érintő – feloldásához. Az energetikai-paradoxon – vagyis: a szükséges és elégséges energiának az entrópia hatás következtében elégtelen volta – csak olyan mértékű többlet szabadenergia tartalomnak, munka formájában történő, bevitelével oldható fel, mely többlet szabadenergia hatás eléri és meghaladja az entrópia tartalom szükségképpen növekedését. – Ennek egyik formája az entrópia tartalom növekedésének lassítása vagy csökkentése, melynek leghatékonyabb eszköze az önkéntes és szabad önkorlátozás. Az önkéntes és szabad önkorlátozás révén ugyanis a szabadenergia tartalom – ezzel a szabadenergia hatás – igen jelentős mértékben növekszik. Minél jelentősebb mértékű az önkorlátozás, annál több szabadenergia – jelen esetben erkölcsi szabadenergia – alakulhat át munkává. Ugyanakkor az entrópia hatás – éppen az önkorlátozás kényszerfeltétel-jellege miatt – nem növekedik jelentősen. – Így a többlet szabadenergia hatás képes meghaladni az entrópia növekedést.

(Megjegyzés: Vegyünk egy hasonlatot a természettudományokból. – A fizikában, pl. a kényszerpályán mozgó rendszer entrópia tartalma – az energiaátalakulások során – jelentősen alacsonyabb mértékű, mint mikor kényszer nélkül mozog, minthogy a rendszer entrópiafüggvényéből hiányzik a kiiktatott szabadságfokhoz tartozó tag. Ugyanakkor szabadenergia is szabadul fel. Így pl. a megfelelő Föld-körüli pályán megfelelő sebességgel mozgó űrhajóban a kényszer-erő ellensúlyozza a gravitációs-erőt, és a súlytalanság állapotát hozza létre. – Mindezt, természetesen, csupán analógiaként említem.)

A „tartalék-energiák” növekedésével növekszik a szocializált struktúrák erkölcsi környezet-hatási valószínűsége. – A környezethatást úgy kell értelmeznünk, hogy a megfelelő szabadenergia tartalommal rendelkező rendszer – kifelé ható munka formájában – kölcsönhatásra és együttműködésre lép környezetével, s környezetét – esetünkben – erkölcsi energia-terének hatása alá vonva segíti az erkölcsi fejlődésben: mind az erkölcsi jó és a közösségi jó objektív ismeretében és annak bővítésében, mind pedig a környezetet képező egyének és szocializált struktúrák etikai fejlesztésében és emelésében.

Mind a három nélkülözhetetlen a közösségi erkölcs állandó fejlesztéséhez és az erre irányuló emberi küldetéshez. Mert etikai vonatkozásban is létezik olyan emberi küldetés, mely a közösségek sajátja, amint ontológiai vonatkozásban már igazoltuk egyén és közösség küldetés-hordozásának lehetőségét, meglétét és szükségességét. – Etikai viszonylatban ez a küldetés – próféta-ság – még nehezebb és összetettebb. Egyéni szempontból is hallatlanul áldozatos a küldetés elfogadása, vállalása és teljesítése, de mennyivel komplexebbé válik ez közösségi vonatkozásban. Egy szocializált struktúrának – legyen az család, nagy-család; vallási- vagy nyelvi-közösség; kulturális- vagy társadalmi-csoportosulás – az etikai fejlődés élére állni, különösen a mai világban adott körülmények között, szinte határos a lehetetlennel. – Az még valamelyest elképzelhető, hogy család a családokkal, vallási- vagy nyelvi-közösség a vallási- vagy nyelvi-közösséggel, lépjen olyan környezethatásra, hogy saját vonzáskörébe húzva egy vagy több hasonló közösséget, azokra etikai struktúraszintet fejlesztő hatást fejtsen ki. – Bár itt is meg kell küzdeni a téves vagy ferde felfogással és közmeggyőződéssel, vállalni

kell a kigúnyolás, kitaszítottság, sőt üldözés lehetőségét is. – De a küldött és a küldetés-hordozó szocializált közösség vállalja ezt a kockázatot a küldetés teljesítése érdekében!

A kultúra és társadalom vonatkozásában azonban már lényegesen másabb és nehezebb a helyzet. A legutóbbi évtizedek tapasztalatai azt bizonyítják, hogy hiába állt jelentős és szakmájában világhírű – pl. Nobel-díjas – tudósokból álló gárda az etikai fejlődés élére, így a tömegpusztító ABC-fegyverek és a fegyverkezés fokozása ellen hiába foglaltak állást, a világ megosztottsága és ebből a megosztottságból származó – elsősorban nukleáris-ütőerőt képviselő – fegyverkezési versenynek nem tudtak gátat vetni, de még azt csökkenteni, és a nemzetközi biztonságot erősíteni sem voltak képesek. – Ugyancsak hiába emelték fel szavukat a legnagyobb nevű tudósok, biológusok, művészek a környezetszennyezés ellen – ezáltal az emberiség fennmaradása és léte minimumának biztosítása érdekében, – a civilizációs-, gazdasági-és társadalmi-élet tovább folytatta az emberiség létérdekét alapvetően fenyegető, ugyanakkor esztelen és indokolatlan tevékenységet. Rablógazdálkodással felborították a természet egyensúlyát, atomkísérleteikkel megváltoztatták Földünk belső geofizikai és külső meteorológiai adottságait, megbontották a Földet és a földi életet az ultraviola- és kozmikus-sugárzástól védő ózon-ernyőt, nukleáris kísérleteikkel új sugárzási övezeteket hoztak létre a Föld körül a „Van Allen-övezethez” hasonlóan... És még folytathatnánk a felsorolást a kipusztított fajokon keresztül egészen az emberi faj, a „Homo sapiens” létének végveszélybe sodrásáig! – Egyáltalán nem csoda, ha annyi küldetés-hordozó „rühelli már a prófétaságot”, hiszen meghallgatás és megértés helyett csukott fülek, visszautasítás, kigúnyolás, sőt üldözés az osztályrésze küldetés-hordozó egyénnek és csoportosulásnak egyaránt...

Társadalmi viszonylatban még kilátástalanabb a helyzet: A fejlődés élén a természettől és történelemtől kiválasztott társadalmi csoportok helyét az önjelölt-csoportosulások – főleg egyéni- és csoport-diktatúrák – foglalták el, s gyakran még a kiválasztottak egy része is – a kisebb-ellenállás irányát követve – beépült ebbe az önjelölt-csoportosulásokba, megfedkezve közösségi hivatásáról és küldetéséről. Ehhez járul a Világ megosztottsága, mely többé-kevésbé ma is fennáll, s ez a megosztottság szociál-etikai szempontból is gátat vet minden közös erőfeszítésnek, legyen az alkoholizmus, a túlhajtott-szexualitás, vagy a kábító-szer elleni küzdelem. Még a véres – de úgy tűnik: igen-jól- és nemzetközileg-szervezett – terrorizmus ellen sem tud az emberiség egységesen fellépni. – Merre tarthat így az emberiség etikai fejlődése?... És hol vannak az erkölcsi-küldetés hordozói? – Hiába itt UNO Egyezségokmányok, hiába Populorum Progressio enciklika és további pápai megnyilatkozások, hiába az emberiség etikai fejlődésének vértanúi: Mahatma Gandhi, Martin Luther King, Edith Stein, Oscar Romero, stb... Hiába az emberiség erkölcsi emelkedésének szószólói: Albert Schweitzer, Teilhard de Chardin, Martin Niemöller, XXIII. János, Helder Camara, II. János Pál, stb. – Létezhet-e ilyen körülmények között igazi „társadalmi szerződés”, mely biztosíthatja az értelmes-élet szolgálatát és védelmét, a tudatos és szabad erkölcsi személyiség fejlődését, az emberi erkölcsi méltóságot?!...

Szocializált közösségeink erkölcsi strukturáltság vonatkozásában még szomorúbb és lehangolóbb képet mutatnak, mint az egyén erkölcsisége és fejlődésének kilátásai. – Itt – úgy tűnik – még kilátások sincsenek jelenleg, csupa kilátástalanságok vesznek körül bennünket!...

Vagy talán mégsem?... Van talán valami reménycsillag az emberiség erkölcsiségének egén?... Úgy tűnik, létezik némi kilátás, és van valami halvány remény! Nem ugyan azonnali és gyökeres változásra, de lassú, folyamatos és fokozatos átalakulásra, erkölcsi emelkedésre és erkölcsi fejlődésre. Igaz, hogy mindez csak lehetőség formájában... Igaz, hogy – a jelenlegi helyzetet mérlegelve – elég csekély valószínűséggel... De már a lehetőség és a csekély valószínűség is reményt ébreszthet azokban, akik elégedetlenek a mai etikai helyzettel, akik többet és jobbat akarnak. – Számukra tártam fel a jelen kilátástalanságát, de számukra

szeretném – a következők során – megcsillantani azokat a lehetőségeket és valószínűségeket, melyek a mai vészhelyzetből a kilábolás és kibontakozás reményét és lehetőségét nyújthatja.

– Az erkölcsi struktúraszint harmonikus fejlesztése.

Ha az erkölcsi struktúraszint harmonikus fejlődését tekintjük az emberi küldetés etikai tárgyának, akkor három alapvető problémával kell számolnunk, és azokra választ keresnünk.

Első alap-probléma: Nem biztosított az összhang a természet, az értelmes-élet és az erkölcsiség között. Hiába tárgya az emberi küldetésnek mindhárom ismerete, szolgálata, védelme és fejlesztése, ha azt véljük, hogy mindegyikhez külön út vezet, ha mindegyiket egymástól függetlenül – külön-külön – szándékozunk kezelni, és kívánjuk megoldani.

Második alap-probléma: Mindinkább átveszi az erőszak a természet, az értelmes-élet és az erkölcsiség irányítását. Már pedig erőszakkal – utasítások, parancsok és fenyegetések formájában – csak egyes részkérdések oldhatók meg, úgy-ahogy, illetve eredményeznek ideig-óráig tartó látszat-megoldást.

Harmadik alap-probléma: Mind kevésbé érvényesül az ontológiailag és etikailag helyes lét- és értékrend, sem a természet, az értelmes-élet és az erkölcsiség egymáshoz való viszonyában, sem pedig az általuk létrehozott anyagi-szellemi-erkölcsi termékekben, vagyis objektívációkban.

Most próbáljunk meg azon gondolkodni: vajon ezek az alap-problémák megoldhatók-e, és hogyan? – Mert ezek helyes megoldásától függ, hogy tudjuk-e teljesíteni az emberi küldetést az erkölcsiség vonatkozásában az erkölcsi struktúraszint harmonikus kiteljesítésére, vagy sem.

Első alap-problémánk viszonylatába mindennek előtt csak utalni szeretnék előző pontunk megállapítására, arra t. i., hogy más az egyéni – és közösségi-erkölcsiség ismerete, szolgálata, védelme és kiteljesítése is elképzelhetetlen egymástól független formában: már ez a viszonylag egyszerűbb kérdés-csoport is csak együtt, egyetlen problémaként kezelhető. – Hát még akkor a természet, az értelmes-élet és az erkölcsiség harmonikus kifejtése?!... Márpedig küldetésünknek ez az egyik leglényegesebb tárgya. – Hogyan biztosítható tehát az összhang? – Mi szükséges hozzá? – Úgy tűnik, hogy ennek alapját képezheti az alternatív, új-típusú gondolkodási-, megnyilatkozási- és cselekvési-rendszer: a helyesen megfogalmazott és magunkévá tett gondolat, szó és cselekedet összhangja. – Vagy konkrét formában megfogalmazva: tudatosan és szabadon vállalni az új-típusú – más kifejezőmóddal: alternatív – gondolkodási-, megnyilatkozási- és cselekvési-rendszer megfogalmazását és használatbavételét.

Az új-típusú gondolkodási-rendszer – mint egész alternatív gondolkodásunk, beleértve tudományos gondolkodásunkat is – az energetikai axiómarendszeren és az ismeretelméleti posztulátumokon épül fel, és az egész emberi gondolkodás és minden tudomány alapját képezi. – Új-típusúnak nevezhetjük, mert nem önmagába zárt, bátran szakít a régi, megszokott kategóriákkal, előítéletekkel és beidegződésekkel, de tartalmaz minden eddigi helyesen megfogalmazott erkölcsi jót – következményeivel együtt – és nyitott minden új gondolat, új meglátás, heurisztikus és információ-elfogadáson alapuló ismeretszerzés felé. Ugyanakkor összhangban van a megismert természettörvényekkel, a tudományok eddig elért objektív eredményeivel. – Az új-típusú – alternatív – gondolkodási-rendszer nem statikus összefoglalása a meglevő tudás-anyagának, hanem – mondhatni – a jövő dinamikus „kulcsa”, mely fogalmi-, ítélet- és következmény-rendszerével vállalja az összefüggések kutatását és „új-ajtókat” nyit fel az összhang szolgálatára és védelmére.

Az új-típusú megnyilatkozási-rendszer nem más, mint az előzőekben vázolt új-típusú – alternatív – gondolkodási-rendszer leképezése a verbalításba és az írásbeliségbe.

(Megjegyzés: A verbalitás nem szükségképpen, vannak ugyanis verbalitáson – szóbeliségen – kívüli megfogalmazások, – pl. az összefüggések matematikai-gondolkodásmóddal történő megragadása, – és azok leképezése a megnyilatkozási-rendszerbe: így a halmazelméleti-, vagy egyéb matematikai-képletek formájában.)

Ha az új-típusú – alternatív – gondolkodási-rendszer alap-megnyilvánulása a „jó”, vagyis a dolgok – fogalmak, ítéletek, következtetések és következmények – önmaguknak való „megfelelősége”, akkor az új-típusú megnyilatkozási-rendszer alapkifejezője az „igaz”, vagyis a „jó”-nak megnyilatkozás formájában történő leképezése, amely újabb „megfelelőségét” jelent a gondolkodásnak, és annak verbalításban vagy írásban való megjelenése között. – Az új-típusú megnyilatkozási-rendszer nem ismerheti a mellébeszélést és a hazugságot, benne mindig az új-típusú gondolkodási-rendszer kap hangot és szót, tehát alapvetően nyitott az új fogalmak, ítéletek és következmények felé, s ezeken keresztül az új összefüggések irányába, s ezzel a dolgok harmonikus szolgálatára és védelmére.

Az új-típusú cselekvési-rendszer az előzőek valóra-váltásának folyamata. – Talán így is fogalmazhatunk: az új-típusú gondolkodási-rendszer felöleli az általunk elérhető „lehetséges események terét”; az új-típusú megnyilatkozási-rendszer ezt szűkíti le a maga verbalításával és írásbeliségével az általunk megfogalmazható „valószínű események terére”; az új-típusú cselekvési-rendszer viszont az általunk ténylegesen munkálható „aktuális és megvalósítható események terét” fedi. – Más kifejezésmóddal: a „jó”-nak és az „igaz”-nak tényleges valóra-válása a küldetés hordozójának aktuális gondolataiban, szavaiban és cselekedeteiben, melyek – jelen esetben – a természet, az értelmes-élet és az erkölcsiség összhangjára, dinamikus egyensúlyára és harmonikus megvalósulására vonatkoznak.

Második alap-problémánkat úgy fogalmaztuk, hogy az erőszak mindinkább átveszi a természet, az értelmes-élet és az erkölcsiség irányítását. – A megoldás – konkrét formában – az „erőszak-mentességben” és az – erőszakkal szemben – az „erőszakmentes társadalmi engedetlenségben” kereshetjük és találhatjuk meg. Az egésznek alapját pedig az új-típusú „társadalmi-szerződés” képezheti. – Próbáljuk megfogalmazni ezeket a kifejezéseket és tartalmukat.

„Erőszak-mentesség” passzív és aktív értelemben. – Passzív értelemben jelenti az erőszak tudatos és szabad, vagyis önkéntes elviselését, tehát tudatos és szabad önkorlátozást a bennünket érő erőszak elvállalására, anélkül, hogy az bennünk szeretetlenséget, pláne gyűlöletet szülne. Mint ahogy Krisztus és a – különböző meggyőződésű – vértanúk elvállalták az erőszak következményeit, egészen a kínhalálig. – Aktív formájában pedig jelenti az erőszak alkalmazásáról való önkéntes és szabad lemondást, a „bal orca odatartásától” kezdve, egészen az „Atyám, bocsáss meg nekik, mert nem tudják, mit cselekednek!” krisztusi megnyilatkozásig. – Jelenti a „szemet szemért...” és az „erőszak erőszakot szül...” emberi meggyőződések elutasítását, azok elvi és ténybeli tagadását, s az „ellenség-szeretetnek” tudatos és szabad megvalósítását. – Természetesen ez nem zárja ki a gyengék – gyermekek, öregek, nők, testi és szellemi elesettek – humanista és isteni parancsból eredő, akár testi épségünk és egészségünk kockáztatásáig elmenő, kötelezettség teljesítését.

„Az erőszak-mentes társadalmi-engedetlenség” valójában azt jelenti, hogy – az integrális humanizmus és az isteni parancs szerint helyesen kialakított meggyőződés alapján – szembefordulunk azokkal az erőszakra épülő társadalmi parancsokkal és utasításokkal, melyek ellenkeznek a valódi humanitással és a krisztusi tanítással. Ez a szembefordulás azonban soha nem történhet erőszakos úton, hanem csak „erőszak-mentes társadalmi-elégedetlenség” formájában, vállalva – természetesen – ennek a társadalmi elégedetlenségnek minden következményét, az erőszakos megtorlástól kezdve egészen akár a „bolonddá való nyilvánításig”. – Ez az erőszak-mentes társadalmi-elégedetlenség azonban soha nem lehet kihívó, tüntető, vagy – pláne – felvágó és provokatív jellegű, hanem teljesen az integrális humanizmus szellemében történhet, Krisztus – vagy Gandhi – példáját követve.

Az erőszak-mentességnek és az erőszak-mentes társadalmi-elégedetlenségnek alapja egy új-típusú „társadalmi-szerződés” lehetne. – Az emberiség története folyamán már sok és sokféle társadalmi-szerződés született. Ezek mindegyikének az volt a jellemző tulajdonsága, hogy a hatalom birtokosai mindig erőszakosan kényszerítettek rá akarataikat a tömegekre. Ennek következtében mindig voltak nyertesei és vesztesei a társadalmi-szerződéseknek, s a társadalmi-szerződés viszonylagos jóságának – illetve rossz-voltának – az volt a kritériuma: nagyobb vagy kisebb embercsoport volt-e a nyertese – illetve vesztese – az adott társadalmi-szerződésnek.

Milyennek kellene akkor lennie egy ilyen új-típusú társadalmi-szerződésnek?

– Először: A helyesen megfogalmazott „jó” alapján kell állnia, és az „erkölcsi jó” által motivált „közmeggyőződésben” kell gyökereznie, s mindenképpen az értelmes-életet kell szolgálnia és védenie.

– Másodszor: Nem a hatalom birtokosai kényszerítik rá a társadalomra erőszakkal, hanem a társadalom által szabadon kiválasztott küldöttek fogalmazzák meg, a társadalom pedig önként és szabadon dönti el, hogy a társadalom egészére vonatkozóan elfogadja-e, vagy visszautasítja.

– Harmadszor: Az új-típusú társadalmi-szerződésnek nem lehetnek vesztesei a szó ontológiai és etikai értelmében, vagyis mindenkire egyenlőként vonatkozik; mindenki számára – mint tudatos és szabad erkölcsi személyiség számára – egyenlő mértékben biztosítja az emberi szabadság-jogokat és az emberi méltóságot; ugyanakkor mindenkitől egyenlő mértékben követeli meg a tudatos és önkéntes önkorlátozást az „erkölcsi jó” alapján álló „társadalmi jó” megvalósulása érdekében.

– Negyedszer: A társadalmi-szerződés keretén belül családok a családokkal, a vallási- és nyelvi-közösségek a vallási és nyelvi-közösségekkel, kultúr-közösségek a kultúr-közösségekkel, társadalmi-rétegek a társadalmi-rétegekkel az egyenlőség és az emberi méltóság elvének alapulvételével kötnek speciális rész-szerződéseket. Az egész társadalom pedig a felsorolt szocializált struktúrák jogos igényeinek egyenlő mértékű teljesítésére és kielégítésére tesz kötelező ígéretet, és köt kötelező érvényű szerződést, melyet meghatározott időnként megújít, szükség esetén közös megegyezéssel módosít az egész társadalom.

– Ötödször: A társadalmi-szerződés meg-nemtartása vagy kijátszása feljogosítja az egész társadalmat – a társadalomnak egyes rétegeit és speciális közösségeit – az erőszakmentes társadalmi-elégedetlenségre, a társadalmi-szerződés felbontására, a törvényes felelősségrevonásra, valamint új társadalmi-szerződés kidolgozására és megkötésére.

Itt aztán bőven akadna tennivalója a küldetés hordozójának, mert túlságosan nehéz ez a feladat. Olyannyira nehéz, hogy a természet és történelem kiválasztása és a mögötte álló Isten transzcendens energetikai-, információs-, kibernetikai- és erkölcsi-hatása nélkül egyszerűen megvalósíthatatlan. Csupán szubtranszcendens és emberi erőfeszítéssel mindezeknek halvány megközelítése is képtelenségnek tűnik: az erőszak nyomásának ellenállni, azt visszautasítani, vele szemben az erőszakmentesség feltétel-, cél- és eszközrendszerét érvényre juttatni, és megvalósítani képtelenek vagyunk. – „Új szívet teremts belénk, Urunk!” – fohászkodhatunk csak a Zsoltárossal. – Csak az új szív lüktetése, az új lélek szárnyalása tehet képessé bennünket a természet, az értelmes-élet és az erkölcsiség egyensúlyának és harmóniájának megteremtésére az elhatalmasodó erőszakkal szemben.

Harmadik alap-problémánk az ontológiailag és etikailag helyes lét és értékrend helyreállítása.

– A teljes-spektrumú lét- és értékrendet már az előző fejezetekben részletesen kifejtettük, most arról kell gondolkodnunk: vajon hogyan szerezzünk ennek érvényt a természet, az értelmes-élet és az erkölcsiség harmonikus felépítésében és ezek objektívációiban, vagyis az általuk létrehozott anyagi-szellemi-erkölcsi termékekben? Konkrét megoldásként az új-típusú „integrális-humanizmus” megfogalmazása, a küldetés hordozója részéről történő maradéktalan elfogadása és állandó alkalmazása tűnik.

Az „integrális-humanizmus” – J. Maritain: *L’humanisme integrale* – valójában a transzcendenciával kiegészült, és áthatott humanizmust jelenti. – Új-típusúvá az által válik, hogy a transzcendenciával kiegészült humanizmus nemcsak gondolkodási-, megnyilatkozási- és cselekvési-rendszerünket hatja át, nemcsak visszautasít a maga részéről minden erőszakot, és az erőszaknak minden megnyilvánulását, hanem a teljes-spektrumú lét- és értékrendet olyan mértékig magáévá teszi, hogy egyrészt elvben és a lét és érték rangsorolásában; másrészt teljes biológiai-pszichikai-erkölcsi magatartásában; végül gyakorlatban a humánus minden anyagi-szellemi-erkölcsi objektívációjában a transzcendenciával kiegészült és a lét mélyéig áthatott humanizmust teszi a lét, érték és azok valóra-válásának zsinórmértékévé.

„Boldog a nép, mely örülni tud!” – mondja a költő (Mécs L.). – Próbáljunk kicsit játszani a szavakkal.

– Boldog az egyén, aki boldogság-vágyának kielégülését az integrális-humanizmuson keresztül keresi.

– Boldog a közösség, mely az integrális-humanizmus alapján épül föl, és válik mindig teljesebbé.

– Boldogságot, megnyugvást és örömet jelent, ha minden lét és érték a teljes-spektrumú lét- és értékrendben valósul meg.

– Boldog a küldött, aki az integrális-humanizmuson keresztül kap elhívást a természet, az értelmes-élet és az erkölcsiség egyensúlyának szolgálatára és védelmére.

– Boldog a Kor, melyben küldöttek állnak rendelkezésre az integrális-humanizmus építéséhez.

– Boldog az Emberiség, ha megtalálja azt az utat, mely a természet, az értelmes-élet és az erkölcsiség harmonikus kiteljesedéséhez vezet.

– Boldog a Világ, ha él benne az emberi Remény, és ez a Remény nem hiábavaló.

– „És boldogok vagytok mind, akik üldözést szenvedtek az Igazságért!”

A Boldogság Hegyéről messze-nyúló táblatok nyílnak, melyen keresztül emberségünk, gondolkodási-, megnyilatkozási- és cselekvési-rendszerünk megújul, melyen keresztül erőt kapunk az erőszak elviselésére, és az erőszakmentesség magvalósítására. Melyen keresztül a transzcendenciával átítatott és kiegészült integrális-humanizmus annyira beleivódik csontjainkba, idegzetünkbe, lelkünkbe, hogy másként már gondolkodni és cselekedni sem tudunk. – A Boldogság Hegyéről indulnak a küldetés-hordozói, hogy Elődjükkel és Mesterükkel együtt váltsák meg ezt a vergődő Világot.

Fejezetünk megnyugtató lezárása céljából szólnunk kell

– a természet, az értelmes-élet és az erkölcsiség közös egyensúlyáról;

– a természet, az értelmes-élet és az erkölcsiség együttes védelméről;

– mindezek érdekében az erkölcsiség kibontakozásának és fejlesztésének szükséges és elengedhetetlen voltáról.

A közös egyensúly, – több rendszer között, – már a fizikában, kémiában, biológiában sem problémamentes: a kölcsönhatások és együttműködések olyan szövevényével állunk szemben, mely hatásoknak eredője és következményei szinte kiszámíthatatlanok, a valószínűségek és várható-értékük sokféle szórásával kell számolnunk. – De sohasem véletlenszerűségekkel! – Mennyivel inkább fennáll ez a bizonytalanság a természet, az értelmes-élet és az erkölcsiség közös egyensúlya vonatkozásában éppen a valószínűségi-változók sokfélesége és minőségi különbözősége miatt. – Némileg könnyebb a probléma megközelítése, ha abból a tényből indulunk ki, hogy az erkölcsiség szubsztrátumát az értelmes-élet, az értelmes-életét pedig a természet képezi. – A közös egyensúlyt tehát – ilyen megfogalmazásban – alulról felfelé lehet megközelíteni: a természet egyensúlya alapját képezheti az értelmes-élet egyensúlyának, a kettő együtt pedig megalapozhatja az erkölcsiség egyensúlyát.

Ennek a közös egyensúly-megvalósításnak azonban alapfeltétele: a természet, az értelmes-élet és az erkölcsiség együttes védelme. – Ezt megint alulról felfelé közelíthetjük meg: a természet

védelve megalapozhatja az értelmes-élet védelmét, a kettő együtt pedig alapját képezheti az erkölcsiség védelmének. – Az elsőnél – a természet védelménél – már világszerte vannak komoly kezdeményezések. A legtöbb állam törvénybe iktatta a természetvédelmét, és nagyon sok helyen a társadalom is megmozdult ennek érdekében. De még ez az alapfok, alapfeltétel sem valósítható meg jogi szabályozással. A jogi szabályt egyrészt többé-kevésbé ki lehet játszani, másrészt pedig egyszerűbb leróni a törvény-szerint kiszabott bírságot, mint jelentős beruházásokat fogantatni a természet védelmében. – Százzámra lehetne felsorolni példát arra nézve, hogy pl. hazánkban inkább választják a költségként elszámolható pénzbüntetést, mint a csak távlatilag megtérülő beruházások jelentős munkát és pénzt igénylő megvalósítását. – És szinte sehol sem tartunk az értelmes-élet és az erkölcsiség védelme területén!...

Ide már az erkölcsiségnek – az egyéni és közösségi erkölcsi életnek – jelentős, mondhatni: ugrásszerű fejlődése szükséges! – Itt már nem elegendő jogi szabályozás – már ha egyáltalán lenne! – és langyos társadalmi megmozdulás. – Ha ezt a kérdés-csoportot vizsgáljuk, megközelítésünkben már felülről lefelé kell haladnunk: meg kell újítani az erkölcsiséget és fejleszteni azt, akkor lehet csak szó az értelmes-élet és a természet védelméről, valamint mindhárom közös egyensúlyának megvalósításáról. Akárhonnan és akárhogyan is nézzük: az együttes védelem és közös egyensúly szükséges és elégséges feltétele mindenképpen az erkölcsiség kibontakoztatása és fejlesztése. És ez megér minden emberi erőfeszítést munkában és törekvésben, megér minden fizikai-szellemi-erkölcsi energia-befektetést. Egyébként a természet ellenünk fordul, az értelmes-élet elfajul és degenerálódik, erkölcsiségünk immorálissá válik, ha nem tudjuk biztosítani az együttes védelmet, a harmonikus és közös egyensúlyt. – De ehhez az egyetlen út: az erkölcsiség megújítása, kibontakoztatása és fejlesztése!...

Vagyis: az etikai struktúraszint kibontakoztatására és harmonikus fejlesztésére szóló küldetés ember-voltunk elengedhetetlen része. Ezért van szüksége a Világnak és az Emberiségnek az etikai küldetés-hordozókra, akiket nem lehet eléggé tisztelni, megbecsülni és támogatni, ha azt akarjuk, hogy a Föld a Békesség- és a Boldogság-bolygója, utódainknak és a jövőző Emberiségnek valódi Otthona legyen.

4. 6. 5. A tudatos ember küldetése a fejlődés továbbvitelére.

A fejlődés-elvének szolgálatát – benne az emberi faj biológiai fejlődésének, szellemi, kulturális és társadalmi fejlődésének, valamint erkölcsi fejlődésének előmozdítását – jogosan sorolhatjuk az emberi küldetés tárgyai, talán nem túlzás, ha azt mondjuk: legmagasabb rendű, legmagasztosabb tárgyai közé, melyet csupán az ember transzcendens fejlődésére irányuló küldetés halad meg. – Az emberi küldetés keretén belül eddig megismertük

- a tudatos ember küldetését a természet és természeti erők vonatkozásában;
- a tudatos ember küldetését az értelmes-élet vonatkozásában;
- a tudatos ember küldetését az etikai struktúraszint vonatkozásában.

A következőkben a tudatos ember küldetésével kívánunk foglalkozni magával a fejlődéssel, a fejlődés emberi vonatkozásaival és a fejlődés továbbvitelével kapcsolatban.

A fejlődés-elvével kapcsolatos küldetés felismerése.

Itt mindenképp először újra hangsúlyoznom kell, hogy

– egyrészt a küldetés mindenkor a természet és történelem – benne a mögöttük álló Isten – kiválasztásának eredménye, tehát azt kiérdemelni, vagy kiereszokolni nem lehet;

– Másrészt a küldetés – ugyanúgy, mint a tudatos és szabad emberi személyiség – egyszeri és megismételhetetlen, tehát vagy elfogadja az ember, vagy visszautasítja tudatos és szabad törekvése szerint.

Mindezek előrebecsátása után vizsgáljuk meg a fejlődés-elvének és a küldetésnek kapcsolatát. Ha történelmileg vizsgáljuk a kérdést, vitathatatlan, hogy a küldetés minden esetben az emberi személyiség, vagy az emberi közösség fejlődésére vonatkozott valamilyen formában: biológiai, szellemi, erkölcsi vagy transzcendens vonatkozásban. – Ha a nagy történelmi egyéniségeket nézzük, – pl. nálunk magyaroknál: István királyunktól Széchenyi Istvánig – vagy megfigyeljük a nagy erkölcs-bölcselőket Kon-Fu-Cse-től Bergsonig és Edith Steinig, küldetésük mindig az emberi fejlődést szolgálta. – Sőt azt is meg merem kockáztatni, hogy az u. n. „negatív történelmi személyiségek”, vagy „negatív történelmi közösségek” is bizonyos vonatkozásban – rendszerint a nagyobb ellenállás irányába történő erőfeszítésbe kényszerítve az egyes embereket és embercsoportokat – az emberi személyiségek és emberi közösségek fejlődését szolgálták.

(Megjegyzés: Biológiai vonatkozásban ez történt a nagy-ragadozók kifejlődése révén: belekényszerítették a hominidákat – a nagyobb ellenállás irányában kifejtett erőfeszítés és energiahatás révén – a fejlődésbe, melynek eredményeként előállta a „Homo sapiens”).

Természetesen van ellenkező példa is, hogy csak hazán utolsó fél évszázadát említsem, amikor biológiai, szellemi erkölcsi válságba sodorta az egész nemzetet a „negatív személyiségek és csoportok” terrorja és elnyomása.

Ha ontológiailag vizsgáljuk a fejlődés-elvének és a küldetésnek kapcsolatát, meg kell állapítanunk a következőket.

– A fejlődés-elve ugyan struktúraszintenként más és más formában nyilvánul meg, működése révén más és más eredményezve, azonban minden struktúraszinten ugyanúgy a létbeli dinamizmus, a képességkiteljesítés és az önfelülmúlás természettörvényének formájában jelentkezik a struktúraszintnek megfelelően.

– A küldetés struktúraszintenként ugyancsak más és más formában jelentkezik, de megnyilatkozási formája mindig a létbeli dinamizmus, a képességkiteljesítés és az önfelülmúlás természettörvényéhez kapcsolódik, azt szolgálja, azt mozdítja elő szükségképpen.

Vagyis: A fejlődés-elve és a küldetés között – ontológiailag – szükségképpeni kapcsolat áll fenn, mert a küldetés magába a fejlődés-elvébe képezhető le, tekintettel arra, hogy a küldetés ontológiai tartalma a fejlődés-elvének ontológiai tartalmához szükségképpen hozzátartozik. – És – természetesen – fordítva is.

– Küldetés a létbeli dinamizmus természettörvényének felismerésére.

A létbeli dinamizmus természettörvénye azt a törvényszerűséget fogalmazza meg, hogy az ember: az értelmes- és erkölcsös-élet birtokosa nemcsak időben növekedhet létben és léthatározmányjaiban, hanem – jelentős belső szabadenergia tartalom növekedés következtében – az időbeliséget meghaladó dinamizmus jöhet létre, mely a létstruktúrát léteiben és léthatározmányjaiban fölemeli. – Tekintettel arra, hogy ez a természettörvény a dinamika törvényszerűségének időbeliségét meghaladja, ennek felismeréséhez a fizikai természettörvények ismeretén túl az ontológiai és erkölcsi természettörvények ismerete is szükséges. Továbbá az absztrakciónak a logikai absztrakciót is meghaladó foka, melyet rendszerelméleti absztrakciónak nevezhetünk, joggal, minthogy az elvonatkoztatás révén a rendszerek – a struktúrák – legalapvetőbb összetevőihöz kell eljutnunk általa.

Azonban ugyanez az elvonatkoztatás – a rendszerelméleti absztrakció – szükséges a küldetés megragadásához és megfogalmazásához is. – Így a struktúrák és a struktúraszintek

egymáshoz történő rendelése révén juthatunk el a küldetésnek ahhoz a legmagasabb rendű fajtájához, mely a fejlődés-elvére, s a benne levő természettörvények, felismerésére vonatkozik.

A létbeli dinamizmust érintő küldetés a következő lépésekben valósul meg.

– Küldetés megvalósulása a fizikai természettörvények kutatására.

Ez képezi az alapot, mert ha az emberben nem aktualizálódik a küldetés-tudat a fizikai természettörvények kutatására, soha nem juthat el az ontológiai és az etikai természettörvényekhez.

– Küldetés megvalósulása az ontológiai és erkölcsi természettörvények kutatására.

Ha az ontológiai és az erkölcsi természettörvények kutatásában nem aktualizálódik az ember küldetés-tudata, akkor sohasem juthat el a teljes-érvényű fejlődési-elv felismeréséhez.

– Küldetés megvalósulása a teljes-érvényű fejlődési-elv kutatására.

Az aktualizálódó kutatás-tudat itt kezdi meg a teljes-érvényű fejlődési-elv ontológiai vizsgálatát, a lépcsőfokok felismerését és alkalmazást a fejlődési-elv vizsgálatában.

Így jut el a speciális – a fejlődési-elvre vonatkozó – küldetés-hordozó a létbeli dinamizmus felismeréséhez. – Hogy miért lényeges ez? – Mert a teljes-érvényű fejlődési-elv alapkiindulása a létbeli dinamizmus természettörvénye. Hiszen már a fizikai, kémiai, biokémiai és biológiai struktúrákban sem jöhet létre új – lényegét tekintve különböző és magasabb rendű – struktúra, – így pl. a biológiában új, életképes mutáció, – csupán időbeli dinamizmus révén. Ha csak időbeli dinamizmus létezne, nem fejlődtek volna ki a gerincesek, a főemlősök... nem lenne értelmes-élet. – Az időbeli dinamizmus korlátai közé szorulva, lehetséges, hogy még ma is csupán száguldó és ütköző kvarkokkal lenne tele a Világegyetem...

Nem beszélve arról, hogy időbeli dinamizmus mellett – az értelmes-élet vonatkozásában – nemcsak heurisztikus gondolkodásról, és kreatív eszmék felvillanásáról sem ejthetnénk szót, de a lélektan területéről törölhetnénk az összes lelki emóciót, minden lelki megmozdulást és az erkölcsi élet valamennyi változását, melyek biológiai hatás nélkül, időbeli okok és előzmények nélkül merülnek fel, és következnek be leggyakrabban. – Hogyan beszélhetnénk tudatos emberi felelősségről, mikor a felelősség feltámadásának alig van köze az időbeliséghez? A küldetésnek pedig – bár megjelenése és aktualizálódása időben történik – szinte alig van időbeli előzménye, s kifejlődésében minden esetben a létbeli dinamizmus játssza a fő szerepet.

A létbeli dinamizmusnak a felismerése azonban nem olyan „magától értetődő” dolog: valami különös érzék kell hozzá. – Az ultrahangot nem tudjuk felfogni fülünkkel, a radioaktív sugárzást is csak Geiger-Müller-féle számlálóval tudjuk érzékelni, a kozmikus-sugárzás és neutrínó-bechapódás érzékelésére bonyolult műszereket kell szerkesztenünk, stb. – Valahogy így vagyunk a létbeli dinamizmus felismerésével is, és azt a különös érzéket, amivel felismerhetjük: a teljes-érvényű fejlődési-elvre vonatkozó küldetésnek nevezzük. S ennek a küldetésnek első megnyilvánulása a létbeli dinamizmus természettörvényének felismerésére és megragadására vonatkozik.

– Küldetés a képességkiteljesítés természettörvényének felismerésére.

A képességkiteljesítés természettörvénye arról ad számot, hogy az emberi természetben nincs véletlenszerű vagy hiábavaló képesség, valamennyi képesség megvalósulásra törekszik, és ezt a megvalósulásra való törekvést, a képességeknek ezt a kiteljesítését pedig természettörvény írja elő és segíti. – A képességkiteljesítés – mondhatjuk talán „önmegvalósulásnak” is – természettörvénye részért képezi a teljes-érvényű fejlődési-elvnek, a létbeli dinamizmuson

alapul, és alapot szolgáltat az önfelülmúlás természettörvényének érvényesüléséhez, mely egyszersmind a fejlődési-elv csúcsa és beteljesedése.

A képességkiteljesítés – vagy más néven: önmegvalósulás – természettörvénye nem „magától értetődő”. Energetikailag – fizikai, szellemi és erkölcsi energiák tekintetében – a felső energia-küszöbszint felé való állandó törekvést, annak minden – fizikai, szellemi és erkölcsi – eszközzel és energiahatással való elérését. – Valójában az emberiség legnagyobb hányadának fogalma sincs erről a természettörvényről, pedig ennek működése nélkül nincs prébiológiai és biológiai fejlődés, nincs szellemi és erkölcsi önmegvalósulás, és az emberi identitás – az emberi önazonosság – megreked egy alsó vagy középső szinten. – Hol lennének a szellemi és erkölcsi nagyságok, ha nem működne a képességkiteljesítés természettörvénye?! – És ezt felismerni – valóban – különös adottság kell. Ezt az adottságot nevezzük a teljes-érvényű fejlődési-elvre szóló küldetésnek.

Igaz, mindig voltak és vannak, akik ösztönösen ráéreznek az önmegvalósulás természet-törvényére; vannak, akik logikai úton eljutnak a képességkiteljesítés szükségszerűségéhez. – Az ösztönösség és a logikai absztrakció azonban csupán részlegesen közelíti meg a természettörvényt. Legjobban még a rendszerelméleti absztrakció, és az alacsonyabb rendű – prébiológiai, biológiai – struktúrák törvényszerűségeinek leképezése a magasabb rendű – szellemi és erkölcsi – struktúrákba, segít a felismerésben és megragadásban. Amikor energiahatásra a fizikai, kémiai, biokémiai és biológiai rendszerek a felső energia-küszöbszint megközelítésére törekszenek, és ezt a törvényszerűséget alkalmazzuk a szellemi és erkölcsi struktúrákra, valóban, akkor már megközelítjük a képességkiteljesítés természettörvényének felismerését. – De hol vagyunk még mindig a törvény diktálta és megkövetelte önmegvalósítástól, mégpedig a lehető legnagyobb mértékű megvalósítástól?!...

Ide kell a speciális adottság, melyről a létfeli dinamizmussal kapcsolatban is beszéltünk: a küldetés a képességkiteljesítés természettörvényének felismeréséhez. Mert ide speciális küldetés kell! Ez speciális küldetést jelent! – Mert szellemiekben sem elég a heurisztikus gondolkodás megjelenése, nem elég felismerni a kreatív gondolkodás felvillanásait. A heurisztikus gondolkodásmódot megvalósítva új ismereteket kell feltárni, a kreatív gondolkodás felvillanásával teremtő szellemi munkát kell végrehajtani, melyek eredménye: új, minden eddigi előzményt felülmúló ismeret, tudás, törvény és ezek tényleges valóra válása. – És ha mindezt az erkölcsi struktúraszintre alkalmazzuk?... A küldetés révén új erkölcsi viszonylatokat és kapcsolatokat ismerhetünk fel, új erkölcsi törvényszerűségeket fogalmazhatunk meg, melyek emberibbek az eddigieknél... új erkölcsi magatartásformák és magatartásváltozások jöhetnek létre általa, melyek mindinkább megközelítik az erkölcsi struktúraszint felső küszöb-energiaszintjét.

A fejlődés-elvének felismerésére szóló emberi küldetés valójában alapját képezi a fejlődés szolgálatára, védelmére és továbbvitelére szóló küldetésnek. – Ma, a Világ mai fenyegetett helyzetében, túl vagyunk azon, hogy a fejlődést esetlegességekre, ösztönösségekre, félig tudatos törekvésekre bizzuk. Ezek mindig is kockázatos dolgok voltak, ma pedig túlságosan kockázatosak. A fizika-, kémia-, biológia-forradalmában, a szellemi élet túlságos szocializált-ságában már a fejlődésért való felelősség-érzet és felelősség-tudat is kevés! – Ide küldetés kell, természetesen elsősorban a fejlődés-elvének, a fejlődés lépcsőfokait alkotó természet-törvényeknek felismeréséhez. Hogy ezeknek a felismeréseknek tudatában a küldetés hordozói cselekedni tudjanak a fejlődés érdekében!

Küldetés az önfelülmúlás természettörvényének felismeréséhez.

A fejlődés-elvének felismerése nem teljes, ha nem tartozik bele, mint az előzőek csúcsa és megkoronázója: az önfelülmúlás természettörvényének felismerése. – Az önfelülmúlás túlmutat a fejlődés eddig felismert lépcsőfokain: a létbeli dinamizmuson és a képességiteljesítésen – más kifejezéssel: a teljes önmegvalósításon. Jelenti azt, hogy a természeti jelenség, a lét és erkölcsi struktúra nemcsak túlmutat, hanem túl is lép önmagán: az a belső szabadenergia hatás áll elő, hogy a struktúra meghaladja létének, erkölcsiségének felső energia-küszöbszintjét, és ezzel új és más, létben és értékben magasabb rendű struktúrává válik.

A fejlődés-elve e legfelső lépcsőfokának felismeréséhez nem elegendő az eddigi természettörvények ismerete: minőségben magasabb rendű absztrakció és megismerési folyamat szükséges hozzá. A heurisztikus és kreatív gondolkodásnak olyan magas foka, a rendszerelméleti absztrakciónak és leképezésnek olyan újszerű megvalósítása szükséges, melyet legjobban talán a transzcendentális absztrakcióhoz és leképezéshez lehetne hasonlítani.

A prébiológiai és biológiai struktúraszint önfelülmúlását, mint tényt, az ember képes megállapítani, a szabadenergia hatás természettörvényével igyekszik magyarázni, a függvénykapcsolatokkal és leképezésekkel próbálja bizonyítani. – Így juthatunk el a fizikában az „ős-robbanástól” az elemi-részecskéken keresztül a legmagasabb rendű fizikai természeti jelenségekig, mint a gravitáció, az elektromágnesesség, a rádióaktivitás és a kozmikus-sugárzás. – Kémiában, biokémiában így juthatunk el a kémiai-elemek periódusos-rendszerétől a molekulákon és makromolekulákon keresztül az élet alapját képező protenoidokig. – A biológiában pedig az élet legprimitívebb fokától az öntudat és értelem alapját – szubsztantumát – képező szenzo-reflexivitásig.

Persze ismereteink hézagosak és – sajnos – nem ellentmondásmentesek; természettörvényeink hézagosak és a megismertek is csak „hipotetikus-bizonyossággal”, több-kevesebb valószínűséggel érvényesek. – Bizonyára – nagy valószínűséggel – ismertünk már meg abszolút érvénnyel bíró természettörvényeket, de ugyanúgy megvan a valószínűsége annak is, hogy jelenleg „bizonyosnak” vélt természettörvények általános érvénye később – tudásunk előrehaladtával – megdől.

Ha már prébiológiai és biológiai struktúraszinten ennyire problémákkal terhes az önfelülmúlás természettörvényének felismerése, mennyivel problematikusabb a tudati és erkölcsi struktúraszinten. – Itt valóban már csak „valószínűségek valószínűségeiben”, függvények függvénykapcsolataiban”, elvonatkoztatások elvonatkoztatásaiban” és „leképezések leképezéseiben” gondolkodhatunk. – Tagadhatatlan, hogy van a szellemi és erkölcsi életben teljes önmegvalósítás, a történelem és szellemtörténet tanítása szerint pedig van önfelülmúlás is. – Honnan lennének különben a szellemi élet óriásai, akik, mint lobogó fáklyák, világítják meg az emberiség kultúr-, tudomány- és művészettörténetének útját? – Az önfelülmúlás természettörvénye, mint a teljes-érvényű fejlődési-elvnek csúcsa létezik, mint valóságosan létező tény, felismerhető. – És ehhez a felismeréshez kell a küldetés.

A küldetést „törekeny cserépedényben hordozzuk”, mint szent Pál mondja az apostoli küldetésről. De ez minden küldetésre vonatkozik, éppen ezért óvni kell minden lehetséges módon. Ez – természetesen – nem jelenti azt, hogy a küldetés hordozója titkolja el, és ne teljesítse küldetését. – „Jaj nekem, ha nem hirdetem az Evangéliumot!” – kiált fel szent Pál. És ez vonatkozik a küldetésre is, mert a küldetés, mint igazoltuk, egyszeri és megismételhetetlen. – A küldetés hordozóját elsősorban saját maga részéről fenyegeti nagy veszély: ha megfeledkezik arról, hogy a küldetést a természet vagy történelem – és a mögöttük álló Isten – részéről történt kiválasztás révén kapta, ingyen és súlyos ajándékként. Viszont kap hozzá

szellemi és erkölcsi többlet-energiahatást, mely – a küldetés teljesítésével – csak fokozódik, s a küldetés hordozója mindig alkalmasabbá válik a küldetés teljesítésére. – Ez vonatkozik minden emberi küldetésre, tehát a teljes-érvényű fejlődési-elv és annak fokozatai felismerésére. – Mondhatnánk azt is: talán erre leginkább, mert ez igényli a legtöbb és legerősebb szellemi és erkölcsi energiahatást. Így megvan a valószínűsége, és megalapozott az emberi remény arra nézve, hogy a küldetés hordozója az önfelülmúlás természettörvényét, annak működését és hatásait felismerje.

Küldetés a fejlődés szolgálatára és védelmére.

A teljes-érvényű fejlődési-elv felismerésére vonatkozó küldetést nem lehet igazán teljesíteni anélkül, hogy az ne terjedne ki a fejlődés szolgálatának és védelmének felismerésére. – Hogy hasonlattal éljek: nem elég, ha valaki felismeri a JÓ-t, az IGAZ-at, a SZÉP-et, és elgyönyörködik bennük, fel kell ismernie annak szükségességét is, hogy mindezt cselekednie is kell. – Ugyanígy vagyunk a fejlődésre vonatkozó küldetéssel is: hiába ismeri fel a küldetés hordozója a létbeli dinamizmus, a képességkiteljesítés és az önfelülmúlás természettörvényeit, ha megáll ennél az ismeretnél, és nem jut el addig, hogy felismerje ezeknek a természettörvényeknek érvényesítési szükségességét a fejlődés érdekében. – Éppen ezért a következőkben a küldetésnek azzal a vetületével foglalkozunk, mely a fejlődés-elvének szolgálatával és védelmével foglalkozik.

– A létbeli dinamizmus szolgálata és védelme.

Talán lesz, aki furcsának tartja ezt a megfogalmazást. Azt gondolja, hogy a természettörvényt lehet szolgálni azzal, hogy elismerjük, hogy a természetörvény tartalmának és előírásainak megfelelően cselekszünk, – bár, ha hatályos ez a természettörvény, akkor nem is tudunk másként cselekedni. Így pl. a gravitáció vagy a relativisztikus kauzalitás hatása alól nem is vonhatjuk ki magunkat. – De – gondolja az illető – a természettörvény védelméről beszélni szinte nevetséges, hiszen a természettörvény önmagát védi, és visszaüt az ellene fordulókra.

Való igaz a fizikai, kémiai, biológiai természettörvényekkel kapcsolatban ez az állítás, és a fejlődés-elvének prébiológiai és biológiai viszonylatára is vonatkozik. – Hogy csak egyetlen példást említsek: a fogamzásgátló kémiai szerek, különösen a művi-abortusz nagy valószínűséggel gátolja a biológiai fejlődést, nemcsak az egyéneken, hanem a közösségekben is. Sőt – a fejlődéssel ellentétben – sok esetben biológiai degenerációt okoz. – Mi azonban jelenleg, amikor a fejlődés elvének szolgálatáról és védelméről szólunk, akkor

– egyrészt: az ember részéről történő tudatos és szabad cselekvésről beszélünk, mellyel a természettörvénynek aláveti magát, és mindent megtesz annak érvényesülése érdekében;
– másrészt: ugyancsak a tudatos és szabad emberi cselekvést vesszük figyelembe, mellyel kerül minden gondolatot, szót, cselekedetet és mulasztást, mely a természettörvény érvényesülést gátolja, és hatálytalanítja.

Mindezek után kíséreljük megfogalmazni a teljes-érvényű fejlődési-elvvel kapcsolatos küldetés azon területét, mely a létbeli dinamizmus természettörvényének szolgálatára és védelmére vonatkozik.

A létbeli dinamizmus szolgálatára vonatkozó küldetés a következőket jelenti.

Előszőr: Jelenti azt a tudati magatartást, amely elismeri a természettörvény létezését, annak általános érvényét a prébiológiai és biológiai, a szellemi és az erkölcsi struktúraszinten.

Másodszor: Jelenti azt a törekvési magatartást, mely a természettörvény érvényesülésének minden egyéni és közösségi érdeket alárendel, illetve az egyéni és közösségi törekvésbe elsődlegesen beépíti a létfelhalmozás természetétörvényének érvényesülést.

Harmadszor: Jelenti azt az erkölcsi magatartást, mely az egyéni és közösségi „jót” minden esetben a létfelhalmozás természetétörvényével összhangba hozza, és csak ilyen formában és feltétel mellett engedi megvalósulni. Mert az egyéni és közösségi „jó” csak abban az esetben valóságos és erkölcsi jó, ha összhangban van a teljes-értékű fejlődési-elvvel és ennek résztörvényeivel.

Összefoglalva: A létfelhalmozás természetétörvényére vonatkozó küldetés tartalmáról azt kell mondanunk, hogy a küldetés hordozójának olyan tudati-törekvési-erkölcsi magatartást kell kialakítania, mely állandóan kész a többletenergia kifejtésére és a többletenergia befogadására a létfelhalmozás megvalósulása érdekében. Ez a magatartás állandóan mérlegeli a létfelhalmozás megvalósulásának lehetőségét, és – amennyiben módjában áll – mindig a nagyobb ellenállás irányát, a magasabb valószínűség bekövetkeztének esélyét követi. – Tehát ahhoz, hogy valaki a küldetésének valóságos hordozója legyen, először önmagában kell megvalósítania a létfelhalmozás állandó fokozására irányuló tudati, törekvési és erkölcsi magatartást.

A létfelhalmozás természetétörvényének védelmére vonatkozó küldetés a következőket jelenti.

Először: Jelenti azt a tudati magatartást, mely a lehetőség szerint megismeri a létfelhalmozás érvényesülésének prébiológiai és biológiai, szellemi és erkölcsi akadályait, az akadályok hatását felméri, egyben kutatja az akadályok elhárításának eszközeit.

Másodszor: Jelenti azt a törekvési magatartást, amely a létfelhalmozás érvényesítésének akadályait a lehetőség szerint elhárítja, a természetétörvény működését gátló anomáliákat megszünteti, illetve az ilyen elfajulásokat elszigeteli és kiiktatja.

Harmadszor: Jelenti azt az erkölcsi magatartást, amely – elsősorban önmagában és környezetében – kiépíti a létfelhalmozás védelmének erkölcsi alapjait; egyben erkölcsi többlet-energiahatás révén megszünteti a létfelhalmozás egyéni és közösségi akadályait; ugyanakkor összhangot teremt az ember szellemi és erkölcsi strukturáltsága között a létfelhalmozás tekintetében. Az így megteremtett összhang teheti hatékonyabbá a természet-törvény védelmét.

Összefoglalva: A létfelhalmozás védelmére vonatkozó küldetés lényegéről és tartalmáról azt kell mondanunk, hogy a küldetés hordozójának olyan tudati-törekvési-erkölcsi magatartást kell kialakítania, mely állandóan kész a többletenergia kifejtésére, és a többlet-energiahatás befogadására a létfelhalmozás védelmében, a természetétörvény érvényesülése akadályainak elhárítása érdekében. Ez a magatartás állandóan mérlegeli a létfelhalmozás védelmének lehetőségét és valószínűségét, és – amennyiben módjában áll – mindig a nagyobb ellenállás irányát követi a védelem hatékonysága érdekében. Ennek a mérlegelésnek során azonban tekintettel kell lennie a létfelhalmozás megvalósulásának lehetőségére és valószínűségére, vagyis: a védelem soha nem mehet a természetétörvény megvalósulásának rovására, nem akadályozhatja a létfelhalmozás működését. – Megjegyzendő még: ahhoz, hogy valaki a küldetésének valóságos hordozója legyen, először önmagában kell megvalósítania a létfelhalmozás állandó fokozására és védelmére irányuló tudati, törekvési és erkölcsi magatartást.

– A képességiteljesítés szolgálata és védelme.

A képességiteljesítés természetétörvényével, annak szolgálatával és védelmével kapcsolatos küldetés ugyancsak különleges magatartást igényel tudati, törekvési és erkölcsi vonatkozásban egyaránt. Ez a magatartásforma – bár meghaladja az átlagos emberi szintet – mégsem

nevezhető emberfelettinek, nem igényel sem „Übermensch”-t, sem „Superman”-t, csupán a szellemi és erkölcsi struktúraszintnek olyan gerjesztett energiaállapotát, mely a küldetés hordozóját – általában fokozatosan – a teljes önmegvalósítás felé segíti. – Így a küldetés birtokosa elsődlegesen azzal teljesíti a képességiteljesítés természettörvényének szolgálatát, hogy önmagában érvényre juttatja a lehető legteljesebb önmegvalósítást, – ezt is általában folyamatosan és fokozatosan, – a képességek aktualizálásával mindinkább a felső küszöb-energiaszint közelébe jut.

Ha mindennek elemeit akarjuk vizsgálni, akkor részletesen meg kell figyelnünk az emberi magatartás leglényegesebb formáit.

Tudati magatartás formájában a küldetés birtokosának a következőkkel kell tisztában lennie.

– Ismernie kell az emberi képességeket, amelyek gyakorlás és energiahatás következtében kiteljesíthetők.

– Ismernie kell a képességek megvalósításának lehetőségét és módszereit, különben nem tudja sem önmagában, sem környezetében – illetve akikhez küldetése szól – a képességiteljesítés természettörvényét szolgálni.

– Ugyancsak ismernie kell a képességek valóráváltásával szemben álló pszichikai korlátokat, a képességiteljesítés akadályait, valamint mindazokat az anomáliákat, melyek – a képességek valóra válása helyett – elfajulásokat okoznak, különben nem tud önmagában és környezetében a képességiteljesítés természettörvényének védelméről gondoskodni.

– Tudatában kell lennie annak, hogy az emberi ösztönök és képességek kibontakozásának van pozitív – szocializált – társadalmassult és negatív – antiszociális, társadalomellenes – iránya, megnyilvánulási formája és eszközei, melyek ismerete mind a szolgálat, mind a védelem szempontjából szükségesek és elengedhetetlenek.

– Tudatában kell lennie annak, hogy a képességiteljesítés természettörvényének szolgálatához csak a pozitív irány és a pozitív eszközök vehetők igénybe, míg a természettörvények védelméhez a negatív irány és negatív eszközök teljes kikapcsolása szükséges.

– Tudatában kell lennie annak is, hogy – bár van létbeli dinamizmus, és az megfelelő energiahatásra működésbe is lép, mégis – a képességek megvalósulásának természetes útja a folyamatosság és a fokozatosság, az ugrásszerű emelkedés csökkentésének kiküszöbölése pedig a védelem egyik fontos eszköze.

Mindezek ismeretében és tudatában a küldetés birtokosa – természetesen kellő pszichikai energiahatás mellett – elérheti azt a tudati magatartást, melyet a képességiteljesítés természettörvényének szolgálat és védelme megkíván.

Törekvési magatartás formájában a küldetés hordozójának a következőket kell figyelembe vennie.

– Ismernie kell az alapvető törekvési tételt: „Violetta non durrant” – „a kényszer hosszú ideig nem tartható fenn” – vagyis: kényszerrel és erőszakkal nem lehet a képességiteljesítést előmozdítani.

– Tudnia kell, hogy ugyanakkor a kényszer és erőszak alkalmazása akadályozza, gátolja a képességek kibontakozását, így a természettörvény védelmében is harcolnia kell a kényszer és az erőszak ellen.

– Tudatában kell lennie annak, hogy a jó-szándék nem elegendő, komoly és állandó munka, erőfeszítés és küzdelem, folyamatos szabadenergia hatás szükséges a képességek kibontakozásához és kiteljesítéséhez.

– Tudatában kell lennie annak, hogy a nagyobb ellenállás irányának követése, abban a folyamatosan kifejtett energiahatás visz mindig közelebb a célhoz: a képességek minél teljesebb megvalósításához.

– Tudnia kell ugyanakkor, hogy a kisebb ellenállás irányának követése, a munka, erőfeszítés és küzdelem megtagadása, az energiahatás csökkentése és megszüntetése szembefordít a

képességkiteljesítés természettörvényével, ezért ennek védelmében ellene kell mondani a kisebb ellenállás követésére irányuló minden törekvésnek.

Erkölcsei magatartás formájában a küldetés birtokosának a következő követelményeket kell szemmel tartania.

- Kötelessége szabad erkölcsi személyisége kibontakoztatása.
- Ehhez a szabad erkölcsi személyiség kibontakoztatásához szükséges ismernie mindazokat az erkölcsi paramétereket, melyek a létstruktúrában belül az erkölcsi strukturáltságot jelentik: így az erkölcsi jó ismerete, az erkölcsi jó megközelítésének, megragadásának és megvalósításának módjait, belső pszichikai adottságainak viszonyát az erkölcsi jóhoz és az és az erkölcsi jó megvalósításához, stb.
- Kötelező megfelelő erkölcsi magatartást kialakítani önmagában, s ezt a magatartást – az állandó változás folyamatában – mindig teljesebbé tenni.
- Ennek megfelelően az erkölcsi magatartás kiteljesítése érdekében az erkölcsi energiahatást kötelessége állandóan fokozni.
- Mindezek révén környezetében – és lehetőség szerint azon kívül is – akikhez küldetése szól, az erkölcsiséget és az erkölcsi képességek valóra váltását olyan fokban kell képviselnie, hogy mindazok személyiségében az erkölcsi kibontakozást elősegítse.
- Ugyanakkor az erkölcsi fejlődés és kibontakozás előtt mind önmagában, mind környezetében – és mindazokban, akikhez küldetése szól – az akadályokat elhárítsa, és az erkölcsi elfajulást a lehetőség szerint megakadályozza.

Összefoglalás: A küldetés hordozójában olyan tudati-, törekvési- és erkölcsi-magatartás kialakítása szükséges, melynek révén

- önmaga megfelel a képességkiteljesítés természettörvényének;
  - példát mutat a képességkiteljesítés természettörvényének szolgálatára;
  - környezetét magatartásával és erkölcsi energiahatásával a képességkiteljesítés – vagyis: a minél teljesebb önmegvalósítás – útjára vezesse;
  - ugyanakkor magatartásával és energiahatásával a képességkiteljesítés természettörvényét védelmezi, mert magatartásával és energiahatásával a természettörvény érvényesülésének útján a gátló tényezők hatását mérsékeli, lehetőség szerint megszünteti.
- Ebből a szempontból a küldetés egyszersmind „prófétaságot és apostolságot” jelent: irányt mutat, energiahatást közvetít, magatartást alakít.

– Az önfelülmúlás szolgálata és védelme.

Az önfelülmúlás természettörvényének vonatkozásában azonban egészen más a helyzet. Itt nem lehet jól-bevált módszerekről és eszközökről beszélni, nem lehet a folyamatot előre megtervezni, mely az önfelülmúláshoz: a felső energia-küszöbszint átlépéséhez, új és magasabb rendű létstruktúra létrejöttéhez vezet. – Ez valahogy úgy nézne ki, mintha a házastársak azzal fognának hozzá a házastársi aktushoz: „most pedig filmcsillagot, sportbajnokot, zsenit hozunk létre...” – Ugye milyen nevetségesen hangzik ez?... Ugyanilyen nevetségesnek – sőt tragikomikusnak – tűnik, ha a küldetés hordozója a teljes-érvényű fejlődési-elv legmagasabb természettörvényével kapcsolatban úgy gondolkodik, hogy küldetésének célja: szellemi vagy erkölcsi értelemben vett magasabb rendű létstruktúrák „kitermelése”. – „Minden élő csak élőbből jöhet létre” – mondja a biológia alaptétele. Ennek analógiájára: hogyan tudna a küldetés hordozója magasabb rendű szellemi vagy erkölcsi létstruktúra létrejöttében közreműködni, ha maga is csak a felső energia-küszöbszint felé törekvő létező?!

A küldetés birtokosának a közreműködése az önfelülmúlás természettörvényében valójában igen csekély. De ez a csekély közreműködő feladat is döntő lehet! – Ehhez azonban a következők látszanak szükségesnek.

- Ismernie kell az önfelülmúlás természettörvényét és annak működését, a nagyobb ellenállás irányában ható munkával, küzdelemmel és erőfeszítéssel, valamint a szellemi energiahatás állandó fokozásával létrejövő állapotváltozásait.
- Ismernie kell – legalább elvben – azt a különleges és magasabb rendű magatartásformát és magatartásváltozást, mely az önfelülmúlás irányába hat.
- Ismernie kell azokat az akadályokat, amelyek gátat vetnek az önfelülmúlás irányába ható helyes törekvésnek, valamint ezeknek az akadályoknak elhárítási lehetőségét és módját.
- Ismernie kell a szellemi és erkölcsi elfajult létállapotokat, melyek a fejlődés zsákutcáját jelenthetik.
- Ugyanakkor tudatában kell lennie annak, hogy önmaga nincs ebben a magasabb rendű létállapotban, ezt alázatosan el kell fogadnia, és – mint ahogy szent Pál mondja – „félelemmel és rettegéssel kell munkálkodnia” mások teljes-érvényű fejlődésén.
- Mindig el kell ismernie azt, hogy a küldött csak irányt mutat, és közvetít, mert az önfelülmúlás magasabb rendű struktúráját csak a természet, a történelem – és a mindezek mögött álló és mindezekben működő Isten – hozza létre.

A természettörvény védelme vonatkozásában pedig a küldetés hordozója nem tehet mást, mint önmagában és környezetében – lehetősége szerint – fokozza a szellemi és erkölcsi energiahatást, és töltekezik az emberi reménnyel, hogy a fejlődés-elve és a benne foglalt rész-természettörvények mindig megtalálják a hatás és érvényesülés, általában legrövidebb útját.

Küldetés a fejlődés harmonikus továbbvitelére.

Mindenek előtt értelmeznünk kell rész-fejezetünk címének szavait.

A küldetés és fejlődés fogalmakat már többszörösen kifejtettük.

De mi a harmónia és a harmonikus továbbvitel, vagy továbbfejlesztés?

– Harmónia – a Magyar Értelmező Szótár szerint – összehangoltságot, kiegyensúlyozottságot jelent. – Harmonikus tehát az az állapot, amikor az állapothatározók összhangban és egyensúlyban vannak egymással, nincs közöttük olyan, amelynek energiaállapota jelentősen eltér a többitől. – A harmonikus állapotnak ellentéte az elfajult állapot, amikor nincs meg az állapothatározók között az energetikai egyensúly, valamely állapothatározó – vagy állapothatározók – energetikailag jelentősen elmarad – elmaradnak – a többi állapothatározótól, így az energiaszintben – az össz-energia együttesben – felborul az egyensúly.

A továbbvitelt, vagy továbbfejlesztést, és speciálisan a harmonikus továbbfejlesztést úgy tudjuk legjobban megközelíteni, ha az energetikai statikus egyensúly állapotából indulunk ki.

– A statikus egyensúlyi állapot azt jelenti, hogy a rendszer, – a természeti jelenség – a létstruktúrának egy bizonyos energetikai állapotában megmerevedik, így a rendszer teljes nyugalmi állapotba kerül, és abból továbbhaladni nem képes. Ilyen statikus egyensúlyi állapotban van, pl. a gödör fenekén levő golyó. – Ennek ellentéte a dinamikus egyensúlyi állapot, amikor az állapothatározók energetikailag egyensúlyi állapotban vannak, de a struktúrában megmaradnak, és működnek kiegyenlített paraméterű belső – egyenlő sebességű és hatású – folyamatok. A dinamikus egyensúly állapotából a rendszer energiahatásra bármikor kiemelhető, és az energiaszint emelésével a fejlődés folyamatába állítható. – ha erről az oldalról közelítjük meg a „harmonikus továbbvitelt”, ez jelenti a létstruktúrának – belső hatásaiban összehangolt – magasabb energiaszint felé irányuló folyamatát.

Fentiek alapján a fejlődés harmonikus továbbfejlesztésére szóló küldetés azt a szellemi és erkölcsi magatartást jelenti, melyben a küldetés hordozója az állapothatározók összehangolt formájában képes irányítani környezetében, – és ahová küldetése szól, – azok tudati és erkölcsi struktúráiban állapothatározóik és magatartásuk fejlődését. – Ugyanakkor ez a harmonikus

továbbvitel – vagy továbbfejlődés – jelenti a fejlődést gátló akadályok kiküszöbölésére irányuló törekvést a küldetés hordozója részéről.

– Küldetés a fejlődés és a természet harmonikus kapcsolatának továbbfejlesztésére.

A fejlődés és a természet csak a modern ipar és civilizáció, a kemizált mezőgazdaság résén került szembe egymással. Ez korunk egyik legnagyobb tragédiája, melyet csak fokoz, hogy az „illetékesek” vagy nem hajlandók tudomásul venni a problémákat, vagy mindig elodázzák a bajok orvoslását. – Ilyen körülmények között mi az, ami képes lenne biztosítani az összhangot és kiegyensúlyozottságot a fejlődés és a természet között? – Hol és mi ebben a szerepe a küldetés hordozójának? – Erre a kérdésre keressük a választ a következőkben.

Először: A fejlődés és a természet között nem szükségképpen a jelenlegi – gyakran bizony: ellenséges – állapot. – Ellenkezőleg: a természetes állapot az összehangoltság és dinamikus egyensúly lenne a fejlődés és természet között, mivel

– a természet létstruktúrái energiaállapotokhoz kötöttek, a fejlődés pedig nem más, mint ebben az energiaállapotban való emelkedés;

– a természet létstruktúráiban az állapotathározók dinamikus egyensúlyban vannak egymással, a fejlődés ezt a dinamikus egyensúlyt nem bontja meg, hanem magasabb energiaszinten biztosítja;

– a természet létstruktúráiban működik ugyan az alacsonyabb energiaszint felé való törekvés és a lehető legalacsonyabb energiaszinten történő stabilizáció igénye az entrópia-elv következtében, a fejlődés-elve azonban – bár szabadenergia-hatásával közömbösíti az entrópia-elv hatásait – mégsem okoz a struktúrákban elfajult állapotot, inkább a szabadenergia hatás révén állandóan rendezettebbé teszi belső strukturáltságát, s ez által létben és értékben emeli azokat;

– igaz, a természet létstruktúráiban működik a kényszer elől való menekülés-elve, – a Braun és Le Chatelier-elv, – a fejlődés-elve azonban fokozottan – a létbeli dinamizmus, a képességiteljesítés és az önfelülmúlás révén – mindig feljebb kényszeríti a létstruktúrát a lét- és értékrendben, míg a struktúra számára új és magasabb rendű létállapotot nem hoz létre.

Mindez kizárja a természet és a fejlődés közötti szükségképpen ellentétet.

Másodszor: A természet és a fejlődés nem állnak egymással ellentétben. – Ellenkezőleg: a természet felépülése egyenesen megkívánja a fejlődés elvének működését, minthogy

– a természet felépülése során a természeti jelenségek – a létstruktúrák – egymás fölötti struktúraszinteken rendeződnek el, ez pedig nem lehetséges másként, mint a fejlődési-elv működése révén;

– a természetben struktúraszinteken belül megkülönböztethetjük az egyszeres- és összetett-létstruktúrákat, – mint pl. az elemi-részecskéket és elemeket, a molekulákat és makromolekulákat, stb. – mindezek azonban a fejlődés-elvének energiahatása révén, összerendeződés és összekapcsolódás révén jönnek létre;

– a jelenségeiben és törvényszerűségeiben egymásba-folyó fizika, kémia, biológia feltételezi a fejlődés-elvét és a fejlődés révén létrejövő, minőségileg mindig magasabb rendű fizikai-, kémiai-, biológiai-energiákat és energiahatásokat;

– az egymás fölött elhelyezkedő és minőségileg különböző – de homomorf módon egymásba leképezhető – prébiológiai és biológiai struktúraszint csak a fejlődési-elv működése révén jöhetett létre, a fejlődés által irányított többlet – és minőségileg magasabb rendű – energiahatásra.

Mindezek kizárják a fejlődés és a természet közötti ellentmondást.

Harmadszor: A természeti jelenségek statikus egyensúlyának, illetve végleges nyugalmi állapotának vizsgálatánál azt tapasztaljuk, hogy a fejlődés-elvével ellentétes törvény-

szerűségek működése hozza létre a természeti jelenségekben azt az állapotváltozást, mely a struktúrákat léttartalmukban és értékükben leminősíti. Ezek a fejlődés ellen ható természettörvények – kényszer elől való menekülés-elve, az entrópia-elv – felelősek a struktúrák elfajult állapotáért, létben és értékben való süllyedéséért, mert

- az entrópia-elv egyik megnyilvánulása: az energia-minimum-elv következtében a mikro rendszerek belső szabadenergiájukat – esetleg kötési-energiájuk egy részét is – kisugározva alacsonyabb energiaszinten nyugalmi állapotba jutnak;

- a kényszer-elől való menekülés-elve degenerált energiaállapotot hoz létre, melynek következtében a létstruktúra elfajult állapotba kerül;

- az állapothatározók energetikai egyensúlyának – összhangjának – megbomlása ugyancsak elfajult állapotot hoz létre, s a természeti jelenséget – alacsonyabb energiaszintre leszállítva – létében és értékében degradálja.

Mindezek a vizsgálatok azt igazolják, hogy a fejlődés-elve ellen ható természettörvények működése megbontja a fejlődés és a természet harmóniáját és egyensúlyát. – Az emberi tényező mellett ezek azok a természeti tényezők, melyek a természet fejlődését és fejlődés révén történő kibontakozását meggátolják.

Negyedszer: De nézzük az emberi tényezőket is, melyek a fejlődés és a természet harmóniáját és egyensúlyát megbontják, és a természet és a fejlődés harmóniája, egysége ellen hatnak. – Mik is ezek?

- Az emberi gőg, amikor az ember azt hiszi, hogy korlátlan ura a természetnek, pedig az ember is természeti jelenség, aki alá van vetve a természet törvényeinek, tehát nem hághatja át büntetlenül azokat.

- Az emberi tudálékoskodás, amikor az ember azt hiszi, hogy mindent ő tud legjobban, pedig a természet törvényei mutatják meg az igazi és célravezető utat.

- Az emberi lustaság, amikor az ember a lehető legkevesebb munkát, erőfeszítést, küzdelmet és áldozatot igénylő megoldást keresi, ezért kemizál, gépesít, stb., korlátlanul használja a technika eszközeit, tekintet nélkül arra, hogy milyen kárt okoz a természetben, környezetében, önmagában.

Megállapíthatjuk, hogy az emberi tényező lehet a fejlődés és a természet egységének szinte legnagyobb akadálya.

És mi a szerepe itt a küldetés hordozójának? – Bizony jelentős! Éspedig hármas feladata van a fejlődés és természet kapcsolatában az összhang és az egyensúly biztosítása érdekében.

Első feladata: Ismerve az előző tényeket és összefüggéseket, a fejlődés mellett kell állást foglalnia, és állandóan fel kell hívnia a figyelmet a fejlődés akadályaira az egyensúly biztosítása érdekében.

Második feladata: Az emberi tényező határozott – félelmet nem ismerő – kezelése. Nem fáradhat bele abba, hogy a veszélyekre felhívja környezete figyelmét, és a fejlődést gátló, a természet és a fejlődés kapcsolatát, harmonikus továbbfejlesztését veszélyeztető tényezőket – minden lehetséges eszközzel – kiiktatni törekedjék környezetéből.

Harmadik feladata: A küldetés hordozójának legnagyobb feladata az emberi tényező ismerete és kezelése a fejlődés és a természet viszonylatában. – Mert hiába ismerjük a természet és a fejlődés viszonyára, a kapcsolat továbbfejlesztésére vonatkozó természettörvényeket, ha az emberi tényező a továbbvitelt akadályozza, ha a természet és fejlődés viszonyát – tudatosan vagy tudattalanul – tovább rombolja. – A küldetés hordozójának itt adódik a legfontosabb feladata: környezetében a felelősség felébresztése, hogy valódi cselekedetek megvalósításával segítsék elő a természet és fejlődés összhangját. – Mert – sajnos – hiába a legszebb szölamok,

hiába a szép jogi megfogalmazások és törvények, ha ezek mögött nem állnak valósi cselekedetek és felelősségteljes magatartás, akkor kútba esik a természet fejlődése.

És nem lesz mit továbbadni utódainknak!...

– Küldetés a fejlődés és az értelmes-élet továbbvitelére.

A fejlődés és az értelmes élet szoros és szükségképpen kapcsolatban áll egymással. Ha az értelmes-élet nem más, mint a biológiai struktúraszint és a szellemi-erkölcsi struktúraszint találkozása és átfedése a szenzoreflexív biológikum és a tudattal-, reflexióval-erkölcsiséggel rendelkező pszichikum strukturális egysége következtében, akkor máris igazolt a fejlődés és az értelmes-élet szükségképpen kapcsolata. – Mert a fejlődési-elv működése nélkül, a létbeli dinamizmus, a képességkiteljesítés és az önfelülmúlás természettörvényének tényleges valóra-válása nélkül, a biológiai szubsztrátum soha nem juthatott volna abba az energetikai, információs és kibernetikai állapotba, hogy a pszichikai és erkölcsi strukturáltságot magába fogadva, új és magasabb rendű létállapotba: az értelmes-élet létállapotába kerüljön.

Az értelmes-élet létállapota azonban korántsem a statikus egyensúly, a nyugalom létállapota. Inkább új és beláthatatlan fejlődés alsó energetikai küszöbszintje, mely a fejlődés-elve és annak természettörvényei hatására bontakozik ki pszichikai és erkölcsi vonatkozásban. Ez a – pszichikai és erkölcsi energiák hatására – kibontakozó értelmes-élet – feltételezve természetesen a biológiai szubsztrátum zavartalan működését biztosító prébiológiai és biológiai energiákat – a harmonikus, tehát kiegyensúlyozott továbbvitelt, továbbfejlesztést igényli. Ebben a harmonikus továbbvitelben lehet a fejlődés és értelmes-élet kapcsolatának, a kapcsolat erősítésének segítségére, a fejlődésre irányuló küldetés hordozója. – Természetesen nem úgy, mint ez varázsló – vagy Aladdin csoda-lámpájának szelleme – aki aztán varázseréjével ugrásszerű létbeli emelkedést hozhat létre az értelmes-élet pszichikai és erkölcsi strukturáltságában, hanem – amint már az előzőekben megjegyeztem – mint „próféta és apostol”, aki utat mutat, és szellemi-erkölcsi energiákat közvetít az értelmes-élet és a fejlődés kapcsolatának szorosabbá tételéhez.

Nézzük hát: mi a fejlődés és az értelmes-élet harmonikus továbbvitelének feltétel- és eszköz-rendszere?

Feltételek vonatkozásában a következőket állapíthatjuk meg.

- Alapfeltételnek tűnik a biológiai szubsztrátum megfelelő – a pszichikummal és erkölcsiséggel – összehangolt állapota és annak folyamatos és fokozatos továbbfejlődése.
  - A fejlődés és az értelmes-élet szükségképpen kapcsolata, melyet mindenekelőtt felismerni és elismerni szükséges.
  - Az értelmes-élet létbeli dinamizmusának emelésében a pszichikai és erkölcsi hatásnak a szerepe, amelyet ugyancsak feltétlenül ismerni kell.
  - Az értelmes-élet képességkiteljesítésében a pszichikai és erkölcsi energiaszint emelésének szükséges és lehetséges volta, amelyet mindenképpen el kell fogadni.
  - Az értelmes-élet önfelülmúlásában a pszichikai és erkölcsi struktúraszintek energia-küszöbszintjét, a küszöbszint-túllépés energetikai feltételeinek lehetőségét mindenképpen el kell ismerni, – itt nagyon sokat jelentene, ha a paraméterek konkrét ismerete is lehetséges lenne.
  - A fejlődés és az értelmes-élet összhangjának állandó és hatékony biztosítása, benne az emberi tényező szerepének tisztázása igen fontos feltételt képez.
- Ennyiben foglalhatnánk össze a fejlődés és az értelmes-élet továbbvitelének feltételrendszerét.

Eszközrendszer vonatkozásában a következőket állapíthatjuk meg.

- Elsődlegesnek tűnik a biológiai szubsztrátum energiaszintjének szinten tartása, illetve folyamatos és fokozatos emelése abból a célból, hogy a pszichikai és erkölcsi energiahatások befogadását támogassa.
- Valójában még ehhez tartozik a testi erőnlét és az idegzeti intaktság lehetséges megőrzése, megfelelő edzése a testnek és az idegzetnek, küzdelem az elkényelmesedés és az elpuhultság ellen, józan aszkézis, mely a biológiai szubsztrátumot állandó és megfelelő készenlétben tartja.
- Szükséges a pszichikai energiaszint folyamatos emelésének biztosításához az állandó tanulási-készség, az alkalmasság növelése a pszichikai hatások befogadására.
- Természetesen itt nem elsősorban a tudományos tanulási-készségről és tanulásról van szó, – de akinek ilyen képességei is vannak: arra is vonatkozik ez a készség emelése és fejlesztése, – hanem az önazonosság – az identitás – megismeréséhez és az önmegvalósítás létrejöttéhez szükséges pszichikai hatások befogadására való készségről és a hatások befogadásáról van szó, mint szükséges eszközzel.
- Szükséges az erkölcsi energiahatások befogadására való készség, mely az egyéni és közösségi erkölcsi jó helyes megismerésére és elfogadására vonatkozik, s a jóért való munkálkodáson alapul.
- Mindezekhez azonban a legfontosabb eszköz egy olyan belső – és természetesen külső, de a hangsúly a belsőn van – magatartás kialakítása, mely magatartás a szellemi és erkölcsi javakat mindenkor az anyagi javak elé és fölé helyez; mely magatartás a pszichikai és erkölcsi hatásokat nemcsak kényszerűségből, vagy egyszerűen „csak úgy” elviseli, hanem azokat szükségesnek és elengedhetetlennek tartja az értelmes-élet vonatkozásában; mely magatartás a fejlődést és a fejlődés törvényszerűségeit mindenkinek felett valónak tartja maga és embertársai számára.

A fejlődés és az értelmes-élet összhangjának állandó és hatékony biztosításához ezek a szükségesnek és elégségesnek látszó eszközök.

A feltétel- és eszközrendszer után a küldetés hordozójáról is kell néhány szót ejtenünk a fejlődés és az értelmes-élet harmonikus továbbvitelével kapcsolatban.

A küldetés birtokosa és hordozója

- tudatában van a fejlődés és az értelmes-élet szoros és harmonikus kapcsolatának feltétel-, cél- és eszközrendszerével;
- magatartását mindig a fejlődés és az értelmes-élet szolgálata irányítja, és ez a szolgálat nyilvánul meg magatartásában és állapotváltozásaiban;
- tudati meggyőződését, törekvési szándékait, erkölcsi megmordulásait mindig a fejlődés és az értelmes-élet harmonikus továbbvitelére – mint célra – irányítja;
- pszichikai és erkölcsi energetikai szempontból minden munkát, erőfeszítést, küzdelmet és áldozatot – lehetőség szerint – erre a célra fordít;
- önmagában és környezetében – illetve azokban, akikhez küldetése szól – felismeri és a lehetőség szerint kiküszöböli az elfajult energetikai állapotokat, melyek a fejlődés és az értelmes-élet harmonikus továbbvitelét „zsákutcába” juttathatják;
- mindezek közben az a lelkület hatja át, melyről Krisztus beszél egyik példabeszédében: „Haszontalan szolgák vagyunk, amit parancsoltál, azt cselekedtük...”

Mindez valójában így is van, minthogy a küldetést a természet és a történelem mögött álló Isten adja, és kéri számon.

– Küldetés a fejlődés és az erkölcsi struktúraszint harmonikus továbbvitelére.

A fejlődés és az erkölcsiség viszonyáról már az előzőekben tárgyaltunk, mivel az értelmes-élettről – az egybeépült biológiai-pszichikai-erkölcsi strukturáltságról – az erkölcsiség nélkül nem lehet beszélni. – Szólnunk kell azonban a fejlődés és az erkölcsiség harmonikus egyensúlyáról: Miben áll ez a harmonikus egyensúly? – Hogyan érhető el? – És hogyan szolgálható a harmonikus egyensúly továbbvitele?...

A fejlődés és az erkölcsi struktúraszint egyensúlyát úgy fogalmazhatjuk meg, hogy – egyensúly esetén – az erkölcsiség mindig követi a létbeli fejlődés lépcsőfokait. Tehát

- a létbeli dinamizmus mindig maga után vonja az erkölcsi dinamizmust, vagyis az erkölcsiség strukturális emelkedését;
- a létbeli képességkiteljesítés dinamizmusa mindenkor maga után vonja az erkölcsi képességek dinamikus kiteljesedését, vagyis az erkölcsi önmegvalósulást;
- a lébéli önfelülmúlás dinamizmusa mindig maga után vonja az erkölcsi felső energiaszint elérésének és átlépésének lehetőségét és valószínűségét, vagyis az erkölcsi önfelülmúlást.

Mindez természetes szükségszerűség, minthogy az embernél – a tudatos és szabad erkölcsi személyiségnél – a pszichikai és erkölcsi strukturáltság szükségképpen adottság a létstruktúráján belül, így a pszichikai fejlődés mindig maga után vonja az erkölcsi fejlődést, és fordítva.

Hogyan érhető el a fejlődés és az erkölcsiség harmonikus egyensúlya? – így hangzik második kérdésünk. Ez valójában a szükségképpen kapcsolatoknak és a leképezhetőségnek a következménye, mivel

- a létbeli és erkölcsi dinamizmus – az önazonosulás – egyensúlya csak az adott létbeli és erkölcsibeli paraméterek azonos – közel-azonos – energiaszintjén valósulhat meg, ellenkező esetben olyan degenerált állapot áll elő, mely a lét és erkölcsiség közötti súlyos problémákban jelentkezik;
- a létbeli és erkölcsibeli képességkiteljesítés – önmegvalósulás – egyensúlya csak az adott létbeli és erkölcsibeli paraméterek azonos – közel-azonos – energiaszint emelkedésében valósulhat meg, ellenkező esetben olyan degenerált állapot áll elő, mely a lét és erkölcsiség közötti súlyos válságban jelentkezik;
- a létbeli és erkölcsibeli struktúraszint-váltás – önfelülmúlás – egyensúlya csak az adott létbeli és erkölcsibeli paraméterek azonos – közel-azonos struktúraszint-váltásában, az energetikai felső-küszöbszint elérésében és átlépési valószínűségének valóra-válásában valósulhat meg, ellenkező esetben olyan súlyos degenerált állapot áll elő, – pl. a struktúra létbelileg eléri, esetleg át is lépi, az energetikai felső-küszöbszintet, az erkölcsiség azonban nem! – mely a létstruktúra felbomlásához vezet.

(Megjegyzés: Mindez természetes szükségszerűség, mivel az embernél – a tudatos és szabad erkölcsi személyiségnél a létbeli, pszichikai és erkölcsi strukturáltság mindig szükségképpen azonos – közel-azonos – energiaszinten jelentkezik, azon belül is – a lehetőség szerint – közel-azonos energetikai állapotot képvisel. Ezért a jelentős eltérések minden esetben energetikai szempontból – súlyos, vagy kevésbé súlyos – degenerált állapotként jelentkeznek, melyek strukturális problémákat, strukturális válságokat, legsúlyosabb esetben pedig strukturális felbomlást eredményeznek. – Általában ilyen legsúlyosabb degenerált állapot idézi elő – a történelem tanúsága szerint – az emberi közösségek felbomlását. De nem egy esetben ez figyelhető meg némely nagy tudós-egyéniség pszichikai összeomlásában, vagy öngyilkosságában is.)

A fejlődés és az erkölcsi struktúraszint egyensúlyának szolgálatát és harmonikus továbbvitelét pedig úgy fogalmazhatjuk meg, hogy a létfelépítés és erkölcsi struktúráltság azonos – közel-azonos – energiaszintjét kell biztosítanunk. Ennek – véleményem szerint – csak egyetlen ismert módja van: a létfelépítés dinamizmus, a létfelépítés képességkiteljesítés, a létfelépítés önfelülmúlás energiaszintjének állandó követése az erkölcsiségben. Ennek eszköze pedig az erkölcsiség területére vonatkozó munka, erőfeszítés, küzdelem és áldozathozatal. – Hány ember – sajnos az emberiség jelentős része – nagyon sokszor szinte erejét meghaladó munkát, erőfeszítést és küzdelmet fektet bele abba, hogy embertársait az anyagi – vagy szellemi – eredmények elérésében kövesse, vagy túlhaladja. – Sokszor ebben még immorális eszközöket is felhasznál! – A fejlődés és az erkölcsi struktúraszint egyensúlyának szolgálata és harmonikus továbbvitele érdekében a munkát, erőfeszítést, küzdelmet és áldozathozatalt az embernek elsősorban önmagával szemben kell kifejtene, hogy létfelépítés és pszichikai struktúráltságának megfelelő legyen erkölcsi struktúráltsága. – S ebben legnagyobb segítségére a természet és történelem mögött álló Isten és az isteni energiahatás: a kegyelem. – És az általa kiválasztott küldött, aki pont erre a harmonikus továbbvitelre kapott küldetést, az erre irányuló munkának, erőfeszítésnek, küzdelemnek és áldozathozatalként mutat utat, ehhez a munkához, erőfeszítéshez, küzdelemhez és áldozathozatalhoz közvetít pszichikai és erkölcsi energiákat, hogy segítsen biztosítani a fejlődés és erkölcsiség egyensúlyát, harmonikus továbbvitelét az egyének és közösségek számára.

X X X

Fejezetünk összefoglalásaként három igen súlyos megállapítást kell tennünk.

Először: Az emberi fejlődés egyensúlyát biztosítanunk kell! – Mert mit jelent a fejlődés egyensúlya? – Jelenti a teljes összhangot a teljes-értékű fejlődési-elv természettörvényei és az ember között. – Vagyis: a létfelépítés dinamizmusnak, a képességkiteljesítésnek és az önfelülmúlásnak mindig összhangban kell lennie egymással, valamint a biológiai-pszichikai-erkölcsi struktúráltsággal rendelkező emberi természettel. Ha bármelyik viszonylatban hiányzik az összhang, a fejlődés egyensúlya nem biztosított, elfajult energetikai állapot áll elő, mely degenerációt hoz létre mind a fejlődés-elvében, mind az emberi természetben. – Sajnos, most vagyunk szomorú szemtanúi ennek a degeneráció kialakulásának az emberi természetben is, a fejlődésben is!...

Másodszor: A fejlődés védelmének egyensúlyát biztosítani kell! – Mert mi a fejlődés védelmének egyensúlya? – Jelenti a teljes összhangot a fejlődés, valamint a természet, az értelmélet és az emberi erkölcsiség között. Ha bármelyik viszonylatban hiányzik az összhang, vagy a védelemből bármelyik terület kimarad, elfajult energetikai állapot áll elő, mely degenerációt hoz létre a fejlődés teljes védelmében. – Sajnos éppen most vagyunk elkeseredett szemtanúi ennek a degenerációnak, amikor szinte minden területnek – környezetnek, növényzetnek, állatvilágnak – van védelmi egyesülete, törvényes védelme, csak éppen az értelméletnek: a magzatoknak, az anyáknak, a gyermekeknek, az időseknek, az élet peremére jutottaknak, a szenvedélybetegeknek, stb.,... nincs! – Vagy ha van is, alig érezhető a hatása!...

Harmadszor: A fejlődés és az erkölcsiség egyensúlyát biztosítani kell! – Mert mit jelent a fejlődés és az erkölcsiség egyensúlya? – Jelenti a teljes összhangot a fejlődés folyamata, a fejlődés lépcsőfokai és eredményei, valamint az ember – egyéni és közösségi – erkölcsisége között. Ha bármelyik viszonylatban hiányzik az összhang, a fejlődés és erkölcsiség egyensúlya már nem biztosított, elfajult energetikai állapot áll elő, mely degenerációt hoz létre mind

a fejlődés folyamatában, mind pedig az emberi – egyéni és közösségi – erkölcsiségében. – Sajnos most vagyunk kétségbeesett tanúi ennek a degenerációnak, amikor a fejlődéstől megittasult ember – első sorban a fogyasztói és jóléti államokban, de a volt kommunista és a III. Világban is – a technikai civilizációs fejlődés eredményeit: a rádiót, a TV-t, az Internetet, a sajtót, a könyvkiadást, a színházat és mozi az erkölcsiség lazítására, az erkölcsi struktúra-szint rombolására használja fel! – Eredménnyel!...

A teljes-érvényű fejlődéssel kapcsolatos küldetés hordozásának feladatai – ebben a viszonylatban – a következők:

- Biztosítani az emberi fejlődés egyensúlyát!
- Biztosítani a fejlődés védelmének egyensúlyát, azon belül az emberi értelmes-élet védelmét!
- Biztosítani a fejlődés és az erkölcsiség egyensúlyát!

Ez a törekvés – igen nagy valószínűséggel – nem jár azonnal látható eredménnyel. – A rombolás az mindig látványos, gyors és eredményes. A helyreállítás nagyon lassú folyamat. Nem beszélve arról, hogy a fejlődés hordozói talán nem álltak még soha ilyen kihívással szemben a legutóbbi évszázadok során, mint éppen ma. – Ezért nem szabad sem türelmetlennek lennünk soha, sem pedig felhagynunk a – látszólag – szélmalom-harccal. És éltesen bennünket az emberi remény, hogy talán nem késünk el ebben a hármas feladatban...

4. 6. 6. A humanizmus és az emberi küldetés.

Ha a humanizmusnak és az emberi küldetésnek a viszonyát kívánjuk vizsgálni, meg kell állapítanunk, hogy az emberi küldetés megközelítése és megfogalmazása lényegesen nehezebb feladat, mint a tudatos ember egyéb magatartásának és magatartásváltozásának megfogalmazása és tárgyalása. És – tudomásom szerint – a humanizmussal kapcsolatban a küldetés kérdése eddig még fel sem merült. Ennek három valószínű okát a következőkben jelölhetjük meg:

- az emberi küldetés mibenléte – vagyis léttartalma – nehezen közelíthető és ragadható meg;
  - az emberi küldetés relációi – vagyis vonatkoztatási rendszere – bizonyos mértékig meghaladja a humanizmus eddig megismert tartalmát;
  - az emberi küldetés feltétel-, cél- és eszközrendszere bizonyos mértékben túlmutat a szubtranszcendens struktúraszinteken, és a teljes-spektrumú lét- és értékrendbe épül be.
- Először tehát ezekről a kérdésekről kell szólnunk, hogy a humanizmus és az emberi küldetés viszonyát vizsgálhassuk.

Azt már a küldetésről szóló rész elején tisztáztuk, hogy a küldetés maga három lépcsőfokon épül fel. Ezek: az emberi kötelesség, az emberi hivatás, az emberi küldetés. – Ez néhány alapvető megállapítást tesz nyilvánvalóvá.

- Nincs emberi küldetés kötelességteljesítés, hivatástudat és ezek maradéktalan teljesítése nélkül, mert csak azok kaphatnak a természet és történelem mögött álló Istentől küldetést, akik már a kötelesség és a hivatás szintjén bizonyítottak.
- Nincs emberi küldetés magas-szintű egybeépült biológiai-pszichikai-erkölcsi strukturáltság – tehát magas-szintű értelmes-élet – és annak állandó fejlesztése nélkül.
- Nincs emberi küldetés a fejlődési valószínűség megjelenése és állandóan fokozódó jelenléte nélkül.
- Nincs emberi küldetés kiválasztás nélkül, minthogy a küldetés nem szükségképpen adottság, hanem a természet vagy történelem – és a mögöttük álló Isten – kiválasztásának eredménye.

A küldetés tehát az embernek ontológiai és etikai léthatározománya, melynek révén – a természet vagy történelem által történt kiválasztás következtében – a fejlődés egyes rész-feladatait az ember vagy az emberi közösség számára a megoldáshoz közelebb vinni képessé válik.

A küldetés alapja a tudatos és szabad erkölcsi személyiség, illetve a tudatos és szabad erkölcsi közösség, mely minden esetben visszavezethető a tudatos és szabad erkölcsi személyiségre.

Ez a következő alapvető tényeket jelenti.

- A küldetés tudatosság nélkül nem ismerhető fel, mert a küldetés hordozójának – a természeti- és történelmi-jelenségnek – tudatában kell lennie a kapott és vállalt küldetés mibenlétével.
- A küldetést csak szabadon lehet vállalni, ami azt jelenti, hogy a küldetés hordozója – a természeti- és történelmi-jelenség – minden kényszerfeltétel ellenére, szabadsága birtokában vállalja a felismert küldetést.
- A küldetés hordozója – a természeti- és történelmi-jelenség – erkölcsi személyiség, tehát az erkölcsi jó ismeretében és birtokában vállalja a küldetést, mint a helyesen megismert erkölcsi jó szolgálatát.
- Minden emberi küldetés egyszeri és megismételhetetlen, mint ahogy a küldetés hordozója, a tudatos és szabad erkölcsi személyiség, egyszeri és megismételhetetlen, éppen ezért lényeges és döntő a küldetés hordozójának viszonyulása a küldetéshez, annak vállalásához és teljesítéséhez.

Az állítjuk, hogy az emberi küldetéshez szükséges és elengedhetetlen a természet vagy a történelem részéről történő kiválasztás. A természet és a történelem azonban nem tud szubtranszcendenciát meghaladó célra kiválasztani, ugyanakkor a küldetés célja és eszközei gyakran igénylik a szubtranszcendenciát meghaladó energiahatásokat. Ezért van és lesz mindig szükség a küldetés feltétel-, cél- és eszközrendszerének a szubtranszcendenciát meghaladó kiegészítésére a küldetés teljes felismeréséhez, szabad vállalásához, maradéktalan teljesítéséhez. – Adjuk hozzá ehhez még azt, hogy a természet és a történelem, azok jelenségei és kölcsönhatásai mögött – felfogásunk szerint – a Teljesség-struktúrája: ISTEN áll, joggal mondhatjuk, hogy minden küldetés mögött a természet és történelem Ura: a teremtető Isten áll.

4. 6. 6. 1. A humánium többlete az emberi küldetés tartalma vonatkozásában.

Tagadhatatlan, hogy az emberi küldetés megfogalmazása problémákkal terhes, csak lehetőségekben és valószínűségekből beszélhetünk róla. Ez fokozott mértékben érvényes az emberi küldetés humanista megközelítésére és megfogalmazására. Pedig a humanizmus, mint emberközpontú szemléletmód, nem mehet el közömbösen az emberi küldetés problematikája mellett. Ha ezt tenné, lemondana az emberiség egy része – nem nagy, de értékes része – belső kötelezettségének felismeréséről, és nem vállalna közösséget azokkal, akik éppen ember-voltuk lényegéből következően választanak egy, az ember számára nagyon nehéz utat, mely részben elszakítja embertársaik egy részétől, részben pedig – önhibájukon kívül – szembeállítja velük őket.

Mert mit jelent emberi küldetést hordozni a humanizmus értékrendje szerint?

- Jelenti először: A természet és a történelem egyszeri és megismételhetetlen kiválasztásának elfogadását és tudatos vállalását a humanizmus pszichikai és etikai megalapozása érdekében.

- Jelenti másodszor: Az egybeépült biológiai-pszichikai-erkölcsi strukturáltság – tehát az értelmes-élet – tudatos vállalását és valóra-váltását a humánus pszichikai és etikai érvényesítése érdekében.
- Jelenti harmadszor: A kötelesség-hivatás-küldetés hármasságának – s ezzel a fejlődés hármasságának – tudatos vállalását és végrehajtását a humanizmus pszichikai és etikai felemelése érdekében.

Jelent persze ezen kívül mást is: magánosságot és egyedüllétet; elégtelenséget és önmagával szembeni elégedetlenséget; meg-nemértést és ellenszenvet sokak részéről; kirekesztettséget és kigúnyolást az emberek többsége részéről; sokszor gyűlöletet, üldöztetést és nem egyszer „vértanúságot... Természetesen ez nem a humanizmus következménye, hanem éppen a humanizmus hiánya a környezet részéről. Ugyancsak nem a humanizmus értékrendjét tükrözi a küldetés hordozójának gyakran dehonesztáló vagy gúnyos megnevezése: magának-való... hibbant... csöndes bolond... megszállott... próféta...

Pedig a küldetés hordozója tisztában van emberi-mivoltával, az emberekhez való szoros tartozásával: így a humanizmus becsületes és felelősségteljes hordozója;

- nem kérkedik, nem dicsekszik, nem tartja magát „félreismeret zseninek”, sem „Superman”-nek, sem „Übermensch”-nek, akinek joga, sőt kötelessége az emberekre kényszeríteni meggyőződését;
- a legjobb értelemben vett szolgája az individuál- és szociál-humanizmusnak, és az integrális-humanizmus apostola; elsődlegesen etikai követelményekkel lép fel, mert küldetése egyben és elsődlegesen etikai küldetés;
- elsősorban saját maga éli azt, amit hirdet; nem türelmetlen, mert tisztában van saját maga és embertársai korlátaival;
- küldetéséről nem mond le soha, mert tudja, hogy a küldetés egyszeri és megismételhetetlen;
- küldetéséről – a humanizmus keretén belül – csak a küldetésre kiválasztónak köteles számot adni: a természetnek, a történelemnek, és az ezek mögött álló Mindenhatónak.

Bár ez nem tűnik a legegyszerűbb megfogalmazási módnak, de ha figyelembe vesszük a humanizmus alapkoncepcióját: az emberre-irányultságot és az ember-középpontúságot, akkor világossá válik, hogy az emberi küldetés a teljes-értelemben vett humanizmus csúcspontját képviseli, pszichikai és etikai vonatkozásban pedig meghaladja a szubtranszcendens értékrendet. – A küldetés hordozói pedig, noha maguk is természeti- és történelmi-jelenségek, biológiai-pszichikai-erkölcsi kényszerfeltételektől korlátozott emberek, akik ugyan tudatában vannak tudatos és szabad személyiségüknek, valamint emberi méltóságuknak, mégis a humánus legodaadókban szolgálnak. – És talán általuk megújulhat a Föld! – Legalábbis a humanizmus szemszögéből ez tűnik a jelen ellentmondások feloldására és az annyira áhított egyensúly helyreállítására az egyetlen lehetőségnek és valószínűségnek.

Tovább menve: ha az emberi lét és az emberi sors kapcsolatát vizsgáljuk a humanizmussal és a küldetéssel, újra meg kell állapítanunk, hogy az emberi lét és az emberi sors a természetbe és a történelembe van ágyazva. A természettel való szoros és elszakíthatatlan kapcsolatát az ember biológiai strukturáltságán keresztül hordozza; a történelemmel való szoros és elszakíthatatlan kapcsolatát viszont pszichikuma és erkölcsisége képviseli. – Természetesen az emberben a természet és a történelem szoros összefüggését állapíthatjuk meg az értelmes-élet révén, mely az egybeépült biológiai-pszichikai-erkölcsi strukturáltságot képviseli. – Jørgensen meséjének pókjá – esetünkben az ember – létének és sorsának a hálóját ebből a két fenntartó szálból szövi. Ha a két tartó szál bármelyikét meggondolatlanul, vagy önhitt beépzeltségében eltépi, összeomlik az egész mesterien szövött háló, és az embert – technikájával és civilizációjával – maga alá temeti.

Az emberi küldetés vonatkozásában ez a természethez és történelemhez kapcsoló két szál képezi a humanizmus alapvető magatartását. Éppen ezért ebbe a két szálba kapaszkodva kíséreljük a továbbiak folyamán megalapozni, és kibontakozásában elősegíteni a humanizmus értékítéletét, és ennek megfelelő állásfoglalást az emberi küldetés vonatkozásában.

4. 6. 6. 2. A humanizmus és az ember természettel kapcsolatos küldetése.

Az ember természettel kapcsolatos küldetése egyenesen következik természeti jelenség-voltából. Nem szorítkozik azonban csupán arra, hogy azt humanista szemléletmóddal tudatosan felismerje és vállalja, a küldetés mást és többet jelent: speciális feladatra történt kiválasztottságot, annak tudatos vállalást és teljesítését. – Mi tehát az embernek a természettel kapcsolatos küldetése, és mik ennek humanista távlatai?

– A természettörvények kutatása.

Az ember biológikumát tekintve a természettörvények érvénye alatt áll. Ezért hivatásának a természettörvényekkel kapcsolatos első része a természettörvények kutatására szólít fel. – Ez a kutatás – amennyiben nem immoralis célra, pl. tömegpusztító fegyverek kutatására és előállítására, történik – mindig közelebb viszi az embert a természeti jelenségek, köztük önmaga jobb és teljesebb megismeréséhez. Viszont ez a megismerés még közelebb viszi az embert magához a természethez, felfedi annak igazi arculatát, és rádöbbeníti az embert arra, hogy eddigi kutatásai, kísérletei és azok megvalósítása folyamán milyen mértékig károsította meg az anya-természetet, s rámutat a természet védelmének és az elkövetett károk helyrehozásának lehetőségére és kötelezettségére. – A természettörvények kutatásának ezek az elsődleges humanista távlatai. Az ebből következő humanista magatartás pedig alkalmas a humánus további és helyes létfeltételei megalapozására.

Itt azonnal meg kell jegyeznünk, hogy a merőben individuál-humanizmus elégtelen ennek a magatartásnak kialakításához. Nemcsak önmagába zártsága miatt, hanem azért sem, mert a mai bonyolult kutatási-formák kutató-közösségeket tételeznek fel, a kutató-közösségek tagjai között pedig a szociál-humanizmus képezheti a szoros összekötőkapcsot a közös munkához és erőfeszítéshez. – Ugyanakkor a mindinkább szélesedő szociál-humanista magatartás képesítheti ezeket a kutató-, alkotó-közösségeket arra, hogy a természet szolgálatának és védelmének kötelezettségét, s általa a humánus helyes megalapozását és fejlesztését végrehajtsák.

– A pszichikai-erkölcsi természettörvények kutatása.

Az ember, pszichikuma és erkölcsisége vonatkozásában – a velük egybeépült biológikum révén, – a természettörvények közvetett hatása alatt áll. Ezért az ember természettel kapcsolatos küldetésének második része a pszichikai-erkölcsi természettörvények kutatására szólít fel. – Így, bár a pszichikai-erkölcsi természettörvények kutatása szorosan kapcsolódik az előző problémához, hatásában azonban – humanista szempontból is – lényegesen meghaladja azt. – A szoros kapcsolatot a természettörvények információelméleti leképezése – transzformációja – biztosítja, továbbá az egybeépült biológiai-pszichikai-erkölcsi strukturáltság jelenléte az értelmes-életben. Ez a két lényeges momentum egyrészt kiegészíti, ellenőrzi és irányítja a természettörvények kutatását, és örökös az az humánus-volta fölött, másrészt magában az emberben továbbépíti és szilárdítja a humanizmus alapjait.

Itt is meg kell jegyeznünk, hogy a merőben individuál-humanizmus elégtelen ennek a magatartásnak kialakításához, ehhez is – minimum – a szociál-humanizmus közösségi ereje és közösségi hatása szükséges. Mert maga a pszichikai és erkölcsi természettörvények kutatása, annak alapján a magatartásformálás és a magatartás-kialakítás feltételezi az erkölcsi jó helyes ismeretét, annak közösségi meggyőződésben való megjelenését, különben a kutatások az ember kárára válnak, s nem valósulhat meg a természet és a humánus egyensúlya és valódi védelme.

– A természeti erők meghódítására szóló küldetés.

„Menjetek, és hódítsátok, hatalmazok alá a Földet!” – A Biblia kijelentése – szoros és átvitt értelmében egyaránt – az ember természeti jelenség-voltának magasabbrendűségét sugallja, betetőzi, és teljessé teszi a természettel kapcsolatos emberi küldetést. – Éppen ezért a legnehezebb és legfelelősségteljesebb feladat és kötelezettség.

A természeti erők ugyanis, ha nem kellő tapasztalattal és felelősséggel nyúlnak hozzájuk, visszaütnek, és ezen a visszaütés objektív és kollektív! Vagyis a természettel szembeni objektív bűnökért objektív és kollektív büntetés jár, s néhány ember önzése és felelőtlenége a természetet és az emberiséget súlyos veszélybe – esetleg végveszélybe! – taszíthatja. – Késerves ízelítőt kaptunk ebből, pl. a „csernobili katasztrófa” révén! – Ide már elégtelen nemcsak az individuál-humanizmus felfogása és magatartása, de a szociál-humanizmus sem nyújthat kellő garanciát. – A kozmikus-humanizmus – a Világmindenség erőitől áthatott humanizmus – már elegendő felelősségtudatot tudna felmutatni, de hol vagyunk mi még attól?! – Az a távoli jövőnek halvány reménysugara csupán!...

Itt az integrális-humanizmus – a szubtranszcendenciát a transzcendenciával kiegészítő – magatartása nyújthat kellő garanciát arra, hogy az ember a természet erőivel durván ne bánjon, és immorálisan vissza ne éljen. Csak az integrális humanizmus képes biztosítani az emberi küldetés és a természet egyensúlyát, kölcsönös védelmét és az erkölcsi jó állandó érvényesülését a kutató emberben, a kutató közösségekben. Ez az integrális-humanizmus lesz valójában alkalmas a humánus teljes megalapozására a természettel kapcsolatos emberi küldetés teljesítése útján.

Hogyan tudja hát az ember humanista módra teljesíteni a természetre vonatkozó küldetését? – Úgy, hogy elfogadja a természet kiválasztását a biológiai-pszichikai-erkölcsi természet-törvények helyes kutatására, a természeti erők fokozatos, de mindig kellő egyensúlyt biztosító meghódítására, melyek segítségével az ember, mint természeti jelenség, mindig teljesebbé és magasabb rendűvé válhat. – Így az általános humanista világszemlélet nemcsak aláhúzza az emberi küldetés rész-céljait, hanem integrális, teljes-értékű humanista szemléletében megcsillantja a szubtranszcendencián való felülemelkedés lehetőségét, ezzel a küldetés távlatainak kitárulását az ember előtt. Egyszerűsített transzcendens célt és eszközöket bocsát a küldetés hordozójának rendelkezésére.

Beszélhetnénk még a küldetéshez történő történelmi kiválasztásról is. – Humanista szempontból az ember történetisége a természet és történelem egysége és egyensúlya útján valósul meg, ebbe ágyazódik be az ember küldetése is. Persze ehhez a természet és történelem részéről történő kiválasztás, az egyszeri és megismételhetetlen küldetés vállalása, és a lehetőség szerinti végrehajtása szükséges. Így válhat az ember, mint természeti- és történelmi-jelenség, a természet és a történelem formálójává és irányítójává, az emberi-mivolt pedig így kap a természettel és a történelemmel kapcsolatos küldetésen keresztül, új – magasabb rendű – célt és távlatot. És így támad fel a humanizmus teljes-értékű és integrális szemléletén keresztül a józan és reális remény arra, hogy a természetnek és a történelemnek – záró-fejezete helyett – új lapjait kezdi írni az emberiség a küldetés vállalói és végrehajtói segítségével.

4. 6. 6. 3. A humanizmus és az értelmes-élettel kapcsolatos küldetés.

A természeti és a föld-történetifejlődés következtében, az egybeépült biológiai-pszichikai-erkölcsi strukturáltság és az azt irányító természettörvények útján létrejött az emberi faj: az értelmes-élet, tudatos és szabad erkölcsi személyiségeivel, tudatos és szabad erkölcsi közösségeivel és emberi méltóságával, melynek alapja az egyszeri és megismételhetetlen emberi személyiség. Ez az értelmes-élet hordozza az emberi létet, az emberi sorsot, az emberi felelősséget és emberi küldetést.

Az értelmes-élettel kapcsolatos küldetésnek két lényeges vonása van:

- küldetés az értelmes-élet szolgálatára és védelmére;
- küldetés az emberiség etikai szintjének emelésére.

Most először azt kívánjuk vizsgálat tárgyává tenni: vajon a humanista szemléletmód értékrendje hogyan viszonylik az emberi küldetéshez az értelmes-élet viszonylatában?

Az értelmes-élet szolgálatára és védelmére szóló emberi küldetés egyformán igényli a természet és történelem részéről történő kiválasztást. – A természet kiválasztására azért van lényegesen szükség, mert az értelmes-élet természeti jelenség, aki a természettörvények közvetlen és közvetett hatása alatt áll, így szolgálatát és védelmét a természettörvények irányítják. – A történelem kiválasztása viszont azért nélkülözhetetlen, mivel az értelmes-élet – vagyis az ember – egyben történelmi-jelenség is, a történelem alanya és tárgya, tehát szolgálata és védelme is a történelmi mozgások, történelmi hatások és történelmi szükségszerűségek érvénye alatt áll.

De a természeti- és történelmi-kiválasztás nyomán az értelmes-élet szolgálatára és védelmére is szól az emberi küldetés. Ennek szükségképpen feladata a tudatos és szabad erkölcsi személyiségnek, és az ebből forrásozó emberi méltóságnak szolgálata és védelme. – Ugyanezt tartalmazza azonban a humanizmus szemléletmódja is az értelmes-életre vonatkozó emberi küldetés értékelésével. – Éppen ezért a következőkben vegyük sorra ezeket a problémákat:

- Mi a humanizmus értékítélete az értelmes-élet szolgálatára és védelmére szóló emberi küldetéssel kapcsolatos természeti- és történelmi-kiválasztásról?
- Mi a humanizmus értékítélete az értelmes-élet szolgálatára és védelmére szóló emberi küldetésről?
- Mi a humanizmus értékítélete az értelmes-életben gyökerező tudatos és szabad erkölcsi személyiség és az emberi méltóság szolgálatára és védelmére vonatkozó emberi küldetésről?

– Az értelmes-élet szolgálatára és védelmére történő természeti – és történelmi-kiválasztás.

Az értelmes-élet szolgálatára és védelmére szóló emberi küldetéssel kapcsolatos természeti- és történelmi kiválasztás teljes összhangban van a humanista szemléletmóddal. Nemcsak azért, mert a természeti- és történelmi-jelenséget képviselő embert a kiválasztás révén a természet és történelem középpontjába állítja, hanem elsősorban és főleg azért, mert a küldetés hordozóját a természet és történelem élére állítja a küldetés részére történő kiválasztás. Ez a kiválasztás és annak vállalása azonban természeti és történelmi felelősséget jelent. – Arra pedig, hogy a küldetés teljesítéséhez szükséges, de nem elégséges ez a kiválasztás, két példát kívánok felhozni, következményeivel együtt.

Először: Hogy a természet kiválasztása szükséges, de nem elégséges a természet kutatásával való küldetéshez, elég csak a természettudományok – előbb lassú, majd mindinkább felgyorsuló – fejlődésére hivatkoznom Püthagoraszról és Archimédesztől a XX. század Einsteinéig és az atomenergia felfedezéséig. Az alapkutatásokban megjelenő természettudományos forradalom azonban – bár a kutatók jórészenek küldetését és küldetés-vállalását nem vonhatjuk kétségbe, gondoljunk csak a radioaktív-kutatásokért egészségét és életét feláldozó

Marie Curie-re, aki csak egyetlen példa a sok közül – alkalmazásában azonban nyakunkra hozta a természetet károsító technikát és civilizációt, nem beszélve a tudományok területén végigvonuló hadi-alkalmazásokat és a technika fejlődésével fokozódó véráldozatokat. – Az I. Világháború még „csak” 10 millió áldozatot követelt, a II. Világháború már 50 milliót, a III. Világháború – ha bekövetkezne – minimális becslések szerint 250 millió halálos áldozatot jelentene az exponenciális-növekedés miatt.

De nem esett szó a természet kutatására kiválasztottak kutatási szabadságáról, mely emberi méltóságunknak és a humanizmusnak alapkövetelménye kellene, hogy legyen. Alig néhány tucat a világon azoknak a tudósoknak a száma, akik küldetésüknek megfelelő kutatást tudnak végezni. A többi 10 és 100 ezer kutató-tudós gyarak, konszernek állami mutatóintézetek keretében, előre megszabott program szerint végezhetnek csak alkalmazott kutatásokat. – De nem az értelmes-élet szolgálatában és védelmében, hanem – legtöbbször – éppen a kárára: elsősorban tömegpusztító fegyverek előállítása céljából! – Csak összehasonlításként említem: az első atombomba előállításán csupán kb. 3500 tudós dolgozott. – Hogyan teljesülhet így a kutatás szabadsága? – Mire használjuk fel a természettől kiválasztott kutató-tudósok hivatását és elkötelezettségét?...

Másodszor: A történelem kiválasztása szükséges, de nem elégséges a történelmi fejlődéssel kapcsolatos küldetéshez. Ehhez, ha nagyobb történelmi lépésekben gondolkodunk, hivatkoznom lehet arra, hogy valamikor Egyiptom, Asszíria, Babilon vagy Görögország, állt a fejlődés élére, és valamennyi – a maga idejében – évszázadokra megszabta a történelem, kultúrtörténet és társadalmi fejlődés irányát, közben az emberek millióinak hekatombáit állították a fejlődés útjának mérföldköveivé. – Vajon elegendő-e a történelem kiválasztása az emberi küldetés teljesítéséhez az értelmes-élet vonatkozásában?... Megvalósulhat-e a történelem kiválasztása és a történelmi fejlődés erőszak nélkül?... „Az egyetlen erőszak, amit el tudok ismerni, a béketeremtő erőszak: ez Krisztus, Gandhi, Martin Luther King erőszak-nélkülisége” – mondja Helder Camara, korunknak a türelem részéről kiválasztott küldetés-hordozója az értelmes-élet szolgálatára és védelmére.

A humanizmus csak ezt a „béketeremtő erőszakot” ismerheti el a természet és a történelem kiválasztottainak magatartásában! – A természet és a történelem fejlődése eddig volt, ahogy volt, utólag nem változtathatunk rajta. – De a jövőben másképp kell lennie! Egy bizonyos: a kiválasztás nem a fegyverek kifejlesztése és a háborúk érdekében történik! Bizonyos, hogy nem a történelmi fejlődés véres áldozatainak számának növelése a cél! A jelenleg folyamatban levő és a jövő részére történő kiválasztás csakis az értelmes-élet szolgálatára és védelmére érdekében szólhat a természet kutatására és az emberi történelem irányítására. Erre viszont – a múlt és a jelen szomorú tapasztalatai alapján – sem az individuál-humanizmus, sem pedig a szociál-humanizmus önmagában nem képesíti a természet és történelem kiválasztottait. Egyedül az integrális-humanizmus a maga teljes-értékű szemléletével, a teljes-spektrumú lét- és értékrendbe ágyazva, teszi teljesebbé a természet és történelem kiválasztását az értelmes-élet szolgálatára és védelmére.

– A humanizmus és az értelmes-élet szolgálatára és védelmére vonatkozó emberi küldetés.

Az értelmes-élet szolgálatára és védelmére vonatkozó emberi küldetés olyan komplex feladatot képvisel, melyben az emberi lét meghatározó jegyeinek és a humanista felfogásnak egyaránt lényeges szerep jut. Az értelmes-élet szolgálatára és védelmére szóló emberi küldetés olyan magas-szintű biológiai-pszichikai-erkölcsi strukturáltságot tételez fel, melyben a biológiai szubsztrátum és a vele egybeépült pszichikum és erkölcsiség teljes-értékű erkölcsi magatartást hordoz. Ez a magatartás teszi képessé a küldetés hordozóját arra, hogy megismerje és felelősséggel vállalja az értelmes-élet szolgálatát, védelmét és továbbvitelét, és – ezen túlmenően – élére álljon az értelmes-élet szolgálatát, védelmét és továbbvitelét célzó közösségi munkának és erőfeszítésnek.

Mindez két alapvető dolgot jelent.

Először: A küldetés hordozójának – „prófétájának, apostolának” – oda kell állnia az emberek elé, hogy feltárja a jelenlegi értelmes-élet válságos állapotát. – Az azonban tudomásul kell vennie, hogy a „próféta” mások számára botrány, mert saját mivoltukkal szembesíti őket: tükröt tart eléjük, s az embereknek nem tetszik az, amit abban látnak, haragra gerjeszti őket. – A küldetés hordozójának vállalnia kell mindezt, azonban mindig objektív képet kell tükröznie a jelen valóságáról.

Másodszor: Nem elég csupán a jelen anomáliáit feltárni, a küldötnnek, mint profétának, kötelessége a telje-emberséghez vezető utat és eszközöket megmutatni, és azt saját életével dokumentálnia. – Itt lép előtérbe a humanista magatartás, és pedig annak integrális, teljes-értékű szemléletmódja. Az individuál- és szociál-humanizmus csak részleteket tud megragadni, azokat is csak kisebb-nagyobb mértékben. Az integrális-humanizmus képes arra, hogy a küldetés hordozója által megjelölt utat és a küldött magatartását beleágyazza a teljes-spektrumú lét- és értékrendbe, csak a profétai magatartás nyújt garanciát a küldetés hordozója számára az értelmes-élet szolgálatára, védelmére és továbbvitelére.

– A tudatos és szabad erkölcsi személyiség szolgálatára és védelmére szóló küldetés.

Az értelmes-életre vonatkozó emberi küldetés csúcává és a legmagasztosabb kiválasztás eredményévé a tudatos és szabad erkölcsi személyiség, valamint az emberi méltóság szolgálatára és védelmére szóló küldetés. – A természet – fejlődése során – létrehozza a természetes fejlődés csúcát: az értelmes-életet. Ebben gyökerezik a tudatos és szabad erkölcsi személyiség és az emberi méltóság. – A történelem pedig – fejlődése során – létrehozza a történelmi fejlődés csúcát: a tudatos és szabad erkölcsi közösséget és a közösségi méltóságot. Mindkettő – az egyéni is, a közösségi is – egyszeri és megismételhetetlen, éppen ezért a szubtranszcendens lét- és értékrend legmagasabb fokát képviseli.

Illetve: képviselné, ha az emberek és közösségek az értelmes-élet megfelelő szolgálatáról és védelméről gondoskodnának. – Azonban nem gondoskodnak, vagy – enyhébben fogalmazva – nem gondoskodnak kellőképpen! – Éppen ezért van szükség emberi küldetésre az értelmes-élet vonatkozásában, s ez a küldetés a természet és a történelem legmagasabb rendű szubtranszcendens kiválasztásán alapul. – Ez a kiválasztás azonban – mint az előzőekben láttuk – szükséges ugyan, de nem elégséges az értelmes-élet viszonylatában: sem a tudatos és szabad erkölcsi személyiség, sem az emberi méltóság szolgálatára és védelmére. – A természet és történelem kiválasztásán túl a következő lényeges dolgok szükségesek.

– Az ember fizikai és biológiai létbiztonsága, mely tartalmazza a jogot és lehetőséget magához az ép és egészséges biológiai struktúrához, továbbá az összes – emberhez méltó – biológiai életfeltételt a magzati kortól egészen az emberi életkor végső határáig.

– Az ember tudati létbiztonsága, mely tartalmazza a jogot és a lehetőséget az ép és egészséges tudati struktúrához, továbbá az összes – emberhez méltó – kulturális művelődési és kellően megalapozott civilizációs életfeltételt az értelem megnyilatkozásától az emberi kor végső határáig.

– Az ember erkölcsi létbiztonsága, mely tartalmazza a jogot és lehetőséget az ép és egészséges erkölcsi struktúrához, továbbá az összes – emberhez méltó – szabadságjogot, azok társadalmi feltételeit és az erkölcsi érzék kifejlődési lehetőségét és valószínűségét az erkölcsi érzék megjelenésétől az emberi kor végső határáig.

– Mindezeket túl az ember transzcendens létbiztonságát, mely tartalmazza a jogot és lehetőséget a szubtranszcendenciát meghaladó paradoxonok feloldásához, továbbá az összes –

emberhez méltó – transzcendens eszköz birtoklását a transzcendencia utáni vágy felébredésétől az emberi kor végső határáig.

A tudatos és szabad erkölcsi személyiség és az emberi méltóság csak ezeken keresztül, ezek segítségével valósulhat meg. Ehhez nyújt állandó támogatást a küldetés elfogadása és végrehajtása. – Ha nem állnak ilyen értelmű kiválasztottak – küldetés-hordozók – a többirányú létbiztonságért küzdő és kínlódo emberiség élére, akkor csekély a valószínűség arra, hogy a többirányú létbiztonság együtt és egy időben megvalósulhat. – Sajnos az individuál- és szociál-humanizmus az emberi személyiségből és méltóságból fakadó létbiztonság-igényt csak részben és nem megfelelő-mértékig tudja kielégíteni. A tudatos és szabad erkölcsi személyiségnek és emberi méltóságnak, valamint az abból származó indokolt igények kielégítésének garanciáját csak az integrális-humanizmus képes magában hordozni. – A humanizmus csak ebben a formában válhat az értelmes-életre vonatkozó – ez irányú – küldetésnek elsőszámú és legfontosabb partnerévé.

4. 6. 6. 4. A humanizmus és az erkölcsi struktúraszinttel kapcsolatos küldetés.

Az előzőeket valójában az erkölcsi struktúraszinttel kapcsolatos emberi küldetés és a humanizmus viszonyának vizsgálatával kell kiegészítenünk. Ennek keretén belül beszélünk kell az egyén erkölcsi magatartásáról, s azokról a buktatókról és károkról, melyeket az egyén immorális magatartása okoz az erkölcsis strukturaltságban. De főleg a jelen társadalmak etikai magatartását kell vizsgálat tárgyává tennünk, és társadalmi felelősségről kell beszélünk az ember erkölcsi küldetésével kapcsolatban.

– Az egyén etikai magatartása és az ember erkölcsi küldetése.

Az egyén etikai magatartása a tudati strukturaltság fejlettségén alapul: minél fejlettebb az egyén tudati szintje, annál teljesebb lehet az erkölcsi jóról való ismerete, annál tökéletesebb lehet az erkölcsi jó megfogalmazása, és annál valószínűbb lehet az egyéni magatartásformában történő megjelenése. – De ugyanez fordítva is fennáll: az alacsony tudati szinthez tökéletlenül megfogalmazott erkölcsi jó és – annak megfelelően – alacsony szintű erkölcsi magatartás járul.

A fejlett tudati szint – bár minden ember számára lényeges – különösen fontos a küldetés hordozója számára, mert csak így tudja helyesen megfogalmazni önmaga és mások számára az erkölcsi jót; így tudja magatartásában kivitelezni önmaga és mások számára a teljes-spektrumú lét- és értékrendet. – Sajnálatos, hogy a viszonylag magas tudati, kulturális és civilizációs szint ellenére az egyének etikai magatartása szinte meg sem haladja a régi önző, öntelt, másokat lenéző és másokkal nem törődő, „teljesen individuális” magatartást. Nem beszélve a jelenkor egyéni túlnyomó többségének „szesz-, szex- és steks- imádatát”, az anyaság és anyai hivatás lenézését, a nagy-család kigúnyolását, az önzetlen szolgálat és szeretet megvetését...

Az erkölcsi küldetés hordozójának, bizony, nem könnyű a dolga! Különösen ilyen környezetben! – Hogyan tud példát dokumentálni, amely a mai – elfajulásokkal terhes – egyéni erkölcsi felfogás számára vonzóvá és követésre méltóvá teszi az erkölcsi magatartást? – Ide kell a humanizmus segítése, mert csak az integrális-humanizmus teljes értékű szemlélete, állásfoglalása és értékelése révén juthat el az ember annak belátásához, hogy csak a helyesen értelmezett erkölcsi jó és az azon alapuló erkölcsi magatartás méltó az emberhez, az teszi az embert a természet koronájává és a történelem felelősségteljes irányítójává.

– A közösség etikai magatartása és az ember erkölcsi küldetése.

A közösség etikai magatartása egyrészt az egyének erkölcsi magatartásán, másrészt a társadalom erkölcsi közmeggyőződésén és abból származó magatartásformáin nyugszik. Ebből a szempontból egyáltalán nem közömbös, hogy mi az emberiség felfogása a társadalomról. – A XX. században elterjedt téves felfogásokkal ellentétben határozottan meg kell állapítanunk

- a társadalmi közösség nem azonos a kultúrával és a civilizációval, csak feltételezi azt;
- a társadalom nem azonos a gazdasági strukturáltsággal, csak igényli azt;
- a társadalmi közösség nem azonos a politikai-, hatalmi-strukturáltsággal, csak szüksége van rá.

A társadalom ugyanis az emberek tudatos közössége, amely az emberi természetet alakító belső törvényszerűségek, továbbá a külső természeti- és történelmi-jelenségek hatására alakul ki. Tehát a tudatos és szabad személyiségekből felépülő tudatos és szabad erkölcsi közösség, mely magáénak vallja a helyesen megfogalmazott erkölcsi jót, azt közmeggyőződés révén magáévá teszi, ennek megfelelően a szükséges és jogos társadalmi igényeket megfogalmazza különböző emberi jogok formájában, és azoknak kötelező érvényt szerez.

Sajnos, jelen társadalmunk, illetve a társadalom elfajult állapotai, – mint a náciizmus és neo-náciizmus, kolonializmus és neo-kolonializmus, sztálinizmus és neo-sztálinizmus, valamint a terrorizmus különböző formái, – nem tudnak és nem is kívánnak érvényt szerezni sem a helyesen megfogalmazott erkölcsi jónak, sem a teljes-spektrumú lét- és értékrend követelményeinek. – Hogyan valósítható meg ilyen szociális háttér mellett akár az erkölcsi strukturáltsággal kapcsolatos emberi küldetés, akár a humanista szemléletmód és értékrend?!

– A közösség felelőssége az erkölccsel kapcsolatos küldetés elutasításáért.

Újra csak a „prófétaság” – emberileg egyáltalán nem kívánatos – küldetésére, valamint az integrális humanista szemléletmód értékrendjére kell hivatkoznom. Ennek kapcsán a „Populorum Progressio” enciklikát kell idéznem, mely „felhívja – világnézeti meggyőződésre és vallási hovatartozásra való tekintet nélkül – a világ tudósait, nevelőit, műszaki-és gazdasági-szakembereit az államférfiakkal és politikusokkal együtt, hogy vegyenek részt a tudatos és szabad erkölcsi személyiségek, a tudatos és szabad erkölcsi közösségek szolgálatában és védelmében, a világ erkölcsi szintjének emelésében, mert csak ez lehet a béke, a haladás és az emberiség jövőjének záloga.”

Hát nem ez lenne az igazi humánus magatartás? – Hát nem ez lenne az egyetlen megoldás, ha minden kultúr- és társadalmi-terület vezetője egyúttal a természet- és történelem-kiválasztottjává, az értelmes-életnek és az erkölcsi struktúraszint emelésének küldetés-hordozójává válna? – De amíg ez az emberiség kulturális és társadalmi szintjén megvalósulhat – ó, Humanizmus, meddig kell még várnunk igazi és teljes megvalósulásodra?! – addig a küldetés hordozóinak, akik érzik-, értik-akarják a küldetés vállalását, bizony vállalniuk kell a küldetéssel járó meg-nemértést, lenézést, kigúnyolást, megvetést, sokszor a gyűlöletet is azok részéről, akikhez küldetésük szól. – Vigasztalja viszont őket az a tudat, hogy a természet és történelem, valamint az integrális-humanizmus kibontakozása őket fogja igazolni. Addig pedig megmarad az egyéni és társadalmi felelősség azok számára, akik a küldetést visszautasítják, és a küldetés hordozójától elfordulnak, a „Bár megismerted volna üdvösséged napjait” lelkiismeret-furdalása.

Az értelmes-élet szolgálatra és védelemre szorul. Pszichikai szolgálatát és védelmét a kultúra, tudomány, népművelés, tömegkommunikáció kívánja biztosítani. Etikai szolgálatát és

védelmét a társadalmak, vallások, különböző szociális közösségek teszik lehetővé. – Nem kívánok most mindezekkel kapcsolatban kritikával élni, de feltétlenül meg kell jegyezni, hogy a III. Világ mindezekből édes-keveset kap, a tömegkommunikáció pedig eddig még csak olyan helyzetet teremtett, melyben annak volt igaza, aki „hangosabban kiabált”. Stb. – S mindezek mellett, – vagy mindezekkel összekapcsolva, – a humanizmus szemléletmódja és értékítélete szolgáltatná a leghathatósabb támogatást.

Van hát szükség az emberi küldetésre az értelmes-élet szolgálatában és védelmében? – Feltétlenül! – Még ha minden – az előzőekben említett – emberi szervezet feladatának magaslatán állna, akkor is kellenek minden vonatkozásban a természet és történelem által kiválasztott küldetés-hordozók, – egyének, csoportok, vagy népek – akik személyes példát, követendő utat és a megvalósításhoz célt, eszközöket és szükséges magatartásformákat biztosítanak. – És ebben a küldeteshordozásban segítőtársként ott áll az integrális-humanizmus, mely a szubtranszcendencián túlmutató transzcendens utat, célt és eszközöket bocsát az értelmes-élet szolgálatának és védelmének rendelkezésére. Az integrális-humanizmus képes megmutatni minden embernek – a küldetések hordozóinak is – a természet és történelem mögött álló, és minden küldetésre kiválasztó Istent, a teljes-spektrumú lét- és értékrendet, melybe beleágyazódik az értelmes-élet és az emberi erkölcsiség, és amelyben megkapja üdv-történeti kiteljesedését – és ezzel végleges jövőjét – az egész Emberiség.

4. 6. 6. 5. A humanizmus és a fejlődés továbbvitelére szóló emberi küldetés.

Tekintettel arra, hogy a legmagasabb rendű természeti, pszichikai és etikai természet-törvénynek a fejlődés-elvét kell tartanunk, az emberi küldetés vonatkozásában is a fejlődés továbbvitelére szóló küldetést kell a legmagasabb rendűnek minősítenünk. A humanista személet csúcsává is a fejlődés-elve válik, ha a kérdést alaposabban megvizsgáljuk. – Ahhoz azonban, hogy az emberi küldetésnek ezt a vonatkozását mélyreható vizsgálat tárgyává tehessük, három kérdésre kell megkísérelnünk a válaszadást.

Ezek a kérdések a következők

– Hol tartunk jelenleg a fejlődésben, s mi a humanizmus állásfoglalása az emberiség jelenlegi fejlődésével kapcsolatban?

– Mi az emberi fejlődés objektív feltétel-, cél- és eszközrendszere, és ebben milyen lehetőséget kap a humanizmus?

– Mi a szerepe a fejlődés továbbvitelében az emberi küldetésnek, és ebben a továbbvitelben milyen segítséget nyújthat a humanizmus?

Az emberiség jelenlegi helyzete és a humanizmus.

Az emberiség hármasság egybeépült alapstrukturáltságát véve alapul beszélhetünk a biológiai-pszichikai-erkölcsi fejlődésről. Amikor az emberi fejlődés jelenlegi állapotát tesszük vizsgálat tárgyává, akkor ezt a hármasság strukturáltságát figyelembe véve kell a biológiai-pszichikai-erkölcsi fejlődést figyelmünk középpontjába helyezni.

– A biológiai fejlődés állapota a jelenlegi helyzetben.

Itt nem is a fejlődésről, hanem a visszafejlődésről, degenerációról kell beszélnünk. – Az, hogy a sportban kimagasló, soha nem remélt teljesítmények születnek, – sajnos – nem általánosítható jelenség, inkább csak „kivétel, amely erősíti a szabályt”.

– Biológiai szempontból az első figyelmeztető jelenség, a szaporodó kettős és többes iker-szülések száma. A fajok genetikai fejlődését – nem utolsó sorban – éppen az egy alkalommal születő utódok száma jelenti. A főemlősök legfejlettebbjei egy alkalommal már csak egy-egy

utódok szülnék. Így az emberi fajnál is – a biológiai fejlődés következtében – általánossá vált az alkalmankénti egy utód világrahozatala és – viszonylag ritka – speciális öröklődésként maradt meg az iker-szülés. – Az utóbbi évek genetikai visszafejlődésének és a fehér-embernél általánossá vált gyógyszeres fogamzásgátlás kemizáló eredményének hatása a mind gyakoribb kettős és többes iker-szülés. – Hogy ennek milyen mikro mutációs következményei várhatók, az emberi faj biológiai vonatkozásában? – az egyelőre csak sejthető.

– A másik jelenség, mely ugyancsak a biológiai visszafejlődésre utal: a biológiai szubsztátum kezd alkalmatlanná válni a tudati struktúra hordozására. – Itt a különböző gyógyszerek kemizáló hatásán túl figyelembe kell venni a különböző vírusos-megbetegedéseket, melyek agyi sérülésekkel járhatnak. – De az alkoholizmus, a túlhajtott szexualitás, a kábítószeres fogyasztása is visszahat a biológikumra a tudati létstruktúra befogadása viszonylatában az egyének és – főleg – az utódok vonatkozásában. Hazánkban évi több tízezerre tehető a biológiailag sérülten születettek száma, akik vagy néhány éven belül meghalnak, vagy utód-nemzésre képtelenné válna, illetve genetikailag sérült utódokat hoznak létre. – Tekintettel arra, hogy a mikro-mutációk hosszabb távon befolyásolják a faj biológiai alakulását, vajon mire lehet számítani a jövő századokban az emberi faj biológiai visszafejlődése tekintetében, ha már most ilyen tekintélyes mértékben keletkeznek degenerációk?!

– És még nem is beszéltünk a radioaktív sugár-fertőzésekről, sugár-betegségekről, rosszindulatú daganatokról, melyek – a különböző atom-kísérletek, atom-erőművek, radioaktív kezelések, stb. eredményeként – újabb és újabb veszélyforrásként jelentkeznek az emberi biológikum vonatkozásában és az átöröklés szempontjából.

Biológiai szempontból a jelen helyzet egyáltalán nem mondható rózsásnak és kielégítőnek, sőt, nyugodtan mondhatjuk, hogy aggasztó és kétségbeejtő. A statisztikák minderről hallgatnak, vagy csak igen keveset beszélnek, a futurologusok pedig figyelmen kívül hagyják a biológiai tényezőket az emberiség jövőjének felmérésénél.

– A pszichikai fejlődés állapota a jelenlegi helyzetben.

Ezen a területen ugyancsak visszafejlődésről kell beszélnünk. – Az, hogy a tudományokban kimagasló, soha nem remélt teljesítmények születnek, melyek eredményeként a fizikai, kémiai, biológiai, számítástechnikai forradalom bekövetkezhetett, sajnos, nem általános jelenség. – Az, hogy az analfabetizmus világviszonylatban csökkenőben van, örömdetes jelenség; nálunk viszont – szomorú tény – éppen hogy emelkedőben van. – Tehát világsszerte vannak olyan tények, amelyek a pszichikai fejlődéssel ellentétesek, sőt degenerációt is jelenthetnek. Ilyennek kell értékelnünk a következőket.

– Az állandó és fokozódó mértékben növekedő értelmi fogyatékosok száma, mely ugyan – elsődlegesen – a biológiai degenerációval van összefüggésben, de attól függetlenül is növekvő tendenciát mutat.

– A minimális tudás-szinten való megállás, holott a fejlődő technika, civilizáció, gazdasági élet a tudás-szint állandó növekedését követeli; hazánkban, pl. a munkavállalók több mint 50 %-ának legfeljebb csak általános iskolai végzettsége van, ezek közül is jelentős a csupán 1-3 osztályt végzettek száma.

– A tudás-szint állandó és fokozódó csökkenése a gyermek- és az ifjúkorban, mely kihat az élet minden területére; ennek részben a pedagógusok elegendő képzettségének hiánya az oka.

– Az értelmiség fokozódó alkoholizmusa, gátlás nélküli szexuális élete és a kábítószer élvezet folyamatos és fokozatos terjedése jelentősen kihat az értelmiség pszichikai szintjének alakulására.

– A világsszerte tapasztalt gyűlölet a tanult emberekkel szemben, melynek oka az általános tudás-szint süllyedésében és a helytelen szociológiai magatartásban keresendő, és nem vitás, hogy mindkét részről fennáll a hiba-forrás.

- A művészetek formabontása – vagy inkább forma-rombolása – az érthetlenségig menő leegyszerűsítések, a formális – tartalom nélküli – irányzatok túlburjánzása megöli az emberekben a szépség utáni vágyat, és a szépség által történő kielégülést. („Szép az, ami esztétikai tudományos értékelés nélkül tetszik” – mondja a humorista.)
- Az anyagiak túlértékelése a szellemiek rovására, – talán ezt kellett volna legelső helyen említenem, – s ennek a túlértékelésnek a közmeggyőződésben való megrögződése, szárnyát szegi a szellemiek utáni váagnak és törekvésnek, (pl. a tanári végzettséggel rendelkezőknek egy jelentős része elmegy más pályára, ahol jóval magasabb a kereset). Stb.

Nem tudom felsorolni valamennyi jelenségét a pszichikai értékcsökkenésnek. A tény tagadhatatlan, következményei már tapasztalhatók. S amint a biológiai mikro mutációk kihatnak a biológikumra, ugyanúgy a pszichikai visszafejlődést – akár „mikro mutációnak” is nevezhetjük – tükröző jelenségek visszahatnak a biológikumra.

Hová fejlődhet ez az aggasztó helyzet?! – pedig még nem is teljes a kép!...

– Az erkölcsi fejlődés állapota a jelen helyzetben.

A helyzet legaggasztóbb etikai vonatkozásban. – Hiába volt Gandhink, Albert Schweitzerünk, Martin Luther Kingünk, XXIII. Jánosunk, Romero érsekünk, Helder Tamaránk, s az emberiség erkölcsi szintjének megannyi kiváló és magas-szintű képviselője, ha velük szemben Adolf Hitlerék, Joszif Sztálinok, Anton Pávelicsek, Szálasik és garnitúráik álltak a nácizmus és kommunizmus véres terror-napjai, nép-irtó rafináltságai mögött. – És még ma is kísértenek a neo-nácizmus, neo-sztálinizmus, terrorizmus, véres katonai diktatúrák embertelen szörnyűségeiben.

S ha az egyéni erkölcsösséget nézzük: soha ennyi embertelenség, gyűlölet, erőszak, gyilkosság nem volt a világban, mint manapság. Az egyéni immoralitások közül, melynek kapcsolata a közösség immoralitásával egyértelműen kimutatható, néhányat szükségesnek tartok kiemelni.

- Ha a tudós eladja képességeit, tudását, szakértelmét tömegpusztító fegyverek tervezésére, gyártására.
- Ha a művész eladja tehetségét, tudását az immoralitás bármilyen fajtájának – pornográfia, pedofília, stb. – szolgálatára.
- Ha a vegyész eladja tudását, szakértelmét fogamzásgátlók, kábítószer gyártására.
- Ha az orvos – megszegve az élet szolgárára tett esküjét – eladja tudását az emberi élet pusztítására.
- Ha a szülő eladja lányát a prostitúció szolgálatára.
- Ha a szülő odaadja gyermekét, a gyermek pedig odaadja beteg-idős szüleit – szerető gondoskodás helyett – állami-gondozásba, aggok-, árvák-otthonába.
- Ha a fiatalok – családalapítás helyett – csak szexuális kapcsolatokat keresnek és kötnek.
- Ha a nő megtagadja legszentebb hivatását: az anyaságot.
- Ha a fiatalok és idősebbek – az első megoldhatatlannak látszó nehézség elől – az öngyilkosságba menekülnek.
- Ha a becsületes munkások száma csökken, a lógósok, a lumpen-proletárok száma pedig emelkedik.
- Ha a jólét alapjává nem a becsületes munka válik, hanem az ügyeskedés és az „üzemi-szajré”.
- Ha égbekiáltó ellentét van az egyes néprétegek szegénysége és gazdagsága között.
- Ha egész népcsoportokat zárnak ki emberi jogaikból, és nem ismerik el emberi méltóságukat.
- Ha az emberek nem ismerik el az adott szó szentségét, és nincs összhang a „szép szólamok” és a „valóságos tettek” között. Stb.

Akkor – bizony – nem beszélhetünk fejlődésről, hanem visszafejlődésről – nem egy esetben: zuhanásról! – az erkölcsiség vonatkozásában. – S mindez láncreakciót szül: az erkölcsi immoralitás visszahat a pszichikumra, és degenerálja azt, a degenerált pszichikum viszont kölcsönhatásra lép a biológikummal, és abban súlyos anomáliákat támaszt.

S mindezek között legsúlyosabbnak kell minősítenünk az erkölcsi hanyatlást, mert emberiségünket legmélyebb gyökereiben támadja. Fejletlen biológikumra és kevésbé pallérozott pszichikumra még épülhet – és gyakran épül is! – mély erkölcsiség. Sokszor szemtanúi lehetünk annak, hogy testileg gyenge vagy beteg, tudatilag egyszerű és képzetlen emberek magas erkölcsi szintet képviselnek, és erkölcsiségben példát mutathatnak a magas tudati szint birtokosai számára. – Gondoljunk csak Louis Pasteur-re, a nagy természettudósra, aki tudásánál többre becsülte hitét és erkölcsiségét. És amikor számon kérték vallásosságát, kijelentette: „Mivel ennyit tudok, úgy hiszek, mint egy breton paraszt; ha többet tudnék, úgy hinnék, mint egy breton parasztasszony!”

Mit szól mindehhez a humanizmus? – Azok, akik csak hangzatos jelszónak tartják a humanizmust, – és mennyien vannak ilyenek?! – valójában tudomást sem vesznek a vigasztalan erkölcsi jelenségektől, megleégedetten hangsúlyozzák, hogy a humanizmus soha-nem-látott távlatai állnak előttünk, mivel ők a tudománnyal, technikával, civilizációval, ezek eredményeivel azonosítják a humanizmust. A viszonylagos társadalmi fejlődést is a humanizmus kiteljesedésének minősítik, a nyilvánvaló biológiai-pszichikai-erkölcsi anomáliákat pedig az egyes emberek és embercsoportok eltévelyedésének. – Aki azonban a humanizmust komoly szemléletmódnak, magatartásformának és mindent eldöntő értékmérőnek tekintik, azok bizony nem restellik bevallani, hogy a XX. század – különösen annak középső és második fele – a valódi humanizmus csődjét jelenti biológiai-pszichikai-erkölcsi vonatkozásban, főleg – és elsősorban – a legutóbbiban, vagyis az erkölcsiségben. És nem igen lát kivezető utat ebből a vészhelyzetből, melybe az értelmes-élet és a fejlődés jutott. – valóban igazuk is van ezeknek az u. n. „sötéten látóknak”, mert ezt a biológiai-pszichikai-erkölcsi csődtömeget csak részben örököltük elődeinktől és az előző századoktól, túlnyomó részét vagy ránk kényszerítették a történelmi események és azokban való – tudatos vagy tudattalan – részvételünk, vagy pedig saját magunk próbáltuk a helytelenül értelmezett individuál- és szociál-humanizmus vadhajtasai révén, melyet csak fokozott az egyéni- és csoport-önzés, a totális állam könyörtelensége, a fogyasztási- és jóléti-társadalom testi-lelki elpuhultsága, stb. – A valódi, teljes-értékű integrális-humanizmusnak olyan kevés jele és képviselője tapasztalható meg korunkban, ne csodálkozzunk hát, ha idáig jutottunk, míg büszkén ostromoljuk az Eget és a Földünket körülvevő Világűrt.

Az emberi felelősség feltétel-, cél- és közrendszer és a humanizmus.

Az emberi fejlődés feltétel-, cél- és közrendszer a létbeli dinamizmus állandó növekedésén, a képességiteljesítés és önfelülmúlás biológiai-pszichikai-erkölcsi természettörvényén nyugszik. Vegyük sorra a fejlődésnek ezt a hármas rendszerét, és kíséreljük megállapítani: vajon ebben milyen lehetőséget és valószínűséget kap a humanizmus a fejlődés vonatkozásában?

– A létbeli dinamizmus vonatkozásában az ember – a fejlődés feltétel-, cél- és közrendszerét tekintve – döntő alapalternatívával áll szemben. A lét, mint a kölcsönható képesség megnyilvánulása, az időbeli- és a létbeli-dinamizmus lehetőségét és valószínűségét hordozza magában. – Ha az időbeli dinamizmust, mint a kölcsönhatások időbeli lefutását és a létstruktúrák időbeli energetikai emelkedést határozzuk meg, akkor a létbeli dinamizmust a belső léthatározmányokban – állapothatározókban – való növekedésként fogalmazhatjuk meg. Ehhez a belső létbeli – ontológiai – változáshoz nem feltétlenül szükséges az idő-tényező, elegendő az energetikai, információelméleti és a pozitív visszacsatolásban bekövetkező

változás, mely növekedés és összetevődés útján jön létre, és a belső rendeződés fokozódását eredményezi – Természetesen a nagyobb ellenállás irányában végzett munka, erőfeszítés és küzdelem hatásaként.

A létfelhalmozás dinamizmus emelkedésében a humanizmus úgy működik közre, mint az eszközrendszer tagja. Már az individuál-humanizmus is – persze nem elfakult formában – de még inkább a helyes értelemben vett szociál-humanizmus érezteti hatását a létfelhalmozás struktúrális emelkedésében. Hiszen mindkettő az emberi létet helyezi szemlélete középpontjába, s így az ember létfelhalmozásának emelkedése, dinamikus fejlődése természetes következménye a humanista magatartásnak. – Leghatékonyabban azonban az integrális humanizmus működik közre az ember létfelhalmozás – ontológiai – dinamizmusának emelkedésében, teljes-értékű szemléletmódja és magatartása révén, továbbá a teljes-spektrumú lét- és értékrend létfelhalmozás és etikai kapcsolatainak az emberi magatartásba történő beépítése következtében. – Ehhez még azt kell hozzáfűznünk, hogy az integrális-humanizmus nemcsak az emberi fejlődés eszközrendszerének hatékony tényezője, hanem általa a fejlődés feltétel- és célrendszerének is jelentős eszközévé válik a humanizmus.

– A képességkiteljesítés természettörvényében a fejlődés-elvének már magasabb rendű kitárulását szemlélhetjük. A természettörvény ugyan vonatkozik minden élő szervezetre, hiszen minden élő struktúra rendelkezik kibontakozásra alkalmas képességekkel, ezek a képességek valóra válhatnak, vagyis: magukban hordozzák kiteljesedés lehetőségét és valószínűségét. A képességek aktualizálódása gyakorlás – tehát munka – révén megy végbe. – Mindez fokozott mértékben érvényes a tudati-erkölcsi létstruktúrákra. Az ember ugyanis fejlődésének második jelentős lépcsőfokán eljut az értelmes-élet létfelhalmozás és képességbeli kiteljesedéséhez, tehát a biológiai-pszichikai-erkölcsi struktúráltság állandó emelkedésének lehetőségéhez és valószínűségéhez.

Így a képességkiteljesítés természettörvénye biztosíthatja az ember számára a fejlődés energetikai, információelméleti és vezérlélméleti – kibernetikai – feltételeit, egyben – képességeink kibontakozása során – az értelmes-élet kijelöli a legmagasabb szubtranszcendens cél: a tudati-, törekvési- és erkölcsi-struktúráltság teljes megvalósulását, mely cél már átnyúlik a szubtranszcendenst meghaladó világba. Végül a képességkiteljesítés, az abba befektetett munka, erőfeszítés és küzdelem mindig újabb és magasabb rendű eszközöket bocsát a fejlődés szolgálatára és védelmére.

A humanizmus oldaláról közelítve meg a képességkiteljesítés természettörvényét, megállapíthatjuk, hogy a humanizmus új értékviszonyokkal gazdagodik a képességkiteljesítés révén. Mert nemcsak az embert helyezi az anyagi valóság középpontjába, hanem a fejlődő valóság középpontjaként szemléli a fejlődő embert. – A helyes értelemben vett individuál- és szociál-humanizmus esetében is – viszonylagosan és csökkent mértékben ugyan – fennáll ez az új értékviszony, de az igazi értékviszony-változás valójában az integrális-humanizmus révén következik be, csúcsát pedig a fejlődés következő lépcsőfokán: az önfelülmúlás természettörvényének következtében éri el.

– Az önfelülmúlás természettörvényének viszonylatában a fejlődés-elvének legmagasabbrendű megnyilvánulásával állunk szemben: minden rendszer ennek a természettörvénynek működése által éri el struktúraszintjének legmagasabb küszöbszintjét, és jut el a küszöbszint átlépésének lehetőségéhez és valószínűségéhez. – Így lépi át az élettelen létező az élet határát, a biológiai létező a tudat hatását, a szubtranszcendens létező pedig a transzcendencia hatását. – Ide minőségileg magasabb energiahatások szükségesek, mint a fejlődés addigi lépcsőfokaihoz, ontológiailag azonban biztosított ezeknek a határoknak lehetősége és valószínűsége. – A fejlődésnek ez a hármas lépcsőfoka: a létfelhalmozás, a képességkiteljesítés és az

önfelülmúlás – állandóan fokozódó formában – biztosítja a fejlődés feltétel-, cél- és eszköz-rendszerét.

Humanista vonatkozásban ugyanezt kell mondanunk. – Bár a humanizmus – eredeti megfogalmazásában – a fejlődésről vajmi keveset tartalmaz, azt is a tudat és a humanizmus különböző kapcsolata és mozgásállapota formájában, mostantól fogva azonban a fejlődést olyan ontológiai hullámként kell szemlélnünk, mely magában hordja a teljes valóságot és a valóság teljes szemléletmódját, tehát a humanizmust is. – Meg kell azonban állapítanunk, hogy az individuál- és szociál-humanizmus, mint szemléletmód és értékmérő, csak részben képes a fejlődés-elvét magáévá tenni, az önfelülmúlás pedig – úgy tűnik – értelmezhetetlen számára. Pedig éppen az önfelülmúlás révén nőtt ki, és fogalmazódott meg az individuál-humanizmus, abból pedig a szociál-humanizmus, önfelülmúlás nélkül az integrális-humanizmus önámítássá válik.

Pedig van teljes-értékű, integrális-humanizmus, melynek segítségével az ember felismerheti a teljes-spektrumú lét- és értékrendet, valamint a transzcendenciát, mint ontológiai valóságot. – Mindehhez azonban, a létbeli dinamizmust és a képességkiteljesítést meghaladóan, az önfelülmúlás természettörvénye szükséges. Ez teszi fel a koronát az értelmes-életre és a humanizmusra, a teljes ontológiai és etikai valóság fejlődésére.

A fejlődés továbbvitelére szóló emberi küldetés és a humanizmus.

Utolsó kérdésünk a fejlődéssel és a küldetéssel kapcsolatban a következő volt: „Mi a szerepe a fejlődés továbbvitelében az emberi küldetésnek, s ebben a továbbvitelben a humanizmus mennyiben tud segítséget nyújtani?” – Kérdésünk megválaszolása során három alapvető tényre hivatkozhatunk.

Először: A természet fejlődésre-irányultsága.

Másodszor: Az emberi küldetés csúcsa a fejlődés továbbvitele.

Harmadszor: Az integrális-humanizmus nyújthat legnagyobb segítséget a fejlődés továbbvitelére szóló emberi küldetés hordozásához és végrehajtásához.

Kíséreljük meg mindhárom alapvető tény megfogalmazását és feldolgozását.

– A természet fejlődésre-irányultsága.

A természet alapvető struktúrái, struktúraszintjei, azok energetikai, információs és vezérlési – vagyis kibernetikai – strukturáltsága – közvetlenül és közvetve a fejlődésre irányulnak.

A fejlődést, magát a következőképpen fogalmazhatjuk meg:

„A lét folyamatos fokozása, vagyis a kölcsönható képesség aktivitása és a relációk számának állandó növekedése, a rendszerrel fokozatosan és állandóan közölt energiahatás révén.”

Ezt az energetikai, információs és kibernetikai hatásra történő fejlődést közvetlenül meg tapasztalhatjuk az egyes létstruktúrák létbeli emelkedésében, közvetve pedig a létstruktúrák egységesülésében és bonyolultságuk fokozódásában. Ezt nevezi Teilhard de Chardin „komplexifikálódásnak”. – Így a természet fejlődésre-irányultságához – természettudományos szempontból – nem fér kétség.

De ontológiai és etikai szempontból is határozottan állíthatjuk a fejlődés-elvének általános érvényét, tekintettel arra, hogy a fejlődés lépcsőfokai, mint annak konkrét megnyilvánulásai, ontológiai és etikai természettörvényt takarnak. A létbeli dinamizmusban történő emelkedés, a képességkiteljesítés és az önfelülmúlás ugyanis olyan ontológiai természettörvény, mely minden létstruktúrának sajátja, legalább is a lehetőségek és valószínűségek határain belül. Nem beszélve arról, hogy a természeti- és történelmi-jelenségeknél konkrét formában is

felismerhetők ezek a természettörvények. – Ezt azzal kell még kiegészítenem, hogy a tudati létstruktúrában a létbeli fejlődés mellett az etikai fejlődés is jelen van, mint a létstruktúra tulajdona. – Bár az etikai fejlődés lényegesen nehezebb, mert a pszichikai energiahatás mellett – azon túl! – tudatos törekvési és erkölcsi hatást is igényel, méghozzá jelentős mértékben.

– Az emberi küldetés csúcsa: a fejlődés továbbvitelére szóló küldetés.

Minthogy egész fejezetünk az emberi küldetésről szól, itt már szükségtelennek tartom annak megfogalmazását. – Szükséges azonban meghatározni az emberi küldetés és a fejlődés-elvének viszonyát.

Tekintettel arra, hogy az emberi küldetésnek egyik alapvető feltétele a fejlődési-valószínűség jelenléte a küldetés hordozójában, éppen ezért az emberi küldetés csúcsát az képezi, ha a küldetés magára a fejlődésre és a fejlődés továbbvitelére vonatkozik. – A fejlődésre és a fejlődés továbbvitelére kiválasztottnak magának is állandóan benne kell állnia a fejlődés vonalában. Mindezen túlmenően azonban a természet és a történelem fejlődését is szívén kell hordoznia, vagyis: a teljes valóság fejlődésének a szolgája és védelmezője a küldetés hordozója.

A fejlődés továbbvitele a küldetés szempontjából azt jelenti, hogy a küldetés hordozója teljes létbeli dinamizmussal, minden képességiteljesítésével és az önfelülmúlás emberi erőt meghaladó kínjaival érzi a küldetés-tudatot, vállalja a küldetés-felelősséget az anyagi világ fejlődésének – lehetősége szerinti – továbbvitelért, és ennek az anyagi valóságnak a teljes-spektrumú lét- és értékrendbe történő belegyökereztetéséért. – mert a fejlődés továbbvitele nemcsak a szubtranszcendenciára vonatkozik, hanem a teljes értelmes-életre, mely átnyúlik a transzcendens struktúraszintbe. – Amint a transzcendencia képes feloldani a szubtranszcendencia paradoxonjait és ellentmondásait, ugyanígy a fejlődés továbbvitelére szóló küldetés az emberiség fejlődésével kapcsolatos problémák és ellentmondások megoldásához visz közelebb. – Így válik a fejlődés csúcsává a fejlődés továbbvitelére szóló küldetés és meghívás.

– Az integrális humanizmus, mint a fejlődés továbbvitelének legnagyobb segítője.

Amint a fejlődés továbbvitelére szóló küldetés jelenti a csúcsát az emberi küldetésnek, ugyanúgy a humanizmus csúcsát az integrális-humanizmus képezi. A kettő mély és alapvető kölcsönhatásban áll egymással. Az integrális-humanizmus ugyanis elképzelhetetlen a fejlődés továbbvitele nélkül, ugyanakkor az integrális humanizmus szemléletmódja és értékítélete nélkül a küldetés hordozója aligha képes a fejlődés továbbvitelére szóló küldetés befogadására és végrehajtására.

A humanizmus alacsonyabb fokai képtelenek erre az együtthatásra.

– Az individuál-humanizmus – helyes értelmezésében – az egyén fejlődése érdekében eljut ugyan a létbeli dinamizmus és a képességiteljesítés bizonyos fokára, küldetést azonban egy-egy – csak az egyénnel összefüggő – rész cél hordozásán kívül mást nem tud magáévá tenni.

– A szociál-humanizmus – ugyancsak helyes értelmezésében – bár többre képes a közösség érdekében: a létbeli dinamizmus és képességiteljesítés érdekében magasabb fokra is eljuthat, a fejlődés továbbvitelének teljes-értékű küldetését azonban nem képes magáévá tenni, a természetet és a történelmet nem tudja egyszerre és lényegében átfogni, erkölcsileg pedig csak a közösségi-etika mércéjéig jut el.

– Az integrális-humanizmus, mint a humanizmus csúcsa és betetőzése, képes eljutni a fejlődés továbbvitelének teljes értékű megfogalmazásához, vállalásához és végrehajtásához. – Csak az

integrális-humanizmus képes kölcsönhatásra lépni az emberi küldetéssel – és viszont. Kölcsönösen részei a teljes-spektrumú lét- és értékrendnek. És az értelmes-életet – együtt, egymást támogatva – a legnagyobb erő kifejtére ösztönzik a szubtranszcendens és transzcendens valóság összekapcsolására és szolgálatára.

Tud-e tehát a humanizmus segítséget nyújtani a fejlődés továbbviteléhez?... Tud segítséget nyújtani a fejlődés szolgálatára szóló küldetés teljesítéséhez?... Feltétlenül!

Rész-feltételek, rész-célok és rész-eszközök tekintetében már az individuál- és szociál-humanizmus is. – De teljes valóságában, teljes értékében és teljes keresztmetszetében csak az integrális-humanizmus képes olyan együttthatásra és együttműködésre, mely az emberi küldetést teljes-értékűvé teszi!

4. 7. ÖSSZEFOGLALÁS A TUDATOS EMBER ETIKAI MAGATARTÁSÁRÓL.

Az emberi lét, az emberi sors, az emberi felelősség és az emberi küldetés ember-voltunkból következő léthatározmányok, melyek nemcsak az értelmes-életet hordozzák minden léttartalmával, létbeli szabadságfokával és kényszerfeltételével; nemcsak a humanista szemléletmódnak képezik paramétereit, hanem az emberi boldogságnak is lényeges állapothatározói.

– Mi a boldogság? – A teljes-értékű humánus birtoklása, megélése és továbbadása.

– Mi a teljes-értékű humánus? – Az emberi lét, az emberi sors, az emberi felelősség és az emberi küldetés tudatos vállalása, megélése és továbbadása.

– Mi az emberi lét, az emberi sors, az emberi felelősség és az emberi küldetés? – Az ember ontológiai és erkölcsi magatartásának összessége, melyet egyedül az értelmes-élet birtokol, beleépülve a szubtranszcendenciát meghaladó teljes-spektrumú lét- és értékrendbe, és ezt csak értelmes-élet tudja továbbadni értelmes-életnek.

Az emberiség ontológiai és erkölcsi magatartása jelenleg nemcsak sok kívánnivalót hagy maga után, hanem – a tagadhatatlanul meglevő vigasztaló jelenségek ellenére – a szó szoros értelmében, válságban van. És éppen ezért valódi válság-tények mutathatók ki: az erőszak jellemzi az egész XX. század történetét, s most az ezredforduló után eljutottunk odáig, hogy a rosszul értelmezett individuál- és szociál-humanizmus keríti hatalmába az emberiség jelentős részét. – Hogyan értelmezzük másként a fogyasztói- és jóléti-társadalmak ferde kinövéseit, mint a mindenben átgázoló egyéni törekvések teljes szabadelvűség magatartását? – Hogyan értelmezzük a neo-nácizmust, a neo-sztálinizmust, neo-kolonializmust, a terrorizmust, a több helyen még mindig meglevő államkapitalizmust, mint az önző csoportok, a rosszul értelmezett „közösség” érdekében kifejtett céltudatos erőszakot? – Milyen elérhetetlen távolságnak tűnik innen az integrális-humanizmus, annak az értelmes-életet védő és szolgáló magatartása?!

De válságba jutott az emberiség boldogság-vágya, boldogság-keresése is! – Boldogság-pótlékok és a boldogság érdekében levőnek tűnő pótselekvések sorozata ragadja magával az embereket. – A tömegkommunikáció ezt harsogja a fülekbe: „Boldogok lesztek!...” „Máris boldogok vagytok!...” – De hol vagyunk a megindulás-, az úton-levés-, a beérkezés-boldogságától?! – Korunk nem is ismeri ezeket a fogalmakat, sem pedig az elérendő integrális boldogság-tudatot! – Újévezredünk embere megelégszik az anyagi-, érzéki-, érzelmi-boldogsággal. – Az idősök nosztalgiaznak... a fiatalok nagy része elkeseredett, cinikus, vagy belemerül az érzékek örömeibe... Mi lesz ezekkel a nemzedékekkel, akik boldogság-hiányban nőnek fel, szenvednek, és boldogság-kielégülést soha nem találnak?...

„Harmatozzatok egek onnan felüről, és felhők esőzzétek az igazat!...” – Ontológiai és erkölcsi magatartásunk csak az erkölcsi jó helyes ismeretén és megvalósulásán múlik. Humanista szemléletünk csak az értelmes-élet és az igazság befogadása által alakulhat ki, összhangban teljes emberi magatartásunkkal. – Boldogság-igényünk csakis az emberi lét, az emberi sors, az emberi felelősség és az emberi küldetés megragadásán és átélésén keresztül támadhat fel, és teljesülhet be.

Ehhez pedig múlhatatlanul szükséges az integrális-humanizmus szemléletmódja, a teljes-spektrumú lét- és értékrend birtoklása, a szubtranszcendenciát meghaladó igények feltámadása és beteljesedése. – Boldogok, akik hisznek a boldogságban, és erkölcsileg mindenre képesek a boldogság elérése, megragadása és átélése érdekében...

Amint ez a Tibériás-tavánál elhangzott 2000 évvel ezelőtt.

Vértesszőlős, 2008. 02. 11.

Takáts Ágoston
matematikus-fizikus, rendszerszervező
a Bölcsélet-tudományok doktora